İMÂM HÂFIZ EBÛ DAVUD

SÜNEN-İ EBÎ DAVUD

VE TERCEMESİ

TERCEME
İBRAHİM KOÇAŞLI

9

ERKAM YAYINLARI

1. İnsanın Tedavi Olması Caizdir

3855... Üsâme b. Şerik'ten rivayet olmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'in yanına varmıştım. Sahâbîleri (onun yanında) sanki başlarının üzerinde bir kuş varmış gibi (sessiz ve hareketsiz durmakta) idiler. Selâm verip (yanlarına) oturdum. Şuradan buradan (bir takım) bedeviler gelip;
Ey Allah'ın Rasûlü, tedavi olabilir miyiz? diye sormaya başladılar. (Hz. Peygamber de);
"Tedavi olunuz. Çünkü aziz ve celü olan Allah, şifasını yaratmadığı bir hastalık yaratmamıştır. Ancak bir hastalık müstesna o da ihtiyarlıktır" buyurdu.[1][1]

Açıklama

Tıb: İnbsan vücudunun sıhhat ve hastalığı kendisiyle bilinen bir ilimdir.
Bir de insan kalbine arız olan küfür, şüphe, vesvese gibi manevi hastalıkları ve bu hastalıkların tedavisini araştiran tıb ilmi vardır.Ancak burada kastedilen birinci manadaki tıb ilmidir.
a) Sıhhati korumak.
b) Vücudu rahatsız eden şeylerden sakınmak,
c) Vücuttaki zararlı maddeleri dışarı atmak.
Bunlardan birincisi, “Kim hastaolur yahut seferde bulunursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutsun”[2][2] ayet-i kerimesinden alınmıştır.Bu ayet-i kerimede sıhhati kormak gayesiyle Ramazan’da yolculuk yapan bir kimsenin oruç tutmasına izin verilmiştir.İkinscisi, “nefislerinizi öldürmeyiniz.”[3][3] Ayet-i kerimesinde alınmıştır.Üçüncüsü ise, “...Ya da başından bir rahatsızlığı bulunan kimse oruçtan, sadakadan veya kurbandan(biriyle) fidye verir.”[4][4] Ayet-i kerimesinde alınmıştır.Bu ayette, hacda ihramlı olan bir kimsenin başında kendisini rahatsız edecek haşerelerin üremesi halinde, onlardan kurtulmak için başının tıraş edip karşılığında fidye edilmesiene müsaade edilmektedir.

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki “tedavi olunuz” emrinin zahiri ibahe ifade eder.Hafız İbn Hacer ile Hanefi ulemasından Ayni bu görüştedirler.Fetava-yı Hindiyye’nin zahirinden anlaşılan da budur.İmam Gazali de el-Erbain isimli eserde bu görüşü savunmuştur.

Ancak Mecmau’l-Bihar yazarının açıklamasına göre; cumhur ulemaya göre bu emrin zahiri müsteheblık ifade eder.İbn Kayyim el-Cevziyye ile Aliyyü’l-kari de bu görüştedir.

Ayrıca bu hadis-i şerifte, ihityarlıktan başka her hastalığın bir ilacı olduğu bildirilmekte, ilacı bilinmeyen hastalığın ilacını bulmak için araştırmalar yapılması teşvik edilmektedir.

Bazı kimselein, “Allah’ın imtihan için verdiği hastalığa razı olmadıkça velayet mertebesi tamam olmaz.Bu bakımdan veli için tedavi caiz değilidr.” Şeklindeki sözleri Hz. Peygamber’in mübah kıldığı tedavi hükümne aykırıdır.Eğer tedavi olunan hastalıklar iyileşmiyorsa bunun sebebi ya hastalığın hakiki tedavisi bilinememesinden ve yahutta teşhis olunamamasındandır.[5][5]

Tedavilerin tümünü tevekküle aykırı saymak doğru değildir.Çünkü İslam alimlerinin açıklamasına göre vücudun zararlarını giderecek sebepler üçtür:

1- Zararı gidermesi kesin olan sebepler, susuzluk zararının gideren su, açlık zararının gideren ekmek gibi.Bu gibi sebepleri tevekkül maksadıyla terk etmek haramdır.

2- Zararı gidermesi kesin olmayan fakat gidermesi ihtimal dahilinde olan sebepler.Kan aldırmak, üşümeyi giderebilen sıcaklık verici ilaçlar kullanmak gibi.bu gibi ilaçlara başvurmak da tevekküle mani değildir.

3- Kendilerinden şifa beklemek tamamen bir vehimden ibaret olan sebepler.Efsun yaptırmak gibi.Müslümana yakışan, bu kısma giren sebeplerden uzak durup Allah’a tevekkül etmektir.

İbn Mes’ud’dan rivayet olunduğuna göre Hz.Peygamber, bu kısma giren sebeplerden kaçıp Allah’a tevekkül edenler hesapsız olarak cennete gireceklerdir, buyurmuşladır.[6][6]

Binaenaleyh hastalığın gelip gitmesi Allah’ın emriyledir.Allah hastalığın iyileşmesine sebep olacak devalar yaratmıştır.Bu sebeplere sarılmak tevekküle mani değildir.[7][7]

Hadis-i şerifte ihtiyarlığın hastalıktan sayılması, kendisini ölümün takib etmesi sebebiyle hastalığa benzemiş olmasındandır.8[8]

2. Perhiz

3856... Ümmü Münzir binti Kays el-Ensâriyye'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) (bir gün) yanıma geldi. Henüz hastalıktan yeni kurtulmak üzere olan Ali (a.s) beraberindeydi. (O sırada) bizim asılı (hurma) salkımlarımız vardı. Rasûlullah (s.a) kalkıp onlardan yemeye başladı. Ali (a.s) de (onlardan) yemek için ayağa kalktı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Ali'ye:
"Sakın ha, sen hastalıktan yeni kurtuluyorsun" buyurdu. Ali (a.s) de (onlardan yemekten) vazgeçti. Ben (onlara) arpa ve şalgam (yemeği) yapıp getirdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) (benim hazırladığım bu yemeği göstererek):
"Ey AH, (işte) bundan ye, bu senin için daha faydalıdır" buyurdu.
Ebû Dâvud dedi ki; (Bu hadisi rivayet eden) Harun, (hadisi kendisine rivayet eden Ebû Davud'un, Ebû Davûd et-Tayâlisî olmayıp) Ebû Dâvûd el-Adeviyye (olduğunu) söyledi.9[9]

Açıklama

Perhiz, insanın bedene zarar mideye ağırlık veren yemeklerden sakınması demektir.
Hadis-i şerifte insan vücuduna zararlı ve faydalı olan şeyleri bilmenin, bir başka ifadeyle tıp ilminin faziletine delâlet ve bu ilmi öğrenmeye teşvik vardır.
Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, daha hastalıktan yeni kurtulmaya başlamış olan Hz. Ali'ye bazı yiyecekleri yemeyi yasaklamıştır.
Bugün modern tıpta böbrek hastalığı, damar sertliği, romatizma, mide çıbanları ve çocuk ishalleri gibi hastalıkların tedavileri hemen hemen perhizle yapılmaktadır.
Nitekim, "Mide hastalık evidir. Perhiz ise her devanın başıdır." buyurulmuştur.10[10]

3. Kan Aldırma

3857... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
“Sizin tedavi olduğunuz şeylerde hayırlı olan biri varsa o da kan aldırmadır" buyurmuştur.[11][11]

3858... (Ubeydullah b. Ali b. Ebû Râfi'in) ninesi ve Rasûlullah (s.a)'ın hizmetçisi Selmâ'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a), başındaki ağrıdan şikâyet eden bir kişi yoktur ki ona "Kan aldır" dememiş olsun. Ayaklarındaki ağrıdan sızlanan bir kişi de yoktur ki ona, "Onlara kına yak" dememiş olsun.[12][12]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler kan aldırmanın müstehap olduğuna delâlet etmektedir.
Diğer bir hadis-i şerifte kan aldırmanın önemi ifade edilirken, “Eğer sizin ilaçlarınızdan bir şey de hayır varsa bu ya neşter vurmakta, yabal şerbetinde yahutta ateşle dağlamaktadır.” buyurulmaktadır.[13][13]
Kan aldırnmaını önemini bildiren hadislerden bazılarının mealleri şöyledir:
“Kan alan köle ne iyidir.Kan almak sülbün yükünü hafifletiyor ve gözleri kuvvetlenidiryor.”[14][14]
“Hz. Peygamber (s.a.), mirac gecesi meleklerden hangi topluluğa uğradıysa; ümmetine kan aldırmarı emretmesini söylediler.”[15][15]
Bugünün tıbbıda genellikle 50 yaşın üzerindeki kişilerde görülen sebebi bilinmeyen, organizmada alyuvar kitlesinin devamlı be mutlak suretle artmasıyla meydana gelen Polsitemia Vera isminde bir hastalık tesbit edilmiştir ki ,hasta da baş ağrısı, baş dönmesi halsizlik, fenalık hissi, geçici körlük, görme keskinliğinde azalma g,b, şikayetleri vardır.
Bu hastalık kan alma suretiyle tedavi edllir. Böylece kısa zamanda alyuvar kitlesini azaltarak hastalığın vücut için kötü olan etkileri önlenmiş olur.
Her defasında 300 ml. Kan alınır ve bu haftada 1-2 kere uygulanır. Bu işleme alyuvarlar sayısı normal seviyeye gelinceye kadar devam edilir.Bazı vakalarda sadece kan almayla hastalık kontrol altında tutulkabilir.
“Ani sol kalp yetmezliği ve buna bağlı akciğer bozukluklarında da kan alma suretyle tedavi yapılır.Ani sol kalp yetmezliğinde toplardamar yoluyla

süratle ve fazla miktarda (500 ml) bir kan alımı kalbe kan dökümünü azaltarak sağ kalp atım hacmini azaltmak suretiyle sol kalp yükünü hafifleteceğinden ani sol kalp yetmezliği ve buna bağlı akciğer bozukluklarına ait krizlerde hastayı kısa zamanda rahatlatabilir.”[16][16]

4. Kan Aldırma Yeri (Neresidir)?

3859... Ebu Keşbe el-Emmari, İbn sevban’a şöyle demiştir:
Peygamber (s.a.) başından ve iki omuzu arasından kan aldırır ve (alınan kana işaret ederek):
“Kim (kendisinden) şu kanları (dışarı) akıtırsa, artık başka bir hastalık için bir başka yolla tedavi olmaması ona zarar vermez.” buyururdu.[17][17]

3860... Enes (r.a.)’den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a.), (boynun iki tarafında bulunan) ahdan (isimli iki damarın bulunduğu yer)den ve iki omuz arasından üç defa kan aldırmıştır.
Ma’mer dedi ki: “(Bir gün) kan aldırmıştım.Aklım (başımdan) gitti. Öyle ki namazımda Fatiha’yı bile ezbere okuyamıyordum.” Ma’mer başından kan aldırmıştı.[18][18]

Açıklama

Bu hadis-i şeiflerde kan aldırmanın çok tesirli bir tedavi şekil olduğu, usullerine riayet edildiği takdirde önemli faydaları olabileceği ifade edilmektedir.
Kan aldırırken göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri, hastalığın cinsini, vücudun kan alınacak yerini iyi tesbit etmektir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler kanın iki omuz arasından, boyunun sağ ve solunda bulunan el-ahdeân denilen iki damardan ve baştan alınabileceği ifade edilmektedir. 3863 numaralı hadis-i şerifte ise kanın kalçadan da alınabileceği belirtilmektedir.
Hadis sarihlerinden AIiyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre; Ma'mer, kan aldırırken Hz. Peygamber'in riayet ettiği hususlara dikkat etmediği için bu duruma düşmüştür.[19][19]
Kan aldırmayı gerektiren sebeplerin bilinmesi kadar vücuttan kan alınabilecek noktaların bilinmesi de önemlidir.

İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye'nin Zâdü'1-Meâd isimli eserinde açıkladığı gibi; başta bulunan ağrı, kulak ve diş ağrısı gibi ağrılar, vücutta bulunan kanın çoğalmasından ve bozulmasından doğmuş olabilir. Bu gibi ağrılar için boynun iki tarafında bulunan damarlardan kan almak gerekir.
Sıcak ülkelerde bulunan kimselerin kanlan sıcaklığın cazibesi sebebiyle kılcal damarlara hücum ettiği için, derilerinde bulunan solunum delikleri geniş olduğundan bu kimselerden kan almak tehlikeli olabilir. Bu bakımdan kan aldırmanın zaman ve zeminini iyi tesbit etmek gerekir.[20][20]

5. Kan Aldırmanın Müstehap Olan Vakti Ne Zamandır?

3861... Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim (kamerî ayların) onyedi, ondokuz ve yirmi bir (inci günlerinden bir)inde kan aldırırsa (bu, kanın çoğalmasından ve bozulmasından doğan) her hastalığa şifa olur."[21][21]

3862... Keyyise binti Ebû Bekre'nin haber verdiğine göre; babası, aile halkını salı günü kan aldırmaktan nehyeder ve Rasûlullah (s.a)'ın:
"Salı günü kan(ların artma) günüdür. Salı gününde bir saat vardır ki (o saatte akıtılan kan bir daha) dinmez” dediğini söylermiş.[22][22]

3863... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) kendisinde bulunan bir ağrıdan dolayı kalçasından kan aldırmıştır.[23][23]

Açıklama

Bu babdaki hadis-i şeriflerde kan aldırmak için kamerî ayların onyedi, ondokuz ve yirmibirinci günlerinden birinin seçilmesi ve salı günü kan aldırmaktan kaçınılması tavsiye edilmekte ve Hz. Peygamber'in vücudunda bulunan bir ağrıdan dolayı kalçasından kan aldırdığı bildirilmektedir.
Neylü'l-Evtâr sahibi Şevkânî'nin de açıkladığı gibi; doktorlar, kan aldırmak için ayın üçüncü haftasındaki günlerin en uygun olduğunda ittifak etmişlerdir. İstikbalde anlaşılabilecek bir gerçeği yüzyıllarca önce bildirmesi yönünden 3861 numaralı hadis bir mucize niteliği taşımaktadır.

Herhalde ayın üçüncü haftasının kan aldırmak için ayın birinci, ikinci ve dördüncü haftalarından daha uygun olması, ayın dünyaya etkisinden kaynaklanmaktadır.
Çünkü Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın da ifade ettiği gibi, "ayın ilk yarısında sıcaklıkla nemliliğin fazlalığından damarlarda kan çoğalır."[24][24] Kanın çoğaldığı bir sırada damardan kan alınması halinde kanın dindirilmesi zorlaşacağından tehlikeli olacağı gibi, ayın son haftalarında da kan iyice azalacağından o haftada da kan aldırmak tehlikeli olabilir.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; salı günü kan aldırmanın tehlikesi de o günde kanın fazlalaşması sebebiyle dindirilmesinin zorlaşması ve ölüme sebep olabileceğinden doğmaktadır. Ancak, sah günü kan aldırmanın yasak-landığını bildiren bu 3862 numaralı hadis, senet yönünden tenkid edilmiştir. Hatta İbn Cevzî bu hadisin mevzu olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu hadisi, "Salı günü Hz. Adem'in oğlu Habil'in kardeşi Kabil'i öldürdüğü kan günüdür" şeklinde tefsir edenler de olmuştur.
Hz. Peygamber'in kalçasından kan aldırdığını ifade eden 3863 numaralı hadiste de çözülmesi müşkil görünen kapalı bir husus vardır. Çünkü Ahmed b. Hanbel'in rivayetindeki Hz. Peygamber'in vücudundaki ağrıyla ilgili ifadede kesinlik yoktur. Bu ağrının sırtında mı yoksa kalçasında mı olduğunda tereddüt edilmektedir.
Ayrıca aslında bu ağrının Hz. Peygamber'in attan düşmesinden[25][25] dolayı meydana geHen ağrı olabileceği kabul edilirse, o zaman kal aldırma hâdisesinin Medine'de ve ayaktan olması gerekirdi. Oysa bu kan aldırma hâdisesinin Mekke'de ve ihramlı iken olduğuna delâlet eden rivayetler de vardır.[26][26]
Netice olarak burada kan aldırma hadisesinin kalçasından mı yoksa sırtından mı olduğu araştırılmaya muhtaçtır.
Esasen 3863 numaralı hadisin mevzumuzu teşkil eden bab başlığı ile pek ilgisi görülmüyor. Bu bakımdan bu hadisin yeri bir sonraki bab yahutta bir önceki bab olmalıydı. Nitekim elimizde bulunan Avnü'l-Ma'bûd nüshasında bu hadis bir sonraki bab başlığı altında zikredilmiştir.[27][27]

6. (Tedavi İçin) Damar Kesme Ve Kan Alınacak Yer

3864... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a) Übeyy'e bir doktor gönderdi. (Doktor tedavi maksadıyla) onun bir damarını kesti.[28][28]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peyamber'in damar kesmeninde tedavi için bir yol olduğunu tasvib ettiğine delâlet etmektedir. Müslim'in rivayetinden anlaşılacağı üzere, Hz. Peygamber'in Übeyy'e gönderdiği doktor, Übeyy'in damarım kestikten sonra kanı dindirmek için kestiği yeri dağîamıştır.
Bu da gösteriyor ki, doktor tedavi için hastanın durumuna en uygun yol hangisi ise o yolu tercih eder ve hastasını o yolla tedavi etmeye çalışır. Hadis-i şerifin delâlet ettiği mana budur.
Nitekim bugünkü doktorlar da hastayı en hafif yoldan tedavi etmenin yolu ne ise tedavi için o yolu seçmek gerektiğinde ittifak etmişler. Hastayı daha hafif bir yolla tedavi etme imkânı varken daha ağır bir yola gitmenin doğru olmayacağını; fakat daha hafif yollarla tedavi imkânı kalmadığı zaman en ağır tedavi yollarına dahi başvurulabileceğini söylemişlerdir.[29][29]

7. Dağlamakla Tedavi Etmenin Hükmü

3865... İmrân b. Husayn'dan rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a) (bize) dağla(mak suretiyle tedavi yap)mayı yasakladı. (Biz ise tedavi için) dağlama yoluna başvurduk. (Fakat bu rahasızlıklarımız) ne iyileşti, ne de şifa buldu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (îmrân b. Husayn, Hz. Peygamber'in yasakladığı bu dağlama ile tedavi etme yoluna başvurmadan) önce meleklerin selâmım işitirdi. Dağlandıktan sonra bu halden mahrum oldu. Dağlanmayı bırakınca eski hali tekrar kendisine döndü.[30][30]

3866... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), ok yarasından dolayı Sa'd b. Muaz'ı dağla-mtştır.[31][31]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifte de açıkladığımız gibi, bir hastalığı daha hafif ve daha kolay yoldan tedavi imkânı varken dağlama ile tedavi etmek yasaklanmıştır. Ancak dağlamadan başka tedavi imkânı kalmadığı zaman tedavi için dağlama yoluna başvurmakta şer'î bir sakınca yoktur.
Nitekim had cezasıyla eli ve ayağı kesilen kimselerin kanlarını dindirmek için başvurulan yol dağlama yoludur.
Fahr-i Kâinat Efendimiz, Sa'd b. Muaz'ın yarasını dağlamak suretiyle bize bu gerçekleri öğretmiştir. Rasûluüah Efendimizin İmrân b. Husayn'ı dağlanmaktan nehyedişinin sebebini de bu şekilde açıklamak icab eder.
Siyer kitaplarında açıklandığına göre Hz. İmrân'ın tedavi olmak için dağlanmasını istediği yarası basur yarası idi. Burası çok nazik ve tehlikeli bir yer olduğu için Hz. Peygamber buna izin vermedi.
Hattâbî, Hz. Peygamber'in dağlamayı yasaklamasına sebep olarak iki ayrı önemli sebep daha gösterir:
1) Hz. Peygamber'in dağlama yoluyla tedaviyi yasaklamasının bir sebebi de cahiliye araplannın, "Nerede olsanız, sağlam kaleler içinde bulunsanız yine ölüm sizi bulur”[32][32] kaziyye-i ilâhiyesine aykırı olarak, ölüm ve kalımı Allah'ın irade ve kazasına değiî de tamamen maddî sebeplere bağlamaları ve dağlamanın ölüme karşı kesin bir çare olabileceğine dair inançları idi.
Oysa bütün tedavi yöntemleri kesin sonuç almak için yeterli ve mutlak sebep değil, ancak şifa için Allah'ın izni ve iradesi dahilinde birer vasıtadan ibaretti.
Hz. Peygamber işte bu sözü geçen yanlış inançla kendisine başvurulan dağlama ile tedavi yolunu yasaklamıştı.
2) Hz. Peygamber'in bu tedavi yolunu yasaklamasının diğer bir sebebi de onların daha hastalık gelmeden önce hastalıktan korunmak maksadıyla kendilerini dağlamayı bir adet haline getirmiş olmalarıydı. Oysa zaruret olmadan vücudu dağlattırmak mekruhtur.
Bir ihtimal uğruna böylesine tehlikeli bir tedavi yolunu göze almanın yanlışlığını açıklamak icap ediyordu. İşte Hz. Peygamber'in dağlama ile ilgili olarak getirdiği yasağın bir sebebi de bu idi.
Bu mevzuda İbn Kuteybe şöyie diyor:
"Bazı hadisler arasında çelişki bulunduğunu iddia eden sapık mezhep sahipleri bu iddialarını ispat için şöyle diyorlar:

Siz Rasûlullah'ın, "Hastalığını iyileştirmesi için vücudunu dağlattıran veya (kendisine) okutup üflettiren Allah'a tevekkül etmemiştir"[33][33] buyurduğunu rivayet ettiniz, sonra da Rasûlullah'ın Es'ad b. Zürâre'yi dağladığını ve; "Sizin tedavi olduğunuz şeylerde bir hayır varsa şüpesiz hacamatçının kan akıtmak için neşterle vücudu yarmasında veya ateşle dağlamasmdadır."[34][34] buyurduğunu rivayet ettiniz. Bu ise birinci hadisin hilâfınadır.

Cevap: Biz deriz ki, burada herhangi bir uyuşmazlık yoktur. Her bir hadisin yeri vardır. Oraya konulduğu zaman uyuşmazlık ortadan kalkar. Dağlamak iki çeşittir:

Birisi, Acemlerin pek çoğunun yaptığı gibi hastalığa yakalanmamak, hasta olmamak için sağlam birisini dağlamaktır. Onlar çocuklarını ve gençlerini kendilerinde hastalık olmadığı halde dağlarlar. Bu dağlamanın onların (çocukların) sıhhatini koruyacağını ve hastalıkları onlardan uzaklaştıracağını zannederler.

İşte Rasûlullah'ın (s.a) iptal ettiği ve hakkında, "Dağlanan tevekkül etmemiştir" dediği husus da budur. Çünkü o sıhhatli olduğu halde dağlanmak ve tabiatını ateşle korkutmakla kendisinden Allah'ın kaderini uzaklaş-tırabileceğini zannetmektedir. Eğer Allah'a tevekkül etmiş olsaydı, O'nun (c.c) kazasından insanı kurtaracak hiçbir şey olmadığını bilirdi ve sıhhatli olduğu halde tedavi olmaz ve hastalıktan kurtulmak için hastalık olmayan yeri dağîamazdı.

Diğer dağlamaya gelince; yara iltihaplandığı ve kan akıp kesilmediği zaman yarayı dağlama, karında ve bedende su toplandığı zaman damarların dağlanması da böyledir.

İşte Rasûlullah'ın, "Muhakkak onda şifa vardır" dediği dağlama budur. (Resulullah) Es'ad b.Zürâre'yi, boynunda hissettiği bir hastalıktan dolayı dağlamıştır. Bu ise birici gibi değildir. Çünkü hastalığa yakalanınca tedavi olan bir kimseye "tevekkül etmemiştir" denilemez.

Halbuki Rasûlullah (s.a) tedavi olunmasını emretmiş ve, "Her hastalığın ilacı vardır"[35][35] buyurmuştur. İlaç mutlaka şifa vereceğinden değil, sadece bu ilaç ile Allah'ın kendisine afiyet vermesi umularak içilir. Çünkü Alla-hu Teâlâ herşey için bir sebep kılmıştır."[36][36]

Bu konuda âlimlerce verilen izahlardan şu netice alınır:

Dağlamanın yasak olduğu durumlar:
1- Dağlamaktan başka tedavi mümkün iken,
2- Dağlamak tehlikeli iken,
3- Şifayı Allah'dan değil de dağlamaktan beklerken,
4- Sağlıklı olduğu halde hastalanmamak için ve bir tedbir mahiyetinde olmak üzere dağlamak.
Yukarıdaki maddelerde yazılı durumlarda dağlamak da dağlanmak da yani kişinin kendi nefsini dağlaması veya başkasını dağlaması yasaktır, yani mekruhtur.
Hastalıktan kurtulmanın başka çaresi görülmüyorsa zaruret halinde ve son çare olarak dağlama yoluna gidebilir.[37][37]

8. Buruna İlaç Damlatma

3867... İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), buruna ilaç damlatırmış.[38][38]

Açıklama

Seut: Hastayı omuzlarının altına yastık gibi bir şey koyarak sırtüstü yatırmak demektir. Hasta bu şekilde yatırıhnca burnuna damlatılan ilaç dimağına daha çabuk erişerek orayı tahriş edip hastayı aksırtır. Bu aksırık vasıtasıyla dimağında bulunan rahatsızlığı dışarı atmış olur. Bu hadis-i şerif tababetin müsbet ve güvenilir bir ilim olduğuna, burna ilaç damlatmakla tedavi olmanın müstehabhğına delâlet etmekte ve tedavi için bu yola bizzat Fahr-i Kâinat Efendimiz'in de başvurduğunu ifade etmektedir.[39][39]

9. Nuşre

3868... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a)'a nuşre (denilen tedavi usulü) sorulmuş da:
"O şeytan işidir" cevabını vermiş.[40][40]

Açıklama

Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre nuşre, kendisini cinlerin çarptığı zannedilen bir kimseyi tedavi için kullanılan bir nevî okuyup

üflemekle yapılan tedavi usulüdür.
Bu tedavi usulünün uygulanması neticesinde hastayı rahatsız eden sebeplerin içinden çıkarak önüne dökülüp neşr olunacağı umulduğu için bu tedavi usulüne "nuşre" ismi verilmiştir.
Fethu'l-Vedûd yazarı bu mevzuda şöyle diyor: "Öyle zannederim ki bu tedavi usulü içerisinde şeytanların isimleri, ya da anlaşılmaz ibareler bulunan bir takım metinleri hastaya okumaktan ibarettir. Bu bakımdan bu tedavi şeklinin bir nevi sihir olduğu kabul edilmiş, yapanlar hastanın içinde bulunan hastalığın bu yolla dökülüp saçılacağına inandıkları için de ona nuşre ismi verilmiştir."
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte "şeytan işi" olduğu haber verilerek yasaklanan bu asılsız tedavi yolu İslâmiyyetten önce araplar tarafından kesin sonuç alınacağına inanılarak uygulanan yaygın bir tedavi yolu idi. İslâmiyet gelince bunu yasakladı ve yerine Allah'ın izni ve iradesi ile şifalı olabilen bazı âyetleri ve Peygamberin öğrettiği duaları okuyarak tedavi etme yolu getirildi ki bunu inşallah bu bölümün 18. ve 19. bablarında ayrıntılı olarak anlatacağız.[41][41]

10. Panzehir Kullanmak

3869... Abdullah b. Amr, Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittiğini söylemiştir:
"Eğer ben panzehir içersem veya muska takınırsam ya da kendi kafamdan şiir söylersem (artık islâmî ölçülerin dışına çıkmış olacağımdan bir daha) yaptıklarımın islâmî ölçülere uyup uymadığın)a aldırış etmem."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu yasak sadece Peygamber (s. a) 'e aittir. (İslâm â/imlerinden) bir topluluk buna, yani panzehir kullanmaya cevaz vermiştir.[42][42]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle Rasûl-i Zîşan Efendimiz ümmetini; panzehir içmek, muska takmak ve hikmetle ilgisi olmayan şiirle meşgul olmaktan nehyetmek istemektedir.
Ancak bunu ümmetinden hiç bahsetmeden, sözü kendi üzerinden açarak yapmaktadır.

Bilindiği gibi insanın muhatabı ile ilgili bir meseleyi bu şekilde anlatmasına "üslubu hakimane" denir.
Hadis-i şerifte üslubu hakîmane'nin en güzel örneklerinden birini görmekteyiz. Bu sanatı merhum Tâhîru'l-Mevîevî şöyle tarif ediyor: "Üslubu hakimane tariz nevilerindendîr. Birini takdir makamında; niçin böyle yapıyorsun? diyecek yerde; niçin böyle yapıyoruz, yapmasak daha iyi olmaz mı? tarzında nefsini teşrik ederek söylemektir."[43][43]
Tiryak: Zehirlenmeye karşı kullanılan zehirli ilaçtır.
İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye isimli eserindeki açıklamasına göre, hadis-i şerifte kastedilen ve yasaklanan zehirli ilaçtan maksat yılan etinden ve şaraptan yapılan bir ilaçtır. İçinde böyle pis ve haram karışımlar olduğu için haram kılınmıştır. Fakat içerisinde pis ve haram bileşimler bulunmayan zehirli ilaçların kullanılmasında sakınca yoktur.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, cumhur ulema zehirli ilaç kullanmanın caiz olmadığını söylemişlerdir. Mâlikîlere göre bunda bir sakınca yoktur. Musannif Ebû Davud'un metnin sonuna ilâve ettiği, "bir topluluk buna cevaz vermiştir" sözü ile herhalde Mâlikîleri kasdetmiştir. Çünkü onlar yılan etinin helâl olduğu görüşündedirler.
İbn Reslân'a göre, kafadan şiir söyleme ve muska takma yasağı sadece Hz. Peygamber'e aittir. Ümmetine helâl kılınmıştır. Zehirli ilaç kullanmak ise içinde haram bileşikler bulunmadığı takdirde yine ümmetine helâl kılınmıştır.
Aslında söz konusu üç fiilin haram olanı da vardır, helâl olanı da. Meselâ zehirli ilaç haram maddelerden yapılmış ise kullanılması haramdır. Helâl maddelerden yapılmışsa kullanılması helâldir. İçerisinde söylenmesi haram sözler bulunan şiir yazmak ve okumak haram oldğu gibi, içerisinde söylenmesi haram sözler bulunmayan şiirleri yazmak ve okumak helâldir.
Muska takmak da böyledir, İçerisinde söylenmesi küfrü gerektiren sözler bulunan bir muskayı yazmak veya takmak haram olduğu gibi, tesirini Allah'dan değil de bizzat muskadan bekleyerek bunu takmak da haramdır. Fakat içerisinde böylesi sözler bulunmayan bir muskayı tesirini sadece Allah'dan bekleyerek takmakta hiçbir sakınca yoktur. Bezi yazarının tercih ettiği görüş de budur.
Abdullah b. Amr'm rivayetine göre, Hz. Peygamber uykuda korkanlar için şu duayı okumalarım tavsiye buyurmuşlardır:

Ravi Abdullah b. Amr bu duayı aklı eren çocuklarına öğretir, aklı ermeyenler için de yazıp boyunlarına asardı.
Din bilginlerinden bir kısmı bu meyanda Hz. Âişe, Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Şâfiîlerin bir çoğu yukardaki rivayeti göz önüne alarak bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbas, İbn Mes'ud, Hanefîler ve Şâfiîler de nazarlık vb.'nin taşınmaması hakkındaki rivayetlere bakarak âyet ve duaların da yazılıp taşınmasının caiz olmadığı görüşünü benimsemişlerdir.
Muskacılığın bir meslek haline gelmemesi, dinin ve din? duyguların hasis menfaatlere âlet edilmemesi bakımından ikinci görüş dikkat çekicidir. Çocuklara ve okuma bilmeyenlere bilenler bir menfaat beklemeden okumalıdırlar. Okuyacak bulunmazsa yazma yoluna başvurulur.[44][44]

11. Kullanılması Hoş Olmayan Kötü İlaçları Kullanmak

3870... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûkıllah (s.a) kötü ilaç (kullanmayı) yasaklamıştır.[45][45]

3871... Abdurrahman b. Osman (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Bir doktor ilaca kurbağa (eti) koymanın hükmünü sordu. Peygamber (s.a) kurbağayı öldürmekten nehyetti.[46][46]

3872... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"Zehir yut (up da canına kıy) an cehennem ateşi içinde ebedi kalarak o zehiri yutmaya çalışmakla meşgul olacaktır" buyurmuştur.[47][47]

3873... Simâk'dan rivayet olunduğuna göre;
Târik b. Süveyd, Peygamber (s.a)'e, (tedavi için) şarap (kullanmayı) sormuş, (Hz. Peygamber) onu (bundan) nehyetmiş. Sonra o (bunu) Hz. Peygamber'e (tekrar) sormuş. (Hz. Peygamber) onu (yine) nehyetmiş. Sonra o, Hz. Peygamber'e:
Ey Allah'ın Peygamberi, şarap gerçekten şifadır, demiş. Peygamber (s.a) de:
"Hayır, (o şifa değildir) fakat hastalıktır" buyurmuş.[48][48]

3874... Ebu'd-Derdâ'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a):
"Kuşkusuz Allah hastalığı da şifayı da yarattı ve her dert için bir derman yarattı. Binaenaleyh (Allah'ın yarattığı bu şifalı ilaçlarla) tedavi olmaya

çalışınız, (fakat) haramla tedavi olmaya kalkışmayınız" buyurmuştur.[49][49]

Açıklama

Bu bab tedavi olmak için yenilip içilmesi İslama göre kötü sayılan maddelerden yapılmış ilaçlan kullanmanın caiz olmadığını belirten hadisleri ihtiva etmektedir.
Hattâbî'nin dediği gibi yenilip içilmeleri dinen kötü sayılan şeyler iki kısımdır:
1) Pis olan şeylerdir. Bilindiği gibi pis olan şeyler tümüyle kötüdür. İçilmesi haram kılınan şarap gibi maddeler bunların en açık örneğini teşkil ederler.
2) Tadları insan tabiatına uygun düşmeyen ve yenilip içilmeleri çok zor olan maddeler. İnsan tabiatı bunlardan hoşlanmadığı için kötü sayılmış ve yenilip içilmeleri yasaklanmıştır.
Binaenaleyh bu babda yer alan hadis-i şerifler, yiyilip içilmeleri dinimizce kötü sayılan maddelerden yapılan ilaçlarla tedavi olmanın caiz olmadığını ifade etmektedir. Çünkü dinen kötü kabul edilen şeyler haram kılınmıştır.[50][50]
Nitekim İmam Ahmed bu gibi hadis-i şeriflere dayanarak haramla veya içinde haram bulunan bir ilaçla tedavi olmanın haram olduğunu söylemiştir.
Zahirîlere göre, haram kılınmış şeylerle tedavi caizdir. Bu mevzuda İbn Hazm şöyle der:
"Şarap darda kalan ve zaruret haline düşen için mubahtır. Susuzluğu gidermek tedavi olmak veya boğulmayı önlemek için şarap içen kimseye ceza düşmez."
Delili: Tedavi zaruret hallerinden birisidir. Zaruretler ise haram olan şeyleri mubah kılar. Yine İbn Hazm bu hususu şöyle ifade eder: "Tedavi zaruret derecesindedir. Allah Teâlâ: 'Darda kalmanız müstesna olmak üzere size haram kıldıklarını size bir bir açıkladı' buyurmuştur. Şu halde kişinin zaruret duyduğu yiyecek ve içecekler haram değildir." İbn Hazm mezhebini takviye için şu delili de ileri sürmüştür: "Sidiği içmek haramdır; ancak tedavi ve benzeri zaruret hallerinde haram değildir. Nitekim Rasûlullah (s.a), Urey-nelilere hastalıklarının tedavisi için deve sidiğini mubah kılmıştır." İbn Hazm, caiz değildir diyenlerin dayandığı hadisleri teker teker ele almış, bir kısmı-minin zayıf olduğunu ileri sürmüş bir kısmını da şöyle

te'vil etmiştir: "Zaruret halinde tedavi maksadıyla haram kılınmış şeyleri içmek mubahtır. Bunlar mubah olunca, tedavide kullanılması yasaklanmış "pis ilaçlar" içinde mü-taala edilemezler, bunlara pis denemez."

Hanefîlere göre; şifa vereceği kesin olarak biliniyorsa haram ile tedavi caizdir, bilinmiyorsa mubah değildir. İmam Kâsânî, el-Bedâyi' isimli eserinde şöyle diyor:

"Açlık halinde murdar hayvan yemek, susuzluk halinde şarap içmek ve boğazda kalan lokmayı indirmek, boğulmayı önlemek için şarap içmek nasıl caiz ise, şifa vereceği kesin olarak bilindiği takdirde, haram yiyecek ve içeceklerle tedavi de öylece caizdir. Ancak onlarla şifanın hasıl olacağı bilinmiyorsa tedavi caiz olmaz. Şu da var ki İmam Ebû Yusuf, aslında haram olduğu halde deve sidiğinin tedavi maksadıyla içilmesini -bu mevzuda gelmiş olan bir hadisten[51][51] dolayı mubah kılınmıştır, demiştir. Ebû Hanîfe'ye göre ise bu caiz değildir. Çünkü şifa olacağı kesin olarak bilinmeyen haram ile tedavi caiz değildir. Ona göre Ureyneliler hadisini şöyle anlamak gerekir: Rasûlullah (s.a) o sidiğin yalnız onların hastalığına şifa vereceğini bilmiştir.

Şâfiîler, şarap ile diğer haram nesneleri birbirinden ayırıyorlar. Onlara göre; pis ve haram olan şeylerle tedavi caizdir, ancak şarapla tedavi caiz değildir. Mezhebin en kuvvetli ve çoğunlukla benimsenmiş görüşü budur. Delilleri, yukarda geçen ve Enes'den rivayet edilen hadistir. Ureynelilerden bir gurup Rasûlulîah'a gelerek İslâm'ı kabul ve biat ettiler. Medine'nin havası kendilerine ağır geldiği için bir müddet sonra hastalandılar ve durumlarını Rasûlulîah'a arzedince şöyle buyurdu: "Deve çobanımızla beraber Medine dışına çıkıp develerin süt ve sidiğinden faydalansanız." Kabul edip çıktılar, süt ve sidiğinden içtiler ve şifa buldular. Bu isbatlamadan anlaşılıyor ki Şâfiîler, diğer pis ve haram şeyleri pis olan deve sidiğine kıyas ediyor ve onlarla da tedavinin caiz olduğu neticesine varıyor, ancak şarabı bundan istisna ediyorlar. Bu kıyasın gereği, zaruret halinde şarapla da tedavinin mubah olması iken Şâfiîlerin ekseriyeti bunu kabul etmemişlerdir. Bunun sebebine gelince; Şâfiîler de boğazda kalan lokmayı indirmek için, başka helâl bir sıvı bulunmadığı takdirde şarabın içilebileceğİni kabul ederek şöyle diyorlar:

Boğazına lokma dursa ve indirecek başka bir şey de bulamasa, şarapla indirmesinin caiz olduğunda ittifak vardır. Şafiî bunu açıkça söylemiş, bu

görüş üzerinde fıkıhçılar da ittifak etmiş, hatta şöyle demişlerdir: "Bu durumda şarabı içerek kurtulması farzdır. Çünkü burada şarabı içince kurtulacağı katidir. Halbuki susuzluk ve hastalık için içilmesi böyle değildir." Şarapla ve diğer sarhoşluk veren şeyler ile tedavi mevzuuna gelince; ihtilâf etmişlerdir. Ekseriyete göre caiz değildir. Bu hüküm, mezhebin de sahih görüşü haline gelmiştir.[52][52]

Şâfiîlerin bu mevzudaki delilleri ise mevzumuzu teşkil eden babda yer alan hadis-i şeriflerdir.

Bu mevzuda üstad Abdülkerim Zeydan şöyle diyor:

"İşte bunlardan dolayı biz tedavi için haram şeylerin ilaç olarak alınabileceği görüşünü tercih ediyoruz. Ancak bunun şartları vardır:

a) Hastalık tehlikeli olacak,

b) Haram kılınmış ilacın yerini tutacak mubah bir ilaç bulunmayacak,

c) Doktorlar o ilacın hastalığı iyi edeceğini kuvvetii zanla dayanarak açıklamış olacak,

d) Tedavi müddeti uzasa bile ilaçtan alınan miktar hastalık zaruretini giderecek kadar olacak.

Burada şunu da hatırlatmakta fayda vardır. Birçok doktora, "şaraptan başka ilacı olmayan bir hastalık var mıdır?" diye sordum. "Bugüne kadar böyle bir hastalığın mevcut olduğunu bilmiyoruz" cevabını verdiler."[53][53]

Bazı Hükümler

1. Haramla tedavi olmak caiz değildir.

2. intihar eden ebedi cehennemliktir. Ancak Ayninin açıklamasına göre buradaki intihardan maksat intiharın helâl olduğuna inanılarak işlenen intihar suçudur.

3. Kurbağa öldürmek haramdır.[54][54]

12. İyi Cins Hurma (İle Tedavi Olmak)

3875... Sa'd (b. Ebî Vakkâs)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Bir gün iyice hastalanmıştım. Rasûlullah (s.a) ziyaretime geldi ve elini göğsümün üzerine koyup;

"Sen kalp hastası bir adamsın. Sakîf'in kardeşi Haris b. Kele-de'nin yanına git. Çünkü o hastalıklara ilaç yapmakla uğraşan bir kimsedir. (Ona şöyle)

Medine'nin Acve (denilen bir hurma) sından yedi tane alsın, çekirdekleriyle (birlikte) dövsün, sonra onları suya koyup sana içirsin" buyurdu.[55][55]

3876... Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim her sabah (aç karnına Medine'nin en iyi hurması olan) Acve'den yedi tane yerse ona o gün zehir de zarar vermez, sihir de."[56][56]

Açıklama

3875 numaralı hadis-i şerifte Rasûl-i Zîşan Efendimiz'in Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hastalığının kalp hastalığı olduğunu.teşhis ettiğini ve bu hastalığa Acve denilen iyi cins Medine hurmasının şifa olacağını ve bu ilacın kullanılış şeklini tarif ettiğini, ayrıca hastayı tıptan anlayan bir kimsenin tedavi etmesi gerektiğine dikkat çektiğini görüyoruz.
Aynı zamanda Hz. Peygamber'in doktora Acve hurmasının şifa vermesi için nasıl kullanacağını açıklamış olması, ilacın kullanış tarzını doktordan daha iyi bildiğini göstermektedir.[57][57]
Hattâbî de 3876 numaralı hadisi şöyle açıklıyor:
"Acve denilen hurmanın zehire ve sihire karşı koruyucu olması, Hz. Peygamber'in Medine hurması için yaptığı duanın bereketinden dolayıdır. Yoksa hurmanın özelliği sebebiyle değildir."
Nevevî ise şöyle diyor: "Medine hurmasının tahsis edilmesi ve hurmanın yedi tane almasının hikmetini Allah ve Rasûlü bilir, biz bilemeyiz. Ancak namazın rekâtlarının sayıları ve zekâtın miktarında olduğu gibi bir hikmeti bulunduğuna inanmanız gerekir."[58][58]
Acve denilen bu hurma ile tedavi olmak isteyen bir kimsenin bundan yedi tane almasını, bu tedavi ile ilgili bir sırra bağlamak mümkün olduğu gibi, "Allah tekdir, teki sever"[59][59] hadis-i şerifinde açıklandığı üzere tek sayılardaki sırra bağlamak da mümkündür.[60][60]

13. Ağıza Parmağı Sokup Boğazdaki Bademciği Sıkarak Patlatmak Suretiyle Tedavi Etme

3877... Ümmü Kays binti'l-Mıhsân'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

Üzre (denilen boğaz hastalığı) sebebiyle parmağını boğazına sokarak bademciğini çekip almış olduğum oğlumla birlikte Rasûlullah (s.a)'ın yanına girmiştim.
"Niçin çocuklarınızın ağzına parmak sokarak bademciklerini çekip alıyorsunuz? Çocuklarınızın bu hastalığını tedavi etmek için size gereken şu ûd-i hindî (denilen bitki) dir. Onda yedi (çeşit şifa vardır), bu şifalardan biri de zâtülcenb hastalığının şifasıdır. (Bu bitki) üzre (hastalığını tedavi) için buruna çekilir." buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ûd (-i hindî demlen bitkijden maksat, topalak (denilen ot)tur.[61][61]

Açıklama

Üzre, boğazda kan toplanması ile bademciklerin iltihaplanmasından meydana gelen bir boğaz hastalığıdır.
Hâk, üzerine parmakla basmak suretiyle bu yarayı söküp almaktır.
Dağr, kelimesi de bu manaya gelir.
îsât; buruna ilaç çekmek; led ise ağıza ilaç damlatmak, demektir.
Musannif Ebû Dâvûd ûd-i hindî kelimesini el-kust kelimesiyle açıklamıştır.
el-Kust kelimesi hakkında Ahterî'de şöyle deniyor: "el-Kust, topalak dedikleri bir ottur; iki çeşit olur: Birincisi, Hindistan'da biter; siyah, hafif ve tatlı olur. İkincisi ise Şam'da biter, Şemşad ağacı renginde ve hoş kokulu olur. Bunun bir de beyaz renkli olanı vardır ki acı olur."
İbnü'l-Kayyım'in açıklamasına göre; "Doktorlar zâtü'I-cenbi, hakiki ve hakiki olmayan diye iki kısma ayırırlar:
1- Hakiki zâtülcenb: Göğsü kaplayan ve akciğerleri kuşatan sulu zarda meydana gelen iltihaptır. Bu hastalığın ateş, öksürük, kesik sancı ve nefes darlığı gibi belirtileri vardır. Hadiste tavsiye edilen ilaç ise bu hastalığın ikinci kısmı için faydalıdır.
2- Hakiki olmayan zâtülcenb: Bir takım kaba ve zararlı yellerin bazı yerlerde tıkanıp kalmasının meydana getirdiği ve hakikisine benzeyen bir sancıdan ibarettir. Ancak hakiki zâtülcenbde sancı ke.sik kesik, hakiki olmayanda ise devamlıdır.
Ûd-i hindînin kokusu nezleyi giderir, yağı sırt ağrısına fayda verir. İç uzuvları takviye eder, vücuttaki gazı çıkarır, zâtülcenb hastalığına faydalıdır.

İbn Sina, ûd-i hindî'nin bademciklerin tedavisinde ilaç olarak kullanıldığını zikrediyor."
Bugünkü tıpta bademciklerin çıkarılmış olmasına rağmen boğazdaki lenfa halkasının iltihaplanmaları, boğaz ağrısına ve komplikasyonlara sebep olacağı belirtilmekte, tedavi için de aspirin veya diğer ağn kesiciler kullanılmakta, hastanın allerjik olmadığı biliniyorsa antibiyotik olarak penisilin tercih edilmektedir.[62][62]

14. Gözlere Sürme Çekmek

3878... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Beyaz elbise giyiniz. Çünkü beyaz elbise, elbiselerinizin en hayırlilanndandır. Ölülerinizi de beyaz kumaşlarla kefenleyiniz. Sürmelerinizin en hayırlısı ismid (denilen sürme taşı) dır. O gözün nurunu artırır, kirpikleri kuvvetlendirir."[63][63]

Açıklama

Bezlü'I-Mechûd yazarının açıklamasına göre; bu hadis-i şerifteki beyaz elbise giymekle ilgili emir mendupluk içindir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarı, ölülerin kefenini beyaz kumaşlardan yapmakla ilgili emrin hükmünün de müstehap olduğunu söylüyor.
Gerçekten beyaz elbise giymenin giyen kimse üzerinde birtakım ruhî tesirleri vardır. Beyaz elbise gurur ve kibiri kırar, onun yerine tevazu duygusu getirir. Ayrıca beyaz elbise kiri çabuk belli ettiği için sahibini hemen elbisesini yıkamaya zorlar. Renkli elbiselerde ise kir pas belli olmadığından sahibi günlerce kirli paslı dolaşır da ne kendisi ne de başkası bunun farkına varır.
Bu sebeple Fahr-i Kâinat Efendimiz, ümmetine temizliğin ve alçak gönüllülüğün sembolü olan beyaz elbiseler giymelerini ve ölülerine de beyaz kumaşlardan yapılmış kefenler kullanmalarını tavsiye etmiştir.
Bundan başka Rasûl-i Zîşan Efendimiz'in ümmetine ismid denilen sürme taşını gözlerine sürmelerini tavsiye ettiğini görüyoruz ki, bugünkü tıpta da birçok hastalıkların ilaçlarının bitkilerden ve tabii maddelerden yapıldığını ve bu yöntemin çok da başarılı olduğunu biliyoruz.

Hadis-i şeriflerden öğrendiğimize göre Hz. Peygamber geceleri yatmazdan önce gözlerini ismid taşıyla sürmeler ve bunu tavsiye edermiş.[64][64]

15. Göz Değmesi Hakkında Gelen Hadisler

3879... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a): "Göz (değmesi olayı) doğrudur" buyurmuştur.[65][65]

3880... Âişe (r.anha)'nın şöyle dediği rivayet olunmuştur: (Hz. Peygamber zamanında bir göz değmesi hadisesi olduğunda) gözü değen kimseye (abdest alması) emredilirdi de o abdest alırdı. Sonra (onun abdest suyu bir kapta toplanırdı). Göz değdirilen kimse de (başı üzerine dökerek) bu suyla yıkanırdı.[66][66]

Açıklama

Hadis-i şerifte açıklandığı üzere, göz değmesi hâdisesi bir gerçektir, tecrübe ve müşahade ile sabittir. Onun varlığını saplantı içine düşmüş inatçı kimselerden başka kimse inkâr edemez.
Bu mevzuda İmam Kastalânî şöyle diyor:
"Bazı bid'at ehli göz değmesini inkâr etmişlerdir. Ama abes söylemişlerdir. Zira bir şey ki, nefsinde muhal değildir. Kalp hakikatini anlayamaz ve aksini icap edecek bir delil bulunamaz. Akıl indinde de caiz olur, vukuunu şeriat sahibi haber verdiği zamanda inkâra mecal kalmaz. Bunu inkâr etmekle diğer haber verdiklerini inkâr etmek arasında fark olmaz.
Göz değmesi olayı eşyanın hassaları kabilindendir. Bir eserdir, görünür. Fakat sırrının ve sebebinin ne olduğu Hak Teâlâ hazretlerinden başkasına malum olmaz. Görmez misin ki mıknatıs demiri kendisine çeker fakat sebebinin ne olduğunu kimse bilmez. Bir çanak içinde süt olsa ve hayız gören bir kadın elini sütün içine soksa süt bozulur, eğer temiz bir kadın elini soksa bir şey olmaz. Diğer hassalar da buna kıyas olunsun.
Gözü değen kimselerin kendilerinden nakledilmiştir ki: Ne zaman bir şey görsem ve beğensem hemen gözlerimden bir hararet çıkar, diye hikâye etmişlerdir. Böyle bir kimsenin gözünden hararet çıktığı gibi hararetten gözü

de çıkabilirdi.
Sözün kısası bu husus vakidir. Hakkında hadis-i şerif gelmiştir. Bunun ilacı Fahr-i Âlem hazretlerinden naklolunduğu üzere, Muavvizeteyn sûrelerini, ayrıca Fatiha sûresi ve Âyetel-kürsî okumaktır."[67][67]
İmam Kurtubî'nin de ifade ettiği gibi, "Ehli sünnet ulemasının tümü göz değme olayının bir gerçek olduğunu kabul etmişlerdir. Ancak ehli bid'attan bazıları bunu inkâra yeltenmişlerse de görünen olaylar onları yalanlamıştır. Nice insanlar ve nice kıymetli develer göz değmesi yüzünden toprağa girmişlerdir."[68][68]
3880 numaralı hadis-i şerifte kendisine göz değdirilen kimsenin, gözü değen kimsenin abdest aldığı suyla yıkanmak suretiyle bu hastalıktan kurtulabileceği ifade edilmektedir. Ulema, gözü değen kimsenin bu abdesti almaya zorlanıp zorlanamayacağı konusunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâzirî, "Sizden gusül istenirse yıkanıverin"[69][69] meâlindeki hadis-i şerife dayanarak zorlanabileceğini söylemiştir.
Ulemaya göre bu abdestin sıfatı şöyledir: Bir kabın içine su doldurulur. Kap yere konmaz. Ondan bir avuç alarak mazmaza yapar ve suyu yine kabın içine püskürür. Sonra aynı sudan alarak yüzünü yıkar. Sonra sol eliyle su alarak sağ elini yıkar. Sonra sağ eliyle su alarak sol dirseğini yıkar, dirseklerle topuklarının arasını yıkamaz. Sonra yine bu şekilde sağ ayağını sonra sol ayağını yıkar. Bunlar hep kabın İçerisinde yıkanır. Sonra gömleğinin iç tarafını sağ böğrüne doğru yıkar. Böylece abdesti bitirir ve suyu arkasından başına döker.[70][70] Ancak anlattığımız bu işlemin hikmet ve sebeplerinin tahlilini yapmak bizim için mümkün değildir. Fakat bizim bu hikmetleri kavramaya güç yetiremeyişimiz, inkâr etmemizi gerektirmez. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Âmir b. Rabîa'nın, bir yolculuk esnasında yol arkadaşlarından beyaz tenli ve güzel vücutlu birini yıkanırken görüp ona nazar değdiği ve Hz. Peygamber'in ona bu şekilde abdest aldırarak abdest suyu ile hastaya gusl ettirdiği ve hastanın derhal iyileşip halkın arasına katıldığı ifade edilmektedir.[71][71] İnşallah 3888 numaralı hadisin şerhinde bu mevzuya tekrar döneceğiz.
Kâdî, gözü değen bir kimseden sakınmak gerektiğini söylüyor. İmam Kastalânî'nin açıklamasına göre, "Böyle bir kimseden sakınmak; onun gözünden iyilikleri, güzellikleri ve zinetleri gizlemekle olur. Yani kişinin

kendini veya evladını süsleyip ellere göstermesi uygun değildir. İmam Bağavî Şerhu's-Sünne'de zikretmiştir ki, Hz. Osman b. Affân güzel bir çocuk görmüş de velilerine; "Göz değmemesi için yanağının çukuruna kara sürünüz" demiştir."[72][72]
Bezlü'l Mechûd yazarı da bu konuda şöyle diyor: "Devlet başkanının gözü değdiği bilinen kimselerin sokağa çıkıp halkın arasına karışmalarını yasaklaması ve evinde oturmaya mecbur etmesi icab eder. Eğer o kimse fakir ise devlet başkanı ona yetecek kadar maaş bağlayarak evinden dışarı çıkarmaz. Çünkü bu gibi kimselerin insanlara verdiği zarar, soğan, sarımsak yiyerek dışarı çıkan kimselerin insanlara verdiği zarardan daha fazladır." Bir kimse kendi gözünün başkalarına zarar vermesinden korkarsa nazar ettiği zaman, "Allahümme bârik aleyhi = Allah'ım, onun hakkında mübarek olsun" demelidir. Yahutta, "Maşallah, Iâkuvvete illa billâh = Allah ne güzel yaratmış, Allah'tan başka kuvvet sahibi yoktur" demelidir.[73][73]

16. Emzikli Kadınla Cima Etmenin Hükmü

3881... Esma binti Yezid b. Seken'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"(Emzikli kadınlarınızla cima etmek suretiyle) çocuklarınızı gizlice Öldürmeyiniz. Çünkü emzikli kadınla cinsel temasta bulunma (nın tesiri öylesine büyük ki) atlıya (arkasından) yetişir ve onu atından (yere) düşürür."[74][74]

3882... Cüdâme el-Esediyye (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre; kendisi Rasûlullah (s,a)'i şöyle derken işitmiş:
"Vallahi, ben erkeğin emzikli kadınla cinsi münasebette bulunmasını yasaklamayı (epeyce) düşündüm. Nihayet Rumlarla İranlıların bunu yaptıklarını ve çocuklarına (hiç) zarar vermediğini hatırla (yıp bundan vazgeç) tim."
(İmam) Mâlik; "gfle" kelimesinin emzikli kadınla cinsi temasta bulunmak anlamına geldiğini söylemiştir.[75][75]

Açıklama

Gayl: Emzikli kadınla cinsi münasebette bulunmak demektir. Fahr-i Kâinat Efendimiz, zamanındaki doktorların kanaatine dayanarak emzikli kadınla cinsi temasta bulunmanın onun sütünü bozup çocuğun beslenmesini olumsuz yönde etkileyerek zihinsel sağlığının bozulmasına sebep olacağından bu fiili yasaklamak istemiştir. Bu fiilin çocuk üzerinde mutlaka olumsuz bir tesir yapacağı kabul edildiği takdirde kuşkusuz bunun sorumlusu çocuk süt emerken cinsi münasebette bulunan annesiyle babasıdır. Meseleye emzikli iken anne ve babasının bu hareketinden zarar gören bir çocuk açısından bakan Fahr-i Kâinat Efendimiz, bu fiili gizli olarak çocuk öldürmeye benzetmiş, "atlıya yetişir ve onu atından düşürür" sözüyle de bu hareketin çocuk üzerinde nasıl bir etki yapacağını kinayeli bir şekilde ifade buyurmuştur. Fakat bu fiilin her zaman çocuk üzerinde olumsuz bir tesir yapmadığını anlayınca yasaklama düşüncesinden vazgeçmiş ve emzikli bir kadınla cinsi münasebette bulunmaya izin vermiştir.[76][76]

Bazı Hükümler

1. Gile caizdir. Çünkü Hz- Peygamber onu yasaklamadığını açıkça ifade buyurmuştur.
2. Hz. Peygamber'in içtihatta bulunması caizdir. Usul-i fıkıh âlimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir.[77][77]

17. Muska Takmak

3883... Abdullah (b. Mes'ud)'un hanımı Zeyneb'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Abdullah (b. Mes'ud): Ben Rasûlullah (s.a)'ı " (İçerisinde sihre ya da küfre ihtimali bulunan anlaşılmaz sözleri) okuyarak (hasta) tedavi etmek, muska takmak ve sevgi ilacı yapmak şirktir" buyururken işittim, dedi.
(Zeyneb, sözlerine devamla) dedi ki:
(Bunun üzerine ben Abdullah'a dönerek; "Acaba Rasûlullah s.a) bunu niçin söylüyor? Vallahi (benim) gözüm (bir ağrıdan dolayı) ça-paklamyordu da ben (tedavi için) falanca yahudiye gidip geliyordum (o da) bana okuyordu. (Bu sayede gözümün ağrısı) dindi" dedim.
Abdullah da (şöyle) cevap verdi:

Bu şeytanın işinden başka bir şey değildir. (Şeytan seni buna inandırmak için senin) gözünü eliyle (devamlı) dürtüyor (ve onu ağrıtıyor). Sen (yahudinin yanına varıp da yahudi senin) gözüne okuyunca (şeytan elini) gözünden çekiyor. Oysa senin sadece Rasûlullah (s.a)'ın dediği gibi;
"Ey tüm insanların Rabbi (olan Allah'ım. Benden) bu sıkıntıyı gider, (yegâne) şifa verici sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. (Bana) hiç hastalık bırakmayacak bir şifa ver" diyerek dua etmen sana yeter.[78][78]

3884... İmrân b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s. a):
"Okuyarak tedavi etme usulü (nün) göz değmesinden ve zehirli böceklerin sokmasından başka (hiçbir hastalıkta bu iki hastalık kadar olumlu tesiri) yoktur" buyurmuştur.[79][79]

Açıklama

Rukye: Sözlükte büyü anlamına gelir. Şifa ümidiyle dua okumaya da "rukye" denir. Şifa ümidiyle, Kur'an âyetlerini, Allah'ın güzel isimlerini ve Hz. Peygamber'in öğrettiği duaları ve bunlardan alınan ilhamla yazılan dua ve münacatları okumanın caiz olduğunda ittifak vardır.
Ancak tedavi maksadıyla bunlardan başka şeyleri okumak, özellikle içlerinde manası anlaşılmaz kelimeler bulunan sözleri okumak haramdır. Çünkü bu sözlerin sihir için kullanılan sözler olması ihtimali bulunduğu gibi onların bir takım putların veya şeytanların ismi ya da küfür ifade eden sözler olması ihtimali de vardır.
Tekili "temîme" olan "temaim" kelimesi ise muska demektir. Biz İslâmın bu konudaki hükmünü 3869 numaralı hadisin sonunda açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Tivele: Karı ile kocanın arasında bir sevginin doğması ümidiyle okunan bir takım sihirli sözlerdir. Bunlar ya ipler üzerine okunur, yahutta kâğıt üzerine yazılarak ve bir takım ameliyelerden sonra gayeye erişmeye çalışılır.
Görüldüğü gibi 3883 numaralı hadis-i şerifte; nefes etmek, muska takmak ve bir takım ibareler okumakla tedavi etme yöntemlerinin şeytan işi ve şirk olduğu ifade edilirken, 3884 numaralı hadis-i şerifte okunup üflemenin, bazı hastalıkların tedavisinde geçerli bir yol olduğu ifade edilmektedir.
Zahiren bu iki hadis arasında bir çelişki görünüyorsa da aslında burada çelişki yoktur. Çünkü Hz. Peygamber tarafından yasaklanan söz konusu

tedavi usûlleri, şifası Allah'dan değil de sırf kendilerinden beklenen ve İslâmî usûllere ters düşen tedavi şekilleridir.
Bu zihniyetten ve bâtıl sözlerden uzak, âyet ve hadislerden alınmış dualarla hastalan tedavi etmenin caiz olduğunda ise ittifak vardır.
"Hume" kelimesinin aslı "humevun" dur. Sonunda bulunan yuvarlak "ta" hazfedilen vavın yerine getirilmiştir.
Bu kelime akrep zehiri, bazılarına göre ise mutlak zehir demektir, el-Ezherî, sadece akrep zehirine "hume" dendiğini söylemektedir. Hume, aynı zamanda akrebin iğnesine de ıtlak edilir. Çünkü akrep zehirini bu iğneden akıtır.[80][80]

18. Okuma Île Tedavi

3885... Sabit b. Kays'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) bir gün kendisinin yanma girmiş. -Ahmed (b. Salih, o sırada) Sâ-bit'in hasta olduğunu söylüyor- Ve (Hz. Peygamber):
"Ey insanların Rabbi, (bu hastalığı) Sabit b. Kays b. Şemmâs'-dan gider" diye dua etmiş. Sonra (Medine'deki) Bathâ (denilen vadi)den toprak alıp onu bir bardağa koymuş, sonra (o toprağın) üzerine (birazcık) su ile birlikte üflemiş ve bu (suyla karışık) toprağı Sâ-bit'in üzerine dökmüş.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadisin senedinde bulunan) İbn es-Serh (den maksad), Yusuf b. Muhammed'dir. Doğrusu budur.[81][81]

Açıklama

Rukye, bir hastayı okuyup üfleyerek tedavi etmek demektir.
Bu hadis-i şerifte; Fahr-i Kâinat E fendimiz'in hasta düşen Sabit b. Kays'ı ziyareti sırasında onun iyileşmesi için dua ettikten sonra gidip (Medine'deki) Bathâ denilen vadiden bir bardak toprak alıp üzerine Kur'an-ı Kerim'den bazı dualar okuyup üfledikten ve bir miktar da su ilâve ettikten sonra bu suyla karışık toprağı hastanın üzerine dökmek suretiyle onu tedavi ettiği ifade edilmektedir.
Bezi yazarının da dediği gibi Hz. Peygamber'in bu toprağa ettiği nefes tükrüğü ile karışıktı.
Hz. Peygamber'in hastaları bu şekilde tedavi ettiğine 3895 numaralı hadis-i şerif de delalet etmektedir.

Hafız İbn Hacer el-Askalânî'nin dediği gibi, Hz. Peygamber'in bu tedavisi, başka bir ilaç bulmanın mümkün olmadığı yerlerde özellikle yara, çıban gibi rutubetli hastalıkları tedavide çok başarılı ve kolay bir tedavi usulüdür.
Çünkü, toprak her yerde kolayca bulunur ve kendisinde kuruluk ve soğukluk özelliklen vardır. Toprağın soğukluk özelliği bilhassa sıcak ülkelerde yaşayan insanlar için çok şifalı olduğu gibi onun kuruluk özelliği de kendisinde rutubetli hastalık bulunan bütün insanlar için fevkalâde şifalıdır. Bazılarına göre bu şifa her toprakta yoktur, sadece Medine toprağında vardır. Görüldüğü gibi Fahr-i Kâinat Efendimiz, ilaç temini yönünden fevkalâde fakir ve imkânsızlıklar içinde yüzen bir ortamda hastaları, mevcut imkânlardan faydalanarak tedavi etmek yoluna gitmiş, maddî sebepler yanında manevî sebeplere de sarılmayı terketmemiş, bu maksatla hastaların iyileşmesi için Allah'a dua ederek şifa istemiştir.
İslâm âlimleri tarafından büyük bir dikkat ve itina ile toplanmış olan bu dualar mü'minler için tükenmez bir şifa kaynağıdır.
Hz. Peygamber'in hayatını tetkik edenler çok iyi bilirler ki, Allah (c.c) onun tükrüğü ve nefesini de maddî ve manevî hastalıkların tedavisinde çok tesirli bir şifa olarak yaratmıştır.
Görülüyor ki bu hadis-i şerif, cahilıye döneminin bâtıl düşünce ve manasız sözlerinden tamamen uzak ve ayrı olarak, sadece Kur'an-ı Kerim'in âyetlerini veya islâmî manada duaları okuyup üflemek suretiyle tedavi etmeye çalışmanın caiz olduğunu ifade etmektedir.
Gerçekten iyi niyet ve temiz nefesle, Allah'a sığınarak, Allah'dan şifa niyaz ederek okuyup üflemeyi, mutlaka sihirbazlık gibi telakki etmek doğru olmaz.
Binaenaleyh, bu hadis okuyup üflemekle hasta tedavi etmenin caiz olduğunu söyleyen ehl-i sünnet ulemasının delilidir.[82][82]

3886... Avf b. Mâlik'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz cahiliye döneminde okuyup üfleyerek hastaları tedavi ederdik. (Bir gün);
Ey Allah'ın Rasûlü, bu hususta ne buyurursun? dedik.
"Bana (yaptığınız bu tedavi şeklini) gösteriniz. İçerisinde şirk olmadıkça, okuyup üfleyerek tedavi etmede bir sakınca yoktur” buyurdu.[83][83]

3887... Şifâ binti Abdullah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: (Bir gün) ben Hafsa'nın yanında iken Rasûlullah (s.a) yanıma geldi ve bana:
"Şu Hafsa'ya yazı yazmayı öğrettiğin gibi (insanın böğürlerinde çıkan) karınca (şeklindeki yaraların) duasını da öğretsen ya" buyurdu.[84][84]

3888... Sehl b. Huneyf şöyle demiştir:
Biz (yolculuğumuzda) bir akarsuya rastlamıştık. Ben (bu suya) girip içerisinde yıkandım. (Fakat sudan) rahatsızlanarak çıktım. Bir tedavi çaresi bulma ümidiyle, durum Rasûlullah (s.a)'a bildirildi. (Hz. Peygamber beni kastederek):
"Ebû Sâbit'e söyleyin, (kendisine isabet eden bu göz değmesinden okunarak Allah'a) sığınsın" buyurdu. Bunun üzerine ben;
Ey efendim, okunarak tedavi olmak caiz midir? diye sordum.
"Okuyup üfleyerek tedavi etme (nin); göz değmesinin, (zehirli böceklerin sokması neticesinde meydana gelen) zehirlenmenin, -ya da zehirli böcek sokmasının- dışında (o kadar tesiri) yoktur" buyurdu.
Ebû Dövûd dedi ki: Hume; yılanın ve (diğer) sokucu böceklerin sokmasından meydana gelen zehirlenmedir.[85][85]

3889... Enes (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Okuyup liflemekle tedavi etme (nin), gözdeğmesinin, (zehirli böceklerin sokmasıyla meydana gelen) zehirlenmenin ve kanamanın dışında (bu hastalıklardaki kadar tesiri) yoktur. (Okuyup üfleme kanamayı) keser."
(Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bana rivayet eden iki raviden biri olan) el-Abbas, (metinde geçen) göz değmesini rivayet etmedi. (Benim naklettiğim) bu (hadisteki sözler) Süleyman b. Davud'un (bana rivayet ettiği hadisin sözleridir.[86][86]

Açıklama

3885 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi, bu hadisler Hz. Peygamber'in okuyup liflemek suretiyle hastaları tedavi etmenin caizliğine delâlet etmektedir. Ancak bu cevaz; okunacak duaların içerisinde manası anlaşılmayan veya söyleyeni şirke düşüren ve dinî esaslara aykırı olan sözlerin bulunmamasına bağlıdır.

Kurtubî'nin açıklamasına göre; okunup üflemekle yapılan tedavi üç çeşittir:

1- Allah'ın kelâmını ve isimlerini okumak suretiyle yapılan tedaviler. Bunlar meşrudur.

2- Hz. Peygamber tarafından şifa niyetiyle okunan âyet ve dualarla yapılan tedaviler.Bunları yapmak müstehaptır.

3- Anlamı bilinmeyen, küfür ve şirk ifade etmeleri ihtimali bulunan sözleri okuyup üflemek suretiyle yapılan tedaviler. Bunlardan kaçınmak farzdır.

Kendilerine saygı duyulan melek, arş, kurs? gibi mukaddes varlıkların isimlerini okuyarak tedavi yapmakta bir sakınca bulunmamakla beraber, içinde Allah'a sığınmak ve iltica etmek bulunmadığı için yapılmaması daha iyidir.[87][87]

3888 numaralı hadis-i şerifte geçen "nemle" sözlükte karınca manasına gelir. Ancak burada insanın özellikle yan taraflarında çıkan çıbanlar anlamında kullanılmıştır. Bu çıbanlar okunup üflenince Allah'ın izni ile kaybolurlar.

Bu dua cahiliye döneminde arap kadınları tarafından bilinen ve hastalıklarında tedavisi için okunan bir takım sözlerden ibaretmiş. Aslında bir geline hitaben söylenmiş bu sözler, "Sen düğüne derneğe gidebilirsin, kına yakınabilirsin. Ama kocana karşı gelemezsin" anlamına gelen sözlerden oluşmaktadır.

Rasûl-i Zîşan Efendimiz Şifâ (r.anha)'ya, "Sen bu sözleri Hafsa'ya öğret" demekle bu sözlerin fevkalâde faydalı ve makbul sözler olduğunu söylemek istemiş değildir. Hz. Peygamber'in maksadı, bu sözlerin içinde geçen "kocana karşı gelemezsin" anlamındaki sözcüklerin Hz. Hafsa'ya hatırlatılması idi. Çünkü, "Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti, fakat eşi o sözü (saklamayıp başkasına) haber verdi"[88][88] âyet-i kerimesinde açıklandığı üzere Hafsa, Hz. Peygamber'in kendisine verdiği bir sırrı ifşa etmişti. Hz. Peygamber karınca duasındaki çok meşhur olan bu sözü Hz. Hafsa'ya hatırlatarak ona tarizde bulunmak istemişti.

Hadis sarihlerinin dediği gibi, hadis-i şerifte geçen "yazı yazmayı öğrettiğin gibi" anlamındaki sözler, kadınlara okuma yazma öğretmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.

Nitekim şu hadis-i şerif de buna delâlet ediyor:

"Ben Hz. Âişe (r.anha)'nın himayesinde idim. Ona her şehirden insanlar gelirdi. Onun yanında benim mevkiim bulunduğundan yaşlılar da sıra ile

bana gelirlerdi. Gençler de beni kardeş edinirlerdi ve bana hediye verirlerdi. Şehirlerden bana mektup yazarlardı. Hz. Âişe'ye derdim ki:
Teyzeciğim, bu falanın mektubu ve hediyesidir. Hz. Âişe de bana şöyle derdi:
Kızcağızım, ona cevap ver ve ona mukabelede bulun. Eğer sende verecek mükâfat (hediye) yoksa ben sana veririm.
Talha kızı demiştir ki: Hz. Âişe bana (hediyelik) verirdi."[89][89]
Her ne kadar bazıları "onlara yazı öğretmeyiniz"[90][90] mealinde bir mevkuf hadis rivayet etmişlerse de, bu hadisin senedinde hadis uydurmada meşhur Muhammed b. İbrahim eş-Şâmî isimli bir ravi bulunduğundan muhakkik âlimler bu hadisin aslı olmadığını söylemişlerdir. Özellikle Ebu't-Tayyib Şemsü'1-Hak el-Azîmâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd isimli eserinde sözü geçen hadisin asılsızlığını isbat etmiş ve kadınlara yazı öğretmenin cevazını ve lüzumunu ispatlayan özel bir risale de hazırladığını ifade etmiştir.
3888 numaralı hadis-i şerifte anlatılan hâdise ise daha önce 3880 numaralı hadis-i şerifte anlatılan göz değmesi ile ilgili hadisedir.
Bu hâdise İmam Mâlik'in bir rivayetinde şöyle anlatılıyor:
"Babam Sehl b. Huneyf, Harrâr'da gusl yaptı. Üzerindeki cübbeİerini çıkarmıştı. Âmir b. Rabîa da bakıyordu. Sehl cildi güzel, beyaz bir adamdı.
Âmir b. Rabîa ona; "Bakirelerin cildi bile bugünkü gördüğüm gibi değildi" deyince sehl olduğu yere yıkıldı, elem ve acılan şiddetlendi. Rasû-lullah (s.a)'a: "Sehl rahatsızlandı, seninle gidemeyecek" dediler. Bunun üzerine Rasûluilah (s.a) Sehl'in yanına gelince, Sehl ona Âmir'in kendisine bakışım ve dediklerini anlattı. Rasûluilah (s.a) da (Âmir'e hitaben):
"Sizden biri kardeşini neden öldürüyor? Allah mübarek kılsın, demeliydin. Göz değmesi vakidir. Onun için (yani Sehl için) abdest al" dedi. Âmir de onun (iyileşmesi) için abdest alınca Sehl Rasûluilah (s.a) ile beraber gitti. Hiçbir şikâyeti kalmadı ve rahatladı."[91][91]
Bütün bunlar gösteriyor ki, göz değmesi olayı gerçekten vardır. Göz değmesi, zehirli böcek sokması, kanama gibi rahatsızlıklarda duanın tedavi edici tesiri diğer hastalıklardaki tesirinden daha çok ve çabuktur. 3888 ve 3889 numaralı hadis-i şeriflerden anlaşılan budur.
Gözdeki bu tesiri yaratan Allah olduğuna göre, O'nun ve Rasûlü'nün öğrettiği dualarla bu hastalığı tedavi etmenin mümkün olacağını kabul

etmek son derece makuldür. Bunu akıl sahibi her insanın kabul etmesi gerekir.[92][92]

19. Okuma İle Tedavi Nasıl Olur?

3890... Abdülaziz b. Suheyb (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Enes, Sabit (el-Bünânî)ye: "Seni Rasûluilah (s.a)'ın duası ile tedavi edeyim mi?" demiş. O da "Evet" demiş. Bunun üzerine (Enes):
"Ey insanların Rabbi ve sıkıntıların gidericisi olan Allah'ım. Sen den başka bir şifa verici yoktur. Buna hiç hastalık bırakmayan bir şi fa ver" diyerek dua etmiş.[93][93]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'in hastaları, metinde geçen duaları okuyarak tedavi ettiğine ve hastaları okuyarak tedavi etmenin caizliğine delâlet etmektedir.
Metin geçen cümlesi fiili ile onun mefulu mutlakı olan cümlesi arasına giren cümle-i mu'tanza (parantez cümlesidir. Esasen bu cümle, "Hastalandığım zaman bana şifa veren odur."[94][94] âyet-i kerimesinden iktibas edilmiştir.
Sükum, hastalık demektir. Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, buradaki hastalık kelimesiyle vücudu saran maddî hastalıklarla günahlardan meydana gelen ve kalbe arız olan manevî hastalıkların tümü kastedilmektedir.
Binaenaleyh Hz. Peygamber'in bu duasında maddî manevî hastalıklara şifa vardır.[95][95]

Bazı Hükümler

1. Şifa veren ancak Allah’tır.
2. Dua ile tedavi etmek
3. Kur'anda olmasa bile Allah'ın şanına nakısa getirilmeyen kelimelerle Allah'ı anmak caizdir. Hadis-i şerifte Cenab-ı Hakkın isminin "Allahümme" kelimesiyle anılması bunu gösterir.[96][96]

3891... Osman b. Ebi'l-Âs(r.a)'dan rivayet edildiğine göre;
Kendisi (bir gün rahatsızlığından dolayı) Rasûluilah (s.a)'ın yanına varmış. Osman (başından geçen hâdiseyi anlatırken şöyle) dedi:
Bende bir ağrı vardı, neredeyse canımı alacaktı, Peygamber (s.a):
"Bu ağrıyan yeri sağ (el)inle yedi defa ov (ve her defasında):
'Duyduğum ağrının şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım' diye dua et" buyurdu. Ben bunu yaptım, Aziz ve Celîl olan Allah bendeki olan (bu ağny)i giderdi. (O günden beri) aileme ve başkalarına sürekli bunu tavsiye ediyorum.[97][97]

Açıklama

Bu dua Hz. Peygamber tarafından öğretilen, tesiri kesin ve emniyetli dualardan biridir. İnsanların yaptıkları ilaçların ve uyguladıkları tedavi yöntemlerinin insana güven verebilmesi için çeşitli deneme safhalarından geçmeleri ve yan tesirleri olup olmadığının iyice bilinmesi gerekir. Bu bakımdan insanların uyguladıkları tedavi usûllerine her zaman aynı derecede güvenilemez. Hz. Peygamber'in vahye dayanan tedavi usûlleri ise her zaman aynı derece şifalı ve emniyetlidir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte öğretilen tedavi usulü de böylesine tesirli ve güvenilir bir tedavi usulüdür. Çünkü içerisinde, neticeyi, yegâne şifa verici olan Allah'a havale etme, onun izzet ve kudretine sığınma ifade eden kelimeler vardır.
Bu duanın tekrarı maddi ilaçların tekrarı gibi hastalığın daha çabuk şifa bulması bakımından daha faziletlidir. Bu tekrarın yedi defa olmasındaki hikmet tek sayılardan olan yedi sayısının özelliği ile ilgilidir.[98][98]

3892... Ebu'd-Derdâ'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"Sizden kimin bir tarafı ağınrsa, veya bir (din) kardeşi, ona hastalığından dolayı müracaat edecek olursa;
“Ey göklerdeki Rabbimiz, (senin) ismin ve zâtın (noksan sıfatlardan) münezzehtir. Rahmetin gökte (her tarafa şamil) olduğu gibi emrin de hem gökte hem de yerde (hâkim) dir. Rahmetini yere de indir. Bizim (büyük olan günah (lar) ımızi ve hatalarımızı bağışla. Sen temiz kimselerin Rabbisin. Şu

ağrıya rahmet (denizinden) bir rahmet, şifa (hazine)nden bir şifa indir' diye dua etsin. (Allah'ın izniyle) ağrıdan kurtulur."[99][99]

Açıklama

Allah'ın göklerde olmasından maksat kudret ve hükmünün göklerde hükümran olmasıdır.
Metinde geçen, "rahmetini yere de indir" mealindeki cümle de "Şüphesiz Allah insanlara şefkatli ve merhametlidir."[100][100] gibi âyet-i kerimelerde bildirilen Cenab-i Hakkın rahmetine işaret vardır.
kelimesiyle kastedilenler, büyük günahlardır. Nitekim bu kelime Nisa sûresinin 2. âyet-i kerimesinde de bu manada kullanılmıştır. "Hata" ise, insanın farkında olmayarak işlediği günahlardır. Cenab-ı Hak herşeyin sahibi ve yaratıcısı olduğu halde kedisine kötülükleri nisbet etmek caiz olmadığından hadis-i şerifte kendisine "sen temiz kimselerin Rabbisin" sözleriyle niyazda bulunulmuştur.
Hadis-i şerif, söz konusu dualarla hastaları tedavi etmenin caiz olduğunu ve bu duaların şifasının kesin olduğunu ifade etmektedir.
Ancak Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde Ziyad b. Muhammed el-Ensârî vardır. Bu ravi rivayetleri hatalarla dolu olan bir ravi-dir. Kendisinin Medineli olduğu zannediliyor.[101][101]

3893... (Şu'ayb b. Abdullah b. Amr b. Âs'ın) dedesinden rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) kendilerine korkudan (kurtulmaları için şu) sözleri öğretirmiş:
"Allah'ın gazabından, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden ve (onların) bana uğramalarından, Allah'ın tanı olan kelimelerine sığınırım."
(Ravi sözlerine devam ederek dedi ki): Abdullah b. Amr (b.Âs), bu sözleri çocuklarından aklı eren kimselere öğretir, aklı ermeyenlere de yazıp üzerine asardı.[102][102]

Açıklama

Rasûl-i Zîşan Efendimiz, uykusu içerisinde korkan kimselere bu duayı öğrettiği gibi, uykusu kaçıp kendisini uyku tutmayan Halid b. Velid'e de

uykusuzluktan kurtulması için yine bu duayı öğretmiştir.[103][103] Bu bakımdan metinde geçen bu dua, uyku içinde ve uyku dışında her türlü korkulu ve sıkıntılı haller için çok tesirli bir şifadır.
Hz. Âişe (r.anha)'nın haber verdiğine göre; Hz. Peygamber duayı öğrettikten üç gün sonra Halid Hz. Peygamber'in huzuruna gelip, bu duayı okuduktan sonra geceleyin kendisine arız olan korkudan kurtulduğunu söyleyerek teşekkür etmiştir.[104][104]
Metinde geçen "Allah'ın gazabı" kelimesinden maksat, Allah'ın yardımını kesip intikam almasıdır. Şeytanların bir kula musallat olabilmeleri ise ancak Allah'ın ondan yardımım kesmesinden sonra mümkün olur.
Hadİs-i şerifte öğretilen bu dua, "... ve onların yanımda bulunmalarından sana sığınırım Rabbim"[105][105] meâlindeki âyet-i kerimeden iktibas edilmiştir
Bu hadis-İ şerif âyet ve duaların muska şeklinde yazılarak taşınmasının caiz olduğunu söyleyen Hz. Âişe ile Ahmed b. Hanbel ve Şâfiîlerin çoğunluğunun delilidir.
Ancak İbn Abbas, İbn Mes'ud, Hanefîler ve bazı Şâfiîler; nazarlık vb. şeylerin taşınmaması hakkındaki rivayetlere bakarak âyet ve duaları muska şeklinde yazarak takınmanın caiz olmadığını söylemişlerdir.[106][106]

3894... Yezid b. Ebî Ubeyd'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Seleme (b. el-Ekvâ')'nin dizinde bir darbe (izi) gördüm ve, "bu nedir?" diye (kendisine sordum). Şöyle cevapladı:
(Bu darbe) bana Hayber (savaşı) günü isabet etti. Bunun üzerine (orada bulunan) halk 'Seleme vuruldu' diye feryada başladılar. Derken Peygamber (s.a) yanıma getirildi ve bana üç defa nefes etti. Nihayet bir saat sonra hiç rahatsızlığım kalmadı.[107][107]

Açıklama

Bu hadis-i şerif kılıç, mızrak ve ok yarası gibi yaraların acı-sının da okuyup üfleme ile geçeceğine delâlet etmektedir.[108][108]

3895... Âişe (r.anha)'nın şöyle dediği rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a), bir insan hastalandığı zaman (önce) tükrüğü ile (toprağa) bir işaret (çizgi)

çizerdi. -(Ravi bu işareti göstermek için kendisi de) tükrükle toprağı çizdi.- Sonra;
"Yerimizin toprağı, bazılarımızın tükrüğü ile, Rabbimizin izni ile hastalarımıza şifa verir" diye dua ederdi.[109][109]

Açıklama

Bilindiği gibi, bir hadisi raviler Hz. Peygamber'in o hadisi söylemesi esnasındaki hareketleri ile birlikte rivayet etmişlerse ona "Müselsel hadis" denir. Bu hadis de bu şekilde rivayet edilmiş olduğundan müselsel hadisler sınıfına girmektedir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, hadis-i şerifin manası şudur: Peygamber (s.a) şehadet parmağı ile kendi tükürüğünü alır, sonra parmağını toprağa sürerek ona yerden bir şeyler yapışmasını sağlar, sonra yara veya hasta olan yeri onunla sıvazlar ve bir yandan da bu duayı okurdu.
"Yerimizin toprağı"ndan murat, bütün yeryüzü ise de bazılarına göre bereketinden dolayı bununla hasseten Medine'nin toprağı kastedilmiştir.[110][110]
Tıybî, Şerhu'l-Mişkât isimli eserinde "türbe" kelimesinin "arzinâ" kelimesine, "rîka" kelimesinin de "ba'zunâ" kelimesine muzaf kılınmasına bakarak, bu şifanın her toprakta ve her müslümamn tükrüğünde bulunmayıp sadece Medine gibi mukaddes beldelerin toprağı ile kuvve-i kudsiye sahibi salih kimselerin tükrüğünde bulunabileceğini söylemiştir.[111][111]
Bu hadis-i şerif hastayı tükrük ve toprakla sıvazlayarak okumak suretiyle tedavi etmenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.[112][112]

3896... (Hârice b. es-Salt et-Temîmrnin) amcası (İlâka b. Sahr)'dan rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Rasûlullah (s.a)'a gelmiş, sonra onun yanından ayrılıp geri dönmüş. Daha sonra yanlarında demirle bağlı deli bir adam bulunan bir topluluğa uğramış. (Bu adamın) ailesi (ona): "Bize anlatıldığına göre şu sizin arkadaşınız (Allah'tan bir takım) hayır (lar) getirmiş. Senin yanında bu deliyi tedavi edecek bir şifa var mı?" diye sormuşlar. (İlâka sözlerine devam ederek olayı şöyle anlattı):

Bunun üzerine ben de (deliye) FâtihatüM-Kitâb’ı okudum, (deli) iyi oldu. Bana (okumanın karşılığı olarak) yüz koyun verdiler. Rasûlullah (s.a)'a varıp bunu anlattım.
“Bundan başka (okuduğun bir şey) var mı?” dedi.
(Ravi) Müsedded (bu hadisi) başka bir yerde (Hz. Peygamber'in bu sorusunu): "Başka bir şey demedin mi?" şeklinde rivayet etti.
(İlâka sözlerine devam ederek şöyle dedi:)
Ben de (Hz.Peygamber'in bu sorusuna); "Hayır" cevabını verdim. (Hz. Peygamber de):
"Vallahi, bâtıl bir şey okuyup üfleme karşılığında (ücret alıp) yiyen kimse (kuşkusuz bunun günahını çekecektir. Sen ise) hak olan bir duayı okuyup üfleme ile (yaptığın) tedavi karşılığında (aldığın ücreti) yiyorsun" buyurdu.[113][113]

Açıklama

Metinde geçen "demirle bağlı" sözü, "demir gibi sağlam bağlarla bagh anlamında kullanılmıştır.
"Bâtıl bir şey okuyup üfleme karşılığında ücret alıp yiyen kimse" anlamındaki şart cümlesinin cevabı fnahzufdur. Tercümemizde bu cümlenin cevabı yerine koyduğumuz "kuşkusuz bunun günahını çekecektir" cümlesiyle hazfedilen cevabı açıklamış olduk.[114][114]

Bazı Hükümler

1. Okuyup üfleme ile delileri tedavi etmek mümkundur.
2. Okuyup üfleme ile tedavi iki kısımdır: **a)** Hak olan nefesle tedavi, **b)** Bâtıl olan nefesle tedavi.
Hak olan nefesten maksat Kitap ve Sünnet'ten alınan dualarla yapılan tedavilerdir. Temiz niyetlerle olmak şartıyla bu nevi tedavi caizdir.
Bâtıl olan nefesten maksat ise, içerisinde bulunan sözler Kitap ve Sünnet'ten alınmış olmayan ve anlaşılmaz bir takım kelimeler ihtiva eden sözlerle yapılan dualardır. Bu gibi sözleri okuyup üfleyerek hastaları tedavi etmeye çalışmak caiz değildir. Çünkü bu sözlerin küfür ifade eden ya da şeytanların veya putların ismi olan sözler olması ihtimali vardır.
3. Fatiha sûresinin şifaları çok ve tesiri çabuktur.

4. Nefes etmek karşılığında ücret almak caizdir. İmam Ebû Hanîfe (r.a) bu hadisi delil getirerek, nefesle tedavinin dışında Kur'an okuma ve okutmaya karşılık ücret almanın caiz olmadığını söylemiştir.[115][115]

3897... (Hârice b. es-Salt)'m amcasından rivayet olunduğuna göre;
Kendisi (bir kavme) uğramış (ve onların arasında bulunan) bir deliyi) üç gün sabah akşam Fatiha okumak suretiyle tedavi etmiş, Fâti-ha'yı her bitirişinde (ağzında) tükrüğünü toplayıp (deliye) tükürmüş. (Üç gün sonra deli içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan) sanki bağlandığı iplerden kurtulur gibi kurtulmuş. Onlar da kendisine (bu tedavisine karşılık olmak,üzere) bir ücret vermişler. Bunun üzerine (kalkıp) Hz. Peygamber'e gelmiş...
(Hârice'nin amcası İlâka, sözlerinin bundan) sonra(ki kısmında bir önceki) Müsedded hadisin manasını (ifade eden sözler) söylemiştir.[116][116]

3898... (Ebû Salih'in) babasından rivayet olunduğuna göre; Eşlem (kabilesin)den bir adam şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'ın yanında oturuyordum. Sahâbîlerden biri gelip:
Ey Allah'ın Rasûlü, bu gece (bir hayvan tarafından) sokuldum, sabaha kadar uyuyamadım, dedi. (Hz.Peygamber):
"(Seni sokan) nedir?'1 dedi. (Sahâbî):
Akreptir, cevabını verdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber);
"Şunu bit ki, eğer sen ikindi ile akşam arasında;
'Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam olan kelimelerine sığınırım' diye dua etmiş olsaydın sana inşallah (o akrep) zarar veremezdi" buyurmuş.[117][117]

3899... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'e akrep sokmuş bir adam getirildi. "Eğer (bu kimse);
'Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam olan kelimelerine sığınırını' diye dua edeydi sokulmazdı -yahutta kendisine (hiç bir şey) zarar veremezdi-." buyurdu.[118][118]

Açıklama

"Tam olan kelimeler" sözünden maksat, içinde Allah'ın zat, sıfat ve ef'aline noksanlık getirmeyen bilakis Allah'ın zat, sıfat ve ef'aline muvafık olan

kelimelerdir ki bu kelimeler de âyet ve hadislerde öğretilen dualardır.
Çünkü en-Nihâye yazarı İbnü'l-Esîr'in de dediği gibi, yüce Allah'ın ve Rasûlünün öğrettiği dualarda Allah'ın şanına noksanlık getiren bir ifade bulunması söz konusu olamaz.[119][119]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen duayı ikindiden sonra okuyan bir kimseyi o gece zehirli bir böcek sokmaz. Ancak kış günündeki karın ve soğuğun ateşin yanmasını zorlaştırdığı gibi ihlâs noksanlığının ve günahların, sahibinin yaptığı duaların tesirini azaltacağını unutmamak gerekir.
2. İlahî şifalar, tabiî şifalardan farklı olarak hastalıkları gelmeden önce önleyebilirler.[120][120]

3900... Ebû Saîd e-Hudrî (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden küçük bir topluluk çıktıkları bir yolculukta arap kabilelerinden birine uğramışlar. (Kabilenin fertlerinden) biri (onlara);
Bizim başkanımız (zehirli bir böcek tarafından) sokuldu. Birinizin yanında (bizim bu) arkadaşımıza yarayacak (şifalı) bir şey var mıdır? demiş.
Yolculardan bir adam da:
Evet (var), vallahi ben (hastalan) okuyarak tedavi ederim. Fakat biz size misafir olmak istediğimiz halde siz bizi misafir etmek istemediniz. (Bu sebeple) siz (yapacağım tedaviye karşılık) bana bir ücret, tayin etmedikçe ben nefes etmem, diye karşılık vermiş.
Bunun üzerine (kabile mensupları tutmuşlar) bu adam (in edeceği nefes) için (ortaya) bir koyun sürüsü koymuşlar. (Tedavi edeceğini söyleyen bu yolcu) hastanın yanına varıp ona Fatiha sûresini okumuş ve üfürmüş. Nihayet adam ipten kurtulmuş gibi olmuş.
Bunun üzerine (yukarıda sözü geçen şahıs) kabilenin (vermek için) üzerinde anlaşmış oldukları ücreti yolculara ödemiş. (Ücreti alan) yolcular, (birbirlerine) "Bunu bölüşünüz" demeye başlamışlar. Nefes ederek (hastayı) tedavi eden şahıs, "Rasûlullah (s.a)'a varıp kendisine da-nışıncaya kadar (bunu) yapmayınız" demiş.
Rasûlullah (s.a)'a varıp bunu (kendisine) arzetmişler. Rasülullah (s.a):

"Fâtiha'nın tedaviye yaradığını nereden bildin? Aferin size, (haydi bu koyunları) bölüşünüz. Sizinle beraber bana da bir pay ayırınız" buyurmuş.[121][121]

3901... (Hârice b. Salt et-Temîmî'nin İlâka isimli) amcasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz Rasûlullah (s.a)'ın yanından dönüyorduk. (Yolda) bir arap kabilesine rastladık. "Bize gelen habere göre siz şu hayırlı adamın yanından geliyormuşsunuz. Sizin yanınızda bir ilaç yahutta bir dua var mıdır (bizim buna çok ihtiyacımız var)? Çünkü bizim yanımızda bağlı bir deli bulunuyor" dediler. (Biz de) "Evet" cevabını verdik. Kalkıp deliyi bağlı olarak getirdiler. Bunun üzerine ona sabah akşam üç gün Fatiha okudum. Fâtiha'yı her bitirişimde tükürüğümü (ağzımda) biriktirip (ona) tükrüyordum. (Üç gün sonra deli) ipten kurtulmuş gibi oldu. Bana ücret ver(mek iste)diler. (Ben de; "Hayır) Rasûlullah (s.a)'a danışıncaya kadar almam" dedim (ve gidip Hz. Peygamber'e danıştım).
"(Sen aldığın bu ücreti tereddüt etmeden) ye. Vallahi bâtıl bir şey okuyup üfleme karşılığında (ücret alıp) yiyen kimse (kuşkusuz bunun günahını çekecektir. Sen ise) hak olan bir okuyup üfleme ile (yaptığın) tedavi karşılığında (aldığın ücreti) yiyorsun" buyurdu.[122][122]

Açıklama

İmam Kastalânî'nin açıklamasına göre, 3896 numaralı hadis-i şerifle, mevzumuzu teşkil eden 3901 numaralı hadiste anlatılan olay aynı olaydır. Fakat 3900 numaralı hadis-i şerifte anlatılan olay ayrı bir olaydır. Çünkü 3900 numaralı hadis-i şerifte anlatılan tedavi Ebû Saîd el-Hudrî tarafından, 3896 ve 3907 numaralı hadis-i şeriflerde anlatılan tedavi ise İlâka tarafından gerçekleştirilmiştir.[123][123]

3902... Peygamber (s.a)'in hanımı Âişe'den rivayet edilmiştir; dedi ki:
Peygamber (s.a) rahatsızlandığı zaman kendi kendine Muavvizât (sûre)leri(ni) okur ve üfürürdü. (Bunları okuyamayacak derecede) ağrısı şiddetlendiği zaman (bu sûreleleri) ona ben okurdum ve bereketini umarak (onun) eliyle vücudunu sıvazlardım.[124][124]

Açıklama

İçlerinde Allah'a sığınma (istiâze) bulunduğu için Felak ve Nâs sûrelerine "Muavvizetân sûreleri" denir. Bunlar, iki sûreden ibaret olmaları cihetiyle onlardan tesniye kalıbıyla "Muavizzeteyn" sûreleri diye bahsedilmesi kaide icabı iken, çoğul kalıbıyla "Muavvizât" sûreleri diye bahsedilmeleri, onlarla birlikte içerisinde istiaze bulunan Kur'an âyetlerinin de tedavi için okunabileceğini ifade etmek maksadına mebni olabileceği gibi, bu sûrelerle İhlas sûresinin okunduğunu bildirmek gayesine bağlı da olabilir.

Çünkü bazı haberlerde[125][125] Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Muavvizeteyn ile birlikte İhlâs sûresini okuduğu da bildirilmektedir. İmam Nevevî bu mevzuda şöyle diyor:

"Nefes, tükürüksüz hafif üfürüktür. Hadis-i şerif hastaya okurken üfür-menin müstehab olduğuna delildir. Ulema bunun caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Sahabe, tabiîn ve onlardan sonra gelen ulema bunu hep müstehap görmüşlerdir. Fakat Kadı Iyâz, ulemadan bir topluluğun bunu kabul etmediklerini, hastaya okurken tükürüksüz üfürmenin caiz olduğunu söylediklerini rivayet etmiştir. Ancak bu görüş ve bu fark zayıf bir kavle dayanır. Zira nefes tükürüklü üfürüktür, diyenler olmuştur. Yine Kadı'nın beyanına göre, ulema "nefes" ile "tefel" kelimelerinin manalarında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları, "Bunların ikisi de bir manaya gelir ve ikisi de tükürüklü üfürüktür" demişler. Ebû Ubeyd; tefelde azıcık tükürük şart olduğunu, nefeste ise hiç tükürük bulunmadığını söylemiştir. Bunun aksini iddia edenler de vardır. Ebû Ubeyd: "Ben Âişe'ye, Peygamber (s.a)'in hasta okurken nasıl üfürdü-ğünü sordum da; kuru üzüm yiyen gibi tükürüksüz üfürürdü, cevabını verdi" demiştir. Kadı Iyâz; tefel denilen ıslak üfürüğün faydası bu rutubet ve hava ile teberrüktür, diyor.

İam Mâlik; kendine okursa üfürürmüş. Demirle, tuzla rukye yapmayı ve keza hatem-i Süleyman şeklinde yazmayı şiddetle kerih görürmüş. Zira bunda sihre benzerlik vardır.[126][126]

Bazı Hükümler

1. Hastanın İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerini okuyup ellerine üfleyerek vücudunu sıvazlamak suretiyle kendi kendini tedaviye çalışması müstehabdır.

2. Bir kimsenin bir hastayı bu şekilde tedavi etmesi de müstehabdır.
3. Okunan hasta, ilim ve takva yönünden okuyandan daha üstünse, okuyan kimsenin bu sûreleri kendi ellerine değil de hastanın ellerine üfleyerek hastanın vücudunu, hastanın elleriyle sıvaması müstehabdır.[127][127]

20. Şişmanlama Yollarına Başvurmak

3903... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) ile zifafa girmem için annem beni şişmanlatma! istiyordu. (Bütün çabalarına rağmen) onun istediği kiloyu alamadım Nihayet bana yaş hurma ile hıyar yedirdi de en güzel şekilde şişmanladım.[128][128]

Açıklama

Metinde geçen cümlesine Avnü'l Mabud yazarı, "Ben onun bana yedirmek ve içirmek istediği şişmanlatıcı ilaçları kabul etmedim ve onları kullanmadım" şeklinde bi mana vermiştir. Fakat biz îbn Mâce'nin, "fakat bu isteği gerçekleşmedi' anlamına gelen rivayetini de göz önünde bulundurarak ve Bezi yazarının açık lamasına uygun olarak bu cümleyi "onun istediği kiloyu alamadım" şeklin de tercüme ettik.
Metinde geçen kelimesi "şişmanlığın en güzeli" anlamına gelir ki, haddinden fazla olmayan ve sahibine hantallık getirmeyen ortı halde (mutedil) bir şişmanlıktır. İdeal olan şişmanlık budur.[129][129]

Bazı Hükümler

1. Gerdeğe girecek bir kızı gerdeğe girmeden önce haddi aşmayacak şekilde şişmanlatmak mustehaptır
2. Bir kimseyi şişmanlatmak için pahalı ilaçlar yerine ucuz temin edileı gıdalar kullanmak mustehaptır.
3. Kadında güzellik gibi orta halli bir şişmanlık da aranan bir husustur "Kıyamet gününde şişman kadınların vay haline"[130][130] anlamında bir hadis rivayet edilmişse de bu tehdit yabancı erkeklerin gönlünde yer almak için ve ya diğer kadınlara böbürlenmek için şişmanlayan kadınlar içindir.
4. Sofrada iki katık bulundurmak caizdir. Nitekim 3835-3837 numaralı hadislerin şerhinde açıklamıştık.[131][131]

21. Gaipten Haber Verdiğini İddia Eden (Kâhin) Hakkında

3904... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kim (gaipten haber almak gayesiyle) bir kâhine giderse" Musa (b. İsmail, şu cümleyi de) nakletti: "Ve onun söylediğim tasdik ederse" -(Hadisin bundan) sonra (ki kısmında Müsedded ile Musa) birleşerek şu sözü rivayet ettiler: "Kim de (cinsi münasebet için) bir kadına varırsa", (-Ancak burada) Müsedded, "karısına hayızlı iken ve dübii-ründen (yaklaşırsa)" demiştir.- (Hadis şöyle sona eriyor): "O kimse Allah'ın Muhammed'e indirdiği (dinin dairesi)nden dışarı çıkmıştır."[132][132]

Açıklama

Kâhin: Kâinattan geleceğe ait haber vermek ve esrarı bildiğini iddia etmektir.
"Nihâyetü'l-Hadis'te beyan edildiğine göre, cahiliye devrinde araplarda "Şık" ve "Satıh" gibi kâhinler varmış. Bunlardan bazıları, kendisinin bir tabii bulunduğunu ve ona haber getirdiğini söyler; bir takımları da olacak şeyleri bazı mukaddimelerle bildiğini ve bu mukaddimelerle sual sorduğu kimsenin sözünden, halinden veya fiilinden onlara muvafık şekilde istidlalde bulunduğunu iddia edermiş. Araplar buna "arrâf" adını ve-rirlermiş. Çalman şeyi bildiğini iddia edenler bu kabildendir. "Her kim bir kâhine giderse" hadisi, arrâf ve müneccimlere şâmildir."[133][133]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu gibi kâhinlere giderek onların sözlerini dinlemenin haram olduğuna ve onlarda gaipten haber verme gücünün bulunduğuna inananların din dairesinden çıkacağına delâlet etmektedir.
Bir başka hadisi şerifte de, "Kâhine inanan kimsenin kırk gün namazı kabul olmaz"[134][134] buyurulmaktadır. İbn Hacer el-Heysemî, kâhinlik yapmanın ve yitiğin bulunması için kâhine başvurmanın büyük günahlardan olduğunu söylemiştir.[135][135]
Hadis-i şerif aynı zamanda bir kimsenin karısı ile hayızlı iken cinsi münasebette bulunmasının caiz olmadığına da delâlet etmektedir.

Her ne kadar hadisin zahirinden bu işi yapan kimselerin dinden çıktığı anlaşılırsa da, bu işi yapan kimsenin keffaret olarak sadaka verilmesinden bahsedilmesi[136][136] onun dinden çıkmayıp çirkin bir iş yaptığına delâlet eder. Sarihlerin açıklamasına göre, hadisteki "dinden çıkar" sözü bu işi helâl sayanlar içindir, tehdit için söylenmiş de olabilir.
İmam Ebû Hanîfe ile îmam Mâlik ve Şafiî'ye göre, hayızın ilk günlerinde karısı ile cinsi münasebette bulunan kimsenin bir dinar, son günlerinde cinsi münasebette bulunan kimsenin de yarım dinar vermesi ve istiğfar etmesi müstehabdır.
Bir kimsenin karısına ters taraftan yaklaşmasının çirkinliği ona hayızlı iken yaklaşmasının çirkinliğinden daha fazladır. Çünkü kadına hayızlı iken yaklaşmanın başta gelen sebeplerinden birisi hayız halindeki pisliktir. Arkadan yaklaşmadaki pisliğin daha da fazla olduğunda şüphe yoktur. Bu bakımdan onun haramhğında şüphe yoktur. İslâm uleması onun büyük günahlardan olduğunu söylemişlerdir.[137][137]

22. Yıldızlar(dan Hüküm Çıkarma) Hakkında

3905... İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a): "-Yıldızlardan bir ilim alan kimse sihirden bir bölüm almış olur.
(Yıldızlardan aldığı bilgiler) arttıkça (sihirle olan ilgisi de) artmış olur" buyurmuştur.[138][138]

3906... Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) Hudeybiye'de geceleyin (yağan) bir yağmurdan sonra bize sabah namazını kıldırdı. (Namaz) bitince halka dönüp:
"Rabbinizin ne dediğini biliyor musunuz?" dedi. (Orada bulunan halk):
Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle) buyurdu:
"(Rabbiniz buyuruyor ki:) Kullarımdan bir kısmı bana inamcı, bir kısmı da (beni) inkâr edici olarak sabahladı. 'Allah'ın fazlı ve rahmeti ile (bu gece) bize yağmur yağdı' diyenler bana inanmıştır. Yıldızlar (m yaratıcılığın^ da inkâr edicidir.
Fakat, 'şu veya bu yıldızın hareketi sayesinde bize yağmur yağdı' diyenler ise beni inkâr etmiş, yıldızlara inanmıştır."[139][139]

Açıklama

Yıldızlardan hüküm çıkarma ilmi mevzuunda Hanefî ulemasından Ibn Abıdm şöyle diyor:
"Bu ilim gök cisimlerinin teşekküllerinden adi hâdiselerin vuku bulacağını istidlal ilmidir. Merginânî'nin, MuhtârıTn-Nevâzil adlı eserinde şöyle deniyor: Bilmiş ol ki ilmi nücûm haddizatında kötü değildir. Çünkü o iki nevidir:
Birincisi: Hesap yolu iledir ve haktır. Kur'an'da zikredilmiştir. Allah Teâlâ; "Güneş ve ay hesab iledir." buyurmuştur. Bundan murad güneşle ayın seyretmeleridir.
İkincisi: İstidlal yolu iledir.Yıldızların seyri ve feleklerin (gezegenlerin) hareketi vasıtasıyla hâdisatın, Allah'ın kaza ve kaderi ile vuku bulacağına istidlal edilir; bu caizdir. Doktorun hasta kimsenin nabzına bakarak hastalığa ve sıhhate istidlali gibidir.
Ama hâdisatın Allah'ın kazası ile olduğuna inanmaz, yahut kendisinin gaybı bildiğini iddia ederse kâfir olur."[140][140]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerde geçen, yıldızlara bakarak yeryüzünde vukua gelecek hâdiseler hakkında hüküm çıkarmanın küfür, ve yıldızlarla ilgili ilimlerin sihirin bir dalı olduğuna dair ifadeler, İbn Âbidin'-in açıkladığı ikinci kışıma gören yasaklanmış bilgilerdir.
Fakat her hâdisenin yaratıcısının Allah olduğuna inanmak şartıyla Astronomi ilmi ile uğraşmak insanın Allah'a ait imanını takviye eden çok faziletli bir iş olması cihetiyle kıymet ve fazileti çok büyüktür.[141][141]

23. (Yere) Çizgi (Çizmek) Ve Kuş Uçurmak (Suretiyle İstikbale Dair Hükümler Çıkarma) Konusunda Gelen Hadisler

3907... (Katan b. Kabîsa'nın) babası dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken işittim:
"Kuş uçur(arak, bu uçuştan hüküm çıkar)mak, uğursuzluğa inanmak, çakıl taşlan ile fal açmak puta tapıcıhktandır."
(Musannif Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadiste geçen) "Tark" (kelimesi, kuş) uçurmak; "el-ıyâfe" (kelimesi de; kum üzerine) çizgi çizmek anlamına gelir.[142][142]

3908... Avf (el-Arabî); "el-Iyâfe, kuş uçur(tarak kuşun uçuşundan istikbale ait manalar çıkar) maktır. Tark da, yere çizilen çizgidir" demiştir.[143][143]

3909... Muaviye b. el-Hakem es-Sülemî'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben (Hz. Peygamber'e hitaben);
Ey Allah'ın Rasûlü, bizden bir takım adamlar da (istikbale dair bilgiler keşfetmek için) çizgi çiziyorlar, dedim. (Peygamber (s.a) de:)
"Peygamberlerden biri (böyle) çizgi çizerdi. Her kim (çizgisini onun) çizgisine uygun düşürürse, o kimse (gerçeğe isabet etmiş olur)" buyurdu.[144][144]

Açıklama

Iyafe: Kuş kovalamak, kuş uçurmak anlamlarına gelir. Cahiliye döneminde araplar, kuşları ürküterek uçururlar ve uçan kuşun ismine, sesine ve uçtuğu tarafa göre bir mana çıkararak yapacakları işlere karar verirlerdi. Meselâ, ürküp uçan kuş tavşancıl ise bunu sıkıntıya, karga ise gurbete, ibibik ise hidayete; eğer kuş sağ tarafa uçarsa uğura, sol tarafa uçarsa uğursuzluğa yorarlardı. İslâmiyet bunların hepsinin bâtıl olduğunu ilan ederek bu inançların hepsini iptal etmiştir.
Tıyâre ise, uğursuz saymak demektir. Bu kelime ile ıyâfe arasındaki fark şudur: Iyâfe, kuş aracılığı ile olduğu halde bunda kuşun aracılığı şart değildir. Kuşun dışında bir hayvan aracılığı ile de olabilir.
Tark: Çakıl taşlan ile fal açmak anlamına geldiği, gibi,[145][145] kum üzerine çizgi çizmek anlamına da gelir.[146][146] Zemahşerî, el-Fâik isimli eserinde birinci manayı tercih ettiğinden tercümemizde biz de birinci manayı esas aldık.
Cibt;kelimesi ise "put" demektir. Kâhin anlamına da gelir. Allah'dan başka ittihaz edilen mabud karşılığıdır.[147][147]
Ömer b. Hattâb (r.a), "Cibt sihirdir, tağut ise şeytandır" demiştir. Bu açıklama İbn Abbas, Ebû Aliye, Mücâhid, Atâ, İkrime, Saîd b. Cübeyr, Şa'bî, Hasan, Dahhâk ve Süddî'den de rivayet edilmiştir.[148][148]
Hat: Çizgi demektir. İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre, cahiliye devrinde bu çizgiyi çizen belli remilciler varmış, ihtiyaç sahipleri bunlara

müracaat edince bunların yanında bulunan erkek bir çocuk sayıları bilinmemesi için çok acele olarak yere bir takım çizgiler çizer sonra da ikişer ikişer ve yavaş yavaş bu çizgileri silermiş. Eğer en sona kalan iki çizgi olursa bu kurtuluş alameti, tek çizgi kalırsa zarar alameti kabul edilirmiş.[149][149]

İslâmiyet bütün bu fal cinslerinin asılsız olduğunu bildirerek bunları haram kılmış ve büyük günahlardan saymıştır.[150][150]

Her ne kadar peygamberlerden birisi Allah'ın kendisine verdiği ledünnî bir ilimle veya Allah'dan aldığı bir emirle kumlar üzerine çizdiği bir takım çizgilerden istikbale dair bazı hadiselerin vukuunu keşfedermiş ise de, daha sonraki insanların çizecekleri çizgilerin onun çizgilerine uygun düşeceği kesin olarak bilinmediğinden bu iş diğer insanlara yasaklanmıştır.

Bu bakımdan metinde geçen, "her kim çizgisini onun çizgisine uygun düşürürse" cümlesini, "bazı kimselerin çizgisi o peygamberin çizgisine uygun düşebilir" şeklinde anlamak gerekir. "Onun çizgisine isabet eden kimseye bu hareketi yapmak caiz olur" şeklinde anlamak doğru değildir.[151][151]

Sahih olan kavle göre bu ibarenin manası şöyledir: Kimin çizgisi o peygamberin çizgisine muvafık düşerse o çizgiyi çizmek mubahtır. Lakin muvafık düşüp düşmeyeceğini yüzdeyüz bilmeye bizim için imkân yoktur. Binaenaleyh remilcilik bize mubah değil haramdır.

Rasûluilah (s.a)'ın doğrudan doğruya "Remilcilik haramdır" demeyip, "Her kim (çizgisini onun) çizgisine muvafık düşürürse o kimse gerçeğe isabet etmiş olur" buyurması, remille meşgul olan peygamberin bu hükme dahil olduğu anlaşılmasın diyedir.

Remil ile meşgul olan bu peygamberin İdris (a.s) veya Daniyel (a.s) olduğu rivayet edilmiştir.[152][152]

24. Uğursuzluğa İnanmak

3910... Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

Rasûluilah (s.a) üç defa, "Uğursuzluğa inanmak şirktir, uğursuzluğa inanmak şirktir" buyurdu.

Oysa bizden (kalbinde bu düşünce geçmeyen bir kimse) yoktur. Fakat Allah bu duyguyu tevekkülle giderir.[153][153]

3911... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a):
“Hastalık bulaşması, uğursuzluk, (karında bulunan yılan gibi bir hayvanın hareketinden doğan bir) karın ağrısı ve (uğursuzluk getiren bir) baykuş yoktur" buyurmuş.
Bunun üzerine (orada bulunan) bir bedevi:
(Ey Allah'ın Rasûlü), peki kumda geyik gibi (sıhhatli) oldukları halde (içlerine) karışıp da kendilerini uyuzlaştırdığı uyuz devlerin hali nedir? dedi.
(Hz. Peygamber de ona):
"Ya birinciye kim bulaştırdı?" karşılığını verdi.
Mâmer'in Zührî'den, (Zührî'nin de) bir adamdan rivayet ettiğine göre, Ebû Hureyre; Rasûluilah (s.a)'ı:**Deveterı hasta olan kimseler (develerini), develeri sağlam alan kimseler(in develerinin yanın)a götürmesinler" derken işittiğini söylemiş. Bunun üzerine (bu sözü Ebû Hureyre'den dinleyen) adam Ebû Hureyre'ye dönüp: Sen bize (daha önce) Peygamber (s.a)'in, "Hastalık bulaşması da yoktur, (karında bulunan bir yılan hareketinden doğan bir) karın ağrısı da yoktur, (uğursuzluk getiren bir) baykuş da yoktur." dediğini söylememiş miydin? demiş. Ebû Hureyre de: "Bunu size ben söylemedim" karşılığım vermiş.
Zührî dedi ki: Ebû Seleme, "Ebû Hureyre'nin bu hadisi rivayet ettiğini" (söyledi) ve: "Ben Ebû Hureyre' nin bu hadisten başka (rivayet ettiği) bir hadisi unuttuğunu duymadım." dedi.[154][154]

3912... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûluilah (s.a):
"Hastalığın(sebepsiz olarak) bulaşması, (uğursuzluk getiren) baykuş, (insanların kaderine hükmeden bir) yıldız batması, (karında bulunan bir yılanın hareketlerinden doğan ve başkalarına bulaşan bir) karın ağrısı yoktur" buyurdu.[155][155]

3913... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûluilah (s.a):
“(Kırlarda çeşitli kılıklara girerek insanların yolunu kaybettire-bilecek güce sahip bir) cin taifesi yoktur" buyurmuştur.[156][156]

3914... Ebû Dâvûd dedi ki: Eşheb (şöyle) dedi: (İmam) Mâlik'e, "lâ safere" sözü(nün manası) soruldu da; "Ca hiliye halkı Safer ayını helâl (aylardan) sayarlardı. (Sonradan) onu bi sene helâl, bir sene de haram saymaya başladılar. Hz. Peygamber (s.a de onların bu âdetini kaldırmak için); " (Böyle bir sene helâl, bir sen< de haram sayılan) bir Safer (ayj) yoktur" buyurdu" cevabını verdi.[157][157]

3915... Bakiyye dedi ki:
Ben Muhammed b. Râşid'e hadisteki "hâm = baykuş" kelimesini sordum da;" Cahiliye dönemi (halkı) 'Ölüp de defnedildikten sonra bir baykuş olarak mezarından çıkmayan kimse yoktur' derlerdi, (işte hâm budur)" diye cevap verdi.
(Bunun üzerine): "Pekâla Safer nedir?" dedim. (Muhammed b. Râ-şid de): İşittiğime göre cahiliye halkı Safer ayını uğursuz sayarlarmış da Peygamber (s.a):"Safer ayında (bir uğursuzluk) yoktur" buyurmuş" dedi.
(Muhammed b. Râşid sözlerine devam ederek şöyle) dedi: "Biz 'Safer, karında tutan bir ağrıdır' diyeni de işittik. (Bu görüşte olan cahiliye halkı) 'bu ağrı (başkasına da) bulaşır' derlerdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber), "Safer (denilen böyle bir ağrı) yoktur" buyurdu."[158][158]

3916... Enes (ra.)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a): "Hastalık bulaşması da yoktur, uğursuzluk da yoktur. Ben yararlı olan hayırlı ve uğurlu saymadan hoşlanırım. Yararlı olan hayırlı ve uğurlu saymak ise, güzel söz(lerle yapılan hayırlı yorumlar)dır" buyurmuştur.[159][159]

Açıklama

Tıyere:Bir şeyi uğursuzluğa yormak, uğursuz saymak, bir şeyin uğursuzluk getireceğine inanmak demektir. Cahiliyye dönemi halkı, bazı hayvanları ve olayları uğursuz sayar, bu uğursuzluktan kurtulmak için bazı teşebbüslerden vazgeçerdiler.
İslâmiyet bu uğursuzluk telakkisinin asılsız olduğunu ilan ederek, asılsız telakkiler silsilesinden biri olan bu yanlış inancı da İnsanların kafasından silip atmak suretiyle onların yolunu aydınlatmış, onları cahiliyetin pençesinden kurtarmıştır.

3910 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere, Fahr-i Kâinat Efendimiz hayvanlarda ve olaylarda bizatihi böyle bir uğursuzluk verme gücü bulunduğuna inanmayı şirk saymış, insanın kalbine böyle bir korku geldiği zaman bu korkunun kalpten giderilebilmesi için Allah'a tevekkül etmenin yeterli olduğunu bildirmiş ve ümmetine bu gibi durumlarda Allah'a tevekkül etmelerini tavsiye etmiştir.
Advâ: Hastalığın bir hastadan diğer bir hastaya bulaşması demektir.
Bu mevzuda merhum Kamil Miras şöyle diyor:
"Cahiliye devrinde sâri hastalıkların ilâhi bir tesire tabi olmadan bizatihi sirayet ettiği sanılırdı. İslâm akidesine göre her şeyde hakiki müessir Allah Teâlâ'dır, Hadiste bu hakikat, "Bulaşıcı hastalıklar bizatihi sirayet etmez" cümlesiyle ifade buyurulmuştur."[160][160]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, "Hastalık bulaşması konusunda üç türlü görüş vardır:
1) Hastalık bulaşır, hastalık bulaşmasının Allah'ın izni ve iradesiyle ilgisi yoktur. Bu görüşün küfür olduğu açıktır.
2) Hastalık Allah'ın dilemesiyle bulaşır. Fakat Allah'ın hastalığın bulaşmasını dilemesi Allah hakkında zaruridir. Aksini dilemesi mümkün değildir.
Bu görüş de bâtıldır. Çünkü Allah isterse bulaşıcı hastalığa yakalanmış kimseler arasında bulunan bir kulunu o hastalığa yakalanmaktan koruyabilir.
3) Hastalık bulaşması Allah'ın dilemesine bağlı olarak vardır. Allah dilerse bulaşıcı bir hastalık başkasına geçebilir, dilemezse geçmez."
İşte hadis-i şerifte ifade edilen hastalık bulaşmasından anlaşılan bu üçüncü görüştür ki ehl-i sünnet ulemasının bu mevzudaki görüşü de budur.
Bazıları kelimelerin zahirine bakarak, 3911 ve 3912 numaralı hadisler-deki, "!â adve" kelimesini "hastalık bulaşması yoktur" şeklinde anlamışlar ve 3912 numaralı hadisin sonundaki "Develeri sağlıklı olan kimseler develerini, develeri hasta olan kimselerin develerinin yanma götürüp de onlarla karıştırmasınlar" mealindeki cümlelerle, "Cüzzamlıdan aslandan kaçar gibi kaçın"[161][161] hadisini de seddü'z-zerâyi' kabilinden bir yasaklama olarak te'-vil etmişler. Yani develerin birbirine karışıp da birbirlerine benzerlikleri sebebiyle hangi devenin kime ait olduğunun

bilinmemesi durumuna düşülmesini önlemek için getirilmiş bir yasak olarak yorumlanmıştır.
Ancak ulemanın büyük bir kısmı; bu mevzuda aslolan hastalıklı hayvanları karıştırmayı yasaklayan ve cüzzamlıdan kaçmayı emreden hadis-i şeriflerdir. Çünkü yüce Allah, dünyadaki bütün hâdiseleri bir sebebe bağladığı gibi hastalığın bulaşmasını da hastalık mikrobu taşayan kimselerle veya eşya ile temas etmeye bağlamıştır. Bu temas sağlandığı zaman Allah'ın izni ile hastalık bulaşabilir, demişlerdir. Hadisi bu şekilde anlayan mezkûr İslâm âlimleri, hadis-i şerifte geçen "hastalık bulaşması yoktur" sözünü ise, hastalık bulaşması için Allah'ın bir kanun olarak koyduğu hastaya dokunmak gibi bir sebep bulunmaksızın hastalık bulaşması olamaz, şeklinde anlamışlardır ki umumun tasvibine mazhar olan görüş de budur. Esasen Fahr-i Kâinat Efendimiz, bedevinin "bizim geyik gibi sihhath develerimiz uyuz develerin yanına varınca niye hastalanıyorlar?" sorusuna "Ya birinciye bu hastalığı kim bulaştırdı?" karşılığını vermekle, bu bulaşmanın Allah'ın iznine bağlı olduğunu çok veciz bir şekilde açıklamıştır. Çünkü bedevi, "birinci deveye falan deveden bulaştı" cevabını verdiği takdirde kendisine aynı sual sorulmaya devam edilecek ve nihayet bu hastalığın kendisinde ilk görülen deveye hastalığı Allah'ın verdiği anlaşılacaktır.
Hâme: Baykuş demektir. Cahiliye dönemi halkı evlerinin üzerine bir baykuş konduğu zaman onun o ev halkından birinin öleceğini haber vermek için geldiğine inanırlardı.
Hadis-i şerifteki "Baykuş yoktur" sözüyle bu inancın batıl olduğu anlatılmak istenmektedir. İmam Mâlik'in görüşü budur.
İkinci bir tefsire göre, cahiliye dönemi arapları baykuşların, ölen kimselerin dünyaya dönen ruhları olduklarına inanırlardı. Hadisteki "Baykuş yoktur" sözüyle yıkılmak istenen inanç budur. İslâm ulemasının büyük çoğunluğunun tasvibine mazhar olan görüş budur.
Guvl: Eski arapların inancına göre çeşitli renk ve kılıklara girerek insanlara görünen ve onları yollarından sapıtıp helak eden bir nevi şeytandır. Kırlarda yaşar. Peygamber (s.a) bunu da iptal etmiştir. Cumhur ulemanın kavli budur. Ulemanın bazılarına göre ise hadisin manası, guvlü inkâr etmek değil sadece arapların itikadını iptaldir. Binaenaleyh "guvl yoktur"

cümlesinden murad, guvl hiç kimseyi yolundan saptırmaz, demektir.[162][162]

Nev': Hattâbî'ye göre "yıldız" demektir. Ebû İshak ez-Zeccâc, garbta batan yıldızlara enva', şarkta doğanlara bevârih denildiğini söylüyor. Bu hususta Tecrid Tercümesi'nde şu malumat verilmektedir:

"Nev'in cemi enva' gelir. Enva' ayın menzilleri (burçlar) manasına gelir, yirmisekiz adettir. Ay her gece bunlardan bir menzilde bulunur. Bu menzillerden herbiri o sema sahasında bulunan yıldızlardan birinin ismiyle anılır.

Araplar bu yıldızlardan birinin fecir zamanında batmasıyla birlikte onun devamlı olarak ters istikametinde bulunan yıldızın o saatte doğmasına nev' derler. Onun için lügat alimlerinin kimi yıldızın batmasına kimi de doğmasına kimisi de her ikisine birden nev' denildiğini söylerler. Bu nev'ler birbiri arkasından onüçer gün fasıla ile battığında ve aksi istikametindeki yıldız da doğduğunda, o müddet zarfında yağmur, rüzgâr, soğuk, sıcak, bereket her ne olursa batan yıldıza izafe edilir ve filan şey filan yıldızın nev'inde (batmasında) vaki oldu derlerdi."[163][163]

Rasûl-i Zîşan Efendimiz, "Nev' yoktur" sözüyle bu bâtıl İnancı kökünden yıkmıştır.

Safer: Hicrî tarihin ikinci ayının adıdır. Cahiliye devrinde araplar nesîe usulüne göre Muharrem ayının haramlığını Safer'e naklederlerdi ve bu suretle Safer ayını haram sayarlardı. Nitekim yüce Allah müşriklerin bu çirkin hallerini Tevbe sûresinin 37. âyet-i kerimesinde bize açıklamaktadır. Rasûl-i Ekrem Efendimiz bunu da menedip "Artık Safer ayı için hürmet yoktur" buyurmuştur. Asrı saadetten zamanımıza kadar devam edip gelen halk telakkisine göre bu ayda kıyılan nikâhı devamsız sayarlar. Hatta halk arasında bu aya boş ay derler. "Sa ferde uğursuzluk yoktur" buyurulmakla bu telakki men olunmuştur. Buharî'nin bir rivayetine göre Hz. ÂİŞe "Benim nikâhım da zifafım da safer ayında idi" buyurduklarına göre, Rasûl-i Ekrem bu hurafe fikrinin izalesine fiilen de çalışmıştır.[164][164]

İkinci bir te'vile göre bu hadis-i şerifteki Safer kelimesinden maksat, cahiliye araplarmın insanın karnında yaşadıklarına inandıkları yılan gibi bir hayvandır. İnsan acıktığı zaman o hayvan çoğu zaman heyecanlanıp sahibini öldürür. Hatta buna uyuz hastalığından daha bulaşıcı sayarlardı. Neve-vî'nin açıklamasına göre Safer kelimesinin sahih tefsiri budur.

Mutarrif, İbn Vehb, İbn Habib, Ebû Ubeyd ve diğer birçok ulemanın kavilleri de budur. Nevevî'nin beyanına göre, burada her iki tarafın da kast edilmiş olabileceği, her iki anlamdaki Saferin de bâtıl ve asılsız olduğu bildirilmektedir.[165][165]

Ancak cahiliye halkının karın ağrısı hakkındaki bu yanlış telakkisini, bugünkü ilmî gerçeklerin ışığında tesbit edilen karındaki solucan, tirişin ve tenyalarla karıştırmamak gerekir. Hadiste reddedilen bunlar değildir. Her ne kadar İslâm'da uğursuzluk inancına yer yoksa da bir şeyi hayırlı veya uğurlu saymak (tefe'ül) makbuldür. Nitekim Hudeybiye'de Kureyşliler müslümanları müşkül bir vaziyete soktuğu sırada, Kureyş tarafından muahede akdine mezun bir heyetin, Süheyl b. Amr'ın riyaseti altında gelmekte olduğu duyulunca Rasûl-i Ekrem'in uysallık ve yumuşaklık ifade eden Süheyl adıyla tefe'ül ederek ashabına, "Artık işiniz kolaylaştı" buyurması[166][166] buna delâlet ettiği gibi, mevzumuzu teşkil eden 3916 numaralı hadisi şerif de bunun caiz olduğunu ifade etmektedir.[167][167]

3917... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;

Rasûlullah (s.a), hoşuna giden bir söz işitmiş de (bu sözü söyleyen kimseye):

"Senin uğurunu ağzından aldık" buyurmuş.[168][168]

3918... Atâ (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

"Halk; Safer, karında tutan bir ağrıdır, diyor." (Bu hadisi Atâ'-dan rivayet eden İbn Cüreyc dedi ki); Ben(de Atâ'ya); "Pekâlâ) baykuş nedir? diye sordum. (Atâ şöyle) cevap verdi:

Halk, (evlerin üzerine konup da acı acı) öten baykuş, halk baykuşudur, diyor. (Aslında bu baykuş ölünün kemiğinden ya da başından çıkıp da baykuş şekline giren ve sady ismi olan) insan baykuşu değildir. (Senin sorduğun) baykuş, sadece (bildiğimiz) bir hayvandır.[169][169]

3919... Urve b. Amr el-Kureşî dedi ki:

Peygamber (s.a)'in yanında (bir şeyle karşılaşmayı iyiye veya) kötüye yorma(nın hükmünden) bahsedildi de Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"Bu yorumların en iyisi iyiye yormaktır. (Aslında bir şeyi kötüye yorumlamak bile) bir müslümam (yapılması gereken bir işi yapmaktan) geri

eeviremez. (Binaenaleyh) sizden biriniz hoşlanmadığı bir şeyi görünce;
'Ey Allah'ım, güzellikleri senden başkası veremez. Kötülükleri de senden başkası önleyemez. Binaenaleyh, (kötülüğü önlemek için gerekli olan) güç de (güzelliği elde etmek için gerekli olan) kuvvet de ancak senindir* diye dua ediniz.”[170][170]

3920... Ebû Büreyde(nin) babasından rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) hiç bir şeyi uğursuz saymazmış. (Bir yere) bir tahsildar göndereceği zaman (önce) ismini sorarmış, eğer (onun) ismini beğenirse bu isimden memnun olurmuş ve bu sevinç yüzünde görülür-müş. Eğer beğenmezse bu hoşnutsuzluk yüzünde görülürmüş, (fakat böyle hoşa gitmeyen bir isimle karşılaşmayı kötüye yormazmış).
Bir köye girdiği zaman da (yine köyün ismini sorarmış, eğer (köyün) ismini beğenirse sevinirmiş ve bu sevinç(in belirtileri yüzünde görülürmüş). Eğer (köyün) ismini beğenmezse bu hoşnutsuzluk yüzünde görülürmüş, (fakat böyle hoşa gitmeyen bir isimle karşılaşmayı kötüye yormazmış).[171][171]

3921... Said b. Mâlik'den (rivayet olduğuna göre; Rasûlullah (s.a);
"(Uğursuzluk getiren bir) baykuş da yoktur, (kendiliğinden zuhur eden bir) hastalık bulaşması da yoktur, uğursuzluk da yoktur. Eğer bir şeyde uğursuzluk olursa (o da sert başlı) atta, (isyankâr) kadında ve (dar) evde olur" buyurmuş.[172][172]

3922... Abdullah b. Ömer'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"Uğursuzluk (dar) evde, (isyankâr) kadında, (sert başlı) attadır" buyurmuştur.
Ebû DâvOd dedi ki: (Bu hadis) Haris b. Miskîn'e okundu, ben de orada idim. Kendisine: (Bunu) sana İönü '/-Kasım haber verdi mi? diye soruldu. (Haris b. Miskin de şöyle) dedi: Kadındaki ve evdeki uğursuzluk (İmam) Mâlik 'e soruldu da, "Nice evler var ki onlarda oturan insan/ar helak oldular. Sonra onlara başkaları oturdu, (onlar da) helak oldular. Bizim görüşümüze göre bu (durum, bu hadisin) tefsiridir. Allah daha iyi bilir" cevabını verdi.
Yine Ebû Davûd dedi ki: Ömer (r.a); evdeki bir hasır çocuk dünyaya getirmeyen bir kadından daha hayırlıdır" buyurdu.[173][173]

3923... Ferve b. Müseyk'den rivayet olmuştur; dedi ki:
Ben (Peygamber (s.a)'e;
Ey Allah'ın Rasûlü, bizim elimizde "Ebyen" denilen bir arazi var. Bu bizim çiftliğimizin ve ziraat mahsullerimizin arazisidir; ve bu arazide veba hastalığı vardır. -Yahutla buranın vebası çok şiddetlidir.-(Ne yapmamı tavsiye edersiniz)? diye sordum.
"Orayı terket. Çünkü ölüm (böyle bulaşıcı hastalıklara) yakın durmaktan ileri gelir" buyurdu.[174][174]

3924... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek);
Ey Allah'ın Rasûlü, biz bir evde yaşıyorduk; orada (iken) sayımız ve mallarımız çoktu. Derken başka bir eve göç ettik, orada ise sayımız da azaldı mallarımız da, demiş. Rasûlullah (s.a) da:
“Kölü bir yer olduğu için orayı terkediniz" buyurmuş.[175][175]

3925... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre:
Rasûlullah (s.a); bir cüzzamlının elini tutarak onu kendi (eli) ile birlikte (yemek) kab(m)a koymuş ve;
"Allah’a güvenerek (benimle birlikte) ye, ben de Allah'a güveniyorum" buyurmuş.[176][176]

Açıklama

3917 ve 3819 nunıaraiı hadis-i şeriflerde "fe'l" (iyiye yormak, tefe'ül) kelimesiyle 3918 ve 3921 numaralı hadis-i şeriflerde geçen "tıyâre" (uğursuzluğa yormak) kelimesi ve 3921 numaralı hadis-i şerifte geçen "advâ" (hastalık bulaşması) kelimesini 3910-3916 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde açıklamıştık.
Bu açıklamamızda ise 3921 ve 3922 numaralı hadislerde söz konusu olan ev, kadın ve attaki uğursuzluk ile bir memleketin uğursuzluğu ve veba, cüz-zam gibi bulaşıcı hastalıklardan kaçmanın gerekip gerekmediği konularını ele alacağız.
Bu konuda merhum Ahmed Davudoğlu şöyle diyor:
Ulema bu rivayetlerde belirtilen üç şeyde uğursuzluk olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. İmanı Mâlik ile bir cemaata göre rivayetlerden murad,

zahirî manalarıdır. Allah Teâlâ bir evi zarar ve ölüme sebep halk eder. Muayyen bir kadın ve at yahut ev de Allah'ın kaza ve kederiyle bazen helâka sebep olabilir. Hadisin manası; bazen bu üç şeyde uğursuzluk hasıl olur, demektir.

Hattâbî ile diğer birçok ulema bu rivayetlerdeki üç şeyin memnu olan teşe'umden (uğursuz saymadan) istisna edildiğine kail olmuşlardır. Bu görüşte olan ulemaya göre bu hadisin manası; "Teşe'üm yasaktır, fakat bir kimsenin içinde oturmaktan hoşlanmadığı bir evi, beraberce yaşamaktan hoşlanmadığı bir hanımı veya hoşlanmadığı bir atı varsa onlardan ayrılsın" demektir.

Bazıları da, "Evin uğursuzluğu darlığı ve komşularının kötülüğünden ibarettir. Kadının uğursuzluğu doğurmaması, gevezeliği ve şüpheli işler yapmasıdır. Atın uğursuzluğu ise üzerinde harp edilmemesi yahut fiyatının pahalılığı, hizmetçinin uğursuzluğu ise kötü ahlâklı olması, kendisine ısmarlanan şeylere kulak asmaması gibi şeylerdir" demişlerdir. Aynî diyor ki: "Bu babda sahih olan mana teşe'ümün bütün nevileriyle ibtal edilmesidir. Resü-lullah (s.a)'in "Teşe'üm yoktur; uğursuzluk üç şeydedir" buyurması cahili-ye devrinin itikadını hikâyedir. Çünkü o devirde araplar bu üç şeyde uğursuzluk olduğuna inanırlardı. Yoksa bu hadis 'Müslümanların itikadınca üç şeyde uğursuzluk vardır' manasını ifade etmez."

Bu rivayetlerin bazısında Rasûlullah (s.a)'ın; "Eğer uğursuzluk namına bir şey varsa (bu) atta, kadında, evdedir" buyurmuş olması bizce bu bab-daki ihtilâfa meydan vermeyecek kadar açıktır. Çünkü hadisin manası şudur: "Eğer uğursuzluk namına bir şey sabit olsaydı şu üç şeyde sabit olurdu, lâkin uğursuzluk namına bir şey sabit olmamıştır. Binaenaleyh bunlarda da uğursuzuk yoktur."

Hz. Âişe'nin bu hadisi işittiği vakit kızdığı ve üzerinden bir elbise parçasının havaya uçtuğu diğer bir parçasının da yere düştüğü rivayet olunur. Âişe (r.anha) bu hadisi işittiği zaman yemin ederek şunları söylemiştir: "Kur'an-ı Kerim'i Muhammed (s.a)'e indiren Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah {s.a) bu sözleri asla söylememiştir. O ancak cahiliye devri insanlarının bunlardan teşe'üm ettiklerini söylemiştir."[177][177]

Kadı Iyaz'ın beyanına göre ulemadan bazıları bu babda şunları söylemişlerdir:

"Hadislerde geçen bu kısımlar bir araya getirilirse insanın karşılaştığı bu tür tehlikelerin üç adet olduğu ortaya çıkar:
Birincisi; zarar kendisiyle hasıl olmayan, ammenin ve hassanın da âdetini teşkil etmeyen ki buna iltifat edilmez. Şeriat da buna kıymet vermeyi yasak etmiştir. Bu tıyâre yani teşe'ümdür. İkincisi; nadiren vuku bulan ve umumi zarara sebep olan kısımdır, taun gibi. Onun bulunduğu yere gidilmez ve o yerden çıkılmaz. Üçüncüsü; hususidir. Ev, at ve kadın gibi ki boy-İçlerinden kaçmak mubahtır."[178][178]
Her ne kadar atta, kadında ve evde uğursuzluk olmayacağını ifade eder
3921 numaralı hadiste bu üç yaratıkta uğursuzluk bulunabileceğini ifade eder
3922 numaralı hadis arasında zahiren bir çelişki göze çarpmakta ise de, as hnda bu iki hadis arasında hiçbir çelişki yoktur. Çünkü Bezlü'l-Mechûd ya zarının da açıkladığı gibi uğursuzluk iki çeşittir:
1) Gerçekten, zahirde mevcut olan uğursuzluk.
2) Zahirde vücudu olmadığı halde var olduğu vehmedilen uğursuzluk. Bazı kimseler kendilerine ait olan bazı şeylerde uğursuzluk bulunduğuna inanarak bu türden bir vehim hastalığı içine düşerler. Kafalarına yerleşen bu varsayım kendilerine öyle hükmetmeye başlar ki zamanla hastalık haline dönüşür.
Onları bu hastalıktan kurtarmanın en kestirme yolu bu kimselerin o şeylerle ilgisini kesmektir. İşte 3921 numaralı hadiste nefyedilmek istenen ve tamamen soruyu yönelten kişinin şahsıyla ilgili olan ikinci türden bir uğursuzluktur. 3922 numaralı hadis-i şerifle varlığından bahsedilen uğursuzluk ise üçüncü türden uğursuzluk olabilir. Günümüzde bazı şeylerin kendisine uğursuzluk getirdiği vehmine kapılan kimseleri tedavi için "telkin ile tedavi" denilen bir tedavi yöntemi uygulanmaktadır. Kendilerini terketmek ev ve at kadar kolay olmayan şeylerin kendisine uğursuzluk getirdiğine inanan kimseler için bu tedavi usulünden başka bir yöntem yoksa da, ev ve at gibi terkedilmesi kolay olan şeylerden vehme kapılan hastaların en kısa yoldan tedavisi onu terketmeleridir.
Evlerdeki uğursuzluk bazen evin darlığı, havasının bozukluğu ve cinlerin karargâhı haline gelmesiyle de ilgili olabilir. Bu durumda orada gerçekten bir uğursuzluk var demektir.

3925 numaralı hadis-i şerifte ise, Hz. Peygamber'in cüzzamhnın elinden tutup onunla yemek yediği ifade edilmektedir.
Bu hadis-i şerif zahiren, "Cüzzamlılara devamlı bakılmamasını" ifade eden hadis[179][179] ile cüzzamlıdan arslandan kaçildığı gibi kaçılmasını emreden hadise[180][180] ve Hz. Peygamber'in bir cüzzamlı ile beyattan çekindiğini ifade eden hadise[181][181] ters düşmekte ise de aslında burada böyle bir çelişki yoktur. Bu hususta Sayın A. Osman Koçkuzu şunları kaydetmekledir:
"...Peygamberimizden menkul bu iki durum üzerinde fikirler beyan edilmekte; meselâ Hz. Ömer nesha kail bulunmaktadır. Yani kişiden ictinab ve kaçınma neshedilmiştir. Fakat kaynakların belirttiğine göre burada nesh mevcut değildir. Bilâkis hadislerin arası cem' edilebilir. Yerine göre çekingen davranma ve ihtiyat, yerine göre temas emredilmektedir. Tıb yönünden de durum aynıdır. Daha önceleri uzaktan hastalıkları teşhis ve tedavi edilen cüz-zamlılar bugün kendilerine daha yakın muamele görmektedirler. Neshi kabul etmeyenlerin, etmeyiş sebepleri beyan edilmemiştir. Belki de mesele bir şer'î hüküm olaralk mütaala edilmemektedir."[182][182]
Aslında cüzzamlı ile temasta korkuya kapılması gereken biri varsa o da cüzzamlı değil cüzzamlıya temas eden kimsedir. Böyleyken Hz. Peygamber'in elinden tuttuğu cüzzamlıya, "Korkma, Allah'a güvenerek benimle ye" diyerek ona cesaret vermeye çalışması açıklığa kavuşturulması gereken bir husustur. Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, burada cüzzamhnın korkusu kendi şahsı ile ilgili değildir. Onun korkusu hastalığının Hz. Peygam-ber'e geçmesiyle ilgilidir. Fahr-i Kâinat Efendimiz onun bu korkusunu bildiği için ona cesaret vermek gayesiyle bu sözü söylemiştir.
Şafiî ulemasının ekserisine göre; Hz. Peygamber cüzzamlıdan kaçılmasını emrederken hastalıkların bir kimseden diğer bir kimseye geçmesinde bir takım sebeplerin bulunduğuna ve bu sebeplerden kaçınmak gerektiğine, hastaya yakın durmanın da bu sebeplerden biri olduğuna işaret ettiği gibi; cüz-zamlının elini tutarken de bu sebeplerin hakiki bir sebep olmayıp ancak Allah'ın izni ve İradesiyle bir tesir İcar edebileceklerine, Allah'ın izni ve iradesi olmadıkça, hiçbir tesir icra edemiyeceklerine işaret buyurmuştur.

Kadı Ebû Bekir el-Bâkillânfye göre; Hz. Peygamber bir hadisinde, "Hastalık bulaşması yoktur"[183][183] derken diğer bir hadisinde de "Cüzzamlıdan, aslandan kaçar gibi kaçınız" buyurmakla, her hastalık bulaşıcı değildir, ancak cüzzam gibi bazı hastalıklar bulaşabilir demek istemiştir.
Bazılarına göre, "Hastalık bulaşması yoktur" sözü, hastalıklar öyle kendiliklerinden bulaşivermezler, hastalıkların bulaşmasını sağlayan hastayla bir arada bulunmak, onun teneffüs ettiği havayı tenefüs etmek gibi bir takım âmiller vardır anlamında söylenmiştir.
İbn Kuteybe'ye göre; cüzzamın bulaşmasını sağlayan âmil onun vücuduna dokunmak değil, onun vücudundan çıkan pis kokuları teneffüs etmektir.
Bazılarına göre de cüzzamlıdan kaçmayı emreden hadis-i şerif tamamen cüzzamhnın psikolojisiyle ilgilidir. Şöyle ki, bir cüzzamlı sağlıklı bir kimseyi gördüğü zaman, rahatsızlığına daha çok üzülür, sıkıntısı iyice fazlalaşır.[184][184]

17- VASİYYETLER BÖLÜMÜ

Vasiyyet; kelime olarak "bağlamak, bitiştirmek" demektir. İstılahta ise bir kimsenin ölümünden sonraya ait olmak üzere kendine ait bir mala bir başkasını sahip ve malik kılmasıdır. Veya kişinin ölümünden sonra küçük çocuklarının ihtiyaçlarını gidermek ve malını kullanmak üzere başkasına yetki vermesidir.

Vasiyet edene musi, kendisine vasiyet edilene mûsa leh ve vasiyet edilen şeye mûsa bin denir.

Vasiyet; kitap, sünnet, icma ve akli delillere dayanmaktadır. Vasiyetin sebebi dünyada hayırla yad edilmek ve ahirette yüksek derece kazanmaktır.

Vasiyetin Çeşitleri:

1. Farz Vasiyet: Yerine getirilmemiş olan Allah hakları ile kimsenin bilmediği kul haklarının ödenmesini vasiyet etmek farzdır. Emanetleri geri vermek, yerine getirilmemiş hac, zekat, oruç, keffaretler ve kullara olan borçlar gibi.

2. Haram Vasiyet: İslama aykırı olan hususların vasiyet edilmesi haramdır. Kumarhane yapmak, şarap dağıtmak gibi.

3. Mekruh Vasiyet: İsyankar ve fasık kimselere vasiyet etmek mekruhtur. Zira bunlar bırakılan malı günah yollarda harcayabilirler.

4. Mubah Vasiyet: Zengin olan yabancı veya hısımlara vasiyet etmek mubahtır.

5. Müstehab (mendup) vasiyet: Varislerin zengin olması şartıyla muhtaç olan yabancılara usulüne uygun bir şekilde (üçtebiri aşmamak şartıyla) vasiyet etmek müstehaptır. Yine bu şekilde hastahane, mektep, su, yol, cami, ilmi müesseseler, kütüphaneler, vakıflar, faizsiz ödünç müesseselerine vasiyette bulunmak müstehaptır. Ancak Hz. Peygamber (s.a) bu gibi hayırların ölmeden önce yapılmasının daha iyi olduğunu bildirmiştir.

Vasiyetin Şartları:

1. Ehliyet; Vasiyet edenin bulûğa ermiş olması ve akıl hastası olmaması lazımdır.

2. Vasiyet edenin çok borçlu olmaması gerekir.

3. Vasiyet zamanında kendine vasiyet yapılan kimsenin sağ olması gerekir.

4. Kendisine vasiyet edilen kimsenin varis olmaması gerekir. Ancak diğer varisler izin verirse varise de vasiyet yapılabilir. Zira Hz. Peygamber:

"Varisler izin vermedikçe varise vasiyet yoktur."185[1] buyurmuştur.

5. Kendisine vasiyet edilen kimsenin katil olmaması gerekir. Katile vasiyette bulunmak sahih değildir.

6. Vasiyet edilen şeyin vasiyet edenin ölümünden sonra temlik edilmeye uygun bir şey olması gerekir.

7. Ölümden sonra vasiyeti kabul etmek gerekir.

8. Bir kimse ancak malının üçte birini vasiyete konu yapabilir. Bundan fazlası için, buluğ çağındaki varislerinin izin vermeleri gerekir. Bu izin vasiyet edenin ölümünden sonra olmalıdır.

Vasiyetin Gerçekleşmesi:

Vasiyet, "Şu malımı veya şu malımın menfaatini falan kimseye vasiyet ettim" sözü ile gerçekleşir. Mesela birisi bir kimseye evinin mülkiyeti ona geçmek üzere vasiyet edebileceği gibi, sadece o evde oturmasını da vasiyet edebilir. Vasiyet esnasında iki şahit olmalıdır.

Vasiyeti olan kimse öldüğü zaman önce geriye bıraktığı maldan teçhiz ve tekfinine harcama yapılır. Sonra geri kalan malından, varsa borçları ödenir. Artan malının üçtebirinden vasiyeti yerine getirilir. Bundan geri kalan mal da varislere paylaştırılır.

Müslümanın kafire, kafirin de müslümana İslam diyarında vasiyeti caizdir. Müslümanın küfür diyarındaki kafire vasiyeti ise batıldır.

Henüz doğmamış bir çocuğa vasiyet yapılabilir. Vasiyet ölüm hadisesinin gerçekleşmesi sonucu geçerlilik kazanan bir tasarruf olduğu için, vasiyet eden istediği zaman vasiyetinden dönebilir.

Allah haklarına dair vasiyet:

Bu tür hakların ödenmesi, vasiyet edilince önce ödenmesi farz olan haklar ödenir. Önce; hac, zekat ve keffaretler yerine getirilir. Eğer haklar eşit ise vasiyet sırasına göre yerine getirilirler. Ancak malın üçtebiri bütün vasiyetlerini karşılayabilecek miktarda ise, böyle bir sırayı takip etmeye gerek yoktur. Yerine getirmediği farz haccını vasiyet eden kimse için, vasiyet edenin ülkesinden bir kimseyi hacca göndermek gerekir.186[2]

1. Yapılması Emredilen Vasiyetler

2862... Abdullah b. Ömer'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a):

" Vasiyyet edecek -birşeyi olupta üzerinden iki gece geçen- bir mıslümanın hakkı ancak vasiyyetinin, yazılı olarak yanında bulunmasıdır" buyurmuştur.[187][3]

Açıklama

Metinde geçen iki gece kelimesi, Müslim'in bir rivayeti[188][4] ile, Nesâî'nin Sünen'inde "üç gece" şeklinde geçmektedir. Bu bakımdan metinde geçen "iki gece" kelimesi kesin bir sınırlamadan ziyade yanında vasiyyet edilecek bir malı olan kimsenin en kısa zamanda vasiyyetîni yazıp yanında bulundurmasının lüzum ve ehemmiyetini ve bu meselenin gecikmeye tahammülü olmadığını, nihayet bunun elde olmayan sebeplerle en geç üç gün gecikebileceğim ifade etmektedir.
Mevzu m uzu teşkil eden bu hadis ile "Anaya, babaya ve yakın akrabaya vasiyyet etmek Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur."[189][5] mealindeki âyetin zahirine sarılarak ez-Zuhrî ile Ebû Miclez, Atâ ve Talha b. Musarrıf (r.a.) vasiyyet etmenin farz olduğunu söylemişlerdir.
el-Beyhaki'nin açıklamasına göre, îmam Şafiî'nin eski görüşü ile İshak ve Dâvûd-u Zahiri'nin görüşü de böyledir. Ebû Avane el-tfereyani ile tbn Cerîr de bu görüştedirler. Cumhur ulemaya göre; vasiyette bulunmak vacib değil menduptur.
Bu mevzuda tbn Abd-il-Berrin "Bazı şaz, görüşler hesaba katılmazsa, vasiyyetin farz olmadığında âlimlerin icmaı olduğu söylenebilir." dediği rivayet olunmuştur.
Yine İbn Abd-il Berr'e göre; "mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, vasiyyette bulunmanın farziyyetini değil, ani bir ölüm neticesinde, vasiyyetsiz olarak gitme tehlikesine karşı ihtiyatlı olmayı teşvik mahiyyetinde bir ikazdır. Metinde geçen hak şer'an sabit olmuş bir hükümdür. Bu hüküm farz olabildiği gibi mendup ta olabilir. Bu hakkın mutlaka farz olduğunu iddia etmek doğru olamayacağından metinde geçen bu "hak" kelimesine bakarak vasiyyetin farz olduğu iddia edilemez.
Bilakis, metinde geçen Vasiyyet edeceği bir malı olan anlamındaki cümle, Müslim'in sahihinde "Vasiyyet etmek istediği bir şeyi olan"[190][6] şeklinde vasiyyeti sahibinin isteğine bırakır.Bu tarzda rivayet edilmiş olması, vasiyyetin farz olmadığına bir delildir. Çünkü farz olsaydı bu vazife kişinin

isteğine bırakılmaz, yerine getirilmesi kesin bir dille emr edilirdi. Nitekim Hanefi âlimlerinden İbn Melek, metinde geçen cümlesinde müslüman hakkında 4 tabiri kullanılıp ta "aleyhi" tabirinin kullanılmamasına bakarak bu hadisin vasiyyetin farz ya da vacib olmadığına delalet ettiğini, hadisin farziyyet ifade edebilmesi için "lehü" yerine "aleyhi" kelimesi kullanılmış olması gerektiği ifade etmiştir. el-Mişkat üzerine yazılmış olan el-Mezâhir şerhinde ise vasiyet etmenin vücubunun miras âyetiyle nes-hedildiği açıklanmaktadır. Meseleye bu açıdan bakan Hanefilere göre, vasiyyet müstehabdır. Çünkü vasiyyet, bir kimsenin kendi malı üzerinde kendi arzusuyla bir başkasının mülkiyet hakkını kabul ve isbat etmesidir.
Bezlü'l-Mechud yazan bu mevzudaki görüşünü açıklarken şöyle diyor: "Her ne kadar vasiyyet farz değilse de üzerinde para borcu, hac veya zekat borcu ya da emanet bulunan kimselerin bu borçlarının mirasından ödenmesi için yazılı bir vasiyyet hazırlaması üzerine farzdır.[191][7]

Bazı Hükümler

1. Vasiyyette bulunmak dinen teşvik edilmiştir.
2. Şahıd huzurunda yazılmasa bile yazıya ıstınad edilir. İmam Ahmed'le Şafiîlerden Muhammed b. Nasr bu görüştedir. Cumhur ulemaya göre; yazılı vasiyyetin muteber olabilmesi için onun muhtevasına vakıf iki şahidin huzurunda yazılması gerekir. Nitekim bu husus Maide sûresinin 109-111. numaralı âyetlerinde açıkça ifade edilmektedir.
3. Ölüm için her an hazırlıklı bulunmak gerekir.
4. Bir malın kendisini vasiyyet etmek caiz olduğu gibi, sadece menfaatini vasiyyet etmek te caizdir. Metinde geçen "Vasiyyet edecek bir şeyi bulunan" sözü buna delalet eder. Cumhur ulemanın görüşü budur.
Fakat îbn Ebî Leyla ile İbn Şübrime ve Zahirilere göre; menfaatin vasiyyeti caiz değildir. İbn Abdi'1-Berr de bu görüşü tercih etmiştir.[192][8]

2863... Hz. Aişe'den demitir ki:
"Rasûlullah sallallahu aleyhi vesellem (miras olarak geride) ne dinar, ne dirhem, ne deve, ne koyun bıraktı. Ne de bir şey vasiyyet etti."[193][9]

Açıklama

es-Siret-ül-Halebiyye'de, Rasûlu Zişan Efendimizin vefatlan esnasında yanında altı ya da yedi dinar bulunduğu ve onları Hz. Aişe'ye vererek, fakir-fukaraya dağıtmasını emrettiği kaydedilmektedir.
Bu bakımdan Hz. Peygamberin geride dirhem ve dinar olarak hiçbir mal bırakmadığı hususunda rivayetler birleşmektedir.
Ancak mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin vefat ederken geride hiç bir deve ve koyun bırakmadığı ifade edilirken, bazı muteber kaynaklarda geride yirmi sağmal deve, yedi sağmal koyun, dokuz da sağmal keçi bıraktığı açıklanmakta ise de, bu rivayetlerle mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif arasında bir çelişki bulunduğu iddia edilmez. Çünkü bu hayvanlar Rasûl-ü Ekremin özel malı olmayıp zekat malı idiler. Bu sebeple bunlar, Soffa ehli gibi fakir sahabilere aitti ve onları bu sahabiler otlatıp sütünü içerlerdi.[194][10] Rasûlu Ekrem'in, Hayber ve Fedek'teki arazilerine gelince, onları daha hayatta iken müslümanlar için sadaka olarak bağışlamıştı. Nitekim şu hadis-i şerifler de bu gerçeaği ifade etmektedirler:
1. "Rasûlullah (s.a) vefat zamanında ne bir dirhem, ne bir dinar, ne bir (azadlanmamış) köle, ne de birşey bıraktı. Yalnız beyaz, dişi bir katırla (harp) silahını, bir de (fakir yolculara) vakfettiği (Fedek ve Hayberdeki) araziyi bıraktı."[195][11]
2. "Vefatımda varislerim ne bir dinar, ne bir dirhem paylaşmayacaklardır. Bıraktığım şey (ki hurmalıktır. Bunun) kadınlarımın nafakasından, işçimin ücretinden geri kalanı vakıftır."[196][12]
3. "Biz (peygamberler) miras bırakmayız. Bizim geride bıraktığımız dünyalıklar sadakadırlar."[197][13]
Bütün bu rivayetler Hz. Peygamberin geride miras olarak bir dünyalık bırakmadığına delalet etmektedirler.
Rasûl-ü Ekremin vefat ederken hiçbir vasiyette bulunmadığını ifade eden metindeki ne de birşey vasiyyet etti cümlesine gelince, bu cümlede Rasûl-ü Ekremin herhangi bir mal vasiyyet etmediği ifade edilmek istenmektedir. Allah'ın kitabına sarılıp, ehl-i beytine tabi olmayı, Yahudilerin Arap Yarımadası'ndan çıkartılmasını ve elçilere ikram edilmesini emreden vasiyyeti[198][14] ise bu cümlenin kapsamına dahil değildir.[199][15]

2. Vasiyyette Bulunmak İsteyen Kimsenin Malından Vasiyyet Etmesi Caiz Olan Miktar

2864... (Amir b. Sa'd'ın) babasından demiştir ki: (Birgün ben Sa'd) öyle bir hastalandı(m)ki; neredeyse ölüyordu(m). Derken Rasûlullah (s.a.) (ben Sa'd'ı) ziyarete geldi. (Sa'd O'na):
"Ey Allah'ın Rasûlü! Benim pek çok malım var fakat bir kızımdan başka bana varis olacak bir kimse yok (malımın) üçte ikisini sadaka olarak dağıtabilir miyim?" dedi(m) (Hz. Peygamber de): "Hayır" cevabını verdi. Bunun üzerine (Sa'd): "Yarısını" (dağıtabilir miyim?) diye sordu. (Hz. Peygamber yine): "Hayır" cevabını verdi. (Bu defa Sa'd): "Üçte birini" (dağıtabilir miyim?) dedi. (Hz. Peygamber): "Üçtebir çoktur. Şüphe yok ki senin varislerini zengin olarak bırakman, onları halka elaçar bir halde bırakmandan daha hayırlıdır ve gerçekten infak edeceğin bir yiyecekten dolayı mutlaka mükafat görürsün. Hatta hanımının ağzına vereceğin lokmadan bile" buyurdu. (Bu defa ben Sa'd)
"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben (yapmak istediğim) hicretimden geri mi kalacağım?" dedim. (Rasûlullah):
"Şüphe yok ki, eğer sen, ben (vefat ettik)den sonra (hayatta) kalıp Allah rızası için çalışırsan, bununla senin mutlaka yüksekliğin ve derecen artmış olur. Hatta (hicretten) geri kalmakla belki de (bazı) insanlar faydalanır, diğer bir kısmı da senden zarar görür" cevabını verdi ve "A İla hım! Ashabımın hicretini tamamla, onları ökçeleri üzerinde geri döndürme. Fakat zavallı (olan) Sa'd b. Havle'dir" dedi ve Mekke'de ölmesinden dolayı da Rasûlullah onun hakkında mersiye söyledi.[200][16]

Açıklama

Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas'ın tek varis olarak bırakacağından bahsettiği bu kızının Aişe isminde bir kız olduğu ifade edilirken bazı rivayetlerde de Ümmü Hakem el-Kübra isimli bir kız olduğu ifade edilmektedir. Hafız İbn Hacer bu kızın Hz. Sa'd'ın ilk karısından olan en büyük kızı olması gerektiği noktasından hareket ederek Hz. Sa'd'ın Ummül-Hakem -el-Kübra isimli kızı olması lazım geldiğine hükmetmiştir. Her ne kadar metinde "Bir kızımdan başka bana varis olacak bir kimse yok" ifadesi varsa da aslında Hz. Sa'd'ın "kızımdan başka farz (pay) sahibi bir mirasçım yok" demek

istediği asabe olarak mirasçıları olan yeğenlerini kasdetmediği anlaşılmaktadır. Rasul-ü Zişan Efendimiz Hz. Sa'd7a "mirasçılarını zengin bırakman daha hayırlıdır" derken Hz. Sa'd'ın bu hastalıktan kurtulacağım ve daha uzun yıllar yaşayıp mevcut kızından başka çocukları dünyaya geleceğini mucize olarak haber vermiş olabilir. Nitekim Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas bu ümitsiz hastalıktan iyileşip kalkmış ve kırk seneden ziyade yaşamış, birçok erkek ve kız çocukları dünyaya gelmiştir.

Bunlardan erkek olan çocukların adları şöyledir:

Ömer, İbrahim, Yahya, îshak, Abdullah, Abdurrahman, İmran, Salih, Osman.

Kız çocuklarının sayısının ise on ikiye ulaştığı Buhari şerhlerinde haber verilmektedir.

Rasûl-ü Ekrem Efendimiz bu cümledeki "mirasçıların" sözüyle, Hz. Sa'd'ın kızı Ümmü'l-Hakem ile yeğenlerini kastetmiş olması da mümkündür.

Hanefi âlimlerinden tbn Melek'in ifadesine göre, metinde geçen "üçte-bir çoktur" sözü malın üçtebirini vasiyyet etmenin caiz; fakat, ondan azını vasİyyet etmeninse evla olduğuna delalet eder.

Yine metinde geçen "Hatta hanımının ağzına vereceğin lokmadan bile" cümlesindeki "tedfeuhâ = vereceğin" kelimesi Süneni Ebû Davud'un bazı nüshalarında = kaldırıp vereceğin" şeklindedir. Hatta kelime Buha-ri'nin rivayetlerinde de "terfeuha" şeklindedir. Fakat netice itibariyle bu iki rivayet aynıdır. Mana bakımından aralarında bir fark yoktur. Bu cümle ile, Fahri Kâinat Efendimiz, ameller niyyetlere göre olduğundan, yiyecek ve içeceklerin, Allah'ın rızası için infak edilmiş olmaları halinde bir takım meşru iştihaları tatmin yolunda sarfedilmiş bile olsalar, yine de bu harcamaya sevap verileceğini ifade buyurmak istemiştir.

Bu hadis-i şerifte, Rasûl-u Ekremin mucizelerinden biri de Hz. Sa'd'ın yakalanmış olduğu hastalıktan kurtulduktan sonra, uzun süre yaşayacağını ve Rasûl-u Ekremin vefatından sonra da hayatta kalıp Allah rızası için çalışıp Allah katında derecesinin daha da artacağını ve kendisinden bazı kimselerin "yararlanıp bazılarının da zarara gireceğini Hz. Sa'd'a açıkça haber vermesidir.

Gerçekten de Hz. Sa'd veda haccından sonra 45 yahut 48 sene yaşamıştır. Bu süre içerisinde Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas, Kadisiyye gibi büyük fetihlere muvaffak olmuş, müslümanlar onun sayesinde hesapsız ganimet mallarına ulaşarak faydalanmışlardır. Ehl-i şirk de zarar görmüştür. Hadis sarihleri bu

babtaki mucize-i Peygamberiyi, bu suretle tasvir etmişlerdi. Tahavî'nin bu hususta diğer bir tevcihi daha vardır kî bunu da şârih Aynî nakletmiştir. Tahavi'nin Muttasıl bir senedle rivayetine göre Sa'd İbn Ebî Vakkas'ın oğlu Amir'den":

"Rasûl-ü Ekrem, babanın yüzünden bir kısım insanlar faydalanacak bir kısmı da zarar görecek", buyurmuştur. Bunun medlulü nedir? diye sorulmuş. O da cevaben:

Babam Irak'a vali ve kumandan tayin olunup gittiğinde, halk irtidad etmişti. Bunlardan bir kısmı mukavemet etmeyip tevbekâr olarak döndüler. Bir kısmı temerrüd etmişti. Birinciler kurtulmuş ve müstefid olmuş, öbürleri tenkid edilmiş ve zarar görmüşlerdir demiştir.[201][17]

Kadı İyaz'ın açıklamasına göre, bazıları "Bir kimsenin elde olmayan sebeblerle Medine'ye göç edemeyip Mekke'de ölünceye kadar ikamet etmesi o kimsenin hicret sevabı almasına mâni değildir. Ancak hicret imkânı olduğu halde hicret etmeyip keyfi olarak Mekke'de ikamet eden kimse hicret sevabından mahrum kalır. İşte Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas daha önce Mekke'den hicret ettiği halde hac etmek için kendi arzusuyla Mekke'ye geldiğinde burada ölmesinin hicretinin sevabım azaltacağından yahutta hicretinin sevabını tamamen yi k edeceğinden korkuyordu. Yahutta bu korkusu Resulü Ekrem ve ashabı hac vazifelerini bitirip Medine'ye dönecekleri sırada hastalığı yüzünden onlara katılmayıp Mekke'de kalacağından ileri geliyordu. Çünkü ashab-ı kiram göç ettikleri bir yere tekrar dönüp de orda kalmayı iyi saymazlardı." demişlerdir. Nitekim Hz. Sa'd'ın "Ey Allah'ım Rasûlü ben hicretimden geri mi kalacağım?" sözü bu görüşü te'yid etmektedir. Bazıları ise "her ne sebeble olursa olsun, bir muhacirin Mekke'de vefat etmesinin onun hicretini ibtal ettiğini söylemişlerdir.

Yine Kadı.Iyaz alimlerden bazılarının Rasûlü Ekrem'in metinde geçen "Allah'ım ashabımın hicretini tamamla.." anlamındaki sözlerini delil getirerek "Bir muhacirin Mekke'ye dönüp orada ikamet etmesinin onun hicretini tamamen ibtal edeceğini iddia ettiklerini ifade ettikten sonra "aslında bu sözlerin hicretten sonra Mekke'ye dönen belli bir sahabi İçin söylenmiş bir söz olmayıp tüm sahabiler için yapılmış genel bir dua olduğunu söylemiştir. Ancak burada Resûl-ü Ekrem Efendimizin belli bir sahabiyi hedef alarak söylediği bir söz varsa o da Hz. Sa'd b. Havi için

söylemiş oldukları; "zavallı (olan) Sa'd b. Havledir” sözüdür. Hz. Sa'd b. Havle'nin başından geçen hadise hakkında çeşitli rivayetler vardır.
İsa b. Dinar'ın rivayetine göre, Hz. Sa'd b. Havle Mekke'den Medine'ye hicret etmeden Mekke'de vefat etmiştir. Bu rivayete itibar edilecek olursa Rasûl-ü Ekrem Efendimizin ona acımasının sebebi sadece ölümünün Mekke'de olmasıdır. Buhârî'nin rivayetine göre, Hz. Sa'd Medine'ye hicret edip Bedir Savaşına katıldıktan sonra tekrar Mekke'ye dönüp orada vefat etmiştir.
İbn hişam ise; Hz. Sa'd'm, Medine'ye hicret edip Bedir savaşına ve daha başka savaşlara katıldıktan sonra veda haccı sırasında Mekke'de vefat ettiğini söylüyor.
Bu rivayetlere itibar edilecek olursa, Rasûlü Ekrem'in ona acımasının Medine'ye hicret ettikten sonra kendi arzusuyla Mekke'ye dönüp orada vefat etmesinden kaynaklandığı ortaya çıkıyor. Tam manâsıyla sevap dâr-ı hicrette olduğundan hangi suretle olursa olsun, küfür diyarında ölmesi onun sevabını azaltmıştır. Âlimlerin ekserisine göre, metnin sonunda bulunan "Mekke'de ölmesinden dolayı Rasülullah onun hakkında mersiye söyledi" sözü râvi Zührî'ye aittir.[202][18]

Bazı Hükümler

1. Hasta ziyaret etmek müstehaptir.
2. Mal biriktirmek mubahtır.
3. Hadis-i şerif mirasçılarla vasiyet arasında örfe riayet gerektiğine delildir. Cumhur ulema Hz. Sa'd'ın "bütün malımı tasadduk edeyim mi?" sözü ile istidlal ederek "Hastanın bağış ve sadakası, malının üçtebirinden verilir" demişlerdir. Hanefilerle, İmam Mâlik, Leys, Evzâî, Sevrî, İmam Şafiî, İmam Ahmed, İshâk ve bilumum hadis imamlarının görüşleri budur.
Zahirîlerde hastanın bağışı bütün malından çıkarılır. İbn Battal: "Eski âlimlerden buna kail hiçbir kimse bilmiyoruz" diyor. Bu mevzuda Nevevî de şunları söylemiştir: "Âlimlerimiz ve diğer âlimler mirasçılar, zengin iseler teberruan malın üçtebirini vasiyet etmeleri müstehab, fakirseler üçtebirden daha azını vasiyet müstehab olur, demiştir. Şu asırlarda mirakçısı olan kimsenin vasiyyeti mirasçıların rızası olmaksızın üçtebirden fazlasını geçemeyeceğinden âlimler ittifak etmişlerdir. Ama mirasçıların rızasıyla bütün malını vasiyet edilebileceğinde de müttefiktirler.

Bizim mezhebimize ve cumhura göre, mirasçısı olmayan kimse de malının üçtebirinden fazlasını vasiyyet edemez. Ebû Hanife ile arkadaşları: İshak ve bir rivayette İmam Ahmed bunu caiz görmüşlerdir. Mezkur kavil Hz. Ali ile İbn Mes'ud'dan rivayet olunmuştur.
4. İbadette bulunmak için ömür dilemek caizdir.
5. Bu hadis bir mu'cizedir.
6. Mirasçıyı zengin etmeye çalışmak, onu fakir bırakmaktan efdaldir.
"Kur'an-ı Kerim'de umumî olarak zikredilen vasiyyet bu hadisle tahsis edilmiştir. Cumhurun kavli budur.
7. Hayır yollarla infak etmek müstehabtır.
8. Ameller niyetlere göredir, dolayısıyla kişi Allah'ın rızasını kazanmak için çoluk çocuğuna yaptığı masraftan da sevap kazanır.[203][19]

3. Vasiyette (Haddi Aşarak Varislere) Zarar Vermenin Kötülüğü

2865... Ebû Hureyre'den demiştir ki: "Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek): Ey Allah'ın Resulü! Hangi sadaka daha faziletlidir? diye sordu. (Hz. Peygamber de):
Sen sıhhatli ve hırslı olup da (hayatta uzun yıllar) kalmayı arzu ettiğin fakir düşmekten korktuğun halde, sadaka vermendir. Can(ın) gırtlağa gel(me zamanı yaklaş)ıp da "Falan kişiye şu kadar falan kişiye de şu kadar (vasiyyet ediyorum) deyinceye kadar bekleme(mendir.) (Çünkü o zaman malın zaten mirasçısı olan) falancanın olmuştur." buyurdu.[204][20]

Açıklama

İnsan sıhhati, gücü ve kuvveti yerinde olup, hayat ve ümit dolu olduğu yıllarda mala, mülke karşı daha düşkün olduğundan hayatının bu döneminde Allah rızası için malının bir kısmını tasadduk etmesi Onun itilasına sadakatına ve dolayısıyla sevabının da o nisbette büyüklüğüne delâlet eder.
İnsan hayattan ümidini kestiği ya da ölüm döşeğine düştüğü zaman, dünya malına karşı hırsı ve dolayısıyla cimriliği kalmadığı için hayatının bu döneminde vereceği sadakaların sevabı da azdır.
İşte bu hadis-i şerifte bu gerçeklere İşaret edilerek insanın vereceği sadakayı ölüm döşeğine düşünceye kadar bekletmenin doğru olmayacağı

ifade edilmektedir. Çünkü ölüm döşeğine düşen bir kimsenin malına mirasçıların hakkı tealluk etmiş olduğundan malının tümü üzerinde yetkisi kalmamış, sadece üçtebiri üzerinde tasarruf etme hakkı kalmıştır. Geriye kalan üçteikisi ise varislerin olmuştur.
tşte metinde geçen gSui âır iîj zaten o zaman senin malınfm bir kısmı) mirasçılarının olmuştur." cümlesiyle bu gerçek ifade edilmek istenmiştir. Bu cümleden önce geçen falancaya şu kadar falancaya da şu kadar" lafızları ise kendilerine vasiyyet yapılacak kimselerle, vasiyyet edilecek maldan kinayedir.
Biraz önce de açıkladığımız gibi, ölüm döşeğine düşen bir kimsenin yapabileceği vasiyyetin miktarı, mevcut mallarının üçtebirini geçemez. Bu nis-beti geçen miktarı varisler yerine getirip getirmemekte muhtardırlar. İsterlerse geçerli kılarlar, isterlerse ibtal ederler. Hattâbî'nin açıklamasına göre metinde geçen *'zaten o zaman senin malın mirasçılarının olmuştur'' mealindeki sözler, vasiyette bulunmak isteyen bir kimsenin varislerin hakkı olan miktarı, gözetip meşru olan vasiyette miktarını aşarak varislere zarar vermekten kaçınmasının lüzumuna delalet etmektedirler.
Hafız İbn Hacer bu mevzuda şöyle diyor: "Selef-i salihinden bazıları zenginlerin mallan hususunda iki defa Allah'a karşı geldiklerini söylemişlerdir:
1. Sağlıklarında cimrilik yapmakla,
2. Mala tümü üzerinde tasarrufta bulunmak hakkı ellerinden gittiği sırada meşru sınırlan aşarak vasiyyette bulunmakla."
Netice olarak, sadakanın efdali insanın vücudu sıhhate ve mala ihtiyacı varken verdiği sadakadır. Ölüm döşeğine düşen kimsenin vasiyette bulunmaktan başka yapabileceği bir hayır yoktur. Bilindiği gibi o da sınırlıdır. Hele insanın yapacağı hayrı son nefesine kadar bekletmesi ise son derece büyük bir gaflettir. Çünkü insanın son nefesinde yapacağı tasarrufların hiçbiri geçerli değildir.
Nitekim sarihler metinde geçen "can gırtlağa geldiği zaman" mealindeki cümleyi "canın gırtlağa gelme zamanı yaklaştığında" şeklinde te'vil etmişlerdir. Biz de tercümede parantez içerisinde ilâve ettiğimiz kelimelerle bu manaya işaret ettik.[205][21]

2866... Ebû Said el Hudrî (r.a.)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.):

"Bir kimsenin sağlığında bir dirhem tasadduk etmesi, ölürken yüz dirhem tasadduk etmesinden daha hayırlıdır" buyurmuştur.[206][22]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, insanın sıh-hati yerinde iken mala, mülke, ihtiyacı ve rağbeti daha fazla olduğu gibi "şeytan sizi fakirlikle korkutur..."[207][23] âyet-i kerimesinde açıklandığı üzere sadaka vermenin fakirliğe düşüreceğine dair, şeytanın vereceği vesveselere daha çok maruz ve müsaittir. Ölüm döşeğine düşen bir kimse dünyadan beklediği bir şey kalmadığından, ümit ve hayat dolu kimselere nis-betle, nefsin telkinleriyle şeytanın vesveselerine karşı daha emin ve kuvvetlidir. Bu bakımdan sıhhat yerinde iken sadaka vermek, ölüm döşeğinde sadaka vermekten yüz derece daha zor ve yüz derece daha faziletlidir.
Ayrıca ölüm döşeğinde verilecek sadaka, vasiyyet hükmündedir. Bu halde iken sadaka vermek isteyen kimselerin, mallarının üçte birinden fazlasını tasadduk etmekten ve dolayısıyla varislerin hakkına tecavüz ederek onları zarara uğratmaktan sakınmaları gerekir.
Sadece vârisleri zarara sokmak için vasiyyette bulunmak miktarı, mevcut malın üçtebirinden az bile olsa caiz değildir.
Bu hadisle bir önceki hadisin bab başlığı ile ilgisini de burası teşkil etmektedir.
Her ne kadar el-Münzirî bu hadisin senedinde kendisine itimad edilemeyen Şürahbil b. Sad el-Ensarî el-Hatmî bulunduğunu söylemişse de îbn Hibban Sahih'inde bu hadisi rivayet ederek onun sahih olduğunu açıklamış ve İbn Hacer de kendisini tasdik etmiştir.[208][24]

2867... Ebû Hureyre Rasûlullah (s.a.)'in:
"Şübhesîz ki erkek ve kadın altmış sene Allah'a itaatle çalışıp, çabalamalardan sonra, kendilerine ölüm (vakti) gelip çatar. Bunun üzerine (mallarından bir çoğunu vasiyet ederler. Yapmış oldukları bu) vasiyette (varislerine) zarar verirler de, ateşi hakketmiş olurlar" dediğini söyledi ve "... bu hükümler, ölenin yapacağı vasiyyetten ya da borcundan sonradır."[209][25] (mealindeki âyet) ten "işte büyük kurtuluş budur"[210][26] (mealindeki âyet)e kadar okudu.

[Ebû Dâvûd der ki (senette geçen) el Esas b. Câbir, Nasr b. Ali'nin dedesidir.][211][27]

Açıklama

İbn el-Melik'e göre, altmış yıl Allah'a itaat ettikten sonra yap-tıkları vasiyet yüzünden cehenneme girmeye müstahak olan kadın ve erkeklerden maksat, vasiyyet hakkındaki dini ölçüleri bir tarafa atarak vârislerin tümüne zarar vermek maksadıyla malının üctebirinden fazlasını mirasçıların dışındaki kimselere vasiyyet eden kadın ve erkeklerdir. Yahutta mirasçıların bir kısmını mirastan mahrum etmek maksadıyla malının tümünü diğer mirasçılara hibe eden kadın ve erkeklerdir.
Bazılarına göre, burada vasiyyetleri sebebiyle cehennemlik olan kadın ve erkeklerden maksat; liyakatli olmayanlara mal verilmesini vasiyyet eden kadınlar ve erkekler olabileceği gibi, haklı olarak yaptığı bir vasiyyetinden cayarak ikinci bir vasiyette bulunan, ya da vasiyyetinin bir kısmını ibtal eden kadınlarla erkekler de olabilir.
Kişinin cehenneme girmeyi hakketmesi başkadır, cehenneme girmesi yine başkadır. Kişinin cehennemlik olması onun mutlak cehenneme girmesini gerektirmez. Çünkü Allah'ın affının imdada yetişip de cehenneme girmekten kurtulması mümkündür.[212][28]
Metinde geçen "altmış sene" sözüyle gerçekten "altmış yıllık bir ömür, kastedilmiş değil çokluk kastedilmiştir. Bu bakımdan söz konusu kelime burada uzun yıllar anlamında kullanılmıştır.
Nitekim İbn Mâce'nin Sünen'inde bu kelime yerine geçen yetmiş sene kaydı da yine uzun yıllar anlamında kullanılmıştır.
Avnü'l Mâbûd yazarının ifade ettiği gibi konumuzu alakadar eden bu hadis-i şerif, vasiyyet ederken dini ölçülere uymayan kimseler hakkında büyük bir tehdidi ihtiva etmektedir.[213][29]

4. Vasiyyetlerde Vasilik Görevi Alanın Hükmü

2868... Ebû Zer'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) (bana hitaben şöyle) buyurdu: "Ey Ebû Zer! Gerçekten ben seni zaif görüyorum ve kendim için arzu ettiğim şeyi senin için de arzu ediyorum. Binaenaleyh iki kişi üzerine (bile olsa) başkan olma ve yetim

malına veli olma" buyurdu. Ebû Dâvûd der ki bu hadisi sadece Mısır halkı rivayet etmiştir.[214][30]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimiz kendisi bütün müslümanlann hâki-mi, bütün valilerin başkanı ve devlet reisi olduğu halde, Hz. Ebu Zer'e "emir olma", "yetim malına veli olma" diye nasihatta bulunması izaha muhtaç bir meseledir. Şeyh İzzüddin b. Abdisselâm bu mevzuda şöyle diyor: "Râsulû Zişan Efendimiz, kendisi bütün müslümanlarm hâkimi ve tüm müslüman valilerin seyyidİ olduğu halde - ben kendim için arzu ettiğimi senin için de arzu ediyorum. Bu bakımdan emir olmanı ve yetim malına veli tayin edilmeni arzu etmiyorum. Bu görevlerin dışında kalmanı istiyorum- diye nasihatta bulunmasında izahı müşkil görülen iki husus vardır:
1. Devlet reisliği çok faziletlidir.
2. Aslına bakılırsa Hz. Peygamber reislikten ve velilikten uzak durmamış, bilakis velayetin en büyüklerini üzerine almıştır. Yani kendisi için reisliği ve veliliği arzu etmiştir. Durum böyle olunca Hz. Ebû Zer'in de bu gibi görevleri üstlenmesini arzu etmesi gerekirdi.
Bunun sevabı şudur: "Hz. Peygamber Hz. Ebû Zer'e yaptığı bu nasihatte "Eğer ben de senin gibi zayıf olsaydım, bu gibi vazifeleri yüklenmekten kaçınırdım. Sen zayıf olduğun için bu görevlerden kaçınmanı arzu ediyorum" demek istemiştir. Çünkü "Beni ülkenizin hazineleri üstüne (me'mur) koy. Ben onları iyi korur (yönetmesini) iyi bilirim."[215][31] âyet-i kerimesinde açıklandığı üzere bir yönetici için iki şartın bulunması gerekir.
a. Üzerine aldığı görevin inceliklerini hakkıyla bilmek.
b. Bu görevi yürütürken idaresi altında bulunan müesseseye ya da kişilere faydalı olup onları gelecek zararlardan koruyabilecek güçte olmak.
işte bu şartları taşımayan kimselerin velilik, vasîlİk emirlik gibi görevleri üslenmeleri haramdır. Bu şartları taşıyarak sözü geçen görevleri üslenip de onları hakkıyla yerine getiren kimseler için âhirette çok yüksek dereceler vardır.
Nitekim Rasûlü Zişan Efendimiz:
"Valilik bir emanettir, gerçekten kıyamet gününde o kepazeliktir ve pişmanlıktır. Yalnız onu hakkıyla alarak o hususta üzerine düşeni yapan

müstesna"[216][32] buyurmakla ehliyetsiz olarak velilik, valilik, emirlik gibi vazifeleri yüklenen kimselerin kötü akıbetini haber verdiği gibi "yedi kişi vardır ki Allah onları (arşının) gölgesinde barındıracaktır. (Bunlardan birincisi) adâletli imam"[217][33] buyurmakla yetenekli ve adaletli yöneticilerin ahiret günündeki derecelerinin yüksekliğine işaret etmiştir.
Bu bakımdan gerekli şartları taşıyan yöneticilerin bulunmaması halinde bu şartlan haiz olan kişilerin yöneticiliği kabul etmeleri üzerlerine vâcib olur.[218][34]

5. Ana, Baba Ve Yakınlar İçin Vasiyvet Edilmesini Emreden Âyetin Neshedilmesi

2869... İbn Abbas'dan (rivayet olunduğuna göre İslâmiyetin ilk yıllarında) vasiyyet "Eğer bir hayır (mal) bırakacaksa anaya, babaya, yakınlara ve uygun biçimde vasiyyet etmek..."[219][35] (âyetinin emrine uygun bir) şekilde yapılır idi. Nihayet miras âyetiyle neshedildi.[220][36]

Açıklama

Nisa sûresinin nıirasla ilgili 11-13 numaralı âyetleri gelmezden önce, kişinin bıraktığı maldan anne, baba ve akrabasına bir pay verilmesini vasiyvet etmesi bu âyetle farz kılınmış idi. Fakat Nisa süresindeki miras âyetiyle anne babanın ve akrabanın mirastan alacakları hisseler belirtildiğinden, Hz. Peygamber "Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Artık vârise vasiyyet olmaz."[221][37] buyurarak bu âyetin akrabaya vasiyyet hükmünü neshetmiş, yani yürürlükten kaldırmıştır. Bazı bilginlere göre; aslında miras âyetinin inmesiyle yakın akrabaya vasiyyet hükmü neshedilmiş ise de mirastan payı olmayan uzak akrabaya vasiyyet hükmü farz olarak baki kalmıştır.
Mesela erkek evladı, ana ve babası bulunduğu zaman, ölünün kız kardeşine miras düşmez. "Amcaları bulunan çocuğa, dedesinden miras kalmaz. Babası yahut erkek evladı bulunan kimsenin, amcasına, halasına, dayısına, teyzesine miras düşmez, işte bu gibi kimseleri zaruretten kurtarmak için bunlara bir miktar malı vasiyyet etmek bu âyetle emredilmektedir. hadislerle vasiyyet mecburiyeti kaldırılmıştır. Ancak vasiyyet caizdir. Kişi

miras düşmeyen akrabasına vasiyyet edebileceği gibi başkalarına da vasiyyet edebilir.[222][38]

6. Varise Vasiyyet Etmenin Hükmü

2870... Şurahbil b. Müslim'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a)'i:
"Şüphesiz ki Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Hiçbir varise vasiyet edilemez." derken işittim.[223][39]

Açıklama

Metinde geçen "Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. cümlesiyle kast edilen, varislerin mirastan alacakları payın miktarım açıklayan Nisa sûresinin 11-13. âyetleridir.
Yüce Allah bu âyetlerde, mirasçıların mirastaki paylarını açıkladığı gibi, yine bu âyetle, ölüm döşeğinde bulunan bir kimsenin başta anne ve babası olmak üzere yakın akrabalarına malının bir kısmını vasiyyet etmesini farz kılan Bakara suresinin 180. âyetini yürürlükten kaldırdı.
Ancak âlimlerden bazıları, "miras âyetlerinin inmesiyle ebeveyne ve yakın akrabaya vasiyyeti farz kılan Bakara suresinin 180. âyetinin yürürlükten kalkmış olması gerekmez. Çünkü bir kimsenin malının bir kısmını vasiyyet edip, kalan kısmını da miras âyetlerinde belirtilen ölçüler içerisinde taksim edilmek üzere varislere bırakması mümkündür" diyerek miras âyetlerinin vasiyyet âyetini neshetmediğini iddia etmişlerdir.
Hanefi âlimleri, müslümanlar arasındaki yaygınlığı ve gördüğü kabul sebebiyle tevatür derecesine ulaşan ve mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerife sarılarak "miras âyetlerinin Bakara sûresinin 180. âyetini nesh ettiğini, dolayısıyle bir kimsenin ebeveyniyle diğer yakın akrabalarına malının bir kısmını vasiyyet etmesinin üzerine vacib olmadığını" söylemişlerdir. Ömer Na-suhi Bilmen efendi, Hanefi âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini şöyle açıklıyor: "Müslümanlığın başlangıcında varis olacak ana ile babaya ve sair yakınlara vasiyyet edilmesi, bir vecibe iken bu husustaki hükm-i şer'î bilahere miras âyetleriyle ve mütevatirül âmel olan bir hadL-i şerif ile hikmet için nesh edilmiştir. Filhakika varisler, zaten muayyen hisselerini alacakları için kendilerine ayrıca vasiyyete hacet kalmamıştır. Gerek varisler arasında ve gerek varisler ile müverrisleri

arasında bir muhabbet ve sevginin, bir bağlılığın devamı pek istenen bir şeydir. Bunlardan bazılarım bittercih vasiyyette bulunmak ise diğerlerinin kalplerini kırar, aralarında bir düşmanlığın uyanmasına sebebiyet vererek akraba bağlarının çözülmesine vesile olabilir. Binaenaleyh böyle bir hale sebebiyet verilmesi doğru olamaz.

Şu kadar var ki, herhangi bir maslahat mülahazasıyla varislerden bazılarına yapılan bir vasiyyeXe diğer varisler, icazet verirlerse kendi rızalarıyla haklarını düşürmüş olacakları cihetle bu paylaşmanın cevazına bir engel kalmamıştır.[224][40]

İmam Şafiî'ye göre; miras âyetlerinin Bakara suresinin 180. âyetini neshetmiş olması ihtimali bulunduğu gibi, miras âyetleriyle vasiyet âyetinin ikisinin birden yürürlükte kalmış olması ihtimali de vardır. Fakat mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, her iki hükmün birlikte yürürlükte kalması ihtimalinin ortadan kaldırıp ebeveyne ve diğer yakın akrabaya vasiyyet etmeyi farz kılan vasiyyet âyetinin miras âyetleriyle neshedildiğini açıkça ifade etmiştir.

Hattâbî'nin açıklamasına göre; "Alimlerin pek çoğu miras âyetlerinin vasiyyet âyetini neshetmesindeki maksadın kendilerine vasiyyet edilmediği için vasiyyetten yararlanamamış olan diğer akrabaların hukukunu korumak olduğunu, durum böyle olunca da diğer mirasçıların kabul etmesi halinde herhangi bir mirasçıya vasiyyette bulunmakta bir sakınca bulunmadığını söylemişler. Bunu mirasçıların kabul etmesi halinde, malın üçtebirinden fazlasını vasiyyet etmenin caiz oluşuna hamletmişlerdir.

Âlimlerden bazıları da mirasçılardan bazılarına yapılan vasiyyet diğer mirasçılarca kabul edilse bile yine de geçersizdir, demişlerdir.

Hattâbî'nin açıklamış olduğu son görüş, Zahirîlerin görüşüdür. Bezi yazarı âlimlerin bu mevzudaki görüşlerini şöyle özetliyor:

"Âlimlerin miras âyeti geldikten sonra vasiyyet âyetinin hükmünün geçerliliği hakkındaki görüşleri ikiye ayrılır:

a. Vasiyyet âyetinin hükmü, varis olmayanlar için geçerlidir. Fakat varisleri hakkında geçersizdir. İbn Abbas ile Hasan-i Basri ve Mesrûk bu görüştedirler. Bunlara göre; bir kimsenin varis olmayan akrabasına malının bir kısmını vasiyyet etmesi üzerine farzdır.

b. Varisler hakkında da varis olmayanlar hakkında da geçersizdir. Müfessirlerin ekserisi ile fıkıh âlimlerinin ekserisi bu görüştedirler. Bu

görüşte olan âlimlere göre, bir kimsenin herhangi bir kimse için vasiyyette bulunması üzerine farz değildir.[225][41]

7- İnsanın Kendi Yiyeceğini Yetimin Yiyeceğiyle Karıştırması

2871... İbn Abbas'tan demiştir ki:
"Yetimin malına yaklaşmayınız; yalnız ergenlik çağına erişin-ceye kadar (onun malına) en güzel biçimde yaklaşabilirsiniz."[226][42] (âyet-i kerimesi) ile "zulüm ile öksüzlerin mallarını yiyenler, karınlarına sadece ateş doldurmaktadırlar..."[227][43] âyeti inince yanında yetim bulunanlar hemen Hz. Peygamber'in meclisinden) ayrılıp o yetimin yemeğini kendi yemeklerinden, içeceğini de kendi içeceklerinden ayırdılar. (Bu sefer de yetimin sofrasındaki) yemeğinden (biraz yemek) artmaya başladı. (Bu artıkları da) biriktiriyorlardı. Sonra yetim o yemeği yiyor ya da (bu yemek) bozuluyordu. Bu ise onlara ağır gelmeye başladı. Bu durumu Rasûlullah (s.a.)'e arz ettiler. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah "... ve sana öksüzlerden soruyorlar. De ki: Onları(n durumlarını) düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlara karışır (onlarla bir arada yaşardanız, sizin kardeşlerinizdir..."[228][44] âyet-i kerimesini indirdi. Bunun üzerine yetimlerin yiyeceklerini kendi yiyecekleriyle, içeceklerini de kendi içecekleriyle karıştırdılar.[229][45]

Açıklama

"(Velîlerden) kim zengin ise (yetimin malını yemeye tenez-v zül etmesin) kaçınsın. Kim de fakir ise o halde (malın muhafazası için gösterdiği çabaya ve ihtiyacına) uygun şekilde yesin."[230][46] âyet-i kerimesinin zahiri; fakir olan vasinin israf etmeksizin, bakım karşılığı olarak yetimin malından bir miktarım yiyebileceğine delalet eder. Şayet vasî zengin ise, Allah'ın kendisine verdiğine kanâat ederek yetimin malından sakınması farzdır. Âlimler, ihtiyacı olduğu takdirde vasînin, yetimin malından ihtiyacı kadar almasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Yalnız, yetimin malından yiyen fakir vasî, sonradan zengin olursa, daha önce aldığı malı geri verip vermeyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı âlimlere göre, sonradan zengin olan vasî, fakir iken aldığ malı ödemez. Zira Allah ona maruf bir

şekilde yemeyi mubah kılmıştır. Onun aldığı, yediği mal, bir bakıma çocuğun bakım ücreti sayılır. Bu görüş, İmam Hanbel (r.a.)'den rivayet edilmiştir.

Diğer bazı âlimlere göre; sonradan zengin olan vasinin, yetimin malından fakir iken aldığını aynıyla iade etmesi farzdır. Zira Hz. Ömer, halifeliği sırasında, "Ben şu anda, mal hususunda yetimlerin vasîleri gibiyim. Zengin olursam hazineden yemekten kaçınırım. Fakir olursam ihtiyacım kadar hazineden alırım. Sonradan zengin olduğum takdirde de daha önce aldıklarımın tamamını aynen öderim" buyurmuştur. İşte Hz. Ömer'in bu veciz ifadesinden açık biçimde anlaşılıyor ki, yetim çocukların vasîsi zengin ise, yetimin malından kaçınmalıdır. Fakir ise, ihtiyacı kadar yemeli, sonradan zengin olduğu takdirde de yediği kadarını aynen ödemelidir.

Cessâs'ın rivayetine göre Hanefi âlimleri, vasînin, ister zengin ister fakir olsun, yetimin malından yiyemiyeceği, hatta borç bile alamıyacağı görüşündedirler. Çünkü Allahü Teâlâ,"Yetimlerin mallarını verin..."[231][47] "Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir."[232][48] "... yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız (onlara iyi bakmanız) hususunda (işte) kitapta okunup duran (ayet)le-ri... Hayırdan daha ne yaparsanız şüphesiz Allah onu da hakkıyla bilicidir."[233][49] ve "Aranızda (birbirinizin) mallarınızı haksız sebeplerle yemeyin..."[234][50] buyurmaktadır. Bu âyetler, muhkem âyetlerdendir. Vasînin elinde bulunan yetim malından ihtiyacı olsa bile hiçbir surette kullanamıyacağına delalet etmektedir.

Yine Hanefî âlimlerine göre: "Kim zengin ise kaçınsın; kim de fakir ise o halde örfe göre yesin." âyeti müteşâbih[235][51] âyetlerdendir. İhtimâli manalar taşıdığından hükmünün muhkem âyetlere hamledilmesi icabeder.

İbn Abbas (r.a.)'dan da şöyle bir rivayet yapılmıştır: "Kim de fakir ise o halde örfe göre yesin." âyeti, "Gerçek, yetimlerin mallarını haksız (ve haram) olarak yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir." âyetiyle neshedilmiştir." Ibn Abbas (r.a.)'m bu görüşü de Hanefi âlimlerinin görüşünü teyid etmektedir.

Taberî, fakir vasînin, yetimin malından borç olarak alabileceği yolundaki görüşü tercih etmiştir. Şöyle demektedir: "Bu husustaki görüşlerin doğrusu, "Kim de fakir ise o halde örfe göre yesin." âyetinde de beyan olunduğu

gibi, vasînin, zaruret halinde veya ihtiyacı olduğunda sonradan ödemek üzere yetimin malından alabileceği yolundaki görüşüdür. Ödemek kaydıyla yemesi caiz değildir."[236][52] Gerçekten Taberî*nin görüşü tercihe şayandır.[237][53]

8- Yetimin Velisinin Yetim Maundan Alması Caiz Olan Miktar

2872... Amr b. Şuayb'in dedesinden rivayet olunduğuna göre; Bir adam Peygamber (s.a)'e gelerek:
"Ben fakirim, benim hiç birşeyim yok, aneak (zengin) bir yetimim var." (onun malından yiyebilir miyim?) dedi. (Hz. Peygamber (s.a) de :
"İsraf etmeyerek (buluğ çağına girmeden fırsatı ganimet bilerek harcayıp yararlanmak gibi bir gaye taşımayarak harcamada) acele etmeyerek ve (onun malının ticaretini sana ait bir) sermaye edinme) ek yetimin malından yiyebilirsin." buyurdu.[238][54]

Açıklama

Yetimin malını koruyup işletmesine ve yetimin çeşitli hizmetlerinde bulunmasına karşılık, bir ücret olmak üzere, velînin,yetimin malından makbul bir ölçü içerisinde ihtiyacını giderecek kadar yiyebileceğini ifade eden bu hadis-i şerif, Hz. Ibn Abbas (r.a.) ile Ahmed b. Hanbel'in delilidir. Bu iki ilim adamına göre, vasi ya da veli, yetime hizmet etmesine yahut da malını korumasına karşılık, onun malından makul ölçüler içerisinde yiyebilir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, bir velinin ya da vasinin, yetimin malından yemesinin caiz olabilmesi için şu üç şartın bulunması gerekir:
1. Alınan malın miktarı, ihtiyaç miktarım geçmeyecek; bir başka ifadeyle israf derecesine varmayacak.
2. Yetimin malı sermaye yapılarak kar temin edip, yetim buluğ çağına erince sermayesini verip, ticaretine ise sahiplenme yoluna gidilmeyecek.
3. Yetim buluğ çağına ermeden, fırsatı ganimet bilerek menfaatlenme yoluna gidilmeyecek.
Hadis-i şerifte zikredilen bu üçüncü maddede "... Büyüyecekler diye mallarını israfla acele yemeyiniz. Zengin olan çekinsin, yoksul olan da m a Yuf veçhile yesin..."[239][55] âyet-i kerimesine işaret vardır. Tefsir âlimleri bu

âyet-i kerimede geçen "ma'ruf veçhile** kelimesinin tefsirinde ve buna bağlı olarak âyetten çıkartılan hüküm konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bu görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür.
"Hz. Ömer, îbn Abbas, İbn Cübeyr, Ebü'l Âliye, Ubeyde es-Selmâni, Ebû Vâil, Mücâhid ve Mukâtü'e göre; fakir veli veya vasi, zarurî ihtiyaç duyduğu miktarı ödünç olarak yetimin malından alır. Ödünç aldığı miktarı, ödeme gücüne kavuşunca ödemesinin gerekli olup olmadığı yolunda, bunlar arasında da ihtilâf vardır. Mücâhid, Saîd b. Cübeyr: Veli ya da vasi, yetimin malından kendi ihtiyacına harcadığı miktar, bir ödünç mâhiyetinde olduğu için ödeme imkânını bulunca ödemesi gereklidir. Âyette geçen "Maruf" kelimesi ödünce manasınadır, demişlerdir. Ömer (r.a.)'ın kavli de bu merkezdedir. Diğer arkadaşları: Sonradan ödenmesi gerekmez. Veli veya vasinin yediği miktar, onun bir ücreti mahiyetindedir, demişlerdir, el-Hasan, Şa'bi, Nahaî ve Katâde böyle hükmedenlerdendir. Şa'bî: Veli veya vasi çok zor durumda kalmadıkça, yetimin malından hiç bir şey yiyemez. Ama açlıktan murdar hayvan etini yemeye mecbur kalacağı derecede bir zaruret doğarsa, o zaman yetimin malından tehlikeyi giderecek miktarda yiyebilir, demiştir.
Âyette geçen "Maruf bîr vecihle yemek" ifadesinin yorumlanması meselesine gelince; âlimler bu hususta Özetle şu görüşleri ve yorumlan beyan etmişlerdir.
Atâ ve ikrime'ye göre; açlığı giderecek kadar yiyebilir. Avret yerlerini örtecek kadar giyebilir. el-Hasan da: Yetimin hurmalığındaki hurmalardan yiyebilir, sağım hayvanların sütünden içebilir. Fakat yetimin altınından, gümüşünden hiç bir şey alamaz. Bir şey alırsa derhal iade etmesi gereklidir.
Aişe (r.anh) ve ilim ehlinden bir cemaata göre; "Maruf" tan maksad; veli veya vasinin gördüğü hizmet, bakım ve çalışması nisbetinde bir ücret alabilir.[240][56]
Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hanefi alimleri, vasinin, ister zengin, ister fakir olsun, yetimin malından yiyemiyeceği, hatta borç bile alamıyacağı görüşündedirler.[241][57]

9- Yetimlik Ne Zaman Sona Erer

2873... Ali b. EbîTalib'(in şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur.) Rasûlullah (s.a.)'in şu sözü hatırımdadır:
" Erginlik çağına geldikten sonra yetimlik yoktur. Gece-gündüz susmak da yoktur."[242][58]

Açıklama

Babasını kaybetmiş bir çocuk yetim sayıldığından, ergenlik çağına gelinceye kadar malı üzerinde alış-veriş gibi tasarruflarda bulunma yetki ve selâhiyyetine sahip olmadığı gibi, evlenmek, boşanmak gibi medeni tasarruflarda bulunma salahiyetine de sahip değildir.
Yetimin kendi malı ve davranışları üzerindeki tasarruflarında bulunan bu kısıtlama, onun ergenlik çağına girmesine kadar devam eder. Ergenlik çağına girdikten sonra, artık yetimlikten dolayı tasarruflarında bulunan kısıtlılık hali sona erer. Dolayısıyle alış verişte, evlenme ve boşanmalarda tam bir tasarruf yetkisine sahip olur.
Fakat bu yetim, ergenlik çağına girdiği halde akıl noksanlığı sebebiyle reşid olamazsa onun tasarrufları üzerinde bulunan kısıtlılık hali yine devam eder.
Çünkü Cenâb-ı Hak şu âyet-i kerimelerde bunu emretmektedir:
a. "Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı sefihlere (beyinsizlere) vermeyin!"[243][59]
b. "... Eğer borçlu olan kimse, aklı ermez ya da zayıf durumda ise ya da kendi yazdıramayacak durumda ise velisi onu adaletle yazdırsın"[244][60]
Görülüyor ki, burada mallarında tasarruf etme salahiyyeti ellerinden alınıp vasilerine verilen iki sınıf insandan bahsedilmektedir:
1. Ergenlik çağına gelmemiş olanlar.
2. Sefihler (beyinsizler)
Bunlara ilaveten malını israf edip kötüye kullanan kimselerin mallarına da el konabilir. İflâs ederek malları borçlarını ödeyemez duruma düşüp alacaklıların kendisini kadıya şikayet ettiği kişi buna misâldir. Bu durumda kadı o kimsenin mallarına el koyar.
Fıkıh âlimleri, çocuğun malının bulûğ çağına erinceye ve ticarete ve malını kullanmaya aklı yetinceye kadar, kendisine verilmemesi gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Allah "yetimleri nikâh çağına erdikleri zamana kadar (gözetip) deneyin. O vakit kendilerinde bir akıl ve salâh

gördünüz mü mallarını kendilerine teslim edin....„[245][61] âyetinde bunu beyan etmektedir. Çocuğun malının teslimi sırasında şu iki şartın bulunmasını da gerekli kılmaktadır.
1. Çocuğun bulûğa ermesi.
2. Rüşd (malı güzel bir şekilde tasarruf edebilme yeteneği) İmâm Şafiî'ye göre; üçüncü bir şart daha vardır ki, bu da dindar olmasıdır. İmâm Şafiî fâsık bir kişinin servetine tevbe edinceye kadar haciz konur görüşündedir. Yalnız emsal kadar yiyecek içecek ve elbise verilir. Tevbe edip halini düzelttiği zaman, malı kendisine teslim edilir.
îmâm Şafiî âyette geçen "rüşd" kelimesine "sağlam akıl ve sağlam din" manası verdiği için, bu üçüncü şartı da gerekli görmüştür.
Rüşd kelimesine "mâlı güzel bir şekilde tasarruf etme yeteneği" manası veren İmam Ebû Hanîfe'ye göre; ilk iki şart yeterlidir. Üçüncü şarta gerek yoktur.
Cumhuri ulemaya göre; yaşlı kimselerin mallarına da çocuklar gibi iyi kullanmadıkları ve israf ettikleri takdirde haciz konabilir.
İmâm Ebû Hanife'ye göre; bir kimse yirmibeş yaşına girdikten sonra, malını kullanmaya aklı ersin veya ermesin malı kendisine teslim edilir.
İnsanlar, ergenlik çağına genellikle ihtilâm olarak girdiklerinden metinde geçen ihtilâm = rüya görme ta'biri ergenlik çağına girme anlamında kullanılmıştır.
Bu hadis-i şerifte yetimlik konusuyla beraber işlenen diğer bir konu da, ibadet maksadıyla gündüzün akşama kadar aralıksız susmanın caiz olmadığı konusudur. Câhiliyye döneminde ibadet niyetiyle günlerce susarlardı. Özellikle ittikâflarda buna çok önem verirlerdi. Fakat İslamiyet bu şekilde yapılan ibâdetlerin meşru ve muteber olmadığını bildirerek bu kötü adeti kökünden yıkmıştır.
Münzirî'nin açıklamasına göre; "Bu hadisin senedinde Buhari'nin ve İbn Hıbban'ın, cerh ettikleri Yahya b. Muhammed el-Medenî vardır. Ukay-li, bu hadisi rivayet ettikten sonra "Yahya*ya uyarak onun şeyhinden bu hadisi rivayet etmek doğru olmaz" demiştir.[246][62]

10- Yetim Malı Yeme Hususunda Gelen Şiddetli Yasaklar

2874... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:

" Helak edici olan yedi şeyden çekininiz!" buyurmuş da (kendisine)!
"Ey Allah'ın Rasûlü onlar nedir?" diye sorulmuş (Hz. Peygamber de):
Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, haklı bîr sebep olmaksızın Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum gününde kaçmak, zinadan uzak hiç bir şeyden haberi olmayan müslüman kadınlara zina iftirasında bulunmak' cevabım vermiş.[247][63]
Ebû Dâvûd der ki: Eb'ul Gays Ibn'üt-Mutî'in azatlı kölesi olan Salim'dir.[248][64]

Açıklama

Ulema-i Kiram, büyük günahların muayyen bir adedle mahsur olarak ifâde edilmeyeceğini söylemişlerdir. İbn Abbas (r.a.) hazretlerine:
Büyük günahlar dokuz mudur? diye sorulduğu zaman:
"Onlar yetmişe yakındır." bir rivayette de "yediyüze daha yakındır." dediği rivayet olunmuştur. Yine İbn Abbas (r.a.)'ya göre Allah'ın yasaklarının tümü büyük günahtır.
Bazılarına göre; Allah'ın cehennem ateşiyle tehdid ettiği günahlarla, işlenmesinden dolayı dünyada had cezası gereken günahların hepsi büyük günahtır. Üzerinde ısrar edilen küçük günahlar da büyük günaha dönüşür.
Hz. İbn Mes'ûd ile ulemadan bir cemaata göre; Kur'ân-ı Kerim'de Nisa sûresinin başından "Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz. Ve sizi ağırlanacağınız bir yere sokarız."[249][65] âyetine kadar açıklanmış olan günahların tümü büyük günahlardır.
Bezi yazarının da ifâde ettiği gibi; bu mevzuda en güzel tarifin, Kurtu-bi'nin şu ta'rifi olduğu söylenir: "Kitap ve sünnette kendisine zenb - günah ismi verilen, yahutta büyük olduğuna dair icma bulunan, ya da işleyenler için ahirette şiddetli azab tehdidi bulunan, dünyada ise had lazım gelen, ya da işleyenin Allah'ın şiddetli intikamına hedef olduğu günahlara, büyük günahlar" denir.
İbn Ata, Hikem: isimli eserinde "Allah'ın fazlı yetişince büyük günah diye bir şey olmadığı gibi, Allah adaletle hükmedince de küçük günah diye bir şey yoktur. Günahların hepsi büyüktür" diyor.
Halimî'de, el-Minhâc isimli eserinde şöyle diyor:

"Günahlar büyük ve küçük günahlar olmak üzere ikiye ayrılır. Bazan küçük günahlar, bazı sebepler dolayısıyle büyük günaha, büyük günahlar da daha büyüğe dönüşür. Ancak küfür bunlardan hâriçtir. Çünkü küfür bütün günahların üstünde olduğu için onun küçüğü olmaz. Bir başka ifadeyle küfrün her çeşidi en büyük günahlardan daha büyüktür.
Bununla beraber günahlar çirkinlikleri itibariyle iki kısma ayrılır. Mesela bir kimseyi haksız yere öldürmek büyük günahtır. Bir kimsenin babasını veya dedelerinden birini yahutta evladından birini veya diğer akrabalarından birini öldürmesi, yahutta herhangi bir kimseyi haksız olarak harem-i şerifte öldürmesi ise çok daha büyük ve çirkin bir günahtır.
Zina büyük bir günahtır. Fakat komşusunun karısıyla zina etmek, yahut bir kadınla Ramazan-ı Şerifte veya harem-i şerifte, zina etmekse çok daha büyük ve çirkin bir günahtır.
Şarab içmek büyük bir günahtır. Fakat Ramazanda gündüzün içilecek olursa veya harem-i şerifte içilecek olursa, yahud herhangi bir zamanda veya mekanda açıktan içilecek olursa, o zaman bunun günahı çok daha büyük ve çirkin olur.
Yabancı bir kadının avret mahalline dokunmak küçük günahtır. Fakat bu kadın insanın kendi babasının veya arkadaşının ya da oğlunun karısı olursa, yahutta akrabasından bir kadınsa o zaman büyük günah olur.
Had vurulması için gerekli olan nisab miktarından az bir malı çalmak küçük günahtır. Fakat bu malın sahibinin başka bir malı bulunmayıp ta bu mal'ın çalınmasıyla bir sıkıntıya düşmüşse o zaman bu hırsızlığın günahı büyük günah olur"
Büyük günahlar, bu kadar çok iken mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, onların sayısının yedi olduğundan bahsedilmesi, sözü geçen yedi günahtan başka büyük günah olmadığı anlamına gelmez. Yani Hadis-i şerifte yedi büyük günah vardır sözüyle "Aslında büyük günahlar çoktur. İnsanların sık sık işledikleri şu yedi günah da, insanı helake götüren büyük günahlardandır." denilmek istenmiştir. Rasûl-u Ekrem Efendimiz bu hadisiyle büyük günahların tümünü saymak istememiş, insanların büyük günah olduğunu bilmeden sık sık işledikleri büyük günahlara dikkatleri çekmek istemiştir. Daha sonra yeri geldikçe diğerlerini de açıklamıştır. Ibn Hacer-el-Mekki'nin Kilâb, ez-Zevâcir isimli eseri bunun örnekleriyle doludur.

Ebû'l-Hasen el-Vakidî'nin açıklamasına göre; Rasûl-u Ekrem Efendimiz, büyük günah olur endişesiyle bütün günahlardan sakınmasını temin etmek gayesiyle, büyük günahların hepsini birden saymaktan kaçınmıştır. Bu hal, insanların devamlı ibâdet ve taat üzere olmaları için, Allah'ın kadir gecesi ile Cuma günlerinin icabet saatini ve ism-i azamı kullarından gizlemesine benzer bir haldir.

Fahr-i Kâinat Efendimiz yedi şeyden çekininiz buyurmakla Bu yedi şeyi terkedin demek istemiştir.

Bilindiği gibi yedi şeyden çekininiz ifadesi yedi şeyi terkedin ifadesinden daha veciz ve daha beliğdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de yüce Allah; zina etmeyin yerine zinaya yaklaşmayın.[250][66] Şimdi bu yedi günah üzerinde duralım.

1. Kaçınılması gereken yedi şeyden birincisi, Allah'a ortak koşmaktır. Bilindiği gibi bundan daha büyük bir günah yoktur. Allah'a şirk koşan bir kimse ebedi olarak cehennemde kalır.

2. Sihir yapmak: Sihir lügatte; bir şeyin yönünü değiştirmektir. Cevheri; "sihir efsundur; Me'haz ve menşei lâtif ve gizli olan her şey sihirdir." demiştir; aldatmak ma'nasına da gelir.

Ebû Abdîllah Râzi, sihri sekiz kısma ayırmıştır şöyle ki:

1. Yabancıların ve yedi yıldıza tapanların sihri. Bunlar taptıkları yedi seyyarenin bu âlemi idare ettiğine, hayr ve şerrin onlardan geldiğine inanırlar. Hz. İbrahim (a.s) bu kavme gönderilmişti.

2. Evham sahibleriyle kuvvetli ruh sahiblerinin sihri,

3. Cinlerin yardımı ile yapılan sihir. Buna azaim ve teshir denir.

4. Tahayyül, göz boyacılık ve el çabukluğu ile yapılan sihir. Bazı müfessirlerin beyanına göre Fir'avn'un yaptırdığı sihir bu kabildendi.

5. Bir takım mürekkeb aletlerle yapılan acaip fiiller.

6. Bir takım devaların, yani yiyecek ve yağların hassalarından bilistifade yapılan sihir.

7. Kalbin taallûku ile yapılan sihir. Bunda sihirbaz ism-i azamı bildiğini ve ekserî işlerde cinlerin kendisine mut'i ve râm olduklarını iddia eder.

8. El altından koğuculuk yapmak suretiyle meydana gelen sihirdir. Halk arasında yaygın olan sihir budur.

Acaba sihrin hakikati var mıdır? Bu suâle Ebu'l-Muzaffer Yahya b. Muhammed şu cevabı vermiştir: Âlimler sihrin hakikati olduğunda ittifak

etmişlerdir. Bunlardan yalnız Ebû Hanife müstesna kalmış; ve sihrin hakikat olmadığına kail olmuştur. Kurtubi dahi: "Bizce sihir sabittir. Allah Teâlâ'-nın dilediğini yaratmasıyla onun hakikati vardır. Bu hususta Mu'tezile ile Şâfiîlerden Ebû İshâk el-Esferani muhalefet etmiş; ve sihrin bir tahayyül ve göz aldatma olduğunu söylemişlerdir." demiş ve sihrin şâbaze (el çabukluğu) Esma-i ilâhiyyeden bazılarıyla ezber edilen bir takım sözler, şeytani ta'-limat, yiyecek ve saire ile yapılan kısımları olduğunu bildirmiştir.
Fahreddin Râzi tefsirinde, Mu'tezile taifesi için: "Bunlar sihrin mevcudiyetini inkâr eder. Ve ona inananların küfrüne kail olurlar. AmaEhl-i sünnet, sihirbazın havada uçmasını, insanı eşeğe, eşeği insana kalbetmesini olabilirliğini caiz görürler. Ancak sihirbaz, muayyen efsun ve kelimeleri söylerken vücuda gelen şeyleri halk eden Allah'dır; derler. Onlar felsefecilerle müneccimler ve yıldız perestler gibi felek veya yıldızların müessir olduğuna kail değillerdir." diyor. Râzi sihrin vaki olduğuna ve onunla meydana gelen tefsiri Allah halk ettiğine;
"Onlar Allah'ın izni olmaksızın o sihirle hiç bir kimseye zarar veremezler...[251][67] âyet-i kerimesiyle ve Peygamber (s.a.)'e yapılan sihrin te'sir ettiğini bildiren hadislerle istidlal eder.
Sihri öğrenme meselesine gelince; Râzi bu babda şunları söylemiştir; "sihri öğrenmek ne çirkin ne de memnû'dur. Muhakkak âlimler bunda ittifak etmişlerdir. Çünkü ilim, zatı itibariyle şereflidir. Bir de şu var ki; eğer sihir bilinmezse onunla mucizenin farkını bilmek te mümkün olmaz. Mu'cizin âciz bırakan manâsına geldiğini bilmek vaciptir. Vacibin tevakkuf ettiği şeyi bilmek de vâcibdir. Bu ise sihri öğrenmenin vâcib olmasını iktiza eyler. Vâcib olan bir şey nasıl haram ve çirkin olabilir!..."
Fakat Sahih Buhârî sarihlerinden Bedrüddin Aynî, Râzi'nin bu sözüne bir kaç yönden itiraz ederek demiştir ki:
1. Eğer Râzi "sihri öğrenmek çirkin değildir" demekle onun aklen çirkin olmadığım anlatmak istiyorsa; muhalifleri olan Mu'tezile taifesi bunu men' etmektedirler. Şer'an çirkin değildir, demek istiyorsa Allah Teâlâ hazretlerinin: "Şeytanların okuduğu sihre tabi oldular..."[252][68] âyeti kerimesi sihrin çirkinliğini beyan ediyor. Sahih hadisde:
"Her kim bir müneccim veya kahine müracaat ederse Muhammed (s.a)'e indirilene küfretmiş olur/' buyurulmuştur. Sünen'de dahi:

"Her kim bir düğüm yapar da ona üfürürse sihir yaptı demektir" hadisi vardır.

2. Râzi: "Sihir memnu' değildir; Muhakkik âlimler, ittifak etmişlerdir..." diyor. Zikrettiğimiz âyet ve hadislerin karşısında sihir nasıl memnu' olmayabilir? Muhakkikin dediği zevat, şeriat âlimleridir. Hani bu babdaki sözleri nerededir.

3. "Eğer sihir bilinmezse, onunla mu'cizenin farkını anlamak mümkün olmaz vd. ..." sözleri fasiddir. Zira Peygamberimiz (s.a.)'in en büyük mucizesi Kur'ân-ı Kerim'dir.

4. Mucizenin âciz bırakan manasına geldiğini öğrenmek, asla sihir ilmine bağlı değildir. Sonra bizzarure ma'lumdur ki sahabe tabiin ve müslümanların büyükleri mu'cizeyi bilirler; mucize ile başka şeylerin arasını ayırırlardı. Halbuki sihri bilmezlerdi. Onu ne okumuş ne de okutmuşlardı. Âlimler, fakihlerin nassan bildirdiklerine göre; sihri öğrenmek de öğretmek de büyük günahtır. “et-Telvih" adlı eserde, bazı Şâfiîlerin: “Sihri öğrenmek haram değildir. Bilinip onu yapana karşı koymak ve sihri evliyanın kerametinden ayırmak için öğrenmek caizdir" dediği bildiriliyor. Aynîye göre; bundan muradın Fahreddin Razi ile İmam Gazali olduğunu söylemiştir.

Sihri öğrenerek yapmanın hükmü âlimler arasında ihtilaflıdır. Ebû Ha-nife, Mâlik ve Ahmed b. HambePe göre; küfürdür. Yalnız.Hanefîlerden bazısına göre, şerrinden korunmak için sihri öğrenmek küfür değildir. Ama sihir yapmanın caiz olduğuna, yahud fayda verdiğine inanmak küfürdür. Şeytanların insana istediğini yapabileceklerine inanmak dahi küfürdür.

İmam Şafiî şöyle demiştir: "Bir kimse sihri öğrenirse kendisine "bize sihrini tarif et!*' deriz. Şayet Bâbillilerin i'ti kad ettikleri yedi yıldıza ibadet ve bu yıldızların kendilerinden istenen şeyi yapması gibi küfrü icâbedecek şekilde beyânda bulunursa o kimse kâfirdir. Beyanı küfür icâbetmiyor da sihrin mubah olduğuna inanıyorsa yine kafirdir."

Sihir yapan kimsenin şer'i cezası ölümdür. Yalnız İmam Mâlik ile Ahmed b. Hanbele göre; bir defa yapmakla, Ebû Hanîfe ile Şafiî hazretlerine göre, bir kaç defa yapmakla yahud muayyen bir şahsa sihir yaptığını i'tiraf etmekle öldürülür. Şafiî'den başka imamlara göre, sihirbazın öldürülmesi bir hadd-i şer'idir. Şafiî'ye göre; fiilin tekrarı veya i'tiraf halinde sihirbaz kısas olmak üzere öldürülür.

İmam Ebû Hanîfe'ye göre, ehl-i kitabın sihirbazı da öldürülür. Eimme-iselâse denilen Mâlik, Şafiî ve Ahmedb. Hanbel'e göre, sihir yapan kadının hükmü de erkek gibidir. Ebû Hanîfe'ye göre öldürülmezse de hapsolunur.
Sihir yapan kimsenin tevbesinin kabul edilip edilmemesi ihtilaflıdır. İmam Mâlik'e göre kabul edilmez. Ebû Hanife ile Ahmed b. Hanbel'den nakledilen meşhur kavle göre de hüküm budur. İmam Şafiî'ye göre kabul edilir. tmam Ahmed'in ikinci kavli de budur. İmam Mâlik'den bir rivayete göre sihirbaz yakalanırsa, zındık gibi onun da tevbesi kabul olunmaz. Fakat yakalanmadan tevbe eder de tevbekâr olarak gelir teslim olursa öldürülmez. Ancak yaptığı sihirle insan öldürmüşse kendisi de öldürülür. İmam Şafiî'ye göre sihirbaz: "Ben öldürmeyi kasdetmedim." derse hata etmiş sayılarak kendisinden diyet alınır.
İmam Buhârî'nin naklettiğine göre Said b. el-Müseyyeb, sihir yapan kimseden sihrini çözmesini istemeyi caiz görmüştür. Bazıları "Nüşra"ya cevaz vermişse de Hasan-ı Basri bunu mekruh saymıştır.
Nûşra: Cinlerin çarptığı zannolunan bir kimseye tatbik edilen ilaç ve okumadır.
3. Allah'ın haram kıldığı cana kıymak: Haksız yere insan öldürmek İmam Şafiî (r.a.)'e göre; Allah'a şirkten sonra en büyük günahtır. Bir hadiste: "Allah'ın arşı üç şeyden deprenir. Ve Allah üç şeyden gazaba gelir." buyrulmuş; Kati bunlar arasında zikredilmiştir. Katilin tevbesi hususunda ihtilâf edilmiştir. İbn Abbâs (r.a.)'ya göre; katil ebedi olarak cehennemde kalacaktır. Hanefilerle diğer âlimlere göre; ebedi olmasa da cehennemde uzun zaman kalacaktır. Dünyevi cezası ise kısasen öldürülmektir. Ancak maktulün velileri affeder, yahut uzlaşırlarsa kısas edilmez. Çünkü hak onlarındır. Kasden, haksız yere insan öldürmede Hanefile-re göre keffâret verilmez. Zira keffarette ibadet manâsı vardır. Binaenaleyh onunla büyük günah olan kati ödenemez. Şâfiîlere göre; keffâret lazımdır.
4. Ribâ yemek: Ribâ: mal verip karşılığında mal alırken alınan veya verilen karşılıksız ziyadedir veya haksız kazançtır.
Buradaki yemek tabirinden maksat, riba muamelesi, yani faizcilik yapmaktır. Faizcilikle kazanılan malların çoğu yenildiği için mezkûr kazanca mecazen yemek denilmiştir.
Riba meselesi birçok âyet ve hadislerde en şiddetli bir lisanla haram kılınmıştır.

5. Yetim malı yemek: Yetim; babası ölen küçük çocuktur. Hatta Zemahşeri'ye göre, büyük çocuğa da yetim denilebilir. Zira kelimenin Iugat manâsı yalnız kalmaktır. Ancak bu kelime daha ziyade küçükler hakkında kullanılır.
Hadisin zahirine bakılırsa yetim malını yemek mutlak surette- haramdır. Biz bu mevzuyu 2871 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıklamıştık.
6. Düşmana hücum edileceği zaman harpten kaçmak: Ancak bu kaçış, bir müslümana kendilerinin iki mislinden fazla olmayan bir düşman kuvveti karşısında bulunduğu zaman haramdır. Daha fazla olurlarsa fazla zayiat vermeyi önlemek için geri çekilmekte bir sakınca yoktur. Nitekim 2646 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
7. Zinadan uzak müslüman kadınlara zina iftirasında bulunmak. Bu hükme erkeklere edilen zina iftirası da dahildir. Binaenaleyh kadın olsun erkek olsun akıl, baliğ ve namuslu olan bir müslümana zina iftirasında bulunmanın cezası seksen, köleye kırk değnek vurmaktır.[253][69]
Bezl-ül-Mechûd yazarının da açıkladığı gibi, mevzumuzu teşkil eden hadiste Sevr b. Yezid ismiyle geçen ravinin ismi aslında Sevr b. Zeyd'dir. Nitekim Buhârî'nin rivayetinde de Sevr b. Zeyd olarak geçmektedir.[254][70]
Herhalde Ebû Davud'un bazı nüshalarına bu isim yanlışlıkla Sevr b. Yezid olarak geçmiştir.[255][71]

2875... Ubeyd b. Umeyr (aynı zamanda) sahabi olan babasının kendisine (şöyle) dediğini söyledi:
Bir adam Hz. Peygambere (gelerek):
"Ey Allah'ın Rasûlü! Büyük günahlar nelerdir?" diye sordu. (Hz. Peygamber de):
"Onlar dokuzdur." buyurdu. Ve bir önceki hadisin manasını ifade etti. (Bu hadisin ravisi İbrahim b. Yakub yahutta Ubeyd' bir önceki hadise) ilave olarak (şunları da) rivayet etti.
" Müslüman olan anne ve babaya karşı gelmek ve ölü iken de diri iken de kıbleniz olan beyt-i harama saygısızlık yapmaktır."[256][72]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Fahr-i Kainat Efendimiz, ümmetinin tüm günahlardan sakınmalarını temin için büyük günahların hepsini birden açıklamamış onları ancak yeri geldikçe açıklamıştır. Bu sayede müminler, büyük günah olur korkusuyla, küçük günahları işlemekten de sakınmışlardır.
Bu hadis-i şerifte bir önceki hadis-i şerife ilave olarak üç büyük günahtan daha bahsedilmektedir. Bunlar sırasıyla şunlardır:
1. Anneye karşı gelmek
2. Babaya karşı gelmek.
Anneye ve babaya itaatsizlik, hadis-i şerifte "ukûk" kelimesiyle ifade edilmektedir.
Akk ji. ve ukûk: lügatte alakayı kesmek, sıla-i rahimde bulunmamak manasınadır.
Muhammed b. Abdi's-Selâm bu babda şunları söylemiştir:
"Anneye ve babaya itaatsizliğe ve onlara mahsus olan haklara dair iti-mad edebileceğim bir kaide bulamadım. Filhakika onlara her emir ve nehy ettikleri şey hususunda itaat etmek bilittifak vacib değildir. Ama onların izni olmaksızın, oğullarının cihada gitmesi haram kılınmıştır. Çünkü oğullarının öldürüleceğini veya azasından bir uzvun kesileceğini düşünür ve buna son derece üzülürler. Çocuklarının canı veya azasından bir uzvu için tehlikeli görülen her seferin hükmü de budur." Ebû Amr b. Salah Fetâvâ sında anneye, babaya itaatsizliği şöyle tarif eder: "Haram olan itaatsizlik vacib fiillerden olmamak şartıyle anne ve babaya azımsanmayacak derecede eziy-yet veren her fiildir. Çok defa -Günah olmayan her hususta- anneye babaya itaat farzdır. Bu babda onların emirlerine muhalefette bulunmak, itaatsizliktir denilir. Âlimlerden bir çokları, şüpheli şeyler hususunda bile onlara itaati vacib görmüşlerdir. Bizim âlimlerimizden bazılarının -anne ve babanın izni olmadan çocuk okumağa ve ticarete gidebilir- demesi benim söylediklerime muhalif değildir. Çünkü bu söz mutlaktır. Benim söylediğimde ise kayıtlama vardır.[257][73]
3. Beyt-i haram (saygı değer ev) denilen Kabe'nin,haram dairesi içerisinde kasden av avlamak, oradaki yaş ağaçlan kesmek, savaşmak. işteKâ-benin saygınlığını ihlâl eden bu davranışların hepsi de büyük günahlardandır.
Metinde geçen ölü iken de diri iken de kıbleniz olan sözleriyle kabenin insanların sağ iken namazlarında kabeye yöneldikleri gibi, ölünce mezara

kondukları zamanda yüzlerinin Kabe'ye çevrildiğine işaret edilmektedir.[258][74]

11. Mirastan Pay Dağıtılmadan Önce Kefenin Mirastan Temin Edilmesi

2876... Habbâb (b. Eret)'den demiştir ki:
Mus'ab b. Umeyr, Uhud (savaşı) günü şehid edilmişti, (üzerinde) alaca yünlü kaftandan başka (bir şeyi de) yoktu. Başını örttüğümüz zaman ayaklan dışarda kalıyor, ayaklarını örttüğümüz zaman da başı dışarıda kalıyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)
" Onun başını örtünüz ayaklarının üzerine de (biraz) izhir koyunuz." buyurdu.[259][75]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvûd bu hadisi 3155 numarada tekrar rivâ-yet etmiştir. Biz gerekli açıklamayı orada yaptığımızdan, burada sadece hadisin, tekfin ve tedfin masrafları karşılanmadan önce ölünün mirasından hiçbir harcama yapılamayacağına ve hiçbir kimsenin bir pay alamayacağına delalet ettiğini söylemekle yetiniyoruz. Daha geniş açıklama için okuyucularımızı sözü geçen hadisin şerhine havale ediyoruz.[260][76]

12- Hibe Ettiği Bir Mal Kendisine Vasiyyet Edilen Yahutta O Mala Varis Olan Kimse Hakkında

2877... Büreyde'den demiştir ki: Bir kadın Rasûlullah (s.a.)'e gelereK (Ey Allah'ın Rasûlü):
"Ben anneme bir cariye bağışlamıştım. (Şimdi ise) annem vefat etti. Bu cariyeyi (miras olarak) bıraktı'* (Bu hususta ne buyurursunuz? diye sormuş da, (Hz. Peygamber):
"Senin sevabın kesinleşmiştir. Cariye miras olarak sana dönecektir." buyurmuş. (Sonra kadın: Ey Allah'ın Rasûlu):
"Annem üzerinde bir aylık oruç borcu olduğu halde Öldü. Benim onun yerine oruç tutmam yeter mi? -yahutta onun borcunu öder mi?-" diye sormuş (Hz. Peygamber de):

"Evet!" cevabını vermiş. (Sonra kadın; Ey Allah'ın Rasûlü annem):

"Hacc etmedi. Benim onun yerine hacc etmem yeter mi? -Yahutta onun borcunu öder mi?-" demiş. (Hz. Peygamber yine): "Evet!" cevabım vermiş.[261][77]

Açıklama

Yakınına bir mal bağışlayan kimsenin, bağışta bulunduğu bu yakınının ölmesi halinde, bu mal ölünün mirasından sayılır.
Dolayısıyla miras hükümlerine göre taksim edilir.
Eğer bu mal eski sahibinin hissesine düşerse, bu sahibinin hissesinden rücû' etmesi anlamına gelmez. Çünkü hibeden rücû' etmek (dönmek) istenerek yapılan bir iştir. Bu malın eski sahibine dönmesi ise gayri ihtiyari bir iştir. Âlimlerin çoğunluğu bu görüştedir. Bazılarına göre, hibe edildikten, yahut sadaka olarak verildikten sonra, hibe edilen kimsenin ölmesiyle bu malın ilk sahibinin eline geçmesi halinde o maldan yararlanması caiz değildir. Çünkü, o mal Allah yolunda hibe edilmiş ve ona Allah'ın hakkı tealluk etmiştir. Bu sebeple onu bir fakire bağışlamak gerekir.
Bu hadis-i şerif üzerinde Ramazan orucu, adak ve keffaret gibi oruç borcu varken ölen bir kimsenin yerine oruç tutmanın caiz olduğunu söyleyen hadis ulemasıyla, Ebû Sevr, Tavus, el-Hasen, Zuhrî, Katâde ve Hammad'ın delilini teşkil etmektedir. Sözü geçen âlimlerin delillerini teşkil eden diğer bir hadîs-i şerifte, "üzerinde oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin velisi (yakım) onun yerine oruç tutar" mealindeki 2400 numaralı hadis-i şeriftir.
Sözü geçen hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, İmâm Şafiî'nin eski görüşü de böyledir. İmam Nevevî de bu görüşü tercih etmiştir.
İmâm Ebû Hanife ile İmâm Mâlik, el-Leys, Evzâî ve Sevrî'ye göre; üzerinde oruç borcu olduğu halde ölen bir kimsenin yerine oruç tutulamaz. İmam Şafiî'nin yeni görüşü de böyledir.
Ancak İmam Ebû Hanife ile arkadaşları, üzerinde oruç borcu varken ölen bir kimse, sağlığında fidye verilmesini vasiyyet etmişse yakınlarının onun hesabına her gün bir fitre verebileceklerini söylemişlerdir.
İmâm Mâlik'e göre; "yakınlarının onun hesabına hergün için bir müdd vermeleri yeterlidir.*' Delilleri: "Herhangi bir kimse üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse onun yerine hergün bir yoksula yemek

yedirilsin."[262][78] mealindeki hadis-i şerifle, Nesâî'nin Sünen-i Kübra'sında rivayet ettiği "Kimse kimsenin yerine namaz kılamaz, kimse kimsenin yerine oruç tutamaz" mealindeki hadis-i şeriftir. İmam Ahmed'e göre; velisi, Ölünün nezrettiği orucu tutabilir. Fakat Ramazan orucunu tutamaz. Ancak hergün için bir müddlük fitre verebilir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, üzerinde hac borcu varken ölen bir kimsenin yerine başka bir kimsenin hac etmesiyle borçlu olarak ölen bu kişinin hac borcundan kurtulacağı ifade edilmektedir. Bezi yazarının açıklamasına göre; İbn Melek âlimlerin bu mevzuda ittifak ettiklerini söylemiştir.[263][79]

13- Malını Vakfeden Kişi Hakkında

2878... İbn Ömer'den demiştir ki:
Hayber'de Ömer (b. Hattâb)'ın hissesine bir tarla düşmüştü. Bunun üzerine (Ömer) Peygamber (s.a.)'e gelerek: (Hayber'den)
"Benim hisseme bir tarla düştü. Bana hiçbir zaman ondan daha güzel bir mal isabet etmedi. Bu tarla hakkında bana ne (yapmamı) emr edersiniz?" dedi. (Hz. Peygamber de):
"İstersen (tarlanın) aslını Vakfeder gelirini, tasadduk edersin." buyurdu.
Bunun üzerine Ömer bu toprağın aslı satılmamak, hibe edilmemek, miras yoluyla mülk edinilmemek şartıyla gelirini fakirlere, yakınlara, köleleri (azat etmek isteyen kimseler)e Allah yolunda (çalışanlara) ve yolda kalmışlara tasadduk etti. (Çünkü Hz. Peygamberdin bildirdiği üzere onun aslı satılamaz bağışlanamaz. Miras yoluyla mülk edinilemez. O ancak fakirler, yakınlar, (Azat edilecek) köleler, Allah yolunda çalışanlar içindir. (Müsedded, hadisin burasına) Bişr'den (rivayet ettiği şu kelimeyi de) ilâve etti. "ve konuk(lar)a" (tasadduk etti. Hadisin bundan) sonra(ki kısmında bu hadisi Müsedded'e nakleden kimseler şu sözleri rivayette) birleştiler.
"Bu toprağa mütevelli olan kimsenin bundan mal edinmeksizin ve mülkiyetine dokunmaksızın örfe göre yemesinde, bir dostuna yedirmesinde bir günah yoktur.
Müsedded (bu hadise) Bişr'den (naklen şunu da) ilave etti: (Bişr) dedi ki (bana İbn Avn şöyle) dedi: Muhammed (İbn Sîrin bu hadiste geçen -gayra

mutemevvilin malen kelimesinin) "Gayra müteessilin malen= aslına dokunulmaksızın" (şeklinde rivayet edilmesi gerektiğini) söyledi.[264][80]

Açıklama

Her ne kadar metinde geçen "onun aslı satılamaz, bağışlanamaz, miras yoluyla mülk edinilemez'* şeklindeki şartlar zahirde Hz. Ömer'e aitmiş gibi görünüyorsa da Beyhâki'nin Sünen-i Kübra'-sında Yahya b. Said yoluyla Nâfi'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte bu şartların Hz. Peygamber tarafından konduğu açıkça ifade edildiği gibi, Buhâ-rî'nin bir rivayetinde[265][81] de bu şartları Hz. Peygamberin koyduğu açıklanmaktadır. Bu bakımdan biz tercümemizde parantez içerisinde ilave ettiğimiz açıklamalarla buna işaret ettik. Bu şartların Hz. Ömer tarafından konmuş olduğu kabul edilse bile, onun bunları Hz. Peygamber'den öğrendiği esaslara uygun olarak koymuş olduğu muhakkaktır.
Metinde geçen "yakınlar" kelimesiyle vakfeden kimsenin yakınları kas-dedilmiş olabileceği gibi: "... Bilin ki, ganimet olarak aldığı ri iz şeylerin beş-tebiri Allah'a, Rasûlüne ve (Allah'ın Rasûlü ile) akrabalığı bulunan(lar) a, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir..."[266][82] âyet-i kerimesinde geçen yakınlar da kastedilmiş olabilir. Müfessirlerin açıklamasına göre, bunlar Ha-şimoğulları ile Abdülmuttaliboğullarıdır.
Hadîs-i şerifte söz konusu edilen vakfın gelirinin nerelere harcanabileceği kesin bir şekilde belirlenmiştir. Bu yerler şunlardır.
1. Fakirler; kendilerine zekat ve sadaka verilebilenler
2. Köleleri satın alıp azat etmek isteyenlerle, bir miktar para ödeyince azat edileceğine dair efendisinden söz alan mükateb köleler.
3. Allah yolunda çalışanlar
4. Yolda kaldığı için parasız duruma düşen kimseler
5. Yakınlar
6. Akrabalar
Ayrıca bu şartlar içerisinde araziye bakacak olan mütevellinin örfe uygun bir şekilde, yani ihtiyacına ve hizmetine uygun düşecek kadar yemesine ve örfe uygun bir şekilde dostuna ikram edilmesine izin verilmektedir.[267][83]

Bazı Hükümler

1. Vakıf meşrudur. Buna yalnız Kadi Şureyh muhalefet etmiştir.
2. Cumhuru ulema,tnıam Ebû Yûsuf ve tmam Muhammed, vakfın caiz olduğuna bununla istidlal etmişlerdir. Vakfı kuran şahıs sağ olduğu müddetçe, vakfettiği malın gelirini tesadduk etmesinin vacib olduğu hususunda âlimler arasında ihtilaf yoktur. Bir kimse evini veya arazisini vakfetse, bunların gelirlerini tesadduk etmesi icab eder. Bu, o malın gelirini nezretmek gibi bir şey olur. Keza vakıf, hakimin hükmü ile yapılmış veya öldükten sonraya izafe edilmişse, mal sahibinin malı olmaktan çıktığında da ihtilaf yoktur. Fakat, hakimin hükmü bulunmaz yahut vakfedilen şey öldükten sonraya izafe edilmezse, caiz olup olmadığı âlimler arasında ihtilaflıdır.
İmam Azam*a göre, bu suretle yapılan vakıf; sahih ve caiz değildir. Sahibi o malı satabilir, yahut hibe edebilir. Öldükten sonra o mal mirasçılarının olur. İmam Ebû Yusuf'la İmam Muhammed ve Cumhur: "Bu vakıf caizdir, satılamaz, bağışlanamaz, miras olarak da alınamaz" demişlerdir.
3. Vakfedilen mal, sahibinin mülkünden çıkıp Allah'ın olduğu için satılması, bağışlanması ve miras olarak alınması caiz değildir.
4. Vakfedilen mal, kime vakfedildi ise onun mülkü olup olamayacağı ihtilaflıdır. Hanefiler'e göre, o kimsenin mülkü olamaz. O, yalnız gelirinden istifâde eder. Çünkü vakıf demek: Malın aslını hapsederek gelirini tesadduktur. Hapis ise o malın mülk olmasını gerektirmez.
tmam Mâlik ile İmam Ahmed ve bir rivayete göre İmam Şafiî, vakfedilen malın kime vakfedilmişse onun mülkü olduğuna kaildirler; elverir ki o şahıs ehil olsun. İmam Şafiî'den diğer bir rivayete göre de vakfedilen malın mülküyeti Allah'a intikal eder. Bu kavil Hanefiler'den de rivayet olunmuştur.
5. Vakfın mütevellisi, maruf yolu ile yani ihtiyacından fazla birşey almamak şartıyla, vakfın gelirinden nafaka alabilir. Fakat bu hüküm vakıf
yapılırken mal sahibi ona bir şey tayin etmediğine göredir. Muayyen bir miktar tayin etmişse, onu alır.
6. Vakıfta şart sahihtir. Hatta: "Vakfın şartı, şari'in nassı gibidir." derler.
7. Hayır işlerinde fazilet ve salah ehli kimselerle istişare yapılmalıdır.
8. Hayber, cebren alınmış ve gazîler arasında ganimet olarak taksim edilerek onların mülkü olmuştur.
9. Hadis-i şerif, Hz. Ömer'in yüksek faziletine delildir.

10. Yine bu hadis, akrabaya yardımın ve onlara yapılan vakfın faziletini göstermektir.[268][84]

11. Malım Vakfeden bir kimsenin, vakfın gayesine uygun olarak koymuş olduğu şartlar geçerlidir.[269][85]

2879... Yahya b.'Said, Ömer b. Hattab'ın vakfından (bahsederken) dedi ki:

Abdulhamid b. Abdillâh b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattab bana (o vakfın vakfiyesinin) bir suretini yazıverdı (ki şöyledir):

"Bismillahirrahmanirrahim şu (yazı), Allah'ın kulu Ömer'in (Medine' yakınlarında bulunan) semg (denilen yer) de yazmış olduğu vakfiyedir.

(Yahya b. Said, Hz. Ömer'in maHarım vakfetmesiyle ilgili haberini bir önceki) Nafi' hadisine uygun şekilde anlattı, (ancak bir önceki hadiste geçen -gayra mutemevvilin mâlen- kelimesi yerine) "gayra müteessilin = aslına dokunmayarak" (kelimesini) rivayet etti. (Yahya b. Said rivayetine devamla vakfiyenin kalan metninin şöyle olduğunu söyledi. Mütevelli, vakfın gelirinden bir kısmını örfe uygun bir şekilde yedikten, bir kısmını da gerekli yerlere harcadıktan sonra) meyvesinden kalan kısmı dilenci(ler) ve muhtaç(lar) içindir. (Ravi el-Leys) dedi ki: (Yahya b. Said, Hz. Ömer'in mallarını vakfetmesi olayını olduğu gibi) anlatmaya devam etti ve şöyle dedi: Semg (deki vakfın) mütevellisi dilerse onun meyvesinden (bir kısmını satarak parasıyla vakfın) hizmeti(ni yürütmesi) için bir köle satın alabilir. (Bu vakfiyeyi) Muaykîb yazdı, Abdullah b. el-Erkam'da şahid oldu. (Birinci vakfiy-ye burada sona erdi, ikinci vakfiyye de şöyledir:)

"Bismillahirrahmanirrahim şu, Allah'ın kulu Ömer'in yaptığı va-siyyettir. Eğer kendisine ölüm gelirse Semg (denilen yerdeki arazi) ile İbn'ül-Ekva bölümü (denilen küçük hurmalık) ve oradaki (hizmetleri yürüten) köleye ve Hayberdeki (bana düşen) yüz hisse ile oradaki köleye ve Muhammed (s.a)*in vadi (el-kura)'da ona verdiği, yüz (yük ağırlığındaki yiyeceğe) (kızım) Hafsa hayatı boyunca mütevelli olacaktır. Sonra da onun ailesinden aklı başında birisi mütevelli olacaktır. (Şu şartla ki bu vakıf) satılamaz. (Onunla bir şey) satın alınamaz. (Ancak mütevelli onun gelirini) dilenci ve muhtaç (kimseler) le (kendi) yakın-lar(ın)dan (uygun) gördüğü birisine verebilir. Ayrıca Vakfa mütmöm da hürriyetine kavuşturmak için) köle satın almasında bir sakınca yoktur.[270][86]

Açıklama

Vakıf: Bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynını Allah Teâlâ'nın mülkü hükmünde olarak temlik ve temellükden müebbeden men etmektir. Bu ta'rif tmameyne göredir. İmam Azam'a göre; vakıf; bir mülkün ayni (aslı) sahibinin mülkü hükmünde kalmak üzere menfaatini bir cihete tasadduk eylemektir.[271][87]

Hadis-i şerifte, Hz. Ömer'in iki ayrı vakıf için iki ayrı vakfîyye (vakfa dair, vakfın şartların ihtiva eden vesika) yazdırdığı ifade edilmektedir. Bunlardan birincisi, Besmele ile başlayıp, "Abdullah b. Erkam da Şahid oldu" anlamına gelen cümleyle sona ermekte, ikincisi de yine Besmeleyle başlayıp metnin sonuna kadar devam etmektedir. Merhum, Kamil Miras, Hz. Ömer'in vakfettiği hurmalıklar hakkında şu malumatı veriyor.

İbn Esir Nihayesinde; "serag ve sar m e Îbnü'1-Ekva'; Medine'de ma'ruf ve Hz. Ömer'e ait iki hurmalıktı. Sonra Hz. Ömer bunları vakfetmiştir." diyor. Mu'cemi Kubrada da semg, Medine hizasında bir yerin adıdır. Burada Hz. Ömer'in güzel bir hurmalığı vardı. Bir gün Ömer buraya gitmişti. Orada meşgul olurken ikindi namazını kaçırdı. Müşarünileyh hazretleri bundan müteessir olarak sahabe toplantısında:

"Bu hurmalık beni namazdan alıkoydu. Şahid olunuz! Bu malım sadakadır," demiştir, denilmektedir.[272][88]

Avn-ül Ma'bud yazarının açıklamasına göre, metinde Hz. Ömer'in vakfettiğinden bahsedilen Hayber'deki yüz hisselik arazisinden maksat: Hayber savaşında müslümanların eline geçipte, müslümanlar arasında dağıtılan araziden Hz. Ömer'in payına düşen hisse değildir. Buradaki arazi Hayber'-de bir müslümantn hissesine düşen arazinin yüz misli büyüklükte bir arazidir. Hz. Ömer bunu ganimetlerden hissesine düşen mallarla satın almıştır. Nitekim şu hadis-i şerifte bu gerçeği dile getirmektedir.İbn Ömer (r.a.)'dan Ömer (r.a.) Rasülullah (s.a.)'e geldi ve "Ey Allah'ın Rasûlu, şimdiye kadar hiç sahip olmadığım bir mala sahip oldum... Benim yüzbaş hayvanım vardı onlarla, Hayber ehlinden yüz hisselik bir yer aldım" dedi.[273][89]

Metinde geçen "... sonra onun ailesinden aklı başında biri mütevelli olacaktır..." anlamına gelen cümle, Abdullah b. Şübbe'nin Yezid b. Harun vasıtasıyla İbn Avn'den rivayet ettiği hadiste "Sonra, Ömer ailesinin

büyüklerini mütevelli tayin ediyorum" anlamına gelen kelimelerle nakledilmiştir. Da-rekuthî'nin rivayeti ile İmam Ahmed'in Nafi'den rivayet ettiği hadis de böyledir. Bu da gösteriyor ki, Hz. Ömer bu vakıfların mütevelliliğine önce Hz. Hafsa'yı tayin etmiş, onun ölümünden sonra da önce "onun başına Ömer ailesinin büyükleri gelecek" şeklinde umumî bir ifade kullanmış, daha sonra ifadesini özelleştirerek, Hz. Hafsa'nın ailesinden görüşüne güvenilir bir kimseyi, mütevelli tayin ettiğini açıkça ifade etmiştir. Nitekim Ömer b. Şub-be'nin rivayetine göre, Ebû Gassân:
"Ben Ömer ailesinin yanında muhafaza edilen bu vakfiyenin bir suretini aldım. Orada Hz. Hafsa'nın ölümünden sonra bu vakfın mütevelliliğinin Hz. Hafsa'nın ailesine intikal edeceği ifade ediliyordu." demektedir. Binaenaleyh bu rivayetler arasında bir çelişki yoktur.
Metin, vakfiyyenin Muaykıb tarafından yazıldığı ifade edildiğine göre, bu vakfiyyenin Hz. Ömer'in hilafeti zamanında yazıldığı düşünülebilir. Çünkü Muaykıb Hz. Ömer'in halifeliği sırasında katibi idi. Nitekim Vakfiyyede Hz. Ömer'den Müminlerin emiri diye bahsedilmesi de bunu gösterir. Ancak Hz. Ömer'in bu vakfiyyenin metnini Hz. Peygamber zamanında hazırlayıp, kendi hilafeti döneminde şahitler huzurunda kaleme aldırmış olması da mümkündür.
Bu hadisle ilgili fıkhi hükümleri bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[274][90]

14. Ölen Bir Kimsenin Yerine Sadaka Vermek

2880... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
“İnsan Öldüğü zaman (bütün) amel(ler)i kendisinden kesilir. Ancak üç şey müstesna; sadaka-i cariye, faydalanılan ilim ve kendisine dua eden mümin evlâd."[275][91]

Açıklama

Bu hadisi şerifte, insanın dünyada işlemekte olduğu amellerinin sevabı, ölümüyle birlikte sona erdiği ve artık bu amellerin sevabı, o kimsenin amel defterine bir daha yazılmadığı fakat şu üç amelin sevabının insanın ölümünden sonra da yazılmaya devam ettiği ifade edilmektedir.

1. Sadaka-i cariye: Bir kimsenin ölümünden sonra da devam eden ve Allah rızası için insanların istifadesine sunulmuş olan hayır müesseseleri, mektepler, camiler, çeşmeler ve vakıflardır. Sözü geçen bu hayırların sevapları kesilmediği için onlara "sürekli hayır" anlamına gelen "sadakay-ı cariye" ismi verilir.

2. Kendisinden (sürekli olarak) faydalanılan ilim kişinin sağlığında öğrenip, neşretmiş olduğu ilimdir. Neşir kitap yazıp yayımlama şeklinde olabileceği gibi, öğrenilen bilgileri başkalarına öğretme yoluyla da olabilir.

3. Dua eden salih evlât: İbn Hacer el-Mekki'ye göre, burada salih evlat sözüyle kasdedilen mümin evlattır.

Bu mevzuda Münavi (r.a.) şöyle diyor: "Aslında ölen bir kimsenin arkasından dua eden her müslümamn duası ölüye ulaştığı halde, burada sadece salih evladın duasından bahsedilmesinin hikmeti; çocukları, anne ve babalarının ardından'dua etmeye teşviktir.

tmam Nevevî şöyle diyor: Ölünün arkasından verilen sadaka ile edilen duanın sevabının ölüye ulaştığında âlimler arasında ittifak olduğu gibi, onun ölümünden sonra mali borçlarının ödenmesinin onu borçtan kurtaracağında da ittifak vardır.

İmam Şafiî ile taraftarlarına göre, üzerinde hac borcu varken Ölen bir kimsenin arkasından onun hesabına yapılacak hac, onu hac farizası borcundan kurtarır. Eğer bu kişi ölümünden önce kendisi nafile bir hac yapılmasını vasiyyet etmişse, bu hac vasiyyet hükmüne girer, dolayısıyle bir vasiyyet olarak o haccın yerine getirilmesi gerekir. Şafiî mezhebi ve cumhur ulemaya göre; ölünün yerine namaz kılmak caiz olmadığı gibi, ölü için okunan ve ona bağışlanan Kur'ân'ın sevabı da ölüye ulaşmaz. Yine İmam Şafiî ile cumhur ulemaya göre; ölüye bağışlanan namaz ile orucun sevabı da ölüye erişmez. Ancak ölünün velisinin yahutta bu velinin izin verdiği bir kimsenin ölünün yerine tuttuğu farz oruç, Şâfiîlerin müteahhirin âlimlerinin muhakkiklerine göre, makbul olur. İmam Şafiî'den bu hususta iki görüş rivayet edilmiştir. Bu iki görüşten en meşhur olanına göre, ölü hesabına tutulmuş olan bu oruç ödenmiş olmaz.

Hattâbî'de, konumuzla alakalı hadis-i şerifin "namaz ile orucun ve bunlara benzeyen diğer ibadetlerin vekillik kabul etmediğine ve dolayısıyle ölen bir kimsenin üzerinde borç olarak bulunan bedeni ibadetlerin başkası tarafından ödenemeyeceğine delalet ettiğini" ifade etmiştir. Hanefi âlimlerinden İbn Abidin bu mevzuda şöyle diyor:

Âlimlerimizin, hac babında, açıkladıklarına göre; insan, namaz, oruç, sadaka ve benzeri amellerinin sevabını başkasına bağışlayabilir. Hidaye'de böyle denilmiştir. Hatta Tatarhaniye'de Muhit'ten naklen nafile sadaka veren kimsenin, bütün mü'min ve mü'minata niyet etmesinin efdal olduğu bildirilmiştir. Çünkü bu onlara erişir ve sevabından hiç bir şey eksilmez. Ehl-i sünnet ve'1-cemaat'ın mezhebi budur. Yalnız İmam Mâlik ile Şafiî, sırf bedeni olan namaz ve Kur'ân okumak gibi ibadetleri istisna etmişlerdir. Onlara göre, bunların sevabı ölüye ulaşmaz. Mutezile taifesi Ehl-i sünnet'e muhalefet etmişlerdir. Tamamı Fethul-Kadir'dedir.
Ben derim ki: Şafiî'den meşhur olan kavil yukarıda geçmiştir. Şâfiîle-rin müteehhirin âlimlerinin beyanına göre, meyyit huzurunda okunan Kur'ân ona ulaşır. Keza hemen Kur'ân'ın arkasından dua ulaşır. Çünkü Kur'ân okunan yere rahmet ve bereket iner. Onun arkasından yapılan duanın kabulü daha yakındır. Bunun muktezası şudur: Murad, meyyitin Kur'ân'dan istifadesidir. Sevabın hasıl olması değildir. Onun için de dua ederken, "Yarabbi okuduğumun sevabı kadar sevabı filana ulaştır!" demeyi tercih etmişlerdir.
Bize gelince, meyyite ulaşan bizzat sevaptır.Bahır'da şöyle denilmiştir: "Bir kimse oruç tutar, namaz kılar veya sadaka verir de sevabını başka bir ölüye veya diriye bağışlarsa caiz olur. Bu sevab Ehl-i sünnet ve'1-cemaat'a göre onlara ulaşır."
Bedayi'de böyle denilmiş, sonra şöyle devam edilmiştir: "Bundan anlaşılır ki, bağışlanan kimsenin ölü veya diri olmasının farkı yoktur. Zahire göre, sevabı, o fiili yaparken bağışlamasıyla, evvela kendisi için yapıp sonra başkasına bağışlaması arasında fark yoktur." Fetava'da, "Farzlarda caiz değildir diyenler olmuştur." ibaresi vardır.[276][92]
"İnsana, kazandığından başka bir şey yoktur."[277][93] âyetine gelince: O te'vil edilmiştir. Yani ancak bağışlarsa caiz olur denilmiştir.
Nitekim Kemal tahkikini yapmış kısaca şöyle demiştir: "Âyet-i kerime, Mutezile taifesinin söylediği manâda zahir ise de nesih veya takyid edilmiş olması ihtimali vardır. Bu neticeyi tesbit eden hadis sabit olmuştur ki, o da Peygamber (s.a.)'in iki ala koç kurban etmesidir. Bunların birini kendi namına diğerini ümmeti namına kesmiştir. Bu hadisi sahabeden bir çok kimseler rivayet etmiş; hadis yaygın bir hal almıştır. Binaenaleyh meşhur olması ihtimalden uzak değildir. Meşhur hadisle ise, mutlak olan âyet

takyid edilebilir. Dârekutnî'nin rivayetine göre, biri Peygamber (s.a.)'e sormuş;

"Annem babam vardı. Hayatlarında kendilerine itaat ederdim ölümlerinden sonra onlara ne iyilik edeyim?" demiş. Rasûlullah (s.a.):

"Öldükten sonra hayır namına kendi namazınla birlikte onlar için de namaz; orucunla birlikte onlar için de oruç tutmalısın" buyurmuştur. Hz. Ali'den dahi Rasûlullah (s.a.)'den naklen şu hadis rivayet olunmuştur.

"Bir kimse kabristana uğrar da on bir defa ihlâs sûresini okur ve sevabını ölülere bağışlarsa» kendisine ölülerin sayısınca sevap verilir." Enes'den de rivayet olunmuştur ki:

"Ya Rasûlullah! Biz ölülerimiz namına sadaka veriyoruz. Onlar namına haccediyor duada bulunuyoruz. Acaba bu onlara vasıl oluyor mu?" diye sormuş. Rasûlullah (s.a.),

"Evet, onlara vasıl olur ve onlar bundan, sizden birine bir tabak hediye geldiği zaman nasıl sevinirse öyle sevinirler” buyurmuştur.

Bu hadisi, Ebû Hafs Ükberî rivayet etmiştir. Bir rivayete göre Peygamber (s.a.):

"Ölülerinize Yasin okuyun!” buyurmuştur. Bu hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Bütün bunlar ve sözü uzatırız korkusuyla bıraktıklarımız arasındaki kadr-i müşterek tevatür derecesini bulmaktadır. Bu kadr-i müşterekten murad, başkasının amelinden faydalanmaktır. Keza Kur'ân-ı Kerim'de, anneye babaya dua edilmesi emr buyurulmuştur. Meleklerin mü'minlere istiğfarda bulundukları haber verilmiştir. Bunlar fayda hasıl olduğunu göstermekte kesindir. Ve bunlar Mutezile'nin istidlal ettikleri âyetin zahirine muhaliftir. Çünkü o âyetin zahiri, bir kimsenin biri için istiğfarda bulunması hiçbir vecihle fayda vermeyeceğini gösterir. Çünkü bu kendi emeği değildir. Biz, "Âyetin zahiri murad değildir" diyerek, onu kişi hibe etmezse diye kayıtladık. Bu, mensuhtur demekten evlâdır. Zira daha kolaydır. İrade ettikten sonra batıl olma yoktur. Bir de bu âyet haber kabilindendir. Haberlerde nesih yoktur.

Yahut âyetteki "lâm', ala" manasınadır. Bu ikinci bir cevabtır. Ama Kemal onu reddetmiştir. Çünkü âyetin zahirinden ve gelişinden uzaktır. Âyet, yüz çeviren ve cimrilik eden kimseye va'z ve nasihattir. Şu da var ki bu âyet, "Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez" âyetiyle tekerrür etmektedir. Daha başka cevaplar da verilmiştir. Onları Zeylâî ve başkaları sıralamıştır. Bazıları şunlardır:

1. Bu âyet neshedilmiştir.
2. Bu âyet Musa ve İbrahim (a.s.)'ın kavimlerine mahsustur. Çünkü onların sahifelerindekini hikaye etmektedir.
3. Bu âyetteki insandan murad kafirdir.
4. Bu adalet yoluyla değil, fakat fazl ve ihsan yoluyla olur demektir.
5. İnsana ancak emeğinin karşılığı vardır. Lakin bazan çalışması esbaba tevessüle olur. İhvanını çoğaltır. İmanı tahsil eder. Peygamber (s.a)'in "Ademoğlu ölünce ameli kesilir. Ancak üç şeyden kesilmez..." hadisine gelinçe: Bu hadis, başkasının ameli kesildiğine delalet etmez. Bizim sözümüz ise, başkasının ameli hakkındadır. (Zeylâî)
"Kimse kimse namına oruç tutamaz ve kimse kimse namına namaz kılamaz." hadisi ise borçtan kurtulmak hususundadır. Sevap hakkında değildir. Nitekim Bamr'da beyan edilmiştir.[278][94]
Celadeddin Suyutî, sevabı kesilmeyen hayırların sayısını bir şiirinde ona çıkarmıştır ki sırasıyla şunlardır.
1. Neşredilmiş ilim **2.** Evladın duası**, 3.** Ağaç dikmek **4.** Sadaka-ı cariye **5.** Miras olarak bırakılan Kur'ân-ı Kerim **6.** Sınırda nöbet tutmak **7.** Kuyu kazmak **8.** Bir nehrin suyunu bir yere akıtıp insanların istifadesine sunmak **9.** Gariplerin barınması için hanlar ve imaretler inşa etmek **10.** İçerisinde zikir yapılması yahut ta Kur'ân-ı Kerim okunması için bina inşa etmek.[279][95]

15. Kendisi İçin Sadaka Verilmesini Vasiyet Etmeden Ölen Bir Kimsenin Yerine Sadaka Verilebilir Mi?

2881... Aişe (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; bir kadın (Hz. Peygamber'e gelerek)
"Ey Allah'ın Rasûlü, annem ansızın vefat etti. Eğer bu ani ölüm başına gelmeseydi (kanaatimce malının bir kısmını) tasadduk (etmemizi vasiyyet) ederdi ve (mutlaka malının bir kısmını da kendi eliyle halka) verirdi. Şimdi benim onun yerine sadaka vermem yeterli midir?" diye sormuş da Peygamber (s.a.):
"Evet onun yerine sadaka ver!" buyurmuş.[280][96]

Açıklama

Bu hadisi şerifte, ölünün ardmdan verilen sadakaların sevabinin, ölüye ulaşacağı ifade edilmektedir. Ibn Mace'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, ölünün ardından verilen hayırların onun günahlarına keffaret olacağı[281][97] ifade edilirken yine İbn Mace'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de ölünün arkasından verilen bir sadakanın sevabının hem ölüye hem de bu sadakayı veren kimseye yazılacağı açıklanmaktadır. Her ne kadar konumuzla alakalı bu hadis-i şerifte, ölen annesinin yerine sadaka vermesinin caiz olup olmadığını soran kimsenin bir kadın olduğu ifade ediliyorsa da, kutub-i sittenin diğer rivayetlerinde bu soruyu soran kimsenin bir erkek olduğu ifade edilmektedir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; kutub-i sittenin bu mevzudaki diğer rivayetleri, Sünen-i Ebû Davud'un rivayetine nisbetle daha sağlam ve tercihe şayandır. Çünkü bu soruyu soran zât gerçekte Sa'd b. Ubadedir. Annesinin ismi de Amre'dir. Hanefi âlimlerinden Bedruddin Ayninin açıklamasına göre; Sünen-i Ebû Dâvûd da anlatılan hadise, ile kutub-u sittenin diğer rivayetlerinde anlatılan hadiseler aynı hadiseler değildir. Ayrı ayrı zamanlarda vukubulmuş, birbirine benzeyen iki ayrı hadisedir.[282][98]

Bazı Hükümler

1. Müslüman bir ölünün ardında sadaka vermek müstehaptır.
2. Müslüman bir ölünün ardından sadaka verebilmek için, ölünün bu sadakanın verilmesini vasiyet etmiş olması şart değildir. Biz, fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[283][99]

2882... İbn Abbas'dan demiştir ki; bir adam(Hz.Peygamber'in huzuruna gelerek)
"Ey Allah'ın Rasûlü annem vefat etti. Onun yerine sadaka versem ona faydası olur,mu?" diye sormuş (Peygamber efendimiz):
"Evet!" cevabını vermiş (Bunun üzerine adam):
"Öyleyse benim bir bostanım var, bu bostanı annemin yerine sadaka olarak verdiğime dair seni şahid tutuyorum" demiş.[284][100]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, malından hayır verilmesini vasiyyet etmeden ölen bir kimsenin ardından verilen sadakaların sevabının ona yetişeceğini ifade etmektedir. Biz Fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini 2850 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[285][101]

16. Velisi Müslüman Olan Bir Harbinin Vasiyetini Yerine Getirmek Gerekir Mi?

2883... Amr b. Şuayb'ın dedesi Amr b. As'dan rivayet olunduğuna göre:
As b. Vail kendi hesabına (ölümünden sonra) yüz köle âzât edilmeşini (oğullarına) vasiyyet etmişti. Bunun üzerine oğlu Hişam, elli köle azat etti. Kalan elli köleyi de (diğer) oğlu Amr (b. As) azat etmek istedi ve "Ben (bunu bir) Rasûlullah (s.a.)'e sorayım" dedi. Sonra (Hz. Peygamberin huzuruna varıp):
"Ey Allah'ın Rasûlü babam kendi hesabına yüz köle azat edilmesini vasiyyet et(miş)ti. (kardeşim) Hişam onun hesabına elli köle azat etti. Şimdi babamın üzerinde borç olarak elli köle kaldı. (Bu elli köleyi) onun hesabına azat edebilir miyim?" dedi.
Rasûlullah (s.a.) de:
"Eğer o müslüman olsaydı da onun hesabına köle azat el şeydiniz, yahut sadaka verseydiniz, ya da hacc etseydiniz bu(nların sevabı) ona erişirdi" buyurdu.[286][102]

Açıklama

Harbi: Müslümanlarla aralarında sulh akdi bulunmayan ülke ahalisinden herbırıdır.[287][103]
Bu hadis-i şerifte, ölümünden sonra kendi hesabına yüz köle azat edilmesini iki oğluna vasiyyet ederek öldüğünden bahsedilen kimse, Hz. Peygambere düşmanlığıyla tanınan ve Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden olan As b. Vâildir. Müşrik olarak yaşamış, müşrik olarak ölmüştür.
Kendilerine yüz köle azat etmeleri için vasiyyette bulunduğu oğulları ise Hişâm (r.a.) ile Amr (r.a.)dır. İbn Hibban'ın rivayetine göre Hişam, İslama girmeden önce Ebû-As künyesiyle künyelenmişti. Fakat Hz. Peygamber onun bu künyesini değiştirerek O'na Ebû Muti künyesini verdi. Hz. Hişam

İsla-mın ilk yıllarında müslüman olmuş, Mekke müşriklerinin dayanılmaz işkencelerinden kurtulmak için bazı müslümanlarla birlikte Habeşistana hicret etmişti.
Yermük savaşında Allah yolunda savaşırken şehid oldu. İbn Sa'd'ın açıklamasına göre, annesi Ümmü Hanmele b. Hişam b. el-Muğîre'dir.
As b. Vâil'in diğer oğlu ise, Hz. Hişam'ın ağabeyi olan meşhur Mısır fatihi Amr b. As'dır.[288][104]

Bazı Hükümler

1. Sadakanın kafire faydası olmaz.
2. Ölen bir muslumanın arkasından yapılan malı ve bedeni ibadetlerin sevabı ona ulaşır.
3. Kafirin mirasçılarının veya yakınlarının, onun vasiyyetini yerine getirmeleri gerekmez.
4. Ölen bir muslumanın yerine köle azat edip sevabını ona bağışlamak caizdir.[289][105]

17. Borçlu Olarak Ölüpte Geride Borcunu Ödeyecek Kadar Parası Kalan Kimsenin, Alacaklılarından, Alacaklarını Tehir Etmeleri Ve Mirasçılara Karşı Yıjmuşak Davranmaları İstenir Mi?

2884... Cabir b. Abdullah'ın haber verdiğine göre; babası bir ya-hudiye otuz vesk borcu varken ölmüş. Cabir yahudiden bu borcu ertelemesini istemişse de yahudi (bunu) kabul etmemiş. Bunun üzerine Cabir Peygamber (s.a.)'e gidip (yahudinin alacağını ertelemesi hususunda) aracılık etmesini rica etmiş. Rasûlullah (s.a.) de yahudiye varıp alacağına karşılık olmak üzere Cabir'in hurma ağaçlarının meyvesini almasını teklif etmiş. Yahudi bunu da kabul etmemiş sonra Rasûlullah (s.a.) yahudiye (borcunu ödemesi için) Cabir'e biraz mühlet vermesini teklif etmiş. (Yahudi bunu da) kabul etmemiş. (Vehb b. Key-san) bu hadisi(n tamamını sonuna kadar) rivayet etmiştir.[290][106]

Açıklama

Vesk: Kûfelilere göre,-200 kg. lık bir ölçektir. 60 sa’ Rasul-u Zîşan Efendimizin, Yahudiye, Hz. Cabir'den alacağı olan otuz vesk (- 6000 Kg) kuru hurma yerine onun hurma ağaçlarında bulunan yaş hurmayı almasını teklif etmekle, kuru hurma karşılığında yaş hurma satın almasını teklif etmiş değil, ancak ikisi arasında bir sulh akdi teklif etmiştir. Yaş hurma ile kuru hurma satın almayı Rasûl-u Ekrem Efendimizin bizzat kendisi yasaklamış[291][107] olduğundan âlimler Rasûl-u Ekrem Efendimizin yahu-diye yaptığı teklifin bir alış-veriş teklifi olmayıp, sulh teklifi olduğuna hüküm etmişlerdir.

Hz. Câbir'in hurmalığından elde edilecek hurma miktarının, Hz. Cabir'in borcu olan otuz vesk hurmadan az olduğu tahmin edildiği için, yahu-di bu sulh teklifini kabule yanaşmamıştır.

Hadisin devamından anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber, Câbir'in hurmalığını şöyle bir gezdikten sonra, Cabir'den bu ağaçların hurmalarını toplayıp yahudiye olan borcunu ödemesini istemiş, Cabir de bu teklifi kabul ederek hurmaları toplamış. Neticede toplanan hurmadan yahudinin borcu ödendikten sonra, İbn Mace'nin rivayetine göre oniki vesk, Buhârî'nin rivayetine göre, onyedi vesk artmıştır. Çünkü Hz. Peygamberin bu hurmalığı gezmesiyle Cenab-ı Hak o hurmalara fevkalade bir bereket ihsan etmiştir.

Hadisin devamı İbn Mace'nin Öünen'inde şu manâya gelen lafızlarla rivayet olunmuştur. "... Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) Câbir'in hurmalığına girdi ve içinde (bir süre) dolaştıktan sonra Cabir'e:

"Ağaçlardaki hurmaları yahudi İçin topla ve onun borcunun tamamını ver" buyurdu. Rasûlullah (s.a.) hurmalıktan döndükten sonra Cabir de yahudi için otuz vesk hurma topladı. Ve oniki vesk de kendisi için arttı. Sonra Cabir olup biten bu durumu Rasûlullah (s.a.)'e haber vermek üzere O'nun yanma gitti. Fakat Rasûlullah (s.a.)M (yerinde) bulamadı. Rasûlullah (s.a.) (gittiği yerden) dönünce, Câbir O'nun yanına vardı. Yahudinin borcunun tamamını ödediğini haber verdi. Oniki veskin arttığım arz etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) (Cabir'e):

"Bu durumu Ömer b. Hattâb'a haber ver." buyurdu. Cabir de Ömer (r.a.)'a gelip haber verdi. Ömer, Cabir'e:

"Andolsun Rasûlullah (s.a.) hurmalıkta dolaştığı zaman kesin olarak bildim ki Allah muhakkak hurmalığı bereketlendirecektir" dedi.[292][108]

21. YEMİNLER VE NEZİRLER BÖLÜMÜ

Yeminler ve nezirlerle ilgili hadislerin terceme ve izahlarına geçmeden önce, bu terimlerin sözlük ve ıstılah manaları ile, Hanefî mezhebine ait genel hükümlerinden kısaca bahsetmek istiyoruz:
Yemin sözlükte; sağ el, hayır, bereket ve kuvvet manalarına gelir.
Istılahta yemin; bir kimsenin, bir işi yapma veya yapmama konusundaki kararlılığını göstermek ve sözüne güç katmak için söylediği bazı sözlerdir. Kelimenin lügat manası ile ıstılah manası arasındaki münasebeti Askalânı iki şekilde izah eder:
a) "Yemîn" kelimesinin, lügat manalarından birisi "sağ el"dir, Araplar birbirleri ile yeminleşeceklerinde; her biri diğerinin sağ elini tutardı. Onun için bu andlaşmaya yemin denilmiştir.
b) Sağ elin özelliği, bir şeyi korumaktır. Yemin, yemine konu olan şeyi korumaya vesile olduğu için, bu ameliyyeye "yemin" denilmiştir.
Yemin, her zaman geleceğe dönük olarak edilmez. Geçmişte yapılan veya yapılmayan konularda inandırıcılık sağlamak için de yemin edilir. Meselâ; "Vallahi yarın şöyle yapacağım" demek yemin olduğu gibi, "Vallahi dün şu işi yaptım" ya da "yapmadım" demek de yemindir.
Aslında yemin, Allah'ın isimlerinden veya örfen yemin edilen zatî sıfatlarından birisi ile edilir. Yeminde en çok kullanılan sözler: "Vallahi, billahi tallahi" sözleridir. Kur'an adına edilen yeminler de yemin sayılırlar. "Kâfir olayım, kıblem başka yöne olsun" gibj sözler yemin niyetiyle söylenmişse yemin olur. Ancak bunları söyleyen kişi yemine konu olan şeyi yapmadığı takdirde kafir olacağını zanneder ve o şeyi yapmazsa dinden çıkar; iman ve nikâh yenilemesi icabeder. Halk arasında çok kullanılan, "Kur'an, ekmek çarpsın" sözü yemin değildir. Dolayısıyla bu sözle yapılan yemin bozulduğu takdirde keffaret gerekmez.
Kasem suretiyle yapılan yeminler üç çeşittir:
1- Yemin-i Gamûs: Geçmişle ilgili olarak yalan yere yapılan yemindir. Bir kimsenin, yaptığı bir şeyi bilerek inkâr edip yemin etmesi ya da yapmadığı bir şeyi bilerek, yaptım diyerek yemin etmesi bu sınıftandır. Yemin-i gamûs haramdır. Hz. Peygamber (s.a) bir hadis-i şerifte bu yemini; Allah'a ortak koşmak, anaya babaya isyan etmek ve haksız yere adam öldürmekle birlikte en büyük günahların arasında saymıştır.[293][1]

Yemin-i gamûs o kadar büyük bir günahtır ki, bu günahın eserini silmekte keffaret yeterli değildir. Onun için yemin-i gamûstan dolayı tevbe istiğfar edilir. Eğer bu yemin ile bir kulun hakkının zayi olmasına sebep olunmuşsa, tevbe etmeden önce o hak telafi edilir. Şâfiîlere göre, bu yeminden dolayı, keffaret icabeder.

2- Yemin-i Lağv: Yanlışlıkla ve doğru olduğu zannedilerek yapılan yemindir.

Yemin-i lağv geçmiş zamanla ilgili olabileceği gibi, şimdiki zamanla ilgili de olabilir. "Vallahi borcumu ödedim" geçmiş zamana, "vallahi su akıyor" da şimdiki zamanla ilgili yemine misâldir.

Yemin-i lağv, Allah katında bir mes'uliyeti gerektirmez. Dolayısıyla bu çeşit yeminlerde tevbe de keffarette gerekmez. Allah (c.c.) bir âyet-i kerimede: "Allah sizi lağv (rastgele) yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerinizden dolayı hesaba çeker."[294][2] buyurmaktadır.

3- Yemin-i Mün'akide: Gelecekle ilgili bir jş için yapılan yemindir. Bu tür yeminler; yapılması da yapılmaması da mümkinattan olan bir şeyi yapmak veya yapmamak için edilir. Meselâ, "Vallahi yarın falan yere gideceğim" şeklindeki bir yemin bu türdendir.

Yemine konu olan şey yapılırsa, yani yemine riayet edilirse yapılacak bir şey yoktur. Ama yeminin icabı yerine getirilmemiş veya getirilememişse, bu yeminden dolayı keffaret icabeder.

Mubah bir şey için yapılan yeminlerde, imkân nisbetinde verilen söz tutulmalı ve yemin bozulmamalıdır. Fakat, bir farzı terk veya bir haramı işlemek için yemin edilmişse bu yemine riayet edilmemeli, yeminin keffareti ödenmelidir.

Yemin eden kişinin, yemini, bilerek veya unutmuş olduğu halde, kendi rızasıyla veya zorlama yoluyla etmiş olması arasında fark yoktur. Ayrıca yeminin bozulması durumunda, yemine konu olan şeyin unutularak ya da başkasının zorlamasıyla yapılması keffareti düşürmez.

Yeminin gereğini yerine getiremeyip, bozan kişiye lâzım olan kefaretin ödenme yolu; bir köle azad etmek veya on fakiri akşamlı sabahlı doyurmak, ya da on fakire orta halli bir elbise giydirmektir. Buna gücü yetmeyen kişi ise peşpeşe üç gün oruç tutar. Şafiî mezhebinde orucun peşpeşe olma şartı yoktur.

Yemin keffaretinin yemek yedirme şeklinde ödenmesi durumunda, yemek yedirme yerine fitre de verilebilir. Bu durumda ya on fakire birer fitre, ya da bir fakire her gün bir fitre olmak üzere on günde on fitre verilir. Bir fakire bir günde on fitre verilse bu bir fitre yerine geçer. Elbise giydirmede de, on elbise bir tek fakire verilecekse her bir elbise ayrı ayrı günlerde verilmelidir.
Yemin keffaretinin dayanağı şu mealdeki âyet-i kerimedir.
"...Yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır; yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor."[295][3]

Nezir:

Nezir, sözlükte "korkutmak" demektir. Istılahta; Allah'a ta'zim için, mubah bir şeyin yapılmasını deruhte etmek, demektir. Râğıb, nezri; "Bir şeyin meydana gelmesi için, vacib olmayan bir şeyi, vacip kılmak" şeklinde tarif eder.
Görüldüğü gibi nezir, Türkçe'de "adak" diye bilinen şeydir.
Bir nezrin sahih olması için şu şartların bulunması gerekir:
1- Nezir, farz ye vacib cinsinden bir ibadetle ilgili olmalıdır. Dolayısıyla, "Şu kadar oruç tutayım", şeklindeki bir nezir sahihtir. Fakat, "Falan yere gideyim" tarzındaki bir nezir sahih değildir.
2- Nezredilen şey, kişinin zaten yapmak mecburiyetinde olduğu farz veya vacipler olmamalıdır."Nezrim olsun bu Ramazanın orucunu tutayım" tarzındaki bir nezir sahih değildir. Çünkü Ramazan orucunu tutmak zaten vazifesidir.
3- Nezredilen şey cinsinden olan farz veya vacib, lizâtihi maksud olmalıdır. Onun için namaz kılmak üzere yapılan nezir sahih, fakat abdest almak üzere yapılan nezir, sahih değildir.
4- Nezredilen şey, olması mümkün olmayan cinsten bir şey olmamalıdır. Dolayısıyla, "Geçen sene oruç tutayım" şeklinde yapılan bir nezir sahih değildir. Çünkü, geçen senenin geri gelmesi mümkün değildir.
5- Nezredilen, günah cinsinden bir şey olmamalıdır. "Şu işim olursa, kendimi Allah'a kurban edeyim" tarzındaki bir nezir sahih değildir. Çünkü bu, intihardır.

6- Nezir malla ilgili ise, nezredilen şey nezredenin mülkünden fazla veya başkasına ait olmamalıdır. Meselâ, elli bin lirası olan kişinin, "nezrim olsun fakirlere yüz bin lira sadaka vereceğim" şeklindeki bir nezri sahih olmaz.
Nezirler; bir zamanla kayıtlı olup olmaması itibarıyla; muayyen, gayr-i muayyen; bir şarta bağlı olup olmaması itibarıyla da; mutlak ve muallak çeşitlerine ayrılır.
Muayyen nezir: Bir zamanla kayıtlı olan nezirlerdir. "Nezrim olsun önümüzdeki ayın onuncu günü oruç tutayım" tarzındaki bir nezir, muayyen nezirdir. Bu ifade ile yapılan bir nezir, şarta bağlanmadığı için, aynı zamanda mutlaktır.
Bir yerle kayıtlı olan nezirler de muayyen nezirdir.
Mutlak muayyen nezirler; kayıtlanan, zaman ve yere münhasır olmaz. Dolayısıyla o gün yerine getirilmezse başka bir günde o ibadet işlenir. Meselâ, "Cuma günü Eyüp Camii'nde iki rek'at nafile namaz kılmayı" nezreden kişi; iki rek'at namazı cumadan başka bir günde ve Eyüp Camii'nden başka bir yerde kılsa, nezrini yerine getirmiş sayılır. Hatta, bir gün tayin ederek bir adakta bulunan kişi, o gün gelmeden adağını yerine getirebilir. Bu, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göredir.
Gayr-i muayyen nezir: Bir zaman ve yerle kayıtlı olmayan nezirlerdir. "Nezrim olsun üç gün oruç tutayım" şeklinde yapılan bir nezir, gayr-i muayyendir.
Mutlak nezir: Bir şarta bağlı olmadan, doğrudan doğruya Allah rızası için yapılan nezirler, mutlak nezirlerdir. "Allah rızası için oruç tutayım" demek gibi.
Bu şekilde yapılan nezirler makbuldür ve sevaba vesiledir. Çünkü işin içinde dünyalık bir kaygı yoktur.
Muallak nezir: Bir şartın gerçekleşmesine bağlı olarak yapılan nezirlerdir. "Şu hastalıktan iyi olursam, kafirlere şu kadar lira sadaka vereyim." şeklindeki bir nezir, muallak nezirdir. Aslında bu, dünyevî bir menfaata bağlı olduğu için makbul değildir. Çünkü nezir ibadet cinsinden olacaktır. Ve ibadet Allah için edilir. Zaten Allah'ın takdiri değişmez. Onun için kişi nezirle ölecek hastayı iyileştiremez. Buna rağmen, bir şarta bağlı olarak yapılan nezirlerin bağlandığı şartın gerçekleşmesi halinde yerine getirilmesi gerekir. Aksi halde borçlu olur.
Şart tahakkuk etmeden, nezir yerine getirilemez. "Şu işim olursa şu kadar oruç tutayım" diyen kişi, o işi.olmadan oruç tutarsa, nezrini eda etmiş

sayılmaz.
Şarta bağlanan nezirler, zaman ve mekânla kayıtlı olmaz. Meselâ; "Şu işim olursa filan günü oruç tutayım" diye, adakta bulunan kişi, o işi olunca, orucunu o günden başka bir günde tutulabilir.
Nezirde kasd şart değildir. Dolayısıyla, "Ben şakadan nezretmiştim" diye bir sözün geçerliliği yoktur.[296][4]

1. Yalan Yere Edilen Yeminler Hakkında Sert Tutum

3242... İmrân b. Husayn (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Yalan yere; "masbûra" yemini üzerine yemin eden kişi.cehennemdeki yüz üstü kalacağı yerine hazırlansın."[297][5]

Açıklama

"Masbûra" sözlükte; habsedilmiş demektir. Çünkü sabr; hapis manasına gelir.
"Masbûra yemini", Kamus'da şöyle izah edilmektedir: "Üzerine yemin terettüp eden kişi o yemin sebebiyle hapsedilir ve yemin edinceye kadar hapiste tutulursa, bu yemine "masbûra" denilir."[298][6]
Aslında, hapsedilen yani masbûr olan; yemin değil, yeminin sahibidir. Fakat insan, bu yemin sebebiyle hapsedildiği için, mecazi olarak yeminin sıfatı olmuştur.
İbnü'1-Esir, Nihâye'de; "Kim habs yemini ile yemin ederse..." hadisindeki, sabr" ve, hadisindeki "masbûra" kelimelerini izah ederken şöyle der: "Yani kişinin ilzam edildiği ve onun yüzünden hapse atıldığı yemin. Bu yemin hüküm cihetinden" sahibine lâzım (bitişik)dir. Her ne kadar aslında yemin sahibi habşedilir ise de, bu yemine masbûra denilir. Çünkü kişi o yemin yüzünden hapsedilmiştir. Dolayısıyla, yemin mecazi olarak haps ile vasıflanmış ve ona izafe edilmiştir."
Aynî de; bir sonraki hadisin, Buharî'deki rivayetinde bulunan; cümlesini izah ederken şöyle der: "Bu yemin kendisinin üzerine sahibinin ilzam edildiği.ve zorlandığı yemindir. O, sultanın, bir adamı yemin edinceye kadar bir yemin üzerine hapsetmesidir." Yine Aynî'deki ifadeye göre;

Dâvûdî: Bu yeminin manasının; kişinin, insanların başlan üzerine yemin edinceye kadar tutulması olduğunu söyler.
Bu ifadelerden anlaşılıyor ki; masbûra yemini; yemin etmesi gereken kişinin o yemini edinceye kadar hapsedilmesini icabettiren yemindir.
Hz. Peygamber (s.a), bu hadiste; hapsedildiği konuda yalan yere yemin eden kişinin Cehennemdeki yerinde yüzüstü kalacağını ifade etmektedir. Ter-cemeye "yüzüstü" diye geçtiğimiz terkibindeki "bâ" harfi cerri "ala" manasındadır. Bu terkibi, bizim terceme ettiğimiz manada değil de; "O yemini sebebiyle" şeklinde anlayanlar da olmuştur. O zaman cümlenin manası; "O yemin sebebiyle cehennemdeki yerine hazırlansın" olmuş olur. Ancak bu mana sarihler tarafından pek tutulmamıştır.
Cehennemliklerin, cehennemdeki.yerleri şu anda mevcuttur. Hadiste belirtildiği üzere yalan yere yemin eden kişi, o yerinde yüzünün üzerinde sürünerek kalacaktır. Hz. Peygamber (s.a) bu manayı, emir siğasıyla "hazırlansın" şeklinde ifade etmiştir.
Yalan yere yemin etmenin, son derece günah olduğunu gösteren birçok hadis vardır. Bundan sonraki babda gelecek olan hadisler bunlardandır.[299][7]

Birinin Malını Almak İçin Yemin Etmek[300][8]

3243... Abdullah (b. Mes'ûd) (r.a) Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Bir kimse, müslüman bir kimsenin malım almak için yalan yere yemin ederse; Allah kendisine gazaplı olduğu halde Allah'a ulaşır."Eş'as (r.a) dedi ki:
Vallahi bu hadis benim hakkımdadır. Benimle bir yahudinin arasında (nizâlı) bir arazi vardı. Yahudi benim hakkımı inkâr etti. Durumu Hz. Peygamber'e arzettim. Rasûlullah (s.a) bana:
“Delilin var mı?" diye sordu.
Hayır, dedim. O zaman yahudiye: “Yemin et!" dedi.
Ya Rasûlullah! Öyleyse yemin eder, malımı alır götürür, dedim. Bunun üzerine Allah, "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin,” âyetini indirdi.[301][9]

Açıklama

Hadisin Buharı'deki rivayetinde; kelimesinden sonra bir de kelimesi vardır. Yanı oradaki rivayet, şeklinde başlamaktadır. "Sabr"dan maksadın ne olduğu, önceki hadisin şerhinde geçmiştir. Ayrıca Buharî'nin rivayetinde âyet-i kerime hadisin sonunda değil, ortasında; Eş'as b. Kays'ın sözünden öncedir. Ebû Dâvûd'da ise âyet, hadisin sonunda yer almıştır. Bir de; Ebû Dâvûd'da Eş'as'ın, "Bir yahudi ile aramda nizâlı bir arazi vardı..." dediği bildirildiği halde, Buharî'de: "Amcamın oğlunun arazisinde bir kuyum vardı" dediği zikredilmektedir. Bu hal, rivayetler arasında bir tezat görünümü arzetmektedir.
Aynî bu ayrılığı şu şekilde te'Iif eder: Eş'as'ın kuyusu, amcasının oğlunun tarlasının içindedir. Ebû Davud'un rivayetindeki "arz"dan maksat da kuyunun yeridir. Amcasının oğlunun yahudi olması da pek tabiidir. Çünkü Yemenlilerin bir kısmı yahudi idi. Yusuf Zü Nüvas oraya hâkim olup', Habeşlileri kovdu. İslâm Yemen'e girdiği zaman, onlar yahudi idiler.[302][10]
Aynî'nin bu ifadeleri gözönüne alındığında Buharı ve Ebû Dâvûd'daki hadisleri müştereken düşünerek şöyle diyebiliriz: Eş'as; "Amcamın yahudi olan oğlunun arazisi içinde, onunla benim aramda yeri nizâlı bir kuyu vardı..." demek istemiştir.
Hadis-i şerifte; bir müslümanm malını almak için yemin eden kişi anlatılırken; (>ü lj y>}) "O yemininde yalancı olduğu halde" kaydı yer almıştır. Bİzim "yala" yere" diye terceme ettiğimiz bu kayddan anlaşılıyor ki; bilmeden, unutarak veya zorlanarak yemin eden kişi, hadiste ifade edilen hükmün dışında kalmaktadır.
Rasûlullah (s.a), bir müslümanın malını almak içiri yemin eden kişinin Allah'a, Allah kendisine öfkeli olduğu halde ulaşacağını bildirmiştir. Bundan maksat şudur: Allah (c.c) böylelerine, gazaba uğrayanlara yaptığı muameleyi yapacak, onlara azab edecektir.
Hadisin devamında; Eş'as b. Kays'ın başından geçen bir hâdise yer almaktadır. Bu bölümde, önemli bir fıkıh kaidesine işaret edilmektedir kî o da şudur: "Beyyine müddeiye, yemin müddea aleyhe (davalı) aittir." Çünkü Hz. Peygamber (s.a), Eş'as'a; "Delilin var mı?" diye sormuş, o "hayır" deyince yahudiye yemin teklif etmiştir. Buradaki beyyineden maksat, iki tane şahittir. Bu konu, ilende gelecek olan Kitabu'l Büyû'da izah edilecektir.

Hadisin ışık tuttuğu diğer önemli bir nokta da; dünyevi ahkâm hususunda İslâm idaresi altında yaşayan müslümanlarla, gayrı müslimlerin aynı hükümlere tabi oldukları ve onların mallarının da müslümanların malları gibi dokunulmazlığının olduğudur. Çünkü öyle olmasaydı Hz. Peygamber davaya gerek duymadan, nizâlı araziyi müslüman olan davacıya verir, işi bitirirdi. Ama öyle yapmadı, davacının delili olmayınca, davalıya yemin teklif etti.
Eş'as (r.a), muhatabının bir yahudi olduğunu, dolayısıyla hakka hukuka riayet etmeden yemin ederek arazisini elinden alabileceğini söyleyince, metinde zikri geçen âyet inmiştir. Biraz önce de işaret edildiği gibi, anılan âyet, Buharî'nin rivayetine göre; Eş'as'm sözü üzerine değil Hz. Peygamber (s.a)'in yalan yere yemini kötüleyen ifadesi üzerine inmiştir. Ancak bu ayrılığın pek önemi yoktur. Fakat aynı âyetin, ticaret malını ikindiden sonraya bıraktp da yalan yere yemin edenlerle ilgili olarak indiğine işaret eden haberler de vardır.
Aynî, bu farklı rivayetler için de şu mütalaayı beyan eder: "Âyetin, aynı anda her iki hâdise için de inmiş olması mümkündür. Çünkü âyetin ifadesi her iki kaziyyeyi hatta daha fazlasını şamil olacak derecede geneldir."
Hadis metninde, baş tarafı yer alan âyetin tamamının meali şöyledir: "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, işte onların âhi-rette nasipleri yoktur. Allah onlara kıyamet günü hitab etmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab onlar içindir."
Bu hadiste sözü edilen yemin; bile bile yalan yere edilen yemindir. Bu yemine "yemin-i gamûs" denildiği, konunun girişinde belirtilmişti.
İbn Battal; bu hadis ve âyetle, cumhurun, gamûs yemininde keffaret olmadığı hükmünü çıkardıklarını söyler. Çünkü, Hz. Peygamber (s.a) hadiste bu yeminin cezası olarak; günahı, Allah'ın gazabını zikretmiş, keffare-ti anmamıştır. Eğer yemin-i gamûsun keffareti olsaydı Hz. Peygamber (s.a) bunu da belirtirdi.
İbnü'l-Münzir de; "Yemin-i gamûsta keffaretin gerekli olduğuna delâlet eden hiçbir hadis bilmiyoruz. Aksine sünnet, bu yeminde keffaret olmadığına delâlet etmektedir" der.
İbn Battâl'm da belirttiği gibi; içlerinde İmam A'zâm Ebû Hanîfe, İmam Malik ve İmam Ahmed b. Hanbel'in de bulunduğu cumhura göre, gamûs yemininden dolayı keffaret gerekmez. Tevbe ve istiğfar edilir, Allah dilerse affeder.

Şâfülere göre ise; gamûs yemininden dolayı da keffaret gerekir, yani keffaret bu yeminin günahını düşürür.
İbn Rüşd'ün ifadesine göre; bu ihtilâfa sebep; Kur'ân'daki ifadelerin âmm oluşunun hadislerdeki ifadelere aykırı gibi görünmesidir. Çünkü, Mâide sûresinin 89. âyetinde; "Allah sizi rastgele yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesaba çeker. Yemininizin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor." Duyurulmaktadır. Buradaki ifadeler, yemin-i gamûsun da, mün'akide cinsinden olduğu için, keffaretin gerekli olduğunu gösterir.
Âyet-i kerimenin sonuna doğru, "Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutunuz..." buyuruluyor. Bu şüphesiz ileriye matuf olarak yapılan, yemin-i mün'-akideye aittir. Dolayısıyla âyetin baş tarafında konu edilen yeminin de yemin-i gamûs değil, yemin-i mün'akide olması daha muvafıktır. Onun için âyet, Şâ-fiîlerden çok, cumhura delil olsa gerektir.
Şâfiîlerin görüünü benimseyen âlimler, cumhurun dayandığı bazı hadislerin, çeşitli yönlerden ma'lul olduğunu söylemişlerdir.[303][11]

Bazı Hükümler

1. Başkasının malını almak için, yalan yere yemin eden kişiye Allan (c.c) gazaba uğrayanlara yaptığı muameleyi yapacak, onlara azab edecektir.
2. İslâm idaresi altında yaşayan zimmîler muamelatla ilgili konularda, İslâm ahkâmına tabidirler.
3. Davalarda; delil getirmek davacıya aittir. Davacı delil getiremezse davalıya yemin teklif edilir.
4. Müslümanm malını haksız yere almak caiz olmadığı gibi, gayri müs-Iim tebeanın malını almak da caiz değildir.[304][12]

3244... Eş'as b. Kays (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Kinde ve Hadramevt'den olan iki adam, Yemen'deki bir arazi konusunda Ra-sûlullah (s.a)'in huzurunda davalaştılar.Hadramh:
Ya Rasûlallah! Benim arazimi bunun babası gasbetti. O, (şu anda) bunun elindedir, dedi.Rasûlullah (s.a):

"Delilin var mı?" buyurdu.
Hayır, fakat onun; o arazinin benini olup, babasının benden gasbettiğini bilmediğine, Allah adına yemin etmesini istiyorum.
Kindî, yemin etmeye hazırlandı. Hz. Peygamber (s.a): "Yemin ederek bir mala sahip olan kimse, Allah (c.c)'a ancak elleri ayakları kesik olarak varır." buyurdu. -Bunun üzerine Kindeli: ;- Arazi onundur, dedi.[305][13]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'in MiisnecTinde, Adiyy b. Umeyre tarafından rivayet edilen ve buradaki hadiseye benzeyen bir haberde Kindeli olan şahsın adının İmriü'I-Kays olduğu belirtilmektedir. Ancak bu, meşhur şair Îmriü'1-Kays değildir.
Kinde; Arabistan'ın güneyinde cahiliye devrinde yaşayan bir kabiledir. Babalarının adına nisbetle bu ismi almışlardır. Bunlardan bir kısmı Amr b. el-As'la birlikte Mısır'a gitmişlerdir. Meşhur filozof Kindî, şâir Ebu'1-A'lâ el-Maarrî ve İmriü'1-Kays bu kabileye mensupturlar.
Hadramevt, Arabistan Yarımadasının güneyinde, Yemen'de bir yerin adıdır. Eski Hımyerîlerin merkezi idi. Bu bölgeye mensup olan kişilere "Hadramî" denilir.
Hadiste konu edilen hâdise Eş'as b. Kays tarafından rivayet edilmektedir. Eş'as, bundan evvelki İbn Mes'ûd hadisindeki bir yahudi ile nizâh arazisi olup, Rasûlullah'a davacı olan şahıstır. Ancak, olaylar arasında o kadar fark var ki, iki hâdisenin aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. O halde, İbn Mes'ûd tarafından rivayet edilen önceki haber ile üzerinde durduğumuz haber ayrı ayn iki hâdiseye aittirler. Zaten önceki haberde davacı durumunda olan Eş'as Kindelidir. Burada ise davacı olan Hadramhdır. Kindeli ise davalıdır.
Bu haberin muhtevası, metinde açıkça görüldüğü gibi bir arazi davasıdır. Şahıslardan birisi arazisinin hasmının babası tarafından zorla elinden alındığını iddia ile Rasûlullah'a dava etmiştir. Hz. Peygamber, davaciya iddiasını isbat için delilinin olup olmadığını sormuştur. Delilden maksat iki şahittir.
Davacı, şahidinin olmadığını fakat, hasmının "Vallahi, bu arazinin onun olup babamın gasbettiğini bilmiyorum" diye yemin etmesini istediğini söyledi. Kindeli, teklif edilen yemine hazırlanınca Hz. Peygamber (s.a);

yalan yere yemin ederek bir mala sahip olan kişinin, Allah'a "eczem" olarak varacağını haber verdi.
Eczem: Eli ayağı kesik, bereketi, delili ve hareketi olmayan, cüzzamlı gibi manalara gelir.
Tıybî;"Eczemü'I-huccet; konuşacak dili, elinde delili olmayan demektir. Yani, onun bir müslümamn malını zulmen alması ve yalan yere yemin etmesi konusunda kendisini savunacak delili yoktur." der.
Bunlardan hangisi alınırsa alınsın, yalan yere yemin ederek, bir başkasının malını alan kişinin âhirette büyük azaba uğratılacağı anlaşılmaktadır.
Kindeli şahıs; yalan yere yemin konusundaki cezanın şiddetini öğrenince yemin etmekten vazgeçmiş ve arazinin hasmına ait olduğunu kabul etmiştir.[306][14]

Bazı Hükümler

1. Davalarda davacının delili yoksa, davalıya yemin tekin edilir. Bu yemin için davacının özel bir kalıp teklif etmesi caizdir.
2. Hâkimin, kendisine arzedilen davaları sonuçlandırmadan önce tarafların gerçeği ikrar etmeleri için telkinde bulunması iyidir.
3. Yalan yere yemin ederek, başkasının malına sahip olan kişi Allah'ın huzuruna eli kolu kesik, cüzzamlı olarak çıkacaktır.[307][15]

3245... Alkame b. Vâil b. Hucr el-Hadramî, babasın(Vâil)'dan şu haberi nakletmiştir:
Hadramevt ve Kinde'den birer adam Rasûlulîah (s.a)'a geldiler. Hadramh olan:
Ya Rasûlallah! Bu adam, benim babamdan kaian arazime zorla sahip oldu.Kindeli:
O, benim elimde (sahip olduğum) arazimdir. Orayı ekiyorum. Bunun orada hakkı yok.
Hz. Peygamber (s.a) Hadramlıya; "Delilin var mı?" diye sordu.Hadramlı:
Hayır. Rasûlullah (s.a):
"Senin için ancak onun (Kindelinin) yemini var (ona yemin ettirme hakkın var)." Hadramlı:
Ya Rasûlallah! Bu facir birisi, yemin ettiği şeye aldırmaz, hiçbir günahdan sakınmaz.Hz. Peygamber (s.a):

"Senin bundan başka hakkın yok."
Kindeli yemin etmek için (minberin yanma doğru) gitti. Arkasını dönünce Rasûlullah (s.a): "Dikkat edin! Vallahi eğer haksız yere yemek için bir mal üzerine yemin ederse şüphesiz Allah Teâlâ'ya, o kendisinden yüz çevirmiş olduğu halde varacaktır." buyurdu.[308][16]

Açıklama

Bu haber de, önceki gibi; bir Hadramlı ile bir Kindeli arasındaki arazi davasını konu etmektedir. Ancak, öncekinden senet yönüyle tamamen farklı olduğu gibi metin yönüyle de oldukça farklıdır. Meselâ bu rivayette öncekinden farklı olarak, Hadramî'nin dava ettiği arazinin kendisine babasından kaldığı, Kindeli'nin, hasmının iddiasını reddettiği, Hadramlmın, Kindeliyi facirlikle itham edip yalan yere yeminden sakınmayacağını iddia ettiği, Kindelinin; yemin etmek için mihraba doğru gittiği bildirilmektedir. Ayrıca, geçen rivayetin sonunda, Hz. Peygamber (s.a)'in, "Bir başkasının malını yalan yere yemin ederek alanın, Allah'a eli ayağı kesik olarak ulaşacağını" söylediği belirtildiği halde bunda; "Allah'a, Allah ondan yüz çevirmiş olduğu halde varacağı" belirtilmektedir. Bütün bu farklılıklardan her iki haberde anlatılan olayların ayrı ayrı olduğunu anlaşılmaktadır.
Bu haberde, babın diğer hadislerinde bulunmayan bir konu karşımıza çıkmaktadır, o konu şudur: Davacı dava neticelenmeden hasmını fücurla, yalan yere yemin etmekle itham etmektedir! Hz. Peygamber (s.a) de bu ithamı men etmemiş, sadece: "Senin, ona yemin ettirmekten başka hakkın yok" buyurmuştur. Bu hal, davacının yaptığının meşru olduğunu göstermektedir.
Hattâbî, bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Bu hadisde hasımlar arasında cereyan eden münazaada, taraflardan birisi sözü esas konudan çıkarıp hasmını hıyanet, fücur ve haramı helâl görme gibi bir şeye nisbet ederse, bu konuda bir hüküm verilmeyeceğine delil vardır."
Yine bu hadiste; öncekilerden ayrı olarak, yemin edecek kişinin yemin etmek için minberin yanına doğru gittiği de sözkonusu edilmektedir. Hattâbî bu konuda da şöyle der:
Ravinin; "Yemin etmek için (minbere doğru) gitti ve arkasını dönünce" sözleri; Hz. Peygamber zamanında yeminin minberin yanında edildiğine delildir. Böyle olmasaydı Kindelinin Rasûlullah'ın meclisinden gidip

arkasını dönmesinde mana olmazdı. Hz. Peygamber'in şu sözü de buna şahitlik eder: "Yeşil bir misvak dalına da olsa benim minberimin yanında (yalan yere) yemin eden kişi Cehennemdeki yerine hazırlansın."[309][17]
Hz. Peygamber (s.a)'in, "O Allah'a, Allah kendisinden yüz çevirmiş olduğu halde varır” sözündeki, Allah'ın yüz çevirmesinden maksat, Allah'ın ona değer vermemesi, gazab etmesi, rahmetinden uzaklaştırmasıdır.[310][18]

Bazı Hükümler

1. Bir mah' eIinde tutan kişi (sahibu'1-yed, zi'I-yed) o mala, onu iddia eden yabancıdan daha çok mustehaktır. Yani malı elde bulundurma, o mala sahip olmanın delilidir. Araziyi elde tutmak; onu ekip biçmekle, evi elde tutma içinde oturmakla olur. Malın çeşidine göre zi'1-yedlik değişir.
2. Davacı, iddiasını isbat için delil getiremez ve davalı da davacının id-.d i asını ikrar etmezse davalının yemin etmesi gerekir.
3. Başka deliller, malı elde bulundurma (zi'I-yedlik) delilinden daha önce gelir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a), Kindelinin "Bu arazi benim elimde, orayı ekiyorum" demesine rağmen Hadramlıya, delilinin olup olmadığını sormuştur. Eğer zi'1-yedlik de diğer delillere denk olsaydı, Kindelinin deliline karşı yeni bir delil istemezdi.
4. Davalı, günahkâr, facir birisi de olsa yemini kabul edilir ve karşı tarafın delili yoksa, bu yeminle dava sona erdirilir.
5. Hasımlardan birisi diğerine dava esnasında "yalancı, facir, zalim" gibi isnadlarda bulunsa, bu sözler ayrı bir davayı gerektirmez.
6. Bir kimse, mirasla ilgili bir şey iddia etse, hâkim de o kişinin murisinin öldüğünü ve başka bir vârisin olmadığını bilse, dava esnasında başka delil istenmeden bununla hükmeder. Çünkü Hadramh, "Bu adam bana babamdan kalan araziye zorla sahip oldu" demiş, Hz. Peygamber de gerçekten Hadramlının babasının ölüp ölmediğine veya başka vârisinin bulunup bulunmadığına delil istememiştir. Eğer Rasûlullah (s.a) onun, babasının mirasına tek vâris olduğunu bilmeseydi, bunu isbat için delil isterdi.
7. Mahkemede, hasımlardan birisinin salih, dürüst, diğerinin de yalancı, günahkâr olması verilecek hükmü etkilemez. Hüküm hasımların hallerine göre değil, delillerine göre verilir.[311][19]

2. Hz. Peygamberin Minberinin Yanında Edilen Yemini Tazim Konusunda (Gelen) Haberler

3246... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Benim şu minberimin yanında, yeşil bir misvak üzerine bile olsa, bir şey için yalan yere yemin eden hiç kimse yok ki cehennemdeki yerine hazırlanmış olmasın -veya kendisine cehennem vacip olmasın-."[312][20]

Açıklama

İbn Mâce'de, aynı manayı ifade eden iki hadis vardır. Bunlardan birisi Câbir'den diğeri ise Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir. Câbir'in rivayeti, "Benim şu minberimin yanında, yeşil bir misvak üzerine bile olsa yalan yere yemin eden kişi, cehennemdeki yerine hazırlansın"; Ebû Hureyre'nin rivayeti ise; "Benim şu minberimin yanında bir erkek ve kadın taze bir misvak üzerine bile olsa yalan yere yemin ederse, ancak Cehennem kendisine vacip olur." şekillerindedir.
Hadis-i şerif, basit bir malı elde etmek için bile olsa yalan yere yemin etmenin kişinin cehenneme gireceğine sebep olduğuna işaret etmektedir. Değersiz bir mal için yemin etme, kişinin cehenneme girmesine sebep olduğuna göre, kıymetli mallar için yemin etmeyi siz düşünün.
Hz. Peygamber (s.a) yemine konu olacak değersiz malı "yeşil bir misvak" veya "taze bir misvak" sözüyle ifadelendirmiştir. Çünkü, taze misvak Arabistan'da çokça bulunan, alınıp satılmayan değersiz bir şeydir. Kuruduktan sonra ise, satılır. Onun için kuru misvakın az çok değeri vardır.
Hadis-i şerifte ayrıca Hz.Peygamber(s.a)'in minberinin yanında edilen yeminin önemine de işaret vardır. Yani Rasûlullah'ın minberinin yanında edilen yemin başka taraflarda edilen yemine nisbetle daha büyüktür. Çünkü eğer öyle olmasaydı, Hz.Peygamber (s.a)'in, bu kaydı koymasında mana olmazdı.
Cumhur bu hadise dayanarak mescid, Harem ve minber gibi kutsal yerlerde, ikindiden sonra ve cuma günü gibi kutsal zamanlarda edilen yeminlerin daha ağır olduğunu, bu yer ve zamanlarla yeminin daha da şiddetleneceğini söylemişlerdir.

Hanefilere göre ise hâkim davalıya yemin ettirecek olursa bunu belirli yerler ve zamanlarla takviye cihetine gitmez. Çünkü yemin eden kişi, Allah adını anarak yemin etmektedir. Dolayısıyla bunun bir de ayrıca yer ve zamanla te'kidine ihtiyaç yoktur. Buharî'nin bir bab'a; "Davalı, yemin kendisine nerede vacip olursa orada yemin eder" adını vermesi de, Hanefîlerin görüşlerini takviye eder.
Bazı âlimler ise , yemin ettirirken yeminin yer ve zamanla kuvvetlendirilip kuvvetlendirilmemesinin hâkime ait bir yetki olduğunu söylerler. Bunlara göre, hâkim isterse davalıya yemini camide, cuma günü gibi belli yer ve zamanda, isterse kaza meclisi nerede ise orada ettirir. Sahabelerden bazılarının hasımlarına yemin ettirirken; Rükünler arasında veya Makain-ı İbrahim'in yanında etmelerini istediklerine, bazılarının da bunu kabul etmekten kaçındıklarına dair haberler gelmiştir. Yine bazı sahâbîlerin Mushaf üzerine yemin ettirdikleri olmuştur.
İbn Reslân;âlimlerin zimmîye yemin ettirirken onun, bir yerle kuvvetlendirilmesinin caiz olduğunda ihtilâflarının olmadığını söyler. Ancak bu Hanefîlere göre caiz değildir. Yemin ettirirken, yahudiye; "Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah'a...", Hristiyanlara da; "İncil'i İsa'ya indiren Allah'a..." şeklinde yemin ettirilir. Fakat, yemin ettirmek için onların ibadethanelerine girilmez. Çünkü bu, hem oralara değer verme manasına gelir, hem de müslü-manm oralara girmesi hoş değildir.[313][21]
Şevkânî bu konuda şöyle der:
"Yemini kuvvetlendirmede caiz olan son had, bu ve benzeri hadislerde varid olan, sözle kuvvetlendirmektir. Ama zimmîlere kilise ve benzeri yerde yemin ettirmek gibi, muayyen bir yer ve zamanla kayıtlayarak yemini te'kid konusunda herhangi bir delil mevcut değildir."[314][22]

Bazı Hükümler

1. Değeri az da olsa, bir mala sahip olmak için yalan yere yemin etmek, kışının cehenneme atılmasına sebeptir.
2. Kişinin, yalan yere yemin etmesine mani olmak için onun saygı duyduğu kutsal bir yer ve zamanda yemin ettirilmesi caizdir.
Bu konu ile ilgili malumat açıklama bölümünde geçmiştir.[315][23]

3. Putlar Adına Yemin Etmek[316][24]

3247... Ebû Hureyre(r.a)'den, Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Yemin edip, yemininde "Lât'a yemin ederim ki" diyen kimse, hemen "Lâ ilahe illallah" desin. Arkadaşına; "Gel seninle kumar oynayalım" diyen kişi, sadaka olarak bir şey versin"[317][25]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayetinde, Lâfın yanı sıra Uzza da amlmaktadır. Yanı, "Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki derse...” denilmektedir. Müslim'deki rivayet ise aynen Ebû Dâvûd'taki gibidir.
Lât: Cahiliye devrinde Arapların taptıkları üç büyük puttan birisinin adıdır.
Sa'Iebî; Lât isminin Allah isminden alındığını, lafzatullah'ın sonuna bir tâ ilâve edilerek bu hale getirildiğini söyler. Putperestler, bu hareketleriyle, kendi ilahlarının adını Allah'ın adına benzetmek istemişlerdir. Sonra Allah (c.c) ismi celalini korumak için anılan putun adını "Lât" şekline çevirmiştir. Mücâhid; Lât'm, Tâif'te bir taş; Ebû Zeyd, Nahle'de Kureyşlilerin ibadet ettikleri bir ev olduğunu söyler. Bu kelimenin, hacılar için, unu yağ ile karıştırarak yemek yapan bir adamın hatırasından alındığı da söylenir. Çünkü, unu yağ ile karıştırma işine "lett" denilir. Bu görüşe göre hacılar için yukarıdaki şekilde yemek yapan bir adam vardı. O adam ölünce, kabri üzerine durup, ona ibadet etmeye başladılar.[318][26]
Bu puta "Lât" adının verilişine sebep olarak başka hâdiselerden de bahsedilir. Ancak bunlar o kadar önemli değildir. Önemli olan "Lâfın; Arapların tapındıkları bir put olduğunu bilmektir.
Bu hadiste; Lâfın adını anarak yemin eden kişinin yemininin sonunda "Lâ ilahe illallah" demesi emredilmek t edir. AIiyyül'1-Kârî bu meseleye iki açıdan bakılabilecğini söyler: .
1- Kişinin sehven cahiliyye devrinden kalma bir âdet olarak "Lât" üzerine yemin etmesi. Bu durumda "Lâ ilahe illallah" demesinden maksat; tevbe etmesi, tevhid kelimesini, günahına keffaret kılmasıdır. Çünkü iyilikler, kötülükleri siler. Bu, gafletten dolayı tevbedir.

2- Bu yemini ile "Lâfı ta'zim etmesi. Böyle olursa; anılan.veminden sonra tevhid kelimesi söylenmesinden maksat, iman tazelemektir. Çünkü bu yemin kişiyi dinden çıkarır. Bu durumda tevbe, ma'siyetten tevbedir.
Aliyyün-Kârî devamla, Şerhu's-Sünne'den şu sözleri nakleder:
"Bu hadiste; İslâm'dan "başka bir şeyle yemin edene keffaret gerekme-yip, günahkâr olduğuna ve tevbe etmesi gerektiğine delil vardır. Çünkü Hz.Peygamber (s.a) bu yeminin cezasını kişinin dininde kılmıştır, malında değil, sadece kelime-i tevhid'i emretmiştir. Çünkü yemin ma'kud ile olur. Lât ve Uzza'ya yemin edince bu konuda kâfirlere benzemiş olur. Onun için Rasûllah kelime-i tevhidle bunu telâfiyi emretmiştir."[319][27]
Aliyyül'l-Kârî'nin anlayışına göre; bu hadiste putlar adına yemin etmenin caiz olmayışından başka bir hükme işaret yoktur.
Nevevî ise, "Şöyle yaparsam ben yahudi veya hristiyan olayım, İslâm'dan veya Peygamber'den beri olayım" ve benzeri sözlerle yemin eden kişiyi de putlar adına yemin etmeye benzetmiş ve bunlarla yemin olmayacağını, dolayısıyla bu sözlerin keffareti gerektirmeyeceğini söylemiştir.İmam Şafiî, İmam Mâlik ve alimlerin cumhurunun görüşü Nevevî'nin dediği gibidir. Bu sözleri söyieyen kişiye keffaret değil tevbe istiğfar gerekir.
Hanefîlere göre; bir şeyi yapıp veya yapmamak için, "yahudi olacağına veya hristiyan oîacağna" dair yemin eden kişiye sözünü yerine getirmediği takdirde keffaret gerekir. Çünkü kişi bu sözünde; şartı küfre alâmet kılınca, o şarttan kaçınmanın gerekli olduğuna inanmıştır. O halde bunu yemin olarak söylemiştir. Ama kişi şart koştuğu şeyi yapmadığı takdirde gerçekten yahudi veya hristiyan olacağına inanır ve sözünü tutmazsa dinden çıkmış olur. İman ve nikâh tazelemesi gerekir.
Nevevî, Hanefîlerin şu mantıkî delille görüşlerini desteklediklerini söyler:
Aüah (c.c), zıhar yapana keffareti emretmiştir. Çünkü bu günah bir söz ve yalandır. Anılan sözlerle yemin etmek de aynı şekilde günahtır. Öyleyse bunlardan dolayı da keffaret gerekir.[320][28]
Hattâbî; Nehaî, Evzaî, Süfyân-ı Sevrî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûyeh'in de Hanefîlerin görüşünde olduklarını söyler.
Hadis-i şerifte sözkonusu edilen diğer bir mesele de; arkadaşını kumar oynamaya davet eden kişinin durumudur. Hz. Peygamber (s.a), arkadaşını kumar oynamaya davet eden kişiye hemen sadaka vermesini emretmiştir. Bu,, günaha keffaret olarak peşinden sadaka verme esasını gerektirir.

Bu durumda olan kişinin vereceği sadakanın mikdarı konusunda farklı görüşler vardır. Hattâbî, arkadaşına kumar oynamayı teklif ettiğinde düşündüğü mikdarı sadaka olarak vereceğini söyler. Nevevî ise; muhakkik âlimlerin anlayışına göre, hadiste böyle bir kaydın olmadığını, sadaka denilebilecek miktarda olmak kaydıyla imkânına göre sadaka verebileceğini söyler. Nevevî, Sahih-i Müslim'deki, "Bir şey tasadduk etsin" şeklindeki ifadenin bu görüşü dekteklediğini kaydeder.
Kadı Iyaz da; bu hadisin; kalpte yerleştiği zaman, masiyete azmetmenin günah olduğu tarzındaki cumhurun görüşüne delil olduğunu söyler. Kalbe yerleşmeden akla gelip geçen masiyet ise günahı gerektirmez.
Aynî; kumara davetten sonra verilecek olan sadakanın vacip değil mendup olduğunu, fakihlerin hadisteki emri.nedbe hamlettiklerini bildirmektedir.[321][29]

Bazı Hükümler

1. Ta'zim kasdı ile putlar adına yemin etmek, kişiyi dinden cıkanr.Böyle bir yemini eden kişinin hemen peşinden iman tazelemesi gerekir.
2. Putlar adına edilen yeminlerin bozulması halinde keffaret gerekmez.
3. Bir günaha azmedip karar vermek de günahtır.
4. İşlenilen bir günaha keffaret olarak hemen peşinde sadaka vermek menduptur.[322][30]

4. Babaların Adı İle Yemin Etmek Mekruhtur[323][31]

3248... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Babalarınızın, annelerinizin ve putların adlan ile yemin etmeyiniz. Sadece, Allah'ın adı ile yemin ediniz. (Allah'ın adı ile de) ancak (sözünüzde) doğru olduğunuzda yemin ediniz."[324][32]

Açıklama

Hafız el-Mizzî; bu hadisin Lü'Iüî'nin rivayetinde mevcut olmayıp Ibn Dase nın rivayetinde bulunduğunu söyler. Hadis-i şerifin ilk bölümünde; Hz.Peygamber (s.a) babaların, annelerin ve putların adına yemin etmeyi

yasaklamaktadır. Şüphesiz, dedeler, nineler, çocuklar ve torunlar da aynı yasağın altına girerler. Putlar adına yemin konusu bundan evvelki hadiste izah edilmiştir.
Hadisin ikinci bölümünde ise daha genel bir ifade ile Allah'tan başkaları adına yemin etmek men edilmektedir.
Allah'tan başkası adına yemin etmenin yasak oluşundaki hikmet Nevevî'nin beyanına göre şudur: Bir şey ile yemin etmek ona değer vermek ta'zim etmektir. Azamet ise gerçekte sadece Allah içindir. Onun için Allah'ın zâtı ve sıfatlarından başka bir şeyle yemin edilmez. Şevkânî, bunda bütün fakihlerin hemfikir olduğunu, ancak bu yasağın hüfcmü konusunda farklı görüşler bulunduğunu söyler. Bu ihtilâfları biraz sonra ele alacağız.
Nevevî'nin, Müslim Şerhi'nde bildirdiğine göre İbn Abbas (r.anhüma) şöyle demiştir:
"Allah adına yüz defa yemin edip günaha girmem, (yemini bozmam), başkaları adına yemin edip yeminime sadık kalmamdan daha hayırlıdır."[325][33]
Burada; "Üzerinde durduğumuz hadis ve benzerlerinde, Allah'tan başkaları adına yemin etmek yasaklanıyor. Halbuki Kur'ân'da Allah (c.c),bazi yaratıkları ile; Hz.Peygamber de bir hadiste bir şahsın babası ile yemin etmiştir. Bu hadislerle âyetler veya hadisler arasında bir tezat ortaya çıkmıyor mu?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Bu konuda Fethu'l-Bârî'de şöyle denilir:
"Kur'ân-ı Kerim'deki; Allah'tan başkaları ile edilen yeminler iki şekilde izah edilir:
1- Âyetlerde bir hazf sözkonusudur. Yani kelime düşmüştür. Meselâ; "Güneşe yemin ederim..." âyetinin takdiri "Güneşin rabbine yemin ederim" şeklindedir.
2- Yaratıklar adına yemin etmek Allah'a has bir şeydir.Allah yaratıklarından birisine değer vermeyi isterse onun adına yemin eder. Bu, Allah'tan başkaları için caiz değildir.
Allah'tan başkaları ile yemin etmenin yasak olduğu hükmüne muhalif olarak varid olan; Rasulûllah'ın bir bedeviye söylediği: "Eğer sözünde sa-dıksa, babasına yemin olsun ki kurtuldu"[326][34] şeklindeki sözlere gelince; buna da birkaç türlü cevap verilmiştir:

1- Bu sözün sıhhati tenkide tabidir. İbn Abdilberr, bu sözün sabit olmadığını söyler. O, rivayetin aslının; "Vallahi kurtuldu" şeklinde olup bazılarının bunu bozduğunu zanneder.
2- Bu çeşit ifadeler; Arapların alışık olduğu, yemin kastedilmeyen sözlerdir. Allah'tan başkası ile yemini yasaklayan hadisler, bu sözü yemin kas-dı ile söyleyenlerle ilgilidir.
3- Bu tip sözler arapçada iki manada kullanılır:
a) Ta'zim, **b)** Te'kid. Yasaklama, bu sözlerde ta'zim kastedildiğindedir.
4- Allah'tan başkası adına yemin önceleri caizdi, sonra neshedildi. Hz. Peygamber bu sözü nesihten önce söylemiştir.
Süheylî; sarihlerin çoğunun bu görüşü benimsediklerini söyler. îbnü'l-Arabî de; bu hadisin; "Rasûlullah (s.a) bu konudaki nehy varid olmadan Önce babası adına yemin ederdi" şeklinde rivayet edildiğini söyler. Ancak bu sahih olamaz. Çünkü Hz.Peygamber (s.a) Allah'tan başkası ile yemin edileceğini zannetmez. Münzirî ise; hadislerin arasını birleştirmek mümkün ve hadisin vürud tarihi belli olmadığı için nesh iddiasının zayıf olduğunu söyler.
5- Hadiste hazf vardır. Takdir; "Babasının Râbbi adına yemin ederim ki kurtuldu" şeklindedir. Bunu Beyhakî söylemiştir.
6- Bu söz hayret ifade etmesi içindir. Bu, Süheylî'nin görüşüdür.
7- Bu şekilde yemin etmek Hz.Peygamber (s.a)'e mahsustu." Yukarıya aldığımız görüşleri, Şevkânî; Feth'den nakletmektedir.[327][35]
AIiyyü'1-Kârî bunlardan ayrı bir görüş beyan eder. O da şöyledir: "Hz.Peygamber (s.a) bu sözü Allah'tan başkaları ile yemin etmek yasaklandıktan sonra söyledi. Maksadı, sözkonusu yasağın harama delâlet etmediğine işaret etmekti."[328][36]
Allah'tan başkaları adına yapılan yeminin hükmü konusunda âlimler değişik görüştedirler. İbn Dakîki'l-îyd'in ifadesine göre; hüküm, yemin edilen şeyin durumuna göre değişir:
a) Eğer adına yemin edilen şey putlar gibi ta'zimi küfrü gerektiren bir şeyse bunlar adına yemin haramdır. Yeminde bu şeylerin ta'zimini kasdet-mek ise küfürdür. Ta'zim kastedilmiyorsa haramdır. Bunda âlimler müttefiktirler.
b) Adına yemin edilen şeyin ta'zimi küfrü gerektirmiyorsa bu yeminin haram mı yoksa mekruh mu olduğunda ihtilâf vardır.[329][37]

Bu tür yeminler konusunda Mâlikî ve Hanbelîler'in iki görüşü vardır. Bir görüşe göre haram, diğerine göre mekruhtur. Ama Hanbelîlerde meşhur olan görüş bunların haram oluşudur.
Şâfiîlerin cumhuruna göre; tenzîhen mekruhtur.
Hâdivîlere göre; adına yemin ettiği şeyi azamet yönünden Allah'a bir tutmazsa veya yemin eden kişi küfrü ya da fıskr mutazammın değilse yemin caizdir.[330][38]
Aliyyü'1-Kârî; Allah'ın isimleri ve sıfatlarının dışında bir şeyle yemin etmenin mekruh olduğunu, bu konuda Peygamberin, Kabe'nin, meleklerin, emanet, hayat ve ruhun eşit olduğunu söyler.[331][39]
Üzerinde durduğumuz konuda Hanefî âlimlerinden iki görüş vardır. Bazılarına göre, Allah'tan başkaları adına yemin etmek mehruhtur. Aliyyü'l-Kârîbu görüşü paylaşanlardandır. Çoğunluğuna göre ise Allah'tan başkası adına yemin etmek mekruh değildir. Zeylaî; Allah'tan başkasına yapılan yeminin meşru olup bunun asİında yemin değil, cezanın şarta bağlanması olduğunu söyler. Ancak, fakihler cezanın şarta bağlanmasına yemin demişlerdir. Çünkü bir işi yapmaya teşvik veya bir işten men etmek için Allah adına edilen yeminin manası bunda da vardır. Allah'a yemin etmek İse mukruh değildir.
Hanefîler; Allah'tan başkasına yemini nehyeden hadisin bir şarta bağlanmayan yeminle ilgili olduğunu söylerler. Çünkü bir şeye bağlı olmadan edilen yeminde, yemin edileni ta'zim vardır. Bu da ittifakla mekruhtur.[332][40]
Yemin; Allah'ın isimleri veya âdet haline gelmişse zatî sıfatlarından biri ile edilir.[333][41]

Bazı Hükümler

1. Babalar, anneler, putlar adına yemin etmek caiz değildir.
2. Yemin sadece Allah'ın adı ile edilebilir.
3. Allah adına yemin eden kişi, yeminine sadakat göstermeli, yalan yere yemin etmemelidir.[334][42]

3249.... Ömer b. el-Hattâb (r.a)'dan rivayet edildiğine göre;

O, bir kafile içerisinde babası adına yemin ediyor iken Rasûlullah (s.a) kendisine yetişmiş ve:
“Şüphesiz Allah sizi babalarınız (adı)ile yemin etmekten nehyediyor. Yemin edecek olan, Allah'a yemin etsin veya sussun." buyurmuştur.[335][43]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki bir rivayeti Hz.Ömer'de değil, oğlu Abdullah'da son bulmaktadır. Yani Abdullah'ın hâdiseyi babasından duyduğuna dair bir işaret, mevcut değildir. Yine Buharî'deki rivayette buradan fazla olarak Hz.Ömer'in kafile içerisinde "yürürken" Rasûlullah'ın kendisine ulaştığı ifade edilir. Yani orada bir "yürüyor" ilavesi vardır.
Tercemeye "kafile" diye aldığımız "rakb"; develerine binmiş vaziyetteki, on ve daha fazla kişiden teşekkül eden topluluktur. Bazan atlılara da "rakb" denildiği olur.
Aynî'nin bildirdiğine göre, aynı hadisi İbn Abbas da Hz. Ömer'den nakletmiştir. Bu nakle göre olay bir savaş yolculuğunda olmuştur. İşaret edilen haber şu şekildedir: "Rasûlullah (s.a) ile birlikte bir kafile içerisinde bir savaşa giderken "babama yemin ederim ki hayır"dedim. Ardımdan birisi;"Babalarınız adıyla yemin etmeyiniz" diye fısıldadı. Geri döndüm,bir de ne göreyim, Rasûlullahmış."
İbn Ebî Şeybe'nin İkrime kanalıyla Hz.Ömer'den rivayetine göre; Hz. Peygamber (s.a): "Eğer biriniz, Mesih adına yemin ederse -ki Mesih, babalarınızdan daha hayırlıdır- helak olur." buyurmuştur.
Hadis, babalar adına yemini men ediyor ve sadece Allah adına yemin edilebileceğini bildiriyor. Bu konu, bundan önceki hadisin şerhinde genişçe ele alınmıştır.[336][44]

3250... Ömer (r.a)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) beni işitti... -(Hz.Ömer;) babalarınız adı ile... sözüne kadar, önceki hadisin mana olarak benzerini (söyleyip) şunu da ilâve etti-: "Vallahi (artık) ne kendimden ne de (başkasından) naklen bu şekilde bir daha yemin etmedim."[337][45]

Açıklama

Bu hadis, bundan önceki hadisin başka bir rivayetidir. Musannif Ebû Dâvûd, önceki hadisi, Ahmed b. Yunus'dan, bunu işe Ahmed b. Hanbel'den almıştır. Tabiî, Ahmed b. Yunus ile Ahmed b. Hanbel'in isnadları da birbirinden farklıdır.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde, Ahmed b. Yunus'un rivayetinde bulunmayan iki cümle vardır. Ebû Dâvûd, bu fazlalıkları aynen aktarmış, geri kalan kısmı ise "Önceki hadisin manasım..." şeklinde işaretle iktifa etmiştir.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetindeki fazlalıklardan biri, hadisin başındaki, Rasûlullah'ın Hz.Ömer'in, sözünü işittiğine dair olan cümle; diğeri de yine Ömer'in, bir daha o şekilde yemin etmediğini ifade ettiği cümledir.
Bu son kısım, Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde:"Vallahi Rasülullah'i dinledikten beri ne kendimden ne başkasından naklen bir daha öyle yemin etmedim" şeklinde varid olmuştur.
Hz. Ömer'in bu ifadesinden anlaşıldığı üzere, o babasının adı ile yemin ettiğinde ya bunun günah olduğunu bilmiyordu ya da, cahiliye devrinden kalma bir alışkanlık olarak diline öyle gelivermişti. Ama Hz.Peygamber kendisini bu şekilde yemin etmekten nehyedince artık bir daha öyle yemin etmedi.[338][46]

Bazı Hükümler

1. Allah'tan başkaları adına yemin etmek caiz değildir.
2. Bilmeden bir günah işleyen kışı yaptığının günah olduğunu öğrenince hemen onu terketmelidir.
3. Bir müslümanın günah işlediğini gören ve duyan kişi, uygun bir dille bu günaha mani olmaya çalışmalıdır.[339][47]

3251... Saîd b. Ebî Ubeyde'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: İbn Ömer (r.anhüma); "Kabe'ye yemin ederim-ki hayır" diye yemin eden bir adamı duyup ona:"Ben Rasûlullah (s.a)'ın; Allah'tan başkasına yemin eden(O'na)ortak koşmuştur, buyurduğunu işittim." dedi.[340][48]

Açıklama

Hafız Mizzî, el-Etrâf adındaki eserinde, bu hadisin Lü'lüî'nın rivayetinde mevcut olmadığını söyler.
Hadisin zahiri; Allah'tan başkaları ile yemin etmenin, Allah'a ortak koşmak olduğunu iifade etmektedir. Âlimler bunun; yemin edilen şeyi, azamet yönünden Allah'a ortak koşma niyetiyle olduğu takdirde şirk sayılacağını, ama dil alışkanlığı ile söylendiği takdirde sureten başkasını Allah'a ortak koşma gibi görünmekte ise de gerçekte öyle olmadığını söylerler.
Şevkânî; bu hadisteki, "Allah'a ortak koşmuştur" ifadesinin; bu şekildeki yeminden men etmekte mübalağaya delâlet ettiğini, Allah'tan başkalarına yemin etmenin haram olduğunu söyleyenlerin bu hadise dayandıklarını söyler.
Hadis, sadece put gibi ta'zimi küfrü gerektiren şeylerle değil; Kabe, Kur'ân, Nebi gibi ta'zime lâyık olan şeylerle de yemin edilemeyeceğine ve bunlarla edilen yeminlerin yemin sayılmayacağına delâlet etmektedir. Bu konuda ulemadan nakledilen bazı farklı görüşler vardır:
Cumhura göre; Allah'tan başkaları adına edilen yeminler yemin olarak gerçekleşmez.
Hanbelîlerden bir kısmı, Hz.Peygamber (s.a)'in adına edilen yeminin yemin sayılıp bozulması halinde keffaretin gerektiği görüşündedirler.
Hz,Ömer'in Kabe adına, Katâde'nin de Mushaf, talâk ve nikâhla yemin etmeyi nehyettikleri rivayet edilir.
İbnu'l-Münzir'in bildirdiğine göre, Kur'ân-ı Kerîm'e yemin eden kişi ye-Tiinini bozarsa, İbn Mes'ûd ve Hasan el-Basrî, her âyet için bir yemin keffa-reti gerektiğini söylerler.
Ebû Yusuf'a göre; bir kimse "Rahman" diyerek yemin eder ve bununla Allah'ı kastederse bu yemindir, eğer Rahman sûresini kastederse yemin değildir. Dolayısıyla bozduğu takdirde keffaret gerekmez.
Hanefîlere göre; Peygamberlere, Kabe'ye, yaratıklardan birinin başına veya hayatına yemin edilmez. "Yemin ederim","kasem ederim","şehadet ederim", "üzerime yemin olsun", "üzerime ahdolsun" gibi sözler yemin sayılır, bozulması halinde keffaret gerekir.
Kur'ân-ı Kerîm'e edilen yemin konusunda iki görüş vardır: Bir görüşe göre; Kur'ân, Allah kelâmı olduğu için onunla yemin edilir. Diğer bir görüşe göre yemin edilmez. "Mushaf hakkı için, Kur'ân hakkı için" gibi sözler esah görüşe göre yemin sayılmaz. Bu sözleri bir şarta bağlayan kişi, sözünde durmazsa, tevbe istiğfar etmesi gerekir.

Yalan yere, "Allah bilir şu şöyledir" diyen kişi, bir görüşe göre dinden çıkar. İman tazelemesi gerekir. Diğer bir görüşe göre; dinden çıkmaz, günaha girmiş olur. Tevbe istiğfar etmesi icabeder. Yalan yere; "Allah şahittir" denilmesi de yemin sayılmaz. Dolayısıyla keffareti değil, tevbeyi gerektirir.
Yemin edilmesi âdet olan Allah'ın sıfatlarından biri ile yemin edilebilir. Ancak, "Allah'ın ilmi, Allah'ın gazabı" gibi sözlerle yemin edilmez.[341][49]

3252... Talha b. Ubeydullah (r.a) -bedevînin kıssasını (anlatan) hadiste-; Hz.Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Babasına yemin ederim ki doğru söylüyorsa kurtuldu. Babasına yemin ederim ki, doğru söylüyorsa cennete girdi."[342][50]

Açıklama

Burada bir bölümü zikredilen hadisin tamamı Kitabü's-Salât'da 392 numarada geçmiştir. Hadisin tamamını görmek isteyen oraya müracaat edebilir.
Hadisin bu konu ile ilgisi, Hz.Peygamber (s.a)'in bedevînin babasına yemin etmesidir. Bu meselenin izahı da babın ilk hadisinde verilmiştir. Burada tekrar ele alınmasına gerek yoktur. Ancak, Rasûlullah'ın; "...doğru söylüyorsa cennete girdi" diye geçmiş zamana delâlet eden bir siga kullanması, ileride mutlaka gireceğine işaret içindir. Ya da, cennete girecek ameli işlemiş olur, şeklinde anlaşılır.[343][51]

5. Emanete Yemin Etmek Mekruhtur

3253... İbn Büreyde; babasından, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Emanete yemin eden, bizden değildir."[344][52]

Açıklama

Hadis-i şerif, emanete yemin etmenin caiz olmadığını göstermektedir.
Hattâbî, bu hadisle ilgili olarak şöyle der: "Emanete yeminin mekruh 3İuşu; Allah'ın, sadece Allah ve sıfatları ile yemin etmeyi emretmiş olmasından dolayı olsa gerektir. Emanet Allah'ın sıfatlarından değil, sadece

emirlerinden bir emir ve farzlarından biridir. Müslümanlar, emanete yeminden; bunun Allah'ın ismi ve sıfatları ile bir tutulması olacağından dolayı nehye-dilmişlerdir. Ebû Hanîfe ve arkadaşları; bir kimse Allah'ın emanetine yemin ederim ki derse bu yemindir ve keffaret gerekir derler. Şafiî ise, bunun yemin olmadığını dolayısıyla keffaretin gerekmediğini söyler."

Bu ifadelerden; emanete yemin etmenin haram değil mekruh olduğu ve bu kerahate sebebin, emanetin Allah'ın isim ve sıfatlarından biri olmayışı anlaşılmaktadır.

Hattâbî, Hanefîlerin emanete yemini, yemin saydıklarını söyler. Fakat bu Hanefîler arasında ittifak edilen bir mesele değildir. Hanefî âlimlerinin bu konudaki ifadelen farklıdır.

Bedâi'de şöyle denilir: "Eğer, "ve emanetillâhi = Allah'ın emanetine yemin ederim ki" derse; Asıl'da bunun yemin olduğu söylenir. İbn Semâa ise, Ebû Yusuf'tan bunun yemin olmadığının nakledildiğini bildirir. Tahâ-vî, arkadaşlarımızdan rivayetle bunun yemin olmadığını söyler. Tahâvî'nin sözünün delili şudur: Allah'ın emaneti, namaz, oruç ve başkaları gibi kulların ibadet ettikleri Allah'ın farzlarından bir farzdır. Allah (c.c); "Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik. Onu yüklenmekten kaçındılar..." buyurmuştur.[345][53] Emanete yemin, Allah'ın isminden başka bir şeyle yemin olduğu için yemin sayılmaz. Asıl'da zikredilenin izahı da şudur: Yemin esnasında Allah'a izafe edilen emanetle, Allah'ın sıfatı kasdedilir. Nitekim "emîn", Allah'ın sıfatlarındandır, o da "emanet" kökünden türemiştir. Mutlak olarak zikredildiğinde, özellikle kasem konusunda, onunla Allah'ın sıfatı murad edilir."

Görüldüğü gibi AUahın emanetine edilen yeminin yemin sayılıp sayılmayacağı konusunda Hanefilerden iki görüş vardır. Kâsânî, Bedâi' adındaki eserinde bu görüşleri ve her birinin aklî izahını yapmıştır. Asi, İmam Mu-hammed'in Mebsût adındaki kitabıdır. Zâhiru'r-rivâye eserlerinden birisi olduğu için Hanefî mezhebinde ondaki görüşler daha esah kabul edilir.

Hz. Peygamber (s.a)'in, "emanete yemin eden bizden değildir" sözündeki, "bizden değildir" ifadesi; "bizim yolumuza uyanlardan değildir" manasınadır. Yoksa, "bizim mensub olduğumuz dinden değildir" demek manasına gelmez. Kâdî şöyle der: "Bizim huyumuzda olanlardan değil,

başkalarına benzeyenlerdendir. Çünkü o, ehl-i kitabın âdetindendir. Herhalde bununla tehdidi kasdetmiştir."[346][54]

Bazı Hükümler

Emanete yemin etmek caiz değildir. Konu yukarıda izah edilmiştir.[347][55]

6. Yemin-i Lağv

3254... İbıahim -yani es-Sâiğ-; Atâ'dan, yeminde lağv konusunda şöyle haber vermiştir:
Âişe (r.anha) dedi ki: Resûlullah (s.a.); "[O], kişinin evinde (söylediği) "Hayır vallahi, evet vallahi" gibi sözleridir." buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: İbrahim es-Sâiğ, salih bir adamdı. Ebû Müslim onu, Avandes'de katletti. Tokmağı kaldırdığında ezanı duyarsa bırakıverirdi.
Yine Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Dâvûd b. Ebi'l-Furât; İbrahim es-Sâiğ'den, Hz. Âişe'ye mevkuf olarak rivayet etmiştir. Zührî, Abdülmeük b. Ebî Süleyman ve Mâlik b. Miğvel de aynı şekilde hepsi Atâ'dan Hz. Âişe'ye mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.[348][56]

Açıklama

Bu hadis Münzirî'nin, Muhtasarında mevcut değildir.Hadis; Buhârî'de, Hz. Âişe'nin sözü olarak, "Yeminle rinizdeki lağvdan dolayı Allah sizi muaheze etmez..."[349][57] âyetini tefsir sadedinde varid olmuştur. Buharî'deki rivayet şu şekildedir: "Hz. Âişe; âyeti (kişinin); 'hayır vallahi evet vallahi' sözü hakkında nazil olmuştur, dedi."
Hadisin sonunda Ebû Davud'un da işaret ettiği gibi, başkaları da hadisi mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Hadis-i şerif; lağv'ın, yemin kasdı olmadan söyleniveren söz olduğuna delâlet etmektedir. Şâfiîler, yemin-i lağvı, bu rivayetin işareti istikametinde izah etmişlerdir.
İmam Muhammed; İmam A'zam'ın yemin-i lağvı yukarıda belirtildiği biçimde izah ettiğini söyler. Fakat, Hanefî mezhebinin görüşüne göre yemin-i lağv, mukaddimede de belirtildiği gibi; doğru zannedilerek yanlışlıkla edilen ve aksi ortaya çıkan yemindir. Hâdivîler, Rabîa, Mâlik,

Mekhûl, Evzâî, Leys ve Ahmed'in bir rivayeti de Hanefîlerin görüşü doğrultusundadır.
Askalânî, yemin-i lağv konusunda sekiz ayrı görüş olduğunu söyler. Meselâ; Tâvûs'dan nakledilen görüşe göre yemin-i lağv, kişinin öfkeli iken ettiği yemindir. İbrahim en-Nehaî'ye göre ise, bir kimsenin bir şeyi yapmamak üzere yemin edip sonra unutarak o işi yapmasıdır. Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbas'tan yapılan rivayete göre, Allah'ın helâl kıldığını haram saymaktır. Bir görüşe göre, kişinin bir işi yaparsa kendisine beddua etmesi, sonra da onu yapmasıdır.
Şevkânî, yemin-i lağv konusundaki görüşleri sekize münhasır kılmanın doğru olmayacağını, araştırıldığı takdirde daha başka görüşlerin de ortaya çıkacağını söyler.
Şüphesiz bu görüşler içerisinde en meşhur olanları, Şâfiîlerle Hanefile-rin görüşleridir.
Yine Şevkânî bu görüşlerden de, Şâfiîlerin görüşünün daha isabetli olduğunu kaydeder. Şevkânî'nin bu tercihi yaparken ortaya koyduğu izah şöyledir:
"Lağv'ın manasını anlamakta başvurulacak merci, Arap lügatidir, Hz. Peygamber (s.a)'in asrında yaşayanlar, Allah'ın kitabını en iyi anlayanlardır. Çünkü onlar birer lügat ehli olmanın yanı sıra şeriat ehli de idiler. Hz. Peygamber (s.a)'i görmüşler ve Kur'an'ın iniş günlerinde hazır olmuşlardır.
Sahâbîlerden birisinden Kur'an-ı Kerim'le ilgili bir tefsir bulunur ve ondan daha üstün veya kendisi seviyesinde olan birisinden de buna zıt bir görüş bulunmazsa bu tefsin almak vacib olur. Bu görüş, lügat âlimlerinin bu sözün manası hakkında rivayet ettikleri haberlere uymasa bile sonuç değişmez. Çünkü o sahabenin naklettiği mananın, lügavî değil şer'î olması mümkündür.: Usûl'de, belli olduğu üzere, şer'î mana, lügavî manadan daha önce gelir. Bizim sadedinde olduğumuz konuda lağv; Âişe (r.anha)'nın dediğidir."
Hz. Peygamber (s.a)'den lağv yemini ile ilgili olarak başka haberler de nakledilmiştir. Meselâ, Taberî'nin Hasenü'l-Basrî'den merfû olarak rivayet ettiği bir habere göre: Ok atıcılardan biri okunu attığı zaman, hedefi vurduğuna dair yemin eder ve onun vuramadığı ortaya çıkar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s,a): "Atıcıların yeminleri lağvdır. Onun için keffarette yoktur, ceza da" buyurmuştur.[350][58]

İbn Hacer; bunun sabit olmadığını, zira ulemanın, Hasen'in mürsellerine güvenmediklerini, çünkü onun herkesten hadis aldığını söyler.
İbn Vehb de; Zührî vasıtasıyla Urve'den o da Hz. Âişe'den şöyle rivayet etmiştir: "O (yemin-i lağv), sadece doğruluğu arzu edilerek edilen fakat aksi çıkan yemindir."
Bu rivayet Hanefîlerin görüşlerini desteklemektedir. Fakat ravileri, üzerinde durduğumuz babın hadisinin ravileri kadar sika olmadıkları için onun karşısında zayıf bulunmuştur.
Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre; yemin-i lağvdan dolayı ne keffaret ne de ceza vardır. Bakara sûresinin, 225 ve Mâide sûresinin 89. âyetleri de buna çok açık bir şekilde delâlet etmektedirler. İbnü'l-Münzir ve İbn Abdil-berr, bu hususta tüm âlimlerin görüşbirliği içinde olduklarını söyler.
Hanefî fıkıh kitaplarında; "Allah'ın bu yemin sebebiyle sahibini mua-haza etmeyeceğini umarız." manasına gelen bir ibare yer alır. Asıl metinlerde olduğu için, bu söz İmam Muhammed'e ait olsa gerektir. "Allah (c.c), âyet-i kerimelerde açık bir şekilde, yemin-i lağv sebebiyle kişiyi muaheze etmeyeceğini bildirdiği halde, İmam Muhammed niçin böyle bir ifade kullanmıştır?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Bu soruya şu şekilde cevap verilmektedir: "Umud iki türlüdür. Bunlardan biri tama' diğeri tevazu içindir. Birincisine recâ-i tama', ikincisine de recâ-i tevazu denilir. İmam Muham-med'in sözü, recâ-i tevazu cinsindendir."[351][59]

Bazı Hükümler

1. Yemin-i lağv; yemin kastı olmadan, dil alışkanlığı ile söylenen evet vallahi, hayır vallahi gibi sözlerdir. Konu, şerh bölümünde izah edilmiştir,
2. Yemin-i lağv'den dolayı ne dünyevî bir keffaret ne de uhrevî bir ceza gerekmez.[352][60]

7. Yeminde Ta'riz[353][61]

"Ta'riz" diye terceme ettiğimiz "el-meâriz" kelimesi "mi'raz" kelimesinin çoğuludur. Bu kelime; en-Nihâye'deki ifadeye göre, sözünü açıkça ifade etmenin zıddı olan ta'rizden alınmadır. Aynî; "Ta'riz, bir kinaye türüdür, tasrihin zıddıdır" der. Râğıb ise bu kelimeyi şöyle izah eder: "Bu, açık ve

gizli manası olan bir sözdür ki, söyleyen gizli manayı kasdeder, açık manasını söyler."
Bu izahlardan anlıyoruz ki, buradaki ta'rizden maksat; yemin ederken ayrı ayrı manaya gelen sözün kullanılması, yemin edenin, niyetinin başka, sözünün başka olmasıdır.[354][62]

3255... Ebû Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Yeminin, arkadaşının seni tasdik edeceği (niyet) üzerine olanıdır."
Müsedded; "Bana, Abdullah b. Ebî Salih haber verdi" dedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: Onun ikisi, (yani) Abdullah b. Ebî Salih ve Abbâd b. Ebî Salih birdir.[355][63]

Açıklama

Müslim, hadisi; "Yemin edenin yemini, yemin ettirenin niyetine göredir" manasına gelen bab altında vermiştir. Bu ifade hadisin manasını anlamada oldukça kolaylık sağlamaktadır. Zaten Müslim'in diğer bir rivayeti; "Yemin, yemin ettirenin niyetine göredir" şeklindedir.
Metindeki, "arkadaş" diye terceme ettiğimiz "sahib" kelimesi burada "hasım", "müddeî" manalarında kullanılmıştır.
Hadis-i şerif, iki hasım arasındaki davalaşmada edilen yeminin, yemin edenin değil, yemin ettirenin niyetine göre olacağına delildir. Yani, yemin eden kişi "evet, ben yemin ettim ama maksadım o değildi, şu idi" şeklinde bir mezarette bulunamaz. Fethu'l-Vedûd'da; "Bunun manası; yemin, yemin ettirenin niyetine göre vaki olur. Yeminde tevriyenin tesiri olmaz." denilmektedir.
Yeminde, yemin ettirenin niyetinin muteber oluşu, genel değildir. Bazı hallerde şartlarla sınırlıdır.
Nevevî, bu konuda şu açıklamada bulunur:
"Bu hadis, hâkimin yemin istemesi durumunda edilen yemine hamlolunur. Bir adam, başka birini dava eder, hâkim de ona yemin ettirdiğinde, adam hâkimin niyetinden başkasına niyet ederse, yemin hâkimin niyeti üzerine olur. O adamın kendi niyetini gizlemesi fayda vermez. Bu konuda görüş birliği vardır. Delili, bu hadis ve icmadır.

Hâkimin isteği olmadan yemin eder ve farklı bir niyet beslerse, o zaman niyetinin faydası olur ve yemin bozulmuş olmaz. İster hiç kimse istemeden, isterse hâkim ve onun naibinin dışında birinin istemesiyle olsun, sonuç aynıdır. Hâkimden başkası, niyet ettirdiğinde onun niyetine itibar edilmez. Hasılı; kendisine yöneltilen bir davada hâkimin ve naibinin yemin ettirmesinin dışındaki bütün hallerde yemin, yemin edenin niyetine göredir. Hadiste murad edilen budur. Hâkimin huzurunda hâkim istemeden yemin etmesi halinde ise, ister Allah adı ile ister hanımını boşama ve köle azadına yemin etsin, yemin edenin niyeti muteberdir. Ancak hâkim; karısını boşama veya köle azad etmesi üzerine yemin ettirirse, niyetini gizlemesi fayda verir. Yemin edenin niyeti muteberdir. Çünkü hâkimin bunlarla yemin ettirmeye hakkı yoktur. O, ancak Allah adına yemin ettirebilir.
Şunu bilmek gerekir ki; niyet ile sözün başka mana ifade etmesi her ne kadar yemini bozmak sayılmasa da, hak sahibinin hakkını iptal edecek durumlarda bu şekilde yemin etmek ittifakla caiz değildir. Bütün bu açıklamalar Şafiî mezhebine göredir.
Kadı Iyaz; İmam Mâlik ve arkadaşlarından bu konuda farklı görüşler ve tafsilat nakletmiş ve şöyle demiştir:
"Kendisinden yemin istenmeden ve birinin hakkı taalluk etmeden yemin eden kimsenin yemininin kendi niyetine göre olduğunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Ama bir hak veya vesika hakkında kendi kendine ya da hâkimin hükmü ile başkası için yemin ediverirse, sözünün zahirine göre hüküm verileceğinde ihtilâf yoktur.
Konunun, Allah'la kul arasındaki yönüne gelince; kimisi, kendi lehine yemin edilenin, kimi de yemin edenin niyetinin muteber olduğunu söyler. Eğer yemini teklif üzerine etmişse, kendisi için yemin edilenin; kendiliğinden yemin etmişse kendisinin niyetine itibar edileceği şeklinde görüşler de vardır. Bu; Abdülmelik ve Sahnûn'un görüşüdür. İmam Mâlik ile İbnü'l-Kasım'ın zahir olan görüşleri de böyledir. Bunun aksini söyleyenler de vardır. Bunu Yahya, İbnü'l-Kasım'dan nakletmiştir..."
Nevevî'nin Kadı Iyaz'dan naklettikleri biraz daha devam eder. Ancak, fazlaca tafsilat olacağı için bu kadarla iktifa ediyoruz.
Bu konuda; Hanefî âlimlerinden Aliyyü'1-Kârî de, "Yemini teklif edenin, buna hakkı varsa onun niyeti; yoksa yemin edenin kendi niyeti muteberdir. Onun, niyetini gizlemeye hakkı vardır. Bu; âlimlerimizin görüşünün

özetidir" dedikten sonra, Nevevî'nin yukarıya aldığımız sözlerin bir kısmını nakleder.
Yeminde niyetin hukukî yönden hükmü budur. Ancak başka şeye niyet edilerek edilen yemin dinî açıdan doğru değildir. İmam Mâlik'den; "Hile ve kurnazlıkla edilen yeminin sahibi günahkârdır. Yemini de bozulmuştur. Bir özür dolayısıyla olması ise caizdir" dediği nakledilir.[356][64]

Bazı Hükümler

Davalaşmalarda; yemin edenin değil, yemin ettirenin niyeti muteberdir. Yemin edenin değişik bir şeye niyet etmesine itibar edilmez.[357][65]

3256... Süveyd b. Hanzala[358][66] (r.a)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Aramızda Vâil b. Hucr da olduğu halde Rasûlullah (s.a)'ı görmek üzere çıktık. VâiFi bir düşmanı yakaladı. (Yanımızdaki) topluluk yemin etmeyi günah saydılar, ben ise; "O benim kardeşim" diye yemin ettim. Bunun üzerine düşmanı onu salıverdi. Rasûlullah (s.a)'a geldik, ona öbürlerinin yemin etmeyi günah saydıklarını, benim ise "o benim kardeşim" diye yemin ettiğimi haber verdim. Rasûlullah (s.a):
"Doğru söylemişsin, müslüman mü si umanın kardeşidir" buyurdu.[359][67]

Açıklama

Hadiste anlaşıldığı üzere; Vâil b. Hucr'u düşmanının elinden kurtarmak için yemin etmek icabetmiş, ancak yanındakiler günah olacağını düşünerek yemin etmekten kaçınmışlardır. Sadece Süveyd b. Hanzala, gönlünden İslâm kardeşliğini geçirerek karşısındakinin bunu anlamamasına rağmen, "o benim kardeşimdir" diye yemin etmiştir. Mesele Hz. Peygamber'e aktarılınca o bunun doğru olduğunu, çünkü müslümanın, müş-lümanın kardeşi olduğunu söylemiştir.
Şüphesiz Rasûlullah (s.a)'ın bundan maksadı, kan kardeşliği değil, İslâm kardeşliğidir. Çünkü aralarında ortaklık bulunan şeylere kardeş denilmesi caizdir. Dolayısıyla bir kimse bir müslüman için, "Bu benim kardeşimdir." diye yemin ederse, yalan yere yemin etmiş olmaz.
Hadis-i şerif; ihtiyaç duyulduğu hallerde kişinin, esas niyetini gizleyerek, karşısındakinin arzusuna göre yemin etmesinin caiz olduğuna delildir. Konu

ile ilgili açıklama bundan evvelki hadisin şerhinde geçmiştir.[360][68]

(İslâm'dan) Berî Olmaya Ve İslâm'dan Başka Bir Dine Yemin Etmek[361][69]

3257... Sabit b. Dahhâk (r.a)'ın Ebû Kılâbe'ye haber verdiğine göre;
O, (Sabit) ağacın altında Hz. Peygamber (s.a)'e bi'at etmişti. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"İslâm dininden başka bir din üzerine yalan yere yemin eden kişi, dediği gibidir. Kendisini bir şey (âlet) ile öldüren kimse, kıyamet gününde onunla cezalandırılır. Sahibi olmadığı bir şeyi adakta bulunana bir şey lâzım değildir."[362][70]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayetinde Sâbit'in Hz. Peygamber'le ağaç altında biat ettiğine dair bir kayıt mevcut değildir. Yine Buharî'nin rivayetinde buradakinden farklı olarak mü'mine lanet etmenin ve küfür isnad etmenin, onu öldürmek hükmünde olduğu da bildirilmektedir. Bu rivayet, Kitabü'n-Nüzûr'daki rivayettir.
Aynî; lanet etme ve küfre insad etmenin mü'mini öldürmek gibi oluşundan maksadın, haramlık yönünden olduğunu söyler.
Kitabu'l-Cenâiz'deki rivayette ise; bu ilâveler olmadığı gibi hadisin nezir (adak) ile ilgili olan bölümü de mevcut değildir. Ayrıca, Ebû Dâvûd'ta ki, "Bir şeyle kendini öldüren kimse" bölümü; Buharî'nin bu rivayetinde, "kendisini bir demirle öldüren kimse..." şeklindedir.
Metinden anlaşıldığı üzere; hadisin ravisi Sabit b. Dahhâk ağaç altında Rasülullah'a bi'at edenlerdendi. Hatta Ebû Davud'un rivayeti; Hz. Peygamber (s.a)'in bu sözleri, adı geçen bi'at esnasında söylediği intibaını vermektedir.
Ağacın altında edilen bu bi'ata; "Rıdvan Bi'atı" denilir. Bu hadisenin özeti şudur:
Hz. Peygamber (s.a.) H. 6 senesinde Zilkade ayında yanında 1400 sahâbî olduğu halde Kabe'yi ziyaret etmek maksadıyla Mekke'ye doğru yola çıktı. Ancak Kureyşlüer, müslümanları Mekke'ye sokmak istemiyorlardı. Bunun için, süvarilerini müslümanların önüne çıkardılar. Halbuki Hz. Peygam-

ber'in maksadı savaş değil, Kabe ziyareti idi. Onun için, sahâbîler yanlarına yolcu kılınandan başka silah almamışlardı. İhramlı idiler ve yanlarında kurbanlık develeri vardı. Bu yüzden Hz. Peygamber Efendimiz Kureyşlilerle karşılaşmamak için yolunu değiştirdi. Sarp yollardan geçti ve Hudeybiye denilen yere vardı. Fakat Kureyşlüer burada da karşılarına çıktılar. Müslümanlarla Kureyşlüer arasında elçiler gidip geldiler. Her ne kadar Hz. Peygamber (s.a); gayesinin, savaş etmek değil Kabe'yi ziyaret etmek olduğunu söylüyorsa da Kureyşlüer bir türlü müslümanları Mekke'ye sokmak istemiyorlardı.

Hz. Peygamber; son olarak Hz. Osman'ı Kureyşlilerle görüşmesi için Mekke'ye gönderdi. Hz. Osman'ın Kureyşle görüşmesi uzun sürdü, bu yüzden dönüş gecikti. Müslümanlar arasında, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şayiaları dolaşmaya başladı. Bu şaiya Hz. Peygamber(s.a)'in kulağına kadar geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a), Kureyş'in yaptığını yanma bırakmak istemeyerek bütün ashabtan İslâm davası uğrunda canlarını feda etmeleri için bi'at istedi. Müslümanların tümü kılıçlarının kabzalarını tutarak yemin ettiler. Bu bi'at bir ağacın altında yapıldı. Erkek kadın tüm mü'minler, sonuna kadar Hz. Peygamber'le birlikte sebat edeceklerine, ondan ayrılmayacaklarına and içtiler.

İşte bir ağaç altında edilen ve Rıdvan Bi'atı diye meşhur olan bi'at budur. Kur'an-ı Kerim'de bu bi'attan şu şekilde bahsedilir:

"Mü'minler sana o ağacın altında bi'at ettikleri zaman, Allah onlardan razı olmuştu. Cenab-ı Allah onların kalbindeki itilâsı biliyordu da onlara huzur ve sekinet vermiş, onları pek yakın bir fetih ve zaferle mükafatlandırmıştı."[363][71]

Hadis-i şerif hüküm itibarıyla üç bölümü ihtiva etmektedir. Şimdi bu bölümleri ayrı ayrı ele alıp açıklayalım:

1- "İslâm'dan başka bir din anarak yalan yere yemin eden kişi dediği gibidir." Bu yeminden maksat; "Şöyle edersem kâfir olayım, yahudi olayım..." gibi yeminlerdir. Bir kimse bu şekilde yemin eder de sözünü yerine getirmezse dediği gibi, yahudi ya da hıristiyan olur.

Kâ'dî İyaz, bu konuda şöyle der: "Bu hadisin zahirine göre bu tür yeminlerle, İslâm gider ve dediği gibi olur. Bu söylenilenin, yemini bozmaya bağlanması da muhtemeldir. (Yani dediğini yerine getirmez, yemini bozarsa dediği gibi olur.) Büreyde'nin Rasûlullah (s.a)'den rivayet

ettiği şu hadis bu ihtimale delildir: "Bir kimse ben İslâm'dan beriyim der de eğer yalancı ise, dediği gibidir. Doğru ise İslâm'a salim olarak dönmeyecektir." Her halde bundan maksat, tehdid ve azab bakımından mübalağaya işarettir. Oriun, bununla yahudi olacağı veya İslâm'dan beri olacağı değildir. Sanki, yahudi gibi cezaya müstehaktir demiş gibidir. Hz. Peygamber'in: "Namazı terkeden kâfir olmuştur" sözü bunun benzeridir. Bu tür sözler şeriat örfünde yemin sayılır mı, sayılmaz mı? Bu sözlerini yerine getirilmemesi halinde de keffaret gerekir mi, gerekmez mi?
Nehaî, Evzaî, Sevrî, Ebû Hanîfe'nin talebeleri, Ahmed ve İshak; bunların yemin olup, bozulması halinde keffaretin gerekli olduğu görüşündedirler. Şafiî, Mâlik ve Ebû Ubeyd'e göre ise, bunlar yemin değildir, sözde durmamakla kekffareti gerektirmezler. Ancak bunu söyleyenler, isteF sözlerinde sadık ister yalancı olsunlar, günahkârdırlar."
Aynî, hadisteki "yalan yere" kelimesinin, yalan yere yemin manasına olmayıp yalan yere yemin ettiği dinleri ta'zim olduğunu söyler. Ay-nî'nin anlayışına göre; İslâm dininden başka dinleri ta'zim eden her zaman ve her halükârda yalancı olacağından dolayı, kişinin sözünde sadık veya yalancı olması arasında fark yoktur.
Aynî, İbnü'l-Cevzî'nin; "Yemin eden kişi, kendince büyük olan şeylere yemin eder. Küfür dinlerinden birini ta'zim eden kişi de kâfire benzer" dediğini naklettikten sonra, şunları söyler: "Gerçekten kâfir olmuştur. Kâfire benzemek bundan aşağıdır."
İbn Hacer de hadisteki, "O dediği gibidir" sözünden muradın; tehdid ve azabda mübalağaya delâlet etmesinin veya kişinin o dinden olduğuna hüküm edilmemesinin muhtemel olduğunu söyler. Askalânî'nin beyanına göre; böyle diyen kişi, dediği dine inananın hak ettiği azabı hak etmiştir.
Münzirî'nin görüşü de bu tür sözlerle yemin etmenin sahibini yahudi veya kâfir kılmayacağı istikametindedir.
islâm dininden başka dinler adına yemin etmenin, şer'an yemin sayılıp sayılmayacağı konusu "Yeminler kitabının" başındaki mukaddimede ve "Putlar adına yemin" konusundaki hadislerin şerhinde daha geniş olarak izah edilmiştir.
2- "Kendisini bir şeyle öldüren, kıyamet günü onunla azab edilir." Çünkü onun cezası, ameli cinsinden olur. İbn Dakîkı'1-İyd, bunun; uhrevî cezaların dünyevî cinayetler cinsinden olduğuna benzediğini söyler. Bundan, insanın kendisini öldürmesinin günahının başkasını öldürmenin günahı gibi olduğu

anlaşılmaktadır. Çünkü insanın nefsi mutlak olarak kendisinin değil, Allah'ındır. Kişi onda istediği gibi tasarrufta bulunamaz. Ancak Allah'ın izin verdiği şekilde tasarrufta bulunabilir.
Aynî, İbn Battâl'ın şöyle dediğini nakleder:
"Kişinin kendi kendini öldürmekle dinden çıkmadığında, fakihler ve ehl-i sünnet âlimleri müttefiktirler. Onun cenaze namazı kılınır ve günahı kendi-sinedir. Ömer b. Abdilaziz ve Evzaî'den başka kimse, onun namazını kıl mayı mekruh saymamışlardır. Doğrusu umumun dediğidir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) müslümanların cenaze namazını kılmayı sünnet kılmış, kimseyi istisna etmemiştir. Onun için hepsinin namazı kılınır."
Aynî, İbn Battâl'ın bu sözlerine; Ebû Yusuf'a göre de, kendi kendini öldürenin cenaze namazının kıhnmadığını ekler. Ebû Yusuf; böylelerinin, kendilerine zulmederek eşkiya ve yol kesici zümresine dahil olacakları görüşündedir.
3- "Kendi sahibi olmadığı bir şeyle adakta bulunan kimseye bir şey lâzım değildir." İbn Melek, bunu şu şekilde izah eder: "Allah hastama şifa verirse, -kendisinin olmayan bir şahıs için- filân hür olsun" demek gibidir.
Tıybî de şöyle der: "Sahibi olmadığı bir köleyi azad etmek veya başkasının koyununu kurban etmek üzere adakta bulunan kişiye -sonradan o şeyler bunun mülküne girseler bile- adağına vefa etmesi gerekmez."
Mukaddimede işaret edildiği gibi; adanılan şeyin adayanın mülkünde olması nezrin şartlarındandır.[364][72]

Bazı Hükümler

1. İslâm dininden başka dinler üzerine yemin eden kişi, onu ta'zım ettiği için sanki o dine mensup olmuş gibidir. Konu şerh bölümünde izah edilmiştir.
2. Kendisini bir âletle öldüren kişiye, âhirette o âletle azabedilecektir.
3. Sahibi olmadığı bir şey üzerine adakta bulunan kişiye adağının gereğini yerine getirmesi icabetmez.[365][73]

3258... Abdullah b. Büreyde, babasından, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Yemin edip de, "ben İslâm'dan beriyim" diyen kişi eğer yalancı ise dediği gibidir. Sadık ise, asla İslâm'a salim olarak dönmeyecektir."[366][74]

Açıklama

Hadis-i şerif, yalan yere yemin eden ve bu yemini "İslâm'dan berîyim" şeklinde yapan kişinin, dediği gibi, İslâm'dan beri olduğuna; sözü doğru ise bir daha İslâm'a salimen dönemeyeceğine delâlet etmektedir.
Aliyyu'1-Kârî; kişinin İslâm'dan berî olması şeklindeki ifadenin, bu gibi sözlerden sakındırmak maksadıyla kullanılmış mübalağalı bir tehdid olduğunu söyler. Yine AIiyyü'l-Kârî'nin ifadesine göre; yalan yere bu şekilde yemin etmek, "yemin-i gamûs" tur.
Hattâbî ise; "İslâm'dan berî olmak" üzere edilen yeminlerin, keffareti gerektirmeyip günaha sebep olduğunu; çünkü hadiste bu yeminin cezasının, sahibinin malında değil, dininde kılındığını söyler.
Allah'tan başkası adına edilen yeminlerin yemin sayılıp sayılamayacağı konusundaki âlimlerin çeşitli görüşleri daha önceden açıklanmıştı.
Hadisten, yalan yere değil de vakıaya uygun olarak; "şöyle değilse ben İslâm'dan berîyim, ben İslâm'dan beriyim ki şu şöyledir." gibi sözlerle edilen yeminin de meşru olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bunun günahı yuka-rıdakine nisbetle daha hafiftir.
Vakıaya uygun olmasına rağmen bu yeminin günah olmasına sebep, bu sözde İslâm'ın küçümsenmesi ve küfre meyi olmasıdır. Bu şekilde yemin eden kişinin İslâm'a salim olarak dönmemesinden maksat, onun günahkâr oluşudur. İbn Melek; bunun emanet üzerine yemin etmeye daha yakın olduğunu söyler.
Buraya kadar yaptığımız izahlar; edilen yeminin geçmiş ve şimdiki zamanki vakıalarla ilgili oluşuna göredir. Tabii bu çeşit yeminlerin; "Şöyle edersem İslâm'dan berî olayım..." gibi gelecekle ilgili olması da mümkündür. O zaman, yemin edenin yalancı veya sözünde sadık olmasından maksat; yeminine bağladığı şeyi yapıp yapmamasına göredir.
Hanefî mezhebine göre, bu ifadelerle edilen yeminler, yemin sayılır ve bozulması halinde keffaret gerekir.
İbnü'l-Hümâm şöyle der: "Kişinin; şöyle yaparsa İslâm'dan berî olduğuna dair sözü, bize göre yemindir. Aynı şekilde, namazdan ve oruçtan beri olma

şeklindeki sözler de yemindir."[367][75]

Bazı Hükümler

Yalan yere; "İslâm'dan beriyim" diye yemin eden kişi, dediği gibidir. Bunu söyleyen kışı sözünde sadık ise günaha girmiş olur.[368][76]

8. Katık Yemeyeceğine Yemin Eden Kişinin Durumu

3259... Yusuf b. Abdullah b. Abdüsselâm'dan,[369][77] şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a)'i gördüm; hurmayı bir ekmek parçasının üzerine koyup, "Bu (hurma), bunun (ekmeğin) katığıdır." buyurdu.[370][78]

Açıklama

Bu hadis, hurmanın katık olduğuna delâlet etmektedir. Bilindiği gibi katık; ekmekle birlikte yenen maddelerdir. Ancak hangi maddelerin katık sayılıp sayılmadığında farklı görüşler vardır. Konunun yeminle ilgisi; katık yememeye yemin eden kişinin neleri yediği takdirde yemininin bozulacağı yönündendir.
Aynî, bu hadis ile; ister taze olsun ister kuru, evde bulunan ekmeğin dışındaki tüm yiyeceklerin katık sayıldığı sonucuna varıldığım söyler. Buna göre; katık yememeye yemin eden kişi, hurma yerse yeminini bozmuş olur.
Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre katık; zeytin yağı, bal, sirke gibi (ekmeğe) sürülebilen yiyeceklerdir. Çünkü katık, kendi başına değil ekmekle birlikte yenen, ona tabi olan yiyeceklerdir. Ama, kızartılmış et, peynir, yumurta gibi ekmeksiz yenilen yiyecekler katık değildirler.
İmam Şafiî, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'un bir görüşüne göre; çok kere ekmekle birlikte yenen maddeler katıktır.
İbn Hacer, İbnü'l-Kassâr'ın şöyle dediğini nakleder:
"Ekmekle birlikte kızartılmış et yiyenin bu eti katık edindiği konusunda dilciler arasında hiçbir görüş ayrılığı yoktur. Bu kişi eğer katıksız ekmek yedim dese, yalan söylemiş, katıkla ekmek yedim dese doğru söylemiş olur.

Ama, Kûfelilerİn; katık, iki şeyin arasını birleştirmenin adıdır, şeklindeki sözleri, katıktan maksadın; ekmeğin o şey içinde yok edilmesine delildir. Bu durumda katık; .parçalarının ekmeğin parçalan içine girmesi suretiyle ona tabi olur. Bu da ancak, katığın sürülmesi (ekmeğin bandırılması) suretiyle olur. Karşı görüşte olanlar buna; "Önceki söz doğrudur. Fakat katıkla ekmeğin parçalarının birbirine yemeden önce girmesi iddiasının delili yoktur. Maksat, önce birleştirmek, sonra da yemek suretiyle yok etmektir. İşte o zaman parçaların birbirinin içine girmesi gerçekleşir." diyerek karşılık verirler." Neyin katık sayılıp neyin sayılmayacağını, bugün "katık" kelimesinin ifade ettiği manadan ziyade örfe bağlamak daha uygun olsa gerektir. Çünkü bunu en güzel tayin eden şey örftür. Günümüzün örfü de ikinci görüşe daha uygun düşmektedir.[371][79]

3260... Harun b. Abdullah, Ömer b. Hafs'dan, Ömer, babası vasıtasıyla Muhammed b. Yahya'dan, o Yezid el-A'ver'den, o da Yusuf b. Abdullah b. Selâm'dan.önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[372][80]

9. Yeminde İstisna

3261... İbn Ömer (r.a)'den, Rasûlullah (s.a)'a ref ederek, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Bir şey üzerine yemin edip arkasından "İnşaallah" diyen kimse (yemininde) istisna etmiştir."[373][81]

Açıklama

Hadisin Tirmizî'deki rivayetinde; buradaki "istisna etmiştir" sözünün yerinde, "Ona hıns (yemini bozma) yoktur" cümlesi yer almaktadır. İbn Mâce'nîn İbn Ömer'den olan bir rivayeti de Tirmizî'nin rivayetine yakındır. Ebû Hureyre'den rivayet ettiği ise bazı ifade farklılıkları olmasına rağmen, Ebû Davud'un rivayeti ile aynı manaya gelmektedir.
Tirmizî; "Bu hadisi, Eyyûb es-Sahtiyanî'den başka hiçbir kimsenin merfû olarak rivayet ettiğini bilmiyoruz" der. İbn Aliyye ise; Eyyûb'un bu hadisi bazan merfû olarak, bazan da merfû olmayarak rivayet ettiğini söyler. Beyhakî de; bu hadisin, merfû rivayetinin sadece Eyyûb'dan olduğunu ve onun bu hadisin sıhhati konusunda şek ettiğini bildirir.

Eyyûb es-Sahtiyanî, güvenilir bir ravidir. Onun için, ondan başkalarının hadisi merfû olarak rivayet etmemeleri hadisin sıhhatine zarar vermez. Üstelik aynı hadisi, Musa b. Ukbe, Kesîr b. Ferkad, Eyyûb b. Musa ve Hassan b. Atıyye de Nâfi'den merfû olarak rivayet etmişlerdir.

İstisna: Bir sözün içine aldığı manalardan bir kısmını o sözün hükmünün dışına çıkarmak demektir. Bugün dilimizde "müstesna, hariç, dışında" gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. Meselâ, "Ahmet müstesna herkes geldi" dediğimizde "herkes" sözünün içine giren "Ahmet", "geldi" hükmünün dışına çıkartılmış yani istisna edilmiştir.

Aslında Arapçada istisna için kullanılan özel edatlar vardır. Bunlar, gibi edatlardır. Yani istisna aslında, istisnaya mahsus olan bu edatlardan birisiyle olur. Ancak, bir hükmü bir şarta bağlama veya Allah'ın dilemesine bağlama da istisna yerinde kullanılmaktadır. Meselâ, "Bize gelirsen sana ikram ederim" cümlesinde ikram hükmü eve gelme şartına bağlanmıştır. Sanki "bize gelmen müstesna, sana ikram etmem" denilmiştir. Bir kimsenin, "Allah dilerse (inşaallah) şöyle yapacağım" demesi, yani işi Allah'ın dilemesine bağlaması da bir istisna sayılmaktadır.

İşte bu hadiste, mevzubahis edilen istisna bu sonuncusudur. Yani, yemin ettikten hemen sonra "inşaallah" demekle ilgilidir. Bu istisna mecazidir. Yukarıda da işaret edildiği gibi, yemin edip de peşinden ."inşaallah (Allah dilerse)" diyen kişinin sözü; "vallahi, Allah'ın dilemesi dışında hiç bir şey benim bu işi yapmama mani olamaz." manasınadır.

Bu ve buna benzer hadislerden anlaşıldığına göre; bir kimse yemin eder ve peşinden "inşaallah" derse yemini bozulmaz, yani sözünü yerine getire-mese bile yemininden dolayı keffaret gerekmez. İbnu'l-Arabî bu konuda tüm âlimlerin ittifak halinde olduklarını söyler. Aliyyü'1-Kârî ise, İmam Mâlik'-in istisnanın yeminin tahakkukuna mani olmadığı görüşünde olduğunu bildirir. Kârî'nin ifadesine göre İmam Mâlik; herşeyin Allah'ın dilemesine bağlı olduğunu, dolayısıyla "inşaallah" demesinin hükmü değiştirmeyeceğini söyler.

"înşaallah" sözünün yemini hükümsüz kılması için, söze bitişik olması gerekir. Bu bitişikliğin hükmü ve sınırı konusunda farklı görüşler vardır.

Şevkânî'nin bildirdiğine göre; içlerinde Mâlik, Evzaî ve Şafiî'nin de bulunduğu cumhur, istisnanın bitişik olmasından maksadın yemini eder etmez hiç susmadan "inşaallah" denilmesi olduğunu söylerler. Bunlara göre, arada nefes almaktan dolayı olan susmanın zararı olmaz. Şevkânî, susmanın

özürlü ya da özürsüz olması arasında fark yoktur der. Hanefîlere göre; kasden soluk alma istisnaya manidir.

Tâvûs, Hasan ve tabiîlerden bir gruba göre; yemin eden kişi, bulunduğu meclisten kalkmadıkça "inşaallah" deme yetkisine sahiptir. Katâde; kalkmadıkça veya konuşmadıkça, istisnanın caiz olduğunu söyler. Atâ, bu müddetin bir deve sağacak kadar; Saîd b. Cübeyr ise, dört ay olduğu kanaatin-dedirler. İbn Abbas'a nisbet edilen görüş tamamen yukardakilere aykırıdır. İbn Abbas, istisna için bir süre tanımaz. Kişi ebediyyen bu İstisnayı yapabilir.

İbn Abbas'a nisbet edilen bu görüş zayıftır. Çünkü, eğer dediği gibi insan yemin ettikten, günlerce hatta yıllarca sonra "inşaallah" deyip, yeminin hükmünden kurtulursa ne yeminin bir faydası kalır ne de yeminini bozan birisi bulunur.

İmam Gazali; İbn Abbas'tan nakledilen bu görüşün ona ait olmaması gerektiğini, çünkü bunun onun şanına yakışmadığını söyler. Yine Gazalî bu sözün gerçekten ona ait olması durumunda; "Her halde o, önce istisnaya niyet edip sonra onu açıklamayı kasdetmiştir..." der.

Nakledildiğine göre; halife Mansur, istisna konusunda dedesi İbn Abbas'a muhalefet etti diye Ebû Hanîfe'ye sitem etmiş, Ebû Hanîfe de; "Bunun zararı sana döner. Sana yeminlerle bi'at edip de yanından çıktıktan sonra inşaallah diyen kişiye razı olur musun?" demiştir.

Âlimlerin cumhuruna göre; and karşılığında kullanılan yemindeki istisna ile, hanımını boşama veya köle azad etmedeki istisna arasında fark yoktur. Buna göre bir kimse hanımına, "inşaallah sen boşsun", kölesine "inşaallah sen hürsün" dese hanımı boş olmaz, kölesi de hürriyete kavuşmaz. Ahmed b. Hanbel; köle azadı konusunda cumhura muhaliftir. Delili: "İnşaallah sen boşsun dediğinde boş olmaz. Kölesine, inşaallah sen hürsün derse o hürdür." manasına gelen hadistir. Ancak bunun rivayetinde Humeyd yalnız kalmıştır ve o meçhuldür. Onun için hadis zayıftır.

Hadisten anlıyoruz ki; istisnanın sıhhati için, "inşaallah" sözünün dil ile söylenmesi gerekir; niyet yeterli değildir. Ulemanın çoğunluğu da bu görüştedir. M âli kıl erden bir kısmı ise; İmam Mâlik'in, niyetin yeterli olduğu fikrinde olduğunu zannetmektedirler.[374][82]

Bazı Hükümler

1. Yemin ettikten sonra "inşallah" diyen kişi, sözünü yerine getiremese bile yeminini bozmuş sayılmaz.
2. İstisnanın sahih olması için,' bunun dil ile söylenmesi gerekir. Kalben niyet kâfi değildir.[375][83]

3262... İbn Ömer (r.anhüma), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Yemin edip de istisna eden kimse, isterse döner, isterse hıns (yemini bozma) olmadan terkeder."[376][84]

Açıklama

Bu hadis, Lü'lüî'nin rivayetinde mevcut değildir. İbn Dâse'nın rivayetinde vardır.
Yeminde istisnadan maksadın yemin ederken "inşaalah" demek olduğu yukarıdaki hadiste anlatılmıştı.
Hadisten; yemine bitişik olarak edilen istisna ile, yeminin mevzuu yerine getirilmese bile yeminin bozulmuş sayılmayacağı anlaşılmaktadır.
Bu hadise şerh olarak, Hattâbî şunları söylemektedir:
"İstisna etse" sözünün manası: kalbi ile değil, dili ile istisna etmesidir. Çünkü Ebû Dâvûd'dan başkalarının rivayetinde "yemin edip, inşaallah diyen kimse..." şeklinde bir cümle vardır. Bu hükmün içine; talâk, köle azadı ve bunların dışındaki tüm yeminler girer. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) bunu genel bir şekilde ifade etmiş, tahsis etmemiştir. Âlimler, bir şeyi yapma veya yapmamaya yemin edip de istisna eden (inşallah diyen) kişiden hıns (yen.ini bozma) in sakıt olduğunda görüşbirliği içindedirler. Talâk veya köle azadı için yemin etme ve istisnada bulunma konusunda ise, Mâlik ve Evzaî; istisnanın fayda etmeyeceğini, boşanma ve köle azadının vaki olduğu görüşündedirler. Mâlikîlerin bu konudaki illetleri şudur: Keffaretin dahil olduğu tüm yeminlerde, istisna amel eder. Keffaretin bulunmadıklarında ise istisna amel etmez.
Mâlik der ki: Beytullah'a kadar yürümeye yemin ettiği ve istisnada bulunduğu zaman, istisna düşer, yemininde hânis olur.
Hattâbî'nin hadisle ilgili sözleri burada sona ermektedir.
Diğer âlimlerin de hadis üzerinde şerhleri vardır. Ancak bunlar, bizim bir önceki hadisin şerhinde verdiğimiz bilgilerle paralel bir biçimdedir. Onun

için bu şerhlerin buraya tekrar aktarılmasına gerek yoktur.[377][85]

Hz. Peygamber (S.A)'in Yemini Konusunda Gelen Haberler[378][86]

3263... İbn Ömer (r.anhüma)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a), en çok; "Kalbleri değiştirene yemin ederim ki, fıayır...” şeklinde yemin ederdi.[379][87]

Açıklama

Haberde Hz.Peygamber (ş.a)'in Allah'ın sıfatlarından birisi ile yemin ettiği anlaşılmaktadır. Bu sıfat; "Mukallibu'I-<ulûb: Kalbleri değiştiren"dir.
Aynî; kalbleri değiştirmekten maksadın; Allah'ın, kullarının kalbini, ima-ıı terkedip küfrü seçmeye veya küfrü terkedip imanı tercih eder hale getirmesi olduğunu söyler.
Ibn Hacer de; "Mukallibu'l-kulûb, üzerine yemin edilendir. Kalpleri değiştirmekten maksad, kalbin kendisini değil, araz ve ahvalini değiştirmekir." der.
Şevkânî'nin bu konu ile ilgili sözleri de şu şekildedir: "Mukallibu'l-kulûb, kendisi ile yemin edilen şeydir. Kalbleri değiştir-nek sözü ile kastedilen kalblerin hallerini değiştirmektir; zâtını değil. Bu ifalede; kendisine lâyık bir şekilde sabit olan sıfatı ile Allah'ı isimlendirmenin caiz olduğuna delâlet vardır. Kadı Ebu Bekir b. el-Arabî: Hadis, kendileri ile vasfedildiği ve ismi anılmadığı zaman Allah'ın fiilleri ile yemin etmenin caiz olduğunu gösterir, der. Hanefîler; kudretle ilmin arasını ayırmışlar ve Allah'ın kudreti ile yemin ederse yemin gerçekleşir, ilmi île yemin ederse gerçekleşmez, demişlerdir. Delilleri şudur: İlimle, malum da kastedilir. Nitekim Allah (c.c): "Bize karşı çıkabileceğiniz bilginiz var mı?..." buyurmuştur.[380][88]
Şevkânî'nin bildirdiğine göre Râğıb; Allah'ın kalbleri ve gözleri değiştirmesini, "Allah'ın onları bir görüşten diğer görüşe çevirmesidir" şeklinde izah eder.
Hadis; irade gibi kalbî amellerin, Allah'ın yaratması ile olduğuna delâlet eder.
Yine hadis; Allah'ın kendisine lâyık bir şekilde, onun sabit olan sıfatları ile isimlendirilmesinin caiz olduğunu gösterir.

Hadis-i şerif; Allah'ın sıfatlarından biri ile yemin edip de yeminini bozana keffareti gerekli görenler için delildir. Bu konunun esasında ihtilâf yoktur. İhtilâf, Allah'ın hangi sıfatları ile yemin edilip, hangileri ile edilemeyeceği konusundadır. Gerçek şu ki, sadece Allah'a ait olan, başkalarında bulunmayan sıfatlar ile yemin etmek caizdir. "Mukallibu'l-Kulûb" bu çeşit sıfatlardandır.
Yukarıya naklettiğimiz bu mütalaa, Hafız İbn Hacer'e aittir. Hanefîle-rin Hidâye adındaki fıkıh kitabında: "Yemin, Allah adıyla veya Rahman, Rahîm gibi diğer isimlerinden biri ile, ya da; Allah'ın izzeti, celâli, kibriyâsi gibi, örfen yemin edilen sıfatlarından biri ile edilir" denilmektedir.
Hidâye'de anılan bu sıfatlar, Allah'ın zâti sıfatlarıdır.[381][89]

Bazı Hükümler

1. İnsanlarm kalbî amellerinin yaratıcs, Allah'tır

2. Allah'ın zatı sıfatlarından bin ile yemin etmek caizdir.[382][90]

3264... Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a); yeminde mübalağa ettiği zaman;"Ebu'l-Kasım'ın canına sahib olan (Allah)'a yemin ederim ki..." derdi.[383][91]

Açıklama

Bu hadis, Lü'Iüî'nin rivayetinde mevcut değildir. Onun için Münziri kitabında zikretmemiştir. Mizzî, el- iraf'ında, îbn Mâce'ye de nisbet eder. Ancak İbn Mâce'de aynı isnad ve aynı metinle bu hadis yoktur. Fakat, Rufâ'a el-Cühenî'den, "Rasûlullah (s.a) yemin ettiğinde; Muhammed'in canına sahib olan, derdi," şeklinde bir rivayet vardır.[384][92]
Bu hadisi Ebu Saîd el-Hudrî'den nakleden Âsim b. Şümeyh için; Ebû Hatim, "Meçhul"; Ebû Bekir el-Bezzâr: "Bilinen biri değil" derler. İbn Hibbân ise bu zâtı, sika raviler arasında saymaktadır.
Bilindiği gibi; Ebu'l-Kasım, Hz. Peygamber'in künyesidir. Rasûlullah (s.a)'m ilk oğlu Kasım olduğu için Efendimiz "Kasım'ın babası" manasına "Ebu'l-Kasım" diye künyelenmiştir.
Hadis-i şerif; "hayatıma sahip olan", "nefsim elinde olan" gibi sözlerle yemin etmenin meşru olduğuna delildir. "Ebu'l-Kasım'ın canına sahip olan"

diye terceme ettiğimiz cümlenin tam karşılığı; "Ebu'l-Kasım'ın nefsi elinde olan" demektir. Aliyyü'1-Kârî; "Elinde" kelimesinden maksadın, Allah'ın tasarrufu, kudreti, iradesi olduğunu söyler.
Hz.Peygamber (s.a)'in buna benzer sözlerle yemin ettiğine işaret eden daha başka haberler de vardır. Yukarıda İbn Mâce'den naklettiğimiz rivayet bunlardan biridir. Zaten, "Nefsim elimde olan", "Hayatıma sahip olan" gibi sözlerin ifade ettiği mana Allah'tır. Çünkü bunlara sahip olan Allah'tır. Dolayısıyla bu şekilde edilen yeminler Allah'a edilen yeminlerdir.
Hadiste, Hz.Peygamber (s.a)'in yeminde mübalağa ettiği zaman bu şekilde yemin ettiği ifade ediliyor. Fakat böyle bir kayit olmadan Hz.Peygamber (s.a)'in normal hallerde de adı geçen sözlerle yemin ettiği çok olmuştur. Aliyyü'l-Kârî'nin bildirdiğine göre Tıybî; bu gibi sözlerde Allah'ın kudretini izhar olduğu için, bu şekildeki yeminlerin daha üstün olduğunu söylemiştir.[385][93]

3265... Ebû Hureyre (r.a)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) yemin ettiği zaman; "Hayır, estağfirullah" derdi.[386][94]

Açıklama

Hadisin zahiri; Hz. Peygamber (s.a)'in yemin ettiği zaman "Estağfirullah" dediğine, yani bu şekilde yemin ettiğine de lâlet etmektedir. "Estağfirullah"; "Allah'tan bağış dilerim" manasınadır.
Bu kalıp ise, bilinen yemin kalıplarına benzememektedir. Şüphesiz Hz. Peygamber'in bu şekilde yemin etmesi devamlı değildir. Bazan böyle yemin ederdi.
Âlimler, bu haberde ifade edilen manayı izahda farklı şeyler söylemişlerdir. Aliyyü'l-Kârî'nin el-Mirkât adındaki eserinde verdiği şu bilgi bu konuya oldukça açıklık getirmektedir:
Kâdî, bu sözün manasının; eğer mesele bunun aksine ise, Allah'tan bağış dilerim, demek olduğunu söyler. Kadı'nın beyanına göre; gerçi bu söz (ve'stağfirullah) yemin değildir, ancak sözü tekid edip kuvvetlendirmesi bakımından yemine benzer. Onun için ravi buna yemin demiştir.
Tıybî ise şöyle der:
"sözündeki "vav" harfi, atıf içindir. Bu da kendisine atıf yapılan mahzuf bir cümlenin olmasını gerektirir. Buna karine de; sözüdür. Çünkü bu ya;

Cenab-ı Allah'ın sözünde olduğu gibi, geçen sözü reddetmek maksadıyla yemine h azırlık içindir, ya da başlı başına yemindir. Her iki takdire göre de mana; "Allah'a yemin etmem ve Allah'tan af dilerim" demektir. el-Muzhir sahibinin şu görüşü bu anlayışımızı teyid eder: Rasûlullah (s.a); bilmeden (lağv) yemin ettiği zaman hemen peşinden, dilinden kayan bu sözü telafi için, estağfirullah derdi. Gerçi, Kur'ân'da da belirtildiği üzere, Hz.Peygamber'in bu davranışı affe-dilmişti ama o bunu ümmetinin böyle şeyden kaçınması için delil olarak söylerdi."

İbn Melek de Muzhir'a uyarak, Hz.Peygamber'in bu şekildeki sözleri; konuşma esnasında ağzından çıkan "evet vallahi, hayır vallahi" gibi sözlerinin yemin olmadığına işaret etmek ve o sözleri telâfi için söylediğini kaydeder.

Aliyyü'1-Kâri, bu nakilleri yaptıktan sonra kendi görüşünü şöyle ortaya koyar:

"Hz.Peygamber(s.a)'in yanlışlıkla (lağv) yemin etmesi mümkün değildir. Çünkü bu, peygamberlik makamına aykırıdır. Hadiste geçen sözün takdirinin şu şekilde olması mümkündür: Hz.Peygamber (s.a) yemin ettiği zaman onun yemini "Hayır ve Allah'tan bağış dilerim" sözüne bitişikti. Yani yemin ettiği ve bunda "lâ" sözü ile mübalağa ettiği zaman, derdi. Bundan maksadı; benden sadır olanın hilâfına, Allah'ın bildiği şeyden dolayı Allah'tan af dilerim, demekti. Çünkü her ne kadar bunda bir sorumluluk olmasa da, iyilerin hasenatı mukarrebûnun seyyiâtıdır. Yahut da takdir; yemin etmekten dolayı Allah'tan af dilerim, şeklindedir. Çünkü zaruret olmadıkça yemin etmemek efdaldir. Zira yemin aslında bir hiledir ve insan bundan nehyedilmiştir. Onun için bazıları; gerçek de olsa yemin etmekten kaçınmışlardır. Hz.Peygamber (s.a)'in ettiği yeminler hep ihtiyaca binaendir. O, ya bir hükmü te'kid ya da yemin etmenin caiz olduğunu beyan için yemin etmiştir. Bu yüzden, yemin etmek istediği zaman, yemin etmez, onun yerine bu sözü söylerdi."

Aliyyü'l-Kârî'nin üzerinde durduğumuz hadisi şerhederken söyledikleri bundan ibaret. Zaten ihtiyaca da k afi gelmektedir.

Aliyyü'1-Kârî, şerhinde; yeminin haddizatında mekruh olduğunu ancak ihtiyaç halinde başvurulabileceğini söylüyordu. Acaba bu hüküm genel midir, yoksa duruma göre yeminin hükmünde değişiklikler olur mu? Bu konuda, Hanbelî âlimlerinden meşhur İbn Kudâme, el-Muğnî adındaki eserinde (özet olarak) şöyle der:

Yeminler beş çeşittir:
1- Vacib yeminler: Masum birini helakten kurtarmak için edilen yeminler.
2- Mendub yeminler: İki hasmın arasını bulmak, bir müslümanın gönlündeki kini gidermek gibi bir maslahata dayanan yeminler. Bir tâatı işlemek veya bir günahtan kaçınmak için edilen yeminler de bazı Hanbelî ve Şâ-fiîlere göre bu cümledendir.
3- Mubah olan yeminler: Mubah bir işi yapmak ya da yapmamak için edilen yeminlerdir. Gerçeğe uygun olan veya öyle zannedilen yeminler bu türdendir.
4- Mekruh yeminler; Mekruh bir işi yapmak veya mendub bir işi yapmamak için edilen yeminler.
5- Yalan yere edilen yeminler. Bu da haramdır.[387][95]

3266... Âsim b. Lakît'den rivayet edildiğine göre, Lakît b. Âmir bir hey'etle Rasûlullah (s.a)'a gelmişti.Lakît şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a)'ın yanına vardık... Lakît; içerisinde Rasûlullah (s.a);"İlâhının Ömrüne (bekasına) yemin ederim ki..." buyurdu (sözleri de bulunan) bir hadis söyledi.[388][96]

Açıklama

Hadiste geçen ve "...ömrü" diye terceme ettiğmiz "amr" kelimesi "ömür, hayat" manalarınadır. Allah (c.c)'a izafeten söylendiğinde, "Allah'ın bekası, devamı" manaları anlaşılır.
Gerçi haberin ifadesine göre Hz.Peygamber (s.a); "Allah'ın bekası" değil de "İlâhının bekası" demiştir. Fakat bu da "Allah'ın bekası" anlamınadır. Çünkü muhatabı müslümandı ve müslümanın ilâhı Allah'tır.
Ebu'l-Kasım ez-Zeccâc, bu terkibi açıklarken; "Amr, hayat demektir. Le amrillahi diyen kişi; sanki, Allah'ın bekasına yemin ederim... demiştir" demektedir.
Bu tür sözlerin yemin sayılıp sayılmayacağı konusunda İslâm âlimlerinden iki önemli görüş nakledilir:
1- Mâlikîve Hanefîlere göre; bu sözlerle yemin tahakkuk eder. Çünkü Allah'ın bekası onun zatî sıfatlarındandır. İmam Mâlik: "Bu şekilde yemin eden beni şaşırtmaz. İshak b. Râhûyeh'in Musannef'inde Abdurrahman

b.Ebî Bekre'den rivayet ettiğine göre, Osman b. EbiTÂs'm yemini; ömrüme yemin olsun ki şeklinde idi." demiştir.
Hanefi fıkıh kitaplarından Bedâî'de de şöyle denilir: "Allah'ın bekasına (ömrüne) yemin ederim ki şöyle yapmayacağım, diyen kişinin sözü yemindir. Çünkü bu, Allah'ın bekasına yemin etmektir. Bu da ancak onun sıfatında kullanılır. Ayrıca bu sözle yemin etmek yaygındır. Allah (c.c): "Senin ömrüne yemin ederim ki onlar sarhoşluklarında bocalıyorlar." buyurur.[389][97] Tarafe de, bir şiirinde: "ömrüne yemin ederim ki, ölüm kimsede hata etmedi..." demektedir."
2- Şafiî ve îshak b. Râhûyeh'e göre; bu sözle ancak niyet edilirse yemin sayılır. Ahmed b. Hanbei'den her iki görüş de nakledilmiştir. Ancak Şâfiîlerin görüşüne benzeyeni daha tercih edilenidir.
Bu görüşün sahipleri; yukarıda zikredilen âyetin mevzubahis sözlerle yeminin tahakkukuna delil olamayacağını, çünkü Allah (c.c)'ın her sözle yemin edebileceğini söylerler. Yaratıklar ise öyle değildir. Çünkü Allah'tan başkasına yemin edilmeyeceği sabittir, derler.
Bilindiği gibi, yemin için kullanılan harfler üçtür. Bunlar; "Bâ, tâ, vav" harfleridir. Üzerinde durduğumuz sözde, bu harflerden birinin değil de "lâm" harfinin oluşu da Şâfiîlerin görüşünün delillerindendir.[390][98]

10. Kasem Yemin Olur Mu?[391][99]

3267... İbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre; Ebû Bekir (r.a), Rasûlullah (s.a)'a "Allah aşkına" diye yemin etti, o da: "Yemin ederek ısrar etme” buyurdu.[392][100]

Açıklama

Kasem, yemin demektir. Arapçada "yemin etti", "yemin ederim" manalarına gelir. Aslında yemin edilirken eğer kasem sözü kullanılacaksa sonuna "bi'llâhi" sözü de eklenir ve öyle yemin edilir. Yani, "yemin ederim" demekten çok "Allah'a yemin ederim" denilir.
İşte bu bab, yemin için konulmuş olan sözlerin değil de, "yemin ederim" sözünün yemin sayılıp sayılmayacağı konusundadır. Bu rivayet, bundan sonra gelecek olan hadisin bir bölümüdür. Ancak Zührî'den sonraki ravileri

farklıdır ve bunda hâdiseye İbn Abbas, bizzat şahid olmuş gibi, ötekinde ise Ebû Hureyre'den naklen aktardığı için musannif hadisi iki ayrı rivayet halinde takdim etmiştir.

Konu ile ilgili malumat gelecek hadisin şerhinde verilecektir.[393][101]

3268... îbn Abbas (r.a nhuma) şöyle haber vermiştir:
Ebu Hureyre (r.a)'in bildirdiğine göre; bir adam Rasûlullah (s.a)'a geldi ve:
Ben bu1 gece bir rüya gördüm, deyip rüyasını anlattı.
Ebû Bekir (r.a) rüyayı tabir etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a): "Bazısında isabet ettin, bazısında hata ettin" buyurdu. Hz. Ebû Bekir;
Babam sana feda olsun ya Rasûlallah! Allah aşkına, sana yemin ediyorum, hata ettiğim şeyin ne olduğunu bana haber versen, dedi.
Rasûlullah:

“(Allah adına) yemin ederek ısrar etme." buyurdu.[394][102]

Açıklama

Hadisin diğer kaynaklardaki rivayetlerinde anılan şahsın gör-düğü rüya ve Hz. Ebû Bekir'in bu rüyayı tabir şekli de yer almaktadır.
Buharî'nin rivayetinde hadisin tamamı şöyledir: İbn Abbas (r.anhüma) şöyle der: Bir adam Rasûlullah (s.a)'a gelip dedi ki:
Ya Rasûlallah, bu gece rüyamda (yerle gök arasında) bir bulut gördüm. O bulut (yere) yağ ve bal yağdırıyordu. İnsanlar da bunlardan, kimi az kimi çok olmak üzere avuç avuç alıyorlardı. Bu sırada yerden göğe bir ip uzandığım, senin de o ipe yapışıp yükseldiğini gördüm. Sonra ipi başka birisi tuttu, o da yükseldi. Sonra bir başkası tuttu o da yükseldi, sonra bir başka şahıs (üçüncü) tuttu ama ip koptu. Sonra ip bağlandı.
Bunu duyan Hz. Ebû Bekir: "Ya Rasülallah! Anam babam sana feda olsun, vallahi beni bırakıp müsaade edersen rüyayı ben tabir edeyim" dedi. Hz. Hz. Peygamber (s.a) de "Haydi, tabir et" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a) şöyle dedi:
Adamın gördüğü bulut, İslâm'dır. Ondan yağan yağ ve bal Kur'an'-dır. İnsanlar onun tadından az veya çok yararlanacaklardır. Gökten yere uzanan ip, üzerinde bulunduğun hak ve adalet ipidir. Sen onu tutuyorsun, Allah da seni yüceltiyor. Senden sonra onu bir adam tutacak, ve o iple o da

yükselecek. Sonra bir başkası tutacak o da yükselecek. Sonra bir kişi daha tutacak fakat ip kopacak, sonra ip onun için bağlanacak o da yükselecek.
Anam babam sana feda olsun ya Rasülallah, bu tabirimde isabet mi ettim, yoksa hata mı bana haber ver.
"Bir kısmında isabet ettin, bir kısmında da hata ettin."
Ya Rasülallah, hata ettiğim yönü Allah rızası için söylesen. "- Allah adına yemin ederek ısrar etme."
Evet, Buharî'nin rivayetine göre mevzubahis hâdisenin oluş tarzı bu şekilde.
Aynî ve Nevevî'deki ifadelere göre; Hz. Ebû Bekir'in rüyayı tabirinde-ki hataların neler olabileceği konusunda hayli farklı görüşler ortaya konmuştur. Kimisi hatanın, bizzat Hz. Ebû Bekir'in yorumlamasında olduğunu, çünkü rüyayı Hz. Peygamber (s.a)'in yorumlayacağını söylerler. Fakat bu görüşe katılmayanlar, Hz. Ebû Bekir'in Rasûlullah (s.a)'dan izin aldıktan sonra bunu yaptığına dikkat çekerek itiraz ederler. Bu görüşe göre Hz. Ebû Bekir'in hatası, rüya tabirine ait değil, tabire atılmasıdır.
Hatanın tabire ait olduğunu söyleyenler; Hz. Ebû Bekir'in rüyadaki yağ ve balı sadece Kur'an'la tabir ettiğini, oysa bundan maksadın Kur'an'la sünnet olduğunu bildirirler. Ayrıca elinde ip kopan şahıs üçüncü halife Osman (r.a) idi. Hz. Osman devrinde karışıklıklar çıkmış ve adalet ipi onun elinde kopmuştu. Bilâhare ip bağlandığında Hz. Osman için değil, bir başkası için (Hz. Ali için) bağlanmıştı. Hz. Ebû Bekir rüyayı tabir ederken ipin Osman'ın elinde bağlandığını söylemiş ve böylece hataya düşmüştü.
Hz. Peygamber (s.a)'in Hz. Ebû Bekir'in tabirindeki hataları söylememesi; ilende ortaya çıkacak olan fitneleri şimdiden haber verip de insanları telaşlandırmama hikmetine dayanır. Buhârî sarihlerinden Kirmanı; rüya tabirindeki hataların, Hz. Peygamber (s.a) tarafından açıklanmadığı halde, kendileri tarafından ortaya çıkarılmasına sebep olarak; artık herşeyin ortaya çıkıp insanları telaşlandırma korkusunun ortadan kalkmasını gösterir.
Buraya kadar yazılanlardan anlaşıldığı üzere; Hz. Peygamber (s.a)'den sonra adalet ipine yapışacak olanlar Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (r.anhum)'dur. Fakat, Hz. Osman devrinde ip kopmuş, Hz. Ali için tekrar bağlanmıştır.
Hadisin konumuzla (yemin ile) ilgili yönü de şudur:
Kasem suretiyle yani, "yemin ederim" gibi sözlerle edilen and, yemin sayılır mı, sayılmaz mı? Bu konuda ulemadan farklı görüşler gelmiştir. Hattâbî şöyle der:

"Bu hadis; Allah'a yemin ederim, demedikçe sadece yemin ederim demenin yemin sayılmadığını söyleyenlerin görüşlerine delildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a), yemini yerine getirmeyi emretmiştir. Eğer yemin ederim sözü yemin olsaydı, onun kendisinin (yerine getirmesi, Ebû Bekir'in isteğine cevap vermesi) gerekirdi. Mâlik ve Şafiî bu görüştedirler.

Kasemi yemin kabul edenler ise; hadise başka bir açıdan bakarlar ve bunun kendileri için delil olduğunu söylerler. Çünkü eğer kasem yemin olmasaydı o zaman Hz. Peygamber (s.a), Hz. Ebû Bekir'e, "Yemin etme" demezdi, derler. Ebû Hanîfe ve arkadaşları da bu görüşe sahip olmuşlardır."

Hattâbî bu sözleri, üç mezhebin görüşünü esas alarak ortaya koymaktadır. Ancak bu görüşlerde bazı ayrıntılar vardır, onların da açıklanması gerekir.

İbn Hacer'in İbnü'l-Münzir'den nakline göre; bir kimse, "Allah'a yemin ederim" dese, bununla niyeti yemin olmasa bile, İbn Ömer, İbn Abbas, Nehaî, Sevrî ve Kûfelilere göre bu yemindir. Çoğunluk ise bu sözün yemin olmasının niyete bağlı olduğu görüşündedir.

İmam Mâlik, "Allah'a yemin ederim" sözünün niyetsiz yemin, "yemin ederim" sözünün ise ancak niyet ile yemin olduğunu söyler.

İmam Şafiî'ye göre ise; "yemin ederim" sözü hiçbir şekilde yemin olmaz. "Allah'a yemin ederim" sözü ise ancak niyetle yemin olur.

Demek ki; içlerinde Hanefîlerin de bulunduğu bir gruba göre; "yemin ederim", "Allah'a yemin ederim" sözleri her halükârda niyete bağlı olmaksızın yemindir. Mâlikîlere göre; birincisi niyetle, ikincisi niyete bağlı olmadan yemin sayılır. Şâfiîlere göre ise; birincisi hiçbir şekilde yemin olmaz, ikincisi ise ancak niyet edilirse yemin olur.

Metinde görüldüğü üzere, Hz.Ebû Bekir; Hz. Peygamber'e yemin vermiştir. Hz. Peygamber (s.a), yeminlerin gereğinin yerine getirilmesini emrettiği halde kendisi burada yapmamıştır. Çünkü, yeminin bozulmaması, başkalarına zarar vermeyecekse, yerine getirilir. Burada ise, Hz. Peygamber'in yeminin gereğini yerine getirmesi halinde Hz. Ebû Bekir'in hatalarını bildirmesi icabederdi. Bu ise müslümanların zararına olacaktı-. Bu zararın ne olduğu yukarıda belirtilmiştir.[395][103]

3269... Bize Muhammed b. Yahya (b. Fâris), Muhammed b. Kesîr'den; o, Süleyman b. Kesîr'den, Süleyman; Zührî'den, o Ubeydul-lah'tan; Ubeydullah da İbn Abbas vasıtasıyla Rasûlullah'tan bu (önceki) hadisi

haber verdi. Kasem (yemin)i zikretmedi. Ancak hadisinde, "Hz. Peygamber (s.a) Ebû Bekir'e (hatasını ve doğrusunu) haber vermedi." sözünü ilâve etti.[396][104]

11. Bir Yemeği Yemeyeceğine Yemin Eden Kimsenin Durumu[397][105]

3270... Abdurrahman b. Ebî Bekir (r.anhuma) şöyle demiştir: Bize misafirlerimiz geldi. Ebû Bekir (babam) geceleyin Rasûlul-lah (s.a)'ın yanında konuşuyordu. Bana "Sen bunların ziyafetini tamamlayıncaya kadar yanına dönmeyeceğim" dedi. Misafirlerin yemeklerini getirdim. Onlar;
Ebû Bekir gelinceye kadar yemeyiz, dediler. Nihayet Ebû Beky: geldi ve;
Misafirleriniz ne yaptı? Yemeklerim yedirdiniz mi? dedi. Misafirler;
Hayır, dediler. Ben;
Onlara yemeklerini getirdim, yemediler, "Vallahi Ebû Bekir gelinceye kadar yemeyiz" dediler, dedim.Onlar da:
Doğru söyledi, bize yemeği getirdi ama biz sen gelinceye kadar yemek istemedik. Ebû Bekir:
Sizi yemekten men eden ne? (Niçin yemediniz?).
Senin mevkiin, (Peygamber'in katındaki derecen).
Vallahi, bu gece ben o yemeği yemeyeceğim.
Vallahi, sen yemedikçe biz de yemeyeceğiz. Bunun üzerine Ebû Bekir:
Vallahi bu geceki kadar kötü bir gece görmedim. Yemeğinizi yaklaştırın, dedi.
Yemekleri yaklaştırıldı, Ebû Bekir "Bismillah" deyip yedi, onlar da yediler. Öğrendim ki; Ebû Bekir, sabahleyin Hz. Peygamber (s.a)*e gidip, kendisinin ve misafirlerin yaptıklarını haber vermiş. Efendimiz de; "İyi etmişsin, sen yeminine onlardan daha itaatli ve daha sadıksın" buyurmuş.[398][106]

Açıklama

Hadisin Buharî'nin Kitabu'1-Edeb bahsinde, buradakinden hayli farklı iki rivayeti vardır:
Bunlardan birisi, "Misafirin yanında öfkelenmek ve sabırsızlanmak mekruhtur" bahsindedir. Buradaki rivayete göre; Hz. Ebû Bekir, misafirlerin yemeği yemediklerini görünce sinirlenmiş, oğlu Abdurrahman'a bağırmış

ve ö yemeği yemeyeceğine yemin etmiş. Misafirler de, Ebû Bekir yemedikçe yememeye yemin edince, "Bismillah ilki şeytan içindir" diyerek yemiş, misafirler de yemişlerdir.
Buharî'nin diğer rivayeti ise; "Müsafirin ev sahibine sen yemedikçe vallahi ben de yemem, demesi" adındaki bâbdir. Bu babdaki rivayet de oldukça farklıdır. Bu rivayette Hz. Ebû Bekir'in konuşması oğlu ile değil, hanımı ile olmuştur. Yine bu rivayette; yeminden sonra yemeye başladıklarında lokmaların çoğaldığı belirtilir. Aynı hadis, Buharî'nin Kitabu'l-Evkât ve Menâkıb bahislerinde de geçmiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde bahsi geçen misafirler Suffa ashabından üç kişi idiler. Buharî'nin Mevâkıt'deki rivayetinde beyan edildiğine göre; Suffa ashabı fakir insanlardı. Hz. Peygamber (s.a), sahâbîleri bunları yemeğe götürmeye teşvik eder, "Yanında iki kişilik yemek olan üçüncü birini, dört kişilik yemek olan da beşinci ve altıncı kişiyi götürsün" buyururmuş. Hz. Ebû Bekir ise üç kişiyi götürmüş.
Hadisten anlaşıldığı üzere misafirler, Hz. Ebû Bekir'in Rasûlullah'ın katındaki mevkiinden veya evin reisi olmasından dolayı, o olmadan yemekten kaçınmışlar; Hz. Ebû Bekir de kendisinin yüzünden müsafirlerinin gece geç vakitlere kadar aç kalmalarına üzülmüş ve o yemekten yememeye yemin etmiş. Ancak, misafirlerin, o yemedikçe kendilerinin de yememeye yemin etmeleri üzerine, misafirleri aç koymamayı yeminine riayete tercih etmiş ve yeminini bozarak yemeği yemiştir. Tabiatıyla misafirlerin, yemek için koştukları şart gerçekleştiği için onların yeminleri bozulmamıştır.
Hz. Ebû Bekir, sabah olup da hâdiseyi Hz. Peygamber (s.a)'e aktarınca, Efendimiz onun yaptığını beğenmiş, yeminini bozma pahasına da olsa misafirine ikramını takdir etmiştir. Hatta onun yaptığının; misafirlerinin yeminlerine sadakat konusundaki yaptıklarından daha iyi olduğunu ifade buyurmuştur.
Bu rivayette Hz. Ebû Bekir'in, yeminini bozmaktan dolayı keffaret ödeyip ödemediği konusunda bir kayıt mevcut değildir. Bundan sonra gelecek olan rivayette de Muhammed b. el-Müsennâ, Sâlim'in; "Bana keffaret (Ebû Bekir'in keffareti ödediğine dair bir bilgi) ulaşmadı" dediğini kaydeder.
Bu söz, bir maslahata mebnî olarak bozulan yeminlerde keffaretin gerekmediğine delâlet etmez. Nevevî; bu durumda keffaretin gerekli olduğu konusunda hiç bir ihtilâf bulunmadığını söyler. Çünkü Hz. Peygamber (s.a)

bir hadisinde: "Bir şey üzerine yemin edip de başkasını ondan daha hayırlı gören kimse, hayırlı olanı yapsın, yemini için de keffaret ödesin" buyurmuştur. Hz. Ebu Bekir'in yaptığı da işte bunun aynısıdır. Ayrıca yemim munakide ile ilgili olan âyet de buna delâlet eder.[399][107]

Bazı Hükümler

1. Evde, misafirlerle ilgilenecek kişi varsa, ev sahibinin misafirleri bırakıp bir işine gitmesi caizdir.
2. Fakir, kimsesiz kişileri eve götürüp ikram etmek, yemek yedirmek müstehaptır.
3. Bir şeyi yapmak veya yapmamak için yemin eden kışı, sözünün aksini daha hayırlı görürse, yemini bozar ve keffaret öder.[400][108]

3271... İbnü'l-Müsennâ; Salim b. Nuh ve Abdül-A'lâ'dan, onlar Cerîrî'den; Cerirî, Ebî Osman'dan, o da Abdurrahman b. Ebî Bekir'den bu (önceki) hadisin benzerini rivayet etmişlerdir. İbnü'l-Müsennâ hadisinde, Salim'den; "Bana keffaret ulaşmadı" dediğini ilâve etmiştir.[401][109]

Açıklama

İzah önceki hadiste geçmiştir. Sâlim'in, "Bana keffaret ulaşmadı" sözünden maksat; Hz. Ebû Bekir'in yeminim bozmaktan dolayı keffaret verip vermediği konusunda bir bilginin ulaşmayışıdır.[402][110]

12. Akrabayı Ziyareti (Sıla-i Rahim) Kesmek Üzere Edilen Yemin

3272... Saîd b. Müseyyeb'den rivayet edildiğine göre; Ensar'dan iki kardeş arasında (ortak) bir miras vardı. Birisi, diğerinden (mirası) taksim etmeyi istedi. Bunun üzerine kardeşi;
Eğer bir daha taksimi istersen bütün malım Kabe'ye (adak) olsun, dedi. O zaman Hz. Ömer (r.a) şöyle dedi:
Kabe'nin senin malına ihtiyacı yok. Yemininin keffaretini ver ve kardeşinle konuş. Ben Rasûlullah (s.a)'i: "Rabbine isyanda, sıla-ı rahmi kesmekte ve sahibi olmadığın şeyde; sana yemin (yeminin gereğine sadakat) de yoktur, nezir de" buyururken duydum.[403][111]

Açıklama

Münzirî bu nadisle ÜgHi olarak; "Saîd b. Müseyyeb'in bu hadisi, Ömer b. el-Hattâb'dan işittiği doğru değildir. Onun için hadis, munkatı'dir" demektedir.
Şevkânî de; hadisin salih bir hadis olduğunu söyledikten sonra munkatı' olduğunu kaydeder. Şevkânî hadisin sıhhatine işaret için Mâlik ve Beyhakî'-nin de Hz. Âişe'den aynı manaya gelen bir hadis rivayet ettiklerini ve İbn Sikkîn'in mezkur hadisi sahih kabul ettiğini söyler. İşaret edilen Hz. Âişe (r.anha)'nin hadisi şöyledir:
"Aişe (r.anha)'ya akrabasıyla konuştuğunda, malını Kabe'ye nezreden kişinin durumu soruldu. O da; yemininin keffaretini verir, dedi."
Hadisin metninde, şeklinde bir terkib mevcuttur. Bu terkibin tam sözlük karşılığı; "Kabe'nin kapısı" demekdir. Fakat, malını, Kabe'ye adayan kişinin maksadı Kabe'nin kapısı değil, bizatihi kendisidir. Onun için terceme, murad edilen manaya uygun olarak yapılmıştır.
Bu hadiste; nezir (adak) için konulmuş olan sözler, yemin yerinde kullanılmıştır. Çünkü yemin kişinin nefsini bir şeyden men etmeye veya bir şeyi yapmaya teşvik maksadıyla söylediği, bilinen sözlerdir. Burada da, mirası taksim etmek istemeyen kardeş, niyetindeki kararlılığını isbat için, "Bir daha taksimi istersen bütün malım Kabe'ye ait olsun" demiştir. Bunu duyan Hz. Ömer (r.a)'in: "Yemininin keffaretini öde." demesi de, yukarıdaki sözün yemin makamında kullanıldığına delildir.
Şerhu's-Sünne'de bu konuda şöyle denilir:
"Falanla konuşursam, Allah için bir köle azad edeceğim, falan eve girersem Allah için oruç tutacağım veya namaz kılacağım gibi, yemin yerine kullanılmış adaklar konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şu gerçek ki bunlar; yemin yerinde kullanılmış adak lafızlarıdır. Çünkü bunu söyleyen kişi, nefsini o işten men etmeyi kasdetmiştir. Bu, kendisini bir şeyi yapmaktan men etmeyi kastederek yemin edene benzer. Sahâbîlerin ve tabiîlerin çoğuna göre; bu şekilde konuşan kişi, dediğini yaparsa kendisine yeminini bozduğunda olduğu gibi keffaret icabeder. Şafiî de bu görüştedir. Bu ve daha başka hadisler de buna delâlet eder. Diğer nezirlere kıyasla, üstlendiği şeyi yerine getirmesi gerekir diyenler de vardır."

Hattâbî; yemin maksadıyla, nezir için kullanılan sözlerin, yemin sayılıp bozulması halinde keffaretin yeterli olduğu konusunda, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın da Şafiî'nin görüşünde olduklarını söyler. Yine Hattâbî; Hz. Âişe, Hasenu'l-Basrî ve Tâvûs'un da bu görüşte olduklarını kaydeder.
Şa'bî, Hakem ve Hammâd; malını sadaka olarak vermeye yemin eden kişiye bir şey gerekmediği görüşündedirler. İmam Mâlîk'e göre ise, bu durumda olan kişi malının üçte birini fakirlere dağıtır.
Hanefîlere göre; malının tamamını sadaka olarak dağıtmak üzere yemin eden kişinin yemini, zekâta tabi olan mallar için geçerli olur.
Yine Hanefîlere göre; "Nezrim olsun ki falan yere gitmeyeyim, falanla konuşmayayım" gibi sözler birer yemin sayılır. Dolayısıyla denilen yere gider veya anılan kişi ile konuşursa bu sözlerin sahibine yemin keffareti gerekir.
Hadisin konu ile ilgisi, sıla-i rahmi (akrabayı ziyareti, onlarla konuşmayı) kesmek üzere yemin eden kişiye yemininde durmasında gerek olmayışıdır. Sıla-i rahmi kesmek, aslında Allah'a isyanın bir çeşididir. Öyleyse hadiste önce Allah'a isyan üzerine edilen yeminlere sadakat gösterilmeyeceği söylendikten sonra, sıla-ı rahmin anılması, zikru'1-hâs ba'de'1-âmm kabilinden bir itnabtır. Has olan, sıla-ı rahmin önemine işaret için getirilmiştir.
Hadis, kişinin, herhangi bir surette Allah'a isyan etmek yani günah olan bir şeyi yapmak üzere yemin eden kişinin yeminini bozup keffaret vermesi gerektiğinde delildir. Bu konu ileride 19. babda, müstakil olarak gelecektir.
Burada şu kadarını hatırlatalım ki, cumhura göre; bir günah işlemek üzere yemin eden kişi, sözünde durmaz ve keffaret de ödemez. Ahmed b. Hanbel, Süfyân-ı Sevrî, îshak, bazı Şâfiîler ve Hanefîlere göre ise keffaret öder.
Hadisin ihtiva ettiği bir diğer konu da, sahip olmadığı bir şeyi üzerine adakta bulunana da bir şeyin gerekli olmadığıdır. Bu konu da ileride 25. babda gelecektir.[404][112]

Bazı Hükümler

1. Yemin yerine kullanıIan nezre mahsus sözler yemin sayılır. Bozulması halinde yemin keffareti gerekir.
2. Bir günahı işlemek üzere yemin eden kişi, yemini bozar (günah olmaz) ve keffaret öder.

3. Sıla-ı rahmi kesmek Allah'a isyandır.
4. Bir kimsenin, sahibi olmadığı bir şey üzerine adak adaması muteber değildir.[405][113]

3273... Amr b. Şu'ayb; babası vasıtasıyla dedesinden, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Nezir (adak) ancak kendisi ile Allah'ın rızası istenilen şeyde olur. Sıla-i rahmi kesmek konusunda da yemin yoktur, (yemine sadakat gösterilmez)."[406][114]

Açıklama

Hadisin' Anmed b- Hanbel'in Müsned'indeki bir rivayeti biraz daha uzuncadır. Mezkur rivayet şu şekildedir:
Rasûlullah (s.a), halka hitabederken, güneşin altında ayakta duran bir adamı görüp:
"Bu halin ne?" diye sordu. Adam:
Sen konuşmanı bitirinceye kadar, güneşte kalmayı adadım ya Rasü-lallah! dedi. Rasûlullah (s.a):
"Bu adak değildir. Adak, ancak kendisi ile Allah'ın rızası istenilen şeydir." buyurdu.[407][115]
Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki bu rivayetle, Ebû Davud'un rivayeti aynı olsa gerek. Ancak Ebû Davud'un rivayetinde hadisin vüruduna sebep olan hâdiseye temas edilmemiştir.
Hadis-i şerif, iki önemli hükme delâlet etmektedir:
1- Bunlardan birincisi; ancak, Allah'a ibadet kasdiyla yapılan namaz, oruç, hac, sadaka, itikâf gibi amellerle nezrin edilebileceğidir. Yani bir kimse bir adakta bulunmak isterse, ibadet cinsinden olan bir ameli adamahdır. Biz, "Yeminler ve Nezirler Kitabı"nın başında, yeminler ve nezirler hakkında genel bilgi verirken, nezrin ancak farz ve vacib olan ibadetlerden birisinin cinsinden olabileceğine işaret etmiştik. Ancak nezir bir kimsenin bir ibadeti kendisine gerekli kılması olduğu için, zaten farz olan beş vakit namaz veya zaten vacib olan vitir namazı ve zenginler için fıtır sadakası, kurban bayramında kesilen kurban adak olamaz. Çünkü müslüman bunları adama-sa bile yapmak zorundadır.

Şevkânî; masiyet kabilinden olan şeylerle nezrin caiz olmadığını bildiren hadislerin muhalif mefhumunun, mubah olan (elbise giymek, yemek yemek gibi) amellerde nezrin caiz olduğuna; üzerinde durduğumuz bu hadisle, Ebû İsrail hadisi diye meşhur olan hadisin62 ise, mubah işlerde nezrin caiz olmadığına delil olduklarını söyler.
Şevkâm'nin nakline göre; Beyhakî bu farklı istidlallere şöyle bir orta yol gösterir:
Mubah işlerdeki nezir; geceleyin kalkıp namaz kılabilmek maksadıyla gündüz uyumayı adamak olabilir. Bu durumda adak, mendub bir konuda olmuş olur. Gündüz oruca dayanabilmek için gece sahuru adamak da bu kabildendir. Hz. Peygamber (s.a)'in gelmesinden dolayı sevinç göstermek de sevaba vesiledir.
Beyhakî'nin bu izahı, nezrin caiz olduğu mubahtan maksadın, bir sevabın işlenmesine sebep olan mubah fiiller olduğu anlaşılıyor. Ayrıca, masiyet olan işlerde nezrin olmadığını bildiren hadislerde, mubah işlerde adağın caiz olduğunu gösteren açık bir ifade yoktur. Bu sonuca, mefhumu muhalefetten varılıyor. Yani, madem ki günah olan konularda adak caiz değildir, o halde günah olmayan işlerde caizdir sonucuna varılıyor. Muhalif mefhumun bu çeşidi Hanefî âlimlerine göre delil kabul edilmez.
İbn Kudâme, İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre de haddizatında ibadet olmayan konularda nezrin sahih olmadığım söyler.
Sahih hadis kitaplarında; yürüyerek hacca gitmeyi adayan kişilere Hz. Peygamber'in, Allah'ın onların yürümesine ya da nefislerine eziyet etmelerine muhtaç olmadığını söyleyerek hayvanlarına binmelerini emrettiğine dair birkaç tane hadis vardır. Bu hadisler ileride gelecektir.
Hanbelîlere göre; elbise giymek, hayvana binmek gibi mubah bir işi adayan kişi, isterse sözünde durur, isterse dediğini yapmaz, yemin keffareti verir. İleride 3312 numarada gelecek olan şu manadaki hadis, bu görüş için delil kabul edilmektedir:
Bir kadın, Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Ya Rasûlallah, ben senin huzurunda def çalmayı adadım, demiş.
Efendimiz de:
"Adağını yerine getir" karşılığını vermiştir.
İbnu'l-Kattân, Ebû Hatim ve Ukaylî; bu hadisin zayıf olduğunu söylerler.
Hadisin sahih olması halinde yukarıya aktardığımız Beyhakî'nin görüşleri ile hadislerin arası te'vil edilir. İşaret edilen olay, müslümanların kâfirlere

karşı elde ettikleri bir zafer sonrası vuku bulmuştur. Müslümanların bu sevinç gösterileri, kâfir ve münafıkları üzdüğü için Hz. Peygamber (s.a) kadının def çalmasına izin vermiştir. Sanki bu sevap kabilinden bir şeydir.
2- Üzerinde durduğumuz hadisin ihtiva ettiği ikinci hüküm ise, sıla-i rahmi kesmek üzere edilen yemine itaat edilmemesi ile ilgilidir. Bu konu bir önceki hadisin şerhinde işlenmiştir.[408][116]

3274... Amr b. Şu'ayb, babası kanalıyla dedesinden Hz.Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kişinin mâlik olmadığı şeyde, Allah'a isyan konusunda ve sıla-i rahmi kesmekte; yemin de nezir de yoktur (bunlara sadakat gösterilmez). Bir kimse, bir şey üzerine yemin eder de, başkasını ondan daha hayırlı görürse, yeminini (yemin ettiği şeyi) bırakıp o hayırlı olanı yapsın. Şüphesiz onu terketmesi, yeminine keffarettir."[409][117]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Pek azı müstesna, Hz. Peygamber (s.a)'den gelen tüm (sahih) hadislerde, "Yemininden dolayı keffaret ödesin" şeklindedir.
Yine Ebû Dâvûd der ki:
Ahmed'e, "Yahya b. Saîd, Yahya b. Ubeydullah'tan hadis rivayet etti mi?" dedim. "Buna ehil olduğu halde, rivayeti terketti. Yahya b. Ubeydullah'ın hadisleri münkerdir, babası da tanınmaz. " dedi.[410][118]

Açıklama

Münzirî, Ebû Bekir el-Beyhakî'nin; "Amr'ın bu hadisi sabit değildir. Ebû Hureyre'nin, daha hayırlı olanı yapsın, bu kef-farettir, şeklindeki hadisi de sabit değildir" dediğini söyler.
İbn Hacer el-Askalânî de; "Bu hadisin ravileri fena değil ama Amr'a kadar isnad edilmesi konusunda ihtilâf edilmiştir" der.
Ebû Davud'un hadisin sonuna aldığı ta'lik da bu hadisin ve bu manayı ifade eden, yani bir şeye yemin edip de daha hayırlısını gören kişinin yeminini bozup hayırlı olanı yapmasının yeminine keffaret olduğuna işaret edilen hadislerin zayıf olduğuna delâlet eder.
Âlimlerin bu hadiste dikkatlerini çeken bölüm, yukarıda işaret edilen son bölümdür. Diğer bölümlerin ifade ettiği manayı takviye eden başka hadisler

de vardır.
Bu hadisin ihtiva ettiği hükümleri şu şekilde sıralamak mümkündür:
1- Bir kimse, sahibi olmadığı bir şey üzerine adakta bulunamaz. Meselâ, kendisine ait olmayan bir malı göstererek; "Şu malı Allah yolunda tasadduk edeceğim..." diyen kişinin bu sözü adak değildir.
Şevkânî; Buharı ve Müslim'de bulunan, "Kişiye sahip olmadığı şeyde nezir yoktur" manasına gelen hadisi şerhederken, hiçbir ihtilâfa temas etmeden, "Bu hadis, sahibi olmadığı bir şeyi adayan kişinin adağının geçerli olmadığına delildir" der.
Buharî; kişinin sahibi olmadığı bir şeyi nezretmesi konusunu günah olan bir şeyi nezretme ile yan yana, "Sahibi olmadığı şeyde ve masiyet konusunda nezir babı" şeklinde yazmıştır. İbnu'l-Münîr, kişinin sahibi olmadığı bir şeyi adamasının başkasının mülkünde tasarruf olduğu için masiyet olduğunu, bu yüzden Buharî'nin anılan babı bu şekilde isimlendirdiğini söyler. İbn Hacer de İbnü'l-Münîr'in bu izahını beğenmiştir.
Başkasına ait mal ile ilgili bir adakta bulunmak, günah olan bir şeyi adamak içerisinde mütalaa edilirse; bu adağı yerine getirmeyen kişiye keffaretin gerekli olup olmadığı hususuna, masiyeti adayana keffaretin gerekli olup olmadığındaki ihtilâfı uygulamamız gerekir. Hatırlatalım ki; cumhura göre Allah'a isyanı konu alan bir nezir yerine getirilmez ve bundan dolayı keffaret gerekmez. Ahmed b. Hanbel, Süfyân-ı Sevrî, İshak, bîr kısım Şâfiîler ve Hanefîlere göre ise keffaret gerekir.
Ancak, Hanefîlere göre; kişinin sahibi olmadığı bir şeyi adaması halinde ona keffaretin gerekli olduğuna dair bir kayıt mevcut değildir.
Kişinin sahibi olmadığı bir malı adamasından maksat, aynıyla bir başkasına ait bir maldır. Meselâ, "Falanın koyununu kurban edeceğim" şeklinde bir adaktır. Öyle olmayıp da; hiç koyunu olmayan bir kişinin "Bir koyun kesmek nezrim olsun" şeklindeki adağı, bu konuya girmez. Bu şekilde adağı olan kişi, parasıyla bir koyun alır ve keser.
İnsanın takatinin üstünde bir külfeti gerektiren nezirler de muteber değildir. Meselâ, yüz bin liraya sahip olan kişinin, iki yüz bin lira adaması halinde adağı sadece elinde olan yüz bin lira için geçerlidir.
2- Allah'a isyan etmek üzere edilen yemin ve nezirlere İtibar edilmez. Yeminler bozulur, biraz evvel anlatıldığı şekilde, kimi âlimlere göre keffaret ödenir, kimilerine göre bir şey gerekmez.

3- Sıla-i rahmi kesmek için edilen yeminlere itaat edilmez. Bu konu daha evvel geçti.
4- Bir şeyi yapmak veya yapmamak için yemin edip de aksini daha hayırlı gören kişi, yeminini bozar. Yani yemin ettiği şeyi değil, aksini yapar. Meselâ, bir şahıs babasının rızasına muhalif olarak, mubah bir işi yapmak için yemin etse; babasının rızasını kazanmak daha hayırlı olduğu için o işi yapmaz, terkeder. Peki bundan dolayı kendisine yemin keffareti gerekir mi?
Bu hadisin zahirine göre gerekmez. Çünkü hadisin sonunda; kişinin yemin ettiği şeyi terkedip hayırlı olanı yapmasının yeminine keffaret olduğu belirtiliyor. Ancak, daha önce de işaret ettiğimiz gibi; Hz. Peygamber'in birçok sahih hadisi, bunun keffareti gerektirdiğine delâlet ediyor. Bu üzerinde durduğumuz hadis de âlimler tarafından tenkid ediliyor. Onun için bu hadisin diğer sahih hadislere ters düşen son bölümünün ihticaca elerişli olmadığını hatırlatıyoruz.
Yemin edip de aksini daha hayırlı gördüğü için yemininin gereğini yapmayan kişiye keffaret gerekir.[411][119]

13. Kasden Yalan Yere Yemin Eden Kişinin Durumu

3275... İbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet edildiğine göre;
İki adam Rasûlullah (s.a)'ın huzurunda birbirleri ile davalaştılar. Hz.Peygamber (s.a) davacıdan (iddiasını isbat edecek) delil istedi, ancak onun delili yoktu. Bunun üzerine davalıya yemin teklif etti. Davalı; "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim" diye yemin etti. Bunun üzerine Hz.Peygamber (s.a):
"Evet, (yalan yere) yemin ettin. Fakat "Lâ ilahe illallah" sözünün ihlâsi sebebiyle bağışlandın" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisten, Hz.Peygamber (s.a) keffareti emretmediği murat edilir.[412][120]

Açıklama

Bu hadiste, "yemin-i gamûs" diye bilinen, yalan yere yemin söz konusu edilmektedir. Yalan yere yemin etmenin ne derece büyük bir günah olduğu, bu bahsin birinci ve ikinci babındaki hadislerde açıkça görüldü. Onun için burada, yalan yere yemin etmenin ulj/evî mes'u-liyeti üzerinde değil de, bu

yeminin dünyalık cezası yani kefaretinin olup olmayışı konusu üzerinde duracağız.
Ebû Dâvûd, hadisin sonunda; bu hadisde, Hz.Peygamber (s.a)'in yalan yere yemin eden şahsa keffareti emretmediğine işaret edildiğini söyler.
Müntekâ'da Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden bu konuda üç hadis nakledilmektedir. Hem üzerinde durduğumuz hadisi daha açıklaması, hem de konuya daha açık bir şekilde delalet etmeleri bakımından bu hadislerin manalarım buraya aktarıyoruz. Daha sonra da, mesele ile ilgili söylenen söz varsa onları vereceğiz:
1- Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet sdilmiştir:
"Beş şeyde keffaret yoktur. Bunlar: Allah'a ortak koşmak, haksız yere adam öldürmek, bir mü'mine iftira etmek, savaştan kaçmak ve haksız yere ^başkasının) malını almak için edilen sabîra yemini."[413][121]
2- İbn ömer (r.anhüma)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) bir idama:
"Şöyle yaptın mı?" diye sordu. Adam:
Hayır, kendisinden başka ilâh olmayan (Allah)'a yemin ederim ki yapmadım, dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Cebrail (a.s): "O şüphesiz yaptı. Ancak, kendisinden başka ilah ol-nayana yemin ederim ki hayır, demesi sebebiyle Allah (c.c) onu bağışladı" ledi, buyurdu.
3- İbn Abbas (r.anhüma) şöyle demiştir:
İki adam Hz.Peygamber (s.a)'in huzurunda muhakeme edildiler. Biri-ine yemin verildi. Adam da davacının hakkının kendisinde olmadığına da-r, kendisinden başka ilâh olmayan Allah adına yemin etti.
Bunun üzerine Cebrail (a.s) Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Bu adam yalancıdır, hasmının hakkı bundadır, dedi. Hz.Peygamber s.a) de, adamın hakkını vermesini emretti ve;"Adamın yemininin keffareti Ulah'tan başka ilâh olmadığını bilmesi veya şehadetidir" (buyurdu).
Görüldüğü gibi bu hadislerden ilkinde, yalan yere edilen yeminin kefaretinin olmadığı açıkça belirtilmekte; ikincisinde de yemin eden şahsın günahının kelime-i tevhidin hatırına affedildiği bildirilerek keffarete hiç temas dilmemektedir.

İbn Abbas'dan rivayet edilen ve Ebû Davud'un rivayetine benzeyen üçün-ü hadis ise öncekilere ters düşmektedir. Çünkü bunda, kelime-i tevhidi bilenin yemine keffaret olduğu ifade edilmektedir. Bu, her ne kadar yeminin ilinen keffaretine benzemese de, burada anılan yalan yere yemin etmenin e bir keffareti olduğuna işaret eder.
Hadisler arasındaki bu tezat şu şekilde halledilmiştir:
Yalan yere edilen yeminin keffaretinin olmadığını ifade eden hüküm âmmdır; geneldir. İbn Abbas hadisinde geçen ve kelime-ı tevhidin bu yemine keffaret oluşu.ise Özeldir, sadece o vakaya mahsustur.
Âlimlerin cumhuruna göre; yalan yere edilen gamûs yemininden dolayı keffaret yoktur. Bu, yeminin Önemsizliğinden dolayı değil, keffaretle telâfi edilmeyecek kadar büyük bir günah oluşundan dolayıdır. Dolayısıyla yalan yere yemin eden kişi, tevbe istiğfar eder; Allah dilerse afeder, dilerse affetmez. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'in görüşleri cumhurun görüşü istikametindedir.
İmam Şafiî ve bir grup âlime göre ise; yemin-i gamûstan dolayı da keffaret icabeder.
Hadiste Hz'.Peygamber (s.a)'in; yemin eden adamın yalan yere yemin ettiğine işaret ettiği bildiriliyor. Hz.Peygamber (s.a)'in bu bilgisi, Müntekâ'dan naklettiğimiz İbn Abbas hadisinden anlıyoruz ki, vahye dayanıyor. Durumu Efendimize Cebrail (a.s) bildirmiştir.[414][122]

Bazı Hükümler

1. Hâkim önündeki davalarda, beyyine getirmek davacının vazifesidir. Davacı beyyine getiremezse davalıdan, hâdisenin hasmının iddia ettiği gibi olmadığına dair yemin etmesi istenir.
2. Yalan yere edilen yeminler (yemin-i ğamûs) için keffaret gerekmez. Tevbe istiğfar edilmesi icabeder.[415][123]

14. Kişi Yeminini Bozmadan Önce Keffaret Ödeyebilir[416][124]

3276... Ebû Büreyde, babasından (Ebu Musa el-Eş'arî); Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Vallahi şüphesiz ben, inşaallah bir şey üzerine yemin edip de, o şeyden başkasını daha hayırlı zannedersem; mutlaka yeminimden dolayı keffaret öder ve o hayırlı olanı yaparım."
Yahut da Hz. Peygamber (s.a),t "Mutlaka daha hayırlı olanı yapar, yeminime de keffaret öderim" buyurdu.[417][125]

Açıklama

Hz.Peygamber (s.a)'in sözündeki "inşaallah" sözcüğü yeminin Allah'ın dilemesine bağlanması değildir, teberrüken söylenmiştir. Bu ve bundan sonra gelecek olan hadisler iki hükmü ihtiva etmektedirler:
a) Bir şeye yemin eden kişi, yemin ettiği şeyden başkasını daha hayırlı zanneder veya bilirse yeminini bozar.
b) Yemin edip de yeminini bozan (yemininden dönen) kişi daha yemini bozmadan önce keffaretini ödeyebilir. Bu konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Birinci madde izah edildikten sonra bu konuya tekrar dönülecektir.
Şimdi tekrar bu şıkları ele alalım:
a) Her hangi bir konuda yemin eden kişinin sözünde durup yemine devam etmesi mi, yoksa yemini bozup keffaret ödemesi mi daha iyidir? Bu mesel1 yemine konu olan şeye göre değişir:
1- Farz veya vacip bir şeyi yapmak ya da bir haramı yapmamak için edilen yemin, tâattır. Dolayısıyla yemine sadakat gerekir. Yeminin bozulması günahtır. Ramazan orucunu tutmak veya içki içmemek için edilen yemin bu kabildendir.
2- Yukarıdaki maddenin aksi; yani, farz veya vacib bir ibadeti yapmamak ya da haram bir şeyi yapmak için edilen yemin. Bu şekildeki bir yemin bozulur, yani sözde durulmaz, keffaret ödenir. Çünkü yemine sadakatin icabı ya bir borcu terketmek ya da bir haramı işlemektir.
3- Müstehap olan bir işi yapmak için edilen yemin bir tâattır. Bu yemine devam yani sözünde durmak müstehap, yemini bozmak ise mekruhtur.
4- Müstehap bir ameli (meselâ bir hastayı ziyareti) yapmamak için edilen yemini bozup keffaretini ödemek müstehap, yemine sadakat ile mekruhtur. Üzerinde durduğumuz hadis bu şıkla ilgili olsa gerektir.
5- Mubah bir işi yapmak ya da yapmamak; meselâ, bir elbiseyi giymemek için yemin edilirse, yemin sahibi yeminine sadakat gösterip göstermemekte

muhayyer olmakla beraber sözde durup yemine sadakat göstermek daha evlâdır.
b) Yemin edip de yeminini bozmayı daha hayırlı gören kişi; keffareti, yemini bozmadan mı yoksa bozduktan sonra mı öder?
Keffaretin üç hali vardır:
1- Yemin etmeden önce keffaret ödemek. Bu, hiçbir âlim tarafından caiz görülmemiştir. Yani önce yemin keffareti ödemek, sonra yemin edip daha sonra da yemini bozmak meşru değildir.
2- Yemin edip bozduktan sonra keffareti ödemek. Bu da bütün âlimlerin ittifakı ile caizdir. Yani kişi bir şey için yemin eder, yemininin gereğini yerine getirmemeyi uygun bulur ve yeminini bozar daha sonra da keffaretini öderse, bu keffaret ihtilafsız geçerlidir.
3- Yemin edip yemini bozmadan önce keffareti ödeyip daha sonra yemini bozmak. İşte bu konu ihtilaflıdır. Âlimler bu konuda üç ayrı görüşe sahiptirler:
a) Yemini bozmadan önce, ne şekilde olursa olsun (köle azadı, fakir doyurma, oruç tutma) keffaret ödemek caizdir. Bu keffareti bilâhare tahakkuk edecek olan hms (yemine riayet etmemek) için yeterlidir. İbnü'l-Münzir'in ifadesine göre; Rabîa, Evzaî, Mâlik, Leys ve Hanefîlerin dışındaki şehirler uleması bu görüştedir. Bunlar, üzerinde durduğumuz babdaki hadislere dayanırlar. Çünkü Hz.Peygamber bu hadislerin çoğunda önce keffareti bilâhare hınsı (yemini bozma) anmiştır. Hatta, bazılarında, "Keffareti öde sonra yemini boz" ifadesini kullanmıştır.
Kadı Iyaz bu görüşün ondört tane sahâbîden nakledildiğini söyler. Hat-tâbî de; İbn Ömer, İbn Abbas, Âişe (r.anhüm), Hasen el-Basrî, İbn Şîrîn, Mâlik, Evzaî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın bu görüşte olduklarını; ancak Şafiî'nin, keffaretin oruçla ödenmesi halini istisna ettiğini kaydeder.
b) Keffaret malî bir yolla, yani köle azad etmek, fakir doyurmak veya fakir giydirmek şeklinde ödenecekse, yemini bozmadan önce keffaret ödenebilir. Ama, oruç tutmak suretiyle ödenecek e, yemin bozulmadan keffaret ödenmez.
Bu görüş Şâfiîlere aittir. Hattâbî'nin ifadesine göre Şâfiîler, keffareti mal ve oruçla ödeme arasındaki bu ayrımı şöyle izah ederler: Keffarette oruca, yemek yedirmenin mümkün olmaması halinde gidilir. Bu su bulunmadığı takdirde teyemmümün caiz oluşuna benzer. O halde keffaret olarak orucun kâfi olması için fakir doyurma imkânının mevcut olmaması gerekir. Bu da

ancak yeminin bozulmasından sonra sabit olur. Keffareti fakir doyurma ile ödemek, vakti gelmeden önce zekât vermeye; oruç ile ödemek ise Ramazan gelmeden Ramazân orucu tutmaya benzer. Bunlardan birincisi caiz, ikinicisi değildir.

c) Yemin bozulmadan Önce keffaret ödenemez. Ödenirse bu yeterli değildir. Yemin bozulduktan sonra tekrarlanması gerekir.

Bu görüş Hanefîlere aittir. İbnü'l-Münzir'in ifadesine göre; İmam Mâlik'den bir rivayet ile Mâlikîlerden Eşheb ve Dâvûd-u Zâhirî'nin görüşü de bu istikamettedir.

Hanefîlerden Tahavî bu görüşe, "Bu, yemin ettiğiniz zaman yeminlerinizin keffaretidir"[418][126] mealindeki âyeti delil gösterir. Âyetteki, "Yemin ettiğiniz zaman" ifadesinden maksadın, "yemin edip de yemininizi bozduğunuz zaman" olduğunu söyler. Karşı görüşte olanlar ise âyetteki "yemin ettiğiniz zaman" ifadesinin; "yemin edip de yemini bozmayı dilediğiniz zaman" takdirinde olduğunu söylerler.
Askalânî; takdirin bundan daha genel olduğunu ve âyetin izahında öne sürülen görüşlerden birisinin ötekinden daha üstün olmadığını söyler.
Hanefîlerin, görüşlerini destekledikleri diğer delilleri de şunlardır:
1. Keffaret, günah olan bir işin telafisi için meşru kılınmıştır. Yemin konusunda günah olan bizatihi yemin değil, yemini bozmaktır. Çünkü yemin etmek meşrudur. Bu konuda hiçbir tereddüd ve ihtilâf yoktur. Zaten Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde birçok yemin mevcuttur. O halde yemin meşrudur, mübahdır. Öyleyse, yemin bozulmadan keffaret olmaz,
2. Bozulan yeminin keffareti farzdır. Yemin bozulmadan öncie ödenen keffaret ise nafiledir. Nafilenin ise farzın yerini tutması mümkün değildir.
3. Hadislerin bazılarında, önce keffaretin sonra hinsin (yemini bozmanın) anılması da delil olamaz. Çünkü Ebû Davud'un da işaret ettiği gibi bazı rivayetlerde durum tam tersinedir; yani keffaret, yemini bozmadan sonra zikredilmiştir.
Bedâiu's-Sanâi'de her iki görüşün delilleri ve münakaşası ayrıntılı olarak incelenmektedir. Bedâi' bir Hanefi fıkıh kitabı olduğu için tabiatıyla Hanefîlerin görüşü ve delilleri üstün gösterilmektedir.
Kadı Iyaz; keffaretin ancak yeminin bozulması ile vacip olduğunda ve yeminin bozulmasından sonra keffaret, ödemenin cevazında âlimlerin müttefik olduklarını söyler. Kadı lyaz'ın bildirdiğine göre; İmam Mâlik, Şafiî, Evzaî ve Sevrî'nin mezheplerinde de keffaretin, yeminin bozulmasından sonra ödenmesi müstehaptır.[419][127]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse bir konuda yemin eder de başkasını daha hayırlı görürse yeminini bozup keffaret öder. Mesela, babası ile konuşmamak için yemin eden kişinin babası ile konuşup yeminine keffaret ödemesi (Aliyyü'l-Kârî'nin ifadesine göre) menduptur.

2. Yeminini bozacak olan kişi, önce keffaret Ödeyip sonra yeminini bozabilir. Bu konu ihtilaflıdır. Hanefîler aksi görüştedir. İhtilâf, şerhte ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3. Yemin ederken istisna kasdı olmadan, "inşaallah" demek caizdir.[420][128]

3277... Abdurrahman b. Semüre'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah(s.a) bana:
"Ya Abdurrahman b. Semüre! Bir şey üzerine yemin edip de başkasını o şeyden daha hayırlı gördüğünde o hayırlı olanı yap ve yeminine keffaret öde" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ahmed'in, yemini bozmadan önce keffaret ödemeye ruhsat verdiğini duydum.[421][129]

Açıklama

Buharî'nin bir rivayeti ve Tirmizî'nin rivayeti burada olduğu gibidir. Yani önce yemin edilen şeye muhalif olarak daha hayırlı olanı yapmak, sonra da keffaret zikredilmiştir. Buharî'nin bir rivayeti ile Müslim'in rivayetinde ise keffaret, yemini bozmadan önce anılmıştır.
Buharî'nin Keffaretu'l-Eymân kitabındaki rivayetinde hadisin baş tarafında emanet konusu da ele alınmıştır. Anılan rivayet şu şekildedir:
"Liderliği isteme. Eğer o sana istenmeden verilirse, o konuda yardım görürsün. Ama istediğin için verilirse, kendi başına bırakılırsın (Allah yardım etmez).Bir şeye yemin edip de başkasını daha hayırlı görürsen, o hayırlı olanı yap ve yemininden dolayı kefaret öde."
Bu hadis, herhangi bir konuda yemin edip de yemin ettiği şeyin aksini yapmanın daha efdal olduğuna delildir. Şüphesiz bu durumda kendisine yemin keffareti gerekir.
Konu, bir önceki hadiste ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.[422][130]

3278... Katâde, Hasen'den o da Abdurrahman b. Semüre'den (önceki) hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.
Katâde,-(bu rivayette, öncekinden farklı olarak Rasûluîlah s.a'in); "Yemininden dolayı keffaret öde, sonra o hayırlı olanı yap" (buyurduğunu) söyledi.Ebü Dâvûd dedi ki:

Ebû Muse'l-Eş'arî, Adiyy b. Hâtem veEbû Hureyre'nin hadisleri bu hadisin manasındadır. Bunlardan her birinden (yapılan) bazı rivayet (ler)de; yemini bozmak keffaretten önce, bazılarında ise keffaret yemini bozmaktan öncedir.[423][131]

Açıklama

Bu rivayet, öncekinin farklı bir naklidir. O rivayeti, Hasen'den aktaranlar, Yunus ve Mansur'dur. Bunu Hasen'den rivayet eden ise Katâde'dir.
Ancak bu rivayetin tekrarına esas sebep senetteki farkhlıkdan ziyade, metindeki farklılık olsa gerek. Çünkü, önceki hadiste, Hz. Peygamber (s.a) Abdurrahman b. Semüre'ye; önce daha hayırlı olanı yapmasını (yemini bozmasını) peşinden keffareti zikretmiştir. Bu rivayette ise, önce yemin keffaretini ve daha sonra hayırlı olanı yapmasını emretmiştir.
Ebû Dâvûd da hadisin sonundaki ta'Iikinda, bu konuda Ebû Mûse'l-Eş'arî, Adiyy b. Hâtem ve Ebû Hureyre'den hadis rivayet edildiğini, bu rivayetlerin bir kısmında önce keffaretin sonra yemini bozmanın bir kısmında da aksinin zikredildiğini söyler.
Ebû Davud'un işaret ettiği bu rivayetlerden, Ebû Musa'ya ait olanı; Buharî, Müslim ve Ebû Dâvûd'da; Adiyy b. Hâtem ve Ebû Hureyre'ye ait olanları da Sahih-i Müslim'dedir.[424][132]

15. Keffarette Kaç Sa' Verilir?

3279... İbn Harmele dedi ki:
Ümmü Habib bize bir sa' hibe etti ve Safiyye (r.anha)'nin kardeşinin oğlu vasıtasıyla Safiyye (r.anha)'dan, onun Rasûluîlah (s.a)'m sa'ı olduğunu haber verdi.Enes (r.a) der ki:
"O sa'ı ölçtüm[425][133] , Hişâm'ın[426][134] müddü ile iki buçuk müd buldum."[427][135]

Açıklama

Hadis;yemin keffaretinde fakirlere verilecek olan sadakanın mikdarını konu alan bir başlık altında yer almıştır. Ancak, hadisin zahiri bu konu ile hiç de ilgili görülmemektedir. Çünkü burada; yemin keffaretinden değil, hibe

edilen bir sa'ın Hz.Peygamber'in sa'ı olup, bu sa'ın da Hişâm'ın ölçüsü ile iki buçuk müd mikdarında olduğu bildirilmektedir.

Sa' ve müd ölçüleri ile ilgili malumat Kitabu't-Tahâre'nin "Abdestte yeterli olan su" babında (bab:44) ve Kitabu'z-Zekât'ta geçmiştir. Onun için biz burada önce yemini bozmadan dolayı gerekli olan keffaret, sonra da bu keffaretin edası ile ilgili görüşleri verelim. Bu bilgiyi verirken eski metinlerdeki ölçü birimlerini (müd, sa') esas alacağız. Bu birimlerin bugünkü karşılıkları için, işaret edilen yerlere bakılabilir.-

Yemini bozmanın keffaretini eda biçimi Kur'an-ı Kerim âyetiyle tesbit edilmiştir. Mâide sûresinin 89. âyetinde şöyle buyurulur: "...Yeminin kef-fareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır; yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutunuz. Şük-redesiniz diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor." Âyet; yemin keffareti ödeyecek kişiyi önce üç şey arasında; köle azad etmek, on fakir giydirmek veya doyurmakta muhayyer bırakmış; bunlardan birisine güç yetirilmemesi halinde üç gün oruç tutmasını öngörmüştür. Âlimlerin çoğunluğu âyeti zahiri üzerine almış ve bu şekilde görüş beyan etmiştir. Ancak bu sayılan şeylerin ayrıntılarında ihtilâfa düşmüşlerdir.

Keffaret, fakir doyurma şeklinde ödenecekse, her bir fakire verilecek veya yedirilecek mikdar nedir?

İmam Mâlik, İmam Şafiî ve Medinelilere göre her fakire, Hz. Peygam-ber'in ölçeği ile bir müd buğday verilir. Ancak Mâlik, bir istisnada bulunmuş ve bunun Medinelilere ait olduğunu, başka memleketlerde ahalinin kendi nafakalarından orta bir mikdarı vereceklerini bildirmiştir.

Hanbelîlere göre; her fakire buğday ve undan bir müd, ekmekten iki rıtıl, arpa ve hurmadan iki müd'tür.

İmam A'zam Ebu Hanîfe'ye göre; her fakire buğdaydan yarım sa', arpa ve hurmadan bir sa' verir.[428][136] Keffaret ödeyen kişi, bunları vermeyip de, on fakiri akşamlı sabahlı doyursa bu da yeterlidir. Ayrıca bu maddelerin para olarak karşılığını da verebilir.

Âlimlerin ihtilâfına sebep; geçen âyetteki "...ailenize yedirdiğinizin ortalamasından..." ifadesini yorumlama farklılığıdır. Şafiî ve Mâlikîler bu ifadeyi, bir defa yemek; Hanefîler de, bir gün yemek şeklinde anlamışlardır.

Ebû Davud'un bu bölümünde, keffaretin fakir giydirme ya da oruç ile ödenmesi konusunda bir bab yer almamıştır. Onun için biz bu konulara da burada kısaca temas edelim:
Fakirlere giydirilecek elbisenin mikdarı mezhepler arasında ihtilaflıdır:
Mâlikîlerle Hanbelîlere göre; namazda setrü'l-avrete yeterli olan elbisedir. Yani giyildiğinde, namazın caiz olduğu elbisedir.
İmam Muhammed veİmam Şafiî'ye göre; elbise denilebilen herşey keffareti ödemede kâfidir. Meselâ gömlek, pantolon hatta başa sarılan sarık birer elbisedirler. İmam A'zam ve Ebû Yusuf'a göre sadece pantolon veya sarık, keffaretin ödenmesinde kâfi değildir. Hanefî mezhebinde, sonraki görüş uygulanmaktadır. Vücudun tamamını veya ekserisini örten bir elbisenin verilmesi şart koşulmuştur. İbn Rüşd'ün Bidâyetu'l-Müctehid adındaki eserinde, Ebû Hanîfe'nin İmam Şafiî ile aynv görüşte olduğu; İmam Ebû Yusuf'un görüşünün ise farklı olduğu söylenir.
Keffaret verilirken on ayrı fakirin olmasının şart olup olmadığı konusu da ihtilaflıdır:
İmam Şafiî veİmam Mâlik'e göre mutlaka on ayrı fakire yedirilmeli veya giydirilmelidir. Hanefî veHanbelîlere göre; on ayrı fakirin bulunması şart değildir. Bir tek fakire on ayrı gün sabahlı akşamlı yemek yedirilse, veya her gün bir fitre ya da her gün birer elbise verilse caizdir. Fakat bir fakire bir günde on fitre verilse veya on elbise verilse bu, bir fitre yerine geçer. Dokuz fakirin daha doyurulması veya giydirilmesi, ya da aynı fakire dokuz gün daha fitre verilmesi gerekir.
Yukarıda da işaret edildiği gibi, yemin keffareti ödeyecek kişinin köle azad etme, fakir doyurma veya fakir giydirme imkânı yoksa üç gün oruç tutar. Bu üç günün peşpeşe olmasının şart olup olmadığında farklı görüşler vardır. İmam Mâlik ve Şafiî'ye göre orucun peşpeşe olması (tetâbu) şart değildir; Hanefî ve Hanbelîlere göre şarttır. İbn Kudâme'nin belirttiğine göre, İbrahim en-Nehaî, Sevrî, İshak, Ebû Ubeyde ve Ebû Sevr de bu görüştedir. Aynı görüş; Hz. Ali, Atâ, Mücâhid ve İkrime'den de rivayet edilmiştir.
Bu görüş ayrılığına sebep, İbn Rüşd'ün bildirdiğine göre şudur:
1- Mushafta bulunmayan kıraatle amel caiz midir? Caiz diyenler, orucun peşpeşe olmasını şart koşarlar. Çünkü İbn Mes'ûd yukarıda geçen âyeti, "Peşpeşe, fasılasız üç gün oruç" şeklinde okumuştur. Halbuki mushafta peşpeşe, fasılasız" kaydı mevcut değildir.

İbn Kudâme; "Bu ilâve Kur'ândan ise, onunla amel şarttır. Kur'ân'-dan değilse Hz. Peygamber'den bir rivayettir. Çünkü İbn Mes'ûd'un bunu Hz.Peygamber'den duyması muhtemeldir, o Kur'an'dan zannetmiştir. Her iki takdirde de orucun peşpeşe olması gerekir." der. Merginanî de Hidâye'de îbn Mes'ûd'un bu kıraatinin meşhur haber hükmünde olduğunu söyler.
2- Mutlak olarak orucun emredilmesi, onun peşpeşe olmasını gerektirir mi, gerektirmez mi?
Orucun peşpeşe olmasını şart koşanlardan Hanbelîlere göre; hastalık ve kadının hayzı, tevaliye (peşpeşe olmasına) manî değildir. Hanefîlere göre manidir. Çünkü müddet azdır. Bu özürlerin bulunmadığı zamanda oruç tutulabilir.[429][137]

3280... Muhammed b. Muhammed b. Hallâd Ebû Ömer şöyle der: Bizde Halid'in mekkûku denilen bir mekkûk vardı. O Harun'un ijlçeği ile iki ölçekti.
Halid'in sa'ı da, Hişâm'ın yani Hişâm b. Abdilmelik'in sa'ı idi.[430][138]

Açıklama

Bu rivayet Ebû Davud'un nüshalarının çoğunda mevcut değildir. Avnü'l-Ma'bûd sahibi; "Bu rivayet, Sünen'in muh asarında ve Sünen nüshalarının umumunda yoktur. Fakat biz onu bazı sa-ih nüshalarda bulduk. Hafız Mizzî de bu rivayeti, Etraf da Muhammed b. 'fuhammed el-Bâhilî'den bahsederken anmış fakat hiçbir raviye nisbet tmemiştir" der.
Mekkûk: Bir ölçek adıdır. Nihâye'de:"Mekkûk, müd'tür. Sa' olduğu la söylenir. Ama önceki daha uygundur. Çünkü başka bir hadiste bu keli-ıe, müd ile izah edilmiştir" denilir.[431][139]

3281... Müsedded, Ümeyye b. Halid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Halid el-Kasrî vali olunca sa'ı büyüttü ve bir sa' on altı ntıl oldu. Ebû Dâvûd dedi ki: Muhammed b. Muhammed b. Hallâd'ı zenciler (harpte ve hataen değil) kasden öldürdüler.
Ebû Dâvûd elini şöyle uzattı, avuçlarının içini yere doğru tuttu ve şöyle dedi:
Halid'i rüyamda gördüm "Allah sana nasıl muamele etti? diye sordum. "Cennete koydu"dedi. "Senin (Zencilerin önünde) durman demek sana zarar

vermedi" dedim.[432][140]

Açıklama

Bu rivayet de birçok nüshada mevcut değildir. Halid el-Kasrî'nin sa'ı büyütmesi ile ilgili bu haber bir hüccet değildir. Çünkü büyüklüğü 5 rıtıldır. Ebu Yusuf, sa'ı sekiz ntıl zannediyormuş. Bu konuda İmam Mâlik ile münazara etmiş, İmam Mâlik gidip evinden bir sa' getirmiş; bu Hz. Peygamber'in sa'ı demiş, ölçmüşler tam 5 ntıl gelmiş. Ebu Yusuf da görüşünden dönmüş.[433][141]

16. (Yemin Keffaretinde) Mü'min Köle Azad Etmek

3282... Muâviye b. Hakem es-Sülemî'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ya Rasûlallah! Benim bir cariyem var, ona bir tokat attım, dedim. Hz. Peygamber (s.a) bunu bana çok gördü, (yakıştırmadı).Ben de:
Onu azad edeyim mi? (Hürriyetine kavuşturayım mı?) diye sordum.
"O cariyeyi bana bîr getir." buyurdu.
Ben de onu Rasûluilah'a getirdim, Efendimiz (kadına):.
"Allah nerede?" diye sordu.
Gökyüzünde. "Ben kimim?"
Sen Allah'ın elçisisin. RasûluIIah (s.a) (bana):
“Onu azad et, şüphesiz o mü'mindir" buyurdu.[434][142]

Açıklama

Hadisin İmam Mâlik'in Muvatta'ındaki rivayetinde; Muâviye’nın cariyeye tokat vurmasına, onun bir koyunu kaybetmiş olmasının sebep olduğu belirtilmektedir.
Anılan rivayette bu husus şu şekilde ifade edilmiştir:
"RasûluIIah (s.a)'a gelip; ya Rasûlallah, benim koyunlarımı güden bir cariyem var. Yanına gittim, bir koyun kaybolmuş. Sordum; kurt yedi, dedi. Bende kızdım; nihayet ben de insanım ve yüzüne bir tokat vurdum. Benim bir köle azad etme borcum var, onu azad edeyim mi? dedim..."
Görüldüğü gibi, gerek Ebû Davud'un gerekse Muvatta'ın rivayetlerinde mevzubahs edilen köle azad etmenin yemin keffareti ile ilgili olduğuna dair

bir kayıt mevcut değildir. Muvatta'ın rivayetinde ravi sahabenin bir köle azad etme borcu olduğuna işaret edilmekte, fakat bu borcun neden dolayı olduğu belirtilmemektedir. Ancak, işaret edilen hadis Muvatta'da "Vacib olan köle azadlarda caiz olanlar" başlığı altında yer almıştır.
Sahih-i Müslim'de; kölesine tokat atan kişinin keffaret olarak o köleyi azad etmesi gerektiğine dair bir bölüm ve bu konuda bazı hadisler vardır. Gerçi üzerinde durduğumuz hadis, Müslim'in o babında yer almamaktadır. Fakat, bu hadiste işaret edilen azad konusunda onunla alâkalı olması muhtemeldir. Yani, Hz. Peygamber (s.a) Muâviye'ye, cariyesine tokat attığı için onu azad etmesini emretmiş olabilir. Cariyenin azadından önce Hz. Peygam-ber'in onun müslüman olup olmadığını araştırması, keffarette azad edilecek kölenin müslüman olmasının şart' olduğuna işaret kabul edilmiştir.
Alimler; az bir dövmekte, köle azad etmenin vacib değil mendub olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunun yapılan hataya keffaret olacağı ümit edilir. Fakat, aşın derecede dövülmesi halinde ne gibi cezalar verileceği.konusunda farklı görüşler Vardır. Mâlikîlerle İmam Leys'e göre, böyle bir köle, sahibi aleyhine azad olur ve sahibi idarece cezalandırılır. Diğer âlimlere göre köle azad olmaz.
Hadis metninde ifade edildiği üzere, Muâviye (r.a) cariyeyi Hz. Peygamber'e (s.a) getirince, Efendimiz, onun mü'min olup olmadığını anlamak maksadıyla, Allah'ın nerede olduğunu sormuş, o da "gökyüzünde" karşılığını vermiştir. Kadının Hz. Peygamber'in peygamberliğini de tasdik etmesinden sonra Efendimiz, cariyenin mü'min olduğuna hükmetmiştir.
Bu ifadelerden; "Allah göktedir" diyen kişinin dinden çıkmayacağı, hatta Allah'ın semada olduğu anlaşılmaktadır.
Ancak cariyenin, "Allah gökyüzündedir" demesinden maksadı, Allah'ın yüceliğini işaret olsa gerektir. Çünkü ehl-i sünnet itikadına göre, Allah yer ve zamandan münezzehtir. Kur'ân-ı Kerîm'deki, Allah'ın arş üzerine istiva ettiğini bildiren âyetleri, selef uleması hiç te'vil etmez, olduğu gibi kabul eder. Bundan muradın ne olduğunu ancak Allah Teâlâ'nın bildiğini söyler. İşte ehl-i sünnette muteber ve meşhur olan görüş budur.
Allah'ın arş üzerine istivası konusu, ilgili âyetlerin tefsirlerinde uzun uzadıya anlatılır.[435][143] Biz bu konuyu merak edenlere, işaret ettiğimiz yere bakmalarını tavsiye edip, hadisten elde edilen hüküm konusuna dönelim.

Yukarıda işaret edildiği gibi hadisin zahiri, yemin keffaretinden dolayı azad edilecek kölenin vasfına doğrudan delâlet etmemektedir. Ebû Dâvûd'-un bu hadisi, yemin keffareti babında vermesi, keffaretlerin tümünde azad edilecek kölenin aynı vasıfta olması gerektiğine işaret için olmalıdır. Yani madem ki, müslüman bir köleye tokat atmaktan dolayı azad edilecek kölenin müslüman olması gerekiyor, yemin keffareti olarak azad edilecek köle de müslüman olmalıdır, demek istiyor. Bu konu mezhepler arasında ihtilâlidir.

Şafiî, Mâliki ve Hanbelîlere göre, bütün keffaretlerde azad edilecek kölenin mü'min olması şarttır. Dolayısıyla, kâfir olan kölenin azad edilmesi keffareti ödemede yeterli değildir. Bu görüş sahipleri azad edilecek olan mü'min kölenin namaz kılıp oruç tutar olmasını da şart koşarlar. Fakat namaz kılıp oruç tutmadan maksadın, gerçekten bu ibadetleri işlemek mi yoksa bu ibadetlerle mükellef olmak mı olduğu konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Genelde, müslüman olan bir çocuk köleyi azadın keffaret için yeterli olduğu kabul edilir. Hanefîlere göre; yemin keffareti için azad edilecek kölenin müslüman olması şart değildir. Ahmed b. HanbePden de, zimmî kölenin azad edilmesinin yeterli olduğuna dair bir rivayet mevcuttur.

Mezhepler arasındaki bu görüş ayrılığına sebep, hâtaen adam öldürmenin keffareti ile ilgili olan âyeti anlama farklılığıdır. Çünkü o âyette kati keffareti olarak, "bir mü'min kölenin azad edilmesi" öngörülmektedir. Yemin keffareti ile zıhar keffareti hakkındaki âyetlerde ise, azad edilecek kölenin tnü'min olması gerektiğine dair bir kayıt mevcut değildir.

Yemin keffaretinde azad edilecek kölenin müslüman olmasını şart kokanlar; yemin bahsindeki mutlak (kölenin müslüman olması kaydı olmayan) lyeti, katil bahsindeki mukayyed (kölenin müslüman olması gerektiğini bil-iiren) âyete hamleflerler. Hataen adam öldürmeden dolayı da yemini bozmaktan dolayı da keffaret olarak köle azad etmek gerekir. Yani, "Her iki suçun cezası da aynıdır. Birisinde azad edilecek kölenin müslüman olması ?art olduğuna göre ötekinde de şarttır." derler.

Hanefîler ise, âyetlerden mutlak olanı mukayyed olana hamletmezler. Her bir âyeti ilgili bulunduğu konuya hâs kılarlar ve katilden dolayı olan ceffarette azad edilecek kölenin müslüman olmasını şart koşarlarken yemin ceffaretinde bunu şart koşmazlar.[436][144]

Bazı Hükümler

1. İslâmiyet; müslümanın emri altında bulunanlara, hizmetçilere iyi muamele etmesini emreder.
2. Allah'ı tanıyan ve Hz. Peygamberdin peygamberliğini bilen kişi müslümandir. Ona müslümana yapılan muamele yapılır.
Ancak mesele bu kadar basit değildir. Kişinin imanına zarar veren birçok söz ve davranışlar vardır. Konu, ilgili yerlerinden araştırılmalıdır.
3. Keffaret için azad edilecek kölenin kadın ya da erkek oiması arasında ark yoktur. Ancak, müslüman olmasının şart olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Bu görüşlere yukarıda temas edilmiştir.
4. Bir köleyi döven kişi, keffaret olarak onu azad eder. Mesele yukarıla kısaca anlatılmıştır.[437][145]

3283... Şerîd (b. Süveyd es-Sakafî)'den rivayet edildiğine göre;
Annesi ona kendisi adına bir mü'min köle azad etmesini vasiyet iti. Şerîd, Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Ya Rasûlallahî Annem bana kendisi adına bir mü'min köle azad etmemi vasiyet etti. Benimse, Nûbiyeli siyah bir cariyem var (onu azad edebilir miyim?), dedi.
(Bundan sonra) ravi, önceki hadisin benzerini zikretti.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Halid b. Abdiliah, hadisi mürsel olarak rivayet etti, Şerîd'i anmadı.[438][146]

Açıklama

Nûbiye, Sudan'da geniş bir yerdir. Bilâl-i Habeşî (r.a) de buralı idi.
Yukarıdaki metinden anlaşıldığına göre; Şerîd annesinin vasiyetini yerine getirmek için mü'min bir köle azad etmek istediğinde, elindeki cariyenin yeterli olup olmadığında tereddüt etmiş ve meseleyi Hz. Peygamber (s.a)'e intikal ettirmiştir. Hz. Peygamber (s.a) cariyeye; "Allah nerede? Ben kimim?" gibi sorular sorarak, cariyenin müslümanhğına hükmetmiştir. Ancak bu bölüm hadiste anılmamış, sadece "yukarıdaki hadisin benzen..." diye işaretle yetinilmiştir.
Nesâî'deki rivayette, bu kısım da metne alınmıştır. Fakat birazcık farklıdır. Oradaki rivayete göre Hz. Peygamber (s.a) cariyeye; "Rabbin kim?*' diye

sormuş cariye, "Allah" karşılığını vermiş, daha sonra "Ben kimim?" demiş, bu sefer de "Sen Allah'ın elçisisin" cevabını almıştır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a): "Onu azad et, o mü-'mindir" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd, bu hadisi Halid b. Abdullah'ın Şerîd'i hiç anmadan mürsel olarak da rivayet ettiğini söyler, Bezlü'I-Mechûd sahibi; "Halid'in bu hadisini ben yanımda olan kitaplarda bulamadım" demektedir.
Bu hadis de keffaretlerde azad edilecek kölenin mü'min olması gerektiğini isbat için bu baba alınmıştır. Fakat hadisin böyle bir delâleti açık ve kesin değildir. Çünkü Şerîd'in, elindeki cariyenin azad için yeterli olup olmadığını araştırması, mutlak olarak azad edilecek kölenin müslüman olması gerektiğinden dolayı değil de annesinin vasiyetine tam uymak için olabilir. Çünkü annesi kendisine, mü'min bir köle azad etmesini vasiyet etmiş, o da meseleyi Hz. Peygamber'e bildirirken aynı ifadeyi kullanmıştır.[439][147]

Bazı Hükümler

1. Vasiyet edenin (mûsî) vasiyeti uygulanmalıdır. Bu konu oldukça tafsilatlıdır, ilgili bolümde izah edilecektir. Burada şu kadarcığına işaret edelim; vasiyet, kişinin ölüm hastalığında olmamışsa, vârislerinden başkasına edilmişse ve bıraktığı malın üçte birini geçmiyorsa mutlaka uygulanır. Aksi halde vârislerin rızasına bağlıdır.
2. Allah'ı Rab, Muhammed (s.a)'i de peygamber olarak tanıyan kişi müslümandır.[440][148]

3284... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre, bir adam Rasûlullah (s.a)'a siyah bir cariye getirip:
Ya Rasûlallah! Benim mü'min bir köle azad etme borcum var (bu olur mu?), dedi.Rasûlullah (s.a), cariyeye;
"Allah nerede?" dedi.Cariye parmağı ile gökyüzünü gösterdi; Hz. Peygamber bu sefer:
“Ben kimim?" diye sordu. Cariye, Peygamber (s.a)'i ve gökyüzünü işaret etti; yani, "Sen Allah'ın elçisisin" (demek istedi).Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):
"Onu azad et, o mü'mindir" buyurdu.[441][149]

Açıklama

Bu hadisi Münzirî, Muhtasar'ında rivayet etmemiştir. Mizzî, el-Etrâf ında hadisi almış ve üzerine Ebû Dâvûd rumuzunu koymuştur. Onun için matbu nüshaların bir kısmında bu hadis yer almamıştır.
Şevkânî; "Her ne kadar yemin keffareti ile ilgili âyette, azad edilecek kölenin mü'min olmasına dair bir kayıt yoksa da, hadiste yemin keffareti için azad edilecek kölenin müslüman olması gereğine işaret vardır" der.
Bu babın ilk hadisinde bu konudaki görüşler ve delilleri verilmişti.Buraya, Şeyh Abdulhamid'in ta'likından bir iki cümle aktararak konuya son vereceğiz.
"Bu ve bu babda geçen diğer hadislerde anılana (yemin keffaretinde azad edilecek kölenin müslüman olmasının şart olduğuna) bir delil yoktur. Çünkü ilk hadiste, sahibi cariyeye tokat attığı için; ikincisinde vasiyeti yerine getirmek için; üçüncüsünde de sahibinin bir mü'min köleyi azad etme borcu olduğu için sahipleri cariyeleri azad etmişlerdir."[442][150]

17. Sustuktan Sonra Yeminde İstisna[443][151]

3285... İkrime (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a): “Vallahi Kureyş'le savaşacağım, vallahi Kureyş'le savaşacağım, vallahi Kureyş'le savaşacağım" buyurdu. Sonra "İnşaallah" dedi. Ebû Dâvûd dedi ki: Çokları bu hadisi, Şerik, Simâk ve İkrime kanalıyla İbn Abbas'a, o da Rasûlullah (s.a)'a isnad etmiştir.
Velid b. Müslim, Serik'ten naklen; "Sonra Rasûiuliah (s.a) onlarla savaşmadı" demiştir.[444][152]

Açıklama

Bu babın hadisleri, yeminde istisna ile ilgilidir. Aşağı yukarı aynı manayı ifade eden başka bir bab, 9 numarada geçmişti. Oradaki bab ile bu babın farkı şu: Önceki, mutlak olarak yani yeminden sonra ara verme, susma gibi bir kayıt olmadan "inşaallah" demenin hükmü ile ilgili idi.
Bu bab ise yeminden sonra biraz sustuktan veya başka bir şeyler konuştuktan sonra "inşaallah" demek, yani istisnada bulunmakla ilgilidir.
Beyhakî, Sünen'inde; ('Yemin eden kişinin, yemini ile istisnası arasında az bir sekte ile sesini kesmesi veya nefes alarak susması" şeklinde bir başlık

koymuş ve bu hadisi vermiştir.
Yeminde istisna konusunu, yeminle istisna arasındaki susma ve bu susmanın ölçüsü ile ilgili görüşleri 9. babda (3261, 3262 hadislerin şerhi) özet olarak vermiştik. Onun için burada tekrar o konuya dönmeyeceğiz. Sadece Hattâbî'nin bu hadisle ilgili izahını aktarıp, Ebû Davud'un hadisin sonundaki sözleri ile ilgili bazı notlar koyacağız.
Hattâbî şöyle der:
"Bu hadiste, sözdeki birkaç fasıldan sonra söylenilen istisna lafzının bu fasılların tamamını içine aldığına delil vardır.
Ebu Hanife ve talebeleri şöyle derler:
Bir kimse, haccetmek ve umre yapmak üzere yemin edip arkasından istisnada bulunursa bu, hac ve umrenin tamamı için istisna olur. Ama, eğer falanla konuşursam kölem hürdür, falanla konuşursam öteki kölem hürdür inşallah der ve o adamla konuşursa kazaen önceki kölesi hür olur. Bu konudaki niyeti, ancak Allah'la kendi arasında olan şeyde (diyâneten) tasdik olunur. Yine kişi hanımına; sen filânla konuşursan boşsun, sen filânla konuşursan boşsun inşaallah der, kadın da onunla konuşursa, ilk boşama vaki olur. Bu kazâendir. Ama diyâneten boş olmaz."
Hattâbî'nin sözleri burada sona erdi. Konu daha önce işlendiği için fazla bir şey söylemeye gerek yok.
Görüldüğü gibi bu rivayet mürseldir. Yani tâbiûndan olan İkrime, sa-hâbîyi atlayarak doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd; her ne kadar bu rivayette sahâbî anılmamışsa da, birçoklarının (metinde belirtilen senedle) hadisi İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet ettiklerini söyler.
Zeylaî,Nasbu'r-Râye' de bu hadis üzerinde durarak birkaç isnadını zikreder. Zeylaî'nin bildirdiğine göre; İbn Hibbân, Ebû Ya'lâ, İbn Adiyy ve İbnü'l-Kattân hadisi İbn Abbas'a isnad ederek rivayet etmişlerdir. Bu rivayetlerin ravilerinde ve metinlerinde bazı küçük farklar vardır. Ancak hepsinin buraya nakli geniş yer alacağı için sadece rivayetlerin varlığına işaretle yetiniyoruz.
Beyhakî de,hem mürsel hem de mevsul olarak rivayet etmiştir. İbn Ebî Hatim ise, "Hadisin mürsel olduğu daha uygundur." der.
Yine Ebû Dâvûd; Velid b. Müslim'in, Şerîk'ten naklen Hz.Peygamber (s.a)'in Kureyşlilerle savaşmadığını söylediğini bildiriyor. Fakat bu isabetli

olmasa gerektir. Çünkü Efendimiz Mekke'nin fethinde Kureyşlilerle savaşmıştır.
Rasûlullah (s.a),"Kureyşle savaşacağım" derken bir zaman kaydı koymamıştır. O halde Hz. Peygamber yemininde istisna etmişse de vemininin gereğini yerine getirmiştir.[445][153]

3286... İkrime'den merfu olarak rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a): "Vallahi Kureyş'le savaşacağım" buyurmuş, sonra"İnşallah" demiştir. Daha sonra, "İnşaallah, vallahi Kureyş'le savaşacağım" buyurmuştur. Yine, "Vallahi Kureyş'le savaşacağını" deyip susmuş, daha sonra da "İnşaallah" demiştir.Ebû Dâvûd dedi ki:
Velid b. Müslim bu hadiste Serik'ten, "Sonra onlarla savaşmadı" dediğini ilâve etmiştir.[446][154]

Açıklama

Bu rivayette nadisin merfu oluşu bildiriliyor. Ayrıca yukarıdakinden farklı olarak, Hz. Peygamber'in Kureyş'le savaşmak için ettiği üç yeminin birbirinden farklı olduğu görülüyor. İlk yeminden biraz sonra istisnada bulunmuş, fakat 00arada sustuğuna işaret edilmemiştir. İkinci yeminden sonraki istisna fasılasız olmuştur. Üçüncü yeminden sonra ise biraz susmuş ve sonra istisna etmiş, (inşaallah) demiştir. Bu rivayet, yemin ile istisna arasına giren birazcık susmanın istisnanın sıhhatine mani olmadığını söyleyenler için delildir.
Yemin ile istisna arasının bitişik olmasını şart koşan Hanefîler, Hz. Peygamber'in bu rivayette belirtilen susuşunun bir özre mebni olduğunu söylerler; şu âyeti de izahlarına delil gösterirler:"Herhangi bir şey için, Allah'ın dilemesi dış ında ; 'Ben yarın onu yapacağım' deme."[447][155]

18. Nezirlerden Nehy

3287... Abdullah b. Ömer (r.anhuma)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Rasûlullah (s.a) nezirden nehy etmeye başladı.[448][156] "Nezir hiçbir şeyi değiştirmez, ancak onun sebebiyle cimriden (mal)çıkartıhr.” buyurdu.

Müsedded, Rasûlullah (s.a); “Nezir hiçbir şeyi değiştirmez” buyurdu, dedi.[449][157]

Açıklama

Bilindiği gibi "nezr" dilimizdeki "adak" manasınadır. Fakat, fıkhı bir istilan olduğu ve Türkçede de kullanıldığı için, terceme etmedik. "Kitabu'l-Eymân ve'n-Nüzûr"un başında da belirtildiği gibi nezir; bir kimsenin Allah'ı tazim için mubah bir fiilin yapılmasını deruhte etmesi, öyle bir işin yapılmasını kendi nefsine vacip kılmasıdır.
Nezrin; bir zamanla kayıtlı olup olmaması durumuna göre, muayyen ve gayri muayyen; bir şeyin tahakkukuna bağlı olup olmaması yönünden de mutlak ve muallak çeşitlerinin olduğu da yine orada kısaca açıklanmıştı.
Bu hadisde nezirle ilgili iki hususa temas edilmektedir:
1- Nezr'in Rasûlullah tarafından nehyedüdiği meselesi:
Âlimlerin bir kısmı buradaki nehyi zahirî manasına alarak gerçekten, adakta bulunmanın yasak olduğu görüşüne varmışlardır.
Bazı âlimler ise bu nehyi te'vil ederek, nezrin yasak olmadığım söylemişlerdir. İbnti'I-Esîr, Ebu Ubeyd, el-Mâzerî bu istikamette görüş beyan edenlerdendirler.
İbnü'1-Esîr, en-Nihâye fî Garibi'I-Hadis ve'l-Eser adındaki eserinde şöyle der:
"Rasûlullah'ın hadislerinde nezrden nehyin zikri tekrar tekrar geçti. Bu nehiyden maksat, onun önemini te'kid ve adakta bulunduktan sonra, gevşeklik göstermekten sakmdırrnaktır. Eğer nehyin manası, nezrin yapılmaması için men olsaydı bu onun hükmünü iptal ve nezre vefanın gereğini düşürmek olurdu. Çünkü nehiy masiyet olur ve bu bağlayıcı olurdu. Hadis onlara; nezrin hiçbir fayda temin etmeyip hiçbir zararı savmadığını ve Allah'ın takdirini değiştirmeyeceğini bildirmektedir."
Ebu Ubeyd'in şu sözleri, yukarıdaki manayı ifade yönünden daha da açıktır:
Nezirden nehy ve o konuda katı davranmak; nezir günahtır demek değildir. Eğer öyle olsaydı, Allah (c.c) nezre vefayı emretmez ve vefa göstereni övrnezdi. Ama bence hadisin manası; nezrin kadrini yüceltmek ve böylece nezir konusunda gevşeklik gösterilmemesini temin etmektir."
Hadisteki nehiyden maksadın, nezrin yasaklanması olmadığım savunan görüş, daha isabetli olsa gerektir. Nitekim günümüzde mensubu bulunan

mezheplerden hiçbirisi; mutlak olarak, kayıtsız şartsız nezrin haram olduğunu söylememiştir. Mezheplerin nezir konusundaki görüşlerinin özeti şöyledir:
Hanefîlere göre: Şartlarına riayet edilerek, yapılan adak meşrudur. Bu şartlar, üzerinde durduğumuz bölümün başında geçmiştir.
Şâfiîlere göre: Bir faydayı temin veya zarardan kurtulma düşünülsün ya da düşünülmesin, adakta bulunmak caizdir ve ibadettir.
Mâlikîlere göre: Elde edilen bir nimet veya savuşturulan bir belâdan dolayı Allah'a şükür olarak edilen nezirler menduptur ve ifası gerekir. Bir şarta bağlanarak, yani bir menfaati temin veya musibetten kurtulmaya bağlı olarak edilen nezrin hükmünde iki görüş vardır: Bunlardan birine göre caiz, diğerine göre mekruhtur. Ama adağın, faydayı temin veya belâyı def edeceğine inanılarak edilen nezir haramdır.
Hanbelîlere göre; nezir mekruhtur. Fakat yapılmışsa edası gerekir.
Âlimlerden bazıları ise hadisteki nehyin bir takım menfaatlarm temini için, (Hastam iyi olursa şu kadar oruç nezrim olsun demek gibi) edilen nezirlerle ilgili olduğunu söylerler. Kadı İyaz ve Tıybî; bu görüşü ortaya atıp, benimseyenlerdendirler.
Kurtubî'nin şu mütalaasını da kaydetmek istiyoruz: "Bu nehyin mahalli; kişinin meselâ şöyle demesidir: Allah hastama şifa verirse, sadaka vermek nezrim olsun. Kerahete sebep; anılan ibadetin Allah rızâsı için değil de bildirilen maksadın husulüne bağlanmasıdır. Böylece kişi ibadeti bir menfaat karşılığında yüklenmiş oluyor...[450][158] Bu manaya, cahillerin; nezrin umulan maksadın husulünü gerektirdiği veya Allah bu faydayı adanılan adaktan dolayı sağlar tarzındaki yanlış zanları eklenir. Hadisteki; nezir hiçbir şeyi değiştirmez sözü işte buna işaret eder. Bunlardan ilk hal küfre yakındır, ikincisi de apaçık bir hatadır."
2- Adak, Allah'ın takdir ettiği bir şeyi değiştirmez. Dolayısıyla bir kimse meselâ, "Hastam iyi olursa şu kadar oruç tutayım" diye adakta bulunur ve hastası iyi olursa bu sırf Allah öyle istediği içindir, adakta bulunanın adağından dolayı değildir.
Hadisin Buharı ve Müslim'deki rivayetleri bu hususa daha açık bir biçimde delâlet eder. Hadisin Ebû Davud'un rivayetindeki: "O hiçbir şeyi değiştirmez" cümlesi, Buharı ve Müslim'deki bir rivayette: "O hiçbir hayır temin etmez" şeklindedir.

Müslim'de ayrıca şu manaya gelen bir rivayet daha vardır:
"Adak, hiçbir şeyi öne de atmaz geciktirmez de;sadece onun cimriden-mal çıkarılır."
Yine Müslim'de Ebu Hureyre'den rivayetle, Hz. Peygamber (s.a)'in, "Nezretmeyin, çünkü nezir kaderden hiçbir şeye fayda vermez. Onunla sadece cimriden mal çıkarılır" buyurduğu bildirilmektedir.
Her ne kadar adağın sonuca tesiri yoksa da, adağın bağlandığı şeyin tahakkuku halinde adanılan şey ifa edilmelidir. Hattâbî, nezrin masiyet için olmaması halinde gereğini yapmanın vacip olduğunda müslürnanların itifak ettiklerini söyler. Hz. Peygamber'in, "Onunla sadece cimrinin malı çıkarılır" tarzındaki sözü de muallak nezrin gereğini yapmanın lüzumunu gösterir. Çünkü normal hallerde fakire fukaraya sadaka vermeyen cimri kişiler, bir menfaat temin edilmek maksadıyla sadaka vermeyi adarlarsa, bu adak onlardan mal çıkmasına sebep olur.[451][159]

Bazı Hükümler

1. Rasûlullah (s.a), adakta bulunmaktan nehyetmiştır. Hadisin zahiri bu manayı ifade ediyorsa da, aksı hükme delâlet eden deliller sebebiyle bu mana te'vil edilmiştir. Konu şerh bölümünde de anlatılmıştır.
2. Adağın, bir şeyin olup olmamasına hiçbir etkisi yoktur. Allah neyi takdir etmişse o olur.
3. Bir işin tahakkukuna bağlı olarak edilen nezre, o işin tahakkuku halinde itaat lâzımdır.[452][160]

3288... Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) (Allah cc'ın şöyle buyurduğunu)[453][161] söylemiştir:
"Adak adamak insanoğluna; benim kendisi için takdir etmediğim bir şeyi getirmez. Ancak adak insanı, benim kendisine takdir ettiğim şeye iletir. (Onunla) cimriden mal çıkarılır. Cimri, Önceden vermediğini o adağı üzerine verir."[454][162]

Açıklama

Bu hadisi Ebû Dâvûd'dan, Ebu'l-Hasen b. el-Abd rivayet etmiştir. Lü'lüî'nin rivayetinde ise mevcut değildir. Bu yüzden Münzirî'nin Muhtasarında yer

almamıştır.Avnu'l-Ma'bûd sahibi; Hafız Mizzî'nin de bu hadisi el-Etrâf adındaki kitabında zikretmediğini söyleyerek şaşkınlığım ifade. eder.
Bu hadis, dipnotta da işaret edildiği gibi bir kudsî hadistir. Ancak, sözün Allah (c.c)'a nisbeti açıkça gösterilmemiştir. İbn Hacer, Fethu'1-Bârî' de buna işaretle şöyle der: "Bu hadis, kudsî hadislerdendir. Ancak Allah'a nisbeti açıkça ifade edilmemiştir."
Hadisin Buharı, Ebû Dâvûd ve Nesâî'deki rivayetlerinden, onun bir kudsî hadis olduğu hemen anlaşılmaktadır. Çünkü metnin bir bölümünde, "Nezir insanoğluna, benim kendisi için takdir etmediğim hiçbir şeyi getirmez" deriilmektedir. İnsanlar için olacak şeyleri takdir eden sadece Allah (c.c) olduğuna göre bu hükmün sahibinin de Allah olması gerekir. Hükmün hikâye yoluyla değii de doğrudan doğruya hüküm sahibine nisbet edilmesi, hadisin kudsî hadis olduğuna delildir." Ancak bu durum, Müslim ve îbn Mâce'nin rivayetlerinde bu derece açık değildir. Çünkü yukarıda işaret ettiğimiz cüm-[e Müslim'in Sahih'inde: "Allah'ın kendisi için takdir etmediği bir şeyi..."; Sünen-i İbn Mâce'de, "...Ancak kendisi için takdir edilen şeyi..." şeklinde ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi bu rivayetlerde takdir etme işini ya Hz. Peygamber Allah'a nisbet etmiş, ya da takdir meçhul olarak kullanılmıştır.
Hadis metnindeki "Cimriden çıkartılır" manasına gelen; cümlesi de; Buharı'de, "Allah, onunla cimriden (mal) çıkarır"; Müslim'de, "Bu nezirle cimriden daha önce vermek istemediği şey çıkartılır"; İbn Mâce'de de, "Nezir sebebiyle cimriden (bir şey) çıkarılır" manalarına gelecek şekilde ifade edilmektedir.
Bundan önceki hadiste olduğu gibi bunda da; arzuladığı bir sonuca ulaşmak için adakta bulunmanın sonucu değiştirmeyeceği, çünkü olan herşeyin Allah'ın takdirinin eseri olduğu ifade edilmektedir. Ama adak sayesinde normal hallerde bir şey vermeyen cimrilerden mal çıkar. Çünkü cimri, bir şeyin Dİması halinde sadaka vermeyi veya kurban kesmeyi adar ve istediği olursa adadığını vermek zorunda kalacak ve kendisinden mal çıkacaktır.
Adağın, malın çıkmasına sebep olmasında sadece cimrilerin anılması, ;imri olmayanların adak sebebiyle mal vermeyecekleri manasına gelmez. Çünkü muallak nezirde, istenilen şeyin gerçekleşmesi halinde nezrin gereğini yapmak hem cimri hem de cömert için vacibtir. Cömertler bir şey adamadan

ia sadaka verip hayır ve hasenatta bulundukları için, hadiste sadece cimri-er anılmıştır.[455][163]

19. Günah İşlemeyi Adamak (Konusunda Gelen Hadisler)

3289... Âişe (r.anha)'den, Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurluğu rivayet edilmiştir.
"Allah'a itaat etmeyi adayan kişi itaat etsin. Allah'a isyan etmeyi adayan ise isyan etmesin."[456][164]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen Allah'a itaat tabiri, hem farz hem de müstehap olan tâatleri içine alır. Buna göre hadiste; dinen farz, vacip veya müstehap olan bir şeyi yapmayı adayan kişinin adağını yerine getirmesi emredilmektedir. İçki içmek, ana babaya isyan etmek, sıla-i rahmi kesmek gibi Allah'ın yasak ettiği bir şeyi yapmayı adayan kişi ise bu adağını yerine getirmemelidir.
Günah olan bir şeyin adanması halinde adağın yerine getirilmemesi gerektiğinde âlimler arasında görüş ayrılığına rastlayamadık. Ancak bu durumda olan, yani günah bir şeyi adayıp da dediğini yapmayan kişiye keffaretin gerekli olup olmadığında âlimler ihtilâf etmişlerdir.
Bu konuda Hattâbî şöyle der:
"Bu hadis, A_llah'a isyan konusundaki adağın bağlayıcı olmayıp, adak sahibinin adağına vefa göstermemesi gerektiğini beyan etmektedir. Durum böyle olunca o adakta keffaret yok demektir. Eğer bunda keffaret olsaydı, hadiste onun da bahsedilmesi gerekirdi. Bu, Mâlik ve Şafiî'nin görüşlerine uygundur.
Ebû Hanîfe ashabı ve Süfyân-ı Sevrî'ye göre; bir günahı işleme konusunda adakta bulunmanın keffareti, keffaret-i yemindir. Bu görüşte olanlar Ebû Davud'un bu babda rivayet etmiş olduğu Zührî hadisini kendilerine delil almışlardır."
Şevkânî de, günah olan bir şeyi yapmak üzere adakta bulunmanın haram oluşunda âlimlerin hemfikir olduklarını, ancak adağa riayet edilmediğinde keffaretin gerekli olup olmadığında ihtilâf ettiklerini söyler. Şevkânî'nin bildirdiğine göre; cumhurun görüşü bu durumda olana keffaretin gerekli olmadığı biçimindedir. Ahmed b. Hanbel, Sevrî, İshak, bir kısım Şâfiîler ve

Hanefîlere göre ise keffaret gerekir. Bu görüş sahiplerinin delili, yukarıda Hattâbî'nin görüşü nakledilirken işaret edilen Zührî hadisidir ki bu hadis Hz.Âişe'den rivayet edilmiştir. Şevkânî, bir sayfadan fazla bu hadisin kritiğini yapmış, hadisin sıhhati ile ilgili nakillerde bulunmuştur. Bundan sonra gelecek olan mezkur hadisin izahında bu kritiğe temas edilecektir. Burada şu kadarını ifade edelim ki, bu hadis oldukça tenkid edilmiştir.
Günah bir iş işlemek üzere adakta bulunup da bu adağı yerine getirmeyene keffaretin gerekli olduğu görüşünde olanların dayandığı diğer bir hadis de Sahih-i Müslim'de, Ukbe b. Âmir'den rivayet edilen; "Nezrin keffareti yemin keffaretidir" manasına gelen hadistir. Çünkü bu hadiste nezir keffaretinin, yemin keffareti olduğu bildirilirken, nezirler arasında bir ayırım yapılmamıştır. Nezir sözü genel anlamda kullanılmıştır ki, bu isyanla ilgili olanlar da dahil olmak üzere tüm nezirleri içine alır. Ancak bu hadisin Tirmizî ve İbn Mâce'deki rivayetlerinde, "Adanılan şey söylenmezse, nezrin keffareti, yemin keffaretidir" denilmektedir. Müslim'deki rivayet, bu ilâve ile birlikte gözönüne alınırsa, bu görüşe kaynak olma özelliğini kaybedecektir.
Şevkânî; Hanefîler ve onlarla aynı görüşte olanların görüşlerine delâlet eden hadislere işaret edip, onların tenkidini yapmış olmasına rağmen, karşı görüşe açıktan delil olabilecek bir hadis nakletmemiştir. Sadece, nezrin Allah'ın rızasına uygun konularda veya mubah şeylerde olacağına işaret eden hadislerin, bunların dışındaki konularda nezrin olmayacağına işaret ettiğini söylemiştir.
îbn Rüşd de, Bidâyetii'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid adındaki eserinde cumhurun görüşüne delil olarak, üzerinde durduğumuz Hz. Âişe hadisini göstermektedir. Karşı görüşe dayanak olan hadisler burada da tenkid edilmiştir.
Tirmizî; sahâbîlerin de bu konuda iki ayrı görüşe sahip olduklarını söylemektedir.
İbn Kudâme, el-Muğnî adındaki eserinde; İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Câ-bir, İmrân b. Husayn ve Semüre b. Cündüb'den de keffaretin gerekli olduğunun rivayet edildiğini, Ahmed b. Hanbel'den ise keffarete gerek olmadığına dair bir rivayet bulunduğunu söyler.
Daha önce belirtildiği gibi, Hanefîlere göre nezrin sıhhati için nezredi-len şeyin ibadet cinsinden olması gerekir. Dolayısıyla günah olan bir şeyi

yapmak için yapılan adaklar nezir sayılmazlar. Belki yemin olarak mütalaa edilirler,
Aliyyü'1-Kârî, Mirkât'da İbnü'l-Hümâm'dan naklen; nezri, mutlak olarak ve bir şeye niyet etmeden söyleyen yani; "Allah'a nezrim olsun ki şöyle yapacağım veya yapmayacağım" diyen kişinin söylediğini yapmaması halinde kendisine yemin keffareti gerekeceğini bildirir. Yine İbnü'l-Hümâm'dan yaptığı bir başka nakilde, masiyet olan nezrin; bizzat kendisi haram olan veya kendisinde ibadet manası bulunmayan konulardaki nezir olduğunu söyler. Buna göre; bir kimse, bayram günü oruç tutmayı adaşa, oruç bir ibadet olduğu, fakat bayram günü oruç tutmak haram olduğu için başka bir gün oruç tutarak adağını yerine getirir. Ama haram olmasına rağmen bayram günü oruç tutarsa adağının sorumluluğundan kurtulur.
Bir kimse, tahakkukunu istemediği bir şey üzerine adakta bulunursa, İmam A'zam ve İmam Muhammed'e göre yemin keffareti gerekir. Meselâ birisi, "Filânla konuşursam veya eve girersem, bir sene oruç borcum olsun..." gibi bir adakta bulunsa kendisine yemin keffareti gerekir. Zaruretten dolayı, âlimlerden bazıları bu görüşü tercih etmişlerdir.[457][165]

Bazı Hükümler

1. Bir tâatı işlemek üzere adakta bulunan kimse, nezrım ifa etmelidir.
2. Bir günahı işlemek üzere adakta bulunan o günahı işlemez. Bundan sonra bazı âlimlere göre kendisine yemin keffareti gerekir, bazılarına göre hiçbir şey gerekmez.[458][166]

Günah İşlemeyi Adayana Keffaret Gerekir Diyenler[459][167]

3290... Âişe (r.anha)'dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Allah'a isyan konusunda adak olmaz. (Eğer adanmışsa) onun keffareti yemin keffaretidir."[460][168]

Açıklama

Tirmizî, Zührî'nin bu hadisi Ebû Seleme'den işitmediğine işaretle, hadisin sahih olmadığını söyler. Münzirî de; "Tirmizî'den başkaları, Zührî'nin bu

hadisi Süleyman b. Erkâm'dan işittiğini söylemişlerdir. Süleyman b. Erkâm ise metruktür" der.
Şevkânî'nin nakline göre; Ahmed b. Hanbel, "Bu hadisin hiçbir değeri yoktur. Bir kalp para bile etmez" demiştir. Buharî de; "Âlimler bu hadisi terk ettiler. İçlerinde Amr b. Ali, Ebû Dâvûd, Ebû Zür'a, Nesâî, İbn Hib-bân ve Dârekutnî'nin de bulunduğu bir grup da tenkid etmişlerdir" demektedir.
Bununla ilgili olarak, Hattâbî de şöyle der:
"Eğer bu hadis sahih olsaydı onunla hükmetmek vacib, onun hükmüne dönmek lâzım olurdu. Ancak hadisi bilen âlimler onun maklûb bir hadis olduğunu söylemişlerdir."
Hattâbî bu hükmü verdikten sonra hadisin maklûb oluşu yönünü izah eder. Ancak bu teknik bir konu olduğu için buraya almaya gerek görmedik. İlgi duyanlar aslından bakabilirler.
Bu hadis Sahih-i Müslim'de, İmrân'dan rivayetle şu manaya gelecek şer kilde yer almıştır: "Allah'a isyan konusundaki bir adağa vefa yoktur (edilmez)"; Müslim'deki başka bir rivayet ise, "Allah'a isyan konusunda adak adanmaz" şeklindedir.
İmam Nevevî, hadisin şerhinde şöyle demektedir:
"Bu hadis, içki içmek gibi günah olan bir şeyi adayanın adağının bâtıl olduğuna delildir. Bu, adak olmaz ve ne yemin keffareti ne de başka bir kef-faret gerekmez. Mâlik, Şafiî, Ebû Hanîfe,[461][169] Dâvûd ve cumhur bu görüştedirler. Ahmed b. Hanbel ise İmrân b. el-Husayn. ve Hz.Âişe vasıtasıyla Ra-sûlullah'tan rivayet edilen; "Allah'a isyan konusunda nezir olmaz. Onun kef-faretı, yemin keffaretidir" hadisi ile hükmederek, bu adak ile yemin keffareti gerektiğini söylemiştir. Cumhur ise Müslim'deki, İmrân b. Husayn hadisini delil almışlardır. "Onun keffareti yemin keffaretidir" hadisi ise ha-disçilerin ittifakı ile zayıftır...".
Avnü'l-Ma'bûd sahibi; İbn Hacer'in, Nevevfnin bu sözüne karşılık, "Ta-havî ve Ebû Ali b. es-Seken bu (Allah'a isyan konusundaki nezrin keffareti, yemin keffaretidir mealindeki) hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. O halde bunun zayıflığına ittifak nerede?" dediğini nakletmektedir.
Sindî de şöyle der: "Hadisteki; "Allah'a isyan konusunda nezir yoktur" sözünün manası, o asla tahakkuk etmez demek değildir. Çünkü bu; "o nezrin keffareti yemin keffaretidir" sözü ile uyuşmaz. Aksine mana; o nezre

vefa gösterilmez, demektir. Nitekim bu, bazı sahih rivayetlerde açıkça görülmektedir."
Bu sözleriyle Sindî de hadisin sahih olduğuna işaret etmektedir.
Üzerinde durduğumuz bu hadisi Aliyyü'1-Kârî, Mirkât'da, hiç bîr tenkide tabi tutmadan izah etmiş, hatta bunun sıhhatine delâlet eden şu sözleri söylemiştir: "Bu hadisi, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmişlerdir. Hadis (Misbâh'ın) bazı nüshalar(in) da mevcut değildir. Ama sahih olanı mevcut olmasıdır. Çünkü bu hadisi Suyutî, Câmiu's-Sağîr'in de aynı lafızla zikretmiştir."
Yine Aliyyü'1-Kârî; "Masiyetle ilgili olan nezrin keffaretinin yemin keffareti olduğu" hükmüne Ebû Hanîfe'nin iştirak ettiğini söyleyip, bunun Şâ-fiîler aleyhine delil olduğunu belirttir^
Buraya kadar yazılanlardan Çıkan sonuca göre; âlimlerin bir kısmı, üzerinde durduğumuz hadisin zayıf olduğunu söylerken, bir kısmı sahih olduğunu iddia etmişlerdir. Hadisin sahih olduğu kabul edildiğinde, günah bir şeyi yapmak üzere adakta bulunana yemin keffaretini gerekli görenler için delildir.
Bu konu bir önceki hadisin izahında açıklanmıştır.[462][170]

3291... İbn Şerh, bize İbn Vehb'den, o; Yunus'dan Yunus da İbn Şihâb'dan önceki hadisi aynı mana ve aynı isnadla rivayet etti.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Ahmed b. Şebbûye'yi şöyle derken duydum: "İbnü'l-Mübârek; -bu hadis hakkında- Ebû Seleme haber verdi, dedi. Bu; Zührî'nin, hadisi Ebû Seleme'den duymadığına delâlet eder."
Ahmed b. Muhammed de; "Eyyûb -yani EbîSüleyman-'un bize haber verdiği şey bu sözün tasdikidir" demiştir.
Yine Ebû Dâvûd dedi ki:
Ahmed b. Hanbel'i şöyle derken işittim: "Bu hadisi bize ifsad ettiler. " Kendisine: "Sence onun ifsadı doğru mu ve onu İbn Ebî Üveys'-den başkası rivayet etti mi?" denildi. "Eyyûb -yani Eyyûb b. Süleyman b. Bilâl- ondan (İbn Ebî Üvey s) daha iyidir. O hadisi Eyyûb da rivayet etmiştir," karşılığını verdi.[463][171]

Açıklama

Ebu Dâvûd bu sözleri, geçen hadisin zayıflığına işaret için kitabına almıştır.[464][172]

3292... Bize Ahmed b. Muhammedel-Mervezî haber verdi. Bize, Eyyûb b. Süleyman, Ebû Bekir b. Üveys'den, o Süleyman b. Bilâl'-den, Süleyman, İbn Ebî Atık ve Musa b. Ukbe'den, onlar İbn Şihâb'-dan, îbn Şihâb da Süleyman b. Erkâm'dan haber verdi. Süleyman'a Yahya b. Ebî Kesîr, Ebû Seleme vasıtasıyla Hz. Âişe (r.anha)'dan Ra-sûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu bildirmiş:
"(Allah'a) isyan konusunda adak olmaz. (Adanmişsa) onun keffareti, yemin keffarelidir."
Ahmed b. Muhammed el-Mervezî şöyle dedi:
Gerçekte hadis; Ali b. el-Mübârek'in Yahya.b. Ebî Kesîr'den, onun Muhammed b. Zübeyr'den, onun babasından, onun da İmrân b. Hu-sayn vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a)'den rivayet ettiği hadistir.
Mervezîfbu sözüyle), Süleyman b. Erkâm'ın bu hadiste vehme düştüğünü ve onu kendisinden Zührî'nin alıp (Süleyman'ı anmadan) mürsel olarak Ebû Seleme'den, onun da Hz. Âişe'den rivayet ettiğini kasdetmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin bir benzerini Bakiyye, EvzaVden; Evzaî, Yahya'dan; Yahya, Muhammed' b. Zübeyr'den, Ali b. Mübarek'in isnadı ite rivayet etmiştir.[465][173]

Açıklama

Bu rivayet, babın ilk hadisinin değişik bir isnadla gelen başka bir rivayetidir. Rivayetin, Sünen'e alınmasından maksat, isnaddaki bir zaafa işaret olduğu için, âdetimizin aksine senedi de terceme ettik.
Rivayeti Ebû Davud'a nakleden Ahmed b. Muhammed el-Mervezî, hadisin kendisine kadar gelen senedini verdikten sonra, hadisi tenkid eder ve gerçek rivayetin Ali b. el-Mübârek'in senedde işaret edilen rivayeti olduğunu söyler.
Ebû Davud'un izahına göre el-Mervezî'nin bu sözdeki maksadı, babın ilk hadisinin senedindeki bir tedlise işarettir. Buna göre; Süleman b. Erkâm hadiste vehme düşmüş ve kendisinden de Zührî rivayet etmiştir. Fakat Züh-rî, Süleyman b. Erkâm'ın zayıf olması sebebiyle, onu atlamış ve doğrudan

doğruya Ebû Seleme'den duymuş gibi nakletmiştir. Bu hareketi ile hadisi kuvvetli göstermek istemiştir.
Sindî, Nesâî haşiyesinde; el-Mervezî'nin bu iddiasına şu şekilde bir itirazda bulunmaktadır: "Hz. Âişe'nin hadisi; bazı isnadlarda 'Zührî'den, Ebû Seleme'den' bazılarında ise, "bize Ebû Seleme haber verdi' şeklinde varid olmaktadır. Bu, Zührî'nin hadisi Ebû Seleme'den işittiğini gösterir. Bazı isnadlarda ise; 'Süleyman b. Erkâm'dan, Yahya b. Ebî Kesir ona haber verdi ki o Ebû Seleme'den işitti' şeklindedir. Bu çelişkinin; Zührî'nin bir defa Süleyman'dan, bir defa da Ebû Seleme'den dinlemiş olabileceğini söyleyerek giderilmesi mümkündür. Bu takdirde hadisin zayıf olduğunu kesin olarak söyleyemeyiz. Özellikle, Ukbe ve İmrân'ın hadisleri bu hadisin sabit olduğunu gösterir."
Sindî bu sözleri ile, Zührî'yi tedliste bulunma töhmetinden korumakta ve zayıf olduğu iddia edilen bu hadisin sabit olduğunu belirtmektedir.
Hadisin ifade ettiği fıkhı hüküm ve bu hükümle ilgili görüşler babın ilk hadisinde geçmiştir.[466][174]

3293... Ukbe b. Amir (r.a) haber verdi ki: .
O, Hz. Peygamber (s.a)'e, yalınayak yürüyerek başı örtüsüz (başı açık) hacca gitmeyi adayan kız kardeşinin durumunu sordu.Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:
"Ona emrediniz, başım örtsün, (bir şeye) binsin ve üç gün oruç tutsun."[467][175]

Açıklama

Beyhakî, bu hadisin isnadında ihtilâf olduğunu ve Ebû Dâ-vûd'un İbn Abbas'tan gelen rivayetinde, "(Bir şeye) binsin" sözünden sonra; "Kurban olarak bir deve götürsün" sözünün bulunduğunu söyler.
Avnu'l-Ma'bûd sahibi; Sübülü's-Selâm'dan naklen, söyleyenlerin ismini belirtmeden, bu hadisin, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunun söylendiğini nakleder. Yine orada belirıildiğine göre Buharı; "Ukbe b. Âmir'in hadisinde, kurban olarak bir deve götürme emri yoktur. Şayet bu sahihse sanki o, nedb için bir emirdir. Onun vechinde de gizlilik vardır" demiştir.

Hattâbî; Hz. Peygamber (s.a)'in, başı açık olarak hacca gitmeyi adayan kadına başını örtmesini emretmesini, günah olan bir şeyi yapmak için bulunulan adağın geçersiz olduğuna delâlet sayar. Hattâbî'nin anlayışına göre; yalın ayak hacca gitme konusundaki adak geçerlidir. Böyle bir adakta bulunan gücü yettiği nisbette o şekilde yürür. Yürüyemez hale gelince, bir şeye biner ve Mekke'de bir kurban keser. Avnü'l-Ma'bûd'da ise, yalınayak hacca gitmeyi adamanın muteber olmadığı belirtilmektedir.
Yine Hattâbî, 3303 numarada gelecek olan hadisin şerhinde Hz. Peygamber (s.a)'in oruçla ilgili emrini şöyle açıklar:
"Hz. Peygamber (s.a)'in, "üç gün oruç tutsun" sözü, orucun hedy (kurban edilmek üzere Mekke'ye götürülen hayvaniden bedel olmasından dola-' yıdır. Kadın oruçla hedy arasında muhayyer bırakılmıştır. Bu, av öldüren ihramımın; bu avın varsa benzeri veya kıymetini fakirlere vermek ya da her müd buğdaya mukabil bir gün oruç tutmak arasında muhayyer olmasına benzer..."
Hattâbî bu sözleri ile, günah olan bir şeyi yapmayı adayan kişinin adağımn geçersizliği ve kendisine yemin keffareti gerekmediğini belirtiyor. Hadisi de bu anlayış istikametinde izah ediyor.
Sübülü's-Selâm'da ise, üç gün orucun, günah olan başı açık hacca gitmekle ilgili nezre riayet edilmeyeceği için keffaret olarak emredildiği kaydedilir. Sübülü's-Selâm'ın ifadesi şu şekildedir: "Her halde üç gün oruç tutmakla ilgili emir, başı örtmemekle ilgili adak sebebiyledir. Çünkü bu, günah işlemek konusunda bir adaktır. O halde bir yemin keffareti gerekmiştir. Bu. hadis, Allah'a isyanı adayana yemin keffareti gerektiğini söyleyenlerin delillerindendir."
Aliyyü'1-Kârî de, buradaki orucun keffaret için olduğuna işaret ediyor ve şöyle diyor:
"Önceden geçtiği gibi günah işleme konusundaki adak gerçekleşir fakat ona vefa gerekmez. Aksine o adak yerine getirilmez ve bir yemin keffareti ödenir. Bizim görüşümüz ve hadislerden anlaşılan budur..."
Demek ki, âlimler hadisi kendi görüşlerine göre yorumluyorlar. Masi-yetle ilgili nezirden dolayı keffareti gerekli görmeyenler, Hattâbî'nin dediği gibi; karşı tarafta olanlar da Aliyyü'l-Kârî'nin dediği gibi izahda bulunuyorlar. Sübülü's-Selâm sahibi, her iki görüşü benimseyen mezheplerden birinden olmamakla beraber, Hanefîlerin görüşü istikametinde fikir beyan etmektedir.

Hadiste mevzubahs edilen diğer bir konu da; Kabe'ye yaya olarak gitmeyi adama meselesidir. Genel olarak âlimlerin bu konudaki fikirleri şöyledir: Yaya olarak hacca gitmeyi adamak caizdir. îbn Kudâme; bu konuda ihtilâf bilmiyorum, der. Böyle bir adakta bulunan kişinin gücünün yettiği . ölçüde yürümesi gerekir. Yürümekten aciz duruma düşerse kendisine bir kurban gerekir. Şafiî'nin bir görüşüne göre bu kurban müstehaptır. Ebû Hanî-fe'den gelen bir rivayette, böyle bir adakta bulunan kişi ihrama girdiği yerden itibaren yürümeye başlar. İmam Şafiî'nin meşhur görüşü de bu istikamettedir. Hanbelîlere göre; yürüyemediği için bineğe binen kişiye bir yemin keffareti lâzımdır.
Kadı İyaz'ın şöyle dediği nakledilir: "Hacca yürüyerek gitmek bir tâat-tir. O halde bunu adayan kişi, diğer tâatleri adadığında olduğu gibi bunda da adağına riayet etmelidir. Ancak yürüyemez hale gelince bir bineğe biner ve bunun fidyesini verir." Yürüyerek gitmeye gücü yettiği halde bineğe binerse, Şâfiîlerden meşhur olan görüşe göre; günahkâr olmakla birlikte hacc veya umresi sahihtir. Kendisine bir kurban gerekir. Bu konuda kurbandan maksat bir koyun kesmektir.

3296 numarada gelecek olan hadis de bu görüşü te'yid etmektedir.[468][176]

Bazı Hükümler

1. Günah olan bir şey yapmayı adayan kişi adağını yerine getirmez, uç gün oruç tutar.
2. Yalınayak hacca gitmeyi adayanın adağına riayet etmesine gerek yoktur.
3. Yaya olarak hacca gitmeyi adayan, gücü yeterse adağını yerine getirir. Gücü yetmezse bir bineğe biner ve ceza olarak kurban keser.[469][177]

3294... Bize Mıhled b. Halid haber verdi, bize Abdürrezzak haber verdi, bize İbn Cüreyc haber verdi, İbn Cüreyc; "Bana Yahya b. Saîd yazdı" dedi. Bana, Benî Damra'nm azadlısı Ubeydullah b. Zahr habern verdi, -o herhangi bir adamdı- ki kendisine Ebû Saîd er-Ruaynî, o hadisi Yahya'nın isnadı ve manasıyla haber verdi.[470][178]

Açıklama

Bu rivayet yukarıdaki hadisin değişik isnadla gelen başka bir rivayetine işaret etmektedir. Ebû Davud'un bazı nüshalarında mevcut değildir. [471][179]

3295... İbn Abbas (r.anhüma)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bir adam Hz. Peygamber (s.a)'e gelip:
Ya Rasûlallah! Kız kardeşim -yürüyerek hacca gitmeyi- adadı. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Şüphesiz Allah (c.c) kız kardeşinin meşakkat çekmesi ile bir şey yapacak değil, (onun yorulmasına muhtaç değildir). (Bir bineğe) binerek hacca gitsin ve yemininden dolayı keffaret ödesin."[472][180]

3296... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre;
Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi Kabe'ye yürüyerek gitmeyi adadı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) kendisine, bir bineğe binmesini ve bir hedy götürmesini emretti.[473][181]

3297... îbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre; Ukbe b. Âmir'in kız kardeşinin yaya olarak hacca gitmeyi adadığı haberi Rasûlullah (s.a)'a ulaşınca Efendimiz:
"Şüphesiz Allah onun adağına muhtaç değildir. Ona emret, bir şeye binsin" buyurdu.Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisin benzerini Saîd b. EbîArûbe rivayet etmiştir. Halid de İkrime vasıtasıyla Hz. Peygamberden hadisin benzerini rivayet etmiştir.[474][182]

3298... İkrime'den;
Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi... (Yukarıdaki Hişâm'm hadisinin manası rivayet edildi. İkrime bu rivayetinde, hedy (kurban)'i anmadı. Bu rivayette Hz. Peygamber:
"Kız kardeşine emret, bir bineğe binsin" buyurdu (ğu belirtilir).Ebû Dâvûd dedi ki:
Hadisi, Halid de İkrime'den, Hişâm'ın rivayetinin manası ile rivayet etti.[475][183]

3299... Ukbe b. Âmir el-Cühenî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Kız kardeşim, Beytullah'a kadar yürümeyi adayıp, benden kendisi adına Hz. Peygamber'e danışmamı istedi. Ben de Hz. Peygamber'e danıştım. Rasûlullah (s.a):

"Hem yürüsün, hem de (bir bineğe) binsin" buyurdu.[476][184]

Açıklama

3293 numaradaki hadisten itibaren yedi. hadiste bahsedilen olay ve olayın kahramanları aynıdır. Yalnız isnadiarda ve metinlerdeki bazı farklardan dolayı musanif hadisi tekrarlamıştır. Rivayetlerin bir kısmının ilk ravisi Ukbe b. Âmir, bir kısmınınki de İbn Abbas'tır.

Metinler arasındaki en önemli farklar da; ilk (3293 numaralı) hadiste Ukbe b.Âmir'in kız kardeşinin yalınayak, başı açık haccetmeyi adadığı bildirilmektedir. Bu hadiste, kadının başını açmasının da bulunması, adağı, günah olan bir şeyi adama bölümüne sokmuştur. Onun için Hz. Peygamber kendisine yemin keffareti emretmiştir. Diğerlerinde ise, anılan kadının sadece yürüyerek haca gitmeyi adadığı söz konusu ediliyor. Ayrıca, ilk hadiste Hz. Peygamber'in kadına oruç tutmasını emrettiği ifade edildiği halde, diğerlerinde bu mevcut değildir. Ancak sonraki bazı hadislerde bir hedy emri yer almaktadır. Bu rivayetlerde, yemin keffareti değil de hedyin emredüme-si, adağın sadece insanın gücünün yetmediği bir şey olmasından dolayıdır.

Hadislerde geçen, Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi; Âmir'in kızı Ümmü Hibbân'dır. Hz. Peygamber'e biat etmiştir.

Bir rivayette; kadının şişman olduğu, bu yüzden yürümekte zorluk çektiği de bildirilmektedir.

3293 numarar1 iki hadis izah edilirken, yaya olarak hacca gitmenin adanabileceği, fakat bu adağın bir özre binaen yerine getirilmemesi halinde kef-faret olarak bir hayvan kurban edileceği belirtilmişti.

Hac ve umre kasdı olmadan, yaya olarak Kabe'ye gitmeyi adamanın geçerli olup olmadığında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe'den; umre veya hacc niyeti olmadan yapılan adakların muteber olmadığı rivayet edilmiştir. Şafiî de aynı görüştedir.

Mâlikîlerden bir rivayete ve İbn Ömer ile İbn Zübeyr'e göre; yaya olarak hacca gitmeyi adayan kişi, bir müddet yürümekten aciz kalır ve binerse,

ertesi sene o binekli geçtiği mesafeyi yürüyerek yeniden haccetmesi gerekir. Aczi devamlı olduğu takdirde bir hedy gerekir.
Bu son hadiste Hz. Peygamber'in, Ukbe'nin kız kardeşi için; "Hem yürüsün, hem binsin." şeklinde emir buyurduklarını görmekteyiz. Bundan; gücü yettiği nisbette yürüsün, takatsiz kaldığında da binsin manası anlaşılmaktadır, îbn Hacer ve Nevevî'nin izahları da bu istikamettedir. Bu anlayış; yaya olarak hacca gitmeyi adayana, aciz değilse adağına uyması gerekir tarzındaki görüşe uygundur. 3301 numarada gelecek olan Eneş hadisinde, yürüme sözkonusu edilmeden, adakta bulunan zatın bir bineğe binmesinin emredil-diği belirtilmektedir. Çünkü o zat yaşlı idi. Aczi belli idi. Onun için Hz. Peygamber (s.a), kendisinden yürümesini istememişti.[477][185]

Bazı Hükümler

1. Yaya olarak Kabe'ye gitmek üzere yapılan nezirler sahihtir. Ancak Ebu Hanife ye göre; gidiş maksadının hac veya umre olması gerekir.
2. Böyle bir adakta bulunan kişi, gücünün yettiği ölçüde, adağına riayet eder. Yürümekten aciz kaldığı takdirde bir bineğe biner ve bir kurban keser. Bu vaciptir. İmam Şafiî'nin bir görüşüne göre ise müstehaptır.[478][186]

3300... İbn Abbas (r.anhüma) şöyle anlatmıştır:
Rasûlullah (s.a) (insanlara) hitab ederken, güneşin altında ayakta duran bir adam görüp durumunu sordu.
Bu, Ebû İsrail'dir. Ayakta durmayı, oturmamayı, gölgelen-memeyi, konuşmamayı ve oruç tutmayı adadı, dediler.
Peygamber (s.a):
"Ona söyleyin; konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın" buyurdu.[479][187]

Açıklama

Münzirî, bazı âlimîerin; hadiste anılan Ebû İsrail'in, Kayser el-Âmirî olduğunu çünkü sahabeler arasında Ebû israil künyesinin sadece bu zâta ait bulunduğunu söylediklerini nakleder. Münzirî'nin bildirdiğine göre, Ebû

İsrail'in adı bu hadisten başka hiçbir hadiste geçmemiştir. Ebû Kasım el-Beğavî; Ebû İsrail'in adının Kuşeyr olduğunu söylemiştir.
Bezlü'l-Mechûd'da ise, Ebû Amr'ın; "Onun adının Cuseyr olduğu söylenildi" dediği kaydedilmektedir. Ebû İsrail'in, Ensar'dan mı yoksa Kureyş'ten mi olduğunda da ihtilâf vardır.
Hz. Peygamber (s.a), cemaate karşı konuşma yaparken güneşte ayakta duran birisini görünce adamı merak edip sormuş. Kadı Iyaz; "Hz. Peygamber'in sorusu, adamın adını öğrenmeye yöneliktir. Kendisine cevap olarak isminin söylenmesi de bunu gösterir" der. Ancak başkaları, sorunun hem adamın adını hem de durumunu öğrenmeye yönelik olduğunu söylerler.
Hadis-i şerifte iki yönlü bir adak söz konusudur. Bunlardan birisi masiyet (günah) yönü, diğeri de tâat yönüdür. Adağın güneşin altında hiç oturmadan ayakta durma ve konuşmama şeklinde olan kısmı masiyet, oruç tutma kısmı da tâattır. Hz. Peygamber (s.a); adağın masiyet olan kısmını reddetmiş, ibadete ait kısmının ise devamını istemiştir.
Hadisten anlıyoruz ki, Kur'an'da ve sünnette meşru oldukları belirtilmeyen ve insana eziyet veren şeyler ibadet değildir. Yalınayak yürümek, güneşin altında kalmak bu kabildendir.
Avnü'l-Ma'bûd sahibi; Hz. Peygamber'in Ebu İsrail'i ayakta durmaktan ve güneşin altında kalmaktan men etmesini gözönüne alarak, hadisin, günah işleme konusundaki adakların geçerli olmayacağına hamledildiğini söyler. Bundan Önceki babın ilk hadislerim izah ederken bu konuda âlimlerin farklı görüşte oldukları belirtilmiş ve bu görüşlere işaret edilmişti.
Kurtubî de; Ebû İsrail kıssasının, günah olan veya gücünün yetmeyeceği bir şeyi yapmayı adayana keffaretin gerekli olmadığını söyleyenler için büyük bir delil olduğunu söyler. Bu meselenin de münakaşası daha önce geçti. Burada tekrarına gerek duymuyoruz.
Hattâbî; hadisteki, adağa konu olan şeylerden orucun dışındakilerin bedene eziyet verdikleri ve birer ibadet olmadıkları için, günaha dönüştüklerini; dolayısıyla bu adaklara vefanın gerekmediği gibi, keffaretin de lâzım olmadığını savunur.
Bu konuda Aynî'nin söyledikleri de şöyledir: "Oruç bir ibadet olduğu için, Hz. Peygamber (s.a)Ebû İsrail'e orucunu tamamlamasını emretmişti. Ama diğerleri böyle değildir. Bu hadis, mubah olan şeyleri konuşmama ve Allah'ı anmayı terketmenin tâat olmadığına delildir. İçerisinde tâat olmayan, kitap

ve sünnetle ibadet oldukları bildirilmeyen; güneşin altında durmak gibi bedene eziyet olan şeyler de böyledir. Tâat, Allah ve Rasûlü'nün emrettikleridir."
Avnü'I-Ma'bûd sahibi; hadisi, bazı mutasavvıfların nefis tezkiyesi adı altında nefse zulüm ederek kendilerine eza ve cefa etmelerinin caiz olmadığına da delil olduğunu kaydeder.[480][188]

Bazı Hükümler

1. İbadet cinsinden bir şeyi yapmayı adayan kişi adagına riayet etmelidir.
2. Günah olan bir şeyi yapmayı adayan kimse, adağının gereğini yerine getirrîıez. Bazı âlimlere göre bunun yerine bir yemin keffareti öder. Bazılarına göre bir şey gerekmez.
3. Aynı anda içerisinde hem tâat hem de günah bulunan şeyi veya şeyleri adayan kişi, tâat cinsinden olanları yapar, günah olanları yapmaz.
4. Kitap ve sünnette emredilmeyen ve bedene eziyet kabilinden olan şeyler tâat değil aksine isyandır.[481][189]

3301... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), iki oğlunun arasında götürülen bir adam görüp durumunu sordu.
Yürümeyi adadı, dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber:
"Şüphesiz Allah bunun nefsine azab etmesine muhtaç değildir/' rmyurdu ve (bir şeye) binmesini emretti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin benzerini Amr b. Ebî Amr, A'rac'dan, o da Ebû Hureyre vasıtasıyla Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir.[482][190]

Açıklama

Buhar'î hadisi hem Kitabü's-Sayd'de hem de Kitabü'l-Eymân'da rivayet etmiştir. Kitabü'l-Eymân'daki rivayet ek ;iktir. Tamamı Kitabü's-Sayd'dadır. Orada Hz. Peygamber'in, oğulları aramda yürümeye çalışan ihtiyarı görünce durumunu sorması, (iJU jıu)"Bu-ıun hali ne?!"şeklinde ifade edilmiştir.
Müslim'in Ebû Hureyre'den yaptığı bir rivayette de, Hz. Peygamber'in htiyara: "Ey ihtiyar! Bin, şüphesiz Allah sana da, senin adağına da muhtaç

leğildir." buyurduğu belirtilmektedir.
Bazı kaynaklarda, oğulları arasında güçlükle yürüyebilen bu ihtiyarın ıbû İsrail olduğu kaydedilir.
Bu hadis, yaya olarak hacca gitmeyi adayıp da yürümekten aciz olan .işinin bir bineğe binebileceğine delâlet etmektedir. Gerçi burada bu durumda olan kişiye herhangi bir keffaret söz konusu edilmemiştir; ancak, bu babın daha önce geçen hadislerinden bu durumda olanların bir kurban keseceği anlaşılmaktadır. Konunun detaylı incelemesi, önceki hadislerde geçmiştir.[483][191]

3302... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) Kabe'yi tavaf ederken, kendisini, burnundaki halka ile bir başkasının çektiği bir adama rastladı. Hz. Peygamber (s.a) halkayı eli ile kopardı ve adama, onu eli ile yedmesini emretti.[484][192]

Açıklama

Hadis, BuhaıTde üç defa tekrarlanmıştır. Bunlardan ikisi Kitabü'l-Hacc'da, birisi de Kitabü'l-Eymân-dadır, Bu üç rivayetten, hacc bahsindekilerden birisi diğer ikisinden farklıdır. Bu rivayet şu şekildedir:"Hz. Peygamber (s.a) Kabe'yi tavaf ederken bir adama rastladı. Adamın eli, başka birine bir kayışla yahud bir iple ya da başka bir şeyle bağlanmıştı. Hz. Peygamber eli ile bu bağı kopardı. Sonra da yanındaki adama;"Bunu elinle yed" buyurdu."
Buharı'deki birbirinin aynı olan diğer iki rivayet de şu manadadır: "Hz. Peygamber (s.a) Kabe'yi bir bağ (yular) ile veya başka bir şeyle tavaf eden bir adam gördü ve o bağı kopardı."
Hadisin Nesâî'deki rivayetinde; anılan adamın bu şekilde tavaf etmeyi adadığı kaydedilmektedir. Zaten hadisin, üzerinde durulan konu ile alâkası, bu rivayet sayesinde daha iyi anlaşılmaktadır. Buharı ve Ebû Davud'un hadisi nezir konusunda vermeleri de adamın bu şekilde tavafı adadığına delildir.
Aynî; cahiliye devri Araplarınm böyle davranışlarla Allah'a yaklaşacaklarını zannettiklerini söyler. Demek oluyor ki adam, cahiliye devrinden kalma yanlış bilgisinden dolayı burnuna bağladığı bir iple çekilerek tavaf etmeyi adamış, Hz. Peygamber de bunu görerek mani olmuştur.

Tercemeye, "Burnundaki bir halka" diye geçtiğimiz kelimesi; devenin boynuna veya burnuna bağlanan kıl veya yünden yapılmış halka şeklinde bir iptir. Demir halka değildir.[485][193]

Bazı Hükümler

1. Tavaf esnasında hayırlı şeyler konuşmak caizdir.
2. Tavaf halınde olan kışı, gayrı meşru bir şeyin yapıldığını görürse bunu eli ile değiştirmelidir.
3. Bir kimse, Allah'a tâat olmayan bir şeyi adarsa bu adağına riayet gerekmez.
4. insanlar, insan şerefine yakışmayacak tutum ve davranışlardan kaçınmalıdırlar.[486][194]

3303... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre: Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi yürüyerek hacca gitmeyi adadı. Ama buna gücü yetmiyordu. Hz. Peygamber (s.a), (Ukbe'ye):
"Şüphesiz Allah (c.c), kız kardeşinin yürümesine muhtaç değildir.(Bir şeye)binsin ve bir deve veya sığır kurban etsin" buyurdu.[487][195]

3304... İkrime, Ukbe b. Âmir'den rivayet etmiştir: Ukbe (r.a) Hz. Peygamber (s.a)'e;
Kız kardeşim Kabe'ye kadar yürümeyi adadı, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a):
"Allah (c.c), kız kardeşinin Kabe'ye kadar yürümesi ile bir şey yapacak değildir." buyurdu.[488][196]

Açıklama

Bu iki hadis Lü'lüî'nin rivayetinde mevcud değildir. Onun için bazı matbu nüshalarda yer almamıştır.
Mizzî; bu rivayetlerin Ebu'l-Hasen b. el-Abd'm rivayeti olduklarını, Ebu'I-Kasım'ın bunları zikretmediğini söyler.
Bu rivayetler aşağı yukarı aynı lafızlarla daha evvel geçmiştir. Ancak burada dikkati çeken önemli bir konu göze çarpmaktadır: Yukarıdaki hadiste Hz. Peygamber'in, kadına binmesini emrettikten sonra bir "bedene"

kurban etmesini de emrettiği görülmektedir. Bedene; Hanefîlere göre, bir deve veya sığır; İmam Şafiî'ye göre, bir devedir. Halbuki 3296 numaradaki hadiste Hz. Peygamber'in hayvan türü anmadan bir hedy götürmesini emrettiği beyan edilmekteydi. Âlimlerin, hedyin bir koyunla karşılanacağı görüşünde oldukları kaynaklarda ifade edilmektedir. Buna göre ortaya bir güçlük çıkmaktadır. Bu rivayette açıkça Hz. Peygamber, "bedene" kesilmesini emrettiği halde âlimler bir koyun kurban edilmesini nasıl yeterli bulmuşlardır?
Bu rivayetin, Ebû Davud'un bazı nüshalarında bulunmaması, buna sebep olabilir mi? Bilemiyoruz.[489][197]

20. Beyt-i Makdis'de Namaz Kılmayı Adayan Kimsenin Durumu

3305... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre: Mekke fethi günü bir adam ayağa kalkıp;
Ya Rasûlallah! Ben, Allah sana Mekke fethini nasib ederse Beytü'l-Makdis'de Allah için iki rek'at namaz kılmayı adadım, dedi.Hz. Peygamber (s.a):
"Burada kıl" buyurdu.
Adam sözünü tekrarladı, Hz. Peygamber yine, "Burada kıl" buyurdu. Sonra adam sözünü bir daha tekrarladı. Bu sefer Rasûlullah:
"Öyleyse sen bilirsin (burada kılmak istemiyorsan Beytü'l-Makdis'de kıl)"buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin bir benzeri Abdurrahman b. Avf tarafından Rasûlullah (s.a)'dan rivayet edilmiştir.[490][198]

Açıklama

Beytü'l-Makdis, Kudüs şehrindeki Mescid-i Aksâ'dır.
Hadis-i Şerif; belirli bir yerde namaz kılmayı adayan kişinin başka bir yerde namaz kılmasıyla adağının yerine gelmiş olacağını göstermektedir. Avnu'l-Ma'bûd sahibi; bu cevazı, adayanın bulunduğu yerin namaz kılmayı adadığı yerden daha efdal olması kaydı ile kayıtlamıştır. Ancak bu, âlimlerin üzerinde ittifak ettiği bir nokta değildir.
Hanefî mezhebinde, Züfer'in dışındaki âlimlere göre; bir yer tayin edilerek yapılan nezirlerde, anılan yere itibar şart değildir. Kişi istediği yerde adağını

yerine getirebilir. Bedâiu's-Sanâi'de şöyle denilmektedir: "Eğer şart, falan yerde namaz kılmak veya falan şehirdeki fakirlere şu kadar sadaka vermek borcum olsun şeklinde bir yer ile kayıtlı ise, üç imamımıza göre bu adağın başka bir yerde eda edilmesi caizdir. Züfer'e göre ise bu adak, sadece şart koşulan yerde eda edilebilir."
Merâkı'l-Felâh'ın şu ifadeleri ise, daha müşahhas ve konumuzu izahda daha açıktır:
"Biz, zaman, yer, para ve fakir tayinini hükümsüz saydık. Meselâ, Şaban ayı için adanan orucun yerine Receb orucu kâfidir. Mekke'de veya Mescid-i Nebevî'de, ya da Mescid-i Aksa'da kılınmak üzere adanan bir namaz Mısır'da kılınsa yeterlidir. Çünkü edanın sıhhati, yer itibariyle değil, ibadet itibariyledir."
Şâfiîlere göre; Mescid-i Haram'da namaz kılmayı adayan kimse bu adağını ancak orada eda edebilir. Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa konusunda ihtilâf vardır. İmam Nevevî,Minhâc adındaki eserinde; "Zahir olan Mescid-i Haram gibi, onların da adakta tayin edilmesidir" der.
Şerbinî'nin Muğni'l-Muhtâc' daki ifadesine göre; bir kimse Mescid-i Nebevî veya Mescid-i Aksa'da namaz kılmayı adaşa ve Mescid-i Haram'da bu namazı kılsa yeterlidir. Adağı edada Mescid-i Nebevi Mescid-i Aksa'nın yerine kaimdir. Ama Mescid-i Aksa, Mescid-i Nebevî'nin yerini tutmaz. Yani Mescid-i Aksa'da namaz kılmayı adayan bu namazını Mescid-i Nebevî'de kılabilir; fakat Mescid-i Nebevî'de namaz kılmayı adayan Mescid-i Aksa'da kılamaz.
Sahih-i Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in MüsnecTindeki şu hadis yukarıdaki ifadeleri takviye etmektedir:
İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre; bir kadın hastalanmış ve, "Allah bana şifa verirse gidip Mescid-i Aksa'da namaz kılacağım." diye adakta bulunmuş. Neticede iyi olmuş. Sonra, Kudüs'e gitmek üzere hazırlanıp Mey-mûne (r.anha)'ye gelmiş. Selâm verip durumunu anlatmış. Bunun üzerine Meymûne (r.anha): "Otur ve Rasûlullah'ın mescidinde namazını kıl. Çünkü ben Hz. Peygamber'in;"Buradaki bir namaz Mescid-i Haram'ın dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan daha üstündür" buyurduğunu duy-dum"demiştir.
3309 numarada gelecek olan hadiste, "büvâne" denilen yerde kurban kesmeyi adayan kişiye, Hz. Peygamber'in; "Adağını yerine getir" buyurduğu beyan edilmektedir. Bu, üzerinde durduğumuz hadisle, işaret

edilen bu hadis arasında bir çelişki olduğunu göstermez. Çünkü Hz. Peygamber'in kendisine soru soran şahsa verdiği cevap şart koşulan yerde de adağın ifa edilmesinin caiz olduğunu gösterir. Yani nezrin şart koşulan yerde edası vacip değil, caizdir. Zaten üzerinde durduğumuz hadisin sonunda da Hz. Peygamber: "Öyleyse sen bilirsin" buyurarak bu cevaza işaret etmiştir.[491][199]

3306... Abdurrahman b. Avf bu (yukarıdaki) haberi Hz.Peygam-ber'in ashabından bazı şahıslardan rivayet etmiştir. Ravi, Hz. Peygam-ber'in şöyle buyurduğunu eklemiştir:
"Muhammed'i hak ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, eğer sen şurada namazını kılsaydın Beyt-i Makdis'te namaz kılmanın yerine kâfi gelirdi."
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi; el-Ensarî, İbn Cüreyc'den rivayet edip, Cafer b. Ömer demiştir. Cafer b. Ömer de (Hafs b. Amr'ın yerine) Amr b. Hayye der. Amr b. Hayye de bunu kendisine, Abdurrahman b. Avf ve Hz. Peygamber'in ashabından bazı adamların haber verdiklerini söyler.[492][200]

Açıklama

Bu rivayet, yukarıdaki hadisin biraz farklı bir şeklidir. Şevkânî, bu rivayetin çeşitli yollardan geldiğini ve bu yollardan bir kısmının sika olduğunu, sahabenin meçhul olmasının hadise zarar vermediğini söyler.
Ebû Dâvûd, hadisin sonunda, öncekinden farklı bir isnada işaret etmektedir.[493][201]

21. Kişinin Sahip Olmadığı Bir Şeyi Nezretmesi

3307... tmrân b. Husayn (r.a)'dan rivayet edildi. Dedi ki: Adbâ, Benî Akıl kabilesinden bir adamındı ve hacıları (n develerini) geçenlerdendi. Adam (devesiyle birlikte) esir edilip bağlı olarak Hz. Peygamber'e getirildi. Hz. Peygamber (s.a); üstünde kadife olan bir eşeğin sırtında idi. Adam:
Ya Muhammedi Beni ve hacıları geçen (bu devey)i niçin tutuyorsun? dedi.
Hz. Peygamber:
“Seni, müttefiklerin olan Sakif in suçundan dolayı tutuyorum" buyurdu.
Sakîfliler, Hz. Peygamberdin ashabından iki kişiyi esir etmişlerdi.

Akıl kabilesinden olan adam, söylediği sözler içerisinde "Ben de müslümanım -veya ben de müslüman oldum"[494][202] dedi.
Hz. Peygamber (s.a) geçip gidince -Ebû Dâvûd, "Bu sözü Mu-hammed b. İsa'dan öğrendim" dedi-; Adam:
Ya Muhammedi Ya Muhammedi diye bağırdı. Rasûlullâh (s.a), merhametli (nazik) idi. Adama dönüp;
"Ne istiyorsun?" dedi.
Ben müslümanım.
“Eğer sen bunu kendi işine malikken (esir edilmeden önce) söyleseydin tam manasıyla kurtulurdun."
Ebû Dâvûd; "Sonra Süleyman'ın hadisine döndüm." dedi-: Adam:
Ya Muhammedi Ben açım, beni doyur. Ben susuzum, beni sula. Rasûlullâh:
"Senin ihtiyacın bu -veya bu onun ihtiyacıdır- (isteğini yapın)" buyurdu.[495][203]
Sonra adam (Sakîflilerdeki) iki kişiye mukabil fidye olarak verildi. Adbâ'yı ise, Hz. Peygamber binmek için alıkoydu.
Müşrikler, Medinelilerin otlaktaki hayvanlarına baskın yaptılar ve Adbâ'yı da götürdüler. Onu götürdüklerinde müslümanlardan bir kadını da esir etmişlerdi. Onlar geceleyin develerini avlularında çök-türürlerdi. Bir gece hepsi uyudular, kattın kalktı. Elini hangi deveye dokundursa, deve böğürüyordu. Nihayet Adbâ'mn yanma geldi. O itaatkâr, binilmeye alışık bir devenin yanına gelmişti. Hemen ona bindi, sonra; eğer Allah kendisini kurtarırsa onu mutlaka boğazlamayı adadı.
Kadın Medine'ye gelince, devenin Hz. Peygamber'in devesi olduğu anlaşıldı ve Rasûlullâh bundan haberdar edildi. Bunun üzerine Rasûlullâh haber saldı, kadın getirildi. Kendisine kadının adağı bildirildi.
Efendimiz:
"Ona ne de kötü ceza vermişsin -veya ona ne de kötü ceza vermiş-; eğer Allah onu bunun üzerinde kurtarırsa onu mutlaka boğazlayacakmış! Allah'a isyan konusundaki ve insanoğlunun sahibi olmadığı şeydeki nezre vefa olmaz" buyurdu.
Ebû Dâvûd: "Esir edilen bu kadın, Ebû Zerr'in karışıdır" dedi.[496][204]

Açıklama

Adbâ; Hz. Peygamber'in devesinin adıdır. Son derece cins, süratli bir deve idi. Hadis metnindeki; "hacıları (n develerini) geçen" sözünden maksat da budur.
Metinden anlaşıldığı gibi, bu deve önceleri Benî Akıl kabilesinden birisine aitti. Sonra Hz. Peygamber ona ganimet olarak sahip oldu.
Oldukça uzun olan bu hadisin içerisinde, zihne takılan, açı klan il m ası gereken bazı konular var. Önce bunları gözden geçirip bilâhere ihtiva ettiği ahkâma geçelim.
1- Hz. Peygamber (s.a) Benî Akıl kabilesine mensup olan adamı yakalayınca, adam yakalanış sebebini sormuş; Efendimiz de, "Senin müttefiklerin olan Sakîf'in suçu sebebiyle" karşılığını vermiştir. Çünkü hadiste de belirtildiği gibi Sakîfliler, müslümanlardan iki kişiyi esir etmişlerdi. Şerhlerde bu müslümanların isimlerine ait bir kayda rastlanılmamaktadir.
Burada insanın aklına, birisinin suçu yüzünden Hz. Peygamber başka birisini niçin yakalamıştır? şeklinde bir soru gelebilir. Bu mukadder soruya üç türlü cevap verilmiştir:
a) Sakîflilcr; Benî Akîl kabilesi ile, müslümanlara ve müttefiklerinden birine saldırmayacaklarına dair anlaşma yapmışlardı. Fakat Benî AkîFin müttefiki olan Sakîf, müslümanları esir etti ve Benî Akîl buna ses çıkarmadı. Sakîflilerin suçları yüzünden muaheze edildiler.
b) Yakalanan adam kâfirdi ve kendisine emân da verilmiş değildi. Bu durumda olan birisinin yakalanması, esir edilmesi, hatta öldürülmesi caizdir. Böyle birinin kendi suçundan dolayı muahezesi caiz olunca, kendisi gibi olan başka birinin suçundan dolayı muaheze edilmesi de caizdir.
Hattâbî, bu izahın îmam Şafii'den nakledildiğini söyler.
c) Hz. Peygamber'in sözünde gizli bir mana vardır. Rasûlullah (s.a); "Seni müttefikiniz olan Sakîflilerin esir ettikleri müslümanlara mukabil fidye olarak vermek üzere yakaladık." demek istemiştir.
2- Esir edilen adamın, müslüman olduğunu söylemesinden sonra Hz. Peygamber; "Eğer bunu yetki elinde iken söyleseydin şimdi tam manasıyla kurtulurdun" karşılığını vermiştir.
Fethu'l-Vedûd'da söz, "Eğer o şahıs esir edilmeden önce müslümanlığını haber verseydi hür bir müslüman olurdu. Ama yakalandıktan sonra müslüman olduğunu söyleyince köle bir müslüman oldu" şeklinde açıklanmıştır. Nevevî de bu konuyu şöyle izah eder:

"Eğer sen müslüman olduğunu, esir edilmeden önce söyleseydin, tam olarak kurtulurdun. Çünkü o zaman senin esir edilmen caiz olmazdı. Sen de İslâm ile esaretten selâmetle ve malından faydalanmak suretiyle feyz bulurdun. Ama esir edildikten sonra müslüman olunca öldürülmen konusundaki muhayyerlik düşer fakat köleleştirilmen, fidye olarak verilmen ve karşılıksız salıverilmen konusundaki muhayyerlik devam eder."
Hattâbî ise, adamın müslüman olduğunu söylemesine rağmen serbest bırakmayıp, fidye olarak kâfirlerin arasına geri gönderilmesini şu şekilde açıklar:
"Mümkündür ki adam müslüman olduğunu samimiyetten uzak bir hile olarak söylemiş, Cenab-ı Allah da Rasûlullah'ı adamın bu yalanına muttali kılmıştır. Adamın; ben açım, doyur, susuzum sula, sözlerine karşılık Rasûlullah'ın; "Senin ihtiyacın işte bu" buyurması da bunu gösterir. Ancak Ra-sûlullah'ın vefatından sonra, ben müslüman oldum diyen hiç kimseye böyle muamele edilemez. Müslümanlığı kabul edilir. İşi Allah'a havale edilir. Çünkü vahiy kesilmiştir."
Nevevî; adamın müslümanlığınm samimi olması ihtimali gözönüne alındığında Hz. Peygamber'in onu kâfirlerin yanına göndermesini şöyle izah etmektedir:
"Bir defa hadiste, adam müslüman olduktan ve fidye ile salıverildikten sonra dâr-i küfre döndüğüne dair bir açıklık yok. Döndüğü farzedilse o zaman, adamın gerek kendi gücü gerek akrabaları sayesinde dinini açığa vura çak kudrette olduğunu söyleriz. Bu durumda olanın küfür diyarına dönmesi de caizdir."[497][205]

Bazı Hükümler

1. İslâmda fidye caizdir. Müslümanların esir aldığı bir kimse sonradan müslüman olursa, bu, ganimet sahip lerinin ondaki hakkını düşürmez. Ama, esir alınmadan önce müslüman olmuşsa malı ganimet olmaz.
2. Kâfirler müslümanlara hücum ederler ve mallarını alırlarsa, bu mala sahip olamazlar. Dolayısıyla, müslümanlar sonra kâfirlere galip gelip o malları geri alsalar, bu mallar ilk sahiplerine ait olur.
Bu görüş İmam Şafiî'ye aittir. Nevevî; hadisin, İmam Şafiî ve onun gibi düşünenler için delil olduğunu söyler.

Hanefîlere göre ise; kâfirler müslümanların mallarım ganimet olarak alır ve memleketlerine götürürlerse ona sahip olurlar. Dolayısıyla tekrar müslümanların eline geçse eski sahipleri hak iddia edemezler. Almak isterlerse bedelini vererek alabilirler.
Hanefîler; Ebû Zerr'in hanımının Advâ'yı Medine'ye getirdikten sonra Rasûlullah devenin kendisine ait olduğunu ihsas ettirerek, "Kişinin sahibi olmadığı şeydeki nezrine vefa yoktur." buyurmasını şöyle izah ederler:
"Kâfirler müslümanlara hücum edip mallarını almış fakat henüz kendi memleketlerine götürmemişlerse, onlara sahip olamazlar. Dolayısıyla müslümanlar kâfirlere galebe çalıp malları geri alırlarsa bu mallar ilk sahipleri-nindir.
Bu hadiste de Medine'nin hayvanlarını yağma edip götürenlerin bu malları kendi memleketlerine soktuklarına dair bir kayıt yoktur. Hatta onların develeri, müslümanlardan korktukları için çadırlarının hemen önüne çökertmeleri, daha yolda olduklarını gösterir."
3. Bir kadının, mahremi olmadan yolculuğa çıkmasının yasak oluşu, zorunlu olmayan yolculuklar içindir. Dinî bir vecibeden dolayı olan yolculuklar için değildir.
Bu izah Hattâbî'ye aittir. Hanefîler bu görüşte değildirler.
4. Bir kimse, günah olan bir şeyi yapmak için adakta bulunursa adağının gereğini yerine getirmez.
5. Sahibi olmadığı bir şeyi sadaka olarak vermeyi veya böyle bir hayvanı kurban etmeyi adayan kişi bu adağını yerine getirmez.[498][206]

22.Vefa Gösterilmesi Emredilen Adak

3308... Amr b. Şu'ayb'ın, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre:
Bir kadın Hz. Peygamber (s.a)'e gelip;"Ya Rasûlallah, ben senin huzurunda def çalmayı adadım" dedi. Hz. Peygamber(s.a): "- Nezrini yerine getir" buyurdu. Kadın:
Ben, -cahiliye ehlinin kurban kestikleri yeri işaret ederek- şöyle şöyle bir yerde kurban kesmeyi adadım, dedi.
Rasûlullah:
“Resim şeklindeki bir put için mi?"
Hayır.

"Heykelden bir put için mi?"
Hayır.
“Nezrini yerine getir"[499][207]

Açıklama

"Resim şeklindeki bir put" diye terceme ettiğimiz “Sanem", İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye adındaki eserinde belirtiği ne göre; cüssesi olmayan resimden puttur. "Heykelden bir put" diye terceme ettiğimiz "Vesen" de; herhangi bir maden, taş veya tahtadan yapılmış, cüssesi olan insan heykeli veya benzeri putlardır. Vesen ve sanem kelimeleri arasında bir fark olmayıp, birinin diğeri yerinde kullanıldığını söyleyenler de vardır.
Adağın tâat cinsinden olması icabettiği ve bu tip adaklara riayetin gerekli olduğu, daha önce geçen bahislerde belirtilmişti. Yine oralarda, günah olan bir şeyi yapmak üzere edilen nezirlere itaat edilmeyeceği ve bazı mezheplere göre bunun yerine bir yemin keffaretinin ödenmesi gerektiği söylenmişti.
Üzerinde durduğumuz hadiste anılan kadının iki ayrı adağının olduğu görülmektedir. Şimdi bunları teker teker ele alıp inceleyelim:
1- Hz. Peygamber (s.a)'in huzurunda def çalma tarzında olan adak:
Tirmizî'nin Menâkıb'da rivayet ettiği bir hadisten anladığımıza göre,
bu adak Hz. Peygamber'in bir savaştan dönmesi ile alâkalıdır. Orada belirtildiğine göre, Peygamber (s.a) bir savaştan döndüğünde siyah bir cariye karşısına çıkıp; "Ya Rasûlallah, Allah seni sağ salim getirirse senin huzurunda def çalmayı adadım" demiştir.
İbn Hibbân'ın Sahih' indeki bir rivayetinde de Hz. Peygamber'in kadına, "Eğer adadınsa yap, ama adamadınsa yapma*' buyurduğu; kadının da "adadım" dediği ilâve edilmektedir. Yine bu rivayette belirtildiğine göre, Hz. Peygamber oturmuş, cariye de kalkıp def çalmıştır.
Yukarıda da ifade edildiği üzere, bu def çalmayı adama konusu Hz. Peygamber'in bir savaştan dönmesi ile alâkalıdır. Yani Rasûlullah'ın dönmesine, buna karşılık kâfirlerin rezil olmasına sevinmenin bir nişanesidir. Bu hal def çalmayı adamaya bir tâat havası vermektedir. Hattâbî, buna işaretle şöyle der:
"Def çalmak, adakların bağlanabileceği tâatlerden değildir. En iyi hali olsa olsa mubah olur. Ancak Hz. Peygamber'in bir savaşından Medine'ye

dönmesi, kâfirlerin perişanlığı ve münafıkların burnunun sürtülmesi bu sevinci doğurduğu için bir çeşit nafile ibadet olmuştur. İşte bundan olayı def çalmak mubah olmuştur."

2- Kâfirlerin kurban kestikleri bir yerde kurban kesmek ile ilgili adak: Hz. Peygamber, bu adağın bir put için olup olmadığını sormuş; "hayır" cevabını alınca, nezrin yerine getirilmesini emretmiştir. Bu gösteriyor ki, eğer adak meşru ise adandığı yerin gayri meşru olması adağa mani olmaz. Ancak, bizim Bezlü'l-Mechûd'un izahına bakarak, "Bir put için mi adadın" diye terceme ettiğimiz cümle, Avnü'l-Ma'bûd'da; "Cahiliye insanları orada bir put için mi kurban keserlerdi?" şeklinde izah edilmiştir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a),, kadının kurban kesmek üzere adakta bulunduğu yerin kâfirlerin putları için kurban kestikleri bir yer olup olmadığını sormuş, "hayır" mcevabını alınca, nezrine vefa göstermesini emretmiştir. Avnü'I-Ma'bûd'un bu izahı kâfirlerin tapındıkları, bayram yaptıkları ve putları için kurban kestikleri yerlerle kayıtlı olan adaklara itibar edilmemesi gerektiğini gösterir. Daha önce belirtildiği üzere, herhangi bir yerde ifa edilmek üzere yapılan nezirlerin, denilen yerlerde yapılması âlimlerin çoğuna göre lâzım değildir. Bir kimse kâfirlerle hiçbir alâkası olmasa bile, falan yerde kurban kesmeyi adaşa, başka bir yerde adağını ifa edebilir. Buna göre, hadiste bahsi geçen kadının adağı haddizatında bir tâattir. Yani nezre konu olması caizdir. Bu adağını orada yerine getirmesi için de hadiste herhangi bir kayıt mevcut değildir.[500][208]

Bazı Hükümler

1. Bir ibadete vesile olan hareketler, birer nafile ibadet hükmündedir.
2. Allah'a isyan olmayan konulardaki adaklar yerine getirilmelidir.
3. Bir adağın, kâfirlere mahsus bir yerle kayıtlanması, o adağı meşru olmaktan çıkarmaz. Ancak bu yer kâfirlerin putları için tapındıkları bir yerse durum farklıdır.[501][209]

3309... Sabit b. Dahhâk (r.a)'den rivayet edilmiştir. Der ki: Rasûlullah (s.a) zamanında bir adam, Büvâne'de bir deve kesmeyi adadı. Hz. Peygamber'e gelip:
Ben Büvâne'de bir deve kurban etmeyi adadım, dedi.Hz. Peygamber:
"Orada cahiliye putlarından tapınılan bir put var mı?" dedi.

Sahâbîler: Hayır, dediler. Hz. Peygamber:
"Orada onların bayramlarından bir bayram var mı?" Sahâbîler: Hayır, dediler. Hz. Peygamber, adama:
"Adağını yerine getir. Şüphesiz Allah'a isyan konusundaki ve insanoğlunun malik olmadığı şeydeki adağa vefa yoktur."buyurdu.[502][210]

Açıklama

Hz. Peygamber'e soru soran zâtın, Kerûm b. Süfyân b. Ebân veya Kerûm b. Kays b. Ebî Sâib olduğu şeklinde görüşler vardır.[503][211]
Büvâne, İbnü'l-Esir'in ifadesine göre; Arap denizi taraflarında bu güne kadar Nahle diye meşhur olmuş olan Yenbu kasabasının arka tarafında bir tepedir
Telhîs'de, Ebû Ubeyde'ye atfen; Büvâne'nin, Şam ile Diyarbakır arasında bir yer adı olduğu söylenir. Beğavî ise , Mekke'nin aşağısında Yelem-lem yakınlarında bir yer olduğunu söyler.
Büvâne yerine Bevâne denildiği de vakidir.
Hz. Peygamber (s.a) bu hadiste Allah'a isyanı konu edinen ve insanın sahib olmadığı şeylerden olan adakların meşru olmadığına işaret etmiştir. Bazı âlimler bu ifadelerden, ibadet cinsinden olmamakla beraber yapılması yasak olmayan mubah şeyleri adamanın caiz olduğu sonucuna varmaktadırlar. Ancak bu mefhumu muhalefetle hüküm çıkarmadır. Mefhumu muhalefet de bazı âlinilerce delil sayılmaz.
Daha önce geçen ve; "Adak ancak, kendisi ile A Han'ın rızası istenilen şeyde olur" manasına gelen hadis, nezre konu olan şeyin ibadet cinsinden olmasını gerekli kılar. O zaman hadisler arasında bir çelişki sözkonusu olmaktadır. Zahirde görülen bu çelişki iki yolla giderilebilir:
1- Üzerinde durduğumuz hadiste Hz. Peygamber'in yapılması mubah olan şeylerde nezrin caiz olduğunu bildiren sarih bir ifadesi yoktur. Aksine, Allah'a isyan konusunda ve kişinin sahip olmadığı şeyde nezrin olmayacağını söylemiştir. Öbür hadis ise, ibadet cinsinden olmayan şeylerde nezrin olmadığında açıktır.
2- Bu hadisin mubah şeylerde nezrin cevazına işaret olduğu kabul edilirse, bu mubaha mutlak manada bakılmaz. Bazı mubahlar niyetle ibadet haline gelir. Meselâ gece ibadete kalkabilmek maksadıyla gündüz uyumak, sonucu

tâat olan bir mubahtır. Yine gündüz oruca dayanabilmek için sahur yemeği yemek, niyette tâat olan mubahlardandır. O halde burada kastedilen mubah; ibadet kastı olan veya ibadete yardımcı olması maksadı güdülen mubahtır.[504][212]

3310... Meymûne binti Kerdem'in şöyle dediği rivayet edil mistir: Hz. Peygamber'in (veda) haccında babamla birlikte çıktım. Ra-sûlullah (s.a)'ı gördüm. İnsanların "Rasûlullah" dediklerini duydum. Gözümle onu takibe başladım. Babam kendisine yaklaştı. Rasûlullah devesinin üzerinde idi. Elinde öğretmenlerin sopası gibi (ince) bir sopa vardı. Bedevilerin ve insanların "Tab, tab" [505][213] dediklerini duydum.
Babam ona (iyice) yaklaştı, ayağını tuttu. Hz. Peygamber buna ses çıkarmadı,[506][214] durup babamı dinledi. Babam:
Ya Rasûlallah, ben bir erkek çocuğum dünyaya gelirse, Büvâne (dağı)'nin tepesinde dik yokuşlu yollarda birkaç koyun kurban etmeyi adadım, dedi. -Abdullah b. Zeyd: "Tam bilmiyorum ama, galiba elli koyun demişti" dedi.- Rasûlullah:
"Orada putlardan bir şey var mı?" diye sordu. Babam:
Hayır, dedi. Rasûlullah (s.a):
"Allah için adadığın şeyi yerine getir" buyurdu.Meymûne devamla şöyle dedi:
Babam koyunları toplayıp kesmeye başladı. Koyunlardan biri kurtulup kaçtı. Babam; "Ey Allah'ım, benim adağımı ödet" diyerek onu aradı. Buldu ve kesti.[507][215]

Açıklama

Bu hadis, Kitabü'n-Nikah'da 2103 numarada geçmiştir. Ancakj Kerdem'in Hz. Peygamber'in ayağını tuttuktan sonra Rasûlullah'la konuşması, buradakinden tamamen farklı olarak takdim edilmiştir.
Bu hadisle, bir önceki hadisteki vakıanın aynı olup, rivayetlerinde bazı farklılıkların bulunması mümkün olduğu gibi, ayrı ayrı hâdiselerle ilgili olmaları da mümkündür.
Adakta bulunan şahsın; dağ tepelerinde, sarp yokuşlarda kurban kesmeyi adaması, adağına kuvvet kazandırmak içindir. Gerçi adaklar bir şeyin olup

olmamasına tesir etmez, Allah'ın takdirini değiştirmez. Fakat, anlaşılıyor ki adak sahibi Hz. Peygamber'i ilk defa görmüş, onun sohbetinden istifade edememiştir. Onun için, adağın ve adağı zorlaştırmanın takdire tesiri olmayacağını bilmiyordu. Eskiden kalma bilgisine dayanarak, eğer yapılması zor bir şey adarsa arzusuna nail olacağını zannediyordu.
Hadis, bir yerle kayıtlı olan adakların eğer o yerlerde tevhide aykırı bir şey yoksa oralarda eda edileceğine delil gösterilir. Hattâbî şöyle der:
"Hadis; Mekke'de veya başka bir yerde, yemek yedirmeyi ya da kurban kesmeyi adayan kişinin, bu adağını başka yerlerin fakirlerine ifa etmesinin caiz olmadığına delildir. Bu görüş Şafiî mezhebine göredir. Şafiî'den başkaları bu adağın başka yerlerde de eda edilebileceğini söylerler."
Hadisin, Hattâbî'nin anladığı manaya delâlet etmesi mümkündür. Ama bu kesin değildir. Çünkü Hz. Peygamber, bir defa kurbanların orada kesilmesinin şart olduğunu söylememiştir. Ayrıca "Orada putlardan bir şey var mı?" diye sorarken, kurbanın kesilip kesilemeyeceğini değil de adağın sahih olup olmadığını aramış olabilir. Çünkü eğer orada put varsa adağın eski alışkanlıklara binaen, Allah rızasından başka bir şey için olması tehlikesi mevzubahistir. Nitekim Ahmed b. Hanbel ve Beğavî'nin rivayetlerinde İbni Kerdem'in; "Ben cahiliye devrinde iken Büvâne'nin tepesinde birkaç koyun kesmeyi adadım..." dediği belirtilmektedir.[508][216]

3311... Amr b. Şu'ayb, Meymûne binti Kerdem b. Süfyân kanalıyla babası Kerdem'den, önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir. Bu rivayet Öbüründen biraz muhtasardır.
(Bu rivayete göre) Hz. Peygamber (s.a):
"Orada put veya cahiliye bayramlarından bir bayram var mı?" dedi.
Kerdem:
Hayır, dedi. (Kerdem der ki):
Benim şu annemin yürüme adağı borcu var, onu ödeyeyim mi? İbn Beşşâr bazan, "onu ödeyelim mi?" derdi- dedim; (Rasûlullah:)
“Evet" buyurdu.[509][217]

Açıklama

Hadis yukarıdaki hadisin tarkiı bir rivayetidir. İzahı gerektirecek bir şey yoktur.[510][218]

23. (Tüm) Malını Sadaka Olarak Vermeyi Adayan Kimse Hakkındaki Hadisler

3312... Kâ'b b. Mâlik'den rivayet edilmiştir,, şöyle demiştir: Rasûlullah'a:
Yâ Rasûlallah! Şüphesiz Allah ve Rasûlü için sadaka olarak malımdan soyulmam (malımın tümünü sadaka olarak vermem) benim tev-bem (in kemalin) dendir, dedim.
Rasûluliah (s.a):
"Malının bir kısmını kendine alakoy, bu senin için daha hayırlıdır." buyurdu.
Kâ'b demiştir ki:
Ben de; Hayber'deki sehmimi kendime alıkoyuyorum, dedim.[511][219]

Açıklama

Hadisin zahirî manasının babın mevzuu ile pek bir münasebeti yok gibidir. Çünkü bab, malının tamamını dağıtmayı adamakla ilgilidir. Hadiste ise, Kâ'b (r.a)'ın malını tasadduk etmeyi adadığına dair bir kayıt mevcut değildir. Hatta Hz. Kâ'b'ın tevbenin kemali için malını dağıtmak istediği ve bunu Rasûlullah'a danıştığı açıkça ifade edilmektedir.
Sarihler, hadisin başlık ile münasebetini bir takdir yaparak izah ederler. Buna göre babın manası; "Bir günahtan dolayı tevbe eden kişi malının hepsini sadaka olarak verse veya malının tümünü tasadduk etmeyi adaşa bu adağı geçerli midir?" şeklinde olmalıdır.
Kâ'b b. Mâlik, Tebük seferine iştirak etmeyip bundan dolayı Allah'a tevbe eden ve tevbesi kabul edilen üç kişiden birisidir. Bu hadiste konu edilen tevbe işte bu tevbedir. Yani Kâ'b; sefere iştirak etmemesinden dolayı ettiği tevbeye, malını fukaraya dağıtmayı da eklemek istemiştir.
Hadiste Hz. Peygamber (s.a)'in, kendisine soru soran Kâ'b'a; malının bir kısmını kendisi için alıkoymasını emrettiğini görüyoruz. Bu durumda olan bir kimsenin alıkoyacağı malın oranı ve böyle bir adağın hükmü gibi konularda, âlimlerin farklı görüşleri vardır. Bu babdaki hadislerin hepsi aşağı yukarı aynı manayı ifade ettikleri ve bazılarında konuya açıklık

getirecek kayıtlar bulunduğu için biz bu görüşleri babın sonuna almayı uygun bulduk.
Bilindiği gibi, Hz. Peygamber (s.a); Hz. Ebü Bekir'in malının tamamını Allah yolunda sarfetme yolundaki arzusuna karşı çıkmamıştır, Bezlü'l-Mechûd sahibi, Ebû Bekir ile Kâ'b'a yapılan muamelelerin farklılığını, onların mertebelerindeki farklılığa hamletmiştir.[512][220]

3313... Kâ'b b,. Mâlik'in oğlu Abdullah'ın babasından rivayetine göre;
Kâ'b, tevbesi kabul edilince, Rasûlullah (s.a)'a:
Ben malımdan soyulacağım... (malımın hepsini dağıtacağım), dedi.
Ravi Ahmed b. Salih (bundan sonra), "O senin için daha hayırlıdır" sözüne kadar, önceki hadisin benzerini söyledi.[513][221]

3314... Kâ'b b. Mâlik'den rivayet edildiğine göre;
O veya Ebû Lübâbe ya da Allah'ın dilediği birisi, Hz. Peygamber (s.a)'e:
İçerisinde günaha girdiğim, kavmimin bu yurdunu terketmek ve malımın tümünden sadaka olarak soyulmak benim tevbemdendir, dedi.Hz. Peygamber (s.a):
“Üçte birini vermen yeter" buyurdu.[514][222]

Açıklama

Bu rivayette Hz. Peygamber (s.a)'e gelip, malının tümünü tev-besinin kemali için sadaka olarak dağıtmayı istediğini söyleyen zâtın kim olduğunda şüpheye düşülmüştür. Anılan şahsın Kâ'b b. Mâlik olabileceği gibi Ebû Lübâbe veya bir başkasının da olabileceğine de işaret edilmektedir. Ebû Lübâbe de, Kâ'b b. Mâlik gibi, Tebük seferine iştirak etmeyip tevbe eden ve tevbesi kabul edilenlerdendir. İbn Abdilberr'in el-İstîâb fî Ma'rifeti'I-Ashâb adındaki eserinde naklettiğine göre; Ebû Lübâbe, Tebük seferine gitmemiş, sonra kendisini bir direğe bağlayıp, Allah tevbesini kabul edinceye kadar çözmemeye, hiçbir şey yiyip içmemeye yemin etmişti. Bir hafta bir şey yiyip içmeden kalıp bayılmış, sonunda kendisine tevbesinin kabul edildiği haber verilmiş fakat o, "Bu sefer de Rasûlullah gelip çözünceye kadar kendisini çözmemeye yemin etmiş", nihayet Hz. Peygamber gelerek onu eli ile çözmüştür. Bunun üzerine Ebû Lübâbe: "Ya Rasûlallah! İçerisinde günaha girdiğim kavmimin evini terketmek ve bütün

malımdan, Allah ve Ra-sûlü için soyulmak da benim tevbemdendir" demiş, cevap olarak Hz. Peygamber (s.a): "Üçte biri yeter, ya Ebâ Lübâbe" karşılığını vermiştir.
Görüldüğü gibi, İbn Abdilberr, bahsetmekte olduğumuz hadisteki sa-ıâbînin Ebû Lübâbe olduğunu belirtmektedir. İmam Mâlik'in Muvatta'ın-ia da Ebû Lübâbe'nin adı geçmektedir.
Muvatta'ın rivayeti şu şekildedir:
İbn Şihâb'a haber verildi ki Ebû Lübâbe b. Abdilmünzir, tevbesi kabul edildiğinde:
Ya Rasûlallah, içerisinde günaha girdiğim kavmimin yurdunu terke-lip sana komşu olayım mı? Allah ve Rasûlü için sadaka olarak malımdan ;oyulayım mı? dedi.Hz. Peygamber (s.a):
"Bunun yerine, üçte biri yeter" buyurdu.
İmam Mâlik, yukarıdaki hadisi naklettiği babın sonunda Ebû Lübâbe'-ıin hadisine istinad ederek; malının tümünü Allah yolunda harcamayı ada-'ının, malının üçte birini dağıtmasının yeterli olduğunu söyler.[515][223]

3315... Ma'mer, Zührî'den; Kâ'b b. Mâlik'in oğlunun şöyle deliğini nakleder: Ebû Lübâbe...
Ravi önceki rivayeti mana olarak zikretti. Hâdise Ebû Lübâbe'-e aittir.
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi, Yunus, İbn Şihâb'dan, o da Sâib b. EbîLübâbe oğul-ırının birinden rivayet etti.
Zebîdî de, Zührî vasıtasıyla Hüseyn b. Sâib b. Ebî Lübâbe'den ir benzerini rivayet etmiştir.[516][224]

Açıklama

Önceki rivayetlerde, malının tümünü sadaka olarak vermek hâdisesi, Kâ'b b. Mâlik'e isnad edilmekte idi. Burada ise hadisenin kahramanı olarak Ebû Lübâbe anılmaktadır. Musannif, işte buna işaret etmek için bu rivayeti nakletmiştir.[517][225]

3316... Kâ'b b. Mâlik'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ya Rasûlallah! Şüphesiz malımın tümünü Allah ve Rasûlü'ne sadaka olarak çıkarmam, benim Allah'a tevbemdendir, dedim..Hz. Peygamber:

"Hayır" buyurdu.
Yarısını, dedim. “Hayır" buyurdu.
Üçte birini, dedim.
"Evet" karşılığını verdi. Ben de;
Hayber'deki sehmimi alıkoyacağım, dedim.[518][226]

Açıklama

Görüldüğü gibi, bu rivayet, öncekilerden biraz daha farklıdır. Bunda fazla olarak; Kâ'b b. Mâlik'in, önce malının tümünü sadaka olarak vermek istediğini, Rasûlullah kabul etmeyince yarısını; yine kabul etmeyince, üçte birini vermeyi istediğini ve Efendimiz'in de bunu uygun bulduğunu görmekteyiz. Zaten hadisin değişik rivayetlerinin tekrar tekrar verilmesi, rivayetler arasındaki bu farklara işaret içindir.
Bu babdaki rivayetlerin tümünden, malının tamamını Allah yolunda sadaka olarak vermeyi adamanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. İbn Rüşd, bu konuda âlimlerin ittifak halinde olduklarım söyler ve bu hükmün; nezirlerin bir şarta hağholmadan mutlak olması haline ait olduğunu kaydeder. Nezrin, "Şu işi yaparsam, şu adağım olsun" gibi bir şarta bağlı olması halinde;
Şafiî'ye göre bu nezre riayetin gerekli olmadığını, ancak sahibine yemin kef-fareti gerektiğini de belirtir.
Malının tümünü Allah yolunda sarfetmeyi adayan kişinin, bu adağım nasıl eda edeceği konusunda âlimler oldukça farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Fethu'1-Bârî ve Neylü'l-Evtâr'da bu konuda on ayrı görüş olduğu kaydedilir. Avnu'l-Ma'bûd, el-Muğnî ve Bidâyetu'l-Müctehid'de de işaret edilen bu görüşlerden, günümüzde mensubu bulunan mezhep imamlarına ait olanları şöyledir:
İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre; böyle bir adakta bulunan kişi malının üçte birini sadaka olarak verir.
İmam Şafiî'ye göre; malının tamamını verir. İbrahim en-Nehaî de İmam Şafiî ile aynı görüştedir. Bu hüküm, nezrin teberrur yemini olması ile ilgilidir. Lücâc ve öfke halinde edilen nezirde, isterse yemin keffareti de verebilir.
Teberrur nezri; mutlak veya bir menfaatin temini ya da bir zararın defi şartına bağlanan nezirdir. Lücâc ise, husumet ve öfke halinde yapılan

nezirdir. İnat nezri demektir. Meselâ, birisiyle konuşmak istemeyenin, "Falanla konuşursam bir hacc nezrim olsun" demesi gibi.
İmam A'zam Ebû Hanîfe'ye göre; zekâta tabi olan mallarının tümünü verir. Nezreden; nezrini, olmasını arzu etmediği bir şarta bağlarsa İmam A'-zam'dan bi: görüşe göre, bu şartın tahakkuku dışında yemin keffareti gerekir. İmam Muhammed de aynı görüştedir.
Neylü'l-Evtâr'da, sahibine işaret edilmeden şöyle bir söz nakledilir:
"Denildi ki, malın tümünü sadaka olarak vermek, duruma göre değişir: Güçlü olan, buna sabredeceği bilinen kişiye mani olunmaz. Malını dağıtmasına izin verilir. Hz. Ebû Bekir'in yaptığı bu şekilde mütalaa edilir..."[519][227]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin, malının tümünü sadaka vermek üzere adakta bulunması caizdir.
2. Bu durumda olan kişi kendisi için bir miktar mal bırakır.
3. Günahından tevbe eden kişinin, tevbesini sadaka ile güçlendirmesi meşrudur.[520][228]

24. Ölünün Adağını Onun Namına İfa Etmek

3317... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildi ki: Sa'd b. Ubâde (r.a), Rasûlullah (s.a)'tan fetva sorup;
Şüphesiz annem ödemediği bir nezir borcu olduğu halde öldü (ne yapayım?) dedi. Hz. Peygamber (s.a):
Onun yerine sen öde" buyurdu.[521][229]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd'un ta'likmda, Evcez ve Feth'den naklen, İbn Abbas'ın mezkûr kıssaya şahit olmadığı, dolayısıyla bu hadisin sahâbî mürsellerinden olduğu ifade edilmektedir.
Hadisin tahricinde görülebileceği gibi, bu hadis Kütüb-i Sitte'nin tamamında mevcuttur. Ebû Davud'un rivayeti, ifade olarak diğerlerinden biraz farklıdır. Buharî'nin Kitabü'l-Eymân'daki rivayetinin sonunda

ravilerden birisi; "Bundan sonra da (ölenin nezrini ödeme) sünnet halini aldı" demektedir.

Kadılyaz; "Görünen, onun nezri ya maldı, ya da mutlaktı" demektedir.

Askalânî, bu ilâveyi; Şu'ayb'ın Zührî'den yaptığı rivayetin dışında hiçbir rivayette görmediğini söyler.

Hadiste anılan, Sa'd'ın annesinin adı, Amra'dır. Kadının babasının adının ise Mes'ud mu yoksa Sa'd mı olduğunda iki farklı görüş vardır.

Sa'd b. Ubâde'nin annesinin adağının ne olduğu konusunda kesin bir görüş mevcud değildir. Bu meseleye ışık tutan haberler birbirleri ile çelişki arzetmektedir. Bu eserlerde kadının adağının; oruç, köle azad etmek ve sadaka olduğuna dair kayıtlar yer almaktadır.

Askalânî, Fethu'1-Bârî'de konu ile ilgili farklı haberleri verdikten ve Kadı Iyaz'in yukarıdaki sözüne işaret ettikten sonra; "Bence, o adak Sa'd'e göre muayyendi" demektedir.[522][230]

Hadis-İ şerif, ölünün borçlarının ödenmesinin gerekli olduğuna delildir. Ancak borcun çeşidi ve cinsine göre âlimler arasında farklı görüşler vardır:

Eğer borç, kullara ait malî bir borçsa, ölünün terekesinden bu borç ödenir. Bu konuda her hangi bir ihtilâf bilinmemektedir.

Borç adaktan dolayı ise,bu adak ya malîdir ya da bedenîdir. Adak da, ya öldüğü zamanki hastalığı esnasında olmuştur, ya da önce olmuştur.

1- a) Eğer adak mâlî ise ve ölümü anındaki hastalığından önce olmuş ise;

Şâfiîlere göre; ölen vasiyyet etmemiş olsa bile bıraktığı terekeden ödenir. Miktarının az veya çok olmasına bakılmaz.

Askalânî, bu görüşün cumhura ait olduğunu söyler.

Hanefî ve Mâlikîlere göre; ölen nezir borcunun ödenmesini vasiyet etmişse, o takdirde vârisler bunu ödemek zorundadırlar. Aksi halde böyle bir mecburiyetleri yoktur. Bunda vasiyet şart olduğuna göre terekenin üçte birini geçerse vârisler fazlasını ödemek mecburiyetinde değildirler. Bu görüş sahipleri Hz. Peygamber'in Sa'd'e; "Onun yerine sen öde" buyurmasındaki emri, nedbe hamletmişlerdir.

b) Adak, ölenin ölüm hastalığında olmuş ise; Şâfiîlere göre de bu adak malın üçte birinden olmalıdır. Ölen, malî olan adağının ödenebileceği kadar mal bırakmamışsa vârislerin bunu ödeme mecburiyetleri yoktur. Ancak ödemeleri müstehaptır. Bu konuda dört mezhep müttefiktir.

2- Adak bedenî ibadetlerle ilgili ise; genelde prensip olarak bu adak başkası tarafından eda edilemez. Çünkü bedenî ibadetlerde niyabet caiz değildir. Hz. Peygamber (s.a), Nesâî'nin rivayet ettiği bir hadiste; "Kimse kimsenin yerine namaz kılamaz ve kimse kimsenin yerine oruç tutamaz." buyurmuştur.
İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafiî'nin bir görüşü bu istikamettedir. Ahmed b. Hanbel'e ve İmam Şafiî'nin diğer bir görüşüne göre ise, oruçta niyabet caizdir. Yani bir kimse oruç tutmayı adaşa ve ödemeden ölse, onun yerine bir başkası tutabilir. Hanefî ve Mâlikîlerle, Şafiî'nin bir görüşüne göre; oruçta niyabet olmaz. Ancak orucun yerine fakir doyurulur.
Haccda ise ittifakla niyabet caizdir. Bir kimse başkasının yerine hacc edebilir.[523][231]

Bazı Hükümler

Vârisler, murislerinin adayıp da ödemeden öldükleri mal ile ilgili nezir borçlarım; terekesi varsa mecburen öderler. Ancak bunun için vasiyetin gerekli olup olmadığında âlimlerin ihtilâfı vardır.
Ölen kimse, miras olarak bir şey bırakmamışsa; ister vasiyet etsin ister etmesin, vârisler bunu kendi mallarından ödemek zorunda değildirler. Ödemeleri ise müstehaptır.[524][232]

3318... İbn Abbas (r.anhüma)'dan rivayet edildiğine göre;
Bir kadın gemiye bindi ve Allah kendisini kurtarırsa (sahile çıkarırsa) bir ay oruç tutmayı adadı. Allah onu kurtardı, fakat kadın orucu tutmadan Öldü. Kızı -veya kız kardeşi-[525][233] Rasûlullah'a geldi, (meseleyi sordu). Hz. Peygamber de kendisine; onun (ölenin) yerine oruç tutmasını emretti.[526][234]

Açıklama

Tercemeye "Gemiye bindi" diye geçtiğimiz cümlesinde mecazî bir ifade kullanılmıştır. Bu, mahallin zikredilip hallin murad edilmesi kabilindendir. Çünkü, "deniz" demektir; ama burada "deniz" değil, denizdeki gemi kastedilmiştir. Bu kabil kullanışlara Arap edebiyatında çok rastlanır.

Hadiste sözkonusu edilen kadın ve kızının kimler olduklarına ait bir kayda rastlayamadık.
Hadisin zahiri, bir başkasının yerine oruç tutmanın, dolayısıyla ölenin adadığı orucun başkası tarafından tutulmasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Oysa yukarıdaki hadisin izahında belirtildiği gibi; âlimlerin çoğuna göre bu caiz değildir. Çünkü oruç bedenî bir ibadettir ve bedenî ibadetlerde niyabet cari değildir. Üstelik Hz. Peygamber'in bunu sarahaten nehyettiğini bildiren hadis vardır.
Avnü'l-Ma'bûd sahibi; bu görüşte olanların, üzerinde durduğumuz hadiste emredilen orucu fidye vermek şeklinde te'vil ettiklerini söyler. Yani Hz. Peygamber (s.a), kendisine gelen kadına; "Onun yerine sen tut" buyurduğunda, o orucun fidyesini vermesini kasdetmiştir.
Şevkânî, hadisin; ölenin borcu olan herhangi bir orucu onun velisinin tutabileceğine delâlet ettiğini söyler. Şevkânî'nin bildirdiğine göre hadis âlimleri bu görüştedir.
Ahmed b. Hanbel'in ve Şafiî'nin bir görüşüne göre başkasının yerine oruç tutabileceği yukarıda geçmiştir.
Birisinin borcu olan orucu, velisi ya da başka birinin tutup tutamayacağına dair daha geniş malumat Kitabü's-Savm'ın 41. babında 2400 ve 2401 numaralı hadislerde geçmiştir.[527][235]

3319... Abdullah b. Büreyde'nin, babası Büreyde'den rivayet ettiğine göre;
Bir kadın, Rasûlullah (s.a)'a gelip:
Ben anneme bir genç cariye vermiştim. Annem öldü ve bu cariyeyi miras olarak bıraktı, dedi.
Hz. Peygamber (s.a):
"Sen sevabını aldın ve o miras olarak sana geri döndü" buyurdu. Kadın:
Ama annem bir ay oruç borcu olduğu halde öldü, dedi. Ravi (Ahmed b. Yunus), (bundan önceki) Amr b. Avn hadisinin
benzerini zikretti. (Hz. Peygamber'in, kadına annesinin orucunu ödemesini emrettiğini söyledi.)[528][236]

Açıklama

Bu hadis, Kitabü'z-Zekât'da 1656 numarada ve Kitabü'l-Vesaya da 2877 numarada geçmiştir.[529][237]

Oruç Borcu Olduğu Halde Ölen Birinin Orûcunu Velisinin Tutacağına Dair Gelen Hadisler[530][238]

3320... îbn Abbas (r.anhuma)'dan rivayet edildi ki: Bir kadın Hz. Peygamber (s.a)'e gelip, (ölü olan) annesinin bir ay oruç borcu olduğunu söyledi ve;
Onun yerine ben ödeyeyim mi? dedi. Hz. Peygamber (s.a):
"Annenin birisine borcu olsa öder miydin?" dedi.
Evet.
"Allah'ın borcu ödenmeye daha müstehaktır" buyurdu."[531][239]

3321... Âişe (r.anha)'dan, Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin orurcunu onun yerine velisi (en yakın akrabası) tutar."[532][240]

Açıklama

Bu hadislerin zahiri, oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin bu borcunun yakın akrabası tararfından ödeneceğine delâlet etmektedir. Ayrıca hadis; bir kimsenin başka birisinin yerine oruç tutabileceğine de delildir. Ancak konu âlimler arasında ihtilaflıdır. Bundan önce geçen babda âlimlerin farklı görüşleri aktarılmıştır.
Hz. Âişe'den rivayet edilen ikinci hadis Kitabü's-Savm'da 2400 numarada da geçmiştir. Orada da kojıu ile ilgili malumat verilmiştir.[533][241]

25. Gücünün Yetmeyeceği Bir Adağı Adamak

3322... İbn Abbas (r.anhüma)'dan; Rasûlullah'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir kimse adım anmadan bir adakta bulunsa onun keffareti yemin keffaretidir. Günah olan bir şeyi nezredenin nezrinin keffareti yemin keffaretidir. Gücünün yetmeyeceği bir adağı adayanın keffareti de yemin

keffaretidir. [Gücünün yettiği bir adağı adayan kişi adağını yerine getirsin.][534][242]
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi, VekV ve başkaları Abdullah b. Satd'fb. Ebi'l-Hind]den, İbn Abbas'a mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.[535][243]

Açıklama

İbn Mâce'nin rivayetinde, hadisin, günah işlemeyi adamakla ilgili bölümü yoktur.
Bu hadis, Avnu'l-Ma'bûd ve Bezlü'l-Mechûd'da, Kitabu'l-Eymân ve'n-Nüzûr'un en sonunda yer almıştır.
Hadis-i şerifte, izahı gerektirecek kapalı bir durum yok. Hüküm olarak dört ayrı konuya temas edilmektedir:
1- Adını anmadan bir adak adayana, yemin kekffareti gerekir. Yani, ibadetin cinsini tayin etmeden sadece, "benim nezrim olsun veya adağım olsun" diyen kişiye yemin keffareti gerekir. Bu mesele bir sonraki hadiste gelecektir.
2- Günah bir şeyi yapmak için yapılan adağın keffareti yemin keffaretidir. Bu konu 19. ve devamındaki bablardaki hadisler (3289-3304) izah edilirken enine boyuna tartışılmıştır.
3- Yapabileceği bir şeyi adayan kişi adağını yerine getirmelidir. Tabii bu, adağın günahı gerektiren bir şey olmaması şartı ile kayıtlıdır.
4- "Şu dağı yerinden kaldıracağım", "Dünyayı ters çevirmek nezrim olsun" gibi, İnsan gücünün dışında olan bir şeyi adayan kişi, hemen bir yemin keffareti verecektir. Çünkü bu adağını yerine getirmesi mümkün değildir.
Bidâyetü'l-Müctehid'in beyanına göre bu hüküm, âlimlerin cumhurunun mezhebidir. Böyle bir adakta bulunana bir zıhar keffareti gerekir diyen âlimler olduğu gibi; ibâdetin asgarisi olan bir gün oruç tutmak veya iki rek'-at namazla kayıtlayanlar da vardır.
Ebû Davud'un ifadesine göre, bu hadisi, Vekî' ve diğer bazı raviler Hz. Peygamber'in değil de, tbn Abbas'ın sözü olarak nakletmişlerdir.[536][244]

Adını Tayin Etmeden Adak Adamak[537][245]

3323... Ukbe b. Âmir (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın.şöyle buyurduğu-iu söylemiştir:
"Nezrin keffareti yemin keffaretidir."
Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu hadisi, Amr b. e-Hâris, Kö'b b. Alkame'den, Kâ'b daîbn Şemmâse vasıtasıyla Ukbe'den rivayet etmiştir.[538][246]

Açıklama

Bu hadisi; Müslim, Nezir Keffareti bahsinde, İbn Mâce ise aynen Ebû Davud'un isimlendirdiği babda vermişlerdir.
İbn Mâce'nin rivayetinin başında Müslim ve Ebû Dâvûd'unkilerden fazla alarak "Adlandırmadan (tayin etmeden),bir adak adayan kimse..." ibaresi /er almıştır. Hadisin babın ismi ile alâkası, bu ibare ile daha açık olarak gömülmektedir. Tirmizî'nin rivayeti de İbn Mâce'nin rivayetine yakındır. Bu -ivayet şöyledir: "Tayin etmediği zaman nezir keffareti yemin keffaretidir."
Adadığı şeyin cinsini belirtmeden adamak, yukarıdaki hadiste de belir-ildiği gibi, sadece "nezrim olsun" deyip bırakmaktır. Yani adağı oruç, sa-iaka, kurban veya hacc gibi bir ibadet çeşidi ile kayıtlamamaktır. Hadis-i şerif, bu şekilde bir adakta bulunan kişiye bir yemin keffaretinin gerekli olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadisin izahı âlimler tarafından değişik şekillerde yapılmıştır.
Bezlü'l-Mechûd sahibi; Şâfiîlerin, bu hadisi lücâc nezrine, Mâlikîlerîn;. nutlak nezre, Hanbelîlerle bazı Şâfiîlerin ise, günah olan bir şeyi yapmayı ıdamaya hamlettiklerini söyler.
Bezlü'l-Mechûd'un bu beyanı, Nevevî'nin şu sözlerinin bir özeti olsa >erek:
"Alimler, bu hadiste neyin murad edildiğini tayinde ihtilâf etmişlerdir. Bizim arkadaşlarımızın cumhuru (Şâfiîlerin çoğunluğu), lücac nezrine hamletmişlerdir. Kişi bu adağa riayetle, yemin keffareti arasında muhayyerdir. İmam Mâlik ile birçok âlimler, "nezrim olsun" gibi mutlak nezirlere hamle-derler. Hadis fukahasından bir grup ise, tüm nezirlerle ilgili olduğunu söylerler ve kişinin bütün adaklarda adağına vefa ile yemin keffareti arasında muhayyer olduğunu kabul ederler."
Şevkânî de Nevevî'nin yukarıdaki sözlerini naklettikten sonra kendi görüşlerini şu şekilde belirtir:

"Zahir olan; hadisin tayin edilmeyen adaklara mahsus oluşudur. Çünkü mutlakın mukayyede hamli gerekir. Ama belirli bir ibadet anılarak edi-le"n nezirler, eğer insan takatinin dışında ise, adayana bir yemin keffareti gerekir. Gücün yettiği cinsten ise, ister bedene ister mala bağlı olsun eda edilir. Eğer adak, günah olan bir şeyi yapmak için ise, bu gerçekleşmez ve keffaret de gerekmez.[539][247] Eğer adağın konusu mubah ve yapılması güç dahilinde olursa zahir olanı, adağın tahakkuku ve keffaretin lüzumudur..."
Görüldüğü gibi Şevkânî bu hadisi Nevevî'nin aksine, doğrudan doğruya, konusu anılmadan edilen nezirlerle alâkalı görmektedir. Zaten Şevkânî, yukarıdaki sözlerine başlamadan önce; "Hadis, konusu anılmayan nezirlerde yemin keffareti olduğuna delildir" diyerek görüşünü açık bir şekilde ortaya koymuştur.
Hanefî fıkıh kitaplarında konu ile ilgili olarak şu bilgiye rastlıyoruz: Bir kimse, sadece "nezrim olsun" veya bunun yerine kaim bir söz söyler ve içinden bir şeye niyet ederse niyeti muteberdir. Ancak niyetindeki tâatın mikdarını tayin etmemişse, yemin keffaretindeki ölçülere itibar edilir. Yani oruca niyet etmişse üç gün, sadakaya niyet etmişse on fakir doyurmaya hükmedilir. Ama bir ibadete niyet edilmezse bu bir yemin sayılır.[540][248]

3324... Bize Muhammed b. Avf haber verdi. Onlara Saîd p.- el-Hakem söylemiş. (Saîd der ki:) Bize Yahya b. Eyyûb, Kâ'b b. Alkame'den nakletti. Kâ'b, İbn Şemmâse'den duymuş. .O, Ebu'1-Hayr kanahyla Ukbe b. Âmir'den, o da Hz. Peygamber'den önceki hadisin benzerini nakletti.[541][249]

Açıklama

Bu rivayet, önceki hadisin başka bir isnadla gelen rivayetidir.[542][250]

Cahiliye Çağında Nezredip De Daha Sonra Müslüman Olan Kişi Ne Yapar?[543][251]

3325... Hz. Ömer (r.a)'den rivayet edildi ki, o; Ya Rasûiallah, ben cahiliye çağında Mescid-i Haram'da bir gece i'tikâfta kalmayı adadım, dedi. Hz. Peygamber (s.a) kendisine: "- Adağını yerine getir" buyurdu.[544][252]

Açıklama

Bu hadis, İ'tikâf bahsinde 2474 numarada geçmiştir.
Hadis-i şerif, müslüman olmayan bir kimse, bir adakta bulunur, sonrada müslüman olursa, adağının gereğini yapmakta mükellef olduğuna delildir. Şâfıîlerin bazıları ile Ebû Sevr, Buharî ve İbn Cerîr bu görüştedir.
Bazı Şâfiîler, İmam Mâlik ve Hanefîlere göre ise; bu tür nezirler hükümsüzdür. Bu gruptaki âlimler, üzerinde durduğumuz hadisi istihbaba ham-letmişlerdir. Bu anlayışa göre, Hz. Peygamber Hz. Ömer'e, "Müslüman olmadan önce ettiğin nezri şimdi yapman müstehaptir" demek istemiştir.
Hattâbî, hadisin şerhinde şöyle der:
"Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'e; cahiliye devrindeki adağını edayı emretmesi, nezrin onun zimmetinde mevcut olduğunu gösterir. Bu, kişinin; başlangıcı küfür halinde olan amelleri ile sorumlu olacağını gösterir. Bir kimse, kâfirken yemin etse ve müslüman olduktan sonra yeminini bozsa, kendisine keffaret gerekir. Bu hüküm Şafiî'nin aslına ve mezhebine göredir, Ebû Ha^ nîfe'ye göre ise keffaret gerekmez.
Yine bu hadis, kâfirlerin farzlara muhatap ve tatları işlemekle me'mur olduklarına delildir. Ayrıca bu, oruç olmadan da i'tikâfin caiz olduğunu gösterir. Çünkü i'tikâf gece olacaktır, gece de oruç zamanı değildir."
Hadisle ilgili daha geniş malumat, i'tikâf bahsinin işaret edilen yerinde geçmiştir.[545][253]

10. YİTİK MAL BÖLÜMÜ

Lukata: (Lâm'ın ötresi, kâfin üstünü veya sükûnuyla) yerden alınıp kaldırılan mala verilen isimdir.546[1]

Bu kelime şer'iat dilinde, kendi gücüyle kendini koruyamayan ve muhafaza altında bulunamayan, başkasının hakkı olarak bulunan ve sahibi belli olmayan yitik maldır. Bu malı almada emânet, velayet ve iktisab manaları vardır. Çünkü bu malı emânet olarak almıştır. Şeriat veliyi çocuğunun malını korumaya görevlendirdiği gibi, bu malı bulup alan kimseyi de onu korumakla görevlendirmiştir. Ayrıca belli bir süre onu ilan ettikten sonra bu, malı alan kimseye ona sahip olma hakkını da vermiştir.547[2] Söz konusu kelime şeriat lisanında para ve eşya gibi şeyler hakkında kullanılır. Sokakta bulunan çocuğa, lakît, hayvana ise dâlle denir.

Bir malın Iûkata sayılması için mutlaka sahibinin bilinmemesi ve mubah olması lâzım değildir. Bilinen bir kimsenin kaybettiği bir mal da lukata sayılır. Ancak bunun için tarif ve ilâna lüzum yoktur. Bu bir emanettir. Bunu mümkünse hemen sahibine vermek lâzım gelir. Kırlarda tarlalarda bahçelerde bırakılmış sâhibleri tarafından aranılmayan meyvelere, çekirdeklere şeriat ve lügat cihetinden lukata denirse de bunlar mubah olduğu için ilân edilmeleri ve sahiplerine verilmeleri vâcib değildir.548[3]

Lukata Kitab ve Sünnet ile sabittir. Kitaptan delili, "iyilik etmek ve fenalıktan sakınmak hususunda yardımlasın"549[4] âyetidir. Sünnetten delili ise, "kul din kardeşinin yardımında oldukça Allah da kulun yardımındadır."550[5] mealindeki hadistir.

Lukata'nın (bir süre) ilan edilmesi gereklidir.551[6]

1. Muhammed B. Kesîr'in Rivayeti552[7]

1701. ...Süveyd b. Gafele'den; demiştirki: Zeyd b. Sûhan ve Selmân İbn Rabia ile birlikte savaşa çıkmıştım. (Yolda) bir kamçı buldum. Bana, "onu (aldığın yere) at (çünkü başkasına aittir)" dediler. Ben de "Hayır (onu atmayacağım) fakat eğer sahibim bulursam (ona teslim edeceğim) yoksa ondan kendim yararlanacağım" dedim. Sonra hacc farizasını edâ edip

Medine'ye uğradım. (Bulmuş olduğum yitik kamçının hükmünü) Übeyy b. Kab'a sordum. Şöyle cevap verdi:
Ben de (bir gün) içinde yüz dinar bulunan bir kese bulmuş Peygamber (s.a.)'e getirmiştim de (bana):
"Onu bir sene ilân et" demişti. Bunun üzerine ben onu bir sene ilân ettim. Sonra (sahibi çıkmadığı için yine) Peygamber (s.a.)'e vardım. (Bana tekrar) -"Onu bir sene ilân et" dedi. Ben onu bir sene daha ilan ettim. Sahibi çıkmayınca durumu haber vermek üzere (tekrar) Peygamber (s.a.)'in huzuruna vardım. (Bana aynı şekilde); "Onu bir sene (daha) ilân et" buyurdu. Bunun üzerine onu bir sene daha ilân ettim, sonra (tekrar) yanma vardım ve; "Onu tanıyan bir kimse bulamadım" dedim. Bunun üzerine:
"Bu paranın sayısını, kesesini ve ağız bağını muhafaza et! Eğer sahibi gelirse (kendisine teslim edersin); gelmezse, ondan kendin yararlanırsın" buyurdu. (Râvi Seleme'b. Küheyl) dedi ki: (Süveyd İbn Gafele) "Onu (bir sene) ilân et." sözünü üç (defa) mı yoksa bir (defa) mı naklettiğini (iyice) bilemiyorum.[553][8]

Açıklama

Hadis sarihlerinin açıklamasına göre buluntu bir malı tarif etmek, "bulan kimsenin ya da görevlendirdiği bir kimsenin, sokaklarda, halkın toplantı yerlerinde, cemaat çıkarken mescid kapılarında veya benzeri yerlerde "kimin bir şeyi kaybolduysa gelsin, benden sorsun, istesin" diye yüksek sesle bağırması" demektir. Bir başka ifâdeyle tarif, bulunan yitik malın halkın toplu olduğu yerlerde herkese ifşa ve ilân edilmesidir. Bu sebeple biz C$fo kelimesini "onu ilân et" diye tercüme ettik.
Hadisin râvilerinden Seleme b. Küheyl'in, "Süveyd İbn Gafele, "onu (bir sene) ilan et" sözünü üç defa mı, yoksa bir defa mı tekrar etti iyice bilemiyorum." demesi, hadis metinlerinin naklinde sahâbî ve tabiîlerin ne büyük ve şâyân-ı takdir bir himmet ve gayret içinde olduklarının en açık delillerinden biridir.
İmam Buhârînin senedine göre bu hadisi şu'be, Seleme'den, o Süveyd b. Gafele'den, Süveyd de Ubeyy b. Ka'b'den rivayet etmiştir. Bu rivayete göre, sözü geçen buluntu kese ile ilgili olayı Süveyd, Übeyy b. Ka'b'dan işitiyor ve Seleme'ye bildiriyor, Seleme de Şu'be'ye bu paranın, bulan kimse tarafından üç sene ilân edilmesinin emr olunduğunu, görüldüğü şekilde

rivayet ediyor. Aradan on sene bir zaman geçiyor Seleme ile Şu'be Mekke'de birleşiyorlar. Bu karşılaşmalarında Seleme, Şu'be'ye, "vaktiyle sana hikâye ettiğim bu kıssanın zamanla ilgili kısmını Süveyd'den üç sene mi yoksa bir sene olarak mı, işittiğimi pek iyi bilemiyorum" diyerek tereddüdünü izhar etmeyi dinî bir vazife sayıyor.[554][9]

Rivayetin bu şekli İslâmî hükümlerin İslâm uleması tarafından ne ince bir sorumluluk idrâk ve şuuru içerisinde nakledildiğinin bariz bir Örneğidir.

Şu'be'nin Seleme ile Mekke'deki bu ikinci karşılaşması birinci karşılaşmalarından on sene sonra olmuştur. Nitekim Müslim'in bir rivayeti bunu açıkça ifade etmektedir.[555][10]

Seleme'nin zamana ait bu şübhesi, bu konuyla ilgili fıkhı hüküm üzerinde müessir olmuş, yitik bir malı bulan kimsenin ancak bir sene ilan etmesi gerektiği esasını getirmiştir.

Nitekim Hidâye'de: "Eğer buluntu on dirhemden az olursa, onu birkaç gün ilan etmek kâfidir. Eğer on dirhem veya on dirhemden fazla olursa bir yıl ilan etmek gerekir. Ben derim ki, bu ayırım imam Ebû Hanife'-den gelen bir rivayettir ve birkaç gün deyimi de kişinin uygun gördüğü süre manasındadır. İmam Muhammed ise, az ile çok arasında ayırım yapmadan "bir yıl ilan etmek gerekir" demiştir ki İmam Malik ile İmam Şafiî de bu görüştedirler.[556][11] denilmektedir. Delilleri ise, "Kim bir yitik malı bulup alırsa bir yıl ilan etsin"[557][12] mealindeki hadis-i şeriftir. Hanefî mezhebinde zâhirür rivâyeye göre bulunan mal, ister kıymetli olsun ister kıymetsiz olsun bir sene bekletilmesi gerekir.[558][13]

İmam Malik ile Küfe fakîhleri ve imam Şâfîi de bu görüştedirler. İbnu'l-Cevzî'ye göre bu bir sene, yitiğin bulunduğu günden itibaren değil ilan gününden itibaren başlar.

Hidâye sahibi bu konuda Hanefi mezhebine ait üçüncü bir görüş daha zikretmektedir.

"Buluntu malın ilânı ile ilgili olarak zikredilen sürelerin hiç biri de gerekli değildir. Yitik malı bulan kimse ilan için ne kadar bir zamanı gerekli görürse o kadar ilân eder ve ne zaman artık sahibinin gelmeyeceğine kesin kanaat getirirse, o zaman ilanı kesip onu sadaka olarak fakirlere verir."[559][14] Serahsî de Mebsût'unda bu görüşü tercih etmiştir.[560][15]

Çünkü hadis-i şerifte: "Buluntu mal helâl değildir. Kim bir mal bulacak

olursa, onu bir sene ilan etsin, sahibi çıkarsa, ona teslim etsin, aksi takdirde onu (sahibi adına) sadaka olarak versin" buyuruimuştur.[561][16]
Nitekim Hanefî ulemasından İbn Âbidîn de şöyle demiştir:
"Musannif İmam Serahsî'ye tâbi olarak tarif ve ilân için muayyen bir müddet tâyin etmemiş ve mal sahibinin artık aramayacağına kanaat gelinceye kadar tarif ve üan olunur demişti. Hidâye ve Muzmarat'ta bu kavil sahih görülmüştür. Cevhere de: "Fetva bu kavil üzeredir" diye zikr edilmiştir. Bu görüş, Zahir-i rivayete muhaliftir."[562][17]
Münzirî, "Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahirine bakarak fetva imamlarının hiçbirisi buluntu malın üç sene ilan keyfiyyetini kabul etmemiştir" diyor.
Bu müddet Hz. Ömer'den de rivayet edilmiş olmakla beraber aynı zamanda üç ay ilân edilmesi gerektiğine dâir de bir rivayet vardır. Sevrî de; "dirhem dört gün ilân edilir" demiştir.
Ulemadan bazıları bu hadisten bir sene geçtikten sonra malı bulan kimsenin ona sahip olacağı hükmünü çıkarmışlardır ki, şârih Aynî bunu çok garib karşılamıştır.[563][18]

Bazı Hükümler

1. Bulunan bir paranın sahibini bulmak için yapuması gereken ilan müddetinin uç yıl olup olmadığı şüpheli görüldüğünden bu süre umumiyetle fıkıh âlimleri tarafından bir sene olarak kabul edilmiştir. Buhârî Sarihi İbn Battal: "Fetva imamlarından hiç birisi hadisin zahirine bakarak buluntu malın üç sene ilan edileceğine dâir bir fetva vermemişlerdir," demiştir.
2. Buluntu malın kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin ortaya çıkması halinde, o kimsenin doğru söyleyip söylemediğini anlamaya yarayacak olan çıkının (bohça, kese, cüzdan) ağız bağının ve buluntu malın adedinin belirlenip korunması gerekir. Bulunan para kesesinin içindeki paralar alınarak kabının atılması her zaman için yürürlükte bulunan bir âdet olduğundan, hadisimizde para kesesinin ve ağız bağının korunması özellikle tavsiye edilmiştir.
3. Parayı bulan kimsenin, kendi malına karıştırmayarak kesesiyle ayrıca muhafaza etmesi gerekir. Çünkü günün birinde sahibiyim diye birisinin çıkıp gelmesi ve doğru zannedilerek verilmesi ihtimali bulunduğundan

böyle bir yanlışlığa meydan vermemek için bu, tavsiye edilmiştir. Bu tavsiye, bulunan bir paranın sahibini tayin ederken doğacak zorlukları önlemek içindir. Bu nedenle İmam Ebu Hanife ile imam Şafiî "bu para benimdir" demek bir iddiadır. İddiada bulunan kimsenin iddiasını bir beyyine ile ispatlaması ise, hadîs gereğidir,[564][19] diyerek beyyinesiz verilmesini caiz görmemişler ve beyyine gösterilmesi halinde teslim edilmesini vâcib görmüşlerdir. Hattâ buluntu malın üç vasfı takrir edilerek verildikten sonra birisi çıkar da kendisine ait olduğunu isbat ederse, Hanefîlerin ileri gelen imamlarına göre bu malın teslim edildiği kişiden alınıp beyyine sahibine verilmesi gerekir, malın verildiği kimse şayet malı telef ettiyse, malı bulunan kimse mal sahibinin isteğine göre malı ya aynen, ya da bedelen ödemeğe mecbur edilir. Bunun için Hanefî ulemasına göre para verilirken kefaletle verilmelidir. Parayı vasıflara dayanarak teslim eden kimse paranın teslim edildiği kimsenin hakiki sahibi olmadığının anlaşılması üzerine geri isteme hakkı varsa da beyyine karşılığında verdiği parayı hiç bir surette geri isteme hakkı yoktur. Eşyanın ya da paranın, sahiplerini tesbit etmede işe yarayan üç vasfından, önem bakımından ilk sırayı alanlar çıkın ile ağız bağıdır. Paranın mikdarı ikinci derecede gelir.
4. Yitik bir para bulan kimsenin onu alırken, sahibini bulduğu zaman vermek üzere almış olması icab eder. Ona sahip olmak üzere alması ise, gasb hükmündedir. Binaenaleyh bu şekilde almış olduğu yitik bir parayı telef veya kaybettiği takdirde, herhangi bir kusuru olmasa bile ödemesi icab eder.
Yitik parayı bulan kimsenin, bu paraya karşı durumu bir emanetçilikten ibarettir. Bu sebeple sahibi bulununcaya kadar onu muhafaza ve usûlüne göre ilan etmekle mükelleftir. Şayet usûlüne göre ilan ettikten sonra harcamışsa yine de sahibine teslim etmesi gerekir, cumhurun görüşü budur. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "Eğer sahibi gelirse ona teslim edersin" cümlesidir.
Gâsıb durumuna düşmemesi için onu sahibine vermek üzere aldığına dâir âdil bir kimseyi şahit tutması gerekir. Nitekim 1709 numaralı hadisin şerhinde bu konu gelecektir.
5. Bulunan bir mal, usûlüne göre bir sene ilân edildikten sonra sahibi çıkmazsa o parayı kendisi için harcayabilir. Ancak bu parayı bulan

kimsenin sözü geçen esaslar dâiresinde ondan yararlanabilmesi için fakir olması şartının aranıp aranmaması hususu fıkıh ulemâsı arasında ihtilaflıdır.
İmam Şafiî, "bulan kimse, o paraya sahip ve mâlik olarak istifâde eder" demiştir. Hanefî imamlarına göre ise, fakir olursa, o mala sahip olarak ondan yararlanabilir. Zengin olursa, esas sahibi adına onu sadaka olarak dağıtır. Ancak hükümetin izni ve hâkimin hükmü ile bu mala zengin de sahip olabilir. Bu konuda imam Şafiî'nin delili, "Eğer sahibi gelirse öna ver, gelmezse ondan yararlan"[565][20] mealindeki Ubeyy b. Ka'b hadisidir. İmam Şafiî hazretlerine göre Hz. Übeyy zengin bir sahabî olduğu halde Hz. Peygamber ona, bulduğu parayı bir sene ilan ettikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde bu parayı kendi hesabına harcayabileceğini ifâde buyurmuştur.
Bu meselede birisi, bulan kimsenin özel veliliği (velâyet-i hâssa), diğeri de devletin umumî veliliği (Velâyet-i âmme) olmak üzere buluntu mal üzerinde iki velayet vardır. Hanefîler zenginin tasarrufunu devletin iznine tâbi kılarak yitik bir mal bulan kimsenin bir sene ilân sonunda sahibi çıkmaması halinde o mallardan yararlanmasının devletin iznine bağlı olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bulunan para aslında bulanın değildir.
İmam Şafiî'nin bu konudaki delili Hz. Ali'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Bir gün bir dinar bulmuştum. Bu para ile Resûl-i Ekrem'e gelip arz ettiğimde, "bunu ilân et", buyurdu. Bir süre sonra gelip:
Ya Resûlullah! İlan ettim fakat bir bilene ve sahibine tesadüf edemedim, dedim. Resûl-i Ekrem:
"Artık ondan yararlanabilirsin," buyurdu. Bu, bir dinarı üç dirheme rehin verip buğday ve yağ aldım. Bu sırada paranın sahibi çıkageldi. Paranın evsafını tarif etti. Ben de peygamber (s.a.)'e gelip haber verdim. Resûlullah (s.a.):
"Bu adam paranın sahibidir. Artık bunu ona ver," buyurdu. Ben de verdim.[566][21]
Şafiî ulemasına göre Hz. Peygamber bu parayı Hz.Ali'ye bir sadaka olarak değil, mülk olarak helâl kılmıştır. Çünkü Ehl-i Beyte sadaka almak haram olduğundan, Hz. Peygamberin bu parayı Hz. Ali'ye sadaka olarak verdiği düşünülemez.
Her ne kadar adı geçen âlimler bu mevzuda bu hadise dayanmışlarsa da aslında bu hadisin senedinde bulunan Şüreyk, Atâ b. Yesâr'dan hadis rivayet etmemiştir. Dolayısıyla bu hadis munkati'dir ve delil olma niteliğinden

mahrumdur. Adı geçen alimlerin bu mevzuda dayandıkları ikinci delilleri de şu haberdir:
"Süfyan b. Abdullah bir gün bir heybe bulmuştu. Bunu Hz. Ömer'e getirip hükmünü sordu. Hz. Ömer, bir sene ilân etmesini emretti. Ve sonra sana gelip evsafım tarif eden olursa, ona verirsen; olmazsa, bu heybe senindir, demişti. Aradan bir sene geçtiği halde sahip çıkmamıştı. Bu vaziyeti Hz. Ömer'e arz edince, Hz. Ömer:
Şimdi bu senindir. Çünkü Resûlullah (s.a.) bize bu suretle emretti, demiştir. Süfyân'ın, "benim buna ihtiyacım yoktur" demesi üzerine de Hz. Ömer, o heybeyi Beytü'1-mal hesabına almıştır." Fakat bu hadis de Şâfiîler için delil olamaz. Çünkü Hz. Ömer "-Bu heybe senindir" sözünü "artık bu senin malın olmuştur" anlamında söylememiştir.
Bu konuda Hanefîlerin delili de Hz. Ali'den rivayet edilen şu hadistir: "Hz. Ali'ye bir gün birisi geldi, ben bir çıkın dirhem buldum. Evsafını tarif eden bir kimse zuhur etmedi, ne buyurulur? diye sordu. Hz. Ali:
Tasadduk et, ileride sahibi zuhur eder de senin tasaddukuna razı olursa, ecri ona aittir. Olmazsa, onu ödersin de, ecri senin olur, demiştir.[567][22]
Yine Hanefi ulemasına göre açıklamakta olduğumuz hadiste Hz. Peygamber Hz. Ubeyy'e hitaben, "Eğer sahibi gelmezse, o maldan kendin yararlanırsın" buyurduğundan bahsedilmesi, yitik malı bulan kimse onu usûlüne göre yeterince ilân ettikten sonra zengin de olsa onu kendi hesabına harcayıp ondan yararlanabileceğine delâlet etmez. Çünkü Hz. Peygamber bu maldan yararlanabileceğini söylediği zaman Hz. Übeyy, fakir idi. Nitekim şu hadis-i şerif de Hanefîlerin bu görüşünü doğrulamaktadır:
"Siz sevdiğiniz mallardan infak etmedikçe asla cennete giremezsiniz" âyeti nâzîl olunca, Ebû Talha "galiba Rabbimiz bizden mallarımızdan bir kısmını istiyor. Öyleyse ey Allah'ın Resulü! Sen şâhid ol, ben Bârihâ denilen bahçemi Allah'a verdim", dedi bunu nüzerine Resûlullah (s.a.):
"Sen onu akrabana ver" buyurdular. Ebu Talha'da onu Hassan b. Sabit ile Ubeyy b. Ka'b'a verdi.[568][23]
Bu durum Hz. Peygamber'in, Hz. Übeyy'e bu yitik malı yeterince ilan ettikten sonra sahibi çıkmazsa, ondan kendin yararlanabilirsin dediği zaman onun fakîr olduğunu gösterir. Anlatılan olaylara bakılırsa Übeyy'in sonradan zenginleştiği anlaşılır.[569][24]

6. Yitik malı bulan kimse o malı ilan etme velayetine sahiptir. Eğer ücretsiz olarak bu malı ilân etme velayetini üzerine alacak birini bulabilir-se, bu velayet ona devredilir. Eğer bu velayet hakkını bir ücret karşılığında başka birine devrederse, bu ücreti kendi kesesinden öder. İmam Ah-med ile İmam Şafiî bu görüştedirler.
Ebu'l-Hattâb'a göre ise, eğer yitik malı bylan kimse, sırf onu sahibine ulaştırıncaya kadar saklamak niyyetiyle almışsa ve usûlü dâiresinde ve yeterince ilân ettikten sonra bile yine ona sahip olmak niyyeti yoksa, o malın sahibi çıkınca ücret karşılığında devrettiği bu ilân etme velayeti için ödediği ücreti mal sahibinden alabilir.[570][25]
7. Yitik malı bulan kimsenin imkânı olduğu halde onu bulduğu sene içinde ilân etmeyip bir sene geciktirmesi günahtır. Çünkü metinde geçen "...onu ilân et!.." emri vucub ifâde ettiğinden, bu emrin gereğini yerine getirmek farzdır. Ayrıca 1709 numaralı hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir. Çünkü malını kaybeden bir kimse bir sene içerisinde malını bulamadığı takdirde artık ondan ümidini keser ve onu aramaktan vazgeçer.
İmam Ahmed'e göre yitik mal bir sene ilân edildikten sonra artık onu ilân etme sorumluluğu kalkar. Çünkü ilân etmenin hikmeti bir sene ilân etmekle gerçekleşmiştir. Eğer yitik mal bulunduğu ilk sene içinde ilan edilmekle beraber, ilân edilmesi gereken bazı günlerde ilânı ihmal edilmişse, ihmâle uğrayan bu ilân süresi ikinci yılda telâfi edilir. Bu sayede kusurlu da olsa ilan etme yükümlülüğünden kurtulmuş olunur. Çünkü "...ben size bir şey emrettim mi, ondan gücünüz yettiği kadarını yapınız. Bir şeyden sizi men'ettim mi onu derhâl bırakınız"[571][26] buyrulmuştur.
Buraya kadar, bulunup alınan bir yitik malın alındıktan sonraki hükümlerini kısaca anlatmaya çalıştık. Yerden alınmadan önceki hükmü konusunda ise, İmam Kasânî Bedâyi'ü's-sanâyî' isimli eserinde şu görüşlere yer vermektedir:
"Bulunan yitik bir malı bulunduğu yerden alıp kaldırmak bazı hallerde mendub, bazı hallerde mubah, bazı hallerde de haramdır.
a. Eğer alınmadığı takdirde kaybolup gitmesinden korkuluyorsa, o takdirde onu oradan alıp kurtarmak menduptur. Fakat böyle bir durumda yerinde bırakıldığı takdirde sahibinin gelip alması ihtimali varsa, onu sahibine vermek üzere almak, bırakmadan daha faziletlidir.

b. Eğer alınmadığı takdirde telef ya da kayb olması tehlikesi yoksa ve sahibinin gelip onu orada bulması ihtimali varsa, Hanefîlere göre, onu almak mubahtır. Eğer alınmadığı takdirde telef olmasından korkuîuyorsa almak vâcibtir.

c. Kişinin bulduğu bir malı kendisi için alması ise, haramdır."[572][27]

2. Müsedded'in Rivayeti

1702. ...Şu'be'den önceki hadisin mânâsı rivayet edilmiştir. (Şube'nin bu rivayetine göre hocası Seleme b. Küheyl önceki hadisi, Resûlullah uç defa, "onu bir yıl (boyunca) ilan et." buyurdu şeklinde rivayet etmiş, (sonra da) şöyle demiştir. "Resûlullah (s.a.), Ubey b. Ka'b'a bu üç defa tekrarlama işini bir sene içerisinde mi, yoksa uç sene içinde mi, yerine getirmesini emretmiş, iyice bilemiyorum."[573][28]

3. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti

1703. ...Mûsâ b. İsmail, Hammâd kanalıyla Seleme b. Küheyl'-den aynı sened ve manada bir Önceki 1701 no'lu hadisi rivayet etmiştir. (Râvi Seleme buluntu malın) ilânı hakkında (yaptığı bu rivayette) şöyle dedi:
(Süveyd b. Gaf ele bana buluntu bir malın) "İki yahutta üç yıl" (bekletilmesi gerektiğini) söyledi. (Ve Hz. peygamber Hz. Ubeyy b. Kab'a; "Bulduğun kesenin (içinde bulunan paraların) sayışım ve (kesenin) ağız bağım tesbit et" buyurdu" (Bu hadisin râvilerinden Hammâd kendi rivayetinde hadise şunları da) ilâve etti: "Eğer sahibi gelir de (buluntu kesenin içindeki paraların) miktarını ve (kesenin) ağız bağını bilecek olursa, keseyi ona ver".
Ebû Dâvûd dedi ki: bu "miktarını bilecek olursa" sözünü bu hadîste Hammâd'dan başka rivayet eden olmadı.[574][29]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvûd, hadisin bu rivayetini de ayrıca zikretmekle Şu'be'nin, Seleme b. Küheyl'den rivayet ettiği 1701 numaralı hadisle Hammâd İbn Seleme'nin rivayeti arasındaki farka işaret etmek istemiştir.
Bilindiği gibi Şu'be, sözü geçen hadiste Hz. Peygamber'in, Übeyy b. Ka'b'a buluntu bir parayı üç sene içerisinde üç defa ilan etmesini emrettiğini

rivayet etmiştir.
Hammâd b. Seleme'nin rivayetine göre ise, Hz. Peygamber Hz. Ubeyy'e buluntu parayı iki yahut da üç yıl ilân etmesini emretmiştir. Ayrıca Hammad'ın rivayetinde Hz. Peygamber'in Hz. Übeyy'e "Eğer kesenin gerçek sahibi gelirde onun ağız bağını ve içindeki paraların miktarını bilecek olursa o zaman keseyi ona teslim et" dediğine dair bir ilâve bulunmaktadır.
Gerçekten bu hadiste buluntu paranın ilan süresi ile ilgili "üç sene" kaydı, pekçok râviler tarafından rivayet edilmiş olmakla beraber 'İki sene" kaydı Hammâd İbn Seleme'nin dışında hiç bir raviden rivayet edilmemiştir.
Hammâd b. Seleme'nin rivayetinde geçen "Sahibi gelir de kesenin ağız bağını ve içindeki paraların miktarını bilirse keseyi ona teslim et"
mealindeki ilâveye gelince, her ne kadar Musannif Ebû Dâvûd, "bu cümleyi Hammâd'dan başka rivayet eden yoktur", demişse de, aslında bu söz doğru değildir. Nitekim Müslim'in bu hadîsi rivayet ettikten sonra, "Süfyan, Zeyd İbn Ebî Uneys ve Hammad b. Seleme hadisinde, "şayet sana biri gelir, onun sayısını, çıkınım ve ağız bağını haber verirse onu kendine veriver" ifâdesi vardır"[575][30] demesi de bu gerçeği ortaya koymaktadır.
Hafız İbn Hacer el-Askalanî de musannif Ebû Davud'un bu tesbiti-nin isabetsiz olduğunu söylemiştir.[576][31]
Hammâd b. Seleme'nin rivayetinde bulunan bu ziyâde cümleye dayanarak, İmam Malik, İmam Ahmed, Dâvûd, Leys b. Sa'd ve Buhârî, para kesesi bulan kimsenin bu paranın kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin gelip de paranın miktarını, kesesini ve kesenin ağız bağım bilmesi halinde, başka bir delil istemeden bu paranın o kimseye teslim edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Hatta Buhârî, Sahih'inde "yitik malın sahibi olduğunu iddia eden bir kimse ortaya çıkıp da malın alâmetlerini söyleyebildiği zaman mal kendisine teslim edilir," başlıklı bir bab[577][32] açarak bu manaya geîen hadisleri orada toplamıştır.
Hanefîlerle Şâfiîlere göre ise, bu paranın kendisine ait olduğunu iddia edip de sözü geçen üç vasfı bilen bir kimseye sırf bu vasıflan bilmesinden dolayı paranın teslimi gerekmez. Fakat parayı bulan kimse paranın kendisine ait olduğunu iddia eden kimsenin doğru söylediğine herhangi bir şekilde kanaat getirmesi hâlinde kendisine paranın bu vasıflarını sormadan da teslim edebilir. Ancak teslim etmek zorunda değildir. Paranın kendisine ait olduğunu isbatlayan bir delil ortaya koyması halinde ise parayı ona teslim

etmeye mecburdur. Birinci görüştekiler paranın teslim edilmesini gerektirmesi hâlinde delil getirmeyi vasıfları bilmekten daha kuvvetli görmekle beraber, parayı kaybedenin onu zaten gaflet anında düşürdüğü için paranın kendisine ait olduğunu isbatlamasının imkânsız derecede zor olduğundan burada vasıflarını bilmenin delil yerine geçtiğini söylemişlerdir. Yine bu görüşü savunan ulemâya göre yitik bir paranın kendisine ait olduğunu, vasıflarını saymakla isbat eden iki kişinin çıkması hâlinde de aynı yola başvurulur.[578][33]

Bu konuda Hanefîlerle Şâfiîlerin delili "delil iddia edene gerekir"[579][34] hadisidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklandı.[580][35]

4. Kuteybe B. Saîd'in Rivayeti

1704. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (rivayet edildiğine göre) bir adam Resûlullah (s.a.)'a, buluntu malın hükmünü sormuş O (s.a.)'da;
"Onu bir sene ilan et! Sonra ağız bağıyla çıkınını iyice tespit et ve harca. Eğer sahibi gelirse, ona verirsin" buyurmuş. Bunun üzerine (adam):
Ey Allah'ın Resulü, ya yitik davar (nasıl bir muameleye tabi tutulacak?) demiş, (Hz. Peygamber de:)
"Onu da al, çünkü o ya senindir ya da (bir din) kardeşinindir. Yahut da kurdundur" buyurmuştur.
(Bunun üzerine adam:)
Ey Allah'ın Resulü ya yitik develer (nasıl bir mualeye tabî tutulurlar) demiş.
Resûlullah (s.a.) de yanakları ya da yüzü kızaracak kadar öfkelenip:
“Sahibi gelinceye kadar onun ayakkabısı da su kırbası da beraberindedir. Onlardan sana ne?" buyurmuştur.[581][36]

Açıklama

Hıza ayakkabı anlamına gelir. Burada mecazen deve ayağı anlamında kullanılmıştır.
Sika ise lügatte su tulumu anlamına gelir. Burada ise, deve karnı anlamında kullanılmıştır. Deve bir defada bir kaç günlük su ihtiyacını içebildiğinden karnı su tulumuna benzetilmiştir.

Bilindiği gibi kaybolan bir malın yitik bir mal hükmüne girebilmesi için onun kendi kendini müdafaadan âciz olması ve telef olma tehlikesine mâruz kalmış olması gerekir. İşte bu durumda olan bir mal bulunduğu zaman onu telef etmekten kurtararak sahibine eriştirmek amacıyla yerden alıp saklamak meşru kılınmıştır. Deve için herhangi bir şekilde telef olma söz konusu değilse de koyun ve keçi türünden olan hayvanlar için bu tehlikeler söz konusu olduğundan bunlar yitik olarak bulunduğu zaman sahiplerine teslim etmek amacıyla alınıp saklanmaları meşru kılınmıştır.
Resûl-i Zişân efendimiz yitik koyun ve develer hakkındaki sorulara farklı cevaplar verirken bu incelikleri ifâde etmek istemiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte geçen "Onu bir sene ilân et" cümlesini açıklarken ilim adamları şu görüşlere yer vermişlerdir:
Bu emrin zahiri ilan etme işinin tekrar tekrar yapılması icabettiğini ifâde etmektedir. Meselenin özü şudur: "Eğer ilan et" emrinin zarfı, sene ise, o zaman ilan işini senede bir defa yapmak yeterli olur. Fakat bu emri alışılmış olan ilan etme şeklinde anlamak icab eder ki, bu takdirde bu emrin yerine getirilmesi, ancak malın sahibinin kulağına gitmesi ihtimalinin bulunduğu her yer ve zamanda usûlüne uygun olarak ilan etmekle gerçekleşebilir.
Bu konuda Hanefî ulemasından îbn Melek de şöyle diyor: "Bu ilan emri ancak ilk hafta, birisi her gün gündüzün başında diğeri sonunda olmak üzere günde iki defa yapmakla, ikinci hafta her gün bir defa yapmakla, bundan sonra da haftada bir defa yapmakla gerçekleşir. İmam Mâlik ile İmam Şafiî ve İmam Ahmed bu görüştedirler." Bu mevzuda Hidâye'de şöyle denmektedir:
"On dirhemden daha az bir değere sahip olan bir mal günlerce ilan edilir. On dirhem veya daha fazlası için ise, bir yıl ilan edilir. Üçüncü bir görüşe göre ilan müddetinin takdiri yitik malı bulan kimseye aittir."[582][37]

Bazı Hükümler

1. Yitik deveyi sahibi bulununcaya kadar onu serbest bırakmak gerekir. Malık, Evzaı ve Şanının kavli böyledir. Hanefîlere göre yitik deveyi almak mekruhtur. Yani sahi-Ibini bulmaya çalışmak ve ilan etmek üzere bunu barındırmak mekruhtur.
el-Leys b. Sa'd ise, yitik deveyi köylerde ve meskûn sahalarda bulan iyi niyetli kimse alır, fakat sahrada bulursa alamaz, demiştir. Mâlik ve Şafiî'den

birer rivayet de böyledir. Hanefi'lerden de bu kavi rivayet olunmuştur.
Şafiî âlimleri: Yitik deve köy ve şehirden uzak yerlerde görülürse muhafaza edilmek üzere hakim veya başkası onu alabilir. Fakat mülkiyetine geçirmek niyetiyle alıp götürmek haramdır. Şayet yitik deve köyde bulunur ise, usûlü dâiresinde ilân etmek ve buna rağmen sahibi çıkmadığı takdirde mülkiyetine geçirmek niyetiyle bunu almak caizdir. En sahih kavil budur, demişlerdir.
Yitik Sığırın Hükmü:
Tâvûs, Evzâî, Hanefîler ve İmam Mâlik'in bazı arkadaşları "yitik sığır, yitik deve gibidir" demişlerdir. İmam Mâlik ve Şafiî ise, "yitik sığır tehlikeli bir yerde ise, yitik koyun hükmündedir. Aksi halde yitik deve hükmündedir" demişlerdir. Başka görüşler de vardır.
2. Yitik koyun ve keçiyi gereği yapılmak üzere almak caizdir. Cumhur ve Hanefiler bu hadisi delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.
Tekmile yazarı bu konu hakkında özetle şöyle der:
"el-Leys b. Sa'd'in kavline ve bir rivayetinde Ahmed'in kavline göre yitik koyun ve keçiyi ancak devlet yetkilisi alabilir, kişiler alamaz." Bu hadis bu görüşü reddeder.
Bazı âlimler: Yitik koyun ve keçiyi meskûn sahada almak caiz değildir. Fakat çölde, dağda ve benzeri yerde almak caizdir, demişler ise de bu hadis bu görüşü de reddeder. Çünkü Resûl-i Ekrem (aleyhisselatü vesselam) böyle bir ayırım yapmaksızın alınmasını emretmiştir. Eğer meskûn saha ile çöl ve dağ arasında bir fark bulmuş olsaydı, Resul-i Ekrem (s.a.) bu durumu soru sahibine soracaktı veya olan farklılığı belirtecekti. Kurt meskûn sahalarda bulunmaz ancak çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulunur denemez. Çünkü koyun ve keçinin bu gibi yerlerde kurta yem olması köy ve şehirlerde kurttan başkasına yem olmamasını gerektirmez. Yani bu yerlerde çalınma gibi tehlikeler de mevcuttur. Diğer taraftan sahibi meçhul yitik mal çölde olsun köy ve şehirlerde olsun lukata hükmüne tâbidir.
Resûl-i Ekrem (s.a.)'in, "Çünkü o ya senindir ya senin kardeşinindir, ya da kurdundur." buyruğunun zahirine göre, yitik koyun ve keçiyi bulan kimse ondan yararlanabilir. îbn Kudâme bu konu hakkında özetle şöyle der:
Yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimsenin, dilerse, (evsafını ve alametlerini tesbit ettikten sonra) hemen yemesinin cevazı üzerinde âlimler icma etmişlerdir. Bu hükmün dayanağı ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in; "O ya senindir, ya kardeşinindir veya kurdundur" mealindeki buyruğudur. Çünkü

bu buyrukta hayvancağız bulana ait kılınmış ve bulan kimse ile kurt eşit kılınmıştır. Sonra hayvan sahibi için en kârlı iş budur. Çünkü hayvancağız hefrıen boğazlanıp yenmezse bakım ve beslenmesi sorunu doğar. Hayvanın uzun süre elde tutulup bakım ve yem masrafı bazen değeri kadar bir meblağ tutar. İleride sahibi çıktığı zaman, icabında hayvının değeri kadar masraf ödeme durumunda kalabilir. Fakat bunun alâmet ve evsâfı tesbit edilip kıymeti de takdir edildikten sonra hemen yenilmesi ve pahasının teslim edilmek üzere muhafaza edilmesi en kârlı yoldur, demiştir.

Yitik koyun ve keçiyi (evsafı belirlenip değeri takdir edildikten sonra) hemen yemenin câizliği hususunda bu hayvancağızı çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulmak ile şehirde bulmak arasında bir fark yoktur. Fakat Ebû Ubeyd, Şâfüler ve İbnu'l-Münzir, bunu şehirde bulan kimse satabileceği için yiyemez. Satıp da değerini muhafaza etmesi gerekir. Fakat çölde bulan kimse satma imkânına sahip olmadığı için yiyebilir demişlerdir. Cumhurun görüşü ilk görüştür. Cumhurun delili hadiste bir kayıtlanmanın olmayışıdır. Ayrıca sahrada yenilmesi helâl olan bir şeyi şehirde yemek de helâldir.

İbn Kudâme sözlerine devamla şöyle der: "Yitik koyun ve keçiyi bulan kimse yukarda anlatıldığı şekilde dilerse bunu kesip yiyebildiği gibi dilerse bunu kendi malından besler, karşılıksız olarak bakar ve mülkiyetine geçirmez. Sahibi çıkınca ona teslim eder. Bulan kişi şayet ilerde hayvan sahibinden tahsil etmek üzere hayvanın bakım ve yem masrafını tesbit edip bu durumu şâhidlerle tevsik eder ve sonra hayvan sahibi bulunursa, anılan masraflar hayvan sahibinden tahsil edilebilir mi? Bu hususta iki rivayet vardır: Bir rivayete göre anılan masraf tahsil edilebilir. Diğer rivayete göre tahsil edilemez. İkinci görüş Şâ'bî ve Şafiî'nin kavlidir. Bunun gerekçesi de şudur: Hayvanın bakım ve yemi hergün tekrarlanır. Bazan hayvanın değeri kadar masraf olabilir. Bu itibarla yitik hayvancağızı bulan kişinin bunu derhal satıp bedelini muhafaza etmesi veya bedelini takdir ve tesbit ettikten sonra boğazlayıp yemesi ve bedelini saklaması hayvan sahibi için daha kârlıdır.

Yitik koyun veya keçiyi bulan kimsenin üçüncü bir yolu, bunu satıp bedelini muhafaza etmesidir. Satış işini bizzat yapabilir. Şafiî'nin bazı arkadaşlarına göre satış işini ancak devlet yetkilisinin izni ile yapabilir. Cumhurun görüşüne göre devlet yetkilisinden izin almaya gerek yoktur."

3. Lukata'yı (yani yerde bulunan sahibi meçhul para ve diğer eşyayı) iyi niyetle almak caizdir. Alınan mal az olsun çok olsun, bir yıl ilân edilir.

Sahibi çıkmazsa, bulana helâl olur. Bulan kişi bulduğu malın alâmetlerini ve evsafını iyice belirlemek zorundadır.[583][38]

5. İbnu's-Serh'in Rivayeti

1705. ...Önceki hadisin mânâsı aynı senetle (bir de) Mâlik (b. Enes)'den rivayet edilmiştir (ve bu rivayette onların) "su tulumu beraberindedir (bu sayede onlar) suya gelirler, ağaçlan otlarlar" (sözünü) ekledi, (fakat önceki hadiste) yitik koyunlar hakkında (geçen) "onu al (çünkü ya senindir, ya din kardeşinindir, yahut da kurdundur" sözünü) rivayet etmedi.
Yitik mal hakkında da (şunları) rivayet etti:
"Onu bir sene ilan et, eğer sahibi gelirse (teslim edersin), gelmezse onu nasıl istersen yap" (Fakat önceki hadiste geçen "onu kendin için sarfet" sözünü rivayet etmedi.)
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi es-Sevrî ile Süleyman b. Bilâl ve Hammâd b. Seleme de Rabia 'dan aynen Mâlik'in rivayeti gibi rivayet ettiler; "onu al (Çünkü o ya senindir... ya din kardeşinindir, ya da kurdundur)9* sözünü rivayet etmediler.[584][39]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin tetkikinden de anlaşılacağı gibi bir önceki hadise nisbetle Mâlik b. Enes'in bu rivayetinde bulunan ilâve "suya gelirler, ağaçlan otlarlar" cümlesidir. Bu cümlenin başında bulunan "Sikauha: su tulumu" kelimesi, bu fazlalığa dahil değildir. Bu hadiste bir önceki hadise nisbetle bazı eksiklikler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi bir önceki hadiste bulunan yitik koyunlar hakkındaki "onu al, çünkü ya senindir ya din kardeşinindir, ya da kurdundur." cümlesidir.
Ayrıca Mâlik bu rivayetinde önceki hadisten farklı olarak yitik mal konusunda "onu bir sene ilan et, eğer sahibi gelirse (verirsin) gelmezse nasıl istersen öyle yap," sözlerini rivayet etmiş, buna karşılık bir öncçki hadiste yer alan "onu kendin için sarfet," anlamına gelen "istenfik" sözünü rivayet etmemiştir.
Gerçekten de Musannif Ebû Davud'un dediği gibi imam Mâlik'in rivayet ettiği bu hadisi muttasıl olarak Buhârî ile Müslim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.[585][40]

Süleyman b. Bilârin rivâyetindeki hadisi de yine Buhârî ile Müslim ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.[586][41] Fakat Süleyman b. Bilârin rivayet ettiği bu hadisin Buhârî'deki metinlerinin birinde, "Onu al, Çünkü o ya senindir..." cümlesi de bulunmaktadır.[587][42]
Musannifin ta'likde rivayet ettiği İmam Mâlik'in bu rivayetini destekleyenlerden biri de Hammâd b. Seleme'nin rivayet etiği ve musannifin da Sünen'ine aldığı ileride gelecek olan 1708 numaralı hadistir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif yitik malı bulan bir kimsenin yeterince ve usûlüne göre ilan ettikten sonra ona sahip olabileceğine delâlet etmektedir. Biz fıkıh âlimlerinin bu konudaki görüşlerini 1701 numaralı hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[588][43]

6. Muhammed B. Râfi'in Rivayeti

1706. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.)'e buluntu mal(ın nasıl bir muameleye tabi tutulacağı) sorulmuş, o (s.a.)'da şöyle cevap vermiş:
"Onu bir sene ilân et. Eğer arayıcısı gelirse, ona ver. Eğer gelmezse, onun kabını ve ağız bağını tesbit et, onu malına kat. Eğer (onu harcadıktan sonra bir gün onun) arayıcısı çıkıp gelecek olursa, onu(n değerini) kendisine veriver."[589][44]

Açıklama

Hadis-i şerif, yitik mal bulan kimseye bir süre sonra bir kimsenin gelip de malın vasıflarını sayarak onun kendisine ait olduğunu iddia etmesi hâlinde bu malı teslim etmek gerektiğine delâlet etmektedir.
İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre, malı arayan kimsenin malm vasıflarım sayıp dökmesi hâlinde, gerçekten ona ait olduğuna dair malı bulanın kalbinde bir kanaat hâsıl olursa, malı ona teslim etmesi farzdır.
Hanefî ulemâsı, îmam Şafiî ve cumhuru ulemâya göre ise, hadiste geçen "kendisine ver" emri "nedb," ifâde ettiğinden malı bulan kimsenin, malın kendisine ait olduğunu söyleyerek vasıflarım sayıp döken kimseye teslim etmesi farz değil, mendubtur. Ancak malın kendine ait olduğunu iddia eden

kimse bu iddiasını delille isbatlayacak olursa, o zaman, bu malı ona teslim etmek farz olur.
Bu durum malın harcanmasından sonra bile sâhabinin çıkması hâlinde, en azından malın bedelinin ona ödenmesi gerektiğini yitik malın, onu bulanın elinde bir emânet olduğuna/ ve sahibinin belirlenmesi halinde ona teslim edilmesi icabettiğini gösterir.
Bu mevzuda Hattâbî şöyle demiştir:
"Sonra ondan yararlan" ifadesi, yitik bir mal bulan kimsenin usûlüne göre ve yeterince onu ilan ettikten sonra, sahibinin çıkmaması halinde, sahibi çıkınca kendisine bedelini ödemek şartıyla, onu harcayabileceğine, bunda hiçbir kerahet olmadığına delâlet etmektedir. Her ne kadar İmam Mâlik; "O, ya senindir, ya da kurdundur" mealindeki 1704 numaralı hadis-i şerife dayanarak "çölde bir koyun bulup da yiyen kimse sonradan sahibinin çıkması halinde o koyunun bedelini ödemekle mükellef değildir" demişse de bu hadiste geçen '*eğer arayıcısı çıkıp gelirse onu(n değerini) kendisine veriver" cümlesi aleyhine bir delildir.
Bu cümleye dayanarak İmam Şafiî de "ister şehirde ister şehir dışında bulmuş olsun, bulduğu bir koyunu yiyen kimse sahibinin çıkması halinde onu ödemekle yükümlüdür," demiştir ki Hafız İbn Hacer'in dediği gibi, Hz. Peygamber'in ona yeme izni vermeden önce sahibinin gelmesi halinde ona teslim etmeyi emretmesi İmam Şafiî'nin bu görüşünü kuvvetlendirmektedir.[590][45]

7. Ahmed B. Hafs'ın Rivayeti

1707. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den rivayet edilmiştir. Dedi ki:
Resûlullah (s.a.)'a lukata(mn nasıl bir muameleye tabi tutulacağı) soruldu da...
Bundan sonra (1704 no'lu) Rabia hadisinin bir benzerini rivayet etti.
(Abdullah b. Yezîd bu hadisi) şöyle rivayet etti: (Hz. Peygambere) buluntu mal(ın nasıl bir işleme tabi tutulacağı) soruldu da o (s.a.), şöyle cevap verdi: "Onu bir sene Han edersin, eğer sahibi gelirse onu kendisine teslim edersin. Gelmezse, ağız bağım ve çıkınını belirlersin sonra onu kendi malına katarsın. Eğer bir süre sonra sahibi gelecek olursa bunu ona veriverirsin."[591][46]

Açıklama

Hadis-i şerîf yitik malı bulan kimsenin bir sene ilan ettikten sonra sahibi çıkmasa bile yine ona kayıtsız şartsız sahib olamayacağına, bir başka ifadeyle, sahibi ne zaman ortaya çıkarsa çıksın, onu isteme hakkına sahip olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıkladık.
Yine bu hadisin zahiri, yitik malı bulan bir kimsenin, o malın kendisine ait olduğunu iddia eden kimseye hiç bir delil istemeden teslim etmesi gerektiğini ifâde etmektedir.
Ancak 1703 ve 1706 numaralı hadisler, bu hadis-i şerifi kayıtladığından bu hadisi sözü geçen hadislerle birlikte ele almak icabeder. Bu bakımdan bulunan bir malın sahibine hangi şartlarla teslim edilebileceği hususu için anılan hadislerin şerhlerine müracaat edilmelidir.[592][47]

8. Musa B. İsmail'in Rivayeti

1708. ...(Bir önceki hadisin) manası (bir de 1704 numaralı) Kuteybe (b. Abdurrahman) hadisinin senediyle yani Rabia b. Ebî Abdurrahman yoluyla (rivayet edilmiştir. Şu farkla ki Hammâd b. Seleme) bu rivayete şu cümleyi de eklemiştir:
"Eğer arayıcısı gelir de (malın) çıkınını ve miktarını bilirse, onu ona verîver". (Bu hadisin) bir benzerini de yine Hammâd, Ubeydullah b. Ömer, Amr b. Şuayb, onun babası ve dedesi yoluyla Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir.[593][48]

Açıklama

Ebû Davud'un hadise ait üç ta'liki aşağıda ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilecektir.
Bilindiği gibi bu hadisin benzeri daha önce 1704 numarada geçmiştir.
Ancak burada 1704 numaralı hadisten fazla olarak bir de Hammâd b. Seleme'nin ilâve ettiği "eğer arayıcısı gelir de malın çıkınım ve miktadıfını bilirse, malı ona veriver" anlamına gelen bir cümle bulunmaktadır.
Bu hadisin zahirine bakarak İmam Mâlik (r.a.) buluntu bir malın vasıflarını sayarak onun kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimseye bu malın başka bir delil aranmadan teslim edilmesi farz olduğunu söylemiştir.

Şâfiîlerle Hanefîler ise yine bu hadisten, malın sahibi olduğunu iddia eden kimsenin malın vasıflarını sayıp dökmesi neticesinde malı bulan kimsenin kalbinde malın o kimseye ait olduğuna dair bir kanaat uyanırsa malı o kimseye teslim etmesi caiz olmakla beraber, farz değildir. Çünkü "buradaki emir farziyyet ifâde etmez, mendupluk ifâde eder" demişlerdir.
Hammâd b. SeJeme'nin metinde geçen ilâvesini Müslim, Hammâd b. Seleme Yahya b. Said, Rabiatü'r-Rey, İbn Ebi Abdirrahman, Yezid, Zeyd b. Halid el-Cüheni zinciriyle ve şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir:
Bir adam Peygamber (s.a.)'e kaybolan develerin hükmünü sormuş..." Rabia şunu ilâve etmiş: "Bunun üzerine kızdı. Hatta yanakları da kızardı" ve hadisi yukandakilerin hadisi gibi rivayet etmiş şunu da ilave etmiş: "Şayet sahibi gelir de muhafazasını, sayısını ve bağını bilirse, onu kendisine veriver! Aksi takdirde o senindir."[594][49]
(a) Ebû Dâvûd dedi ki: Hammâd b. Seleme'nin, Seleme b. Kü-heyl, Yahya b. Said, ubteydullah b. Ömer ve Rabia'nın "Eğer sahibi gelir (yitik malın) çıkınını ve (çıkının) ağız bağım bilecek olursa, o malı ona teslim ediver" (şeklindeki) hadisine yaptığı şu "çıkını ve (çıkının) ağız bağını bilirse" (sözlerinden oluşan) ilâve (bu hadisin diğer yollardan gelen rivayetlerine) tercih edilebilecek nitelikte değildir.[595][50]

Açıklama

Her ne kadar musannif, Hammâd b. Seleme'nin bu ilâvesinin diğer rivayetlerden daha sağlam olmadığını söylemişse de aslında bu ilâveyi Müslim de Sahih'inde rivayet etmiş[596][51] ve İbn Hacer de Musannif Ebû Davud'un bu tespitinin isabetsiz olduğunu söylemiştir.[597][52] Nitekim 1703 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Ayrıca İbn Hazm da Musannifin bu kanaatinin doğru olmadığını ifade etmiştir.[598][53]
(b) (Ebû Dâvûd dedi ki:) Ukbe b. Süveyd'in babası vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den (rivayet ettiği) hadiste de (Zeyd b. Hâlid el-CühenVnin rivayet ettiği 1706 no'lu hadiste) olduğu gibi (Hz. Peygamber'in kendisine yitik malın nasıl bir işleme tabi tutulacağını soran bir kimseye):
"Onu bir sene ilan et!" buyurdu(ğu ifade edilmektedir.)[599][54]

Açıklama

Her ne kadar musannif, Hamnıâd ibn Seleme'nin bu ta'lîki buluntu bir malın bir sene ilan edilmesi gerektiğini ifâde eden 1706 numaralı hadîsi takviye için getirmişse de aslında Ebû Davud'un bu ta'lîkini Taberâni ile Beğavi, Elhumeydî ve ibn Seken şu senedle zinciriyle Hz. Peygambere ulaştırmışlardır. "Muhammed ibn Ma'n-elğıfârî, Rabîa, Ukbe ibn Süveyd ve babası Süveyd. Söz konusu ta'lîk şu manaya gelen lafızlardan ibarettir. "Resûlullah (s.a.)'e lükatayı sordum da:

"Onu bir sene ilan et, sonra onun kabım muhafaza et", buyurdu.[600][55]

(c) (Ebû Dâvûd dedi ki) Ömer b. ei-Hattâb'ın Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği hadiste de (Zeyd b. Halid el-CühenVnin rivayet ettiği 1706. hadiste) olduğu gibi (Hz. Peygamber'in, kendisine yitik malın nasıl bir işleme tâbi tutulacağını soran bir kimseye):

"Onu bir sene ilân et." buyurdu(ğu ifâde edilmektedir.)[601][56]

Açıklama

Bu ta'lîki de Tahâvi ile Beyhakî, Amr ibn Şuayb'dan O'da Süfyân ibn Abdillâh'ın oğullan Amr ile Asım'dan, O'nlar da babaları Süfyân ibn Abdillah'dan O'da Hz. Ömer'den O'da Hz. Peygamberden rivayet etmiştir.[602][57]

9. Müsedded'in Rivayeti

1709. ...İyaz b. Hımâr'dan; demiştir ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Kim bir yitik mal bulursa bir veya iki adaletli kimseyi (bu malı emânetine aldığına dâir) şâhid tutsun, gizlemesin ve kaybetmesin. Eğer sahibi çıkarsa ona versin, eğer çıkmazsa, o zaman o aziz ve celîl olan Allah'ındır, onu istediğine verir.[603][58]

Açıklama

Tutulacak âdil şâhid sayısının bir veya iki olduğuna dair tereddüt râviye aittir. Ahmed ve Tahâvî'nin rivayetlerinde bu tereddüd durumu yoktur.

Oralardaki rivayette iki âdil şâhid'in tutulması emredilmiştir. Lukataya ait tutulacak şâhidlerin hangi hususlar için tutulacağı hakkında birkaç görüş vardır:

a. Kişi sadece bir lukata bulduğuna dair şâhidler tutacak fakat bulduğu malın evsafını açıklamayacaktır ki, herhangi bir yalancı kimse haksız yere bu mala sahip çıkmasın.

b. Kişi bulduğu malın evsafım tesbit etmek için şâhidler tutacak ve bütün vasıfları şâhidlere anlatacak ki günün birinde ölürse vârisleri o malda tasarruf etmesinden dolayı kendisinin malı olduğunu sanmasınlar. Şafilerin bir kısmına göre kişi bulduğu malın bazı vasıflarnı şahidlendirecek ve bazı evsafım gizli tutacaktır. Nevevî "en sıhhatli görüş budur" der.[604][59]

Bazı Hükümler

1. Lukata yani yitik mal bulan kimse bunu alınca durumu şahıdlerle tespit etmelidir. Şahit tutmaya ait hadisteki emrin hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

a. Hanefîlere göre kişinin bulduğu malın onun yanında emânet sayılıp kusur ve ihmali olmadıkça zayiinden ve helak olmasından sorumlu tutulmaması için şahid tutmuş olması şarttır. Eğer şâhid tutmamış ise, mal onun yanında helak veya zayi olursa, kusur ve ihmali olsun veya olmasın, mal sahibi ortaya çıktığında ödettirir. Kişi yitik malı sahibine teslim etmek
üzere iyi niyetle aldığını, fakat şâhid tutmadığını söyler ve mal sahibi de onu doğrularsa, bu takdirde kişi o maiın helak veya zayiinden sorumlu değildir. Şu halde bir adam yitik bir mal bulup yerden alıp da durumu şâhidlendirmez ve sonra henüz sahibi bulunmamış iken adamın kusuru olmaksızın mal helak veya zayi olur, sonra sahibi çıkar ve adam durumu anlatır mal sahibi de adamın iyi niyetle malı götürdüğünü doğrularsa, adama malın değerini ödettiremez. Şayet mal sahibi adamı yalanlarsa, Ebû Hanî-fe'ye göre malı tazmîn ettirir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre adam bulduğu malı sahibine iade etmek niyetiyle aldığına yemin ederse ödetme durumu kalmaz.

b. Şafiî'ye göre kişinin yitik mal bulduğunu şahidlendirmesi vâcibtir. Şafiî, hadisin zahirini esas almıştır. Bir de şu durum vardır: Adam şahid tutmayınca, görünüşte adam malı kendi nefsi için almış gibi olur.

c. Mâlik, Ahmed ve meşhur kavlinde Şafiî, "ŞahuJ tutmak müstehabdır. Hadisteki emir müstehablık içindir. Çünkü sahih hadislerde yitik mala şahid tutma emri yoktur. Bu hadislere bakılınca burdaki emrin, müstehablık için olduğu kanaati hâsıl olur" demişlerdir.
Hattâbi, bu hadisin şâhid tutma emri, eğitim ve irşâd anlamı taşır. Şahid tutma hakkında ikilhikmetlvardır: Birisi şudur: Şahid tutulmadığı takdirde nefis ve şeytan, yitik malı götüren adamın kalbine vesvese sokabilir. Adam malı götürürken iyi niyetle götürmüş olmasına rağmen,sonra nefis ve şeytan yitik malı götüren adamı iğfal edebilir ve hiyânete sürükleyebilir. Adam şahid tutmuş ise, böyle bir tehlike endişesi kalmaz. İkinci hikmet de şudur: Adam aniden ölebilir. Mirasçıları da bunu onun öz malından sayarak bölüşebilirler. Şâhid tutulmuş ise, böyle bir tehlikeye yer kalmamış olur.
2. (Zeydîlerin bir kolu olan) Hâdeviler hadisin "mal sahibi gelmezse artık o, Allah'ın malıdır" cümlesini delil göstererek bir yıl süre ile usûlüne uygun olarak ilân edilmesine rağmen sahibi çıkmayan yitik mal bunu bulan kimsenin fakir olması kaydı ile mülkiyetine geçer. Bulan kimse fakir değilse yitik mal onun mülkiyetine geçmez. Çünkü Allah'ın malım ancak sadakaya muhtaç kimseler alabilir, demişlerdir.[605][60] Nitekim 1701 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[606][61]

10. Kuteybe B. Said'in Rivayeti

1710. ...Abdullah b. Amr b. el-As'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.)'a ağaçta bulunan meyveden (alıp yemenin hükmü) sorulmuş da:
"Her kim onu ihtiyacından dolayı ağzıyla alıp yer de eteğini doldurmazsa, (bundan dolayı) ona bir ceza lâzım gelmez. Ondan bir şey koparır (da başka yere taşır)sa, onun değerinin iki mislini ödemek onun üzerine borç olmakla beraber (tazir) cezasına da çarptırılır.
Kim de meyveyi meyve kurutulan yere konduktan sonra çalar da (çalınan bu meyvenin) değeri, bir kalkan değeri olursa, ona (el) kesme (cezası) lâzım gelir," buyurmuş ve (Abdullah b. Amr, rivayetine devam ederek) başkalarının rivayet ettiği şekilde yitik deve ve koyun hakkında rivayette bulunmuş (bu rivayetinde) şöyle demiş. (Hz. Peygambere) yitik maldan soruldu da şöyle cevap verdi:

"İşlek bir yolda ya da ma'mür olan bir köyde bulduğun bir malı bir sene ilan et. Eğer (bu süre içerisinde) sahibi gelirse ona ver, eğer gelmezse senindir. Harab olan bir yerde bulunan bir malda ve rikâzda beşte bir (Vergi) vardır. (Gerisi bulana kalır)[607][62]

Açıklama

Hadis-i şerif, fakr-u zaruret içerisinde bulunan bir kimsenin başkasına ait bir ağacın meyvelerini ağacın başında eteğine doldurmaksızın alıp yiyecek olursa, sahibinin rızası olmadığı takdirde ona sadece yediği meyvelerin kıymetini ödemek düşer. İslâm'ın ilk yıllarında bu kimse yediği meyvelerin bedelini ödemekten de muaftı. Fakat sonradan bu uygulama yürürlükten kaldırıldı. Meyvelerin bedelini ödemek mecburiyeti getirildi. Eğer bir kimse ağacın meyvelerini koparıp da başka bir yere götürecek olursa, zaruret icabı götürmüş bile olsa, ona tazir cezasıyla birlikte götürdüğü o meyvelerin değerinin iki mislini ödeme cezası verilir. Fakat meyveler hırz (muhafaza) altında olmadığı için hırsızlık cezası verilmez.
Eğer bu meyveler sahibleri tarafından ağaç üzerinden sergiliğe indirildikten sonra alınmışsa ve alınan bu meyvelerin değeri hırsızlık cezası için aranan dörtte bir dinar veya on dirheme ulaşmışsa, o zaman alan kimse hırsızlık cezasına çarptırılır. Çünkü sergilik âdeten mal için emniyetli bir yer sayılır. Bilindiği gibi böyle emniyetli bir yerden alınan mal çalınmış sayılır ve bu işi yapan kimse hırsızlık cezasına çarptırılır.
İşlek bir yol üzerinde ya da mamur ve meskûn bir yerleşim bölgesinde bulunan yitik malların hükmü, diğer yitik malların hükmüne tabî olmakla beraber harabe bir yerleşim bölgesinde bulunan yitik mallar ve rikâz, vergiye tabidirler. Beşte biri vergi olarak devlete verilir, kalanı ise bulan kimsenin mülkü olur. Bilindiği gibi rikâz, define (gömü) demektir.
Fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere rikâz (kenz, define) üç türlüdür:
1. Kenz-i İslâmî: Üzerinde îslâmî işaretler bulunan para, kıymetli eşya vs. gömüleridir. Bunlar Lukata hümündedir. Bunları bulanlar fakir iseler kendilerine, değil iseler fakirlere sarf veya İslâm idaresine teslim ederler.
2. Kenz-i Câhili: Üzerinde kâfirlerin işaretleri bulunan para vs.'dir. Bunların beşte biri İslâm idaresine zekât olarak verilir. Geri kalanı toprak sahibine aittir.

3. Kenz-i Müştebih: Kime ait olduğu anlaşılamayan para eşya vs. definedir. Bunlar bir görüşe göre kenz-i câhilî bir görüşe göre de lukata hükmündedirler.
İmam A'zam ve îmam Muhammed'e göre deniz mahsûllerinden zekât alınmaz. İmam Ebû Yusuf'a göre ise, denizden çıkarılan inci vs.'den beşte bir zekât alınır.[608][63]

Bazı Hükümler

1. Zaruret durumunda olan bir kimse yanına alıp başka bir yere goturmemek şartıyla başkasının meyvesini ağacının başında ihtiyacını giderecek kadar yiyebilir.
Ancak bu cevaz meyve sahibinin o meyvenin yenmesine izin vermiş olduğuna dair bir karinenin bulunmasına bağlıdır.[609][64] Aksi takdirde kendisine yediği meyvelerin bedeli ödetilir.
2. Zaruret durumunda olmadığı halde bir başkasının meyvesini ağacının başında yiyen kimseye o meyvenin bedelinin iki misli ödetilir ve bir de tâzir cezasına çarptırılır. Ömer b. el-Hattâb (r.a.) ile İmam Ahmed mevzumuzu teşkil eden hadisin zahirine sarılarak bu hükme varmışlardır. İmam Şafiî'nin eski görüşü de budur.
Cumhhûru ulemâya göre bu kimseden malî ceza olarak sadece meyvenin değeri alınır, iki katı alınmaz. Hadiste geçen "iki kat" kelimesi halkı ihtiyaçsız olarak halkın meyvelerini yemekten şiddetle sakındırmak için kullanılmıştır.
Hanefî ulemasından İbn Melek ise, metinde geçen tâzir cezasının sırf halkı vazgeçirmek için kullanılmış olabileceğini ya da İslâm'ın ilk yıllarında olup sonradan yürürlükten kaldırılan bir uygulama ile ilgili olabileceğini ve 3569 numaralı hadisin de buna delâlet ettiğini binaenaleyh başkasının meyvesini yiyen bir kimseye yediği meyvenin bedelini ödemekten başka bir ceza verilemeyeceğini söylemiştir. Hattâbî de bu görüştedir. Esasen İmâm Sindî'nin de ifâde ettiği gibi[610][65] metinde geçen "değerinin iki misli" sözü Ebû Davud'un bazı nüshalarında bir misli olarak geçmektedir ki bu daha iyi ve îslâmın ruhuna daha uygundur.
3. Muhafaza (hırz) altına alınmış olan ve miktarı hırsızlık cezası için şart olan dörtte bir dinara ya da on dirheme ulaşan bir malı çalıp giden bir kimse

hırsızlık cezasına çarptırılır (eli kesilir.)
4. Mamur ve meskûn yerleşim birimlerinde bulunan yitik mallar, diğer yitik mallar gibi usûlüne göre bir sene ilân edilir. Meskûn olmadığı için harab olan yerleşim birimlerinde bulunan yitik mallar ise, vergiye tâbidir. Beşte biri İslâm devletine verilir, gerisi bulana kalır.
5. Ele geçen yitik koyunlar buluntu mal hükmündedir. Deve ise buluntu mal hükmünde olmadığından sahipsiz bir deveyi bulan kimse onu almaya kalkmamalıdır. Nitekim 1704 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[611][66]

11. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti

1711. ...Şu (önceki) hadisi (yine) Amr b. Şuayb (önceki) senediyle rivayet etti. (Bu rivayete göre Abdullah b. (Amr ya da Velid b. Kesir) yitik koyun hakkında şöyle demiştir: (Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem kendisine yitik koyun hakkında soru soran kimseye):
"Onu al (yanında) iyi muhafaza et" buyurmuştur.[612][67]

Açıklama

Musannifin bu hadis-i şerifi burada nakletmekten maksadı, Velid b. Kesir'in rivayeti olan bu hadisle, îbn Ac-lân'ın rivayet ettiği önceki hadis arasındaki farka işarettir. Bu iki hadis karşılaştırıldığı zaman görülür ki, bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in yitik bir koyun bulan kimsenin sahibine vermek üzere onu yanına emaneten alıp muhafaza etmesini emrettiği açıkça ifade edildiği halde, önceki hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in bu hususta ne buyurduğuna dâir açık bir ifâde yoktur. Hz. Peygamber'in bu hususta ne buyurduğu başka rivayetlere havale edilmektedir.
Bu hadisle ilgili açıklama 1704 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[613][68]

12. Müsedded'in Rivayeti

1712. ...Şu (1710 numaralı) hadisi Amr b. Şuayb aynı senedle (üçüncü defa olmak üzere bir defa daha) rivayet etti. (Bu rivayete göre Resülullah sallallahu aleyhi vesellem) yitik koyun hakkında sadece:

"O ya senindir, ya (din) kardeşinindir, ya da kurdundur. Öyleyse onu al." buyurmuştur.
Aynı şekilde Eyyûb (es-Sahtiyânî) ile Yakub b. Ata, Amr b. Şuayb kanalıyla Peygamber (s.a.)'den (sözü geçen hadisi rivayet etmişler ve) bu rivayetlerinde (Hz. Peygamberin sadece); "Onu (sahibine vermek üzere yanına) al." buyurduğunu nakletmişlerdir.[614][69]

Açıklama

Bu hadisin sonuna musannifin ilâve ettiği Eyyûb es-Sahtiyânî ile Yakub b. Ata b. Ebû Rebâh'a ait taliklerin senedini Hz. Peygamber'e kadar ulaştıran bir kimse bilinmiyor. Esasen Eyyûb es-Sahtiyanı ile Yakub râvi olarak sağlam değil, zayıftırlar,
1711 no'lu hadisle 1712 no'lu hadisten çıkan netice şudur: Hz. Peygamberin yitik koyun hakkında yaptığı açıklama "Onu (yanına) al" sözünden ibarettir. Fazla değildir. Fakat 1704 numaralı muttasıl ve merfu hadis, Hz. Peygamber'in yitik koyun hakkındaki açıklamasının sadece bu sözden ibaret olmadığını göstermektedir. Hz. Peygamber'in bu konudaki açıklamaları için sözü geçen hadisin tercüme ve şerhine müracaat edilebilir.[615][70]

13. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti

1713. ...Şu (1710 numaralı) hadisi Amr b. Şuayb, babası Şuayb ve dedesi Abdullah b. Amr b. el-As yoluyla Peygamber (s.a.)'den bir de (Muhammed) îbn İshak rivayet etmiştir: (Bu rivayete göre Hz. Peygamber) yitik koyun hakkında şöyle buyurmuştur: "Onu al, arayıcısı gelinceye kadar (yanında muhafaza et)"[616][71]

Açıklama

Musannif, Ebû Davud'un bu rivayeti kayd etmekten maksadı bununla 1710, 1711, 1712 numaralı rivayetler ara-
sındaki farkı göstermektir.
Sözü geçen rivayetlerin gözden geçirilmesiyle de anlaşılacağı gibi o rivayetlerde Hz. Peygamberdin yitik koyun hakkında sadece "onu al" buyurduğu ifâde edilirken, bu rivayette "Onu al arayıcısı gelinceye kadar

(muhafaza et)" buyurduğu ifade edilmektedir. Bu hadisle ilgili fıkhî hükümler 1710 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[617][72]

14. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti

1714. ...Ebû Saîd (el-Hudrî)'den (rivayet edildiğine göre) Ali b. Ebî Tâlib bir dinar bulup Hz. Fatıma'ya getirmiş, (Hz. Fatıma da) Onu (harcamanın haram olup olmayacağını) Resûlullah (s.a.)'a sormuş (Peygamber (s.a.):
"Allah'ın rızkıdır" buyurmuş. Sonra ondan Resûlullah (s.a.) de yemiş, Hz. Ali ile Fatıma da yemiş. Sonra Hz. Ali'ye, onu arayan bir kadın çıkmış gelmiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Ey AH, dinarı (ona geri) ver" buyurmuş, (Hz. Ali de geri vermiştir).[618][73]

Açıklama

Hafız Zeylâî'nin açıklamasına göre Hafız Münzirî mevzumıızu teşkil eden bu hadisi açıklarken şöyle demiştir: "Bu hadis-i şerifte izahı müşkil olan taraf Hz. Ali'nin bulmuş olduğu bir dinarı hiç ilan etmeden harcamış olmasıdır. Halbuki sıhhat bakımından daha üstün ve sayı bakımından daha çok olan birçok hadis-i şerif, bulunan bir yitik malı usûlüne göre ve yeterince açıklamadan harcamanın caiz olmadığını ifâde etmektedir. Kanaatimce bu meselenin izah tarzı şudur:
Aslında bulunan yitik bir malın ilanı için kalıplaşmış belli bir ifâde yoktur. Bu nedenle Hz. Ali'nin, bulmuş olduğu bu malı Hz. Peygamber'-in etrafında kalabalık bir cemaat bulunduğu bir sırada Hz. Peygamber'e haber vermiş olması bir ilan sayılmış, orada malın sahibi çıkmayınca artık o malı yemek ona helâl olmuştur. Bu durum buluntu malın bir defa ilan edilmesinin yeterli olduğuna dair olan görüşleri kuvvetlendirmektedir".
Hafız Zeylâî sözlerine şöyle devam etmiştir: "Her ne kadar Hafız Münzirî böyle demişse de bana göre mesele hiç te böyle değildir. Binaenaleyh Hafız Münzirî'nin zannettiği gibi buluntu malı bir defa ilân etmek yeterli değildir. Nitekim Abdurrezzak'm Musannef inde Hz. Ali'nin söz konusu dinarı üç gün ilan ettiği rivayet edilmektedir.[619][74]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif yitik bir malı bulan kimsenin onu yeterince ilân ettikten sonra yiyebileceğine ve bu hususta malı bulan kimsenin zengin olmasıyla, fakir olması arasında bir fark bulunmadığına delâlet etmektedir. Nitekim 1701 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi bu konuda İmam Şafiî ile İmam Ah-med ve daha başkalarının görüşleri de böyledir.

Sözü geçen fıkıh imamlarına göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye söz konusu buluntu malı sadaka olarak bağışladığı da düşünülemez. Çünkü Hz. Ali ile Hz. Fatıma Hâşim oğullarından olduklarından onların sadaka almaları caiz değildir.

Hanefî ulemâsına göre ise, devletin izni olmadan zengin bir kimse bulduğu yitik malı harcayamaz. Onu yeteri kadar ilan ettikten sonra sadaka olarak fakirlere dağıtır.[620][75]

Hanefî ulemâsı mevzumuzu teşkil eden hadisin zahiriyle amel etmeyi terk etmelerinin sebebini şöyle açıklamışlardır:

1. Bu hadis'in bütün senedleri tenkid edilmiştir.

2. Hz. Peygamber bu dinarı Hz. Ali ve Fâtıma'ya zaruret içerisinde oldukları için vermiş olabilir. Nitekim Beyhakî buna delâlet eden bir de olay rivayet etmiştir.[621][76]

Hennâd'ın Hz. Atâ'dan bu konuda rivayet ettiği bir hadis de şu mealdedir:

"Ali dedi ki: Bir kaç gün ne bizde ne de Peygamber Efendimizin evinde bir yiyecek yoktu. O sırada bir gün evden çıkarken yerde bir altın buldum. Alaymı mı almayayım mı, diye biraz tereddüt ettikten sonra içinde bulunduğumuz halsizlik ve sıkıntıyı düşünerek aldım. Sonra dükkancılara gidip onunla bir miktar un aldıktan sonra Fatıma'ya yoğurup bize ekmek yapmasını söyledim. Fâtıma unu yoğurmaya başladı fakat o kadar halsizdi ki perçemi hamur teknesinin kenarlarına değiyordu. Sonra durumu gidip Peygamber efendimize anlattım Peygamber efendimiz bana:

"O cenab-ı Allah'ın size göndermiş olduğu bir nzıkür"[622][77]

İmam Ahmed de Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Peygamber Efendimizle birlikte o kadar açtık ki karnımın üstüne taş bağladığımı hatırlıyorum. Bugün ise malımın zekâtı kırkbin dinarı bulmaktadır."[623][78]

15. Heysem B. Hâlid El-Cühenî'nin Rivayeti

1715. ...Ali (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) kendisi (bir gün) bir dinar bulup onunla bir miktar un satın almış (fakat) hemen o anda un sahibi onu tanıyıp (kendisine ikram için) dinarı geri vermiş. Bunun üzerine Ali (r.a.) dinarı alıp ondan iki kıratını ayırmış ve onunla et satın almıştır.[624][79]

Açıklama

"Dinar" 4,8 gr. ağırlığında bir altındır. Ağırlığı 3/7 dirheme ve 22 6/7 kırata eşittir.
Bu hadis-i şerif bir numara sonra gelecek olan hadisin bir bölümüdür. Orada açıklandığı üzere Hz. Ali'nin kendisinden un satın aldığı kimse bir yahudidir. Yahudi Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in damadı olduğunu bildiği için kendisini tanıyınca aldığı dinarı geri verip unu ona karşılıksız olarak vermiştir. Hz. Ali de o paranın iki kıratıyla bir miktar et alıp onları Fatıma'ya getirmiş, Hz. Fatıma da unu pişirip ekmek yapmış eti de ayrıca pişirip çocuklarının önüne getirmiştir. Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[625][80]

1716. ...Sehl b. Sa'd'dan rivayet edildiğine göre Ali b. Ebî Tâlib (bir gün) Fâtıma' (r.anha)nın yanına girmiş. Hz. Hasan ile Hüseyin ağlıyorlarmış. "Bunları ağlatan nedir?" diye sormuş. O da:
Açlıktır, demiş. Bunun üzerine Ali (r.a.) (dışarı) çıkmış çarşıda bir dinar bulmuş. Hemen gidip onu Fâtıma'ya haber vermiş. Fâtıma da:
Falanca yahudiye git (ondan) bize bir miktar un al, demiş. Bunun üzerine Hz. Ali gidip o dinarla bir miktar un satın almış. O anda Yahudi (onu tanıyarak):
Sen kendisinin Allanın elçisi olduğunu iddia eden kimsenin damadı değil misin demiş (Ali); "Evet" cevabım vermiş. (Bunun üzerine Yahudi);
Sen dinarını al, un da senin olsun, demiş. Ali hemen (unu alıp dükkandan dışarı) çıkmış ve unu Fâtıma'ya getirmiş olayı da kendisine haber vermiş.
Hz. Fâtıma da (O'na);
Falan kasaba git (bu paradan ayıracağın) bir dirhemle bize et satın al, gel demiş. Ali et için harcayacağı dirhem karşılığında (elindeki) dinarı rehin vermiş ve (bu dirhemle satın aldığı) eti Fâtıma'ya getirmiş, (Fâtıma da unu)

yoğurmuş ve (içinde eti pişirmek üzere ateş üzerine bir tencere) koymuş. (Hamuru da) ekmek yapmış ve (yanlarına gelmesi için) babasına (haber) göndermiştir. Biraz sonra da (babası) yanlarına gelmiş. Bunun üzerine (babasına hitaben):
Ey Allah'ın Resulü, (durumu) sana anlatacağım. Eğer onu (bizim için) helâl görürsen onu yiyeceğiz ve bizimle beraber sen de yiyeceksin. Onun durumu şöyle şöyledir, demiş. (Bunları dinleyen) Peygamber (s.a.):
"Allah'ın adıyla (onu) yeyiniz." buyurmuş ve (ve Peygamber'le birlikte orada bulunan Hz. Ali Fâtıma ve çocukları o ekmeği) yemişler. Onlar yerlerinde (oturup dururlar) iken bir de ne görsünler, biri "Allah aşkına ve İslâm aşkına" diyerek dinarı arıyormuş. Resûlullah (s.a.) derhal (orada bulunan birisine) o gencin çağırılıp getirilmesini emretmiş. Bunun üzerine genç, Peygamber (s.a.)'in huzuruna çağırılmış. (Peygamber huzuruna gelen)bu gence (aradığı dinarın vasıflanın ve miktarım) sormuş. (Genç de dinarın vasıflarını ve miktarını söyledikten sonra): "Çarşıda benden düştü," demiş. Peygamber (s.a.) de:
"Ey Ali, kasaba git, ona, Resûlullah sana "dinarı bana gönder, dirhemin de bendedir” diyor de." buyurmuş. Bunun üzerine (kasab) dinarı göndermiş Resûlullah (s.a.)'de dinarı o gence (geri) vermiş.[626][81]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerifte Hz. Ali'nin söz konusu dinarı bulduktan sonra onu usûlüne göre ve yeterince ilân etmeden yediği anlaşılıyorsa da aslında bu konuda gelen sahih rivayetlerden de anlaşıldığı üzere H. Ali bu dinarı usûlüne göre ve yeterince ilan ettikten sonra harcamıştır. Nitekim 1714 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[627][82]

Bazı Hükümler

1. Devlet başkanı tebaasının hâlini sürekli olarak gözetmeli onların dertleriyle ilgilenmeli, şer ı ölçüler içerisinde onlara yaklaşarak müşkillerini çözmeye çalışmalıdır.
2. Elden geldiğince ehl-i beyt'ten olan kimselere hürmet ve ikramda kusur etmemek gerekir.
3. Gayr-ı müslimlerden hediye almak caizdir.

4. Bir şeyin helâl olup olmadığında şüphe eden kimse onun hükmünü kendinden daha iyi bilen bir kimseye sormalıdır.
5. Bulunan bir yitik malın kendine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin ortaya çıkması halinde o malın gerçekten ona ait olup olmadığını anlamak için mutlaka o kimseye bu malı nerede kaybettiğini sormak icâb eder.
6. borçlu bir kimsenin borcunu başka bir kimsenin üzerine alması caizdir.
7. Bir kimse yitik bir malı bulduktan sonra malın gerçek sahibinin çıkması hâlinde her halükârda o malı sahibine teslim etmesi gerekir.
8. Dünya, insan için lüzumlu olmakla beraber bizatihi önemli değildir. Eğer dünya bizatihi kıymetli ve azîz olsa idi, Allah Peygamberinin ehl-i beytini zaman-zaman ondan mahrum etmediği gibi onu kendi düşmanlarına da nasib etmezdi. Dünya, onu Allah yolunda ve meşru yollarda harcamakla ve mahrumiyetine gösterilen sabırla değer kazanır. Nitekim Allah'ın daha nice ilim ve irfan sahibi hass kullan ve evliyası da açlık ve mahrumiyete mübtelâ olmuşlardır. Yüce Allah bu sıkıntılarla o kullarını günahlardan arındırmış, âhirette huzuruna tertemiz çıkmalarını sağlamıştır.
Bu mevzuda Hz. Ebu Ümâme'den rivayet edilen bir hadis-i şerîf şu mealdedir:
"Rabbim bana Mekke vadisini benim için altına çevireceğini söyledi. Ben de:
Hayır ya Rabb! Ben bir gün doyup bir gün aç durmayı tercih ederim. Aç kaldığım zaman, sana yalvarır seni zikr ederim. Doyduğum zaman da sana şükür ve hamd ederim, dedim."[628][83]
Bu mevzuda gelen bir hadis de şu mealdedir:
"Bir gün Allah İsrafil'i, bütün yeryüzünün hazinelerini vermek, Tihâme dağlarını zümrüte, yakuta, altın ve gümüşe çevirmek üzere Hz. Peygamber'e göndermiş ve "İstersen seni (dünyanın bütün imkânlarına sahip) hükümdar bir Peygamber ya da kul bir Peygamber yapayım" demesini-emretmiş. Hz. Peygamber de kul bir Peygamber olarak kalmayı tercih etmiştir."[629][84]
Bazı eserlerde açıklandığı üzere insanın başına gelen musîbetler ve dünyevî sıkıntılar üç çeşittir:
1. Sırf işlenen bir günâhın cezası olarak gelen musibet karşılığında herhangi bir sevap yoktur.
2. Karşılığında bir sevab olmamakla beraber herhangi bir günahın cezası olarak da gelmeyen fakat sadece kişiyi işlediği günahdan arındırmak için

gelen musibet.
3. Sırf sevab ve dereceyi yükseltmek için gelen musibet.Bunlardan birincisinin alameti, musibete uğrayan kişinin ona sabretmeyip halka şikâyet etmesidir.
İkincinin alâmeti bu belâya sabredip halka şikâyette bulunmamak ve kendini tâata vermektir.
Üçüncüsünün alâmeti ise, gelen belâya sabredildiği gibi aynı zamanda onu rıza ve şükürle karşılamaktır.[630][85]

17. Süleyman B. Abdirrahman Ed-Dimeşki'nin Rivayeti

1717. ...Câbir, b. Abdillah'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize (fakir olan) kişinin bulduğu baston, ip, kamçı ve benzeri (kıymetsiz) şeylerden yararlanmasına izin verdi.[631][86]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bir de en-Numan b. Abdisselâm, el-Mugîre Ebi Seleme'den, senedi (olan ez-Zübeyr el-Mekkî yolu) ile rivayet etti.
(Ayrıca) Şebâbe de Muğîre b. Müslim, Ebû'z Zübeyr yoluyla Câbir'den "Ashâb böyle idiler" dedi ve bu hadisi Şebâbe'ye rivayet eden Şeyhlerin hiçbirisi rivayetlerinde) Peygamber (s.a.)'i anmadılar. (Yani hadisi mevkuf olarak rivayet ettiler.)[632][87]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahiri ip, kamçı ve baston gibi kıymetsiz bir malı bulan kimsenin, fakir olmasa bile ondan yararlanabileceğine delâlet etmektedir.
Gerçekten de bu gibi değersiz şeyleri sahipleri genellikle aramaz.
Fakat Ya'lâ b. Mürre'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu ifade edilmektedir: "Her kim ip, dirhem, gibi kıymetsiz bir yitik mal bulacak olursa onu üç gün ilan etsin. Eğer bulduğu yitik mal bunlardan daha kıymetli ise, onu altı gün ilân etsin."[633][88]
İbn Reslân'a göre "bu konuda amel edilmesi gereken hadis budur. Çünkü bu hadisin senedi sağlamdır ve aslında kıymetsiz eşya bulan kimsenin onu üç yada altı gün ilân etmesi gerektiğini ifade eden bu hadisle onu bir sene ilân etmesi gerektiğini ifâde eden sahih hadisler arasında herhangi bir çelişki

yoktur. Çünkü üç yada altı gün ilân edilmesini emreden hadisler ruhsata, bir sene ilan edilmesini emreden hadisler de azimete delâlet etmektedir. Usul kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklandığı üzere ruhsat ile azimet arasında çelişki söz konusu olmaz.
Binaenaleyh insan kıymetsiz eşyayı üçgün ilan etmekle sorumluluktan kurtulur. Çünkü kıymetsiz bir malı bir sene boyunca ilan etmek gerçekten insana ağır gelir. Bu durumda böyle kıymetsiz yitik eşyayı bulan kimselerin onları almamalarına ve dolayısıyla birçok eşyanın telef olup gitmesine yol açar."
Hanefi ulemâsından es-Serahsı'ye göre bulunan yitik mallar aslında iki kısımdır:
1. Nar kabuğu ve çekirdek gibi sahibinin aramayacağı belli olan mallar.
2. Sahibinin arayacağı belli olan mallar.
Birinci kısımdan olan yitik mallan bulan bir kimsenin onu alıp ondan yararlanması caiz olmakla beraber sahibi ortaya çıkınca malı ona teslim etmek icab eder. Çünkü bu malın sahibi tarafından yere atılmış olması, ondan başka birinin yararlanmasının mubah olduğuna delâlet etmekle beraber, başkasının ona sahiplenmesine izin verildiğine delâlet etmez. Çünkü meçhul bir kişinin malının mülkiyetini bağışladığına hükmetmek mümkün değildir. Fakat meçhul bir kişinin mülkiyeti kendinde kalmak üzere malından yararlanmak caizdir. Bu maldan başkası yararlanırken sahibinin ortaya çıkması hâlinde mal kendisine teslim edilir. Çünkü malın mülkiyeti kendi üzerindedir.
Nitekim, "kim kendi malım bulacak olursa onu almaya (herkesten) daha çok müstehaktır."[634][89] mealindeki hadis-i şerif bunu açıkça ortaya koymaktadır.
Bu açıklamaya göre baston, ip ve kamçı, eğer sahibinin aramayacağı cinsten kıymetsiz eşyadan ise, bulan kimsenin sahibi çıkıncaya kadar ondan yararlanmasında bir sakınca yoktur.
Eğer ikinci cinsten olan kıymetli eşyadan sayılıyorlarsa, bulan kimsenin onlardan yararlanması caiz değildir ve bulan kimse onları kıymetleri nisbetinde belli bir süre ilân etmekle mükelleftir.
Bulunan eşya gerçekten değersiz ve yenilmeyen cinsten ise, bulan kimse onu üç gün ilân etmekle mükelleftir. Fakat meyve gibi kıymetsiz ve yenen cinsten ise, onu ilân etmekle mükellef olmaz.

Nitekim: Peygamber (s.a.) yolda bir hurma buldu da "Eğer sadaka hurmalardan olduğundan korkma saydım onu yerdim" buyurdu, mealindeki 1652 no'lu hadis-i şerîf de buna delâlet etmektedir.[635][90]

18. Mahled B. Halidin Rivayeti

1718. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Bulunduğu halde ilân edilmeyip) saklanan yitik deve(nin saklanmasının) mâli cezası kıymetinin ödenmesidir, ve onunla birlikte (kıymetinin) bir mislinin daha (verilmesidir.)[636][91]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine göre bir deveyi bulduktan sonra ilân etmeyerek, vaktinde sahibinin eline geçmesini geciktirip de telef olmasına sebep olmanın mâlî cezası o devenin değerinin iki mislini sahibine ödemektir. Bu mevzuda imam Ahmed'in görüşü de budur, İmam Şafiî'nin eski görüşü böyle olduğu gibi Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın görüşü de böyledir.
Hz. Ömer'in, halifeliği yıllarındaki uygulaması böyle idi. Ancak Hz. Ömer bu uygulamanın halka getirdiği zorluk sebebiyle halkın bulduğu develeri almaktan kaçınıp da telef olan yitik develerin adedinin arttığını görünceye kadar bu uygulamaya devam etti. Neticede bir çok yitik devenin bu uygulamanın getirdiği külfet sebebiyle telef olduğu görüldü. Bu nedenle söz konusu uygulama Hz. Osman devrinde yürürlükten kaldırıldı.
Nitekim İmam Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu gerçeği ifade etmektedir: "Ömer b. Hattâb devrinde yitik develer yavrularlardı da yine onlara kimse dokunmazdı, Osman b. Affân zamanında Hz. Osman (bu durumu ortadan kaldırmak için) bu develerin (alınıp) ilân edilmelerini sonra (sahibi gelmediği takdirde) satılmalarını (bir gün) sahibi gelecek olursa, parasının ona verilmesini emretti."[637][92]
"Fıkıh ulemâsının büyük çoğunluğuna göre ise, bir kimsenin bulduğu yitik deveyi ilân etmeden elinde telef oluncaya kadar bekletmesinin malî cezası devenin sadece kıymetini ödemektir. Kıymetinin iki mislini ödemek söz konusu değildir. Bu görüşte olan ulemâya göre mevzumuzu teşkil eden hadiste ilan edilmeden telef oluncaya kadar elde tutulan deveden dolayı

ödenmesi gerek paranın devenin değerinin iki misli olarak belirlenmesinden maksat, halkı bu hususta titiz davranmaya teşvik ve onların bu konuda gösterecekleri İhmâli önlemektir. Gerçekten onun değerinin iki mislini ödemelerini istemek değildir. Yahutta bu, İslâm'ın ilk yıllarında geçerli olup da sonradan terk edilen bir uygulamadır.
Bilindiği gibi bu hadis-i şerif 1710 numaralı hadisin bir parçasıdır. Biz fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini sözü geçen hadisin şerhinde açıkladık.[638][93]

19. Yezid B. Halid B. Mevhib'in Rivayeti

1719. ...Abdurrahman b. Osman et-Teymî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) hacının kaybettiği malı (almayı) yasaklamıştır.[639][94]
Ebû Davud'a bu hadisi rivayet eden iki şeyhden biri olan Ah~ med (b. Salih) dedi ki: İbn Vehb hacının kaybettiği mal hakkında (şöyle) dedi: "(Hacının malını bulan kimse ona dokunmaz onu (olduğu yerde) bırakır. Nihayet sahibi (gelip) onu (orada) bulur.)"
Ebû Davud'un şeyhi Ahmed b. Salih bu hadisi, "bana Âmir haber verdi" diyerek ihbar bildiren kelimelerle rivayet ettiği halde, diğer şeyhi) İbn Mevhib (bana); "Amr'dan (rivayet edildi diyerek an'ane yoluyla) rivayet etti."[640][95]

Açıklama

Hadis-i şerîf Haremde kaybedilmiş olan yitik bir malı bulunduğu yerden almanın caiz olmadığını ifâde etmek için söylenmiş olabileceği gibi, ister Harem dahilinde olsun, ister Harem sınırlan dışında kaybedilmiş olsun, hacı adaylarının yitik mallarını almanın caiz olmadığını ifâde etmek için söylenmiş de olabilir.
Bazı ilim adamları bu hadis-i şerife dayanarak hacılara ait olduğu anlaşılan yitik mallarla, her kime ait olursa olsun, Harem sınırları içerisinde bulunan yitik malları almanın caiz olmadığım söylemişlerdir.
Bu görüşte olan ulemâya göre sözü geçen yitik mallara el sürülemez, bu mallar olduğu yerde sahipleri gelip buluncaya kadar beklemeye terk edilirler.

Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise sözü geçen yitik mallar, usûlüne göre ve yeterince ilân ettikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde sahiplenmek gayesiyle bulundukları yerden alınamazlar, sadece sahibine duyurmak üzere ilan etmek gayesiyle alınabilirler. Bir başka ifadeyle sahibi çıkıncaya kadar ilâna devam etmek gayesiyle alınabilirler. Nitekim İbn Ab-bâs (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir:

"Mekke'de bulunan yitik malı (sahibi çıkıncaya kadar) Han edecek kimseden başkası alamaz."[641][96] Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Mekke'nin buluntu malını, ilan edecek olan kimseden başkası alamaz."[642][97]

Görülüyor ki bu hadis-i şeriflerde Mekke'de bulunan bir yitik malı bulan bir kimse onu ancak ilan ederek sahibinin eline ulaştırmak maksadıyla alabilir. Başka bir maksatla alamaz. Dolayısıyla orada bulunan bir mal, yeterince ilân edildikten sonra sahibi çıkmayınca bulan kimsenin mülkü olamaz. Çünkü Mekke'de bulunan bir malın sahibi eğer Mekkeli ise, ilan edildiği takdirde sahibinin eline ulaşması ihtimali çok kuvvetlidir.

Eğer malın sahibi Mekkeli değilse ilan sayesinde bu malın sahibinin eline geçmesi ihtimali yine de büyüktür. Çünkü onun memleketinden her yıl binlerce kimsenin Mekke'ye akın edeceğinde şüphe yoktur. Söz konusu malın ilânına devam edildiği takdirde bu hacılar aracılığıyla esas sahibinin eline geçmesi mümkündür.

Hanefî ulemasıyla Malikî'lere ve Şâfiîlerin bir kısmına göre ise Mekke'de bulunan bir yitik malla başka ülkede bulunan yitik mal arasında bir fark yoktur. Binaenaleyh Mekke'de bulunan bir yitik mal aynen başka ülkelerde bulunan yitik malların hükmüne tabidir. Her hangi bir ayrıcalığa sahip değildir.

Ancak Mekke'de bir mal kaybeden kimse memleketine döndükten sonra bir daha Mekke'ye gelemeyebilir. Bu bakımdan Mekke'de bulunan yitik malı diğer ülkeler de bulunan mallara nisbetle biraz daha fazla bir şekilde ilan etmek gerekir. Diğer yitik mallardan tek farkı budur.

Hanefi ulemâsının bu mevzudaki delili "Onun çıkınının, ağız bağım tesbit et, sonra bir sene ilan et," mealindeki 1701 numaralı hadis-i şeriftir.

Çünkü bu hadiste ayırım yapılmamıştır. Haremin yitik malı da yitik malden başka bir şey olmadığına göre ilân süresi geçtikten sonra sahibi çıkmadığı

takdirde fakirlere vermek gerekir. Çünkü onu fakirlere vermek bir bakıma onu sahibine vermek demektir.

Cumhûr-u ulemâya göre ise, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif "Mekke'de bulunan bir yitik malı, (sahibi çıkıncaya kadar) ilân edecek olan kimseden başka birinin alması helâl değildir,"[643][98] mealindeki hadisle kayıtlıdır. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadis-İ şerif mealini sunduğumuz hadisle birlikte mütalaa edilince Mekke'de bulunan yitik malın diğer yitik mallardan farklı olarak sahibi çıkıncaya kadar devamıl surette ilân edilmesi gerektiği ve sahibi çıkmayınca, bulan kimsenin ona sahip olamayacağı rahatlıkla anlaşılır. Bu konuda Hanefî ulemâsından Kâsânî şöyle diyor:

"Biz Hanefi'lere göre, Harem-i Şerif dışında bulunan yitik malların tesbiti ve ilânı nasıl yapılıyorsa Harem-i Şerif sınırları içerisinde bulunan malların tesbit ve ilânı da aynı şekilde yapılır. İmam Şafiî (r.a.)'ye göre ise, Harem dahilinde bulunan bir mal, sahibi çıkıncaya kadar ilân edilir. Sahibi çıkmadı diye sahiplenilemez ve kendisinden yararlanılamaz. Çünkü Peygamber (s.a.) Mekke hakkında; "Onun yitik malını (sahibine duyurmak üzere) ilân edecek olan kimseden başkası alamaz."[644][99] buyurmuştur.

Bu mevzuda Hanefîlerin delili ise, Harem sınırları içerisinde bulunan yitik mallarla Harem sınırları dışında bulunan yitik mallar arasında fark olmadığını ifâde eden Hadis-i şeriflerdir. Aslında aksini iddia eden İmam Şafiî'nin delil olarak ileri sürdüğü hadis-i şerifte kendisini destekleyen bir taraf yoktur.

Çünkü sözü geçen hadis-i şerif, Harem-i Şerif'de bulunan yitik bir malın ancak sahibine duyurmak için ilan etmek gayesiyle alınabileceğini ifade etmektir. Aslında her yitik mal bu gayeyle alınır. Fakat durum böyleyken Hz. Peygamber'in, "Yitik mal ancak sahibinin eline geçmesi için Han etmek gayesiyle alınabilir" demekten maksadı, bu hususun sadece Mekke'de bulunan mallara ait olduğunu söylemek değil, "Mekke'de kaybedilen bir mal artık sahibinin eline geçemez, çünkü Mekke'ye girip çıkan insan sayısı haddinden fazladır. Öyleyse ilân etmeye gerek yoktur," gibi bir yanlış zannın doğmasını önlemektir.[645][100]

20. Amr B. Avn'ın Rivayeti

1720. ...el-Münzir b. Cerîr'den; demiştir ki: Ben (bir gün babam) Cerîr'le birlikte idim. (Babamın sığırlarını güden) çoban sığır sürüsünü (yanımıza) getirdi. İçlerinde sürüden olmayan bir sığır vardı, (babam) Cerîr çobana:
Bu da nedir? diye sordu. (Çoban:)
Sürüye karışmış kimin olduğunu bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine Cerîr:
Onu (sürüden) çıkar. (Çünkü ben) Resûlullah (s.a.)'i "Sapık(olanlar)dan başkası yitik bir hayvanı (kendi sürüsüne) katmaz" buyururken işittim, dedi.[646][101]

Açıklama

Hadis-i şerif, sahiblenmek gayesiyle yitik bir malı kendi malına karıştıran kimsenin bu konuda doğru yolu bırakıp sapık bir yol izlediğini ifade etmektedir.
Fakat böyle bir malı muhafaza edip sahibine vermek üzere kendi malının içerisine karıştırmakta herhangi bir sakınca yoktur.
"Her kim yitik bir hayvanı (kendi malı içerisine) katarsa, o malı ilan etmediği sürece sapıktır"[647][102] buyurmuştur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Cerîr b. Ab-dillah (r.a.) deve ve sığır gibi büyük baş hayvanlardan olan yitik malların kendilerini yırtıcı hayvanlara karşı koruyabilecekleri için yitik mallar içerisinde mütalea edilmemeleri lâzım geldiği ve bunları bulan kimselerin onlara el sürmemesi gerektiği inancında olduğu için, kendi sürüsünün içerisine karışan bir sığırın derhal sürüden çıkarılmasını emretmiştir.
Biz fıkıh ulemâsının bu konudaki görüşlerini 1704 numaralı hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[648][103]

26. YİYECEKLER BOLÜMÜ

1. Davete İcabet Konusundaki Hadisler

3736... Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a):

"Biriniz bir davete çağrıldığı zaman, hemen ona gitsin" buyurmuştur.649[1]

3737... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a), (bir önceki hadisin) manasını (ifade eden bir cümle) söyledi. (Hz. Peygamber bu cümleye):
"Eğer oruçlu değilse (orada ikram edilen) yemeği yesin. Oruçlu ise (yemek veren kimsenin ev halkı için) dua etsin." (sözlerini de) ilâve etti.650[2]

3738... İbn Ömer (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Biriniz (din) kardeşini (bir ziyafete) çağırdığı zaman (çağrılan kişi bu davete) hemen icabet etsin. (Çağırılan şey ister) düğün (yemeği) olsun, ya da benzeri bir şey olsun (farketmez)."651[3]

3739... İbn Ömer'den (yine Eyyub) vasıtasıyla (bir önceki hadisin) bir de manası (rivayet olunmuştur).652[4]

3740... Câbir (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"(Bir ziyafete) çağrılan kimse hemen icabet eylesin. Artık dilerse yer, dilerse yemez."653[5]

3741... Nâfi'den rivayet olunduğuna göre; Abdullah b. Ömer, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Bir (ziyafete) çağrılıp da icabet etmeyen kimse Allah'a ve Rasûlüne isyan etmiştir. Çağrılmaksızın (bir ziyafet yerine) giren kimse de hırsız olarak girmiş ve çapulcu olarak çıkmıştır."
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin raviierinden) Ebân b. Tank'(in kimliği) belirsizdir.654[6]

3742... el-A'rac'dan rivayet olunduğuna göre; Ebû Hureyre (r.a) şöyle dermiş:
Yemeğin en kötüsü (kendisine) zenginlerin çağrılıp da, fakirlerin çağrılmadığı davet yemeğidir. Davete gelmeyen kimse muhakkak ki Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiştir.[655][7]

Açıklama

Velîme: Nikâh, sünnet gibi mutlu bir olaydan dolayı verilen ziyafettir.Fakat bu kelime daha ziyade duğun yemeği anlamında kullanılmakta meşhur olmuştur.
Ayrıca davet kelimesi de "ziyafet vermek" anlamında kullanılır.
Mevzumuzu teşkil eden bu babdaki hadislerde ifade buyurulan meseleleri şu şekilde sıralayabiliriz:
1- Bir müslüman bir ziyafete çağırıldığı zaman hemen davete icabet ederek o ziyafete gitmeli, oruçlu değilse verilen yemekten yemeli, oruçlu ise yemekten yemeyip yemek veren kişinin hane halkına dua etmekle yetinmelidir.
2- Çağrılan ziyafete icabet etme hususunda verilen yemeğin düğün yemeği olmasıyla akîka yemeği, ya da benzeri bir yemek olması arasında bir
fark yoktur.
3- Davete uymayan kimse Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiş olur.
4- Davetsiz olarak bir ziyafete giden kimse çağrılanların arasına gizlenerek gelmesi cihetiyle hırsızlara benzediği gibi, karnını doyurduktan sonra gizlenme ihtiyacı duymaksızın çıkıp gitmesi cihetiyle de başkalarının malını gözler önünde zorbalıkla gasb ve talan eden çapulculara benzetilmiştir.
5- Ziyafetlerde verilen yemeklerin en kötüsü sadece zenginlerin çağırılıp da fakirlerin çağrılmadığı yemektir. Davete icabet esas itibariyle bütün davetlere şümûlu olan dinî bir vecibe ve içtimaî bir vazifedir.[656][8]
Davet edilen ziyafetlere gitmenin hükmü konusunda merhum Ahmed Davudoğlu şöyle demektedir:
"Davete icabet Sâri'"hazretlerinin emridir. Ancak bu emrin vücub mu yoksa nedb mi ifade ettiği ulema arasında ihtilaflıdır. Nevevî'nin beyanına göre Şâfiîler'den bu hususta üç kavi rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına

göre, davete icabet etmek farzdır. Yalnız bazı özürler dolayısıyla bu farz sakıt olur. İkinci kavle göre davete icabet etmek farz-ı kifâye, üçüncü kavle göre ise menduptur. Bu hüküm düğün davetine mahsustur. Sair davetler hususunda dahi Şâfiîler'den iki kavil rivayet olunmuştur. Birinci kavle göre, bütün davetler düğün daveti hükmündedir. Yani hepsine icabet va-cibtir. İkinci kavle göre sair davetlere icabet menduptur.

Kadı Iyaz, düğün davetine icabetin bütün ulemaya göre vacib olduğunu söylemiş, sair davetler hakkında ihtilâf edildiğini; İmam Mâlik ile cumhuru ulemaya göre onlara icabetin vacib olmadığını bildirmiştir.

Zahirîler her nevi davete icabetin vacib olduğuna kaildirler.

Hanefî imamları, "Bir kimsenin velîme davetine icabet etmesi gerekir. Gitmezse günahkâr olur. Şayet oruçlu bulunursa davete gider ve dua eder, oruçsuz olursa yemek de yer" demişlerdir. Mamafih onlara göre düğün davetine icabet vacib değil, sünnettir.

Nevevî'nin beyanına göre, davete icabeti ıskat eden Özürler; yemeğin şüpheli olması, yalnız zenginlere tahsis edilmesi, davet yerinde huzurundan eziyet duyulacak bir kimsenin bulunması, şerrinden korkulduğu veya makamına tamaan davet edilmesi, içki, çalgı vesaire gibi münkerâtın bulunması gibi şeylerdir. Bu takdirde davet sahibinden özür dilemek caizdir."[657][9]

Hanefî ulemasından Bedrüddin el-Aynî, bu hususta şöyle diyor:

"Hanefî mezhebine göre, davete İcabet sünnettir. Bu hususta verilen yemeğin düğün yemeği olmasıyla bir başka yemek olması arasında fark yoktur. Bu görüş İmam Ahmed (r.a) ile İmam Mâlik'den de rivayet olunmuştur. İmam Şafiî (r.a)'ye göre ise, düğün yemeği davetine icabet etmek farz, onun dışındaki yemek davetlerine icabet etmekse müstehabtır.[658][10]

Binaenaleyh, düğüne davet edilen bir kimsenin bu davete uyması gerekir. Eğer düğüne gitmezse günahkâr olur. Düğün sahibinin izni olmadan düğün yemeklerinden bir şey alınıp götürülemez ve isteyene de verilemez.

Bir düğüne davet edilen, orada oyun, eğlence olduğunu biliyorsa gitmez. Haberi olmadan gidip orada bir oyun ile karşılaşmışsa gücü yettiğinde bu oyunlara mani olur. Gücü yetmiyorsa ve oyun da sofraya karşı yapılıyorsa sofraya oturmaz. Davet edilen bu kimse; kendisine uyulan, ilerde gelen bir

kimse ise, oyun sofra yanında olmasa bile o sofraya oturmaz. Böyle birisi değilse bu durumda oturmasında bir mahzur yoktur.[659][11]
Yemeğe davet edilen kimsenin oruçlu olması halinde, eğer tutmakta olduğu oruç farz ve vacib oruçlardan biri ise orucunu bozmaz. 3737 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı gibi ev halkına dua etmekle yetinir.
Fakat tuttuğu oruç nafile oruçlardansa, onu bozarak yemekten yiyebilir. Bu hususta Ö. Nasuhi Bilmen efendi şöyle diyor:
"Ziyafet vermek veya ziyafete davet olunmak nafile oruçları açmak hususunda bir özür sayılabilir. Binaenaleyh bilâhare kaza edeceğinden emin olan kimse vereceği veya çağırıldığı bir ziyafetten dolayı nafile olarak tutmuş olduğu orucunu bozabilir. Çünkü orucuna devam ettiği takdirde bir müslüman kardeşini gücendirmesi melhuzdur.
Bir kavle göre, nafile oruç ziyafet için zevalden evvel açılabilirse de zevalden sonra açılamaz. Meğer ki bu orucun açılmaması ananın veya babanın hukukuna riayetsizliği müstelzim olsun. O zaman açılabilir."[660][12]

2. Evlenirken Yemek Ziyafeti Vermek İyidir

3743... Sâbit'den rivayet olunduğuna göre; Enes b. Mâlik'in yanında Zeyneb binti Cahş'ın (Hz. Peyamber'le) evlenmesinden söz edilince, şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'m onun için verdiği düğün yemeği kadar hanımlarından birine düğün yemeği verdiğini görmedim. (Onun düğününde) bir dişi koyun ziyafeti verdi.[661][13]

3744... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) Safiyye için bir kavut ve kuru hurma ziyafeti verdi.[662][14]

Açıklama

Ulema, evlenme münasebetiyle verilen yemeğin vaktinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu yemeğin nikâhtan önce verileceğini söylerken bazıları da nikâhtan sonra verilebileceğini söylemişlerdir. Zifaftan önce ve zifaftan sonra verilebileceğine dair görüşler de vardır.[663][15]
Nikâh öncesinden itibaren zifaf sonrasına kadar olan geniş süre içerisinde herhangi bir zamanda verilebileceğini söyleyenler de olmuştur. Günümüzde

genellikle bu genişlikten yararlanılarak bu yemek, nikâh ile zifaf arasında verilmektedir,
Mişkât'ta rivayet edilen bir hadis-i şerifte, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Hz. Safiyye'nin nikâhı münasebetiyle hays denilen bir yemek ziyafeti verdiği ifade edilmektedir. Mişkât'ta rivayet edilen diğer bir hadis-i şerifte de Hz. Peygamberdin bu ziyafette kuru hurma, yağ ve yoğurt kurusundan yapılan bir yemek verdiği rivayet edilmektedir. Aliyyü'l-Kârî'ye göre, bu iki rivayette anlatılmak istenen yemeklerin ikisi de aynı yemektir. Aralarında bir fark yoktur. Çünkü "hays" yemeği içinde de kuru hurma, kuru peynir ve yağ bulunur.
Tıybî de netice itibariyle aynı şeyleri söylemiştir.
Hz. Peygamber, Hz. Zeyneb validemizin nikâhı münasebetiyle ise bir koyun ziyafeti vermiştir. Bu durum Hz. Peygamber'in bazı ailelerinin düğünlerinde etli bazı ailelerinin düğünlerinde ise etsiz ziyafet verdiğini ortaya koymaktadır. Hadis-i şeriflerde ekmekten hiç bahsedilmediğine göre etsiz ve ekmeksiz düğün ziyafeti vermek caizdir.[664][16]

3. Düğün Yemeğinin Kaç Gün Verilmesi İyidir?

3745... Sakîf (kabilesin)den (devamlı) iyilikle anılan, yani hayırlı işlerinden dolayı devamlı övülen tek gözlü bir adamdan rivayet olunduğuna göre; (ki, ravi Hasan Basrî bu adam hakkında şöyle diyor): "Eğer onun ismi Züheyr b. Osman değilse, isminin ne olduğunu bilmiyorum." Peygamber (s.a):
"Birinci gün düğün yemeği (vermek) bir görevdir. İkinci gün ise bir iyiliktir. Üçüncü gün (vermek ise) bir siim'a ve riyadır" buyurmuştur.
Katâde dedi ki: Bir adam bana, Saîd b. el-Müseyyeb'in birinci günü (verilen bir düğün yemeğine) çağırüıp gittiğini, ikinci gün yine çağrılıp gittiğini, üçüncü gün de çağrıldığını (fakat) gitmediğini ve: (Bu yemeği üçüncü günde verenler) süm 'a ve riya sahibi kimselerdir, dediğini haber verdi.[665][17]

3746... Şu (bir önceki hadisin sonunda anlatılan) olayda (yine) Katâde yoluyla Sâid b. el-Müseyyeb'den (şu şekilde de rivayet olunmuştur: Katâde) dedi ki: (Saîd) üçüncü gün de çağrıldı (fakat gitmedi) ve (gelen) davetçiyi taşladı.[666][18]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifler düğün yemeği vermenin vacib derecesinde olduğunu söyleyen Şafiî ulemasının delilidir. Cumhur ulemaya göre ise düğün yemeği vermek sünnet-i müekkededir.[667][19] Hanefi ulemasına göre de sünnet-i müekkededir.[668][20]
Yine bu hadis-i şerifler, bir iyilik ve hayırseverlik olması cihetiyle ikinci gün düğün yemeği vermenin müstehablığına, fakat üçüncü günü vermenin kerahetine delâlet etmektedir.
Bu hususta İmam Nevevî şöyle diyor: "Üçüncü günü yemeğe çağırılan kimsenin icabet etmesi mekruhtur. İkinci günün davetine icabet etmek güzelse de birinci günün davetine icabet etmek kadar güzel değildir."
Ancak, 3743-3744 numaralı hadislerin şerhinde açıklandığı gibi, bu ziyafetin nikâhtan önce mi yoksa sonra mı verileceği konusu ihtilaflıdır.
Bezlü'l-Meclıûd yazarının açıklamasına göre; üçüncü defa verilen düğün yemeğinin mekruh oluşunun sebebi riya ve süm'a olduğundan, bu yemeğin riyasız ve süm'asız olarak verilmesi halinde bir ay bile devam etmesinde bir sakınca olmaması gerekir.
Riyâ ve süm'a tehlikesinden korunmak için şehirlerde ve büyük köylerde her mahallede ayrı ayrı birer gün verilmesi uygun bir yoldur. Bu şekilde verildiği takdirde insan riyâ ve süm'a duygularından uzak kaldığı sürece istediği kadar düğün yemeği verebilir. Nitekim Buharî'nin nikâh bölümünün 71 numaralı, Yedi gün veya daha fazla düğün yemeği veren kimse anlamına gelen bab başlığı altında toplamış olduğu hadisler de buna delâlet etmektedir.[669][21]

4. Bir Yolculuktan Gelince Yemek Vermenin Hükmü

3747... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a) Medine'ye gelince bir deve yahut da bir sığır kesti.[670][22]

Açıklama

Ravi Muhârib b. Disâr, Hz. Câbir'in kesilen hayvan hakkındaki sözünü pek iyi hatırlayamadığından bu hadisi "bir deve yahut da bir sığır kesti" şeklinde mütereddid bir ifade ile rivayet etmiştir.

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in Medine'de böyle bir hayvanı kesip müslümanlara ziyafet çekmesi Tebük seferinden dönüşünde olmuştur.
Hafız İbn Hacer, selef-i sâlihînin, seferden dönünce bir hayvan keserek müslümanlara yedirmenin müstehab olduğuna inandıklarını söylüyor, eş-Şâmî, bu yemeğe "en-Nakîa" denildiğini söylemekte ise de, Hafız İbn Hacer, bazılarının bu yemeğin isminin "et-Tuhfe" olduğunu söylediklerini ifade etmiştir.[671][23]

5. Misafirlik Konusunda Gelen Hadisler

3748... Ebû Şurayh el-Kâ'bî'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kim Allah'a inanıyorsa misafirine ikram etsin. (Misafirin, bu ziyaretine karşılık dünyada hakettiği) hediyesi, (ev sahibinin hediyeleri ile geçen) günü ve gecesidir. Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası ise (misafire) bir sadakadır. Misafirin ev sahibinin yanında onu bıktı-rıncaya kadar oturması caiz değildir."
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadis) Haris b. Miskîn 'e okundu, ben de (orada) hazır bulundum. (Hadis ona okunan şekliyle şöyle idi): Eş-heb dedi ki: (îmam) Mâlik'e, Peygamber (s. a)'in "Onun hediyesi bir gün ve gecedir" sözünün manası soruldu da şöyle cevap verdi:
(Yani) ona bir gün bir gece ikram eder, iyilikte bulunur ve onu barındırır: (Onun) üç gün misafir olma (hakkı) vardır.[672][24]

Açıklama

Caize: Hediye, bahşiş, mükâfat manalarına gelir. Burada mi-safire yapılan özel ikram anlamında kullanılmıştır. Avnü'l-Mâbûd yazarına göre metinde geçen "câizetühü" kelimesini müb-tedâ olarak merfû okumak caiz olduğu gibi "felyükrim" kelimesinden "bedel-i istimal" olarak mansub okumak da caizdir. Bu ikinci tevcihe göre bu cümle, "O kimse misafire özel olarak hazırlanan hediye (caize) mahiyetindeki yemeği ikram etsin" anlamına gelir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, misafirin ağırlanma müd-detiyle ilgili bu hadis üç şekilde tefsir edilmiştir:

1- Ona bir gün bir gece özel olarak hazırladığınız yemekler sunmakla ikram ediniz. İşte caizeden maksat budur. Eğer bu caizeyi sunamazsamz misafirinize ikram etmiş olmazsınız.
Fakat ona her günkü yediğiniz mutad yemekler yedirecekseniz, o zaman onu evinizde üç gün misafir ediniz. Onu bu şekilde üç gün misafir etmekle misafire ikram etme görevini yerine getirmiş olursunuz.
2- Onu üç gün üç gece misafir ettikten sonra ona yolculuğunda bir gün bir gece yetecek şekilde özel bir yemek hazırlayıp azığına koyunuz. İşte onun caizesi budur. Bunu yapmadığınız takdirde misafirinize ikram etmiş olmazsınız.
3- Ev sahibi olarak bir gün bir gece onunla çok yakından ilgileniniz. Ona özel hazırlanmış yemekler sunmakla ve "sohbetinde bulunmakla onu ağırlamaya çalışınız. İşte onun hediyesi budur.Bundan sonraki iki gün içinde ise onun için mükellef sofralar sunmanıza lüzum yoktur. Mutad yemekler sunmakla yetinebilirsiniz. Misafire ikram görevinizi bu şekilde yerine getirmiş olursunuz. İmam Mâlik bu görüştedir.[673][25]

3749... Ebû Hureyre (r,a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):
"Misafirlik üç gündür. Üç günden fazla olan misafirlik ise (ev sahibi için misafire) bir sadakadır" buyurmuştur.[674][26]

3750... Ebû Kerime (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Misafirin (birinci) gecesinde (onu ağırlamak) her müslüman (ev sahibi) üzerine (düşen) bir görevdir. Her kim (misafir olarak bir kimsenin) evinin önünde sabahlayacak olursa, bu kimse (ye ikram etmek) o ev sahibi üzerine bir borçtur. İsterse (borcunu) öder, (borcundan kurtulur), isterse (borcunu ödemeyi) terkeder (borçlu olarak kalır)."[675][27]
Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde bir kimsenin evine gelen bir misafire ikram etmekle mükellef olduğu ifade edilmektedir. Ulemanın bu hadisler üzerinde yaptıkları açıklamalardan anlaşıldığına göre, misafirler hakkındaki bu hüküm zengin, fakir, müslüman, kâfir, salih, fâsık her misafir için geçerlidir. Bu hükmün, "Yemeğini müttakî kimselerden başkası yemesin"[676][28]

mealindeki hadise aykırı olduğu söylenemez. Çünkü bu hüküm misafirler içindir. Sözü geçen hadis-i şerîfse misafirlerin dışındaki kimselere yedirilen yemeklerle ilgilidir.
3749 numaralı hadis-i şerifteki, "Üç günden sonraki misafirlik ise (ev sahibi için misafire) bir sadakadır" cümlesine bakarak Ahmed b. Hanbel; "Bir misafiri üç gün ağırlamanın farz, üç günden sonra ağırlamanın da nafile olarak verilen bir sadaka hükmünde olduğunu, binaenaleyh bir kimsenin misafirini üç gün ağırlamasının üzerine farz olduğunu, bu görevi yerine getirmekten kaçınamayacağım; üç günden sonra ise eğer ağırlarsa sevabını alacağını, ağırlamadığı takdirde ise sorumlu olmayacağını" söylemiştir.
Nitekim bir sahâbînin, akşamleyin evine gelen misafire evinde bulunan yemeği ikram edip, çocukların sofraya oturmamaları için yemekten önce onları uyutması bu görüşü te'yid etmekte ise de, ulemanın çoğunluğu, üç gün üst üste misafir ağırlamanın farz oluşunun îslâmın ilk yıllarındaki uygulamaya mahsus olduğunu, bu hükmün neshedildiğini söylemişlerdir.[677][29]
Misafirperverliğin farz olmayıp sünnet-i müekkede olduğunu söyleyen cumhur ulemaya göre ise, metinde geçen "üç günden fazla olan misafirlik bir sadakadır" cümlesi, misafirperverliğin farziyyetini ifade etmek için değil, halkı bir evde üç günden fazla misafir olmaktan nefret ettirmek için söylenmiştir.
Misafir ağırlamanın hükmünü şu şekilde hulasa edebiliriz:
"Misafirperverlik Peygamberin sünnetlerindendir. Yalnız sıfatında ihtilâf olunmuştur. İmam Azam ile Mâlik, Şafiî ve cumhur ulemaya göre misafir kabul etmek farz değil sünnettir. İmam Ahmed ile Leys; bir gün bir gece misafir kabul etmeyen kimseden misafirin hakkı zorla alınır, bu hususta köylü ile kasabalının farkı yoktur, demişlerdir. İmam Ahmed, misafir kabul etmenin hassaten bedevilere vacib olduğunu belirtmiştir. Ona göre şehirde yaşayanlara bu İş farz değildir. Mücâhid'den bir rivayete göre, bîr geceliğine misafir kabul etmek farzdır."[678][30]

3751... el-Mikdâm Ebû Kerîme (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir kimse bir kavme misafir olur da (orada ikramdan ve ağırlanmaktan) mahrum olarak sabahlarsa, (bu misafirin en azından) bir

gecelik yiyecek hakkını alacak kadar ona tahılından ve (diğer) mal(lar)ından yardım etmek (orada bulunan) her müslüman üzerine (düşen) bir görevdir."[679][31]

3752... mUkbe b. Âmir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: (Biz Hz. Peygambere):
Ey Allah'ın Rasûlü, sen bizi (bazen bir yere) gönderiyorsun, biz de bir kavme misafir oluyoruz. (Fakat) onlar bizi ağırlamıyorlar. (Bu hususta) ne buyurursun? diye sorduk. Rasûlullah (s.a) bize şöyle buyurdu:
"Eğer bir kavme misafir olur da sizin için (yapılması gereken ikram ve ağırlama ile ilgili) işleri(n yapılmasını hizmetçilerine) emrederlerse bunu kabul edin. (Bunu) yapmazlarsa kendilerine yaraşan misafir hakkını onlardan alın."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadis, bîr kimsenin hakkı olan bir şeyi alabileceğine dair kuvvetli bir delildir.[680][32]

Açıklama

Hafız Hattâbî (r.a)'nin açıklamasına göre; bir misafirin, misafir olduğu evde ağırlanmaktan mahrum kalarak geceyi aç susuz olarak geçirmesi halinde o beldede bulunan her müslümanın onun bir günlük misafirlik hakkını ödemekle mükellef olduğunu ifade eden 3751 numaralı hadis, açlıktan telef olma durumuna gelen misafirler hakkındadır. Bu duruma düşert bir misafire yedirip içirmek, o beldede bulunan her müslüman üzerine düşen bir görev olduğundan o misafir, orada bulunan herhangi bir müslümanın malından hayatını kurtaracak kadar yiyebilir. Böyle bir misafirin hayatını kurtardıktan sonra yediği yemeğin değerini ödeyip ödemeyeceği meselesi de ihtilaflıdır. İmam Şafiî'ye göre, yediği yemeğin bedelini ödemesi gerekir. Diğer ulemaya göre ise, yediği yemeğin parasını ödemesi gerekmez. Hadis ulemasından bazıları da bu görüşü savunmuşlar ve Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Peygamber ile Mekke'den Medine'ye giderken yolda karşılaştıkları bir sürünün içinden sahibi orada bulunmayan bir koyunun sütünü sağıp Hz. Peygamber'e içirmesi hadisesinin buna açıkça delâlet ettiğini söylemişlerdir. Ayrıca, Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen; "Kim bir bahçeye girerse oradan yesin fakat yanında bir şey götürmesin."[681][33] mealindeki hadis-i

şerifi de delil getirmişlerdir. Nitekim Hasan-ı Basrî'nin de; "Bir adam susamış halde iken sahipsiz bir deveye rastlarsa devenin sahibine üç defa seslensin, devenin sahibi çıkıp gelirse ne âlâ, gelmezse onu sağıp sütünü içsin" dediği rivayet edilmiştir.

Zeyd b. Eşlem de bu mevzuda şöyle demiştir:

Hz. Peygamber'e bir leşi ya da bir müslümanın malını yemek zorunda kalan bir adamın durumu sorulduğunda: 'Müslümanın malını yiyebilir' buyurdu."

Abdullah b. Dînâr da, zaruret halinde kalan bir kimsenin bir müslümanın malını yiyebileceğini söylemiştir. Ancak Hz. Saîd; "Bu durumda kalan bir kimse bir leşi yiyebilirse de bir müslümanın malını yiyemez" demiştir. Hattâbî'nin sözleri burada sona erdi.

Kendisine misafirlik görevi yerine getirilmeyen bir kimsenin hane sahibinden hak alması meselesine gelince; bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor:

"Ahmed b. Hanbel ile el-Leys, bu hadisi zahirine hamletmişlerse de cumhuru uleme onu çeşitli şekillerde te'vil etmişlerdir. Bu te'villeri şu şekilde özetleyebiliriz:

1- Bu hadis, zaruret halinde bulunan misafirler hakkındadır. Çünkü onları ağırlamak farzdır.

2- Misafirin hakkını almasından maksat ev sahibinin malını yemesi değil, onun yaptığı bu mürüvvetsizliği başkalarına anlatma hakkını elde etmesidir. Fakat bu görüş çok hatalıdır.

3- Bu hadis sonradan neshedilmiştir. Bu görüş de zayıftır. Çünkü bunu ortaya atan kimsenin kimliği meçhuldür.

4- Bu hadisin hükmü müslüman misafirleri ağırlamaktan kaçınan zimmîler için geçerlidir. Çünkü onlar müslümanların zimmetinde barınabilmek için müslüman misafirleri ağırlamayı taahhüd etmişlerdir. Bu görüş de zayıftır. Zira zimmîlerle yapılan bu anlaşma Hz. Peygamber devrinde yoktur. Bu anlaşma Hz. Ömer devrinde olmuştur.

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, ağırlanmayan bir misafirin hakkını almasından maksat, kendisini ağırlamayan kavimden yiyecek ve içeceğin bedelini ödeyerek almasıdır." Nevevî'nin sözleri burada sona erdi.[682][34]

Daha önceki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi, cumhur ulemanın bu hadisi bu şekilde te'vil etmekten maksadı misafire ikram etmenin farz

olduğu iddiasını çürütmek ve sünnet-i müekkede olduğunu İsbata zemin hazırlamaktır.
Hanefî ulemasından Tahavî ise bu hadisin neshedildiğini söylemiş ve bu iddiasına Hz. Mikdâd'ın şu hadisini delil göstermiştir:
"Ben ve arkadaşım (bir yerden) geldik. Açlıktan nerede ise gözlerimiz, kulaklarımız gidiyordu. Hemen halka maruzatta bulunmağa başladık. Fakat bizi kimse kabul etmedi. Nihayet Peygamber (s.a)'e geldik. Bizi evine götürdü. Bir de baktık üç tane keçi!.. Peygamber (s.a):
Bu sütü aranızda paylaştırın, buyurdu."[683][35]

6. Misafirin (İzinsiz Olarak) Başka Birinin Malını Yemesi Neshedilmiştir

3753... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Şu "Ey iman edenler, mallarınızı aranızda bâtılla (doğru olmayan yollarla haksız yere) yemeyin. Kendi rızanızla yaptığınız ticaret olursa başka..."[684][36] âyet-i kerimesi indikten sonra halka, bir kimsenin evinde yemek yemek zor gelmeye başlamıştı. Derken bu âyeti Nûr süresindeki (61 numaralı) âyet neshetti. (Bu âyette yüce Allah kullarına şöyle) buyurdu: "...Size de kendi evlerinizden başka evlerde yemenizde bir güçlük yoktur.."[685][37] (Yüce Allah'ın bu meseleyle ilgili buyruğu); "toplu olarak ve) ayrı ayrı... (yemenizde de üzerinize bir günah yoktur)" sözüne kadar (sürmektedir). (Bu âyet inmeden önce) zengin bir adam yakınlarından birini yemeğe çağırıldığında (çağırılan kimse), "Ben ondan yemeyi günah görüyorum" derdi; -et-Tecennuh, bir şeyin günah olduğuna inanmak anlamına gelir- ve "fakir bu davete benden daha müstehaktır" diye konuşurdu. Bu âyet(in inmesi) ile (müslümanların, bu âyette zikredilen kimselerin birine ait olan ve) üzerine Besmele çekilen yemekleri yemeleri ve bir de kitap ehlinin yemekleri helâl kılınmış oldu.[686][38]

Açıklama

İbn Abbas (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Ey iman edenler, mallarınızı aranızda batıl sebeblerlc yemeyin." âyet-i kerimesi nazil olunca müslümanlar başkalarının ikram ettiği yemekleri yemekte tereddüde

düştüler. Bu endişeyle başkalarının evinde yemek yemekten kaçınmaya başladılar. Bunun üzerine Nûr sûresinin 61. âyeti nazil oldu.

Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, misafire ikram etme konusu şu safhalardan geçmiştir: İsiamiri ilk yıllarında misafire yemek yedirmek ev sahibi üzerine farz idi. Sonra misafirin ev sahibinin malından yemesi Nisa sûresinin 29. âyetiyle yasaklandı. Daha sonra Nûr suresinin 61. âyetiyle bu yasak da kaldırıldı. Nitekim bir önceki babdaki hadisler, İslâmın ilk yıllarında misafire yemek yedirmenin farz olduğuna, Nisa sûresinin 29. âyeti daha sonra bir kimsenin başka birinin yemeğini parasını ödemeden yemesinin yasaklandığına, mevzumuzu. teşkil eden bab hadisleri ise zamanla bu yasağın da kaldırıldığına delâlet etmektedir. Nûr sûresinin 61. âyetinin tamamının meali şöyledir:

"Âmâya göre bir harac(darıık ve günah) yok, topala göre bir haraç yok, hastaya göre bir haraç yok. Size göre de (gerek) kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek annelerinizin evlerinden, gerek biraderlerinizin evlerinden, gerek kız kardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden, gerek (başkasına ait olup da) anahtarlarına malik (ve hazinedarı) bulunduğunuz (evler)den, yahutta sadık dostlarınızın (evlerinden) yemenizde de (bir haraç yoktur). Hep bir arada toplu olarak da, dağınık dağınık da yemenizde dahi haraç yok. (Şu kadar ki) evlere girdiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selam verin. İşte Allah âyetleri size böylece beyan eder. Ta ki anlayasınız."

Ayetin tefsirindeki inceliklerden bazıları şunlardır:

1- İnsanın evladının evi ve malı kendi evi ve malı gibi olduğundan bu âyet-i kerimede evladın malının ve evinin zikredilmesine lüzum .görülmemiştir.

2- Âyette insanın bir dostunun malından izinsiz olarak yiyebileceğinden bahsedilmiştir. Çünkü insana sadık dostu akrabasından bile daha yakındır.

İbn Abbas (r.a) bu hususta şöyle diyor: "Cehennem ehli ateşe atıldıkları zaman, "Artık bizim için ne şefaatçilerden bir kimse, ne de candan bir dost yok..."[687][39] diyerek dostlarının yokluğundan yakınacakları halde anne, baba ve diğer dostlarının yokluğundan yakınmayacaklardır."

3- Âyet-i kerimede geçen "kendi evleriniz" tabirinden maksat, Ebû Bekir el-Cessâs'a göre, kişinin ailesi, çocukları ve hizmetçileri gibi evinde duran

kimselerin evleridir.
Bu hadis-i şerif, bir insanın üzerine Besmele çekilmiş olmak şartıyla başkasının malından yemesinin caiz olduğunu ifade etmesi ve dolayısıyla bir insanın birisine misafir olmasının caizliğine delâlet etmesi cihetiyle bir önceki babın tamamlayıcısı durumundadır.
Aynı zamanda bu hadis, misafirperverliğin farz olmayıp sünnet-i meükkede olduğunu söyleyen cumhurun görüşünü de te'ykl etmektedir. Çünkü hadiste geçen âyet-i kerime de bir kimsenin başka birisinin yemeğini yemesinde bir günah olmadığını ifade etmektedir. Oysa günah olmamak başka, farz olmak yine başkadır. Bir şeyin günah olması vacib olmasını gerektirmez. Binaenaleyh eğer bir kimsenin misafir olduğu kimsenin yemeğini yemesi onun kazanılmış bir hakkı, bu yemeği sunmak da ev sahibi üzerine farz olsaydı o zaman "günah yoktur" kelimesi yerine bu farziyyeti ifade eden daha açık ve kesin bir ifade kullanılırdı.
Bu durum misafire ikram etmenin farziyyetinin neshedildiğine de delâlet etmektedir. Bu bakımdan da bir önceki hadisin bir tamamlayıcısı durumundadır.[688][40]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse sahibinin izniyle başkasının yemeğini yiyebilir.
2. Bir kimse misafir olduğu ev sahibinin sunduğu yemeği yiyebilir.
3. Kitap ehlinin sunduğu yemeği yemek helâldir. Nitekim, "Kitap verilenlerin yemekleri size helâldir."[689][41] âyet-i kerimesi de bunu ifade etmektedir.
Ancak kitap ehlinin kestiklerinin yenebilmesi için hayvanı kesen kitap ehlinin Benî Tağlıb kabilesinden olmaması, dininden dönmemiş olması, kestiği hayvanı kendileri için kesmiş olması, keserken Allah'ın adını anarak kestiğinin bilinmesi, kestiği hayvanın kendi dinlerince helâl olması gerekir. Bu hususlar bulununca onların kestiği hayvanın yenilebileceğinde ittifak vardır.[690][42]
4. Bir kimsenin sunduğu yemeği yemenin caiz olabilmesi için onun Allah'dan başka bir varlığın ismi çekilerek hazırlanmamış olması gerekir. Eğer Allah'dan başka bir varlığın ismi çekilerek hazırlandığı bilinirse onu yemek haramdır. Bilinmediği takdirde cumhura göre yenilmesi helâldir.

Nitekim, "Üzerine Allah'ın ismi anılmayan şeyden yemeyin..."[691][43], "Eğer onun âyetlerine iman etmişseniz üzerine Allah'ın ismi anılan şeyden yiyiniz."[692][44] âyetleri ile, "Kanı akıtılan ve üzerine Besmele çekileni yeyiniz."[693][45] mealindeki hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.[694][46]

7. Üstünlüklerini Ortaya Koyabilmek İçin Birbiriyle Yarışan Kimselerin Yemeğini Yemenin Hükmü

3754... İbn Abbas (r.a)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (s.a), üstünlüklerini ortaya koyabilmek için yarışan kimselerin yemeklerinin yenmesini yasaklamıştır.
Ebû Dâvud dedi ki; Bu hadisi, Cerîr (b. Hazm) 'den rivayet edenlerin ekserisi rivayetlerinin senedinde îbn Abbas (r.a)'ın ismini zikretmediler. (Ancak îkrime'nin rivayet ettiği) bu hadiste olduğu gibi Harun en-Nahvî de (bu hadisi rivayet ederken) îbn Abbasfin ismini zikretti. Hammâd b. Zeyd ise İbn Abbas'in ismini zikretmedi.[695][47]

Açıklama

İnsanların, başkalarına olan üstünlüğünü ortaya koyabilmek ve bu şekilde nefsine bir pay çıkarmak gayesiyle bir takım yarışlara girişmesi riyadan başka bir şey olmadığı için İslâmiyette bu gayeyle yapılan işler çirkin sayıldığı gibi, bu gibi kimselerin yemeğini yemek de yasaklanmıştır. Çünkü onların yemekleri, "Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin!"[696][48] âyetinin şümulüne girmektedir.[697][49]

8. Beraberinde Dinen Çirkin Sayılan Fiillerin Bulunduğu Bir Davete İcabet Etmenin Hükmü

3755... Sefine Ebû Abdurrahman'dan rivayet olunduğuna göre;
Bir adam Ali b. Ebî Tâlib'i misafir etmiş ve ona bir yemek hazırlamış. (Orada hazır bulunan) Fatıma (r. anha) da: "Keşke, Rasûlul-lah (s.a)'ı çağırsaydık. (Gelir) bizimle beraber (bu yemekten) o da yerdi" demiş. Bunun üzerine Hz. Peygamberi de (o ziyafete) çağırmışlar. Hz. Peygamber de (oraya) gelmiş. Elini kapının (iki tarafındaki) söveleri-ne koyunca, evin

bir köşesine yerleştirilmiş olan yünden yapılmış renkli nakışlarla süslü ve üzerinde rakamlar bulunan ince bir kumaş görüp hemen geri dönerek gitmiş. Hz. Fâtıma da Hz. Ali'ye:
Git, ona yetiş bak (bakalım) onun geri dönmesine sebep neymiş? demiş, Hz. Ali de onun peşinden gitmiş. (Hz. Ali Hz. Peygarn-ber'e kavuşunca aralarında geçen konuşmayı şöyle anlatmış. Ben Hz. Peygamber'e):
Ey Allah'ın Rasûlü, seni geri çeviren sebep nedir? diye sordum. "Benim için yahut da herhangi bir peygamber için nakışlarla süslü bir eve girmek yoktur" buyurdu.[698][50]

Açıklama

Hadisin baş kısmında bulunan cümlesinin zahirine göre, bir adam Hz. Ali'yi evine davet ederek ona yemek ikram etmiş. Fakat Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında bu cümle, şeklinde rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. Ali o adamın evine misafir olmamış, o adam bir yemek hazırlayıp Hz. Ali'nin evine göndermiş. Tıybî bu rivayetin daha doğru olduğunu görüşündedir. Nitekim o yemekte Hz. Fâtıma'nın da bulunması bu görüşü te'ykl etmektedir.
el-Mirkât'ta belirtildiği gibi, bu hadis, bir münkerin yani gayrı meşru durumun bulunduğu davete icabet edilmeyeceğine delâlet eder.
Hafız da Feth'de, "Bir evde bir münkerin yani gayrı meşru durumun bulunmasının o eve girilmesine dinen bir engel teşkil ettiği bu hadisten anlaşılır" demiştir.
İbn Battal da bu konuda şöyle der: "Allah ve Rasûlünün yasakladığı bir davete icabet etmek caiz değildir. Hadis bunu ifade eder. Çünkü böyle bir davete icabet etmek böyle bir duruma rıza göstermek anlamım taşır." İbn Battal daha sonra mesele ile ilgili mütekaddim, yani ilk âlimlerin mezheplerini açıklar ki, bunun özeti şudur: Davet edilen kişi davet edildiği yerdeki haram durumu giderirse oraya gitmesinde bir sakınca yoktur. Şayet gidermeye gücü yetmezse geri döner.
Hanefî mezhebine mensup, el-Hidâye sahibi de şöyle demektedir:
"Bir kimse davet edildiği yere gittikten sonra orada münker, yani Allah ve Rasûlünün yasakladığı bir durum meydana gelirse davet edilen zat, örnek edinilecek bir önder ise ve duruma müdahale edip gidermeye gücü yetmezse orayı derhal terketmelidir. Çünkü öyle bir mecliste dine leke

sürülmüş olur ve bir günah kapısı açılmış olur. Şayet davet edilen kişi örnek ve önder durumda değilse, oturmuş iken artık yemeği yiyip öyle çıkmalıdır. Fakat davet edilen bir kimse henüz davet edildiği yere girmemiş iken orada münker bir durumun olduğunu sezerse, örnek olsun veya olmasın geri dönmelidir."[699][51]

9. Bir Kimseyi İki Kişi Birden Davet Edince Hangisi İcabete Daha Müstahaktır?

3756... Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinin birinden rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İki kişi birden (seni) davet edecek olursa sen kapısı en yakın olan(ın daveti)ne icabet et. Çünkü kapısı en yakın olan en yakın komşu olandır. Eğer (davet eden bu iki kişiden birisi diğerinden) daha önce davet etmişse, önce davet edenin davetine icabet et."[700][52]

Açıklama

Hadis-i şerifte, aynı zamanda iki kişiden davet alan bir kimsenin bunlardan kapısı kendisine daha yakın olanın davetim tercih edip onun davetine icabet etmesi gerektiği, çünkü kapısı daha yakın olan kimsenin daha yakın komşu olması cihetiyle bu gibi içtimai muamelelerde öncelik hakkı bulunduğu ifade edilmektedir.
Alkamî'nin açıklamasına göre, aynı anda davet eden kişilerin komşuluk bakımından her ikisinin de eşit olmaları halinde; ilimce, dindarlıkça ve ahlâkça daha üstün olanın daveti tercih edilir. Bu hususlarda eşit olmaları halinde ise, davet alan kimse aralarında kura çeker, kura hangisine isabet ederse onun davetine icabet eder.[701][53]

10. Namaz (Vakti) Gelip Sofra Hazır Olunca Nasıl Hareket Edilir?

3757... Ibn Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
“Birinizin akşam yemeği (sofraya) konduğu sırada namaza da başlanmış olursa (o kimse yemek yeme işini) bitirinceye kadar namaza kalkmaz."

(Bu hadisin ravilerinden Müsedded, rivayetine şunları da) ilâve etti: "Abdullah (b. Ömer), akşam yemeği (sofraya) konunca -yahut ta akşam yemeği (sofraya) gelince- ikameti de işitse, imamın okuyuşunu da işitse (yine de yemeğini) bitirinceye kadar (namaza) kalkmazdı.[702][54]

3758... C âbir b. Abdillah (r.a)'dan Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

“Yemekten veya başka bir şeyden dolayı o namaz geciktiril(e)mez.”[703][55]

3759... Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
İbn Zübeyr zamanında babamla birlikte Abdullah b. Ömer'in yanında (bulunuyor) idim. Abbâd b. Abdillah b. Zübeyr; "Biz, (kılınması için ezan okunup kamet getirilen akşam) namaz(ın)dan önce (ortaya konulmuş olan) akşam yemeğine başlanabileceğini işittik" dedi. Abdullah b. Ömer de "Vah sana! Sen (Hz. Peygamber'in sahâbîleri olan) o kimselerin akşam yemeklerinin nasıl olduğunu (biliyor musun)? (Onların akşam yemeklerinin) babanın akşam yemeği gibi (zengin) olduğunu mu zannediyorsun?" diye karşılık verdi.[704][56]

Açıklama

3757 numaralı hadis-i şerifte, akşam yemeği hazırlanıp ortaya konmuşken akşam namazı için ezanın okunması halinde cemaate gitmeyerek yemeği yemek ve namazı yemekten sonra kılmak tavsiye edilirken; 3758 numaralı hadis-i şerifte namazın yemekten dolayı geciktirilmesine asla izin olmadığı ifade edilmektedir.
Hattâbî, bu iki hadis-i şerifin arasını şöyle te'lif ediyor:
"Namazdan önce yemek yemeye izin veren hadis-i şerif, gönlü, ortaya konan yemeği çok arzu eden ve o yemeği yemeye çok ihtiyaç hisseden kimseler içindir. Bu durumda olan bir kimse ezanın okunması ve yemeğin de ortaya gelmesi halinde eğer namaz vaktinin çıkma tehlikesi yoksa, yemeğe karşı olan bu iştahını teskin etmek için yemekten biraz yer, namazını yemekten sonra kılar. Bu suretle namazı yemeğe gönlü takılı bir şekilde kılmaktan kurtulup hakkıyla ifa etme imkânını bulmuş olur.
Ancak bu şekilde hareket etmek durumunda kalan bir kişi sofranın başına oturmaz ve iyice karnını doyurmaz. Sadece ortaya gelen yemeklerden birer

parça alıp açlığını ve yemeklere olan arzusunu teskin edip namazını te'hir etmeden kılar. 3758 numaralı hadis-i şerif ise, yemeğe karşı aşın şekilde arzu ve ihtiyaç duymayan ve namaz kılmak için fazla vakti kalmayan kimseler içindir. Bu durumda olan bir kimsenin namazı yemeğe takdim etmesi farzdır. Binaenaleyh bu iki hadis arasında bir çelişki yoktur."

Nitekim, 3759 numaralı hadis-i şerif de Hattâbî'nin bu görüşünü doğrulamaktadır.

Bazı hallerde akşam yemeğinin akşam namazına takdim edilebileceğini ifade eden bu hadis-i şerifin hükmünü sadece akşam namazıyla akşam yemeğine tahsis etmek doğru değildir.

Burada sadece akşam namazıyla akşam yemeğinden bahsedilmesinin sebebi, insanın bu durumla genellikle akşam yemeği vaktinde karşılaşması olsa gerektir. Çünkü sabah namazı vaktinde insanın böyle bir durumda kalması pek enderdir. Öğle vaktine gelince, öğleyin yemek yeme âdeti Hz. Peygamber devrinde yoktu. Bu âdet sonradan çıkmıştır.

Akşam yemeğinin ortaya gelmesiyle akşam ezanı vaktinin aynı zamana rastlaması halinde yemeğin öne alınmasıyla ilgili bu emrin hükmü üzerinde ulema ihtilâf halindeler.

Cumhuru ulemaya göre; bu emrin hükmü menduptur. Binaenaleyh bu emre göre hareket etmek menduptur. Şâfiîlere göre bu emir yemek yemeye çok ihtiyacı olan kimseler içindir. Bu durumda olmayan kimseler için geçerli değildir.

İmam Gazali, yemeğin bozulmasından korkan kimselerin de bu emrin şümulüne girdiklerini söylemiştir. Süfyân-ı Sevrî ile İmam Ahmed ve İshak hazretleri de bu görüştedirler. Zahiriye mezhebi imamlarından İbn Hazm'e göre ise, bu emre uymadan namaza duran kimsenin namazı bâtıldır.

Bazılarına göre ise, hafif olarak yemek namaza takdim edilebilirse de hafif olmayan bir yemek takdim edilemez.

Hafız Münzirî, İmam Mâlik'in bu görüşte olduğunu söylemiştir. Mâli-kî mezhebinden olan diğer ulemaya göre kesinlikle namaz yemeğe takdim edilir. Fakat namaza durunca bir an önce yemeğe başlama arzusunun namazda aceleciliğe sebep olacağından korkulursa yemek öne alınır. Yemeğe bir an önce başlamak için alelacele kılman bir namazı iade etmek de müstehabtır.

Bu mevzuda merhum Ö.N. Bilmen şöyle diyor:

"Mubah bir yemek hazır olduğu halde namaza başlamak mekruhtur.

Meğer ki vaktin çıkmasından korkulsun. Bu yemeğe iştahı olsun veya olmasın, müsavidir."[705][57]

11. Yemekten Önce Elleri Yıkamanın Hükmü

3760... Abdullah b. Abbâs'dan şöyle rivayet olunmuştur:
Bir gün Rasûlullah (s.a) heladan çıkmış. (Orada bulunan sahâbîler) kendisine yemek getirmişler ve:
Ey Allah'ın Rasûlü, (yemekten önce abdest alman için) sana abdest suyu da getirelim mi? demişler. (Hz. Peygamber de):
"Ben ancak namaza kalktığım zaman abdest almakla emrolundum" buyurmuştur.[706][58]

Açıklama

Fahri Kâinat Efendimiz; "Ben ancak namaza kalktığım zaman abdest aımak|a emrolundum" sözüyle, "Ey inananlar, namaza dur(mak iste)diğîniz zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın..."[707][59] âyet-i kerimesine işaret etmiş ve namaza kalkmanın dışında hiçbir iş için abdest almakla emrolunmadığını ifade buyurmuştur. Hz. Peygamber'in, namaz için abdest almakla emrolunduğunu söylemekle beraber Kur'an-ı Kerim okumak, Kabe'yi tavaf etmek gibi abâest almayı gerektiren fiillerden bahsetmemesi; o günlerde bu fiiller için abdest alınmasıyla, igili emirlerin henüz gelmemiş olmasıyla açıklanabileceği gibi, Hz. Peygamber'in maksadı yemekten önce abdest almak gerekmediğini açıklamak olduğu için bu fiillerin hepsini zikre lüzum görmemiş olmasıyla da açıklanabilir.
Şurasını unutmamak gerekir ki abdest almak ayrı bir şeydir, el yıkamak ayrı bir şeydir. Hz. Peygamber burada yemekten önce abdest almakla emrolunmadığını açıklamıştır. El yıkamakla emrolunmadığını söylemek istememiştir. 3761 numaralı hadis-i şerifte de açıklanacağı üzere, aslında yemekten önce el yıkamak onun sünnet-i seniyyesîndendir. Orada hazır bulu-nanlar.Hz. Peygamber'in devamlı olarak abdestli gezdiğini bildiklerinden onur abdestsiz yemek yemeyeceğini zannedip kendisine abdest alması için abdest suyu getirmek istemişlerdir. Hz. Peygamber de onlara yemekten önce ab dest almak icab etmediğini açıklamıştır.

Belki de onların Hz. Peygamber'e, "abdest suyu getirelim mi?" diye sormalarından maksatları, yemekten önce elini yıkamasını kendilerine hatırlatmaktı. Fakat Hz. Peygamber abdestten söz açılmışken, yemekten önet abdest almanın hükmünü açıklamayı uygun bulmuş ve bu açıklamayı yapmıştır.[708][60]

Yemekten Önce El Yıkamanın Hükmü[709][61]

3761... Selman (r.a)'den şöyle rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Tevrat'ta, "Yemeğin bereketi, yemekten önce elleri ve ağ; yıkamaktır" (sözünü) okumuştum. Bunu Peygamber (s.a)'e anlattırr Bunun üzerine (Hz. Peyamber);
"Yemeğin bereketi yemekten önce elleri, yemekten sonra da elleri ve ağzı yıkamaktır" buyurdu. Süfyân (es-Sevrî), yemekten öne elleri yıkamayı mekruh görürdü.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis zayıftır.[710][62]

Açıklama

Bu hadis-i şerif yemekten Önce ve sonra elleri yıkamanın sünnet olduğunu söyleyen Hanefîlerin delilidir. İmam Mâlik ile Süfyân-i Sevrî bir önceki hadis-i şerifin zahirine sarılarak yemekten önce elleri yıkamanın mekruh olduğuna, İmam Şafiî de yemekten önce elleri yıkamayı terketmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir.
Aslında bir önceki hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in yemekten önce gereksiz gördüğü şey abdest almaktır, elleri yıkamak değildir. Bununla birlikte yemekten önce abdest almakta da bir sakınca yoktur.[711][63]
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, Ahmed b. Hanbel de yemekten önce el yıkamanın müstehab olmadığı görüşünde idi.
Oysa Aliyyü'l-Kârî'nin açıkladığı gibi Hz. Peygamber, "Yemekten önce elleri yıkamak fakirliği, yemekten sonra yıkamak da cinneti önler" buyurmuştur. Bu bütün peygamberlerin sünnetidir. Bununla birlikte Süfyân-ı Sevrî'nin bunu mekruh görmesi şaşılacak bir şeydir. Her halde Süfyan-ı Sevr'i bu sözü, elini daha önce iyice yıkadığı için temiz olduğunu kesinlikle bilen kimseler için söylemiştir. Maksadı da su israfını önlemektir.[712][64]

Bu bakımdan Hanefî uleması yemekten önce ve sonra elleri yıkamanın sünnet olduğunu söylemişlerdir.
Bu mevzuda Dürrü'l-Muhtâr isimli eserde, "Yemeğin sünneti yemekten önce Besmele çekmek, yemekten sonra Elhamdüllillah demektir" diye kaydedilmiştir. Mülteka isimli eserde de bunlara, yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması da ilâve edilmektedir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının dediği gibi, her zaman kirlenmeye ve mikrop kapmaya müsait olduğundan, yemekten önce ellerin yıkanması yemeğin vücuda yaraması yönünden çok lüzumludur.
Yemek esnasında yağlanmaları ve yemeğin bulaşması kaçınılmaz olduğu için de yemekten sonra ellerle birlikte ağzı yıkamakta da çok büyük faydalar vardır.
Binaenaleyh bu sünnete uyularak yenen yemekte bereket olur. Bu şekilde yenen yemek nefsin sükunet bulmasına yardımcı olduğu gibi ibadete koşmasına da sebep ve yardımcı olur. Ayrıca bu şekilde yenen bir yemeğin, yiyenlerin doymasına yetecek kadar maddeten artması da söz konusudur.[713][65]

12. Beklenmedik Bir Anda Üzerine Varılıveren Bir Yemeği Yemenin Hükmü

3762... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) (bir gün) abdest bozmuş olarak bir dağ geçidinden (bize doğru) eldi. Bizim önümüzde (bulunan) "tirs" yahut da "hacefe" (denilen bir kalkan) üzerinde hurma vardı. Kendisini davet ettik. (Gelip) bizimle birlikte (hurmadan) yedi ve elini suyla yıkamadı.[714][66]

Açıklama

Hattâbî' bu hadis-i şerif hakkında yaptığı açıklamada şöyle diyor: "Bu hadis-i şerif, yemeğinin yenmesinden memnun olacağı yenmediği takdirde de üzüleceği bilinen bir kimsenin, beklenmedik bir anda takdim ettiği yemeği yemekte sakınca olmadığına delâlet etmektedir. Fakat yemek sahibinin davetinde samimi olmadığının anlaşılması halinde durum bunun aksinedir. Böylesi bir yemeği yemek mekruh olur."[715][67]

13. Yemeği Kötülemenin Çirkinliği

3763... Ebû Hureyre (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) hiçbir zaman bir yemeği kötülememiştir. (Önüne gelen bir) yemekten hoşlanırsa onu yerdi, hoşlanmazsa yemezdi.[716][68]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasûl-i Zîşan Efendimiz'in, önüne gelen bir yemeği kötülemediği ifade edilmektedir.
Hadis-i şerif sarihlerinin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in bu tutumu mubah yemekler içindi. Fakat haram yemekler karşısındaki tutumu böyle değildi. Onları yemenin kötülüğünü anlatır ve ümmetini onları yemekten menederdi. Bu bakımdan âlimler mubah bir yemeği kötülemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.[717][69]
Âlimlerden bazıları, Allah'ın yarattığı bir nimet olarak herhangi bir yemeği kötülemenin caiz olmadığını; fakat bir yemeğin, insanların pişirmesi ya da hazırlamasından doğan kusurunu söylemekte bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Ancak Hafız İbn Hacer'in açıkladığı gibi, yemeğin pişirilmesi veya hazırlanması ile ilgili olarak yemeğe yöneltilen bir tenkid eğer onu hazırlayanın kalbini kıracaksa o zaman bu neviden olan tenkidler de caiz olmaz.
Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "İnsanın önüne gelen bir yemeği; bu tuzludur, ekşidir, tuzu kıttır, iyi pişmemiştir gibi sözlerle tenkit etmekten kaçınması yemek âdabındandır." İbn Battal da: "Dinen yenmesi meşru kılınan hiçbir yemekte ayıp ve kusur yoktur. Binaenaleyh helâl bir yemeği tenkidden kaçınmak İslâm âdabındandır" demektedir.
Ancak insanın tabiatı bazı helâl yemekleri yemekten hoşlanmayabilir. Böyle bir durumda o yemeği yememesi gayet tabiidir. Kişi hoşlanmadığı bir yemekle karşılaşınca Hz. Peygamber'in yaptığı gibi hareket eder, yani tenkit yöneltmeden yemeği yemekten kaçınabilir.[718][70]

14. Yemeği Toplu Halde Yemek

3764... Vahşî b. Harb (b. Vahşî b. Harb)'in dedesinden rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a)'in sahâbîleri (Hz. Peygambere):

Ey Allah'ın Rasûlü, biz (yemek) yiyoruz, fakat doymuyoruz, demişler.
(Hz. Peygamber de onlara):
"Her halde siz (yemeği) ayrı ayrı (kaplarda) yiyorsunuzdur (değil mi)?" demiş. (Onlar da):
Evet, cevabını verrnişler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber):
"Yemeği toplu halde yeyiniz ve üzerine Besmele çekiniz. (O zaman) Allah o yemekte sizin için bereket halk eder (de karnınız doyar)" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bir düğün yemeğine gider de (önüne) akşam yemeği konacak olursa, ev sahibi izin verinceye kadar (o yemekten) yeme.[719][71]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi rivayet eden Vahşî (r.a), Uhut'daHz. Hamza (r.a)'yı şehid eden ve sonra Mekke'nin fethinde müslüman olan meşhur Vahşî'dir.
Kendisi müslüman olduktan sonra küfür döneminde işlediği cinayetten duyduğu vicdan azabını peygamberlik iddiasında bulunan Müseylemetü'l - Kezzâb'ı katlederek hafifletti. Tâif heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'in huzuruna geldiği zaman Hz. Hamza'yı nasıl şehid ettiğini anlattı. Hz. Peyamber onu affetti. Fakat onu görmek kendisine çok sevdiği amcasının acı hatırasını hatırlattığı için ona: "Bir daha bana görünme" diye emretti.
Bu hadis-i şerifte, bir sofra üzerine konan bir kaptan topluca yemek yemekte bereket olduğu bildirilmekte, bir ailenin ayrı ayrı kaplarda yemek yemeleri yerine bir kaptan yemek yemeleri tavsiye edilmektedir. Nitekim Ebû Ya'lâ'nm Müsned'inde, İbn Hibbân'ın Sahih'inde, Beyhakî'nin de Sünen'inde Hz. Câbir'den rivayet edilen merfû bir hadiste:
"Yemeklerin Allah'a en sevimli olanı üzerinde ellerin en çok olanıdır"[720][72] buyurmuştur.
Taberânî'nin İbn Ömer'den naklen rivayet ettiği mevkuf bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:
"İki kişinin yemeği dört kişiye dört kişinin yemeği de sekiz kişiye yeter. Binaenaleyh yemeği toplu halde yeyiniz, dağılmayınız."[721][73] Cenab-ı Hak her-şeyi bir sebebe bağladığı gibi yemeklerin maddî manevî bereketini de o yemeğe uzanan ellerin çokluğuna bağlamıştır.
Bir yemeğe uzanan ellerin adedi nisbetinde Allah o yemeğe bereketini ve yiyenlere de feyz ve rahmetini indirir. Ehl-i basiret inen bu rahmeti açıkça

müşahede ettiği halde gafiller gerçeği göremediklerinden bu hadisteki tavsiyeye uymazlar.
Binaenaleyh, "Hep bir arada toplu olarak da dağınık olarak da yemek yemenizde bir sakınca yoktur."[722][74] âyet-i kerimesinde de açıklandığı üzere ayrı ayrı kaplarda ve sofralarda yemek yemek caiz olmakla beraber, bir sofra üzerinde ve bir kaptan topluca yemek yemek menduptur. Musannif Ebû Dâvûd (r.a), hadis-i şerifin sonuna eklediği açıklama ile bir düğün yemeğine giden insanın akşam yemeği vaktinde getirilen yemek hususunda çok dikkatli olması gerektiğini ifade etmek istemiştir. Çünkü akşam öğünü belli bir öğün olduğundan bu vakitte getirilen yemeğin düğün yemeği olmayıp ev halkı için hazırlanması mutad olan her günkü yemeklerden olması mümkündür. Bu bakımdan ev sahibi izin vermedikçe o yemeğe yanaşmamak gerekir. Çünkü bu yemeğe ortak olunduğu takdirde ev halkı aç kalabilir.[723][75]

15. Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek

3765... Ebu'z-Zübeyr'den rivayet olunduğuna göre, Câbir b. Abdullah (r.a) Peygamber (s.a)'i şöyle derken işitmiştir:
“Bir adam evine girerken Besmele çekerek girerse ve yemek yerken de (Besmele çekerek yerse), şeytan (arkadaşlarına): (Burada) sizin için gecelemek (imkânı da) yok, akşam yemeği de yok, der. Eğer (adam evine) girerken Allah'ı anmadan girerse şeytan (arkadaşlarına: Burada) gecelemek (imkânın)a kavuştunuz, der. Eğer yemeği yerken de Allah'ın adını anmamışsa (şeytan arkadaşlarına: Burada) geceleme ve akşam yemeği (yeme imkânı)na kavuştunuz, der."[724][76]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte şeytanların Besmelesiz girilen eve girmeye muvaffak oldukları, Besmeleyle girilen eve ise girmeye muvaffak olamadıkları, aynı şekilde Besmelesiz yenen yemeğe onların da ortak oldukları, Besmeleyle yenen yemeğe ise asla ortak olamadıkları ifade edilmektedir.
Her ne kadar burada sadece evlere Besmeleyle girmek ve yemeğe Besmeleyle başlamaktan bahsedilmekle yetinilmişse de aslında Besmele

çekmek sadece bu iki fiile mahsus değildir. Bütün fiillerin başında Besmele çekmek sünnet-i müekkededir.
Yemeğin başında Besmele çekmenin vacib, sonunda Elhamdülillah demenin müstehab olduğunu söyleyenler de vardır.
İhyâu Ulûmiddîn'de açıklandığı üzere, her lokmanın başında Besmele sonunda Elhamdülillah demek daha iyi olur. Şöyle ki birinci lokmanın başında Bismillah somunda Elhamdülillah der ikinci lokmanın başında Bismil-lahirrahman, sonunda Elhamdülillâhi Rabbilâlemin, üçüncü lokmanın başında Bismillâhirrahımânirrahim, sonunda Elhamdülillâhi Rabbil âlemin er-rahmânirrahîm denir. Lokmalar bu şekilde üçer üçer hesab edilir. Eğer
lokmaların Besmelesiz yendiği yemeğin sonunda hatırlanacak olursa, "Bis-millahi alâ evvelihi ye âhirihi" demekle yetinilir.[725][77]
Hanefî ulemasına göre, yemeğin başında Bismillah sonunda da Elhamdülillah demek sünnettir. Eğer Besmele yemeğin başında unutulmuş da yemek bitmeden hatırlanmışsa hatırlandığı anda "Bismillahi alâ evvelihi ve âhirihi" der. Nitekim Peygamber Efendimiz: "Kendisine yemek getirilince yemeğin başında Besmele çekip sonunda Elhamdülillah diyen bir mü'min-den Allah razı olur" buyurmuştur.[726][78]

3766... Huzeyfe (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz Rasûlullah (s.a) ile birlikte bir yemekte bulunmuştuk. Rasûlullah (s.a) ile birlikte sofrada hazır bulunduğunuz halde içimizden hiçbir kimse ondan önce elini sofraya uzatmadı. Derken bir bedevi sanki (arkasından yemeğe doğru) itilmiş gibi (hızla) gelip el.ini daldırmak üzere yemeğe götürdü. Rasûlullah (s.a) da hemen onun elini tuttu. Sonra bir cariye sanki (arkasından) itiliyormuş gibi (hızla) gelip yemeğe sokmak üzere elini uzattı. Rasûlullah (s.a) onun elini de tuttu ve şöyle buyurdu:
"Gerçekten şeytan, üzerine Allah'ın ismi anılmayan (Besmele çekilmeyen) yemeği yemeye imkân bulur. (O bu yemeği kendisine) helâl kılmak için önce kendisine âlet edebileceği şu bedeviyi getirdi. Ben de onun elini tuttum, (şeytana imkân vermedim). Sonra (bu yemeği kendisine) helâl kılmaya âlet etmek üzere bu cariyeyi getirdi. Ben (onun da) elini tuttum. Varlığım elinde olan zâta yemin olsun ki, şeytanın eli bedevi ve cariyenin eli ile birlikte benim elimdedir."[727][79]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, yemeğe başlarken Besmele çekmenin sünnet olduğuna delâlet etmektedir.
Merhum A. Davudoğlu bu hadisle ilgili olarak yaptığı açıklamada şöyle diyor:
"Şeytanın yemeği helâl saymasından murad bazılarına göre hakikaten helâl olacağına itikad etmesidir. Bir takımları, bundan murad, yemeğin bereketini kaldırmaktır; böyle bir yemeği diyen doymaz, demişlerdir. Nevevî de şunları söylemiştir: "Helâl sayar cümlesinin manası, yemeğe imkân bulur, demektir. Yani bir insanın Besmelesiz başladığı yemeği şeytan yer. Fakat Besmeleyle başlarsa veya sofradakilerden bazıları Besmele çekerse o yemekten yiyemediği gibi henüz kimsenin yemediği yemekten de yiyemez.1"' Sonra kelâm ve fıkıh uleması ile muhaddislerin gelmiş geçmiş cumhuruna göre, bu hadis ile şeytanın yemek yediğine dair varid olan diğer hadisler zahirî manalarına hamledilmiştir. Yani şeytan hakikaten yemek yer. Çünkü bunu akıl imkânsız görmediği gibi şeriat da inkâr etmemiş, bilâkis ispat eylemiştir.
Binaenaleyh kabulü ve itikad olunması vâcibtir."[728][80]

3767... Âişe (r. anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
“Biriniz ye(mek yemek iste)diği zaman (yemeğe başlarken) yüce Allah'ın ismini ansın. Eğer (yemeğin) başında yüce Allah'ın ismini anmayı unutursa 'Bismillâhi evvelehü ve âhirehü: Başında da sonunda Allah'ın ismiyle başlarım' desin."[729][81]

3768... Rasûlullah (s.a)'ın sahâbîlerinden Ümeyye b. Mahşî (r.a)'den şöyle rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) oturuyordu. Bir adam da (orada) yemek yiyordu. (Adam yemek yerken) Besmele çekmedi. Yemekten sadece bir lokma kalmıştı. (Adam) o lokmayı ağzına kaldırdığı sırada, 'Bismillâhi evvelehü ve âhirehu: Başına da sonuna da Bismillah' dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) gülmeye başladı. Sonra:

"Şeytan bu adamla beraber yemeye devam ediyordu. (Adam) Aziz ve Celîl olan Allah'ın ismini anınca (şeytan yediği yemekten) karnında ne varsa (hepsini) kustu1' buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin râvilerinden olan) Câbir b. Subh, Süleyman b. Harb'in anne cihetinden dedesidir.[730][82]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler; bir kimsenin yemeğe başlarken Besmele çekmesi gerektiğini belirtmektedir. Eğer yemeğe başlarken unutmuş da biraz sonra bunun farkına varmışsa o anda, "Bismillâhi evvelehü ve âhirehü: (Bu yemeğin) başına da sonuna da bismillah" demesi gerektiği, eğer başında Besmele çekmediği gibi ortasında veya sonunda da Besmele çekmeyecek olursa o yemeği onunla birlikte şeytanın da yiyeceği ifade edilmektedir.
Haleften ve seleften hadis ulemasının cumhuruna göre; şeytanın da insanlar gibi iki eli ve iki ayağı vardır. Onların da erkekleri ve dişileri vardır. İnsanlar gibi yer ve içerler. Ancak şeytan yemeği sol eliyle yer. Binaenaleyh hadis-i şerifte söz konusu edilen, şeytanın yemek yemesinden maksat hakiki manada yemek yemesidir. Yediği yemeği kusmasından maksat da hakiki kusmasıdır.
Bazıları, "Şeytanın yemek yemesinden maksat yemeğin bereketini alması, kusmasından maksatsa aldığı bereketi geri bırakmasıdır" demişlerse de, Şevkânî'nin Neylü'l-Evtâr'da açıkladığı gibi, bu kelimeleri hakiki manasından çıkarıp mecazî manaya hamletmeyi gerektiren hiçbir sebeb ve karine mevcut değildir.
Biz yemeğe başlarken Besmele çekmenin hükmünü 3765 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[731][83]

16. (Bir Yere) Dayanarak Yemek Yeme Konusundaki Hadisler

3769... Ali b. el-Akmer'den rivayet olunduğuna göre; Ebû Cuhayfe, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ben (yemeğimi) dayanarak yemem!"[732][84]

3770... (Şuayb b. Muhammed b. Abdi İlah b. Amr'ın) babasın-.dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Rasûlullah (s.a)'ın hiçbir zaman (bir yere) dayanarak (yemek) yediği görülmemiştir. Arkasında iki adamın yürüdüğü de görülmemiştir.[733][85]

3771... Mus'ab b. Süleym'den şöyle dediği rivayet olunmuştur; Ben Enes'i (şöyle) derken işittim:
Peygamber (s.a) beni (bir yere) göndermişti. Döndüğüm zaman kendisini geriye yaslanmış halde hurma yerken buldum.[734][86]
Açıklama

Hattabı nın açıklamasına göre; pek çok kimseler metinde geçen kelimesinin sağa ya da sola yaslanmak anlamına
geldiğini zannetmişlerdir. Bu sebeple bazı kimseler hadîs-i şerifi bu yönden ele alarak, sağa veya sola yaslanarak yemek yemenin yemek borusu üzerine yapacağı basınç sebebiyle insanı doyurmayacağı ve bu şekilde yenen yemeğin mideye inmesinin zorlaşacağı gibi birtakım tıbbî yorumlara girmişlerdir. Halbuki bu kelime bir tulum veya kesenin ağzını bağlamaya yarayan bağ anlamına gelen kökünden gelmiştir. Bu bakımdan metinde geçen kelimesi "bağlayarak" anlamına gelir. Burada bu kelimeyle anlatılmak istenen, minder gibi kaba bir şey üzerine oturmak suretiyle midenin kapanmasına sebeb olma halidir.
Gerçekten bu şekilde kaba ve yumuşak bir şey üzerine oturan kimse midesinin ağzını bağlamış ve yemeğe kapatmış olur. İşte Hz. Peygamber'in bu hadis-i şerifte ümmetini sakındırmak istediği şey, yemeği bu şekilde oturarak yemektir. Sağa ya da sola yaslanarak yemek yemek değildir.
İbnü'I-Kayyım el-Cevzî ise, Zâdü'l-Meâd isimli eserinde "ittikâ" kelimesinin:
1) Bağdaş kurarak oturmak,
2) Bir şeye dayanarak oturmak,
3) Sağa veya sola dayanarak oturmak manalarına geldiğini; bu oturuşlardan üçüncüsü mideye zararlı olduğu için, diğer ikisi de zalimlerin oturuşu olduğu için bu oturuşların üçünün de yasaklanmış olduğunu söylemiştir.
Bezlü'l-Mechûd yazarına göre; "Hanefî ulemasından İbn Âbidin, yemek yerken bir yere yaslanarak ya da bir yere dayanarak oturmanın hiçbir sakıncası olmadığı görüşündedir. Fetâvâ-yı Hindiyye'de de böyle denilmektedir."

Ancak yemek yerken bir şeye dayanmakta bir sakınca olmaması bu dayanmada bir büyüklenme hissinin bulunmamasına bağlıdır.[735][87]
3771 numaralı hadiste geçen kelimesine gelince, bu kelime arkaya yaslanmak manasına gelir. Bu bakımdan musannif Ebû Dâvûd bu hadisi bu babta zikretmeyi uygun görmüştür.[736][88]

17. Yemeği Tabağın Ortasından Yemekle İlgili Hadisler

3772... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):
"Biriniz yemek yerken tabağın ortasından yemesin, fakat kenarından yesin. Çünkü bereket tabağın ortasına iner" buyurmuştur.[737][89]

3773... Abdullah b. Büsr dedi ki:
Peygamber (s.a)'in "el-Garrâ" isimli bir yemek kabı vardı ki onu (ancak) dört kişi taşıyabilirdi. (Müslümanlar) kurban bayramı gününe girip de kurban bayramı namazını kıldıkları vakit, bu kab içine tirit konmuş olduğu halde getirildi. (Halk) hemen onun etrafında toplandı. (Yemeğin etrafında toplanan halk) çoğalınca Rasûlullah (s.a) da diz çöküp oturdu. Bunun üzerine (orada bulunan) bir bedevi (Hz. Peygambere):
Bu şekilde oturuş(un manası) nedir? diye sordu.(Hz. Peygamber de):
"Şüphesiz ki Allah beni mütevazi bir kul olarak yetiştirdi. Zalim ve inatçı (bir insan) olarak yetiştirmedi." cevabını verdi. Sonra;
"(Haydi, yemeğin) kenarlarından yeyiniz. Bereketin üzerine indiği tepesin(den yemey)i bırakınız" buyurdu.[738][90]

Açıklama

el-Garrâ kelimesi, aslında beyaz anlamına gelir. Hz. Peygamber'in bu isimle anılan ve dört kişi tarafından taşınabilen bu kabının beyaz renkli, kazan büyüklüğünde hacimli bir tencere olduğu anlaşılıyor.
3773 numaralı hadis-i şerifte geçen kelimesini cimin kesri ile okumak gerekir. Çünkü bu kelime masdar-ı nevidir ve dolayısıyla "bir oturuş çeşidi" anlamına gelir ki, diz çökerek oturmak kastedilmektedir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarı bu hadis-i şerifler hakkındaki açıklamasında şöyle diyor: "Bu hadis yemeği ortasından değil de kenarından yemenin meşruluğuna delâlet etmektedir. Râfiî ve başkalarının açıklamasına göre,

yemeği tabağın ortasından ve başkalarının Önüne gelen yerden yemek mekruhtur. Fakat meyvelerde başkasının önünden alıp yemekte bir sakınca yoktur. Esnevî ise bu görüşe itiraz ederek, yemeği tabağın ortasından veya başkalarının önünden yemenin mekruh değil haram olduğunu söylemiştir. Bu mevzuda İmam Gazali şunları da ilâve ediyor: Aynı şekilde bir ekmeğin kenarını bırakıp da ortasından yemek de meşru değildir. Fakat ekmek küçükse onu ortasından kırıp yemek caizdir. Yemeği ortasından yemeyerek kenarından yemenin hikmeti ise bereketin yemeğin ortasına inmesidir. Bereket oraya indiği için yemeğin ortasından alınmaz, bu sayede bereket sofranın ortasından her tarafına dağılır."
Hattâbî'nin açıklamasına göre, yemeği ortasından yemenin yasaklanmasındaki hikmet üzerine bir başka görüş daha vardır. Bu ikinci görüşe göre bu yasak yalnız başına yemek yiyenler için geçerli değildir. Toplu halde yemek yiyenler için geçerlidir. Genellikle yemeğin en güzel yeri orta kısmıdır. Toplu halde yemek yiyenlerden birisi kabın ortasından yemeye başlayacak olursa yemeğin en iyisini almış ve kendisini yemek arkadaşlarına tercih etmiş durumuna düşer. Bu tutumunsa âdabı muaşeret kaidelerine aykırı olduğunda şüphe yoktur.
İşte bu, âdaba aykırı olduğu için yemeği ortasından yemek yasaklanmıştır. Fakat yalnız başına yemek yiyen kimse için böyle bir âdaba riayet sözkonusu olmadığından bu yasak yalnız başına yemek yiyenler için geçerli değildir.[739][91]

18. Üzerinde Yenmesi Haram Olan Bir Takım Yiyecek Veya İçecek Bulunan Bir Sofraya Oturmak

3774... Saliru'in babası (Abdullah b. Ömer)'in şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) (ümmetine) iki yemeği yasaklamıştır:
1- Üzerinde şarap içilen bir sofrada otur(arak yemek ye)meyi,
2- Kişinin karnı üzerine (yüzü koyun) yatarak (yemek) yemesini. Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Cafer b. Burkan, ZührVden işitmemiştir. Dolayısıyla bu hadis münkerdir.[740][92]

3775... Harun b. Zeyd b. Ebi'z-Zerkâ'mn, babasından naklettiği rivayete göre; Cafer (b. Bürkân), bu hadisi ez-Zührî'den aldığını söylemiştir.[741][93]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, üzerinde yenmesi ve içilmesi helâl olmayan yiyecek ve içecekler bulunan bir sofraya oturarak veya yüzükoyun yatarak yemek yemenin caiz olmadığını ifade etmektedir.
Ancak Musannif Ebû Davud'un da belirttiği gibi, ravi Cafer b. Bürkân, her ne kadar bu hadisi Zührî'den duyduğunu ifade etmişse de, aslında Cafer bu sözünde yanılmıştır. Çünkü Cafer'in bu hadisi Zührî'den aldığı sabit değildir. Aslında Cafer güvenilir bir ravidir fakat bu hadisi Zührî'den rivayet ettiğini söylerken yanılmıştır. Nitekim Ahmed b. Hanbel (r.a) ile Yahya b. Mâin de onun bu rivayetinde yanıldığım söylemişlerdir.[742][94]
Bütün bu gerçekler gösteriyor ki, Cafer bu hadisi aslında Zührî'den de başka bir raviden almıştır. Fakat onu Zührî'den aldığını zannetmiştir.[743][95]

19. Yemeği Sağ Elle Yemek

3776... Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
"Biriniz (yemek) yediği zaman sağıyla yesin, (bir şey) içtiği zaman da (yine) sağıyla içsin. Çünkü şeytan soluyla yer ve soluyla içer" buyurmuştur.[744][96]

Açıklama

Bu hadis-i şerif yemeği sağ elle yemenin vacib olduğunu söyleyenlerin delilidir. Çünkü hadisin zahiri burada emrin vücûb ifade ettiğine delâlet etmektedir.
Nitekim Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerîf de bu görüşü te'yid etmektedir:
"Bir adam Rasûlullah (s.a)'m yanında sol eliyle yemek yemeye başlayınca (Hz. Peygamber) ona:
"Sağ elinle ye!" buyurdu. Adam:
Beceremiyorum, deyince Efendimiz:

"Beceremiyesin! İşte bu adamı (benim emrime uymaktan) ancak kibri menetti" buyurdu. O adam bir daha elini ağzına kaldıramadı."745[97]
İmam Gazali, sağ elle yemenin yemek yeme âdabından olduğunu söylemiştir. Yemeği sol elle yemenin sakıncası, yemeği sol elle yiyen şeytana benzemektir. İnsanın, Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan şeytana benzemesini Önlemek için sol elle yemek yasaklanmıştır.
Hadis-i şerif aynı zamanda şeytanın hakiki manada eli olduğunu ve yemeği sol eliyle yediğini de ifade etmektedir. Nitekim bu mevzuya 3766 numaralı hadisin şerhinde de temas etmiştik.
Hanefi ulemasından Aynî'nin açıklamasına göre, şeytanların hepsi değil de ancak bir kısmı yerler ve içerler. Bazıları şeytanların hepsinin yeyip içtiğini söylemişlerse de bu doğru değildir.
Bezlü'l-Mcchûd yazarının da ifade ettiği gibi, bu mevzuda çözülmesi gereken bir müşkil vardır; o da Hz. Peygamber'in yaş hurmayı sağ eliyle, karpuzu ise sol eliyle yediğine dair Tirmizî'nin Şemâil'de rivayet ettiği hadistir. Tirmizî'nin bu hadisi mevzumuzu teşkil eden hadise aykırıdır.
Ancak aadis âlimleri, Şemâil'deki hadisin senedi zayıf olduğundan mevzumuzu tekşil eden hadisi ona tercih etmişlerdir.746[98]

Bazı Hükümler

1. Sağ elle yiyip içmek müstehab, sol elle yeyip içmek -bir özrü bulunmadıkça- mekruhtur.
2. Şeytan fiillerine benzeyen işlerden kaçınmak gerekir.
3. Şeytanın iki eli vardır, onlar da insanlar gibi yerler ve içerler.747[99]

3777... Ömer b. Ebî Seleme'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):
"Ey oğulcuğum; yaklaş, Besmele çek, sağ elinle ve önünden ye" buyurmuştur.748[100]

Açıklama

İmam Nevevî'nin dediği gibi, bu hadis-i şerifte yemek yemenm uç sünnetine birden temas edilmektedir:
1) Yemeğe başlarken Besmele çekmek,
2) Sağ elle yemek,

3) Önünden yemek. Çünkü başkasının önünden yemek, terbiyesizlik ve mürüvvetsizliğe delâlet eder. Ayrıca çorba ve tirit gibi sulu yemeklerde önünden yemek alınan kişiyi nefret ettirir. Yenilen şeyin hurma gibi, aynı cinsten olan yiyeceklerden olması halinde insanın başkalarının önünden yemesinde bir sakınca olmadığını söyleyenler varsa da, doğrusu mevzumuzu teşkil eden bu hadisteki nehyin bütün yemek çeşitlerine şâmil olmasıdır. Çünkü bir nehy-deki umumun tahsis edildiğine hükmedebilmek için onu tahsis eden bir delile dayanmak icab eder. Burada ise böyle bir delil yoktur.[749][101]

Bazı Hükümler

1. Sağ elle yiyip içmek müstehab, so1 elle yiyip içmek mekruhtur. Meğer ki özür buluna.
2. İyiliği emir, kötülükten nehy müslümanlarm bütün hallerde hatta yemeklerde bile vazifesidir.
3. Anne ve babaların çocuklarına yemek yeme âdabını öğretmeleri gerekir.[750][102]

20. Et Yeme Hakkındaki (Hadisler)

3778... Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"Eti bıçakla kesmeyiniz. Çünkü bu ecnebilerin işidir. Onu siz dişlerinizle kopararak yeyiniz. Çünkü böylesi daha lezzetli ve hazmı daha kolaydır" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis sahih değildir.[751][103]

Açıklama

İbnü'l-Cevzî bu hadisi Mevzuat isimli eserinde uydurma hadisler arasında zikretmiştir. Ahmed b. Hanbel; bu hadisin sahih olmadığını, bu hadisi Ebû Ma'şer el-Medinî'den başka rivayet eden bir ravi daha bulunmadığını söylemiş ve kendisinin, Ümeyye ed-Dâmrî'den Rasûlullah (s.a)'ın boğazlanmış bir koyunun omuz kısmından bıçakla kestiğine dair bir hadis rivayet ettiğini[752][104] ifade ettikten sonra şöyle demiştir: "Eğer Ebû Ma'şer'in rivayet ettiği hadisin sahih olduğu kabul edilirse o hadisin pişmiş

et hakkında söylenmiş olması gerekir. Hz. Peygamber'in bir koyunun omuz kısmından bir bıçakla.kesip aldığım ifade eden Ümeyye hadisinin de pişmemiş etler hakkında söylenmiş olması ihtimali vardır."[753][105]

3779... Safvân b. Ümeyye'den, şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Peygamber (s.a) ile birlikte (et) yiyiyordum. Eti kemikten elimle (sıyırıp) alıyordum. Bunun üzerine;
"Kemiği ağzına yaklaştır, (etini dişlerinle) kopararak ye. Çünkü böylesi daha tatlı ve daha yarayışlıdır" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) Osman (b. Ebî Süleyman) Safvân 'dan (hadis) işitmemiştir; (binaenaleyh) bu hadis mürseldir.[754][106]

3780... Abdullah b. Me'sûd (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ın en sevdiği kemik koyun kemiğiydi.[755][107]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi hakkında lügat âlimleri şöyle diyorlar: Îbnü'1-Esîr, en-Nihâye isimli eserinde der ki: "el-Urk kelimesi, etinin çoğu sıyırılmış da birazı kalmış etli kemik anlamına gelir. Bu kelimenin çoğulu "urâk" gelir. Ancak bir kelimenin çoğulunun bu kalıpta gelmesi çok nâdirdir."
Kamus mütercimi Âsim Efendi de bu kelime hakkında şöyle diyor: "Eti üzerinde olan kemiğe urk, eti soyulup yenen kemiğe de "el-urâk" denir. Ala-kavlin ikisi de zikrolunan iki manaya ıtlak olunur.[756][108]
Bu hadisin bab başlığıyla ilgisi Hz. Peygamber'in etli kemikleri çok sevdiğine ve bu kemikleri dişleriyle sıyırıp yediğine delâlet etmesidir.
Çünkü Hz. Peygamber'in bu kemikleri sevmesi demek, onlardaki etleri dişleriyle sıyırıp yemesini severdi demektir. Bu cümlenin bu etleri bıçakla yemesini severdi anlamına geldiği söylenemez. Çünkü kemiklerin etleri sıyrılınca kemiklerden söz etmeye lüzum kalmaz. Kemikten sıyrılan etlere "kemik" denmez, "et" denir.
Hz, Peygamber'in kemikleri yarı etli atmayıp da onları dişleriyle sıyırmasında nimete karşı olan ihtiyacının ve nimete karşı saygısının ifadesi vardır. Zamanımızda nimet israfının yol açtığı maddî zararlar düşünüldüğü

zaman Hz. Peygamber'in, Allah'ın verdiği nimetlere karşı gösterdiği bu saygılı ve mütevazi tutumundaki hikmet daha kolay anlaşılır.[757][109]

3781... (Abdullah b. Mes'ûd) dedi ki:
(Hayvanın) kol kısımları Peygamber (s.a)'in hoşuna giderdi. Yahudilerin kendisini bir ön butla zehirlediklerine inanırdı.[758][110]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygamber Hayber'i fethedip dinlenmekte bulunduğu bir sırada Sellâm b. Mişkem'in karısı ve Hâris'in kızı Zeyneb tarafından sunulan zehirli bir kol kemiği ile zehirlenmek istenmişti.[759][111]

21. Kabak Yemek

3782... İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan (rivayet olunduğuna göre; Enes b. Mâlik'i şöyle derken işitmiştir: Bir terzi Rasûlullah (s.a)'ı hazırlamış olduğu bir yemeğe çağırmıştı. Bu yemeğe Rasûlullah (s.a) ile birlikte ben de gittim. Rasûlullah (s.a) bir arpa ekmeğiyle içinde kabak ve pastırma bulunan bir çorbayı benim önüme yaklaştırdı. Ben (yemek esnasında) Rasûlullah (s.a)'m, (yemek içerisinde bulunan) kabakları araştırmakta olduğunu gördüm. O günden itibaren kabağa olan sevgim devam etmektedir.[760][112]

Bazı Hükümler

1. Davete icabet gerekir.

2. Peygamberimiz kabağı çok severdi.[761][113]

22. Tirit Yemek

3783... İbn Abbas'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a)'ın ekmekten (yapılan) yemekler içerisinde en sevdiği tirit idi. Tirit; hurma ve keş, yağ, un karışımı yemeklerdendir. Ebû Dâvûd der ki: Bu hadis zayıftır.[762][114]

Açıklama

Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre; metinde geçen "ekmekten yapılan yemekler içerisindeki tirit" sözüyle kastedilen yemek, çekirdeği çıkarılan hurmanın yağ ve un gibi maddelerle karıştırılıp yoğurulması neticesinde meydana gelen bir hamurdur.
İbn Esîr, Nihâye'de; tiritin hurma, keş, yağ ve undan meydana gelen bir yemek olduğunu söylemiştir. Aslında tirit, ekmeğin küçük parçalar halinde doğranıp çorba suyuyla ıslatılması neticesinde meydana gelen yemektir.
Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in hamur aşları içerisinde en çok sevdiği yemeğin tirit olduğu ifade edilmektedir. Ancak Musannif Ebû Davud'un da ifade ettiği gibi bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde kimliği bilinmeyen Basralı bir adam vardır.[763][115]

23. Bazı Yiyeceklerin Temiz Olup Olmadığı) Hususunda Şüpheye Düşmenin Doğru Olmadığı

3784... (Kabîsa b. Hülb'ün) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a)’ı, "Yemeklerin bazılarım (yemek)ten (kalbimde) bir endişe hissediyorum" diyen bir adama (şöyle) cevap verirken işittim: “Gönlünde hiçbir endişe doğmasın. (Eğer helâlliği şer'î delillerle sabit olan bir yemeğin yenip yenmeyeceği hususunda gönlünde doğan bir şüphe üzerine o yemeği yemeyi terkedecek olursan) bu konuda hiristiyanlara benzemiş olursun."[764][116]

Açıklama

Metinde geçen cümlesi mahzûf bir şart cümlesinin cevabı olabileceği gibi, kendisinden önceki "şey'ün" kelimesinin sıfatı da olabilir. Biz tercümemizde birinci ihtimali nazar-ı itibara aldık.
İkinci ihtimale göre cümle, "Bazı yemekleri yemekten dolayı hiristiyanlığa benzeyeceğine dair içinde bir korku belirmesin" anlamına gelir ki, netice itibariyle her iki mana da meşruluğu kesin delillerle sabit olan bir yemek hakkında kalbde doğan şüphelere itibar edilmemesi noktasında toplanmaktadır. Çünkü kesin deliller karşısında şüphenin bir kıymeti yoktur. Nitekim "Şekk ile yakın zail olmaz."[765][117] kaidesi vardır.
Ancak bu meseleyi şüpheli şeylerden kaçınma meselesiyle karıştırmamak lâzımdır. Çünkü bu iki mesele asıl itibariyle birbirlerinden tamamen

farklıdırlar.[766][118]

24. Pislik Yiyen Hayvanların Etlerini Yemek Ve Sütlerini İçmek Yasaklanmıştır

3785... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a), pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan hayvanin etini) yemeyi ve sütlerini (içmeyi) yasakladı.[767][119]

3786... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a), pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan hayvanın sütünü (içmeyi) yasaklamıştır.[768][120]

3787... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan develere binmeyi ve sütlerinden içmeyi yasaklamıştır.[769][121]

Açıklama

Bu mevzuda Hattâbî şöyle diyor:
"Celiâle, pislik yiyen deve demektir. Böyle bir alışkanlığı olan devenin etini yemek ya da sütünü içmek tenzihen mekruhtur.
Çünkü bu gibi hayvanların'yemiş oldukları pisliklerin kokuları bu hayvanların etlerine siner.
Ancak bu durum yedikleri yemlerin ekserisini pislik teşkil eden hayvanlar için söz konusudur.
Gıdalarının ekserisini temiz yemlerin teşkil ettiği hayvanların etleri ya da sütleri bu hükme dahil değildir. Böyle ekseriyetle temiz yemlerle beslenen veya temiz otlarda yayılan hayvanların ara sıra pislik yemeleri onları celiâle sınıfına sokmaz. Bahçelerde otlarken ara sıra pislik yiyen tavuk, kaz, ördek, koyun, keçi vs. hayvanlar gibi, bunlar da cellâleden sayılmazlar.
Celiâle sınıfına giren hayvanların etlerinin ve sütlerinin yenilip yenilemeyeceği konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
İmam Ebû Hanife (r.a) ile taraftarlarına, İmam Şafiî ve Ahmed b. Han-bel'in görüşlerine göre; bu gibi hayvanlar hapsedilip günlerce temiz gıda ile beslenmedikçe etleri yenilemez ve sütleri içilemez. Ancak günlerce

hapsedilip temiz yemlerle besledikten sonra üzerlerine sinen pisliklerden temizlenmeleri neticesinde etlerini yemede ve sütlerini içmede bir sakınca kalmaz. Nitekim bir hadis-i şerifte; "Sığır kırk gün yemle beslendikten sonra eti yenebilir" buyurulmuştur. Abdullah b, Ömer, pislik yemeye alışmış bir tavuğun etinin yenebilmesi için üç gün hapsedilip temiz yemlerle beslenmesi gerektiğini söylerdi.
İshak b. Râhûyeh ise, cellâlenin etinin yıkandıktan sonra yenebileceğini söylerdi. Hasan-İ Basrî ise cellâlenin etini yemekte hiçbir sakınca görmezdi. İmam Mâlik de bu görüşte idi."
İbn Reslân, Şerhü's-Sünen isimli eserinde şöyle diyor:
"Aslında celiâle sayılan hayvanların etlerinin ve sütlerinin temiz sayılabilmesi için kesilmelerinden önce ne kadar hapsedilmeleri gerektiğine dair belirli bir süre yoktur. Bazıları deve ve sığır cinsinden olan cellâlelerin kırk gün, tavuk cinsinden olan cellâlelerin de üç gün hapsedilmeleri gerektiğini söylemişlerdir."
Bu mevzuda merhum Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diyor:
"Temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır, deve gibi hayvanların etleri bir müddet hapis edilmeksizin hemen kesildikleri takdirde mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena bir kokudan hali olmaz. Hapis müddeti tavuklar için üç, sığırlar ile develer için de on gündür.
Hayvanların terleri ile salyaları hüküm itibariyle artıkları gibi olduğundan, pislik yemekten çekinmeyen koyun, keçi, deve gibi temiz hayvanların artıklarını kullanmak mekruh olduğu gibi; böylesi hayvanların üzerine binmek de mekruhtur. İmam Azam'a göre atlar ile eşek ve katırların terleri de temizdir."[770][122]

25. At Eti Yemenin Hükmü

3788... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), Hayber günü bize (ehlî) eşek etini (yemeyi) yasakladı, at etini yememize izin verdi.[771][123]

3789... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Biz Hayber (savaşı) günü bir takım atları, katırları ve (ehlî) eşekleri kesmiştik.

Rasûlullah (s.a), bize katırlarla eşekleri(n etlerini yemeyi) yasakladı, (fakat) atlan(n etini yemeyi) yasaklamadı.772[124]

3790... Halid b. Velîd'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), atların, katırların ve eşeklerin etlerim yemeyi yasaklamıştır.
(Bu hadisi rivayet edenlerden) Hayve, (rivayetine şu sözleri de) ilâve etti: "Köpek dişi olan yırtıcı hayvanların tümünü(n etlerini) de (yasakladı)."
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadisin ifade ettiği hüküm îmam) Mâlik'in görüşüdür. (Aslında) at etîeri(nin yenmesinde bir sakınca yoktur; ve amel bu hadis üzerinde değildir. (Çünkü) bu (hadis) neshedil-miştir ve Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden bir cemaat at etlerini yemiştir, îbn Zübeyr, Fedâle b. Ubeyd, Enes b. Mâlik, Esma binti Ebi Bekr, Süveyd b. Gafele ve Alkame bunlardandır. Rasûlullah (s.a) zamanında Kureyşliler atları keserlerdi.773[125]

Açıklama

Bu konuda Hattâbî şöyle diyor:
“Hz Peygamber'in at etini helâl kıldığını ifade eden (3788 nolu) Câbir b. Abdillah hadisi hasen bir sened ile rivayet olunmuştur. At etinin haram kılındığnı ifade eden (3790 numaralı) Halid b. Velid hadisi ise, çeşitli yönlerden tenkide müsaid olan zayıf bir senetle rivayet olunmuştur. Ayrıca bu hadisin senedinde bulunan Salih b. Yahya b. el-Mikdâm b. Ma'dî kerb, onun babası Yahya b. el-Mikdâm ve dedesi el-Mikdâm b. Ma'dîkerb gibi râvilerin birbirinden hadis işittikleri kesin olarak tesbit edilmiş değildir.
Bu bakımdan ulema at etini yemenin helâl olup olmadığı konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. İbn Abbas (r.a)'ın at etini yemenin mekruh olduğunu söylediği rivayet edilmiştir. İmam Ebû Hanîfe ile ashabı ve İmam Malik de bu görüştedir.
el-Hakem ise, "Binmeniz ve süs için alları, katırları ve merkepleri (yarattı) ve daha sizin bilmediğiniz nice şeyler yaratmaktadır."774[126] âyeti kerimesini delil getirerek at eti yemenin Kur'an-ı Kerim'de haram kılınmış olduğunu söylemiştir.

Bazıları ise at eti yemenin helâl olduğunu söylemişlerdir ki, Şüreyh, Hasan-ı Basrî, Atâ b. Ebî Rebâh, Saîd b. Cübeyr, Hammâd b. Ebî Süleyman bunlardandır. İmam Şafiî ile İmam Ahmed ve İshak hazretleri de bu görüştedirler.

Bazılarının iddia ettiği gibi Nahl sûresinin 8. âyetinin at etini haram kılması meselesine gelince; aslında bu âyette at etinin haram olduğuna delâlet eden bir ifade yoktur. Bu âyette atların binilmek ve süs için yaratıldıklarından bahsedilmesi, onların etlerinden yararlanmanın caiz olmadığı anlamına gelmez. Onların binilmek ve süs için yaratıldıklarından bahsedilmesi onların en çok binmeye ve süs olarak kullanmaya yaramalanndandır. Onların daha ziyade bu maksatlarla kullanılmaları ise etlerinin yenmesine engel değildir.

Nitekim, "Leş, kan, domuz eti... size haram kılındı."[775][127] âyeti kerimesinde domuzun sadece etinin haram kılındığından bahsedilmiş, diğer taraflarının haram olduğundan bahsedilmemiştir. Nasıl ki, domuzun sadece etinin haramlığından bahsedilip de diğer taraflarının haramlığmdan bahsedilmemesi onun diğer taraflarının helâl olduğu anlamına gelmezse, atların da binilmek ve süs olarak kullanılmak için yaratılmış olmalarından bahsedilmesi onların etlerini yemenin, üzerlerinde yük taşımanın haram olması anlamına gelmez. Nitekim şu âyet-i kerimeler atın üzerinde yük taşımak gibi daha birçok faydaları olduğuna delâlet etmektedir:

1. "Onlarda sizin için isinma(nızı sağlayan şeyler) ve daha birçok yararlar vardır."[776][128]

2. "O hayvanların üzerinde ve gemiler üzerinde taşınırsınız."[777][129]

3. "Ağırlıklarınızı öyle uzak yerlere taşırlar kî (onlar olmasa) siz (canlarınızın) yarısı tükenmeden oraya varamazdınız."[778][130]

Nasıl ki Nahl sûresinin 8. ayetinin atlar üzerinde yük taşımanın helâl olduğundan bahsetmemesi, atlar üzerinde yük taşımanın haram olmasını gerektirmemişse, yine aynı âyette atların etinin helâl olduğundan bahsedilmemesi de at etinin haram olmasını gerektirmez.

el-Hasen'den gelen bir rivayette İmam Ebû Hanîfe'nin at etini yemenin haram olduğunu söylediği ifade ediliyorsa ;da, Zâhirü'r-Rivâye'de imamın, at eti yemenin mekruh olduğunu söylediği belirtilmiştir. Bu mevzuda gelen hadisler oldukça farklı olduğundan Ebû Hanife at eti yemenin haram

olduğunu söylememiştir. İmam Ebû Hanîfe'nin bu mevzudaki delili yukarıda me-.alini sunduğumuz Nahl sûresinin 8. âyetidir. Sünnetten delili de bu babda gelen Hz. Peygamber'in at etini yasakladığını ifade eden hadis-i şeriftir.

Bu mevzuda merhum Ö. Nasuhi Bilmen şöyle diyor:

"Beygirler cihada yarayan kıymetli hayvanlardır. Bu cihetle bunların etlerini yemek İmam A'zam'a göre tahrimen veya tenzihen mekruhtur. İmameyn'e göre de tenzihen mekruhtur.

Ehlî merkeplerin ve anaları merkep olan katırların etleri haramdır veya tahrimen mekruhtur. Vahşi merkeplerin ve anaları sığır olan katırların etleri ise haram değildir. Hayvanlar analarına tabidirler.

İmam Mâlik'den bir rivayete göre, ehlî merkeplerin etleri mekruh; bir rivayete göre de haramdır. Meşhur olan kavle göre, beygirlerin etleri de haramdır. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre beygirlerin etleri mekruh değildir."[779][131]

Hanefi mezhebine göre, "Azı dişleriyle kapıp avlayan, parçalayan ve kendisini müdafaa eden hayvanların etleri haramdır, yenilmez."[780][132]

Bezlü'l-Mechûd yazarının da dediği gibi, bazı sahâbîlerin at eti yediklerinden bahsedilen hadisler, onların zaruret halleriyle ilgili olması gerektir. Esasen Hz. Hâlid, Hayber savaşından sonra müslüman olduğuna göre, at etinin haram olduğunu bildiren 3790 numaralı hadisin, helâl olduğunu bildiren 3789 numaralı hadisi neshetmiş olması gerekir. At eti yemenin helâl olduğunu kabul edenler de at etini yemeyi yasaklayan hadislerin neshedildi-ğini söylerler.

Musannif Ebû Davud'un, hadisin sonunda yaptığı açıklamadan kendisinin de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Hz. Halid'in Hayber'den sonra müslümanlığı kabul ettiği düşünülürse, at etini yasaklayan hadislerin mubah olduğunu ifade eden hadisleri neshettiği anlaşılır.[781][133]

26. Tavşan Eti Yemek

3791... Enes b. Mâlik'den rivayet olunduğuna göre; dedi ki: Ben ergenlik çağma yaklaşmış becerikli bir çocuktum. (Bir gün) bir tavşan avlayıp onu kızarttım. Ebû Talha, (bu tavşanın) arka tarafını benimle Peygamber (s.a)'e

gönderdi. Ben onu Peyamber (s.a)'e getirdim, (Hz. Peygamber de) onu kabul etti.[782][134]

3792... Muhammed b. Halid dedi ki: Ben babam Halid b. el-Huveyris'i (şöyle) derken işittim:
Abdullah b Âmr, Sıfah (denilen yer) de bulunuyordu. -Muhammed (b. Halid, Sıfah denilen bu yerin) Mekke'de (bulunan) bir yer olduğunu söyler.- Bir adam bir tavşan avlamıştı. (Bu adam Abdullah b. Amr'a):
Ey Abdullah b. Amr, (sen tavşan hakkında) ne dersin? dedi.
(Abdullah da şöyle) cevap verdi:
(Bir gün) Rasûlullah (s.a)'a bir tavşan getirilmişti. Ben de (orada) oturuyordum. (Hz. Peygamber) onu yemedi, (fakat) yenmesini de yasaklamadı ve onun (o anda) hayız görmekte olduğunu söyledi.[783][135]

Açıklama

Âlimlerin büyük çoğunluğu tavşan eti yemenin caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak sahâbîlerden Abdullah b. Amr b. Âs (r.a) ile tâbiûndan İkrime, fıkıh âlimlerinden Muhammed b. Ebî Leylâ, tavşan etinin yenmesini kerih görmüşlerdir. Şârih Aynî, "Hanefîlerden bazı mekruh addedenler varsa da sahih olan görüş ammenin içtihadıdır ve tavşan etinin mubah olduğuna delâlet eden birçok hadisler vardır" diyor.[784][136]
Tavşan etinin mekruh olduğunu söyleyenler 3792 numaralı hadise dayanmışlarsa da Avnü'l-Ma'bûd yazarının da belirttiği bu hadis zayıftır. Sahih olduğu kabul edilse bile bu hadiste tavşan etinin kerahetine delâlet eden bir ifade yoktur.[785][137]

27. Keler (Etini) Yemek

3793... İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; dedi ki: (İbn Abbas'ın) teyzesi, Rasûlullah (s.a)'a yağ, birkaç keler ve kurumuş peynir hediye etmiş. (Hz. Peygamber de) yağ ile peyniri yemiş, (fakat) tiksindiğinden dolayı kelerleri bırakmış. (İbn Abbas'a göre), eğer (keler eti yemek) haram olsaydı Rasûlullah (s.a)'ın sofrasında (keler) yenmezdi.[786][138]

3794... Hâlid b. Velid'den rivayet olunduğuna göre: Kendisi (bir gün) Rasûlullah (s.a) ile birlikte Meymûne'nin evine girmiş. (O sırada Rasûlullah (s.a)'a kızartılmış bir keler getirilmiş. Rasûlullah (s.a) da (alıp yemek üzere) ona elini uzatmış. Bunun üzerine (o sırada) Meymûne'nin evinde bulunan bazı kadınlar; "Peygamber (s.a)'e yemek istediği şeyin ne olduğunu haber yerin" demişler. Orada bulunanlar da: "Bu kelerdir" demişler. Rasûlullah (s.a) da hemen elini çekmiş.
(Halid b. Velid sözlerine devamla şöyle) dedi: Ben (kendisine): Ey Allah'ın Rasûlü, bu (kelerin etini yemek) haram mıdır? diye sordum./
"Hayır (haram değildir), fakat o benim kavmimin toprağında bulunmaz ve ben ondan tiksinti hissediyorum" buyurdu.
Bunun üzerine ben kızarmış keleri (önüme) çektim ve Rasûlullah (s.a)'ın gözünün önünde yedim.[787][139]

3795... Sabit b. Vedîa'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) ile beraber bir askeri birlik içerisinde bulunuyordum. Derken birkaç keler yakaladık. Ben onlardan birini kızartıp Rasûlullah (s.a)'a getirdim ve önüne koydum. (Hz. Peygamber) bir çöp alıp onunla (kelerin) parmaklarını saymaya başladı; sonra:
"İsrail oğullarından bir topluluk yerde yürüyen hayvanlar şekline çevrilmiştir. Ancak ben (onların çevrildiği) bu hayvanın hangi hayvan olduğunu bilmiyorum" buyurdu ve (bu keleri) yemedi, (yenmesini de) yasaklamadı.[788][140]

3796... Abdurrahman b. Şibl'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) keler etini yemeyi yasaklamıştır.[789][141]

Açıklama

ed-Dabbü: Sürüngenlerden, dört ayaklı ve kuyruğunda boğumlar bulunan, kertenkeleye benzer fakat ondan biraz daha büyük olan bir hayvandır.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, bu hayvan asla su içmez, yedi yüz sene yaşar, kırk günde bir damla idrar akıtır. Dişlerinin tümü tek bir bütün halinde olduğundan dişleri dökülmez;
BezIü'I-Machûd yazarının DümeyrîninHayâtü'İ-Hayevân isimli eserinden naklettiğine göre, bu hayvanın dişisinin de erkeğinin de cinsel organları çift

olur. Bazen erkek kelerler, yavruları yumurtadan çıktığı zaman yumurtaları bozduklarını zannederek onları yerler.
Görüldüğü gibi bu babda gelen hadislerden 3793 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in keler yemediği fakat sofrasında keler yendiği halde neh-yetmediği ve sükutla karşıladığı; 3794 numaralı hadiste Hz. Peygamber'in keler etinin haram olmadığını söylediği, fakat şer'îbir sakıncadan dolayı değil de kendi tabiatından gelen bir tiksintiden dolayı onu yemediği ifade ediliyor.
3795 numaralı hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber'in keler yemeyişinin bir başka sebebi daha açıklanıyor ki, o da İsrailoğullarından hayvan suretine çevrildiği bilinen kimselerin keler suretine çevrilmiş olması ve dünya yüzünde yaşayan kelerlerin o insanların neslinden gelmiş olması ihtimalidir. Gerçekten keler cinsinin o insanların neslinden geldikleri kesin olarak bilinecek olursa bu hayvanların asılları insan olması cihetİyle etlerinin haram olması gerekir.
3796 numaralı hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber'in keler etinin yenmesini kesinlikle yasakladığı ifade ediliyor.
Bu babda gelen hadisler farklı olduklarından ulema bu meselede ihtilâfa düşmüşlerdir.
Bu mevzuda Şafiî ulemasından İmam Nevevî şöyle diyor:
"Müslümanlar keler eti yemenin mekruh olmadığında İcma etmişlerdir. Ancak Ebû Hanîfe ile ashabının keler etinin mekruh olduğunu söyledikleri rivayet edilmiştir.
Kâdî de ulemadan bir kısmının onun haram olduğunu söylediklerini rivayet etmiştir. Fakat ben sözü geçen ulemanın bu görüşte olacaklarına ihtimal vermiyorum. Eğer onlar bu mevzuda böyle diyorlarsa, ilgili nasslara ve aktedilen icmâa ters düşüyorlar demektir."
Her ne kadar İmam Nevevî böyle diyorsa da Hafız İbn Hacer, Nevevî'-nin bu sözlerine itiraz ederek; "Hz. Ali'nin keler etinin mubah olduğunu söylediği Münzirî tarafından rivayet edilmekte iken, keler etinin mekruh olmadığına dair bir icmâ olduğundan bahsedilemez" diyor.
Nitekim Ebû Cafer et-Tahavî de, Şerhu Meâni'1-Âsâr isimli eserinde şöyle diyor: "Ulemadan bir topluluk, keler eti yemenin mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf ve Muhammed b. el-Hasen de bu görüştedirler. Ebû Dâvûd da bu mevzuda Abdurrahman b. Şibî yoluyla bir hadis rivayet etmiştir.

Hafız İbn Hacer de ravilerinİn hepsinin güvenilir kimseler olması dolayısıyla bu hadisin hasen olduğunu söylemiş ve hadisin senedini tenkid eden Hattâbî ile İbn Hazm'ı, Beyhakî'yi ve İbn Cevzî'yi tenkid etmiştir.
İbn Hacer, bu mevzuda gelen hadislerin arasını şöyle te'lif etmiştir:'
"Hz. Peygamber, önceleri yeryüzünde mevcut olan kelerlerin İsrâilo-ğullarmdan hayvan suretine çevrilen kişilerin neslinden türemiş olabileceklerinden korkuyordu.
Çünkü o kimselerin hangi hayvanın suretine çevrildiklerini bilmediği gibi, onların üç günden fazla yaşamadıklarını da bilmiyordu. İşte bu sıralarda keler yemeyi yasaklamıştı. Hatta pişirilen keler etlerini yere döktürmüştü. Sonra bunun aslını iyi öğrenmek için beklemeye başladı. Bu sırada da keler yiyenlere ses çıkarmıyordu. Sonra İsrâiloğullarından suretleri değişen kişilerin üç günden fazla yaşamadıklarını öğrenince, kendisi tiksindiği için onu yemedi, ama başkasına onu haram kılmadı ve yemelerine izin verdi. Bu durum keler yemenin helâl olduğuna, yani tiksinenler için bunu yemenin tenzihen mekruh, tiksinmeyenler için de helâl olduğuna delâlet eder."[790][142]
Hanefi ulemasından Ebü Cafer et-Tahavî'nin bu ifadesinden kendisinin de Hafız İbn Hacer'in bu görüşünü paylaştığı anlaşılmaktadır.
Bezlü'I-Mechûd yazan ise bu mevzuda şöyle diyor:
"Bence Hafız İbn Hacer'in hadislerin arasım te'lif sadedinde söylemiş olduğu bu sözler, hakikatten son derece uzak sözlerdir. Doğrusu şu ki, Rasûlullah önceleri keler etinin yenmesini mubah kılmıştı fakat kendisi tiksindiği için onu yiyemiyordu.
Sonra onun suretleri değişen İsrailoğullarımn neslinden gelmiş olabileceği ihtimali üzerinde durarak kendisi yemedi fakat başkalarının yemesine de engel olmadı. Çünkü eşyada asıl olan mübahlıktır. Fakat daha sonra onun haram olduğunu anladığı için onu yasakladı. Bunun üzerine keler eti haram oldu. Bilindiği gibi bir meselede haram ile helâl hükümleri karşılaştığı zaman haram hükmü galib gelir."
Hanefi ulemasından Burhaneddin el-Merginânî el-Hidâye isimli eserinde Hanefîlerin göüşünü açıklarken, keler yemenin mekrub olduğunu söylemektedir.[791][143]
Bu hadisleri açıklarken merhum Ahmed Davudoğlu, suret değiştiren İs-râiloğulları hakkında şu görüşlere yer veriyor:"DümeyrîHayâtü'l-Hayevan

adlı eserinde şunları söylüyor: Ulema, şekil değiştiren insanların yaşayıp yaşamadığında ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre yaşarlar. Zeccâc ile Kadı Ebû Bekir İbn Arabî bu kavli tercih etmişlerdir. Cumhur ulemaya göre böyle bir şey yoktur. İbn Abbas; şekli değişmiş insan üç günden fazla asla yaşayama-mış ve yeyip içmiştir, demiştir ki bu söz merfu hadis hükmündedir."[792][144]

3793 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'e keler hediye ettiğinden bahsedilen İbn Abbas'ın teyzesinin, Ümmü Hafîd binti el-Hâris b. Harb el-Hilâliyye olması ihtimali kuvvetlidir. Çünkü kocası çöl araplarındandı, kendisi de çölde yaşardı.[793][145]

28. Toy Kuşunun Etini Yemek

3797... (Büreyh b. Ömer b. Sefîne'nin) dedesinden şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Ben Rasûlullah (s.a) ile beraber toy kuşu eti yedim.[794][146]

Açıklama

Toy: Kül renginde, tavuktan büyük kazdan küçük, uzunca boyunlu, süratli uçan bir kuştur.
Ulema bu hadis-i şerife dayanarak toy etinin helâl olduğunu söylemişlerdir. [Bk. Abdurrahman efendi tercüme-i hayatü'l-hayvan 1/299][795][147]

29. Yerde Yaşayan Küçük Hayvanları Yemek

3798... (Milkâm b. Telibb'in) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Peygamber (s.a) ile (uzun süre) birlikte bulundum. (Ondan) küçük canlıların haram olduğuna dair (hiçbir söz) duymadım.[796][148]

3799... (İsa b. Nümeyle'nin) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Bir gün ben İbn Ömer'in yanında iken, kendisine kirpi (eti) yeme(nin hükmü) soruldu da (bu soruya cevap olmak üzere);
"De ki: Bana vahyolunanda (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum..”[797][149] (mealindeki) âyeti okudu. (Orada İbn Ömer'in) yanında (bulunan) yaşlı bir zat şöyle dedi:
(Ama) ben Ebû Hureyre'yi:
Peygamber (s.a)'in yanında kirpiden söz edildi de (Hz. Peygamber): "O pis hayvanlardan biridir" buyurdu, derken işittim.
Bunun üzerine İbn Ömer; "Eğer Rasûlullah (s.a) bunu söylemişse o (kirpi) onun dediği gibidir; demek ben bilmiyormuşum" dedi.[798][150]

Açıklama

Haşere: Tarla faresi, keler, kirpi gibi yerde yaşayan, küçük hayvanlardır.
Hattâbî'nin dediği gibi; 3798 numaralı hadis, haşereleri yemenin helâl olduğuna delâlet etmez. Çünkü Telibb'in Hz. Peygamber'den haşerelerin haram olduğuna dair bir söz duymamış olması başkasının da duymamış olmasını gerektirmez.
Bir başka ifadeyle, haşerelerin haram olduğunu Hz. Peygamber'den Telib duymamış olabilir ama bunu başkaları duymuştur. Nitekim 3799 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği üzere, Ebû Hureyre Hz. Peygamber'i haşereden

olan kirpinin pis olduğunu söylerken işittiğini haber vermiştir. Pis olan hayvanları ise İslâmiyet haram kılmıştır.[799][151] Bu bakımdan 3799 numaralı hadis-i şerif, kirpinin haram olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'in delilidir. Şâfiîlere göre ise kirpi eti helâldir.
İlim adamları, eşyada asi olanın helâl mı yoksa haram mı olduğunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazılarına göre eşyada ası! olan helâldir, bazılarına göre de haramdır. Bazılarına göre de, "Eşyada asıl olanın helâl ya da haram olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü eşyanın bir kısmı helâl, bir kısmı da haramdır. Ancak biz hangisinin haram hangisinin helâl olduğunu bilemeyiz. Ancak delille bilebiliriz."
Ulema helâlin sınırlarını tesbit konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre, haram olduğuna dair bir delil bulunmayan her şey helâldir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise, helâl olduğuna dair delil bulunan herşey helâldir. Hakkında haram veya helâl olduğuna dair şer'î bir açıklama bulunmayan şeyler ise İmam Malik ile Şafiî'ye göre affedilmişlerdir ve dolayısıyle helâl kılınmışlardır. Delilleri yukarıda mealini sunduğumuz En'-âm sûresinin 145. âyet-i kerimesidir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre hakkında nass bulunmayan şeylerin hepsi helâl değildir.[800][152]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, haram sadece Kur'an-ı Kerim'de açıklanan haramlardan ibaret değildir. Bunlara yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'in dışında Rasûlüne bildirdiği yani vahiy mahsulü olan hadislerde açıklanan haramları da ilâve etmek icab eder. "Bana vahy olundu..." âyet-i kerimesinde kastedilen de budur.
Bu mevzuda İbn Nüceym şöyle diyor:
"İmam Şafiî'ye göre eşyada asi olan mübahlıktır. Binaenaleyh bir şeyin haram olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça o şeyin helâl olduğuna hükmedilir. İmam Şafiî'nin açıklamasına göre, İmam Ebû Hanîfe'ye göre eşyada asi olan haramlıktır. Binaenaleyh bir şeyin helâl olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça o şeyin haram olduğuna hükmedilir." [801][153]
el-Bedâyiu'1-Muhtâr isimli eserde de şöyle deniyor: "Şeriî hükümler gelmeden önce insanların fiilleri hakkında bir hüküm verilemez, verilse de geçersizdir ve bâtıldır. Her ne kadar Allah'ın insanların fiilleriyle ilgili hükmü ezelî ise de Allah peygamberlerini göndermedikçe bu hükmünü insanların fiillerine taalluk ettirmemiş. Çünkü insanlar kendilerine bir peygamber gönderilmedikçe fiillerinden sorumlu sayamadıklarından,

Allah'ın bu ezelî hükmünün insanların fiillerine taalluk etmesinde bir mana yoktur."
îbn.Nüceym, Menâr üzerine yazmış olduğu şerhte de şöyle diyor: "Hanefilerden bazılarına göre de eşyada asi olan mübahlıktır. Ebu'l-Hasen el-Kerhî bunlardandır. Hadis ehlinden bir kısmına göre ise eşyada asi olan ha-ramlıktır. Bizim mezhebimize göre eşyada asi olan, hakkında şer'î bir hüküm gelinceye kadar beklemek, yani haram veya helâl olduğuna dair kesin bir hüküm vermemektir."[802][154]
Hanefî fakihlerinden el-Merginânî de el-Hidâye isimli eserinde talâk bölümünün "el-hidad" babında, eşyada asi olanın mübahlık olduğunu söylemiştir.[803][155]
Şevkânî bu mevzudaki görüşleri özetlerken şöyle diyor:
"Hulasa, bir delil olmadıkça eşya hakkında hüküm verilemez. Binaenaleyh bir şeyin helâl olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça onun haram olduğuna hükmedilir. Cumhur ulemanın görüşü budur.
Şâfiîlerden bir cemaate ve bazı fıkıh âlimlerine göre ise, eşyada asıl olan ibâhedir. Muhammed b. Abdillah b. Abdilhakem de bu görüştedir. Müte-ahhirîn ulemasından bazıları cumhur ulemanın da bu görüşte olduğunu söylemişlerdir."[804][156]
Hanefî mezhebine giren hayvanlar üç kısma ayrılır:
1- Kanı olmayan haşereler: Çekirge, arı, sinek, örümcek, akrep gibi böceklerdir. Çekirgenin dışında bunların hepsi haramdır. Çünkü bu böceklerin hepsi de pistir. İnsan tabiatı onlardan tiksinir. Ancak bunlardan çekirge, "Bize iki ölü helâl kılındı"[805][157] hadisiyle bu hükmün dışında bırakılmıştır.
2- Akan kanı olmayan hayvanlar: Yılan, zehirli keler, fare, kene, kirpi, keler, tarla faresi gibi haşerelerdir. Bunların haramlığında ihtilâf yoktur. Ancak keler hakkında ihtilâf vardır. Nitekim 3793-3796 numaralı hadislerin şerhinde açıklandı.
3- Akan kanı olan hayvanlar. Bunlar da ikiye ayrılırlar:
a) Yırtıcı olmayan ehlî hayvanlar: Katır, eşek, at, deve, sığır ve koyun gibi. Bunlardan katır ile eşek etinin haram olduğu ulemanın tamamına yakın bir kısmı tarafından kabul edilmekle beraber, sadece Beşîr el-Medisi bunların etini yemekte bir sakınca olmadığım söylemiştir. At eti ise Ebû Hanîfe ile

Ebû Yusuf'a göre mekruh, İmam Muhammed ile İmam Şafiî'ye göre helâldir. Bu konuyu 3788-3790 numaralı hadislerin şerhinde açıklamıştık.

b) Yırtıcı olmayan vahşi hayvanlar: Geyik, ceylan, yaban öküzü, yaban eşeği, yaban devesi gibi hayvanlardır ki bunların etinin helâl olduğunda bütün müslümanlar ittifak etmişlerdir.

Bu üçüncü gruba giren hayvanların bir de yırtıcı olanları ile kuş cinsinden olanları vardır. Yırtıcı hayvanlar da ehli ve vahşi olmak üzere ikiye ayrılırlar:

1- Ehli hayvanlardan olanlar: Köpek, kedi gibi yırtıcı olanlardır.

2- Vahşi olanlar: Kurt, aslan, kaplan, sırtlan, pars, yaban kedisi, sincap, samur, ayı, fil, maymun gibi, avlarını köpek dişleriyle parçalayan ve kendilerini savunan hayvanlardır. Tilki ile sırtlanın dışında bu hayvanların tümünün etlerinin haram olduğunda ittifak vardır.

Tilki ile sırtlan ise İmam Şafiî'ye göre helâldir.

Kuşlara gelince; bunlardan avını pençesi ile yakalayan doğan, atmaca, şahin, çaylak, karga, gibileri haramdır. Tırnaklı olduğu halde bunlarla hayvanları avlamayan ise helaldir; güvercin gibi.

Tavuk, kaz, ördek, hindi gibi kuş cinsinden olan kümes hayvanlarının etlerinin helâl olduğunda ise ittifak vardır.

Bu mevzuda Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diyor:

"Tabiatında vahşet ise denâet olmayan ve tab'an iğrenç görülmeyen hayvanların etleri -şeraiti dairesinde- helâldir, yiyilebilir. Tavuk, kaz, ördek, zu-rafa, deve kuşu, bağırtlan kuşu, güvercin, bıldırcın, koyun, keçi, deve, sığırcık kuşlarını yemekte beis görülmemiştir.

Yarasanın yiyilip yiyilmediğinde haram veya mekruh olup olmamasında ihtilâf vardır. Hüdhüdü yemek mekruh görülmüştür. Saksağan, kumru, bülbül, keklik kuşlarının etleri esasen helâldir. Ancak bunların etlerini yiyenlere bir âfet isabet edeceğine dair insanlar arasında bir kanaat mevcut olduğundan bunları yemek müstahsen görülmemiştir.

Şâfiîlerce kırlangıç, tavus, hüdhüd, papağan kuşlarının etleri haramdır. Martı ve balıkçıl kuşları ise helâldir."[806][158]

30. (Kitap Ve Sünnette) Haram Olduğuna Dair Bir Açıklama Bulunmayan Şeylerin Hükmü

3800... Ibn Abbas'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Cahiliyye (dönemi) halkı bazı şeyleri yerlerdi, bazı şeyleri de tiksindiklerinden dolayı yemezlerdi. Derken yüce Allah, Peygamberini (s.a) gönderdi ve Kitab'ım indirdi. Helâlini ve haramını açıkladı. Artık onun haram kıldığı haramdır, helâl kıldığı da helâldir. Hakkında açıklama yapmadığı ise affedilmiştir. Sonra, "De ki: Bana vahyolunanda (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum"[807][159] âyetini sonuna kadar okudu.[808][160]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, eşyada asi olan şeyin ibâhe olduğunu söyleyenlerin delilidir. Bu neticeye göre her hangi bir şey veya menfaati yasaklayan sahih nass bulunmaz veya bulunur da delâleti kat'î olmazsa o şey hakkında haram hükmü de sözkonusu olmaz. Şu âyet-i kerimelerden de bu gerçeği Öğreniyoruz: "Yerde olanların hepsini sizin için yaratan odur."[809][161] "Göklerde olanları, yerde olanları hepsini sizin buyruğunuz altına vermiş."[810][162]

Bazı Hükümler

1. Eşyada asl olan mübahlıktır.
2. Hakkmda haram ya da helâl olduğuna dair sahih nass bulunmayan şeyler affedilmiştir. Allah, haklarında sükût ettiği bu eş-yayın hükümlerini unuttuğu için değil, insanlara merhametten dolayı açıklamamış ve onlardan sorumlu tutmamıştır.[811][163]

31. Sırtlan Eti Yemek

3801... Câbir b. Abdullah(r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'a sırtlan (etin)i sordum.
"O bir av (hayvam)dır ve onu avlayan ihramlıya (keffaret olarak) bir koç (kurban etme cezası) konmuştur" buyurdu.[812][164]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, sırtlan etini yemenin helâl olduğunu söyleyen Şâfiîlerin delilidir. Hattâbî, bu hadisle ilgili açıklamasında şöyle diyor:
"Hz. Peygamber'in, sırtlanı av hayvanlarından sayması ve ihramlı iken bir sırtlan öldüren kimsenin keffaret olarak bir koç kurban etmesi gerektiğini bildirmesi, sırtlanın da zebra ve geyik gibi eti yenen hayvanlardan olduğuna delâlet eder. Çünkü, "Yeryüzünde yürüyen hayvanlardan beş çeşit hayvan vardır ki, ihramda iken onları öldürmek helâldir. Yılan, akrep, çaylak, fare, ısırıcı köpek" mealindeki (1846-1848) numaralı hadisler, Haremde veya ihramlı iken eti yenmeyen bir hayvanı öldürmenin cezası olmadığını ifade etmektedir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ihramlı iken sırtlanı öldüren bir kimseye bir oç kurban etmek gerektiği ifade edildiğine göre sırtlanın eti yenen hayvanlardan olması icabeder.
Metinde geçen, "o av hayvanlarındandır" mealindeki cümle, yırtıcı ve vahşi hayvanlardan olup da, av hayvanı olmayan ve "İhramda olduğunuz sürece size kara avı yasaklandı"[813][165] âyetinin kapsamına girmeyen hayvanların bulunduğuna delâlet etmektedir. Sırtlan etinin helâl olup olmaması meselesinde fıkıh âlimleri ihtilâfa düşmüştür. Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a)'a göre sırtlan etini yemek helaldir.İbn Abbas ile Ata, İmam Şafii, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuyeh ve Ebu Sevr hazretleri de bu görüştedirler.Süfyan-ı Servi ile İmam Ebu Hanife ve taraftarlarıyla İmam malik ise sırtlan eti yemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.Bu görüş Said b. Müseyyeb'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise bu hayvanın yırtıcı hayvanlardan olmasıdır.
Çünkü 3802 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere Rasulullah (s.a.), köpek dişi olan yırtıcı hayvanların etini yasaklamıştır.[814][166]

Bazı Hükümler

1. Sırtlan etini yemek helaldir.
2. Vahşi ve yırtıcı hayvanlardan av hayvanı olanlar bulunduğu gibi, av hayvanı olmayanlar da vardır.
3. Yırtıcı bir havyanı öldüren kimseye bu hareketinden dolayı bir ceza gerekmez.

4. Av hayvanlarının öldüren kimseye verilen ceza hayvanın cinsine göre belirlenir, hayvanın özel durumuna göre belirlenmez.Bir başka ifadeyle her hayvan cinsi için ödenecek ceza bellidir.Binaenaleyh hayvan hangi cinsten ise mensup olduğu cins için dince belirlenmiş olan ceza, öldüren öldüren kimse üzerine terettüb eder.Hayvanın vücutça iri veya ufak olması bunu değiştirmez.
5. Haremde bir sırtlan öldürmenin cezası bir koç kurban etmektir.
6. Mevzumuzu teşkil eden Cabir hadisi, 3802 numaralı hadisin hükmünü tahsis etmiştir.Şafiiler bu görüştedir.[815][167]

32. Yırtıcı Hayvanlar(ın Etlerini Yemek) Yasaklanmıştır

3802... Ebu Sa'labe el- Huşeni 'denrivayet olduğuna göre;
Rasulullah (s.a.) köpek dişi olan yırtıcı hayvanlar(ın etlerini) yemeyi yasaklamıştır.[816][168]

3803... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur;
Rasulullah (s.a.), yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olanları(n etini yemeyi) ve kuşlardanda pençeli olanları(n etini yemeyi) yasaklamıştır.[817][169]

3804... Mikdam b. Ma'dekeirb'den rivayet olduğuna göre; Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Dikkatli olunuz! Yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olanları(n etini yemek) helal değildir. Ehli eşek (eti ile) anlaşmalı ecnebilerin kendilerine ihtiyaç duyulan buluntu malları da helal değildir.
Herhangi bir adam bir kavme ,misafir olur da (o kavim) onu ağırlamazsa bu misafir için yarın ahirete olanlardan bu misafirlik hakkının alma hakkı vardır.[818][170]

3805... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), Hayber (savaşı) günü yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olan her hayvanın, kuşlardan da pençeli olan her kuşun (etinin) yenmesini yasakladı.[819][171]

3806... Halid b. Velid (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) ile birlikte Hayber savaşına katılmıştım. (Orada) yahudiler gelip, (müslüman) halkın (yahudilerin koyunlarını yağma etmek üzere

yahudilerin) ağıllarına koşuştuklarını (Hz. Peygamber'e) şikâyet ettiler. Rasûlullah (s.a) da (müslümanlara hitaben):
"Dikkatli olun! Anlaşmalı olarak müslüman topraklarında yaşayan gayri müslimlerin malları(nı) haksız yere (ellerinden almak) helâl olmaz. Ehli eşek (eti) size haram olduğu gibi at ve katır da haramdır. Yırtıcı hayvanlardan her köpek dişli (hayvan) ile kuşlardan her pençeli (kuş) da (haramdır)" buyurdu.[820][172]

3807... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) kedi parasını yasaklamıştır. (Muhammed) İbn Abdilmelik (ise bu cümleyi): "Kedi (etini) ve (kedi) parasını yemeyi yasakladı" (şeklinde) rivayet etti.[821][173]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şeriflerde şu mevzular ele alınmaktadır:
1- Köpek dişli olan yırtıcı hayvanların etlerini yemek yasaklanmıştır.
2- Pençeli kuşların etlerini yemek yasaklanmıştır.
3- Anlaşmalı olarak müslüman topraklarına giren ya da orada yaşayan gayri müslimlerin mallarını haksızlıkla ele geçirmek yasaklanmıştır.
4- Bir topluma misafir olan kimseyi ağırlamak o toplumun görevi, ağırlanmak da o kişinin hakkıdır. O toplum bu görevini yerine getirmediği takdirde, misafir onlardan hak talep edebilir.
5- Ehli eşek, at ve katır eti yemek yasaklanmıştır.
6- Kedi eti yemek yasaklanmıştır.
7- Kedi satıp parasını yemek caiz değildir.
Birinci maddede sözü geçen köpek dişli yırtıcı hayvanlardan maksat, köpek dişleriyle saldıran aslan, kurt ve köpek gibi hayvanlardır.
Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, metinde geçen "yırtıcı" kelimesiyle deve bu sınıfın dışında bırakılmıştır. Çünkü her ne kadar.deve köpek dişli ise de yırtıcı değildir.
Avnü'l-Ma'bûd yazan şunları kaydediyor:
"Nihâye müellifi İbnü'l-Esîr'e göre; köpek dişli yırtıcı hayvanlardan maksat, avını yakalayıp zorla parçalayıp yiyen aslan, kaplan, kurt gibi hayvanlardır. Kamus yazarına göre ise, parçalayıcı hayvanlardır. Haram olan bu yırtıcı hayvanların cinsi mevzuunda fıkıh imamları ihtilâfa düşmüşlerdir.

fmam Ebû Hanîfe'ye göre; sırtlan, fil, tarla faresi ve kedi gibi et yiyen her hayvan bu sınıfa girer ve etlerini yemek haram olur.
İmam Şafiî'ye göre ise, aslan, kaplan ve kurt gibi insanlara saldıran hayvanlardır. Sırtlan ve tilki gibi insanlara saldırmayan yırtıcı hayvanlar ise bu sınıfa girmediklerinden onların etlerini yemek helaldir."
İkinci maddede etlerinin yenmesi yasaklanan pençeli kuşlardan maksat ise, uçarken avını havada yakalayıp pençesiyle parçalayan kartal, doğan, şahin gibi kuşlardır. Pençesi olduğu halde başka hayvanları avlamayan kuşlar bu sınıfa girmediklerinden helâldir. Bu sınıfa giren kuşların etleri İmam Şafiî, Ahmed ve Ebû Hanîfe'ye göre haramdır. İmam Mâlik'e göre ise helâldir.[822][174]
Üçüncü maddede yer alan, anlaşmalı olarak müslüman topraklarında bulunan gayri müslimlerin mallarını haksızlıkla almanın yasaklanması meselesine gelince; esasen anlaşmalı olarak müslüman topraklarında yaşayan gayri müslimler ya zimmî olurlar ya da pasaportlu olarak bulunurlar. Bilindiği gibi zimmîler, anlaşma şartlarını ihlâl etmedikleri sürece, pasaportlular da pasaport süresi devam ettiği müddetçe İslâm ülkesinde kalabilirler. Zimmîler, İslâm ülkesinde güvence ile yaşamalarına karşılık müslümanlara cizye ödemek zorunda oldukları gibi, pasaportlu olanlar da yanlarında bulunan ticaret mallarının onda birini müslümanlara vergi olarak vermek zorundadırlar. İşte müslümanlarm kendi ülkelerinde yaşayan anlaşmalı gayri müslimlerden bu vergileri almaları haklarıdır. Bunun dışında gayri müslimlerin mallarından bir şey almaları haramdır. Onların bu mallan kaybolup da müslümanlarm eline geçmesi halinde hüküm yine böyledir. Ancak onların ihtiyaç duymadıkları için terkettikleri mallar bu hükmün dışındadır.
Beşinci maddede yer alan ehli eşek ve katıra gelince, bu hayvanların etleri Hanefî ve Hanbelî mezheplerinde haranı olmakla beraber Mâliki mezhebinde bu hususta iki görüş vardır. Birinci ve meşhur olan görüşe göre haramdır. İkinci görüşe göre ise mekruhtur. Ancak Hanefî, Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre annesi inek yahut babası vahşi eşek annesi kısrak olan katırların etleri helâldir.[823][175]
Fakat eşek etiyle ilgili bu 3806 numaralı hadis zayıftır. Çünkü bu hadisi rivayet ettiği söylenen Halid b. Velid, Hayber savaşında henüz müslüman

olmamıştır. Ancak 3808-3811 numaralı hadisler eşek etinin haramlığmı açıkça ifade etmektedir.
Yedinci maddede yer alan kedi eti yemek de haramdır. Çünkü kedi aslında birinci madedde yer alan yırtıcı hayvanlar sınıfına girmektedir. Bu bakımdan kedi eti yemek Hanefî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre haram, Mâlikîlere göre mekruhtur.[824][176]

33. Ehli Eşeklerin Etini Yemek

3808... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) bize (ehli) eşek eti yemeyi yasakladı ve at eti yememizi tavsiye etti.
(Bu hadisin ravilerinden) Amr (b. Dînâr, bu hadis hakkında şöyle) dedi: Ben bu hadisi Ebû Şa'sâ'ya anlattım, (bana) şu cevabı verdi: "Bizim içimizde (bulunan) el-Hakem el-Gıfârî de bu hadisten bahsederdi. (Ancak) Bahr bunu kabul etmezdi", (Ebû Şa'sâ, deniz manasına gelen Bahr sözüyle) İbn Abbas'ı kastediyordu.[825][177]

3809... Gâlib b. Ebcer'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Bize bir kıtlık (yılı) gelmişti. (Elimde bulunan) malın içerisinde (ehli) eşeklerden başka âiieme yedirebiîeceğim bir şey yoktu. Rasûlul-lah (s.a) da ehli eşek etlerini yasakladı. Peygamber (s.a)'e varıp;
Ey Allah'ın Rasûlü, bize bir kıtlık (yılı) gelip çattı. Benim mal(lar)ım içerisinde semiz eşeklerden başka aile halkına yedirebiîeceğim bir şey yok; sen ise ehli eşek etini yasaklamış bulunuyorsun, diye şikâyette bulundum.
"Sen aile halkına semiz eşek!er(in etin)den yedir. Çünkü ben on-ları(n etlerini) sadece pislik yiyen hayvanlar oldukları için yasaklamıştım." buyurdu. Yani (bu hayvanları etlerini) cellâle (oldukları için yasaklandığını anlatmak istiyordu).
Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadisin senedinde bulunan) Abdurrahman, (Abdurrahman) b. Ma'kil'dir.
Yine Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi ayrıca Şu 'be de Ubeyd Ebu 7-Hasen'den, Abdurrahman b. Ma'kil'den, o da Abdurrahman b. Bişr'den Müzeyne (kabilesin)den bazı kimselerden rivayet edilmiştir. (Bu rivayete göre) Müzeyne'nin efendisi olan Ebcer yahutta Ebcer'in oğlu, Peygamber (s.a)'e (ehli eşek eti yemenin hükmünü) sormuştur.[826][178]

3810... (Şu'be'den rivayet olunduğuna göre; bu hadisi bir de) Müzeyne kabilesine mensup iki adamdan biri diğerinden (rivayet etmiştir. Yani) Müzeyneü Abdullah b. Amr b. Avim, Müzeyncli Gâlib b. el-Ebcer'den rivayet etmiştir. (Bu hadisin senedinde bulunan) Mis'ar (şöyle) demiştir: "Peygamber (s.a)'e gelen kimsenin Gâîib (b. Ebcer) olduğunu zannediyorum." (Ravi) şu (bir numara önce geçen) hadisi (şevketti).[827][179]

3811... Amr b. Şuayb (b. Muhannned b. Abdullah b. Amr b. Âs)'ın dedesinden rivayet olmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) Hayber (Savaşı) günü, ehli eşek ile pislik yiyen hayvanların yenilmesini ve (üzerine) binilmesini yasakladı.[828][180]

Açıklama

Bu babda yer alan hadisi şerifte ehli eşek eti ile cellâle denilen pislik yemeye alışkın hayvanların etlerini yemenin ve üzerlerine binmenin yasaklandığı ifade edilmektedir.
Pislik yemeye alışmış olan hayvanların ellerini yemenin ve üzerlerine binilmesinin hükmünü 3785-3787 numaralı hadislerin şerhinde, ehli eşek eti yemenin hükmünü de bir önceki hadisin şerhinde açıkladık.
Hattâbî'nin dediği gibi; "İbn Abbas'm dışında tüm İslâm âlimleri ehli eşek eti yemenin helâl olmadığını söylemişlerdir. Ancak büyük bir ihtimalle, ehli eşek elinin yasaklanması haberi kendisine ulaşmayan İbn Abbas onların etini yemenin helâl olduğunu söylemiştir."
Hz. Peygamber’in ehli eşek eli yemeye izin verdiğini ifade eden 3809 numaralı ibn Ebcer hadîsine gelince, Musannif Ebû Davud'un süz konusu hadisin sonunda bizzat açıkladığı gibi bu hadis çok karışık yollarla rivayet edilmiştir. Bu bakımdan hadisin senedinde ihtilâf vardır. Dolayısıyla itimada şayan değildir.
Nevevî; bu hadisin senedinde ihtilâf bulunduğunu, hadisin sahihliği kabul edilse bile Hz. Peygamber'in eşek etinin yenilmesine dair verdiği bu iznin zaruret halinde olduğunu kabul etmek icab ettiğim söylüyor.
Nitekim Beyhakî de bu hadisin senedinde izdırab bulunduğunu söylemiştir.
İbn Abdilberr'in de ifade ettiği gibi, aslında Hz. Ali, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Câbir, Berâ, Abdullah b. Ebî Evfâ, Enes, Zahir el-Eslemî gibi pek çok sahâbîler Hz. Peygamber'den ehli eşek etinin haram kılındığına

dair sahih ve hasen hadisler rivayet etmişlerdir. Bu bakımdan 3809 numaralı muzdarib bir hadisin böylesine sağlam hadisler karşısında bir hüccet teşkil etmesi düşünülemez.
Bu hadisin sahih olduğu kabul edilse bile Hz. Peygamber bu izni kıtlık yılı sebebiyle arız olan umumi açlık dolayisıyle vermiş olabilir.
Hâzimî ise, Hz. Peygamber'in ehli eşek etinin yenmesine bir süre izin verdikten sonra onu tekrar yasaklamasını bir nesih olayı olarak değerlendirir. İbn Şahin de sadece biri müsbet, biri nehiy ihtiva eden iki haberi vermekle iktifa eder. Nesihten söz etmez.[829][181]

34. Çekirge Yemenin Hükmü

3812... Ebû Ya'fûr'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: İbn Ebî Evfâ'ya çekirge (yeme)yi sordum da;
Ben Rasûlullah (s.a) ile birlikte altı ya da yedi savaşa katıldım. Biz (bu savaşlarda) kendisiyle birlikte çekirge yerdik, cevabını verdi.[830][182]

3813... Selmân (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'e çekirge(nin yenilip yenilmeyeceği) soruldu.
"(Çekirge) Allah'ın ordularının en çoğu(nu teşkil etmekte)dir. Ben onu yemem ve haram da kılmam” buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (bir de) Mu 'temir, babası ve Ebû Osman kanadıyla Peygamber (s. a)'den rivayet etti (fakat) Selman'ı anmadı.[831][183]

3814... Selmân (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Rasûlulîah (s.a)'a (çekirgenin yenilip yenilmeyeceği) sorulmuş, (bir önceki hadiste geçen) cevabının aynısını vermiş:
"(Çekirge) Allah ordularının en çoğu (nu oluşturmaktadır" demiş.
(Musannif Ebû Davud'un şeyhi) Ali (b. Abdillah) dedi ki: Ebû Avvâm'ın (ismi) Fâid'dir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (bir de) Hammâd b. Seleme, Ebû’l-Avvâm'dan, o Ebû Osman'an, o da Peygamber (s.a)'den rivayet etti. (Hammâd bu rivayetinde) Selmân'ı anmadı.[832][184]

Açıklama

Cerâd: Çekirge cinsidir. Tekili cerâde gelir. Cerâde kelimesi hem erkek, hem de dişi çekirge için kullanılır.
Bu böcekler vardıkları yerde ekin ve ot adına ne varsa yiyip bitirdikleri ve orayı ekin ve ottan soyup çırılçıplak bıraktıkları için bu ismi aldıkları söylenmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de,"...Etrafa yayılan çekirgeler gibi"[833][185] âyet-i kerimesinde onların bu özelliğine işaret buyurulmaktadır.
Bir şeyden soyulan şeye de "el-cürâde" ismi verilir.
3812 numaralı hadis-i şerifte, "Hz. Peygamber ile altı ya da yedi savaşa katıldım" cümlesindeki tereddüt ifadesi ravilerden Şu'be'ye aittir. Yani ravi Şu'be, bu hadisi kendisine rivayet eden Ebû Ya'fûr'un, "altı" kelimesini mi yoksa "yedi" kelimesini mi söylediğini iyice hatırlayamadığını belirtmek için böyle tereddüt ifade eden bir kelime kullanmıştır. Söz konusu hadisi bizzat Hz. Peygamberden rivayet eden Ebû Evfâ'nın, "Biz (bu savaşlarda) kendisiyle birlikte çekirge yerdik" anlamındaki sözünden, Hz. Peygamber'in bu savaşlarda ashabıyla birlikte çekirge yediğini anlamak mümkün olduğu gibi Hz. Peygamber'in bizzat çekirge yemeyip sahâbileri çekirge yerken kendisinin bizzat onların yanında bulunduğunu anlamak da mümkündür. Hafız İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi, Ebû Nuaym'ın Tıb kitabında rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in de ashabıyla birlikte çekirge yediğinden bahsedilmesi birinci ihtimali kuvvetlendirmekte ise de, rivayetlerin ekserisinde "kendisiyle birlikte" sözü geçmediği dikkati çeken bir husustur.
Çekirge yemenin hükmü konusunda îmam Nevevî şöyle diyor:
"Müslümanlar çekirge yemenin helâl olduğunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî île İmam Ebû Hanîfe ve ulemanın büyük çoğunluğu, çekirge yemenin helâl olduğunu, bu hususta çekirgenin kesilerek başının koparılıp koparılmaması arasında bir fark olmadığı gibi kendi kendine ölmüş olması veya bir müslüman ya da bir mecûsi tarafından avlanmış olmasının önemli olmadığını söylemişlerdir. Kendi kendine veya bir sebepten dolayı ölmüş olması da bu hükmü değiştirmez.
İmam Mâlik'in meşhur olan kavline ve Ahmed b. Hanbel'den gelen bir kavle göre; bir tarafı koparılıp haşlanmış veya diri iken ateşe atılmak gibi bir sebeple ölen çekirgeyi yemek caizdir. Kendi kendine ölen bir çekirgeyi yemekse helâl değildir.

Hanefî ulemasından el-Aynî'nin açıklamasına göre; Mâlikî uleması çekirgenin helâl olabilmesi için kesilmiş olmasını şart koşmuşlardır. Ayrıca çekirgenin nasıl kesileceği de Mâlikîler arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre onun kesilmesi başının koparılmasından ibarettir. İbn Vehb, "Onun kesilmesi yakalanmasıdır" demiştir. İmam Mâlik'e göre ise yakalanıp başının koparılması ya da haşlanması veya kızartılması onun kesilmesi demektir.[834][186]

Mâliki ulemasından İbnü'I-Arabî, Endülüs çekirgelerinin zararlı oldukları için yenilmelerinin caiz olmadığını söylemiştir.

Hz. Peygamber'in, "Ben onu yemem" buyurması şer'î bir sakınca olduğu için yemediğini ifade etmez. Çünkü eğer çekirge yemede şer'î bir sakınca bulunsaydı ümmetini de bundan nehyetmesi gerekirdi.

Bu bakımdan Hz. Peygamber'in çekirge etini yemekten çekinmesinin şer'î bir sakıncadan dolayı değil de şahsî yaratılışından ileri gelen çekirgeye karşı duyduğu isteksizlik ve tiksintiden doğduğunu kabul etmek gerekir.

Her ne kadar bu hadis bazen Selmân atlanarak mürsel olarak rivayet edilmişse de tabiînin mürselleri makbul olduğundan bunun önemi yoktur.

Hz. Peygamber'in,"Çekirgeler Allah'ın ordularının sayıca en çok olanlarıdır" mealindeki sözüne gelince; gerçekten "Rabbinin ordularını ancak kendi bilir."[835][187] âyet-i kerimesinde de açıklandığı gibi Allah'ın orduları sayılamayacak kadar çoktur. Gazap ettiği milletler üzerine bu ordularım göndererek onlardan intikamını alır. Çekirgeler de Allah'ın ordularındandır. Allah gazap ettiği kavimler üzerine çekirgeleri göndermek suretiyle onları açlık ve kıtlığa mahkum eder. Ancak sahih hadislerde açıklandığına göre Allah'ın yaratıkları arasında sayıca en çok olanı melekler olduğundan mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "Çekirgeler Allah'ın sayıca en çok olan ordularıdır" sözünü, "Allah'ın ordularından olan çekirgeler yine Allah'ın ordularından olan kuşlardan daha çokturlar" şeklinde anlamak gerekir.[836][188]

35. (Suda Kendi Kendine Zahiren Sebepsiz Olarak Ö1üp) Suyun Yüzüne Çıkan Balıkları Yemenin Hükmü

3815... Câbir b. Abdullah' dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

"Denizin (sahile) attığı veya (deniz sularını) kendisinden geri çektiği (için açıkta kalan) şeyleri yeyiniz. (Fakat) denizde (kendiliğinden zahiri bir sebep olmaksızın ölüp de) su yüzüne çıkan şeyleri yemeyiniz."
Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyan es-Sevrî, Eyyub ve Hammâd da hadisi Ebu'z-Ziibeyr'den rivayet etti fler ve bunların üçü de rivayet zincirini) Câbir üzerinde durdurdular, (Hz. Peygambere kadar uzandıramadılar). Bazen bu hadis (in rivayet zinciri) zayıf bir şekilde îbn Ebî Zi'b, Ebu'z-Zübeyr ve Câbir yoluyla Hz. Peygamber (s.a)'e dayandırılarak rivayet edilmiştir.[837][189]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Suda kendi kendine, zahiren sebepsiz olarak olup de suyun yuzune çıkan balıklar yenmez diyen[838][190] Hanefîlerin delilidir.
Bu görüş Câbir (r.a) ile İbn Abbas (r.a) dan da mevkuf olarak rivayet olunmuştur. Mîrkât yazarının da ifade ettiği gibi, haram ve helâl konularında sahabeden gelen mevkuf rivayetler merfû hadis hükmündedir.
Hidâye müellifinin dediği gibi, zahiren sebepsiz olarak kendi kendine ölen bir balığı yemek Hanefîlere göre mekruh; İmam Mâlik ile İmam Şafiî ve İmam Ahmed ve Zahirîlere göre böyle bir balığı yemek helâl olmakla beraber yememek evlâdır.
Bu görüşte olan fıkıh imamlarının ve taraftarlarının Kitap'tan delilleri;"Hem kendinize hem de yolculara bir geçimlik olmak üzere deniz avı ve onu yemek, size helâl kılındı"[839][191] âyet-i kerimesidir. Çünkü bu âyet-i kerime deniz hayvanlarının insanlar tarafından avlanarak yakalananlarını İçerisine aldığı gibi kendiliğinden ölerek insanların eline geçeni de kapsamına almaktadır.
Sünnetten delilleri ise, "Bize iki ölü (hayvan) helâl kalındı: Birisi balık, diğeri çekirge"[840][192] mealindeki hadis-i şerifle, "Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir" mealindeki 83 numaralı hadis-i şeriftir. Çünkü bu hadis-i şeriflerde, zahiren sebepsiz olarak ölüp de su yüzüne çıkan balıkla, insanlar tarafından avlanarak veya zahirî bir sebeple öldükten sonra ele geçen balıklar arasında bir ayırım yapılmamaktadır.
Hanefî ulemasının delili ise mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle Hz. Ali'nin, "Bizim çarşımızda kendiliğinden ölüp de su yüzüne çıkan balık

alışverişi yapmayın" sözü ve İbn Abbas'ın, rivayet ettiği, "Deniz öldürdükten sonra su yüzünde sürüklenip dururken bulduğunuz deniz hayvanlarını yemeyiniz" mealindeki hadislerdir.
Aynî'nin de açıkladığı gibi, mevzumuzu teşkil eden Câbir hadisi çeşitli rivayetlerle te'yid edilmiştir.
Bu görüşte olan Hanefi âlimlerine göre, aksi görüşe sahip olan fıkıh âlimlerinin delil olarak sarıldıkları Mâide sûresi 96. âyetinde onların görüşlerini isbatlayan bir ifade mevcut değildir.
Hidâye yazarı Merginânî'nin açıkladığı üzere sahâbilerden bir topluluk da bu görüştedirler.[841][193]

36. Leş Yemek Zorunda Kalan Kimse

3816... Câbir b. Semüre'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Bir adara (Medine'de, siyah taşlarıyla meşhur olan) Hârre isimli yere ailesi ve çocuğu ile birlikte konakladı. (Orada bulanan) başka bir adam (ona), "Benim (burada) devem kayboldu, eğer bulursan onu yakala" dedi. Kısa bir süre sonra (o kimse bu) deveyi buldu. (Fakat devenin) sahibi bulunamadı. Derken (elinde kalan) deve hastalandı..Karısı ona "Bunu kes" dediyse de adam kabul etmedi. Deve öldü. (Bu sefer kadın kocasına), "Bunu kes, yağını ve etini pastırma yapar yeriz. (Çünkü biz çok açız, zaruret halindeyiz)"- dedi. (Adam): "(Hayır), Rasûlullah (s.a)'a danışıncaya kadar (bunu kabul edemem)" dedi. Sonra Rasûlullah (s.a)'a gelip bunu sordu. (Hz. Peygamber de):
"Senin yanında seni buna muhtaç olmaktan kurtaracak (bir şey) var mı?" diye sordu. (Adam) "Hayır" cevabını verdi, (Bunun üzerine);
"(Öyleyse) onu yeyiniz" buyurdu.
(Tam o sırada devenin) sahibi çıkageldi. (Adam da başından geçen) olayı anlattı. (Devenin sahibi olayı öğrenince adama), "Onu kes-şeydin ya!" dedi. (Adam da),'"Senden utandım (da kesemedim)" karşılığını verdi.[842][194]

3817... el-Fücey' el-Âmirî'den rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Rasûlullah (s.a)'a gelip;
(Ey Allah'ın Rasûlu), bize ölü (hayvan eti) helâl kılınmadı mı? demiş. (Hz. Peygamber de ona):

"t Sizin yemeğiniz nedir." diye sormuş, (el-Fücey'de): "Akşamleyin bir bardak, sabahleyin de bir bardak süt içeriz" cevabını vermiş.
(Musannifin hadis rivayet ettiği kimselerden olan) Ebû Nuaym (künyesiyle tanınan el-Fazl b. Dükeyn) dedi ki: Ukbe (b. Vehb) bana (metinde geçen) "İğtibâk" kelimesini, sabahleyin bir bardak (süt içmek); "el-ıstıbah" kelimesini de akşamleyin bir bardak (süt içmek) diye açıkladı.-
(Hz. Peygamber de):
"Yemin olsun ki (bu hal) açlıktır. (İçilen bu kadarcık süt açlığı gidermeye yetmez)" buyurmuş ve (bu halleri devam ettiği sürece, ölmeyecek kadar) o leşi (yemelerini) onlara helâl kılmış.
Ebû Dâvûd dedi ki: (Metinde geçen kelimesinin kökü olan) "el-ğabûk", gündüzün son vakit(ler)idir. kelimesinin kökü olan) "sabûh" ise, gündüzün ilk anlarıdır.[843][195]

Açıklama

Bu babda bulunan hadis-i şerifler de insanların, açlık gibi bir zaruret halinde başkalarına ait haram ligayrihi bir yiyeceği ve leş gibi haram liaynihi olan bir yiyeceği yemelerinin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Fıkıh âlimleri, zaruret halinin çeşitli tariflerini yapmışlarsa da bu tarifler içersinde en özlü olanı Mecelle şârihi Ali Haydar Efendi'nin yapmış olduğu şu tariftir: "Bir kimse memnu'u tenâvül etmediği (almadığı) takdirde helaki müstelzim olan (gerektiren) haldir."
Hattâbî bu hadisle ilgili açıklamasında şöyle diyor:
"Sabahleyin ve akşamleyin içilen bir bardak süt aslında insanın yaşamasını sağlamaya yettiğinden burada zaruret hali söz konusu değildir. Ve dolayısıyla bu hadis-i şerif insanın açlığını giderinceye kadar leş yemesinin helâl olduğuna delâlet eder. Nitekim Mâlik b. Eıies bu görüştedir. İmam Şafiî'den gelen iki rivayetten birine göre İmam Şafiî de bu görüştedir.
Gerçekten böyle yemeye İhtiyacı olan bir kişiyi bundan menetmek, onu mubah olan bir fiilden menetmek olacağı için asla caiz değildir. Bu görüştekilere göre; böyle bir kimsenin durumu, nikahlamak için hür bir kadın bulamadığından zina etme tehlikesiyle karşı karşıya kalan ve bu durumdan kurtulmak için bir cariye ile evlenmek isteyen hür bir adamın haline benzer. Bu adamın, iffetini en aşağı seviyede bile olsa korumuş olmak için cariyeyi nikahlaması nasıl menedilemezse, bütün gıdası sabah ve

akşam içtiği bir bardak sütten ibaret olan bir kimse de leş yemekten menedilemez.
İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise, bir kişinin leşten yemesi ancak zaruret halinde caiz olur. Yani leşten yemediği takdirde hayatını devam ettiremeyecek duruma düştüğü zaman bu leşten yiyebilir ve sadece ölmeyecek kadar viyebilir. Zaruret haline düşmeyen bir kimsenin leş yemesi caiz olmadığı gikendisini ölümden kurtaracak miktardan fazla yemesi de caiz değildir. Şafiî imamlarından el-Müzenî de bu görüştedir. Aynı görüş Hasan-i Ba-sî'den de rivayet edilmiştir."
Bezlü'l-Mechûd yazarının, hocası Muhammed Yahya'dan naklettiği gibi, Musannif Ebû Dâvûd herhalde bu hadis-i şerifleri burada mensub olduğu Şafiî mezhebinin bu mevzudaki görüşünü te'kid etmek için zikretmiştir.
Bu hadislerde başkasına ait bir hayvanı kesip yemenin helâl olabilmesi ve bir leşin yenebilmesi için zaruret halinin bulunmasından bahsedilmemiş olmasını bu mevzudaki görüşlerine bir delil saymak istemiştir. Bu hadis-i şeriflerden böyle bir hüküm çıkarmak isteyenlere verilecek cevap şudur:
1- Her ne kadar birinci hadiste, kişinin başkasına ait bir hayvanı kesip yemesi için yemediği takdirde ölecek duruma düşmüş olması kaydı yoksa da bu hadisin umumi ifadesi âyet ile kayıtlanmış ve ölümden kurtulacak kadar leş yiyen bir kimsenin leşten daha fazla yemesinin haram olduğu âyet-i kerimede[844][196] hükme bağlanmıştır. Binaenaleyh usûlde mukarrer olduğu veçhile sözü geçen âyet-i kerimedeki kayıt mutlak olan bu hadisin hükmünü de kayıtlar.
2- Sabah akşam birer bardak süt içen bir aileye leş yemeleri için ruhsat verildiğini ifade eden ikinci hadisle ilgili cevap şudur:
Şurasını iyi kavramak gerekir ki, hadis-i şerifte anlatılmak istenen sabah akşam içilen birer bardak süt ailenin tümünün içtiği süttür. Yani ailenin tüm fertlerinin sabah akşam aldıkları gıdanın tümü iki bardak sütten ibarettir, her birisi sabah akşam birer bardak süt içiyor değildir. Bu durumda olan bir ailenin açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunda ise şüphe yoktur.
Hadis sarihleri, insana haram yemeyi mubah kılan açlık meselesiyle ilgili olarak şu yedi mesele üzerinde durmuşlardır:
1) Haramı muvakkaten helâl kılan açlığın ölçüsü nedir?

Cumhur ulemaya göre, açlıktan dolayı haram yemenin muvakkaten de olsa caiz olabilmesi için, bu açlığın devam etmesi halinde sahibini ölüme götürecek dereceye ulaşması lâzımdır.

2) Bu duruma düşen bir kimsenin haramdan yiyebileceği miktar nedir?

Hanefîlere göre bu miktar zaruret haline düşen kimseyi ölümden kurtaracak kadar olan miktardır. Bu mevzuda îmam Ahmed ve Şafiî'den gelen rivayetlerden meşhuru budur. İmam Mâlik'ten gelen güvenilir rivayete ve İmam Şafiî ile îmam Ahmed'ten gelen meşhur olmayan rivayete göre, bu-duruma düşen bir kimsenin haramdan karnını doyuruncaya kadar yemesi caizdir.

3) Bu duruma düşen kimsenin eline geçen bir haramdan yemesinin hükmü nedir? Farz mıdır, mubah mıdır?

İmam Şafiî ve İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten daha sağlam görülenine göre farzdır. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik de bu görüştedirler. Ancak Ebû Yusuf'a göre mubahtır. Bu görüş Şâfü ile İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur.

4) Bu hüküm hem sefer hem de hazarda geçerli midir? Yoksa sefer haline mi münhasırdır?

Cumhuru ulemaya göre bu hüküm hem sefer, hem de hazar hali için geçerlidir. İmam Ahmed'den bir rivayete göre ise bu hüküm sadece sefer halinde geçerlidir.

5) İslâm devletine isyan ederek sefere çıkıp da bu yolculuklarında zaruret derecesine ulaşan bir açlığa düşen kimseler için de bu ruhsattan yararlanma hakkı var mıdır, yok mudur?

Hanefî ulemasına göre bu durumda olan kimselerin bu ruhsattan yararlanma hakları yoktur. Ancak İmam Şafiî ile İmam Ahmed ve İmam Mâlik'e göre bu kimseler için de bu ruhsat geçerlidir.

6) Bu duruma düşen kimselerin leş yemeleri ile şarap içmeleri arasında bir fark var mıdır?

Hanefîlere göre bir fark yoktur. Usûlüne göre her ikisinden de faydalanılabilir. İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre ise şaraptan faydalanılamaz.

7) Bir kimse, ileride düşeceği şiddeti açlık halini düşünerek eline geçen bir leşi yanına azık olarak alabilir mi?

İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten en sahih olanına göre, bu durumda olan kimsenin eline geçirdiği bu leşi yanma azık olarak alması caizdir.

İmam Şafiî ile îmam Mâlik de bu görüştedirler. İmam Ahmed'den gelen diğer bir görüşe göre ise caiz değildir.[845][197]

37. Bir Sofraya İki Çeşit Yemeği Birden Koymanın Hükmü)

3818... İbn Ömer'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah (s.a):
"(Şu anda) Önümde esmer buğday (unun)dan (yapılmış); yağ ve sütle karışık beyaz bir ekmek olmasını ne kadar arzu ederdim" demiş.
Bunun üzerine (orada bulunan) cemaaten biri kalkıp bu ekmeği hazırlayıp (Hz. Peygamber'in önüne) getirmiş. (Hz. Peygamber ekmeği görünce onu getiren zata):
"Bu (yağ) neyin içerisinde (bulunuyor) idi?" diye sorunca;
Keler (derisin)den (yapılmış) bir kap içerisindeydi, diye cevap vermiş.
(Bunu işiten Hz. Peygamber):
"Onu (derhal önümden) kaldır" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis münkerdir.
Yine Ebû Davûd dedi ki: (Senedinde bulunan) Eyyub, (Eyyub) es-Sahtiyânî değildir.[846][198]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir öğünde birden fazla katık yemenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Çünkü her ne kadar Hz. Peygamber yağ ve sütle karıştırılmış olan bir ekmeği, sofradan kaldırtmışsa da bunun sebebi, iki katığın bir arada bulunması değil, ekmekte bulunan yağın keler derisinden yapılmış bir tulum içerisinde olmasıdır.
Hz. Peygamber yemeğin önüne getirilmesiyle, onda çirkin bir koku duymuş olmalı ki hemen bu yemeğin yağının nerede muhafaza edilmekte olduğunu sormuş ve gerçeği öğrenince yemeği yememiştir.
Bu durum Hz. Peygamber'in bir öğünde birden fazla yemek yemeyi caiz gördüğünü ifade eder.
"Ancak iki yemeği birden yemenin caizliğinde ulema arasında ihtilâf vardır. Gerçekten de seleften bazılarının bunu caiz görmediklerine dair bir rivayet vardır ama onların bu görüşü kerahet-i tenzihiyyeye hamledilmiştir. Her ne kadar selef-i sâlihîn, dinî bir maslahat bulunmaksızın çeşitli yemekler

yemeyi alışkanlığa ve gevşekliğe yok açabileceği endişesiyle pek iyi karşılamamışlarsa da, bir sofrada birden fazla katık yemekte bu sakıncaların dışında bir sakınca görmemişlerdir. Çünkü çeşitli yemekler yiyen kimselerin tüm organları bu yemeklerden bir haz aldıkları ve şükrünü dile getirdikleri için çeşitli yemekler yemekte bir sakınca olduğu söylenemez.
Hatta selef-i sâlihînin de bir sofrada birden fazla yemek bulundurdukları bilinmektedir.
Burada önemli olan, iki yemeği bir anda ağza koymamaktır. Yemeğin birinden alınan lokmayı yutmadıkça diğerinden ağza almamaktır. Meselâ, etle ekmeği bir anda yiyen kimse ağzındaki eti yutmadan ekmeği, ekmeği yutmadan da eti ağzına koymamalıdır. Nitekim Türkler buna riayet etmektedirler. Çünkü bu Hz. Peygamber'in sünneti idi."[847][199]
Esasen, "De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haranı etti?"[848][200] âyet-i kerimesiyle, Hz. Peygamber'in yaş hurma ile birlikte hıyar yediğini ifade eden 3835 numaralı hadis ve tereyağı ile kuru hurmayı birlikte yemeyi sevdiğini ifade eden 3837 numaralı hadis de bunu ifade etmektedir.[849][201] Hadis-i şerifte söz konusu edilen keler yemenin hükmü ise 3793 numaralı hadisin şerihinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Musannif Ebû Davud'un bu hadisin münker olduğunu söylediği halde onu Sünen'ine almasının sebebine gelince; Bezi yazarının da dediği gibi, Taberanî'nin zayıf bir senetle rivayet ettiği, "Hz. Peygamberce, içinde bal ve süt bulanan bir kap getirildiğinde; Ben iki katığı bir arada yemem ama başkalarının yemesini de yasaklamam" dediğine dair zayıf bir hadisin zayıflığını isbatlamak için olsa gerektir. Çünkü buradaki hadis iki yemeğin bir sofrada yenebileceğini ifade ettiği için Taberanî'nin rivayet ettiği hadisin zayıflığını bir ölçüde isbatlamaktadır.[850][202]

38. Peynir Yemek

3819... İbn Ömer'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'e Tebük (seferin)de bir (parça) peynir getirildi. (Hz. Peygamber de) bir bıçak istedi, sonra Besmele çekip (bıçakla peyniri) kesti.[851][203]

Açıklama

Peynir yemenin helâl olduğunu ifade eden bu hadis-i şerif aynı zamanda) bir işe başlarken Besmele çekmenin sünnet olduğuna, peyniri bıçakla kesmenin caiz olduğuna ve sütün peynir olması için kullanılan mayanın temiz olduğuna da delâlet etmektedir. Çünkü mayasız peynir olmayacağına göre, peynirin temiz olması mayanın da temiz olmasını gerektirir.[852][204]

39. Sirke Hakkında Gelen Hadisler

3820... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
“Sirke ne güzel katıktır” buyurmuştur.[853][205]

3821... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a): "Sirke ne güzel katıktır" buyurmuştur.[854][206]

Açıklama

Sirke de Hz.Peygamber'in beğendiği ve övdüğü katıklardandır.Çünkü temini kolay ve ekonomiktir. Kanaatkar insanların yediği bir katıktır.
Hattâbî, mevzumuzu teşkil eden bu hadisi açıklarken şöyle demiştir:
"Hz. Peygamber bir katık olarak sirkeyi överken aslında yemeklerde tutumlu olmayı, israftan ve oburluktan kaçınmayı, nefsin var gücüyle yemeye sarılıp ona güvenmekten uzak kalmasını övmüştür.
Fahr-i Kâinat Efendimiz bu sözüyle sanki şöyle demiştir: "Sirkeyi ve sirke gibi ucuz ve kolaylıkla temin edilen katıkları, diğer katıklara tercih ediniz. Fazla pahalı yemekler yemeye kendinizi alıştırmayınız. Çünkü ağır yemekler şehveti artırır, şehvet ise hem dine hem de vücuda zararlıdır." Hz. Peygamber'in sirkeyi güzel bir katık olarak nitelendirmesi sebebiyle fıkıh âlimleri; hiç katık yememek üzere yemin eden bir kimsenin ekmekle sirke yemesiyle yemininin bozulacağını söylemişlerdir."
Bu mevzuda Bezlü'l-Mechûd yazarı da şöyle diyor:
"Hattâbî'nin; "bu hadiste övülmek istenen aslında yemeklerde iktisatlı olmaktır" sözü; aslında burada övülmek istenen bizzat iktisattır, sirke ise dolaylı olarak övülmektedir anlamına gelir. Nevevî ise; hadis-i şerifte

övülmek istenen bizzat sirkedir. İktisat, şehvetleri terk gibi dinî esaslar ise bu hadisle değil başka hadislerle açıklanmıştır, diyor ki doğrusu da budur."
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisler mana bakımından aynı oldukları halde Musannifin onları ayrı ayrı rivayet etmesinin sebebi senetlerin farklı olmasıdır.[855][207]

Bazı Hükümler

1. Sirkeye katık denebilir.
2. Sofraya oturanları iştahlandırabilmek için yiyeceklerden söz edilebilir.
3. Bir şeyin aslı değişince hükmü de değişir. Şıra şarap olunca pis ve haram olur, sonra sirkeye çevrilince temiz ve helâl olur.[856][208]

40. Sarmısak Yemek

3822... Câbir b. Abdillah (r.a) Rasûlullah (s.a)'m;
"Sarımsak veya soğan yiyen kimse bizden uzak dursun. -Yahutta mescidimizden uzak dursun- ve evinde otursun" buyurduğunu söyledi.(Yine Câbir şöyle dedi):
Hz. Peygamber (s.a)'e (bir gün) içinde taze sebze bulunan bir tabak getirildi de onda (çirkin) bir koku duydu, (bu kokunun ne olduğunu) sordu. (Bunun üzerine) tabakta bulunan sebzelerin neler olduğu kendisine haber verildi. (Tabaktaki sebzelerin neler olduğunu anlayınca) yanında bulunan sahâbîlerden birine (işarette bulunarak); "Bu sebzeleri şuna götürünüz" buyurdu. (O sahâbî de, Peygamber (s.a)'in bu hareketini) görünce (bu sebzeleri) yemek istemedi.
(Hz. Peygamber):
"Sen ye,(benim yemediğime bakma). Çünkü ben senin konuşmadığın kimselerle konuşuyorum" buyurdu.
(Ravi Ahrnedb. Salih) dedi ki: İbn Vehb, (metindegeçen) "bedr" kelimesini "tabak" diye tefsir etti.[857][209]

3823... Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a)'ın yanında sarmısak ve soğandan bahsedildi ve;
Ey Allah'ın Rasûlü, bunların hepsinin (içinde kokusu) en fazla olanı sarımsaktır. (Artık) sen onu bize haram kılıyor musun? diye soruldu.

Peygamber (s.a) de;
“Onu yiyiniz, (fakat) onu yiyen kimse kokusu kendisinden gidinceye kadar şu mescide yaklaşmasın" buyurdu.[858][210]

3824... Huzeyfe'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) üç defa şöyle buyurmuştur:
"Kıbleye tüküren kimse kıyamet gününde (Allah'ın huzuruna) tükürüğü iki gözünün arasında olarak gelir. Kim de şu pis (kokulu) sebzeyi yerse (bizim) mescidimize yaklaşmasın."[859][211]

3825... İbn ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
"Şu bitkiden yiyen kimse mescidlere yaklaşmasın" buyurmuştur.[860][212]

3826... Muğîre b. Şu'be'den rivayet olunmuştur:
Bir gün sarımsak yiyip (namaz kılmak üzere) Peygamber (s.a)'in mescidine varmıştım, (Ben) mescide girince Peygamber (s.a) (herhalde benden) bir koku hissetti(ki), namazım bitirince;
"Her kim şu (sarmısak ismi verilen) bitkiyi yerse kokusu (kendisinden iyice) gidinceye kadar (mescidimize) yaklaşmasın" buyurdu.
Namazı tamamlayınca yanma varıp;
Ey Allah'ın Rasûlü, Allah için elini bana vereceksin, dedim. (Elini lütfedip bana verdi, ben de) elini (tutup) yenimin arasından göğsüme götürdüm. O sırada ben göğsü sarılı idim. (Göğsümün sarılı olduğunu anlayınca);
"Senin özrün var" buyurdu.[861][213]

3827... (Muaviye b. Kurre'nin) babasından rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) (sarmısak ve soğan diye bildiğimiz) şu iki bitkiyi yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:
"Bunları yiyen mescidlerime yaklaşmasın. Eğer mutlaka yemeniz gerekiyorsa pişirmek suretiyle onlar (da bulunan ağır kokular) i gideriniz (de ondan sonra yiyiniz)."
(Bu hadisin ravisi Muaviye) dedi ki: (Hz. Peygamber, "iki bitki" kelimesiyle) soğan ve sarmısağı kasdetmiştir.[862][214]

3828... Şüreyk (b. Hanbel)'den rivayet olunduğuna göre; Ali (a.s):

"Pişirilmiş olması dışında sarımsağın yenmesi yasaklanmıştır" buyurmuştur. Ebû Dâvûd dedi ki: (Senette ismi geçen) Şüreyk '(ten maksat, Şüreyk) b. Hanbel'dir.[863][215]

3829... Ebû Ziyâd Hıyar b. Seleme'den rivayet olunduğuna göre; Kendisi Âişe (r.anha)'ye soğanı sormuş da (Hz. Âişe): "Rasûlullah (s.a)'in yediği son yemek, içinde soğan olan bir yemekti" cevabını vermiş.[864][216]

Açıklama

Her ne kadar Arapçada, "Şecer" kelimesinin gövdesi ve dalı olan ağaçlar için kullanıldığı bilinmekte ise de efsahu'l-fusahâ olan Fahr-i Kâinat Efendimiz'in bu kelimeyi soğan ve sarmısak için de kullanması; bu kelimenin gövdesi, dalı budağı olmayan sarmısak ve soğan gibi bitkilere de şamil olduğunu gösterir.
"Bedr" kelimesi ise, aslında dolunay anlamına geldiği halde burada ay gibi yuvarlak olması sebebiyle mecazen "tabak" anlamında kullanılmıştır.
kelimesi, "göğsü isâbe, yani sargı ile sarılı" demektir.
İbnü'l -Esîr'in en-Nihâye isimli eserinde açıkladığı gibi, araplar acıkıp da açlıklarını giderecek bir çare bulamadıkları zaman karınlarına bir sargı bağlayıp sargının altına birtaş koyarlardı. Aşağıda da açıklayacağımız gibi burada karnı sanlı denmeyip göğsü sanlı dendiğine göre bu sargıyı sarmanın sebebinin karın açlığı olmayıp tansiyon yükselmesi gibi kalp atışlarının düzensizliği ile ilgili bir rahatsızlık olması gerekir. Nitekim Fahr-i Kâinat Efendimizin, "Senin mazeretin var" buyurması da bunu gösterir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, 3822 numaralı hadis iki ayrı hadisi ihtiva etmektedir. Ancak her iki hadis de birbiri ile ilgili oldukları ve ravileri de aynı olduğu için bir arada ve bir senet altında rivayet edilmişlerdir.
Aslında hadisin başından kelimesine kadar olan kısımda zikredilen olay Hayber'de; daha aşağı kısımda zikredilen olay da hicretin ilk zamanlarında olmuştur ki iki olay arasında en az altı yıl vardır.
Bu, hicretin ilk zamanlarında Hz. Peygamber'e sarmısak yemenin hükmü ile ilgili olarak soru yöneltilmesi hadisesi Hafız İbn Hacer'e göre Hz. Peygamberdin Ebû Eyyub el-Ensârî'nin evinde kaldığı sırada ve onun evinde olmuştur.

Görüldüğü gibi bu gelen hadisler sarmısak yemenin yasaklandığını İfade etmektedirler.
Ancak hadisler bazı Zâhirîlerce farklı anlaşıldıklarından onlar sarmısak yemenin hükmü konusunda farklı bir neticeye vararak çiğ sarmısak yemenin haram olduğunu söylemişlerdir. Bunların dışında kalan fıkıh ulemasına göre, çiğ sarmısak yemek haram değil mekruhtur. Bu kerahatin illeti insanlan rahatsız eden kokusudur. Hatta Câbir'den gelen, "İnsanların rahatsız olduğu şeyden melekler de rahatsız olur"[865][217] meâlindeki hadis-i şerifte de ifade edildiği üzere bu koku sadece insanlara ulaşmakla kalmaz meleklere kadar ulaşır.
Nitekim 3822 numaralı hadis-i şerifte geçen, "Çünkü ben senin konuşmadığın kimselerle konuşurum" mealindeki cümlede meleklerin sarmısak kokusundan rahatsız oldukları ifade edilmektedir.
'Sarımsağın haram olmadığının delili ise, "Ey cemaat, Allah'ın bana helâl kıldığı bir şeyi haram etmek benim elimde değildir. Şu var ki ben bu bitkinin kokusundan hoşlanmıyorum[866][218] meâlindeki hadistir.
Çiğ sarımsağın hükmü böyle olmakla beraber pişmişi mekruh değildir. Nitekim 3827-3829 numaralı hadislerin üçü de bunu açıkça ifade etmektedir. Merhum Ahmed Naim Efendi'nin açıklamasına göre, "soğan, pırasa, turp gibi fena kokulu sebzeler de sarmısak gibidir."[867][219] Nil.ekim 3822 numaralı hadis ile, "Rasûlullah (s.a) soğan ve pırasa yemeyi yasakladı"[868][220] mealindeki hadis-i şerif ve Tabaranî'nin Câbir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerif[869][221] de bunu ifade etmektedir.
İmam Mâlik'den rivayet olunduğuna göre, turp kokusu duyulursa sarmısak gibidir. Mâlikî fukahasından Kadı Iyâz, "geğirme ile kokusu çıkarsa" kaydını koymuştur.
Binaenaleyh sarmısak gibi çirkin kokulu sebzeleri çiğ olarak yemek mekruhtur. Bunları yiyenler kokuları kayboluncaya kadar, mescide giremezler. Zâhirİyye ulemasına göre, bu gibi sebzeleri yemek cemaati terke sebebiyet vereceğinden haramdır.
Sarmısak gibi fena kokulan yiyen kimselerin, bu koku kendilerinden gidinceye kadar mescide gitmeleri caiz olmadığı gibi, ilim ve zikir meclisi gibi toplantılara gitmeleri de caiz değildir. Mescidin çevresi de bu mevzuda mescid gibidir. Ancak bu nehiy sokağa, çarşı ve pazara şamil değildir.

Kadı Iyaz, "Cemaatte hazır olanların hepsi de bu gibi sebzeleri yemiş iseler bu kerahat kalkar" demiş ise de aslında mescid boş olsa bile melâike-ye hürmet etmek gerekir.
Bu gibi sebzeleri yiyenlerin mescide girmelerinin yasaklanması sebebi, oradaki insanları ve melekleri rahatsız etmek olduğundan, kıyas yoluyla; ağzı ve yarası ağır kokanların, kasap, balıkçı, cüzzâmlı, alaca hastalığına yakalanmış kimselerin cemaata devam etmemelerine fetva verilmiştir.[870][222]
3824 ve 3825 numaralı hadislerde sarmısak yiyenin mescidlerden uzak durması emredildiğinden mescidlerle ilgili bu emrin sadece Hz. Peygamber'in mescidine mahsus olmayıp bütün mescidlere şamil olduğu anlaşılır.[871][223]

Bazı Hükümler

1. Çığ sarmısak yiyerek mescide gelmek mekruhtur.
2. Sarmısak gibi kerih kokan soğan, pırasa, turp gibi şeyler de sarmısak hükmündedir.
3. Sarmısak ve benzeri sebzeleri yiyenler mescide gelmemelidirler.
4. Hadislerde sarmısakla soğanın zikredilmesi çok yenildikleri içindir.
5. Ulemadan bazıları bu hadisi delil göstererek cemaata devamın farz olmadığını söylemişlerdir.
6. Sarmısak soğan gibi şeyleri yemek cemaati terk hususunda özür sayılabilir.[872][224]

41. Hurma Yemek

3830... Yusuf b. Abdullah b. Selâm'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur;
Ben Peygamber (s.a)'i, bir ekmek parçası alıp üzerine de bir hurma koymuş (olduğu) halde:
"Bu bunun katığıdır" derken gördüm.[873][225]

3831... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):
“İçinde hurma bulunmayan bir evin halkı açtır" buyurmuştur.[874][226]

Açıklama

Tıybî'nin açıklamasına göre, kuru hurmanın başlı başına bir yemek olduğu bilindiği fakat onun bir katık olarak yendiği halk arasında bilinmediği halde burada ondan katık diye bahsedilmesi, onun müstakil bir yiyecek olmakla beraber katık olarak da yenmeye müsait bir yiyecek olduğunu gösterir.
Bir başka ifadeyle Bezi yazarının da dediği gibi, hurma aslında yalnız başına yenen müstakil bir yiyecek olmakla beraber ondan katık diye bahsedilmesi mecaizdir.
3831 numaralı hadİs-İ şerifte, içerisinde hurma bulunmayan bir ev halkının aç olduğundan bahsedilmesi; bütün geçim kaynağını hurma teşkil eden Medineliler içindir. Çünkü Hz. Peygamber devrinde Medinelilerin yegâne geçim kaynağı hurma idi, hurması olmayan bir aile açtı. Hz. Peygamber bu sözüyle o günkü Medine halkının ekonomik yapısını dile getirmiş olabilir.
Tıybî'nin açıklamasına göre ise, Hz. Peygamber bu sözü ile ülkelerinde bol hurma yetişen milletleri hurmanın kıymetini bilmeye ve kanaatkar olmaya davet etmek istemiş de olabilir.
Bazıları da, "Hz. Peygamber bu sözüyle hurmanın diğer meyveler arasındaki üstünlüğünü ifade etmek istemiştir" dediler.[875][227]

42. (İçerisinde) Kurtlu Hurma (Bulunan Hurmaları) Yerken (İçlerinde Kurt Bulunup Bulunmadığını İyice) Araştırmak (Gerekir)

3832... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a)'e (geçen seneden kalma) ekşimiş bir hurma getirildi de (içinde bulunan kurtlan) çıkar(ip at)mak üzere bu hurmayı iyice bir gözden geçirmeye başladı.[876][228]

3833... İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a)'e (bazen) içinde kurt bulunan hurmalar getiriirdi de... (Ravi İshak sözlerine devam ederek bir önceki hadisin manasını (ifade eden sözler) söyledi.[877][229]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler içindeki kurtları çıkarmadan kurtlu hurma yemenin caiz olmadığını ifade etmektedir. Çünkü kurtar pistir. Yüce Allah Kur'an-ı

Kerim'inde, "...Onlara güzel şeyleri helâl, çirkin şeyleri haram kılar"[878][230] âyetiyle pis şeyleri haram kılmıştır. Bu mevzuda Aliyyü'I-Kârî şöyle diyor:
"Taberanî, hasen bir senetle İbn Ömer'den Hz. Peygamber'in hurmaların içinde kurt araştırmayı yasakladığına dair merfû bir hadis[879][231] rivayet etmişse de bu hadis yeni hurmalar hakkındadır ve vesveseyi önlemek içindir. Hurmayı gözden geçirmeden yemenin caiz olduğunu bildirmek için de öylemiş olabilir."
Bezlü'l-Mechûd yazan ise şöyle diyor:
"Her ne kadar Aliyyü'1-Kârî böyle demişse de, hadis-i şerifte kurtlu hurmaları yemenin mekruh olduğu bildirildiğine göre; içinde kurt bulunması ihtimali kuvvetli olan bir hurmayı iyice kontrol etmeden yemenin mekruh olması fakat içinde kurt bulunması ihtimali zayıf olan bir hurmayı kontrol etmeden yemenin ise caiz olması, içinde kurt bulunduğu kesin olarak bilinen bir hurmayı ayıklamadan yemenin de haram olması gerekir. Bunun caiz ve tenzihen mekruh olduğu söylenemez."[880][232]

43. (Toplu Halde) Yemek Yerken İki Hurmayı Birden Yemek

3834... İbn Ömer'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), (iki hurmayı) birleştirerek yeme) yi yasakladı ve: "Ancak (sofrada bulunan yemek) arkadaşlarının izin vermeleri müstesnadır" buyurdu.[881][233]

Açıklama

İmam Nevevî bu hadisi açıklarken şu görüşlere yer veriyor: "Bu hadisteki iki hurmayı birden yemekle ilgili yasağın hükmü üzerine ulema ihtilâfa düşmüştür. Bazıları bu yasağın haram ifade ettiğini ileri sürerken, bazıları kerahat ifade ettiğini, bazıları da bu yasağa uymanın âdabtan olduğunu ileri sürmüşlerdir. Doğrusu ise bu yasakla ilgili hüküm, duruma göre değişir.
Eğer hurma sofrada bulunan kimselerin ortak malı ise sofrada bulunan cemaatin tümünün rızası olmadıkça iki hurmayı birleştirerek yemek haramdır. Cemaatin rızaları, açıkça söylemek yahut sarahat yerini tutacak bir karine veya nazı geçme gibi bir şeyle olabilir. Hepsinin razı olup olmadığında şüphe varsa çifter çifter yemek haramdır.

Yiyecek içlerinden birine ait olursa yalnız onun rızası şarttır. Onun rızasını almadan ikişer yemek haramdır. Fakat yiyecek sahibinin ikişer ikişer yemesi caizdir. Bununla beraber sofrada bulunan kimselerden izin alması müstehabtır. Eğer yiyecek azsa ev sahibinin misafirlerle beraber, eşit olarak yemiş olmak için, ikişer ikişer yemekten kaçınması iyi olur. Yemek artacak kadar çok ve acele yemeyi gerektiren bir işi varsa o zaman ikişer ikişer yemekte bir sakınca yoktur. Ancak edeb, açgözlülük ifade eden bu tür davranışlardan kaçınmayı gerektirir."
Hattâbî, "Hurmayı veya başka bir yiyeceği ikişer ikişer kaldırarak yemenin yasaklanması, müslümanhğm ilk devirlerinde yiyecek sıkıntısı çekildiği dönemlere aittir. Bugün bu sıkıntı geçtiğinden söz konusu yasak da yürürlükten kalkmıştır" demişse de İmam Nevevî, Hattâbî'nin bu görünüşünü reddederek kendi görüşünün doğru olduğunu beyan etmiştir.[882][234]

44. Bir Sofrada İki Sebze Ve Meyveyi Birlikte Bulundurmak

3835... Abdullah b. Ca'fer'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), hıyar ile yaş hurmayı birlikte yermiş.[883][235]

3836... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) karpuzla yaş hurmayı birlikte yerdi ve;
"Şunun sıcağını şunun soğuğuyla, şunun soğuğunu da şunun sıcağıyla kırıyoruz" buyururdu.[884][236]

3837... Büsr'ün Sülem kabilesine mensub (Abdullah ve Atiyye isimlerindeki) iki oğlundan rivayet olunmuştur; dediler ki:
Rasûlullah (s.a) (bir gün) yanımıza geldi. (Kendisine) tereyağı ve kuru hurma ikram ettik. Tereyağı ile kuru hurmayı (birlikte yemeyi çok) severdi.[885][237]

Açıklama

Kıssa: Acur ve hıyar manalarına geldiği için burada bu iki manadan biri kastedilmiş olması gerekir.

el-Bittîh: Kavun ve karpuz anlamına geldiği gibi kendisinden sonra ah-dar (yeşil) sıfatı getirilirse karpuz, asfarr (sarı) sıfatı getirilirse kavun anlamına gelir.

Ancak Hafız Ibn Hacer, bir hadis-i şerifte[886][238] Hz. Peygamber'in kavunla hurmayı birleştirerek yediğinden bahsedilmesine bakarak, burada bu kelimeyle karpuz değil kavun kastedilmiş olması gerektiğini söylemektedir.
Fakat kavundaki soğukluk özelliği karpuzda da bulunduğundan burada bu kelimeyle karpuz ve kavun kastedilmiş olması neticeyi değiştirmiş olmaz.
Bu hadis-i şerifler bir yemekte iki çeşit meyve veya sebze yemenin caiz-liğine delâlet etmektedir.
İmam Kastalânî'nin açıklamasına göre, ulema bir yemek vaktinde iki çeşit sebze veya meyve yemenin caizliğinde ittifak etmişlerdir.
Şurasını da ifade etmek isteriz ki bu bab ile 37. babı karıştırmamak gerekir. Çünkü bu babda işlenen, bir yemek vaktinde iki çeşit sebze veya meyve yemek konusudur. 37. babda işlenen ise bir yemek vaktinde iki çeşit yemek yeme konusudur.[887][239]

45. Ehli Kitabın Kaplarında Yemek Yemek

3838... Câbir (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) ile birlikte savaşa çıkar (ve savaşta) müşriklerin (yemek) kaplarından ve su kaplarından bazılarını ele geçirirdik. (Yemek pişirirken ve su içerken) onlardan yararlandık. Bu hareketimizden dolayı (Hz. Peygamber) bizleri hiç ayıplamadı.[888][240]

3839... Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Rasûlullah (s.a)'a:
Biz (bazen) ehl-i kitapla karşılaşıyoruz, tencerelerinde domuz (eti) pişiriyorlar, bardaklarında şarap içiyorlar. (Bu durumda bizim onların kaplarım kullanmamız caiz olur mu)? diye sormuş. Rasûlullah (s.a) da:
"Eğer onlardan başka kaplar bulursanız bulduğunuz kaplarda yiyiniz içiniz. Fakat başka kaplar bulamazsanız onların kaplarını suyla yıkayınız ve (onlarda) yiyiniz, içiniz" buyurmuş.[889][241]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre, 3838 numaralı hadis-i şerif müşriklerin yemek ve su kaplarından yemek yemenin ve su içmenin caizliğini ifade etmekle beraber, aslında bu cevaz mutlak değildir. Bu bakımdan söz konusu cevazın 3839 numaralı hadiste yeralan "başka bir kap bulamama" ve bir de "yıkama" şartlarıyla kayıtlı olduğunu unutmamak gerekir. Binaenaleyh müşriklerin kaplarını kullanmanın caiz olabilmesi için onlardan başka bir kap bulamamış olmak, ikinci olarak da onları temiz su ile iyice yıkamak şarttır.
Onların suları ile elbiselerine gelince; eğer onlar pislikten sakınmayan, elbise temizlemede idrar kullanan kavimlerden değillerse suları ve elbiseleri temiz sayılır. Aksi takdirde pislik değmediği kesin olarak bilinmedikçe pis sayılır.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Şerhu'1-İkna' isimli eserde şöyle deniyor:
"Eğer bu müşrikler ibadetlerini bir takım necasetler kullanarak yapmıyorlarsa onların kaplarını kullanmak caizdir. Nitekim Fahr-i Kâinat Efendimiz, müşrik bir kadının yolculukta kullandığı bir su kabından abdest almıştır."
Hz. Peygamber'in hicret yolculuğu esnasında Hz. Ebû Bekir'in müşrik bir çobana sağdırdığı sütü o çobanın kabından içmesi de bunu gösterir.
Muğnî yazarı İbn Kudâme, mecûsilerle puta tapanların ehl-i kitap olmadıklarını söylemiş; Mâlikî ulemasından Kâdî de onların yemeklerinin ve yedikleri etlerin ölü hayvan etinden hâli olmayacağı cihetle onların kullandıkları kapları kullanmanın caiz olmayacağını bildirmiştir.
Ebu'l-Hattâb ise bu mevzuda ehl-i kitapla ehl-i kitap olmayan müşrikler arasında bir fark görmemiştir ki İmam Yâfiî'nin görüşü de budur. Delili ise Hz. Peygamber'in ve sahâbîlerinin müşrik bir kadının yolculukta kullandığı su kabından abdest almalarıdır. Ahmed b. Hanbel'in bu mevzudaki görüşü de Kâdî'nin görüşü gibidir.
Hanefî ulemasından el-Aynî de bu mevzuda şöyle diyor: "Aslında ehl-i kitap ile mecusilerin kapları temizdir. Bununla beraber yıkanması müstehaptır. Pis olduklarının kesin olarak bilinmesi halinde bu kapları yıkamak icab eder."

Nitekim 3839 numaralı hadiste, "Onlar tencerelerinde domuz pişiriyorlar... (onların kaplarını kullanalım mı)?" sorusuna karşılık Hz. Peygamber'in,"Başka bir kap bulamazsanız onları yıkayınız ve onlardan yiyiniz, içiniz"
karşılığını vermesi de bu görüşü teyid eder.
Bu hususta Ahmed Davudoğlu ise şöyle demektedir: "Bu tafsilat, başka kap bulunduğu zaman ehl-i kitabın kaplarım kullanmanın mekruh olmasını iktiza eder. Halbuki fukaha ehl-i kitabın kaplarından başkası bulunsun bulunmasın, yıkamak şartıyle bu kaplardan yiyip içmenin kerahatsiz caiz olduğunu söylemişlerdir.
Bu meselenin cevabı şudur: Yasaklanmadan murad içerisinde domuz eti pişirilen kaplarla şarap kaplarıdır. Bunlar yıkandığı halde kullanılmasının yasak edilmesi, iğrençliğinden ve pislik konmak için hazırlanmış olduklanndandir. Fukahamn muradı ise, küffârın ekseriyetle necasette kullanmadıkları kaplardır."[890][242]

46. Deniz Hayvanlarının Etlerini) Yemek

3840... Câbir (r.a)'den rivayet olmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) bizi (Habat gazasına) göndermişti. Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'i da başımıza komutan tayin etmişti. Kureyş'in bir kervanı ile karşılacaktık. Bir dağarcık hurmayı bize azık olarak vermiş, verecek başka bir şey de bulamamıştı.
Ebû Ubeyde b. el-Cerrah, her birimize bu hurmalardan (sadece) birer tane veriyordu. Biz de onu çocuğun meme emdiği gibi emiyorduk, sonra da üzerine bir su içiyorduk. Bu bize o gün geceye kadar yetiyordu. Bir de sopalarımızla (selem) ağac(ınm) yaprağına vuruyorduk; (düşen) yaprağı su ile ıslatıp yiyorduk. (Nihayet) denizin kenarına vardık. (Denizin kıyısında) kum yığını gibi büyük bir cisim yükselmeye başladı. Yanına vardığımız zaman bir de ne görelim, anber denilen balıkmış. Ebû Ubeyde (onu görünce); "Bu bir leştir ve bize helâl değildir" dedi. Sonra, "Hayır, biz Rasûlullah (s.a)'ın elçileriyiz ve Allah yolunda (sefere çıkmış durumda)yız; ve siz buna şiddetle muhtaçsınız. Binaenaleyh (bunu) yiyiniz" dedi. Biz orada bir ay kadar kaldık. Üç yüz kişi idik. Hatta bu balıktan yiye yiye semizleşmiştik. (Rasûlullah) (s.a)'a dönünce bu durumu ona anlattık.

"O Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden biraz var mı ki ondan bize de yediresiniz" buyurdu.
Bunun üzerine biz (ondan bir kısmım) gönderdik, (Hz. Peygamber de onu) yedi.[891][243]

Açıklama

Hadis-i şerifte anlatılan hâdise, hicretin 8. senesinde yapılan Sîfu'1-Bahr (deniz kenarı) gazvesi diye anılan sefer sırasında vuku bulmuştur. Sefer sırasında sahâbiler açlıktan ağaç yaprakları yedikleri için bu askerlere Ceyşü'l-Habat (yaprak askerleri) ve bu sefere Habat Gazvesi de denir.
Bu sefer müslümanlarla savaş halinde bulunan Cüheynelilerle çarpışmak ve müslümanlarla barış halinde bulunan Kureyşlilere ait bir kervanı Cü-heynelilere karşı korumak için yapılmıştır.
Gerçi Hudeybiye Muahedesi, Kureyş kervanını korumak vazifesini müs-lümanlara yüklemiyordu ama Kureyş kervanının Cüheynelilerin eline geçmesi bunları güçlendireceği için müslümanlar bu kervanın onların eline geçmesini önlemek mecburiyetinde idiler.[892][244]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, ihtimal ki Ebû Ubeyde ve etrafındaki sahâbîler, ölü hayvan eti yemenin haram olduğunu biliyorlar, fakat deniz hayvanlarının ölüsünü yemenin helâl olduğunu bilmiyorlardı. Sonradan, kendilerinin zaruret halinde bulunduklarını göz önünde bulundurarak bu yolculukta onu yiyebileceklerine hükmettiler ve yediler. Hz. Peygamber, o balıktan yemek suretiyle ölü balık etinin zaruret hali olmadan da yenilebileceğini göstermiş oldu.
Eğer zaruret haline binaen böyle bir ictihadda bulunmuş olsalardı, "zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunurlar"[893][245] kaidesince ondan doyasıya yememeleri gerekirdi diye itiraz edilirse; "Onlar Allah yolunda ve Allah ve Rasûlünün hizmetinde bulundukları sürece bundan doyasıya yiyebileceklerine dair ictihadda bulunarak böyle hareket etmiş olabilirler" şeklinde cevap verilebilir.
Esasen 3817 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, zaruret halinde bulunan bir kimsenin açlığını giderinceye kadar leşten yiyebileceğini söyleyen fıkıh âlimleri de vardır. Bu yönüyle bu hadis-i şerif bu görüşte olan ulemanın görüşünü teyid etmektedir.

Bu mevzuda gelen hadislerde, söz konusu sefere katılan sahâbilerin yanlarına aldıkları yiyecekler konusundaki rivayetler çeşitlidir. Kimisinde "yiyeceklerimizi boynumuzda taşıyorduk"[894][246] derlerken, kimisinde "Ebû Ubeyde yiyeceklerini bir kaba topladı"[895][247] kimisinde de, "bize birer tutam verdi, sonra birer hurma vermeye başladı"[896][248] denilmektedir.
Kadı Iyaz bu ifadelerin arasını şöyle uzlaştirmıştır: "Peygamber (s.a) bu zevatın yanlarında olan yiyeceklerinden başka kendilerine bir kap kuru hurma vermişti. İhtimal ki onların yiyecekleri arasında bu dağarcıktan başka hurma yoktu. Ebû Ubeyde'nin onlara birer hurma vermesi yanlarındaki yiyecekler bittikten sonradır."[897][249]

Bazı Hükümler

1. Orduya mutlaka bir komutan lâzımdır.
2. Asnab-ı kiram son derece kanaatkar ve sabırlı idi.
3. Peygamber zamanından sonra da olduğu gibi onun zamanında da ictihad yapmak caizdir.
4. Denizde yaşayan hayvanların ölüsü mubahtır. Balık hususunda söz yoksa da denizde yaşayan diğer hayvanlar hakkında ihtilâf vardır.
İmam A'zam'a göre balıktan başka deniz hayvanı yenmez; balığın da sebepsiz öleni yenmez. Şâfiîlere göre kurbağa yenmez. Çünkü öldürülmemesi hakkında hadis vardır. Kurbağadan maada hayvanların yenilip yenilmeyeceği hususunda üç vecih vardır. Essah olan veçhe göre hepsi yenir.
Kurbağadan gayri deniz hayvanlarının etlerini yemenin mubah olduğu Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur. İmam Mâlik'e göre kurbağa da dahil olmak üzere bütün deniz hayvanları yenir.[898][250]

47. İçine Fare Düşen Yağı Yemenin Hükmü

3841... Meymûne (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre;
Bir fare yağ içine düşmüş ve (hâdise) Peygamber (s.a)'e haber verilmiş. Bunun üzerine (Rasûlullah);

"(Fareyi ve) etrafını atınız ve (kalan kısmı) yiyiniz" buyurmuştur.[899][251]

3842... Ebû Hureyre(r.a)'denRasûlulllah (s.a)'m şöyle dediği rivayet olunmuştur:
"Yağ içine bir fare düştüğü zaman (bakınız) eğer (yağ) sıvı ise ona yaklaşmayınız."
(Bu hadisin ravisi) Hasen (b. Ali) dedi ki: Abdürrezzak (şöyle) dedi: "Bu hadisi genellikle Ma'mer ZührVden o da Übey b. Abdullah'dan o da Meymûne (r.anha)'dan o da Peygamber (s.a)'den rivayet etmiştir.”[900][252]

3843... İbnü'I-Müseyyeb'den rivayet edilen bir önceki Zührî hadisinin bir benzerini de Ahmed b. Salih ile Abdürrezzak (şu senetle) rivayet ettiler: Abdurrahman b. Bûzeveyh, Ma'mer, ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah, İbn Abbas, Meymûne, Peygamber (s.a).[901][253]

Açıklama

Hattâbî, bu hadis-i şerifleri açıklarken şöyle diyor:
"Metinde geçen "ona yaklaşmayınız" sözü iki manaya gelebilir:
1) İçine fare düşen erimiş bir yağa asla yaklaşmayınız. Binaenaleyh onu yiyip içmek caiz olmadığı gibi aydınlanmak için lamba gazı olarak ya da gemileri yağlamakta yağ veya boya olarak kullanmak veya satmak da caiz değildir.
2) Böyle bir yağı sakın yeme ve içmede kullanmayınız, ama yeme ve içmenin dışında ondan faydalanabilirsiniz."
Tuhfe yazarı da bu mevzuda şu görüşlere yer veriyor: "Bu hadis-i şerif, suyun dışındaki sıvıların, az olsun veya çok olsun, içlerine bir fare düşmekle pisleneceklerine delâlet etmektedir.
Ancak su böyle değildir. Çünkü az sular içlerine fare düşmekle pislenirlerse de çok sular farenin düşmesiyle renklen, kokulan ve tatlarında bir değişme olmadıkça pislenmezler.
Zeytinyağına gelince, içine fare veya başka bir pislik düşerse onun da pisleneceğine ve bu haliyle yenmeyeceğine ulema-ittifak etmişlerdir. Fakat böyle bir zeytinyağını satmanın caiz olup olmadığı ulema arasında ihtilaflıdır. Ulemanın ekserisine göre onu satmak da caiz değildir. Ancak İmam Ebû Hanîfe, onun satışını caiz görmüşlerdir. Ondan yeme içme

dışında faydalanmanın caiz olup olmadığı meselesi de ulema arasında ihtilaflıdır. Ulemadan bir topluluk, "ona yaklaşmayınız" sözüne bakarak, ondan başka türlü faydalanmanın da yasak olduğunu söylemiştir. İmam Şafiî'nin bu mevzuda ileri sürdüğü iki farklı görüşten biri böyledir.
Ulemadan diğer bir topluluğa göre ise ondan aydınlanmada lamba gazı, boyacılıkta yağ olarak faydalanmak caizdir.
İmam Ebû Hanîfe'nin görüşü böyle olduğu gibi, İmam Şafiî'den gelen rivayetlerin en sağlamı da böyledir."[902][254]
Hanefî mezhebinde içerisine pislik düşen sıvıların temizlenmesi için bir de kaynatma ve oyma yolları vardır ki bunu merhum Mehmed Zihni Efendi şöyle anlatır:
"Yüzeyi yüz arşından küçük olan sıvı maddelere necaset isabet etmesinde; meselâ pekmez, bal ve süt gibiler üç defa kendi misli kadar su ile kendi miktarları kalıncaya kadar kaynatmakla temizlenir.
Oyarak temizleme: Bu türlü temizlik donmuş yağ gibilerde yapılır. Donmuş olan yağ ve ağda gibilere necaset isabet ettiğinde yalnız orası pislendiğinden çevresiyle birlikte oyularak alınıp atılır. Gerisi temiz kalır.
Yağın sıvısı katısından çok oldukça necasetin dokunması hepsini pislendirmiş olacağından ancak su ile yıkanarak temizlenir. Pekmez gibi olanlar ise kaynatılarak temizlenir. Meğer ki^ağ ve pekmez havz-ı kebir büyüklüğünde ola. O takdirde havz-ı kebir hükmüne göre amel edilir."[903][255]
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; "Eğer farenin düştüğü anda yağın erimiş halde mi katı halde mi yoksa yarısı katı yarısı sıvı halde mi olduğu kesin olarak bilinmiyorsa farenin yağa, katı iken düştüğü kabul edilir. Çünkü Hz.Peygamber böyle yapmıştır.
Bir pisliğin bir yağın içine ne zaman düştüğü bilinmediği zaman ise, "Bir emr-i hadisin akreb-i evkatma izafeti asıldır"[904][256] kaidesine uyularak o anda düşmüş olduğuna hükmedilir."[905][257]

48. İçine Kara Sinek Düşen Bir Yemeği Yemek

3844... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Birinizin (içinde sulu yemek bulunan) kabına kara sinek düştüğü vakit onu (tamamen yemeğin içine) batınniz. Çünkü onun bir kanadında hastalık (yapan mikrop), diğerinde de şifa vardır ve o (tehlikelerden) içinde hastalık bulunan kanadıyla korunur. (Bu nedenle yemeğe bu kanadıyla düşer, diğer kanadı ise dışarda kalır). Binaenaleyh (şifalı kanadındaki şifayı yemeğe bırakarak öbür anadıyla bıraktığı hastalığı tesirsiz hale getirmek için) onun her tarafını (yemeğe) batırınız."[906][258]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Hattâbî şöyle diyor:
"Hadis-i şerif, köpek gibi hakkında pis olduğuna dair şer'î bir delil bulunmayan tüm hayvanların vücutlarının temiz olduğuna ve sinek gibi akar kanı olmayan canlıların, içine düştükleri sıvıları pisletmeyeceklerine delâlet etmektedir.
Ulemanın pek çoğunun görüşü budur. Ancak İmam Şafiî'nin bu mev-zudaki iki görüşünden birine göre, bu canlılar içine düştükleri az miktarda sulan pisletirler.
Yahya b. Ebû Kesîr'in de akrebin içine düştüğü az suyu pislediğini söylediği rivayet edilmiştir. Ulemanın büyük çoğunluğu ise aksi görüştedir.
Bazı kimseler, sineğin bir kanadında zehir bir kanadında da şifa bulunmasını akıllarına siğd ıramı yarak bu hadisi tenkid etmeye yeltenmişlerdir.
Oysa bunun sayılamıyacak kadar örnekleri vardır. Her hayvanın vücudunda soğuk ve sıcak, kuruluk ve yaşlılık gibi birbirine zıt unsurların bulunduğu herkesin malumudur. Yüce Allah bu zıt unsurların arasını uzlaştırarak sahipleri için faydalı bir kuvvet haline getirmiştir. Akıllı insana düşen; karnında bal iğnesinde zehir taşıyan arıya bal ve petek yapmasını öğreten yüce Allah'ın, sineğe kendisini zehirli kanadıyla savunmasını öğretebileceğim kabul ederek hak ve hakikati inkâra yeltenmemek, hâdiselere ibret nazariyle bakmaktır. Kulluğun ve imtihanın gereği de budur."[907][259]

49. Yere Düşen Lokma(Yı Yemek)

3845... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre;

Rasûlullah (s.a) yemek yediği zaman parmaklarını üç defa yalar ve şöyle buyururdu:
"Biriniz lokması (yere) düştüğü zaman (bulaşan toz, toprağı) ondan gidersin ve onu yesin. Şeytana bırakmasın." Sonra bize yemek kabını silmeyi emrederek şöyle buyurdu:
"Şurası bir gerçek ki, hiç biriniz yemeğinin neresinin kendisi için bereketli olduğunu bilemez."[908][260]

Açıklama

Hadis-i şerifte, yemek yerken şu üç şeye riayet edilmesi gerektiği ifade buyuruluyor:
1- Kişi yemekten sonra parmaklarına bulaşan yemek artıklarını yalamah, bu artıkları kendi hallerine bırakmamalıdır.
2- Yere düşen lokmayı yerden alıp üzerine bulaşan tozları giderdikten sonra onu yemeli, şeytana bırakmamalıdır.
3- Yemek kabının dibinde kalan artıkları iyice silip yemelidir. Hadis-i şerifte bu şekilde hareket etmemizi gerektiren hikmet ise, "Hiç
biriniz yemeğinin neresinin kendisi için bereketli olduğunu bilemez" cümlesiyle açıklanmaktadır.
Bu durumda yemek yiyen kimsenin, yediği yemeğin parçalarından kalan kısımları, kırıntıları toplayıp yemesi gerekir. Bu hem yemekteki manevi bereketi elde etmemizi sağlar, hem de nimete şükür borcunun ödenmesine ve dolayısıyla nimetin ziyadeleşmesine vesile olur.[909][261]

Bazı Hükümler

1. Zararlı hayvanın zararından sakınmak için onları öldürmek caizdir.
2. Yemeğin bereketini elde etmek için yemekten sonra kendileriyle yemek yenen parmaklan yalamak müstehaptır. Zahirîlere göre farzdır.
3. Yemekten sonra yemek kabında kalan artıkları orada bırakmayıp yemek ve yere düşen lokmayı alıp tozunu silkerek yemek müstehaptır.
4. İnsanlar gibi yiyip içen şeytanlar vardır.
5. Şeytanlar insanlara daima musallat olmaya çalışırlar.[910][262]

50. Hizmetçinin Efendi(si) İle Birlikte Yemek Yemesi

3846... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Birinizin hizmetçisi, dumanına ve sıcağına katlanarak kendi-sine'bir yemek hazırlayıp getirecek olursa (yemeği kendisi ile birlikte) yemesi için onu yanına .oturtsun. Şayet yemek az olursa eline bir yada iki lokma koyuversin.[911][263]

Açıklama

Bu hadis-ı şerifte, bir insanın, kendisine bir takım güçlüklere katlanarak yemek hazırlayıp gelen hizmetçisini yanına oturtup yemeği onunla beraber yemesi, yemeğin az olması halinde ise hiç olmazsa yemekten birkaç lokmayı onun eline tutuşturuvermesinin müstehab olduğu anlatılmaktadır.
Hadis-i şerifte, yemeğin az olması halinde efendinin hizmetçisinin eline bir iki lokma tutuşturuvermekle sorumluluktan kurtulacağı ifade edildiğinden, Hattâbî bu hadisin; efendinin kendi yediğini aynen hizmetçisine yedirmesinin farz olmadığına, fakat müstehab olduğuna delâlet ettiğini söylemiştir. Hattâbî'ye göre, efendiye farz olan hizmetçinin karnını doyurmak ve avret mahallerini örttürüp soğuk ve sıcaktan koruyacak şekilde giydirmektir. Kaliteli yemek yedirmek ve kaliteli giydirmekle mükellef değildir.
İbn Münzir'in açıklamasına göre, tüm İslâm uleması hizmetçiye bulunduğu çevrede herkesin yediği yiyeceklerden yedirmenin farz olduğunu söylemişlerdir.[912][264]

51. (Yemekten Sonra Eli) Mendil(le Silmek)

3847... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz (yemeğini) yediği zaman elini yalamadıkça yahutta yalatmadıkça mendille silmesin."[913][265]

3848... (Abdurrahman b. Kâ'b b. Mâlik'in) babasından rivayet olunduğuna göre;

Rasûlullah (s.a), (yemeğini) üç parmakla yermiş ve yalamadıkça elini silmezmiş.[914][266]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şerifler yemeği üç parmakla yemenin ve yemekten sonra elleri yıkamadan veya mendile silmeden önce ele bulaşmış olan yemek kırıntılarını yalamanın Hz. Peygamber'in âdet-i seniyyelerinden olduğu ifade buyurulmaktadır.
Hanefî ulemasından Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre;
"Bir veya iki parmakla yemek kibir alâmetidir. Dört parmakla yemek ise yemeğe düşkünlük ve hırs alametidir. Şeytan yemeğini iki parmağı ile yer. Bu bakımdan Rasûl-i Zişan Efendimiz yemeklerini sürekli üç parmağıyla yermiş. Ancak mazeret hallerinde veya üç parmağın yeterli olmadığı bazı yemekleri dört parmakla yemenin caiz olduğunu göstermek için dört parmakla yediği de olmuştur.
Bu sebeple ulema yemeği üç parmakla yemenin müstehab olduğunu, zaruret olmadıkça dördüncü ve beşinci parmaklan kullanmaktan kaçınılması gerektiğini söylemişlerdir.[915][267]
Yemekten sonra parmaklan yalamak ise 3845 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, yemeğe saygı ile ilgili olduğu kadar yemeğin bereketinin neresinde olduğu yani yenen kısımda mı, yoksa parmaklara bulaşan kısımlarda mı olduğunun bilinememesiyle ilgilidir. Binaenaleyh yemeğin bereketi şayet parmağa bulaşan kısımda ise onu yalamadan silen kimse bu yemeğin feyzinden mahrum kalacaktır.
Meselenin ehemmiyetine binaen müslümanlar yemekten sonra parmaklarını yalamaya teşvik edilmiş ve bir hadiste; "Yemekten sonra yemek kabını ve parmaklarını yalayan kimseyi Allah dünyada da âhiretle de doyurur" buyurulmuştur.[916][268]
Ulema bu emre uymanın müstehap olduğunu söylemiştir. Hadis-i şerifte geçen, "yahutta yalatmadıkça" anlamındaki söz, insanın yemekten sonra elindeki bulaşığı koyun keçi gibi bir hayvana yalattırmasının da caiz olacağına delâlet etmektedir.[917][269]

52. Kişi Yemeğini Yiyince Nasıl Dua Eder?

3849... Ebû Ümame (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Sofra (üzerinde bulunan yemekler yenip kaplar) kaldırılınca, Rasûlullah (s.a);
"Çok samimi, bereketli, (bizim kusurumuzdan dolayı da) yetersiz (olan), bırakılamayan ve kendisine ihtiyaçtan kurtulmak mümkün olmayan hamd Allah'adır, (ey) Allah(ım)" diye dua edermiş.[918][270]

3850... Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) yemeğini bitirince şöyle dua edermiş:
"Bizi doyuran, bize içiren ve bizim müslümantardan olmamızı sağlayan Allah'a hamdolsun."[919][271]

3851... Ebû Eyyub eî-Ensârî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) (bir şey) yediği veya içtiği zaman;
"Yediren, içiren ve yedirip içirdiği şeyi kolaylıkla boğazdan geçirip hazmettiren ve artıkları için bir çıkış yolu yaratmış olan Allah'a hamdolsım" diye dua ederdi.[920][272]

Açıklama

Hattâbî, metinde geçen kelimesinin "Allah" kelimesinin sıfatı olduğunu kabul ederek: "...yediren (fakat kendisi) yedırilmeyen"[921][273] âyetinin ışığı altında bu kelimeye, "O Allah ki, herşeye yeter, yedirir, içirir, fakat kimse ona yedirip içiremez ve yetemez" manasını vermiştir. kelimesine ise, "Rabbin seni bırakmadı ve danlmadı"[922][274] âyetinin ışığında, "O Allah ki, kendisinden istemek, elinde bulunan nimetlere rağbet etmek asla terkedilemez." manası vermiştir.
Yine Hattâbî'ye göre metinde geçen kelimesi "Her zaman kendisine müracaat edilen" anlamına gelmektedir ki kastedilen yüce Allah'dır.
Ancak bazı sarihler bu kelimelerin "el-hamdu" kelimesinin mef'ulu mut-lakı durumunda olan mahzuf bir mastarın sıfatı olduğunu kabul etmişlerdir.[923][275] Tercümemizde biz de bu görüşü esas aldık.
Bütün bu hadis-i şerifler yemekten sonra Allah'ın vermiş olduğu dünyevî nimetlere ve uhrevî nimetlerden olan iman nimetine şükretmenin ve bu

nimetleri dile getirmenin müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Bu ise "El-hamdülillahillezi et'amane ve sekâna ve caalenâ minel müslimîn" demekle yerine gelmiş olur.
Bu konuda İsmail Lütfi Çakan şöyle demektedir:
"Fesahat, muktezây-i hale göre ifade-i meramda bulunmak, belagat ise kavuşulan nimete göre teşekkürde bulunmak, dua etmek de Allah katında makbuliyet demektir. Yemek bir nimettir. Doymuş olmanın değerini açlık çekene sormak gerekir. Yemeğin boğazdan rahatlıkla geçmesi ve hazmedilmesi en az yemek bulabilmek kadar hatta ondan da büyük bir nimettir. Lokması boğazında kalmış bir insanın ızdırabmı tasavvur etmek veya yediği yemeği hazmedemiyen bir sindirim sisteminin vereceği elemi hayal etmek yapılacak en güzel duanın Hz. Peygamber'in yaptığı bu dualar olduğunu anlamak için yeterlidir.
Bütün bunların ötesinde boşaltım aygıtının bulunması ve normal olarak görev yapması başlıbaşına fevkalâde bir nimettir. Yiyen, hazmeden ve fakat artıkları dışarı atamayan bir vücudun elem ve ızdırabmı ifade edebilmek mümkün değildir.
Seçili ve kafiyeli, uzun uzun ve müretteb sofra dualarında böylesine kısa ve fakat ihatalı, gerçekten şükür ifade eden bir dua bulmak mümkün müdür?”[924][276]

53. Yemekten (Sonra) El Yıkama

3852... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Elinde yemek artığı ve kokusu varken onu yıkamadan uyuyup da (uykusu esnasında) kendisine zararlı bir böcek ilişen kimse, (başına gelenden dolayı) kendisinden başka kimseyi suçlamasın."[925][277]

Açıklama

Gamar; yağ, kir ve et kokusu anlamlarına gelen bir kelimedir. Türkçede yemek artığı ve yağları olarak ifade edilir.
Yemek bulaşıklarından hoşlanan bazı haşereler, yemek yeyip ellerini yıkamadan uyuyan bir kimsenin uykuda bulunmasını fırsat bilerek üzerine

çullanırlar ve elinde bulunan yemek bulaşıklarını yemek isterler. Bu sırada onun vücudunu da ısırarak kendisini zehirleyebilirler.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif; özellikle uykuya varacak kişilerin yemekten sonra ellerindeki yemek artıklarını yıkamalarının diğer yemeklerden sonra el yıkamaya nisbetle daha da büyük bir önem kazandığına dikkati çekmektedir.[926][278]

54. Yemekten Sonra Yemek Sahibine Dua Etmek

3853... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ebu'i-Heysem b. et-Teyyihân, Peygamber (s.a) için bir yemek hazırlamıştı. Peygamber (s.a) ile sahâbîlerini (bu yemeğe) çağırdı. (Yemeği) bitirdikleri zaman (Hz. Peygamber sahâbîlerine):
"Kardeşinizi (bu ziyafetten dolayı) mükâfatlandırınız" buyurdu. (Sahâbîler): Ey Allah'ın Rasûlü, onu mükâfatlandırmak nasıl olur? dediler. (Hz. Peygamber de):
"Bir adamın evine gidilir, yemeği yenir, içeceği içilir; sonra (yiyip içen kimseler) ona dua ederlerse, işte bu onu mükâfatlandırmaktır" buyurdu.[927][279]

3854... Enes (r.a)'den rivayet olduğuna göre;
Peygamber (s.a), Sa'd b. Ubâde'ye (misafir olarak) gelmiş. (Sa'd da) kendisine ekmek ve zeytinyağı ikram etmiş. Peygamber (s.a) (bunları) yedi(kten) sonra:
“Sizin yanınızda oruçlular iftar ettiler. Yemeğinizi salih kimseler yedi ve melekler de sizin için dua ettiler" buyurmuş.[928][280]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, bir yemeğe davet edilen kimsenin yemekten sonra ev sahibine dua etmesinin müstehab olduğunu, bu duanın ev sahibine büyük manevî mükâfat kazandıracağını; müslümanlara ziyafet veren kimselere meleklerin de duacı olduğunu ifade etmektedir.[929][281]

33- YÜZÜK KONULARININ BAŞI

1. Mühür (Yüzük) Edinme Konusundaki Hadisler

4214... Enes b. Malik (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a) bazı yabancılara mektup yazmak istedi. Kendisine, "Onlar mühürsüz mektubu okumazlar" denildi, bunun üzerine gümüşten yüzük bir mühür edindi. Ve ona (Muhammedün Rasûlullah) Muhammed Allah'ın Resulu'dür" cümlesini kazıttı.[930][1]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki bir rivayetinde Hz. Peygamber (s aym yabancılardan bazılarına mektup yazmak istediği, diğer bir rivayetinde de Romalılara mektup yazmak istediği ifâde edilmektedir. Buharî'deki başka bir rivayette "Muhammedün Resûlullah" cümlesinin üç satır halinde nakşedilmiş olduğu her satırda bir kelimenin yer aldığı ifade edilmektedir. Aynı hâdîs'in Sahîh-i Müslim'de üç rivayeti vardır. Bunlardan birisinde Efendimiz'in Acem'e diğer birisinde de Kisrâ, Kaysar ve Necâşi'ye mektup yazmak istediği belirtilmektedir. Ayrıca bazı rivayetlerde Hz. Enes sonunda "sanki onun beyazlığını görür gibiyim" demektedir.
Ebû Davud'un rivâyetindeki "Eacim" kelimesinin "yabancılar diye terceme edilmesi, bu rivayetlerin hepsine şamil olur kanaatindeyiz.
"Yüzük" diye terceme ettiğimiz kelimesini, hâtem şeklinde de, hatim şeklinde okumak mümkündür. Kamûs'ta bu
kelimenin yedi lügati olduğu ifade edilmekte ve bunlar teker teker sayılmaktadır. Biz, o lûgatlarin hepsini buraya aktarmaya lüzum görmedik.
Hâtem veya Hâtîm: Mühür, yüzük, bir şeyin sonu, bir milletin veya grubun sonuncusu, atın ayağındaki hafif sakarlık, kısrağın memelerinden karnına doğru olan kısım manalarına gelmektedir. Rasûlullah (s.a)'in mührü, yüzüğünün kaşına nakşedilmiş olduğu için, bu bâbdaki mühür kelimesi, aynı zamanda yüzük mânâsını da içine almaktadır.
Hâdîs-i şerifte, Rasûlullah (s.a)'in bazı yabancılara mektup yazmak istediği bildirilmektedir. Bunlardan maksat, yabancıların liderleridir. Yani Roma İmparatoru, İran kisrası ve Habeş necaşisi'dir.

Hz. Peygamber (s.a)'in mektup yazmasından maksat, mektup yazdırmasıdır. Bu söz şekline mecaz denilir. İşin yapılmasını emreden, yaptıran kişi; onu bizzat yapmış gibi ifâde edilir. Meselâ, Süleymaniye Camii'ni Sultan Süleyman yaptı, denilir. Halbuki camiyi o yapmamış yaptırtmıştır. İşte bu anlatım şekli mecazdır, Karine de örftür. Bu izaha göre, Hz. Peygamber (s.a)'in yazı yazmayışına delâlet eden haberlerle, bu hadis arasında bir çelişkinin olmadığı görülür. Ayrıca Rasûlullah'in önceleri yazı yazmayı bilmezken daha sonra öğrenmiş olması da muhtemeldir.
Metinde görüldüğü üzere Sahâbîler, Efendimiz'e yabancıların mühürsüz mektuplara itibar etmediklerini söylemişler, O da kaşı üzerinde "Muhammedün Rasûlullah" Muhammed Allah'ın rasûlüdür, ibaresi bulunan gümüşten bir yüzük yaptırmıştır. Yabancıların mühürsüz mektuplara itibar etmeyiş sebepleri, mühürün mektubu yazana delâlet etmesi, mektuba başkaları tarafından bir takım ilâvelerin yapılmasını engellemesi ve mektuba ciddiyet kazandırmasıdır.
Hâdis-i şerif yüzük takmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu konudaki fıkhı hükümlere babın son hadisinin izahı esnasında temas edilecektir.[931][2]

Bazı Hükümler

1. Yazışma yoluyla da Lslamı tebliğ caizdir.
2. Gayri müslimlere mektup yazmak caizdir.
3. Gümüş yüzük takınmak caizdir.
4. Yüzüğün üzerine sahibinin isminin kazınmasında dinen bir mahsur yoktur.[932][3]

4215... Vehb b. Bakiyye, Halid'den; o, Said'den; Said, Katade'den; Katade'de Enes'ten, İsa b. Yunus hadisini rivayet etmiştir. (Halid rivayetinde) şunları da ilâve etmiştir:
O yüzük, Rasülullab vefat edinceye kadar elinde idi. (Daha sonra) vefat edinceye kadar Ebubekir'in elinde, (Ondan sonra vefat edinceye kadar Ömer'in elinde idi. Sonra Hz. Osman'ın elinde idi, fakat Osman bir kuyunun yanında iken kuyuya düşüverdi. Kuyunun suyunun boşaltılmasını emretti ve boşaltıldı, fakat onu bulamadı.[933][4]

Açıklama

Haberin BuhaıTdeki rivayetinde, Rasûlullah'ın yüzüğünün kendisinden sonra sırayla Hz. Ebu Bekir'e, Hz. Ömer'e ve Hz. Osman'a intikal ettiğine temas edilmekte fakat "Vefat edinceye kadar" ifadesi yer almamaktadır. Yine BuharîMeki rivayette Hz. Osman'ın yüzüğü düşürdüğü kuyunun Eriş kuyusu olduğu belirtilmektedir.
Bezlü'l Mechûd'da Eriş kuyusunun, Küba kuyusu diye bilindiğine işaret edilmiştir.
Hz. Osman'ın yüzüğü kuyuya düşürüşü şöyle olmuştur:
Hz. Osman, Eriş kuyunun başında dalgın bir vaziyette yüzüğü bir parmağından çıkarıp öbürüne takıyordu. Bu esnada yüzük kuyuya düşüverdi. Bulmak için kuyunun suyunu çekerek üç gün aradılar fakat bulamadılar. Bunun üzerine Hz. Osman (ra) yine üzerinde "Muhammedun Rasulullah" yazısı bulunan başka bir gümüş yüzük yaptırmıştır.
İbn Hacer, bazı ulemâya nisbet ederek Hz. Peygamber (s.a)'in yüzüğünün Hz. Süleyman'ın yüzüğüne benzediğini bu yüzüklerde bir sırrın bulunduğunu, Hz. Süleyman'ın yüzüğünü kaybetmesini saltanatının sonu olduğunu, Osman'ın kaybetmesi ile de Haricîlerin isyan edip fitnenin başladığını söyler.
Hatırlatmaya bile gerek yok ama Askalanî'nin naklettiği bu görüş ne âyete ne de hâdise dayanmamaktadır. İslâm'ın görüşü değil; katılmak zorunda olmadığımız bazı indi görüşlerdir.[934][5]

4216... Enes (r.a); şöyle demiştir: Rasülullah(s.a)'in yüzüğü gümüşten kaşı da Habeş işi idi.[935][6]

Açıklama

Hadisin, Müslim'deki bir rivayetinin sonunda Efenivia dimiz'in yüzüğü sağ eline taktığı ve kaşını avucu içine getirdiği belirtilmektedir.
Tirmizî "Bu hadîs hasen sahiîhtir. Bu vecihten gariptir." demektedir.
Hâdîs-i şerifte, Rasulullah (s.a)'in yüzüğünün kaşının "Habeşî"' olduğu beyân edilmektedir. Bu kelimenin birkaç mânâya gelme ihtimali vardır.
1- Yüzüğünün kaşı Habeş yapısı, yani Habeşlilerin yüzüklerinin kaşı gibidir.
2- Yüzüğün kaşım yapan usta Habeşli idi.

3- Kaşın taşı Habeş taşı idi, yani göz boncuğu veya akikden idi. Çünkü bunların ikisinin madeni de Habeşistan'dan veya Yemen'den geliyordu.
4- Kaşın rengi Habeşî yani siyahı idi.
Hâdîs'teki "Habeşî" kelimesini, yukarıdaki vicihlerden ilk. ikisine
3- hamledersek, Aşağıda gelecek olan rivayetlerle bir çelişki söz konusu olmaz. Çünkü aşağıdaki rivayette, Efendimiz'in yüzüğünün ve kaşının gümüşten olduğu ifade edilmektedir. Kaşın gümüşten olup Habeşli bir usta tarafından veya Habeşi usûlüne göre yapılmış olması mümkündür. "Habeşî kelimesi Habeş taşı, göz boncuğu veva akik manasına alırsak, aşağıda gelecek olan rivayetle bir çelişki ortaya çıkmaktadır. O zaman, Rasûlullah'ın birden fazla yüzüğü olduğunu, birisinin kaşının gümüşten, öbürününde taş, veya akikten olduğunu söylemek gerekir. Nitekim Beyhakî'den böyle rivayet edilmiştir.[936][7]

4217... Enes b. Mâlik (r.a)'dan; şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a)'in yüzüğünün tamamı gümüştendi.[937][8]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için "Bu, hasen sahihtir, bu vecihle garjptir" demektedir.
Bu rivayet Peygamber Efendimiz'in yüzüğünün tamamının ve kaşının gümüşten olduğunu bildirmektedir. Efendimiz'in yüzüğünün kaşının "Habeşî" olduğunu bildiren önceki rivayetle, bu rivayetin telifine yukardaki rivayetin izahında işaret ettik. Ancak 4224 numaralı hadiste, Hz. Peygamber'in demirden yapılmış ve üzerine gümüş kaplanmış bir yüzüğünün olduğu beyan edilmektedir. O zaman, üzerinde durduğumuz bu rivayetle, işaret edilen hadis arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Askalanî bu çelişkiyi, Rasûlullah'ın birden fazla yüzüğünün bulunduğunu, birisinin gümüşten birinin de gümüş kaplanmış demirden olduğunu söyleyerek tevil eder.[938][9]

4218... İbn Ömer (r.a) demiştir:
Rasûlullah (s.a) altından bir yüzük edindi. Kaşını avucunun içine denk getirdi. Kaşa "Muhammedun Rasûlullah" cümlesini kazıttı. Bunun üzerine sahabîler de altın yüzükler edindiler. Rasûlullah (s.a) onların altın yüzük edindiklerini görünce, onu attı (bıraktı) ve "Artık onu ebediyyen

takmayacağını" buyurdu. Daha sonra gümüşten bir yüzük edindi ve ona "Muhammedun Rasûlullah" ibaresini nakşettirdi. Efendimiz'den sonra o yüzüğü Ebû Bekir ondan sonra, Ömer; Ömer'den sonra da Eriş kuyusuna düşünceye kadar Osman taktı.
Ebû Davûd der ki: Yüzük kuyuya düşünceye kadar, İnsanlar Hz. Osman'a karşı çıkmadılar.[939][10]

Açıklama

Hadisin Buhari ve Tirmizî'deki rivayetlerinde Rasûlullah (s.a)'in altın yüzük yaptırdıktan sonra sahabîlerin yaptırdıklarını görünce, minbere çıktığı ve "Bunu ben yaptırmıştım, ben onu artık takmayacağım" deyip attığı ve sâhâbîlerin de attıkları ifade edilmiştir.
Sahîh-i Müslim'deki rivayette ise, gümüşten yaptırdığı yüzüğe "Muhammedun Rasûlullah" cümlesini kazıttıktan sonra "Ben bu yüzüğümün nakısı üzerine kimse nakış yapmasın" buyurduğu belirtilmektedir. Bu ilâve, Ebû Davud'un bundan sonra gelecek olan rivayetinde de vardır. Ayrıca Müslim'de Efendimiz'in yüzüğünün, Muaykıp kuyuya düşürünce-ye kadar Hz. Osman'da kaldığı söylenmiştir. Bu rivayete göre, yüzüğü kuyuya düşüren Muaykıp'ır. Halbuki meşhur rivayetlerde yüzüğü düşürenin bizzat Hz. Osman olduğu beyan edilmektedir. Müslim sarihleri bu rivayetler arasındaki çelişkiyi şu şekilde gidermişlerdir.
Rasûlullah'ın yüzüğü genelde, Said b. Ebi'-l As'ın azatlısı Muaykıp'da durur, halifeler zaman zaman ondan alıp, teberrüken takınırlardı. Hz. Osman'la Muaykıp, Eriş kuyusunun başında iken Hz. Osman yüzüğü istemiş, Muaykıp verirken yüzük kuyuya düşmüştür.
Buharî'nin rivayetinde de Hz. Osman'ın yüzüğü elinde oynarken dalgınlıkla kuyuya düşürdüğü ifâde edilmektedir.
Hz. Peygamber (s.a)'in altından yüzük yaptırması, Altının erkeklere haram kılınmadan önce olması gerekir. Çünkü Altının erkeklere haram olduğunu bildiren Rasûlullah'ın, kendisinin altın takması düşünülemez. Altının daha Önce mubah olduğu halde, Hz. Peygamber'in bu hareketiyle haram kılınmış olması mümkündür. Hz. Peygamber'in sâhâbilerinde altın yüzük yaptırdıklarını görünce onu çıkarması iki sebebe bağlanabilir.
1- Sâhâbîler altın yüzük takarak kibirleniyorlar, onunla övünüyorlardı. Onun için çıkardı.

2- Altın Mübadele aracıdır ve azdır. Bir kısmının da yüzük yaptırılıp pasif hale sokulması piyasada para darlığına, dolayısıyla ekonomik sıkıntıya sebep olacaktır. Peygamber Efendimiz bunun için altın yüzüğü atmıştır.
Hz. Peygamber (s.a)'in altın yüzüğü atmasından maksat, onu telef etmesi değil, başka bir maksatla kullanmasıdır.
Hadisden anladığımız diğer bir nokta da, Rasûlullah Efendimizin yüzüğü sağ elinin parmağına taktığı ve kaşını avucunun içine denk getirdiğidir. Bu meselenin izahı 4226 ve devamındaki hadîslerde gelecektir.[940][11]

Bazı Hükümler

1- Erkeklerin altın yüzük takmaları caiz değil gümüş yüzük takmaları ise caizdir.
2- Salih kulların fiilleri ile teberrükte bulunmak caizdir.
3- Rasûlullah'a kimse mirasçı olmamıştır. Olsa idi, yüzüğü Hz. Ebu-bekir almaz, varislerine intikal ederdi.
4- Yüzüğün üstüne sahibinin veya Allah ism-i Celâlinin yazdırılması caizdir. Ancak üzerinde Allah yazılı olan yüzükle helaya girmek mahzurludur.[941][12]

4219... Bize Osman b. Ebî Şeybe haber verdi, Bize Eyyûb b. Musa'dan naklen Sufyân b. Uyeyne haber verdi. Eyyûb, Nâfi'den o da İbn Ömer'den bu (yukarıdaki) haberi nakledip; şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) ona "Muhammedün rasulullah" sözünü kazıttı ve "Benim bu yüzüğümün nakşı üstüne (bunun benzerini) kimse kazıtmasın" buyurdu.
Ravî sonra hadîsi şevketti.[942][13]

Açıklama

Bu rivayet, yukarıdaki hadisin biraz farklı bir naklidir. Bu rivâyette Hz. Peygamber (s.a) kendi nakşı üstüne başka birisinin nakış kazıtmasını nehyetmiştir. Nevevî'inin bildirdiğine göre, buna sebep şudur: Peygamber Efendimiz, yüzüğüne ismini, yazdığı mektuplarını mühürlemek için kazıttı, Şayet başkaları da aynısını yaparsa, onlar da yazdıkları mektupları mühürlerler ve bir takım karışıklıklar çıkabilirdi.

Bu karışıklığa meydan vermemek için, başkaları da mühür kazıtma-malıdır. Tabiatıyla o günün tekniği, bugünkü ile kıyaslanamaz. Bu gün resmi kurumların mühürleri, yine belirli kurumlar tarafından hazırlanır. Mühürlerin yazıları nettir. Karışıklık pek söz konusu olmaz. Halbuki Hz. Peygamber devrinde durum farklı idi teknik geri, mühürler ilkeldi.
Hadîs'in ibaresinden nehyin, Hz. Peygamber'in yüzüğüne başka bir nakşın kazınmasını nehy olduğu zannedilmemelidir. Kanatimizce maksat, "Benim ismimi, benim nakşınım benzerini başkası kazıtmasın" mânâsıdır.[943][14]

4220... Bize Muhammed b. Yahya b. Faris haber verdi. (Dedi ki) bize Muğîra b. Ziyâd'dan naklen Ebû Asım haber verdi. Ebû Asım, Nâfî'den; Nâfî'de İbn Ömer kanalıyla Rasulullah (s.a)"den bu haberi rivayet etti. (Bu rivayette) Ravî şöyle dedi:
Sâhâbiler, o (kuyuya düşen) yüzüğü aradılar, ama bulamadılar. Bunu üzerine, Osman bir yüzük yaptırdı ve üzerine "Muhammedün Rasulullah" sözünü kazıttı. Hz. Osman onu takınırdı.[944][15]

Açıklama

Bu rivayette öncekilerden farklı olarak, Hz. Osman'ın Kasûlullah'ın yüzüğünü düşürdüğü ve tekrar bir yüzük yaptırıp üzerine "Muhammedun Râsulullah" sözünü kazıttığı görülmektedir. Rasûlullah'ın yüzüğü kaybolduğu ve yeni yaptırılan yüzüğün, onun yerine geçeceği için Hz. Osman'ın yaptığı iş yukarıdaki hadîs'te varid olan Nehye muhalefet sayılmaz.
Bu babdaki hadîslerin hepsi Rasûlullah (s.a)' 'in gümüşten yüzük edindiğinde müttefiktirler. Bunun sonucu olarak ulema erkeklerin gümüş yüzük takmalarını caiz görmüştür. Bazı eski Şam âlimleri, hükümdardan başkalarının yüzük takmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Nevevî bu görüşün şâz olduğunu belirtir. Ancak Hanefî fıkhına göre, Sultanın yüzük takması sünnet olduğu halde, ihtiyacı olmayanların takmamaları daha efdâldir.[945][16]
Kadınların da gümüş yüzük takmaları caizdir. Ancak erklerin taktıkları yüzüğün, kadınların yüzüklerine benzememesi ve ağırlıklarının üç gramdan daha az olması gerekir.[946][17]

Altından yapılan yüzüğü erkekler takamaz. Konu, 4222 numaralı hadîsin izahı yapılırken anlatılacaktır. Demir, bakır, kurşun, tunç gibi madde lerden yapılan yüzüğe ait, hükümlerde ilgili bilgi de 42223 ve devamındaki hadîslerin izahı esnasında gelecektir.
Bu babdan istifâde ettiğimiz diğer bir hüküm de yüzüğün kaşına isim kazıtmasının caiz oluşudur. Ulema yüzüğün kasma, Allah'ın, Peygamber'in veya kişinin kendi ismini kazıtmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Fakat insan veya hayvan gibi bir canlı varlığın resmini işlemek caiz değildir. Kaşında, Allah'ın veya Hz. Peygamber'in ismi nakşedilmiş yüzükle helaya giren kişi onu gizlemelidir. Şayet yüzük sol elde ise taharetleneceğinde çıkarmalıdır.[947][18]

2. Yüzüğü Terketmek Konusu

4221... Enes b. Mâlik (r.a) rivayet edildi ki:
O bir tek gün Rasûlullah (s.a)'in elinde gümüş bir yüzük gördü (onu gören) insanlar da yüzük yaptırıp takındılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) yüzüğü attı, insanlar da attılar.
Ebû Davûd der ki:
Bu hadîsi Zührî'den Ziyad b. Sa'd, Şuayb ve'İbn Müsafir rivayet etti ve hepsi "gümüş yüzük" dedi.[948][19]

Açıklama

Hadîsin Buharî ve Müslim'deki rivayetlerinde "İnsanıar da gümüşten yüzükler yaptırdılar" cümlesi yer almaktadır. Hadisin siyakı, Hz. peygamber (s.a)'in başkalarının da yaptırıp takındıklarını görünce, takinmakda olduğu gümüş yüzüğü attığı anlayışını vermektedir. Halbuki vakıa bu değildir. Çünkü meşhur rivayetlerde belirtildiğine göre, Hz. Peygamber'in takındıktan sonra attığı yüzük, gümüşten değil, altından idi. Tüm ulemâ Rasûlullah'ın gümüş yüzük takındığında ve bunu terketmediğinde müttefiktir. Ancak, bu hadîsi tevil ya da diğer rivayetlerle telifte farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bu görüşleri şu maddelerde toplayabiliriz:
1- Hadîsin rivayetinde yanlışlık yapılmıştır. Doğrusu "gümüş yüzük" değil, diğer rivayetlerde olduğu gibi "altın yüzüktür"

Nevevî, Kâdî İyâz'a tebean "tüm ehl-i hadîs bunun İbn-i Şihâb'dan bir vehim olduğunu, çünkü atılan yüzüğün altın yüzük olduğunu söylerler." demektedir.
2- Hz. Peygamber (s.a) altın yüzüğün haram olduğunu bildirmek isteyince gümüşten bir yüzük yaptırdı. Onun mubah olduğunu anlatmak için, o gün, halka gösterdi sonra da altın yüzüğü atıp onun haram olduğunu bildirdi. Bunun üzerine insanlar da eskiden ellerinde olan altın yüzükleri attılar. Buna göre bu hadîsteki "yüzüklerini attılar" sözünün mânâsı "altından olan yüzüklerini attılar" demektir.
Nevevî bu tevilin sahih olduğunu ve hadiste bu anlayışa engel teşkil edecek bir noktanın bulunmadığını söylemektedir.
Bu tevile Buharî'deki ve Müslim'deki "İnsanlar da gümüşten yüzükler edindiler" şeklinde varid olan cümle, itiraz olarak ileri sürülebilir. Nevevî bu itiraza şu cevabı vermektedir. "Muhtemeldir ki, Hz. Peygamber (s.a)'in gümüşten bir yüzük yaptırmak istediğini öğrenince, onlar da gümüşten yüzükler yaptırdılar, ve altın yüzükleri ellerinde kaldı. Rasûlullah (s.a) altın yüzüğünü atınca, onlar da altın yüzüklerini attılar".
3- Hadîs'teki "yüzüğünü attı" sözündeki yüzükten maksat altın yüzüktür.
4- Hadîste, Rasûlullah'ın attığı yüzüğün, gümüş yüzük olduğunu gösteren bir kayıt yoktur. Aksine o mutlaktır. Rasûlullah'ın altın yüzüğünü attığına hamledilir.
Bu son iki tevile, Buharı haşiyesinde Sindî nakletmekte ve uzak birer tevil olduğuna işaret etmektedir.
5- Zührî'nin hadisi muhtasardır. Asıl maksadın anlaşılmasını engelleyen bir hazîf vardır. Akla ilk gelen mânâ değildir.
Aksine mânâ şudur: Rasûlullah (s.a) ve Sâhâbîler daha önceden alim yüzüklerini atmışlardı'1 ancak bu anlayışı verecek olan kısım hazfedilmiştir.
Bu izahı Bezlü'l Mechûd sahibi Sehâr Nefurî, Muhammed Yahya'dan nakletmiştir. Onu bu anlayışa sevkeden amil, Ebû Davud'un hadisin sonuna aldığı talikin hadiste vehm olduğu ihtimaline meydan vermeyişidir. Çünkü Ebû Davûd tâîikinda, hadîsi Zührî'den nakleden tüm ravîlerin "gümüş" diye naklettiklerini söylemektedir.
Hadîsteki vehmin, İbrahim b. Sad'den kaynaklandığı söylense, Ebû Davud'un taliki ile karşı çıkılabilir. Ama alimler vehmi İbn Şihâb ez-Zührî'ye nisbet etmişlerdir.

6- Hz. Peygamber'in attığı yüzük gümüştendir. Rasûlullah, halkın gümüş yüzük takarak kibirlenmelerinden korktuğu için yüzüğünü çıkartıp atmıştır. Yahut attığı yüzük gümüş kaplanmış, demir yüzüktür.
Bu tevili Şemail şerhinde Kârî, Begavî'den nakletmiştir. Ancak Ulema arasında pek rağbet gördüğü söylenemez.
Bu tevillerden sonuncusu hariç hangi tevil kabul edilirse edilsin kesin olan şudur: Hz. Peygamberin (s.a) halkın da takındıklarını görünce çıkartıp attığı yüzük gümüşten değil, altından idi.[949][20]

3. Altın Yüzük Konusundaki Hadisler

4222... İbn Mes'ud (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şu on şeyi kerih gördü.
1- Sufrayi, yani halûk sürünmeyi,[950][21]
2- Beyaz kılları değiştirmeyi,
3- Eteği sürümeyi,
4- Altın yüzük takınmayı,
5- Mahalli olmayan yerde zineti göstermeyi,
6- Zar atmayı,
7- Muavvizat'ın dışında bir şeyle rukye yapmayı,
8- Nazar boncuğu takmayı,
9- Meniyi mahallinden başka yere akıtmayı,
10- Çocuğu(nsütünü) bozmayı,
Bu sonuncusunu haram kılmadan kerih gördü.[951][22]

Açıklama

Hadîs-i şerifte Hz. Peygamber (s.a) on hasleti kerih gördüğü, onlardan hoşlanmadığı beyan edilmektedir. Hadîs'in metninde bu on şey teker teker sayılmaktadır. Ancak çoğu izaha muhtaçtır. Onun için biz bu on maddeyi ele alıp kısa kısa açıklamak istiyoruz.
1- Sufra, yâni halûk sürünmek: Aslında Rasûlullah'ın kerih görüğü şey Sufradır. İbn Mes'ud veya daha sonraki râvîlerden birisi bunu "halûk" diye tefsir etmiştir. Halûk, zaferan ve daha başka kokuların karıştırılmasından elde edilen bir esanstır. Rengi kırmızıya ve sarıya çalar. Mekruhluğu

erkeklere hastır. Bu konuda geniş bilgi için 4176 ve devamındaki hadislere bakılabilir.
2- Beyaz kılları değiştirmek: Mekruh olan, beyaz kılları yolmak ve siyaha boyamaktır. Kına yakmak veya kırmızıya, sarıya boyamak caizdir. Bu konudaki 4202 ve 4212 hadislerde geçmiştir.
3- Eteği sürümek: Bundan maksat, kibirlenerek yürümek, büyüklenmek maksadıyla uzun elbise giymektir. Ama tesettür için kadınların eteklerini yere kadar uzatmaları mahzurlu değildir.
Rasûlullah (s.a) devrinde erkeklerin giydikleri, entari şeklinde olduğu için Efendimiz, eteği sürümek şeklinde ifade buyurmuştur. Yukarıda temas edildiği gibi, Efendimiz'in hoş görmediği, davranış böbürlenmek maksadıyla elbise giymektir. Bu konu 4084 ve devamındaki hadislerde geçmiştir.
4- Altın yüzük takmak: Hz. Peygamber (s.a)'in kerih gördüğü altın takmak erkeklere hastır.
Erkeklerin altın yüzük takmaları dört imama göre de haramdır. İbn Hazm'e göre haram değildir. Sâhâbe ve tabîundan bir grubun altın yüzüğü caiz gördükleri rivayet edilmiştir. Altın yüzüğün erkekler için haram oluşunun delili, bu ve buna benzer birçok hadistir. Kadınlar ise, ayrı bir nass ile bu hükümden istisna edilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) altın ve ipeğin erkekler için haram, kadınlar için ise helâl olduklarını ifade buyurmuştur.
Erkeklerin altın yüzük takabileceklerini söyleyenlerin delili Tahavî'nin Meani'l Âsâr Şerhi'nde Muhammed b. Malik'e muttasıl bir senetle rivayet ettiği şu hadistir:
"Ben Bera'in parmağında altın bir yüzük gördüm. Kendisine niçin o yüzüğü taktığı soruldu, o da şu karşılığı verdi: Bu, Rasûlullah (s.a)'ın bana bir hediyesidir. Bunu bana o taktı, ve "Allah'ın ve Rasûlunün sana ihsan ettiği bu yüzüğü tak" buyurdu.
Görüldüğü gibi bu haber erkeklerin altın yüzük takabileceklerine delalet etmektedir.
Altın yüzüğün erkeklere haram olduğu görüşünde olan fukaha bu hadise iki şekilde cevap vermişlerdir.
I- Mubah kılan nas ile haram kılan nas tearuz ettiği zaman haram kılan nass tercih edilir. Bu külî bir kaidedir. Dolayısıyla Erkeklerin altın yüzük takmalarının haramlığına delalet eder. Nasslar karşısında bu haberin kıymeti yoktur.

II- Altın yüzüğün cevazına işaret eden bu hadis, daha altın yüzük haram kılınmadan önce vârid olmuştur.

Ancak ulema bu ikinci cevabı pek kuvvetli bulmamışlar, Bera'in parmağındaki yüzüğün garipsenip sebebinin sorulmasının, hadisenin altın yüzük haram kılındıktan sonra vuku bulduğuna delâlet ettiğini, söylemişlerdir. Az ipeğe kıyasla nişan yüzüğünü caiz görenler olmuştur. Altından olan nişan yüzüğünün cevazı ile ilgili bir mütalaa için, Tecrid-i Sarîh Terceme ve şerhine bakılabilir. (c:IV, sn: 288, 289

5- Mahalli olmayan yerde zineti göstermek: Bu, kadınlarla ilgilidir. Maksat kadınların kocalarından başkaları için süslenmeleridir. "Zineti göstermek" diye terceme ettiğimiz "teberrüc" aslında kadının güzelliğini erkeklere göstermesidir. Kur'an-ı Kerim'de kadınlara hitaben:

Eski Cahilîyyede olduğu gibi açılıp saçılmayın buyurulmuştur.[952][23]

Kadınlar, hilkaten süslenmeye heveslidirler. Dinimiz hilkat dini olduğu için, kadının süslenmesini yasak etmemiş, ancak onu disiplin altına almıştır. Kocalarına karşı süslenmelerine, onların beğenisini kazanmak için gayret göstermelerine izin vermiştir. Yabancılar için süslenmek ise caiz değildir.

Çünkü bu nefislerin meyline; hoş olmayan düşünce ve hareketlerin belirmesine sebeptir.

6- Zar atmak: Bundan maksat tavla oynamaktır. Ulema genelde tavla oynamanın haram olduğu görüşündedir. Rasûlullah (s.a) ve (sahâbîler onu kötülemişlerdir. Rasûlullah (s.a) bir hadisinde "Tavla oynayan kişi Allah'a ve Rasulüne isyan etmiştir." buyurmuştur.

Tavla kumar olarak oynandığı takdirde haramdır. Bunun aksini iddia eden yoktur. Ancak karşılıksız olarak oynandığı takdirde hükümde ihtilâf edilmişti. İbn Mugafferin hanımlarıyla tavla oynadığı rivayet edilmiştir. İbn Müseyyeb'in de kumar olmadığı takdirde tavlayı mubah saydığı rivayet edilmiştir.

Hanefîlere göre, kumar için olmadığı takdirde tavla ve satranç oynamak tahrimen mekruhtur. Yukarıda naklettiğimiz hadisin yanı sıra, Rasûlullah'ın, kişinin hanımıyla oynaması, ok atması ve atını terbiye etmesi dışındaki tüm oyunların haranı olduğunu bildiren hadîs'de tavlanın caiz olmayışına delildir. Tavla ile kumar oynamakta olan birine selam verilip verilmeyeceğini tartışmışlardır.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi çoğunluğa göre tavla haramdır.

7- Muavvizâtm dışında bir şeyle rukye: Yani Felâk, Nâs süreleriyle onlara benzeyen ayetlerden başka ayetlerle rukye yapmak. Bazı alimler.muavvizâtin; Felâk, Nass, İhlâs ve Kâfirûn sûreleri olduğunu söylerler.
Bu sûreler okunarak, Allah'ın isimleri söylenerek hastalara şifa istemek dua etmek caizdir. Rukye konusu, Kitabü'-t -Tıbb'ın 18 ve 19 bab-larında işlenmiştir. Geniş malûmat için oraya müracaat edilmelidir.[953][24]
8- Nazar boncuğu takmak: Bu mânâya verdiğimiz terkip, Bezlü'l Mec-hûd'da bu şekilde açıklanmıştır. Avnü'l Ma'bûd'da ise bu ikinci tefsir olarak işaret edilmiştir. Avnü'l Ma'bûd'daki birinci izaha göre
" maksat, şeytanların isimlerini anarak mânâsı bilinmeyen sözlerle cahiliyye adeti üzerine efsun yapmaktır. Zamanımızda, bir mânâ ifâde etmeyen, ne dediği anlaşılmayan garip şekiller çizip muska yapmak, bunları hastalara asmak da caiz olmayan rukyeler cümlesine girer. Göz değmesi haktır, ancak göz değmesinden korunmak için göz boncuklan takmak bid'attır. Bu hâdîs-i şerif göz boncuğu takmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Zaten bunun hiç bir şeye faydası yoktur.
9- Meniyi mahallinden başka yere akıtmak: Bundan maksat azl yapmak yani erkeğin cinsi temas esnasında boşalmadan çekilmesi, dışa boşaltılması dır. Bunun yasak oluşunun hikmeti neslin kesilmesine neden oluşudur.
Ulema erkeğin hanımının izni olmadan dışa boşalamayacağmı, izni olduğu takdirde ise haram olmadığını söylemektedir. Ancak Rasûlullah (s.a)'den azle izin verdiğini gösterenlerin yanı sıra, azli çocuk ödürmeye benzeten rivayetler de gelmiştir. Onun için zaruret olmadığı takdirde bu yola tevessül etmemek muvafıktır.
10- Çocuğun (sütünü) bozmak: Bundan maksat kişinin küçük bebeği olan hanımıyla cinsî temasta bulunmasıdır. Çünkü cinsî temasta bulunduğu takdirde hanımın tekrar hamile kalması ve sonuç itibariyle sütünün bozulması hatta çekilmesi muhtemeldir. Çocuğun sütünün bozulması ise çocuğun bozulmasıdır.
Hadisin sonunda "Haram kılmadan" kaydı yer almıştır. Bazı alimler bu kaydı sadece sonuncu maddeye tahsis, etmişlerdir. Terceme de bu izaha uygun olarak yapılmıştır. Bazı âlimler ise bu kaydın on maddenin tamamıyla ilgili olduğunu dolayısıyla bunların hepsinin haram değil mekruh olduğunu söylerler.[954][25]

4. Demir Yüzük Konusunda Varid Olan Hadisler

4223... Abdullah b. Burey'de, babası Büreyde (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir. Rasûlullah'a parmağında pirinçten yüzük olan bir adam geldi. Rasûlullah (s.a) adama:
Sende niçin putların kokusunu buluyorum? dedi. Adam o yüzüğü attı, sonra da demirden bir yüzükle geldi. Bu defa Efendimiz:
Sende niçin cehennemliklerin şeklini görüyorum? buyurdu. Adam onu da attı ve,
Yâ Rasûlullah öyleyse yüzüğü neden yaptırayım? dedi. Rasûlullah (s.a):
Onu gümüşten edin ve bir miskale vardırma, buyurdu.[955][26] Muhammed "Abdullah b. Müslim" demedi, Hasep de "Es-Sülemî El-Mefyezî" demedi.[956][27]

4224... İyaz b. Haris b. Muaykıp - İyaz'm anne tarafından dedesi Ebû Zûbabtır - Dedesi fmuaykıp (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a)'in yüzüğü, üzerine gümüş kaplanmış demirdendi. O yüzük bazen benim elimde otururdu.
(İyaz veya başka bir râvî) Muaykıp, Rasûlullah'm yüzüğünün emini idi. dedi.[957][28]

Açıklama

Bu iki hadisten birincisi Hz. Peygamber (s.a)'in emir yüzük takmayı men ettiğine, ikincisi ise Efendimiz'in yüzüğünün demirden olduğuna delâlet etmektedir. Dolayısıyla bu şekliyle görünüşte aralarında bir çelişki olduğu izlenimi belirmektedir. Onun için bu iki hadîsin açıklamasını birlikte yapmayı uygun bulduk.
Birinci hadisten anladığımıza göre, Rasûlullah (s.a)"e parmağında pirinç madeninden yapılmış bir yüzük olan bir adam gelmiş. Efendimiz onu doğru bulmayarak, pirinç yüzüğün caiz olmayışını putların kokusuna benzeterek ifade buyurmuştur. Buradaki benzetmedeki ilgi Hattabî'nin dediğine göre putların pirinçten yapılmalarıdır. Gelen zat Rasûlullah'ın pirinç yüzüğü hoş görmediğini anlayınca hemen onu atmış daha sonra da parmağında demirden yüzük olduğu halde gelmiştir. Fakat bu sefer de Efendimiz,

adamın halini, cehennemliklerin haline benzetmiştir. Bu benzetmedeki alâka da, cehennemliklerin bağlı olduğu zincir ve bukağıların demirden olmasıdır. Andan sâhâbi, Efendimizin bu tavrı karşısında demir yüzüğü de atarak hangi madenden yüzük edinebileceğini sormuş, Efendimiz de, gümüşü tavsiye etmiş, ama yüzüğün bir miskalden (takriben dört gr.) daha az olmasını tenbih etmiştir.
Bu hadisin zahiri, demir ve pirinçten imâl edilen yüzüklerin caiz olmadığına delalet etmektedir. Ancak ikinci, yani 4224. hadis Hz. Peygamber (s.a)'in yüzüğünün demirden olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca Buharı ve Müslim'de yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (s.a) Vâhib'e, kısasında, "Demirden de olsa bir yüzük bul"[958][29] buyurmuştur. Bu, ikinci hadisi takviye etmektedir.
Bu farklı rivayetlerden dolayı ulemanın demir yüzük takınmanın hükmü konusundaki görüşleri farklı olmuştur. Bu konuda bazı alimlerden nakledilen görüşler şu şekildedir:
Aliyü'1-Kârî" demir yüzüğün mekruh olduğunu alimlerimiz açıkça belirtmişlerdir." der. Nevevî, Mühezzeb şerhi'nde İbâne müellifinden demir ve pirinçten yapılan yüzüklerin mekruh olduğunu, Mütevelli'dert ise onun mekruh olmadığım nakletmiş ve ikincisinin daha sahih olduğunu söylemiştir. Yine Nevevî, Müslim şerhi'nde "Bizim ashabımızın demir yüzüğün mekruh olup olmadığı konusunda iki görüşü vardır, Bunlardan mekruh olmadığı tarzındaki görüş daha sahihtir Çünkü demir yüzüğü nehy eden hadîs zayıftır." demiştir. Askalanî ise, yukarda Buharı ve Müslîm-den naklettiğimiz Vahibe hadisesindeki "Demirden de olsa bir yüzük al" hadisinin onun cevazına delil olmayacağım, yüzük almanın yüzük
takmak manasına gelmediğini, çünkü Hz. Peygamber (s.a)'in kadının, yüzüğün kıymeti ile menfaatlanmasım murat edmesinin muhtemel olduğunu söyler.
Askalâni'nin bu sözünden onun da demir yüzüğü meşru görmediği sonucu çıkartılabilir.
Büceyramî'de, esah olan; bu görüşe göre kurşun, bakır ve demir yüzüğün mubah olduğunu söyler.
Şamî ise Cevheriden naklen demir yüzük takınmanın mekruh olduğunu söylemektedir.

Maliki ve Hanefî mezhebine göre, hem erkeklerin hem de kadınların demir, bakır, pirinç gibi madenlerden yapılan yüzük takınmaları mekruhtur. Delilleri, üzerinde durduğumuz hadislerden birincisidir. Her ne kadar bu hadîs hakkında Nevevî zayıf demiş, daha başka bazı alimler de bazı yönlerden tenkit etmişlerse de. Munavî, onun, "hasen" derecesinden daha aşağı olmadığını söyler. Ayni'de, demir yüzük takmayı men eden başka rivayetler zikreder.

İbnü'l Arabî'de. Tirmizî Şerhî'nde bu konudaki hadîslerin sahîh olduklarını, sahîh olmasa bile demir yüzük takmanın fiilen terkedilişinin bu hadîsi kuvvetlendirdiğini söyler.

Üzerinde durduğumuz hadislerden ikincisi hakkında ise, bu görüş sahipleri, onun gümüşle kaplı olduğunu, yasak olanın, sırf demir veya benzeri bir maddeden yapılanlar olduğunu söylerler.

Birinci hadiste bahsi edilen diğer bir konuda gümüş yüzük takmanın meşru olduğu ve bu yüzüğün bir miskalden daha az olmasının gerekliliğidir. Gümüş yüzük takmanın kadınlara da, erkeklere de, helâl olduğu; ancak zaruret yoksa, yüzük takınmanın pek uygun olmadığı daha Önce geçmişti. Burada, yüzüğün bir miskalden daha az olması konusuna temas etmek istiyoruz.

Kârî'nin Cemiu'l-Vesâil'deki nakline göre konu Şafiîler arasında ihtilaflıdır. Yani bazılarına göre yüzüğün ağrlığı bir miskalden daha az olmalıdır, bazılarına göre ise böyle bir ayırım yoktur.

Neylü'l Meârib'de bir miskalden fazla bile olsa erkeklerin de kadınların da gümüş yüzük takabilecekleri zikredilmektedir. Kari bunu Tahâ-vî'nin şerhlerinden de nakletmiştir.

Malikîlere göre, iki dirhemden daha ağır olan yüzüğü takmak haramdır. Hanefî fıkıh kitaplarından İhtiyar'da "Sünnet olan, yüzüğün bir mıskal kadar veya daha aşağı olmasıdır." denilmektedir.

4224, hadîsin isnadında ravîlerden birisi, İyas'ın anne tarafından olan dedesinin Ebû Zübab olduğunu söylemiştir.

Bunu söylemekten maksadı, hadisin işitenlerin, İyâs'in hadisi annesi tarafından olan dedesinden mi, yoksa babası tarafından olan dedesinden mi rivayet ettiği tarzında bir şüpheye kapılmamasıdır. Yani İyâs, hadîsi, babası tarafından olan dedesi Muykip'den rivayet etmiştir.[959][30]

Bazı Hükümler

İki hadis birlikte mütalâa edildiğinde şu hükümler çıkartılabilir
1- Demirden veya pirinçten yapılmış olan yüzükleri takmak meşru değildir.
2- Caiz olmayan bir şeyi yapanın davranışlarını, gayri müslimlerin veya cehennemliklerin davranışlarına benzetmek caizdir.
3- Gümüş yüzüğün bir miskalden daha az olması gerekir.
4- Üzerine gümüş kaplanmış demir yüzük takmak caizdir.[960][31]

4225... Ali (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah s.a) bana: "Allah'ım! bana hidâyet ver, beni doğrult de.
(Ondan) hidâyeti (istediğinde) yolun doğrusunu zikret. (Ondan) doğruluk (istediğinde) oku (hedefe nasıl) doğrulttuğunu hatırla", buyurdu.Hz. Ali devamla şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a), beni yüzüğü şu veya şu, yani işaret veya orta parmağıma Asım hangi parmak olduğunda şüphe etti - takmaktan, kassiye ve Mîsera'dan nehyetti"Ebû Bürde dedi ki:
Hz. Ali'ye "Kassiye nedir?" diye sorduk "Şam'dan veya Mısır'dan gelen, üzerinde kaburga kemiği gibi geniş turunca benzer şekiller bulunan bir kumaştır. Mîsera'da kadınların kocaları için yaptıkları bir şeydir" dedi.[961][32]

Açıklama

Hâdîs-i şerifin Buharî'deki rivayetinde sadece Ebû Bûrde'nin Kassi ve Misera konusundaki Hz. Ali'ye sorduğu soru ve Ali (r.a)'in cevabı yer almıştır. Buharî'nin bu rivayetinde Kıs-sî'nin kaburgaya benzeyen çizgilerinin ipekten olduğuna işaret edilmiş ve Ebû davûd'daki: (ûtrüc) kelimesi orada (ûtrünc) şeklinde varid olmuştur. Ayrıca, Misera'nın kadınların kocaları için yapıp sarıya boyadıkları kadifeye benzer bir kumaş olduğu ifâde edilmektedir.
Müslim'in libas'taki bir rivayetinde Misera'nın kadınların kocalarının eğerleri üzerine koymaları için ergovan kadifesinden yaptıkları bir kumaş olduğu söylenmektedir.
Bu hadîsin Sahîh-i Müslim'deki bir rivayetinde de sadece baş tarafındaki dua kısmı vardır.

Hâdîs-i şerifte, Hz. Ali (r.a), Rasûlullah (s.a),'in kendisine bir dua öğrettiğini haber vermektedir. Bu duayı, Hattabî'nin yaptığı bazı takdirleri de göz önüne alarak terceme etmeye çalıştık. Ancak, duada kullanılan kelimelerdeki maksadın açılması için Hattabî'nin bu konuda söylediklerinin tamamını aktarmak istiyoruz.
Hattabî duanın, "(Ondan) hidâyeti (istediğinde) yolun doğruluğuna" diye terceme ettiğimiz cümlesi ile ilgili olarak şöyle demektedir: "Bu sözün mânâsı şudur: Bir yola veya çöle giren kişi, geniş yolu takip eder; caddeden ayrılmak istemez. Kaybolmaktan korktuğu için sağa sola sapmaz, bu şekilde, hidayete erer ve selâmete çıkar. Rasûlullah (s.a), buyuruyor ki, "Allah'tan hidayet istediğin zaman, aklına yolun doğrusunu getir; yola girdiğinde, doğru olanı araştırdığın gibi allah'dan hidayeti ve istikameti iste."
Yine Hattabî "(Ondan) doğruluk (istediğinde) oku (hedefe nasıl) doğrulttuğunu hatırla" diye terceme ettiğimiz " cümlesi hakkında da şunları söylemektedir:
"Bu cümlenin mânâsı şudur: Ok atan kişi, bir hedefe ok attığı zaman, oku tam hedefe yöneltir. Okun hedeften sapmaması ve gayretinin boşa gitmemesi için sağa sola dönmez. Rasûlullah buyuruyor ki: "Allah'tan doğruluk istediğin zaman, istediğinin ok atarken yaptığın gibi olması için bu mânâyı hatırla"
Hattabî'nin bu söylediklerinden, Rasûlullah (s.a) dua konsunda Hz. Ali'ye bulunmuş olduğu tavsiyelerinin daha iyi anlaşıldığını zannediyoruz.
Hadîs-i şerifin devamında Hz. Ali (r.a), Rasûlullah'ın kendisini işaret veya orta parmağından birisine yüzük takmaktan nehy ettiğini söylemiştir. Burada "veya" edatiyla ifâde ettiğimiz mânâ "şek" içindir. Bu şek'de râvîlerden Asım'a aittir. Yani Ebû Büreyde, Hz. Âli'den işaret veya orta parmaktan birisini aktarmış, fakat Asım bunun hangi parmak olduğunu hatırlayarnamış, onun için "işaret veya orta parmak" şeklinde rivayet edilmiştir.
Müslim'in bir rivayetinde ise, Hz. Ali'nin orta parmakla yanmdakine işaret ederek "Rasûlullah beni bunlara yüzük takmaktan menetti" demiştir. Müslim'in bu rivayetine göre bir şek söz konusu değildir.
Hâdîs-i şerif, işaret veya orta parmağa yüzük takmanın kerahatine delâlet etmektedir. Nevevî, "Bu hadîsten dolayı yüzüğü orta parmağa veya onun yanıdakilerine takmak mekruhtur. Müslümanlar yüzüğün küçük parmağa

takılması gerektiğinde müttefiktirler" demektedir. Kevkebu'd-dûrrî, Şerhu'l - İkna ve Neylü'l-Meârîb gibi eserlerde, yüzüğün küçük parmağa takılmasının efdal, başka bir parmağa takmanın mekruh olduğu ifâde edilmektedir. Neylü'l - Mearib'de bunun hikmetinin küçük parmağın elin uç tarafında oluşu ve iş yaparken müdahalesinin bulunmayışı olduğu söylenmiştir.

Aliyyü'l - Kârı de Mîrek'ten naklen şunları söylemektedir: "Baş parmak ve yüzük parmağı konusunda Rasûlullah'tan herhangi bir haber vâ-rid değildir. Öyle olunca, yüzüğü küçük parmağa takmanın mendup olduğu ortaya çıkmış demektir. Şafiî ve Hanefîler de buna meyletmişlerdir."

Bu konuda söylenenlerin en güzeli, Aliyyü'l - Kârî'nin bu söyledikleri olsa gerektir.

Hadîsin sonunda Hz. Ali, Efendimizin kendisini kasiyye ve misara denilen kumaşları giymekten de men ettiğini bildirmektedir. Bu kelimelerin ne mânâya geldiği bizzat Hz. Ali tarafından açıklanmıştır. Biz, buna ilaveten, Buharî ve Müslim'in rivâyetlerindeki bazı farklılıkları da izah bölümünün baş tarafında vermiştik. Sindi, Buharî Hâşîyesinde, kaysî denilen kumaşa bu ismin veriliş sebebinin, bu kumaşın Dimyat yakınlarında deniz sahilindeki Kays köyüne nisbetle olduğunu söyler.

Hz. Peygamber (s.a)'in bu kumaşları giymekten men edişine sebep, içerisinde ipek oluşudur.[962][33]

Bazı Hükümler

1. Allah’a dua ederken, ondan bazı şeyler isterken temsil getirmek tevessül de bulunmak caizdir.

2. Yüzüğü orta veya işaret parmağına takmak mekruhtur. Konu yukarıda açıklanmıştır.

3. İçerisinde ipek bulunan kumaştan yapılmış olan elbisenin erkekler tarafından giyilmesi caiz değildir.[963][34]

5. Yüzüğün Sağ Veya Sol Ele Takılması Konusu

Gerek Rasûlullah'iri, gerekse sahâbî ve tabiîlerin yüzüğü sağa da sola da taktıklarına delâlet eden haberler vârid olmuştur. Musannif Ebû Davûd bu

haberleri birbirlerine tercih etmediği için bab başlığında meylini izhar etmemiştir.
Biz bu babdaki hadislerin hepsinin tercemelerini verip, daha sonra izahlarını birlikte yapacağız.[964][35]

4226... Hz. Ali (r.a); şöyle demiştir:
Şureyk, bana Ebû Seleme b. Abdurrahman şöyle haber verdi, dedi.[965][36]
"Rasûlullah (s.a) yüzüğü sağ eline takardı."[966][37]

4227... İbn Ömer (r.a)'den rivayet edildiğine göre:
Rasûluîlah (s.a) yüzüğü sol eline takardı. Yüzüğünün kaşını da avucunun içine alırdı.
Ebû Davûd der ki:
İbn İshak ve Üsâme yani İbn Zeyd - Nâfî'den (Onun isnadı ile) (Rasûlullah'ın yüzüğünü) sağ eline (taktığını) rivayet ettiler.[967][38]

4228... Nafi'den rivayet edildi ki İbn Ömer (r.a) Yüzüğünü sol eline takardı.[968][39]

4229... Muhammed b. İshak şöyle demiştir:
Salt b. Abdullah b. Nevfel b. Abdilmuttalib'in sağ elinin küçük parmağında bir yüzük gördüm ve:
Bu da ne?! dedim.
"îbn Abbas'ı yüzüğünü böyle takarken gördüm" dedi ve yüzüğün taşını elinin üst tarafına denk getirdi.
(Muhammed b. İshak devamla şöyle) dedi. "Salt: îbn Abbas'ın Rasû-lullah'ın yüzüğünü böyle takındığını söylediğini zannediyor.[969][40]

Açıklama

Hadîslerin tercemesine başlamadan önce de işaret ettiğimiz gibi bu babda varid olan hadîslerin bir kısmı Rasûluîlah (s.a)'in yüzüğünü sağ eline, bir kısmı da sol eline taktığına delâlet etmektedir. Bu konuda sâhâbîler tarafından nakledilen başka haberler de vardır. Bu haberlerden birkaçını daha aktarmak istiyorum.

Enes b. Malik demiştir ki:
Rasûluîlah (s.a) eline Habeşi kaşı, olan gümüş bir yüzük taktı. Kaşını avucunun içine denk getirdi."[970][41] Abdullah b. Cafer şöyle demiştir : "Rasûluîlah (s.a) yüzüğünü sağ eline takardı"[971][42] Enes b. Malik (r.a); demiştir ki:
Rasûluîlah (s.a) yüzüğü şunda idi". Enes, bunu söylerken sol elinin küçük parmağını işaret etti.[972][43]
Cafer b. Muhammed babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hasen ve Hüseyin yüzüklerini sol ellerine takarlardı.[973][44] Alimler biribirine muhalif görünen bu hadislerin arasını telifte değişik şeyler söylemişlerdir.
Bazı alimler her iki tarafın da eşit olduğuna meyletmişler, yani sağa da sola da takmanın caiz olduğunu ve birini öbürüne tercihe delil bulunmadığını söylemişlerdir. Ebu Davud'un baba verdiği isim ve bu bab'm altına biribirine muhalif hadisleri alması, onun da bu görüşte olduğuna delâlet eder.
Bazıları da Peygamber (s.a)'in yüzüğü önceleri sağ eline taktığını, ama bilâhare bu adetini değiştirip sol eline takmaya başladığını söylerler.Bu görüş sahipleri, Ebû Şeyh ve İbn Adiyy'in, İbn Ömer'den rivayet ettikleri "Rasûluîlah (s.a) yüzüğü sağ eline taktı, sonra onu sol eline değiştirdi. "mânâsındaki habere istinad ederler.
Hafız ,"Eğer bu sahih ise ortada niza kalmaz, ama onun senedi zayıftır" der.
Nevevî'de ulemanın yüzüğü sağa veya sola takmanın cevazında müttefik olduklarım fakat, hangisinin daha efdal olduğunda ihtilâf ettiklerine işaret ettikten sonra, İmam Malik'in sol ele takmayı müstehap, sağa takmayı ise mekruh gördüğünü kendi mezheplerin de (şafiîler'de) ise sağ elin daha efdâl olduğunu söyler.
Bu konu ile ilgili olarak Fethü'l Vedûd'ta şöyle denilmektedir; "Rasûluîlah (s.a)'in yüzüğünü hem sağ hem de sol eline taktığı gerçektir. Bazı âlimler her iki ele de takmanın caîz, zinet olduğu için, sağ ele takmanın ise daha efdal olduğunu söylerler. Çünkü zineti sağ ele takmak daha evlâdır. Başka alimler ise Peygamber (s.a)'in önceleri yüzüğünü sağ eline taktığı halde sonraları bunu değiştirip sol eline takdığmı bildiren bazı zayıf rivayetlere dayanarak, sağ ele takmanın nesh edildiğini söylerler.

Diğer bazı alimler ise, her ikisini de caiz görmekle birlikte, sola takmayı tercih ederler"
Hanefî alimleri ise Rafiziler'den olan ehl-i bid'ate benzeyeceği için sola takmayı uygun bulmamışlardır. Çünkü kafire benzemek haram olduğu gibi ehl-i bidate benzemek de haramdır. Zira alimler her ne kadar onlara kafir demenin caiz olup olmayışında ihtilâf halinde iseler de fasıklığında icma halindedirler. Fasıklann yaptıklarını yapmak caiz değildir.
Bütün bu nakillerden anlaşıldığına göre yüzüğü sağ ele de sol elede takmak caizdir. Ancak hangisinin daha efdal olduğu ihtilaflıdır.
Hanefî ve Şafiîlere göre sağ ele takmak daha efdal, Malikîlere göre ise sola takmak efdaldir.
Yüzük sol ele takıldığı zaman taharet esnasında parmaktan çıkartılır, çünkü sol elle taharat edilir.
Yüzüğün hangi parmağa tması gerektiği bundan önceki babın son hadîsinde geçmiştir.[974][45]

Bazı Hükümler

1. Yüzüğü sağ ele de sol ele de takmak caizdir.
2. Kişi bildiği bir şeyin âksi bir hareketle karşılaşınca, bunun sebebini sormalıdır.[975][46]

6. Zil Konusunda Varid Olan Hadîsler

4230... Ali b. Sehl b. Zübeyr'den rivayet edildi ki:
Kendilerine ait olan bir cariye, Zübeyr'in, ayağında ziller olan kızını Ömer b. el-Hattab'a götürdü. Ömer, zilleri kesti ve:
"Rasûlullah (s.a) 'i her zille birlikte bir şeytan var" buyururken duydum" dedi.[976][47]

4231... Abdurrahman b. Hassan el-Ensarî'[977][48] nin cariyesi, Bünane'den rivayet edildi ki;
O (Bûnâne) Hz. Aişe (r.a)'mn yanında iken üzerinde sesler çıkartan ziller bulunan bir câriye, Hz. Aişe'nin yanına katıldı.
Hz. Aişe (r.a):

" Onun zillerini kesmeden (çıkarmadan) benim yanıma sokmayınız. Ben, "Rasûlullah (s.a) 'i "içerisinde zil bulunan eve melekler girmez" derken işittim" dedi.[978][49]

Açıklama

Bu hadîsin Hz. Aişe'nin "RasûlullahMan naklettiği bölümü Kitâbü'l Cihâd'da "Melekler, içerisinde köpek ve çan olan yolcularla arkadaşlık etmezler"[979][50] lâfzi ile geçmiştir. Hadis bu şekli ile Müs-lîm, Libas, 103 ve Tirmizi, Cihâd 25'de de yer almıştır.
Gerek Hz. Ömer'den rivayet edilen birinci hadis, gerekse Hz. Aişe'den rivayet edile ikinci hadis, kadınların kendilerine zinet olarak, ses çıkaran zinet takmalarının caiz olmadığına delâlet etmektedir. Müslim'in Ebü Hureyre' (r.a)'dan rivayet ettiği bir hadiste de Hz. Peygamber (s.a) "zil, şeytanın düdüklerindendir" buyurmuştur. Bu hadîs de zilin caiz olmayışına delâlet etmektedir.
Hadîslerin zahirine göre ister büyük, ister küçük olsun ve hangi maddeden yapılmış olursa olsun ses çıkaran her türlü çanın caiz olmadığına delâlet eder. Buna göre ses çıkaran bütün zinetler çan hükmündedir ve kadınlar tarafından kullanılması caiz değildir.
Meleklerin, içerisinde zil bulunan eve girmeyişlerinin hikmeti, bazı alimlere göre kilise çanına benzedikleri içindir. Bazı alimler ise buna sebebin, çanların çirkinliği olduğunu söylerler. Kanatımızca, çan ses çıkardığı için dikkat çektiğini ve nehyin hikmetleri arasında bununda göz önünde tutulması gerekir.[980][51]

7.Dişleri Altınla Bağlamak

4232... Abdurrahman b. Tarafe'den şöyle rivayet edilmiştir;
Külab gününde dedesi Arfece b. Esad'ın burnu kesildi. Arfece'de gümüşten bir burun yaptırdı, ama o, koku yaptı. Bunun üzerine "Rasûlullah (s.a) kendisine altından bir burun yaptırmasını emretti.[981][52]

4233... Bize Hasen b. Ali haber verdi, bize Yezîd b. Harun ve Ebû Asım haber verdiler. Onlar, "Bize Ebûl - Eşheb, Abdurrahman b. tarafe'den o da Arfece b. Esad'dan önceki hadisin mânâsını haber verdi" dediler.

Yezid der ki:
Ebu Eşheb'e, "Abdurrahman b. Tarafe dedesi Arface'ye yetişti mı?" dedim.
"Evet" dedi.[982][53]

4234... Bize Müemmel b. Hişâm haber verdi. Bize İsmail, Ebü'l - Eşheb'ten, O, Abdurrahman b. Tarafe'den, Abdurrahman, Arfece b. Esed'den O da babasından (şüphesiz Arface diye) önceki hadîsi mânâsı ile rivayet etti.[983][54]

Açıklama

Bu babdaki üç rivayet aslında tek hadistir. Rivayetlerin isnacıındaki farklılıktan dolayı, Musannif, bunları ayrı hadîsler şeklinde kitabına almıştır.
Kûlâb: Cahiliye devrinde Arapların iki kere savaştığı bir yerin adıdır. Burasının Küfe ile Basra arasında ve Yemame'ye yedi günlük bir mesafede olduğu söylenmektedir.
Tirmizî Şerhi, Ârızatü'l - Ahvezi'de, Kûlâb savaşının iki kez vuku bulduğu bunlardan birincisinin Bekir ve Tağlib kabileleri arasında, ikincisinin ise Temim ve Ehl-i Hecr arasında olduğu belirtilmektedir. Hadiste adı geçen Arfece, bu savaşlardan ikincisine katılmıştır.
Yukarda da temas edildiği gibi Arfece'nin burnunun koptuğu Kûlâb savaşı Rasûlullah'dan önce, Câhilîyye devrinde olmuştur.
Metinde görüldüğü üzeri, Arfece savaşta kopan burnunun yerine gümüşten bir burun taktırmış ama bu burun zamanla koku yapmaya başlamıştır. Burnunun koku yapması Rasûlullah'm Peygamberliği döneminde olmuş Efendimiz de gümüşün yerine altından bir burun taktırmasını emretmişti.
Hadîs altından burun taktırmak ile ilgili olduğu halde, musannif bunu, "altın ile diş bağlatmak" adı altında vermiştir. Herhalde buna sebep, halk arasında yaygın olanın burun taktırmak değil, altından diş taktırmak veya diş bağlatmak oluşudur. Ebû Davûd buruna kıyasla, sallanan dişleri altın, ile bağlatmanın cevazına kail olmuştur.
Ulema bu hadîse istinad ederek, zaruret halinde altının erkekler tarafından kullanışının caiz olduğunu söylemişlerdir.

Hanbelî Ulemasından İbn Kûdame bu konuda şöyle demektedir: "Burnu kesilenin, burnunu taktırması gibi, zaruretin gerekli kıldığı yerlerde altın kullanmak mubahtır.
İbn Kudame devamla, Ahmed b. Hanbel'in sallanan dişlerin düşmemesi için, dişi altınla bağlatmanın caiz olduğunu söylediğini nakleder. Bu alimin naklettiğine göre Esrem; Ebu Râfî, Sabit el - Bûnânî, İsmail b. Zeyd b. Sabit ve Muğire b. Abdullah'ın dişlerini altınla bağladıklarını rivayet etmiştir. Ayrıca Hasen, Zühri ve Nehâî buna ruhsat vermiştir.[984][55]
Üç büyük mezhebin hepsine göre, sallanan dişlerin altın bir telle bağlanması veya altından diş yaptırıp takılması caizdir. Ancak Hanefî alimleri arasında ihtilaf vardır.[985][56]
Hanefî mezhebinin imamı, Ebû Hanife'ye göre sallanan bir dişin altınla bağlanması caiz değildir. Bu şekilde bir dişin gümüşle bağlanması gerekir. İmam Muhammed'e göre ise, hem altınla hem de gümüşle bağlanması caizdir. Zahirrü'r - Rivâye eserlerinden el- Camiu's - sağîr'da İmam Ebû Yûsuf'un görüşü verilmemiş daha sonraki alimler de onun İmam-ı Azam'la mı yoksa, imam Muhammed'lemi olduğu konusunda ihtilâf etmişlerdir.
Bazı Hanefî kitaplarında ise, sallanan bir dişin altınla ya da gümüşle bağlanmasının Ebu Hanif'e ve Ebû Yûsuf'a göre de caiz olduğu belirtilmektedir.[986][57]
Görüldüğü gibi üç mezhebe göre ihtilafsız, Hanefî mezhebinde de ihtilaflı olarak salanan dişlerin altınla bağlanması caizdir. Diş doldurmak da diş bağlatmak gibidir. Hanifî mezhebi imamlarından nakledilen ihtilaf, diş doldurmanın veya diş taktırmanın caiz olup olmayışında değil, bu işi altınla yaptırıp yaptırmamanın caiz olup almayışıdır. Yani diş doldurmak veya diş taktırmak bütün ulemaya göre caizdir.
İslâmiyet fıtrat dinidir. İnsanların dünya nimetlerinden meşru sınırlar içerisinde yararlanmalarına izin verir. Hastalananları tedavi olmaya teşvik eder. Durum böyle olduğu halde ve bütün müctehidler caiz olduğunu söylerlerken, mücerret bir vehimden dolayı diş doldurmanın caiz olmadığını söylemek takılan dişleri söktürmek, insanları dişsiz bırakmak, İslâm'ın ruhuna uygun bir davranış değildir. İslam'a hizmet maksadıyla yapıldığı zannedilen ama aslında İslâm'a zarar veren bir davranıştır.[987][58]

8. Kadınların Altın Kullanması

4235... Aişe (r.a), şöyle demiştir:
Hz. Peygamber (s.a)'e Necâşî'nin kendisine hediye ettiği zinet getirildi. O zinetin içerisinde Habeş işi kaşı olan bir de yüzük vardı. "Rasûlullah (s.a) yüzüğü, ondan uzak durarak, bir çubukla veya bir parmağı ile aldı sonra, Ebü'I As'ın kızı - kızı Zeyneb'in kızı - Ümame'yi çağırdı, ve "Bunu sen takın kızcağızım" buyurdu.[988][59]

Açıklama

Hz. Peygamber (s.a)'e zinet gönderen "Necâşî, Habeşistan hükümdarı Eshame'dir. "Rasûlullah (s.a) 'e gelen yüzüğün kaşı Habeş işinden idi. Sarihler bundan maksadın, göz boncuğu veya akik olduğunu, çünkü, bunların Yemen veya Habeşistan'da bulunduğunu söyler. Habeş işinden maksadın ne olduğu konusunda başka görüşler de vardır. Bu görüşler için 4216 nolu hadîse bakılmalıdır.
Hadîste görüldüğü üzere, Hz. Peygamber fs.a) altın yüzüğü görünce ondan yüz çevirmiş, bir çubukla veya parmağı ile onu almış ve torunu Ümame'ye vermiştir. Ancak Râvî Efendimiz'in yüzüğü çubukla mı, yoksa bir parmağı ile mi aldığında tereddüt etmiştir.
"Rasûlullah (s.a) 'in yüzüğü eline almak istemeyişi ve onu bir kız olan torununa verişi altının erkekler için caiz olmadığı, kadınlar için ise caiz olduğuna delildir. Çünkü altın kadınlar İçin de haram olsa idi, Efendimiz onu torununa vermezdi. Altının erkeklere haram, kadınlara ise helâl olduğunu gösteren başka haberler de vardır. Meselâ, Ebû Davûd, Ahmed ve Nesaî'nın Hz. Ali'den rivayet ettikleri şu hadîs bunlardandır. "Bir gün "Rasûlullah (s.a) sağ eliyle ipek, sol eliyle de altın alarak "Şüpesiz bunlar ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına ise helaldir," buyurdu."[989][60]
Bundan sonra gelecek olan bazı hadîslerde, "Rasûlullah'in, kadınların altın kullanmasında men ettiğini bildiren haberler varittir. Yeri gelince temas edileceği üzere, ulema, bunu, ya neshe yada zekâtı verilmeyen miktara hamletmişlerdir. Yani ya önceleri kadınların da altın kullanmaları caiz değildi, bilâhare bu yasak neshedildi, ya da kadınlar için caiz olmayan altın zinet, fazla miktarda olup da zekâtı verilmeyen zinettir.[990][61]

Bazı Hükümler

1- İslâm hükümdarının başka milletlerle muahedeler yapması, onlarla hediyeleşmesi caizdir.
2- Kişinin, kullanılması caiz olmayan bir şeyi küçümsemesi, ondan uzak kalmaya çalışması gerekir.
3- Erkeklerin altın yüzük edinmeleri caiz değil, kadınların edinmeleri ise caizdir.[991][62]

4236... Ebû Hûreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre; "Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sevdiğine ateşten bir halka takmayı seven kişi ona altından bir halka taksın, sevdiğine ateşten bir bilezik takmak isteyen kişi ona altından bir bilezik taksın. Ancak siz gümüşü alınız, onu (istediğiniz gibi) kullanınız."[992][63]

Açıklama

Hâdis-i şerif, kişinin sevdiği çocuğunu ve ailesini nasıl ateşe atmak istemezse, onlara altından yapılmış yüzük, küpe ve bilezik takmaktan da kaçınmasını istemektedir. Ha-dîs'in zahirine göre hüküm hem erkekler hem de kadınlar için aynıdır. Çünkü mutlaktır. Ancak, kadınların altından mamul zinet eşyaları takınmalarının caiz olduğu önceki hadiste geçmişti.
Hadis-i şerifte Efendimiz, altından sakındırırken gümüşü de teşvik etmiştir. İrâde'nin mutlak oluşu, gümüşün her türlü zinete şâmil olduğuna işaret eder. Ancak alimleri beyanına göre erkekler gümüşten ancak yüzük, kılıç süsü ve benzeri şeylerde yararlanabilirler.
Şevkânî, el-Veşyu'l - Merkum adındaki risalesinde bu hadîsle istidlal ederek, kadın erkek herkes için altından zinet takmanın haram, gümüş zinet takmanın da helâl olduğunu söylemiştir. Şevkanî, bu hadîsin isnadını sahîh, râvîlerinin rivayeti ile ihticac edilenler olduğunu söylemişlerdir.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin sâhâbî râvisi Ebû Katede'dir. Hafız Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin isnadını güzel bulmuştur.[993][64]

4237... Hüzeyfe (r.a)'ın kız kardeşinden:[994][65]

Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey kadınlar topluluğu, sizin süslenmenize gümüş kâfi değil mi? Dikkat edin, Sizden altınla süslenip de onu başkalarına gösteren hiç bir kadın yok ki o altın sebebiyle azap edilmesin."[995][66]

Açıklama

Bu hadîs-î şerifin sâhâbe tabakasından râvîsi Huzeyfe b El-Yeman'ın kız kardeşidir. Tabiin tabasından olan râvîsi de Ribî b. Hıraş'in hanımıdır. İsnad'da bu hanımın ismi de anılmıştır.
Bu hadîs'in zahiri, kadınların altından mamul zinetleri takmalarının caiz olmadığına delalet etmektedir. Ancak aksine delalet eden başka hadislerin bulunuşu ve bu hadisin cümle dizilişi sebebiyle ulema, bu hadisi, değişik biçimlerde tevil etmişlerdir. Bu tevillerin belli başlıları şunlardır.:
1- İbn Abdil Berr'e göre bu hadis, bilâhere varid olan ve kadınların altınla süslenmelerine izin veren hadislerle nesh edilmiştir. Yani bu hadis mensuhdur. Mirkatü's Suııt'ta da bu ve benzeri hadislerin mensuh olduğu söylenir.
2- Bu hadîs, altınla süslenip ele bunu başkalarına gösteren kadınlarla ilgilidir. Aliyyü'l Kâri azabın, altınla süslenmek ve onu başkalarına göstermek üzere tereddüp ettiğini söyleyerek bu tevili benimsemiştir.
3- Bu hadîs altından zinet edinip de onun zekatını vermeyenlere ilgilidir.
4- Yasak olan, övünmek ve böbürlenmek maksadı ile takılan bileziklerle ilgilidir.[996][67]

4238... Esma Binti yezid (r.a), Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
Altından gerdanlık takınan her bir kadının boynuna kıyamet gününde ateşten bir benzeri takılır. Altın küpe takan her bir kadının kulağına da kıyamet günü bunun bir benzeri takılır.[997][68]

Açıklama

Bu hadîsin zahiri de kadınlara altının Caiz olmayışına delalet etmektedir. Ancak bundan önceki hadîs de ulemâca tevil edilmiştir.

Bu hadisle ilgili olarak Hattabî şunları söylemiş ve bunlar, daha sonraki sarihler tarafından da nakledilmiştir: "Bu hadis iki şekilde tevil edilir.
1- Bu, İslâm'ın ilk devirlerin de idi Bilahere nesh edildi ve kadınların altınla süslenmeleri mubah kılındı. Sabittir ki Rasûlullah (s.a) bir elinde altın, öbür elinde ipek olduğu halde minbere çıktı ve "Bunlar ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir" buyurdu.
2- Bu hadîsteki tehdid altının zekatını vermeyenler hakkında varid olmuştur. Zekâtı verenleri için böyle bir tehdid söz konusu değildir."
Hattabî'nin bu söyledikleri, önceki hadiste belirtilen tevillerden ikisidir. Diğer iki tevilin de burada düşünülmesi mümkündür.[998][69]

4239... Muaviye b. Ebî Süfyân (r.a)'dan rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a) kaplanlara (derilerine) binmekten ve parçalanmış olanı hariç, altın takınmaktan nehyetti.[999][70]

Açıklama

Münzirî bu hadiste fiki yerde inkita olduğunu söyler. Buharı: Meymunu'l - Kannad'm Said b. Müseyyeb'den ve Ebû Kılabe'den Mürsel olarak irvâyet ettiğini söylemektedir.
Ebû Hatim er Râzî de, Ebû Kılâbe'nin, Muâviye b. Ebî Süfyan'dan birşey duymadığını söylemiştir.
Hadis-i şerife göre Rasûlullah (s.a) iki şeyi men etmiştir. Bunlardan biri kaplan derilerinin üzerine oturmaktır. Bundan maksat, atların eğerleri üzerine kaplan derisi koyup üzerine oturmaktır. Nehye sebep de bunun bir kibirlilik alameti veya Acem adeti oluşudur.
Hadisle nehy edilen ikinci konu: parça halinde olan hariç, altın takınmaktı. Bu nehye göre, altının parça halindeki olan mubah, büyük olanı haramdır. Bu konuyu birçok alim ele almış ve incelemiştir. Bu incelemelerden bazılarını buraya aktarmak istiyoruz.
Şevkanî, Neylü'l Evtâr'da: "Bu hadisteki parçaların, affedilen bir miktar ile kayıtlanması gerekir. Muhtelif hadislerin arasını cem etmek için buna ihtiyaç vardır." demektedir.
İbn Reslân'da şöyle der "Bu hadisteki nehyden maksat, çok olan altındır. Kadınlar için küpe, yüzük veya erkeklerin kılıçlarını süsledikleri küçük parçalar değildir. İsrafçıların, büyüklük taslayan ve gösteriş peşin-dekilerin

adeti olan çok altın ise caiz değildir. Altının çoğu ile azı arasını ayıran ölçü, zekâtın farz olduğu nisap miktarına varıp varmam asıdır".

Hattabî'de Mealimü's - Sünen'de buna benzer şeyler söylemiş ve buradaki istisnayı kadınlara has kılmış ve şöyle demiştir.

"Çünkü altın cinsi, kadınlara haram değildir. Erkeklere ise azı da çoğu da haramdır."

İbnü'l Esîr, en - Nihâye adındaki eserinde, az önce İbn Reslân'dan naklettiklerimize çok yakın şeyler söyledikten sonra şunları ilâve etmektedir: "Çünkü bazen altının sahibi cimrilik yapıp, zekâtını vermez ve zi-nete zekâtı farz kılanlara göre günaha girmiş olur.

İbnü'l Kayyîm'in, İbn Taymiye'den duyduğunu söyleyerek naklettiği şu cümlelerle ulemadan yaptığımız nakillere son vermek istiyoruz: "Mutlak mânâda, altının mubah oluşu konusundaki Muâviye hadisi, sırf altına değil, elbisedeki alem gibi başka şeye tabî olan hakkındadır."

İbn-i Teymiye'nin bu sözleri; parça halinde olan altının, erkeğe mubah kabul edilmesi haline aittir. Kadınlarla ilgili değildir.

Ebû Davud'un bu babda geçen hadisleri, müstakil olarak ele alındığından altından yapılan takıların kadınlara da haram olduğu izlenimini vermektedir. Ancak, altının kadınlara mubah olduğunu bildiren hâdis-i şeriflerle birlikte ele alındığı zaman, hadisler arasındaki bir çelişki göze çarpmaktadır. Alimlerimiz bu çelişkiyi şu yollarla tevil etmişlerdir.

1- Altını yasaklayan hadisler mensuhtur.

2- Yasak olan, zekâtı verilmemiş olanıdır.

3- Gösteriş ve kibirlilik için takıldığı takdirde caiz değil, aksi halde caizdir. Az ile çoğun sınırı nisaba baliğ olup olmamasıdır.[1000][71]

9. ZEKAT BÖLÜMÜ

Zekât, birçok âyet ve hadislerde hemen namazdan sonra zikredüdiği için Buharı, Müslim ve Ebû Dâvûd gibi hadis imamları, kitaplarında aynı tertibe riâyet etmişlerdir.

zekâ fiilinin masdarı olan zekâfın sözlük anlamı artma ve temizlemedir. Arab dilinde kullanılan sözünden "mal arttı" mânâsı kast edilmektedir.

Istılahı mânâsı ise, Allah'ın hakkı olarak maldan çıkarılan miktardır. Bu miktara zekât denilmesinin sebebi, o malın çoğalması, temizlenmesi ve manen bereketlenip âfetlerden korunmasıdır. Zekât böyle tarif edildiği gibi şöyle de tarif edilmiştir: Zekât malın belirli bir miktarını âyet-i kerimede geçen sekiz sınıftan bir veya daha fazla sınıfa temlik etmektir.

Zekât hicretin II. yılında farz kılınmıştır. Bir görüşe göre Mekke'de farz kılınmış, tafsilâtı Medine'de açıklanmıştır. Çünkü zekâta ait bazı âyetler, Mekke'de inmiştir. Tercih edilen görüşe göre zekât, oruç ve fıtır sadakasından sonra farz kılınmıştır. Oruç ve fıtır sadakasının Hicretten sonra farz kılındığı hususunda ise, âlimler arasında ittifak vardır. Çünkü orucun farz olduğuna delâlet eden âyet-i kerime ittifakla Medine'de inmiştir. Buna göre Mekkî âyetlerde zikredilen zekât, Medine'de farz kılman nisab ve miktarı belli olan, müstehaklarına verilmesi için zekât memurları tarafından toplanan zekâttan farklıdır. Mekke devrindeki zekât, mü'minlerin kendi kardeşlerine karşı bir vazife olarak vermiş oldukları ve duygularına bırakılmış bir malî yardımdır. Dolayısıyle belirli bir miktarı olmadığından bazı hallerde az bir miktar kâfi geldiği halde, bazen de ihtiyaçlar ve durum daha fazla vermeyi gerektiriyordu.

Zekâtın farziyyeti Kitab, Sünnet ve icmâ' ile sabittir. Binaenaleyh onu inkâr etmek, küfürdür.

Kitab'dan Delili “zekât veriniz.”[1001][1] "onların mallarından kendilerini temizleyip tezkiye edeceğin bir zekât al"[1002][2] gibi âyetlerdir. Kur'an-ı Kerim'de zekât seksen iki yerde namazla beraber zikredilmiştir.

Sünnetten Delili: Bu bölümde göreceğimiz hadislerdir.

Zekâtın farz kılınmasının hikmetleri:

a. Zekât fakirin, zenginin malındaki bir hakkıdır. Nitekim "onların mallarında dilenci ile mahrumun hakkı vardır."[1003][3] âyetinde, zekâtın

fakirin hakkı olduğu bildirilmiştir.
b. Zekât mal nimetini veren Allah'a şükür için farz kılınmıştır.
c. Zekât Allah'a inanma hususunda kulun samimi olup olmadığım denemek için farz kılınmıştır. Zekâtını veren zengin, Allah'ın emrini yerine getirmiş imtihanı kazanmış olur.
d. Zekât, insanlık kadar eski olan fakirlik problemine İslâmın çâre olarak getirdiği müesseselerden biridir. Zekât sayesinde fakirlerin sayısı azalır, dolayısıyla fakirlik sebebiyle meydana gelen birçok olayın önü alınmış olur.
e. Zekât zenginleri cimrilik hastalığından korur, dolayısıyla onların feraha ermelerine sebeb olur.
f. Zekât fakirleri rahatlatır, onlara toplumda normal yaşama imkânı sağlar.
g. Zekât zenginlerle fakirler arasında sevgi ve saygı duygularını artırmaya bir vesiledir.
h. Zekâtın İslâmî devlet tarafından toplatılıp müstahaklarına verilmesi, onu vermeyenlere müeyyideler uygulaması onun aynı zamanda siyasî bir nizâm olduğunu ortaya koyar.
Zekât Kur'ân ve hadislerde bazan "sadaka" diye geçer. İsim ayrıdır, fakat mânâ birdir. el-Mâverdi, el-Ahkâmus-Sultâniyye adlı eserinde şöyle demiştir: "Kur'ânMa geçen sadaka kelimesi zekât manasınadır. Demek ki o devirde sadaka ile zekât kelimeleri aynı anlamda kullanılıyordu. Sonraları sadaka kelimesi farz değil de tatavvu1 olarak yapılan hayırlar için kullanılmaya başlandı."
Zekât, deve, davar, sığır, altın, gümüş, hububat, meyve ve ticâret mallarına düşer.
Zekâtın rükün, sebeb ve şartları hakkındaki malûmat, ait oldukları hadislerin açıklamalarında gelecektir.[1004][4]

1556. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) vefat edip de ondan sonra Ebû Bekir (r.a.) halife seçildiği ve araplardan bazıları dinden döndüğü zaman Ömer b. Hattâb, Hbü Bekr'e:
Resûllah (s.a,); "İnsanlar, Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim "Allah'tan başka ilâh yoktur" derse, malim ve canını benden korumuş olur. Ancak İslâm'ın hakkı müstesna, Onun asıl hesabı ise Allah'a kalmıştır" buyurduğu hâlde nasıl olur da sen insanlarla savaşırsın? dedi.

Ebû Bekir:
Allah'a yemin ederim ki namazla zekâtın arasım ayıranlarla mutlaka savaşacağım. Çünkü zekât, malî bir haktır. Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.)'e vermiş oldukları bir (deve) yuları(nı) bile bana vermezlerse, vermemelerinden dolayı onlarla muhakkak 'savaşırım, dedi. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb:
Allah'a yemin ederim, iyice anladım ki Aziz ve celil olan Allah,Ebû Bekir'in gönlünü savaş için genişletmiş ve (yine) anladım ki, onun görüşü haktır, dedi.
Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Rebâh b. Zeyd, Ma'mer'den, o da aynı senetle Zührf'den rivayet etmiştir ki, bazdan demişlerdir. îbn Vehb, Yunustan rivayet edip demiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Şuayb b. EbîHamze, Ma'mer ve ez~Zübeydî Zührî'den bu hadisi: "Bir oğlağı bile bana vermezlerse" diye rivayet etmişlerdir.
Anbese Yunus'tan, O da Zührî'den bu hadiste dediğini rivayet etmiştir.[1005][5]

Açıklama

Peygamber (s,a.) Hicretin 11. yılında Rebûülevvel ayının 12'sinde Pazartesi günü öğleye doğru vefat etmiş, Me-
dine'yi bir matem havası bürümüştü. Bazıları bu acı habere inanmak istemezken bazıları da Benû Sâide Sakifesi denen yerde Sa'd b.Ubâde ile beraber toplanarak müslümânlara seçilecek halîfe konusunu görüşmeye başlamışlardı. Ensâr'ın bir kısmının Sa'd b. Ubâde'ye "Seni halîfe seçelim" diye teklif ettiklerini Hz.Ömer (r.a.) duyunca, hemen Hz. Ebû Bekr'i yanına alarak oraya gitti. Konu tartışılıp görüşüldükten sonra Ömer (r.a.) Hz. Ebû Bekr'e:
Ver elini, dedi ve ona biat etli. Ondan sonra da oradakilerin hepsi biat etti. Ancak şu var ki bazı müslüman gruplar dinden dönmeye başladılar. Hattabî'ye göre bunlar iki sınıftır:
1. Dinden tamamen dönenler. Ebu Hureyre'nin "araplardan bazıları dinden döndü" sözüyle anlatmak istediği bunlardır ki iki taifeye ayrılmaktadırlar:
a. Müseylimetü'l-Kezzâb'ın Peygamberlik iddiasını tasdik eden Benû Ha-nîfe ile el-Esvedü'1-Ansî'ye uyanlardır. Bunların hepsi Muhammed (s.a.)'in Peygamberliğini inkâr ediyorlardı. Hz. Ebu Bekir bunlarla savaşlı. Sonunda

Müseylimetü'l-Kezzâb'ı Yemâme'de, el-Ansî'yi de San'a'da öldürttü. Onlara uyanların çoğu da öldürüldü, kalanlar ise, kaçtı ve dağıldı.

b. Dinin bütün hükümlerini inkâr edip narnaz-zekât gibi ibadetleri terk edenlerdir. Bunlar câhiliyet devrindeki hallerine dönmüşlerdi.

2. Namazla zekâtı birbirinden ayıranlar. Bunlar namazın farz olduğunu kabul ediyor, fakat zekâtı tanımıyorlardı. Bunların içinde zekât vermek isteyip de reislerinden korktukları için veremeyenler de vardı. Muselâ Benû Yerbu' kabilesi kendi aralarında zekâtlarını toplamış, tam Hz. Ebû Bekr'e göndermek üzere iken Mâlik b. Nuveyre bunu duymuş ve toplanan zekâtları göndertmemiş, kabileye dağıtmıştır.

Bazıları da Allah (c.c.)'in, "Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin bir zekât al"[1006][6] meâlinde kithitabı yalnız Peygamber (s.a.)'e mahsustur. Çünkü zekât sahibini hiç bir kimse Resûlullah (s.a.) kadar temizleyemez" diye haklı olduklarını, âyet-i kerimeyi yanlış te'vil ederek ileri sürmüş ve zekât vermek istememişlerdir.

Hz.Ömer'in Hz. Ebû Bekr'e olan itirazı bunlarla yani bu ikinci maddede anlatılanlarla ilgilidir. Hz.Ömer'in itirazı, delil olarak ileriye sürdüğü hadisin zahirine bakıp üzerinde fazla düşünmediği içindir. Hz. Ebû Bekir ise, namaz kılmayanlarla harp edileceğine ashâb-ı kiramın icmaı bulunduğunu bildiği için, zekâtı namaza kıyas etmiştir. Bu hâdise yani Hz.Ömer'in, hadisin umümuyla, Hz.Ebû Bekr'in ise, kıyasla ihticâc etmesi, âmm bir hükmün kıyasla tahsis edilebileceğine delildir. Nitekim Hz.Ömer, Hz.Ebû Bekr'in haklı olduğunu gösterdiği delilden anlayarak kabul edince, harbin lüzumu konusunda ona tâbi olmuştur.

Buhârî'nin îbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.):

"İnsanlar Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet edip ve namaz kılıp zekât verinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaparlarsa can ve mallarını İslâm hakkı hariç- benden korumuş olurlar. Onların hesabı Allah'a kalmıştır" buyurmuştur.

Ebû Davud'un Kitâbu'I-cihâd'da Enes (r.a.)'den rivayetine göre Peygamber (s.a.):

"Allah'ımı başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet edinceye ve bizim kıblemize dönünceye, kestiklerimizi yeyinceye, bizim gibi namaz kılıncaya kadar insanlarla savaşmakla

emrolundum. Bunları yaparlarsa, onların canları ve malları bize haram olur. Ancak İslâm'ın hakkı başka. Müslümanların lehine olan onların da lehine, aleyhine olan, onların da aleyhinedir," buyurmuştur.
Görüldüğü gibi hadisin birkaç rivayeti var. Birinde ne namaz ne de zekâttan söz edilmezken diğerinde namazdan, bir diğerinde de hem namaz hem de zekâttan söz edilmektedir.
Bundan da anlaşılıyor ki, hem Hz.Ebu Bekir hem de Hz.Ömer, İbn Ömer ile Enes'in rivayetlerindeki ziyâdeleri işitmemişlerdir. Çünkü Hz.Ömer, duymuş olsaydı, Hz.Ebu Bekr'e itiraz etmez ve hadisi delil göstermezdi. Eğer Ebu Bekir (r.a.) işitmiş olsaydı, kıyası değil de onları delil gösterirdi. Herhalde İbn Ömer, Enes ve Ebû Hüreyre (r.a,) bu hadisi Peygamber (s.a.)'den aynı yerde işitmemiş olacaklar.
Ebû Hüreyre'nin rivâyetindeki "Allah'tan başka ilâh yoktur" cümlesinden maksadın, "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun Resulüdür," demek olduğu ve makama uygun bir kısaltma yapıldığı İbn Ömer ile Enes (r.anhüma)'m rivayetlerinden anlaşılıyor. Bununla beraber bu cümleyle Yahudî ve Hıristiyanlar değil, putperestler kast edilmiştir. Çünkü ehl-i Kitab "Allah'tan başka ilâh yoktur" derler ama onlarla savaşılır. Böylece yalnız "Allah'tan başkailâh1 yoktur" deyip Muhammed (s.a.)'in, Allah'ın Resulü olduğunu inkâr eden kişinin can ve malı korunmuş sayılmaz.
Hatta Nevevî bunun da (yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" cümlesinin) kâfi gelmediğine, bir de buna Peygamber (s.a.)'in getirdiği şeylerin hepsine iman etmenin gerekli olduğunu söylemekte ve bunu Müslim'in Kitâbü'l-İman'da Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği, "Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim Allah Resulü olduğuma ve getirdiklerime iman edinceye kadar..." hadis-i şerifi ile delillendirmektedir.
Birkaç rivayeti olan bu hadis "açıklama" bölümünden önce zikredilenlerden başka (dipnotta gösterdiğimiz) şu hadis kitaplarında da bulunabilir.[1007][7]
Hadîste geçen den maksad, -sözün gelişinden de anlaşıldığı gibi- İslâm hakkıdır. Nitekim bu hadisin bundan sonraki rivâyetiyle Sahih-i Buhârî'deki rivayetinde açıkça İslâm hakkı diye geçmektedir. Bunun mânâsı, haksız yere cana kıyma, zina etme ve zekât vermeme gibi -ister mâl isterse başka şey olsun- İslâm'ın hakkı yani İslam'ın emrini yerine getirmeme ve nehyinden kaçınmanın gerektirdiği hak hariç, onların malları ve canları korunmuştur, demek olur.

"Asıl hesabı Allah'a kalmıştır” cümlesinin anlamı ise, gizlice yaptıkları ve sakladıkları şeylerin hesabını Allah görecektir, demek olur. Yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" diyen kimselerin müslümân oluşuna hükmedilir. Bu sebeple bunların İslâm hakkı hariç, can ve mallarının dokunulmazlığı vardır. Gizledikleri şeyleri araştırmayıp onları Allah'a havale ederiz. Bunda, küfrü içinde gizlediği halde dışından müslümân görünen kimsenin müslümanlığının kabul edileceğine delil vardır. Âlimlerin çoğu bu görüştedirler. İmam Mâlik zındığın yani küfrünü gizleyip de dıştan müslümân görünen kimsenin tevbesinin kabul edilmeyeceği görüşündedir. Ahmed b. Habel'in de aynı görüşte olduğu söylenmektedir.
"Allah'a yemin ederim ki namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka savaşacağım" cümlesinden maksad, "namaz kılıp zekâtı inkâr etmek veya vermemek suretiyle bu iki ibâdeti birbirinden ayıranlarla mutlaka savaşacağım" demektir. İkisinin arasındaki münâsebete, Kur'an-ı Kerim'-de 82 yerde beraber geçmesi ve namazın dinin direği, zekâtın da İslâm'ın köprüsü oluşu kâfidir.
Hz.Ebû Bekir, "zekât, malî bir haktır" sözüyle, namaz nasıl bedenî bir farz ise, zekât da mâlî bir farzdır, yani namaz kılmayan kimsenin nasıl can dokunulmazlığı yoksa, zekât vermeyenin de mâl dokunulmazlığı yoktur. Binaenaleyh "onunla savaşırım" demek istemiştir.
Hadiste geçen "ikâl" kelimesinin mânâsında ihtilâf edilmiştir. Lügat ve fıkıh âlimlerinden bazıları bunun "bir senenin zekâtı" mânâsına geldiğini söylemişlerdir ki, bu lügat mânâsına da uygundur. Bunlara göre devenin ayağını bağladıkları ipe de "ikâl" denirse de, burada o manada kullanılmamıştır. Çünkü zekâtta ipi vermek gerekmediği gibi ipten dolayı savaşmak da caiz değildir. Binaenaleyh bu hadisteki "ikâl" kelimesini bu mânâya almak doğru değildir. Ebu Ubeyd, Müberred ve Kisâî gibi lügat âlimleri bu görüştedirler.
Muhakkik âlimlerin çoğuna göre ise, buradaki "ikâl"den maksad, hayvanın bağlandığı ip, yulardır. Yani zekât olarak alınan hayvanın başına takılan iptir. Zira zekât memuru, bu ipten tutarak zekât hayvanını teslim alır. İmam Mâlik ve İbn Ebî Zi'b'in bu görüşte oldukları rivayet olunur. et-Tahrîr müellifi de bu görüşü savunup şöyle demektedir:
"İkâl*'den maksad, bir yılın zekâtıdır diyenler yanılmaktadırlar. Çünkü bu söz sıkıntı, darlık ve mübalâğa makamında söylenmiştir. Binaenaleyh

savaşa sebep gösterilen şeyin az ve kıymetsiz olmasını gerektirir. Bir yılın zekâtı mânâsına alınırsa, bu mana kaybolur."
Nevevî de bu görüştedir. Sahih olan görüşe göre yular değerinde olan bir zekâtın dahi verilmemesi halinde onlarla savaşılacağı kast edilmiştir.
Bu kelime yani "ikâl" kelimesi, Rebâh b. Zeyd'in Ma'mer'den, O da Zührî'den, Zührî'nin de aynı senetle -yani Ubeydullah b. Abdullah'tan- yaptığı nakilde "anâk'1 diye geçmektedir. Bunun için "bazıları "anak" yerine "ikâl" demişlerdir" denildi.
İbn Vehb'in Yunus'tan, O da Zührî'den yaptığı rivayette de "anâk" geçmektedir.
"Anâk" bir yaşına varmayan dişi oğlak manasına gelmektedir. Bundan maksad, -yine mübalağa makamında söylendiğinden- dişi oğlak gibi az da olsa zekâtın verilmesinin lâzım geldiği olabileceği gibi gerçek mânâsında kullanılmış da olabilir.
Hernekadar bu kelime, rivayetlerin çoğunda "anâk" diye geçiyorsa da, iki rivayet de sahihdir ve aralarında bir çelişki yoktur. Hz.Ebû Bekr'-in, sözünü iki defa tekrarlayarak birinde "İkâl" diğerinde "anâk" dediğine hamledilir. İmam-ı Buharı, " 'anâk" rivayetini tercih etmiştir.[1008][8]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif, Hz.Ebû Bekr'in ilim, şecaat ve dini emirleri yerine getirmedeki üstünlüğüne en büyük delildir. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı âlimler, Muhammed (s.a.) ümmetinin en üstününün, Hz.Ebû Bekir (r.a.) olduğunda ittifak etmişlerdir.
2. Kıyas delildir ve onunla amel etmek caizdir.
3. Âmm kıyasla tahsis edilebilir.
4. Gerekirse, yemin edilebilir.
5. Âlimlerin bir konuyu tartışması caizdir. Hak belli olunca ona ters düşen görüşten dönmek gerekir.
6. Hz. Ömer'in hak bildiği şeye olan bağlılığı tartışmasızdır.
7. Devlet başkanının namaz, zekât ve diğer İslâmî vecibeleri terk edenlere savaş açması vâcibtir. Bundan dolayı Hanefî mezhebi müctehid-lerinden İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî;
"Bir şehir veya köy ahalisi ezan okumamakta birleşecek olurlarsa, devlet başkanı onlarla savaşır. İslâm şi'ârından olan her şeyin hükmü böyledir"

demiştir.
8. Devlete isyan edenlerle savaşmak vâcibtir.
9. Mü'min olmak için mutlaka kelâm âlimlerinin gösterdikleri delilleri öğrenmek vâcib değildir. İslâm dinine tereddütsüz imân etmek yeterlidir. Nitekim cumhurun görüşü de budur.
10. Müslüman olduğunu söyleyip İslâm'ın emirlerini yerine getiren kimsenin -İslâm haklarından olan kısas ve had gibi cezalar hariç- can ve mal dokunulmazlığı vardır.
11. Zındığın -küfrünü gizleyip de dıştan müslümân görünen kimsenin-küfrü ya başkasının onun kâfir olduğuna şahidlik yapması veya kendisinin itiraf etmesiyle bilinir. Bunun tevbesi konusunda ise, müctehidler ihtilâf etmişlerdir:
a. Zındığın tevbesi kabul edilmez, öldürülür. Ancak şu var ki, tevbe-sinde samimi ise, âhirette tevbesinin faydasını görecek ve cennete girebilecektir. İmam Malik ile, bir rivayete göre Imam-ı A'zâm ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler.
b. Zındığın tevbesi kabul olunur. İmam Şafiî'den rivayet edilen görüşlerin en doğrusu budur. Çünkü delili sahih hadislerdir.
c. Zındık, bir defa tevbe ederse, kabul edilir. Tekrar tekrar tevbe etmesi hâlinde kabul edilmez.
d. Kendiliğinden tevbe ederse, kabul olunur. Ama idam edilmek üzere iken tevbe ederse, kabul olunmaz. İmam Mâlik'ten rivayet edilen bir görüş de budur.
e. İslâm'dan başka bir görüşün propagandasını yapanlardan ise, tevbesi kabul edilmez, değil ise, kabul edilir.
Şâfiîlerden bu, beş görüşün hepsi rivayet edilmişse de, İmam Şafiî'nin nassan söylediği görüş ikinci görüştür.
12. Bir kâfirin müslümân olduğuna hükmedebilmek için kelime-i tevhidi yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" sözünü söylemesi gerekir. Bunu söylemeyen kâfirlerle savaşmak vâcibtir.
13. İslâm, zahire göre hükmeder. Gizli olan şeylerin hesabım sormak kula değil Allah'a aittir.
14. Ashab-ı kiramın büyükleri bile, sünneti bilmede eşit değil, birinin duyduğu hadis-i şerifi diğeri duymamış olabilir. Bu sebeple ashabın sünnet bilgisi rivayet ettikleri hadis sayısı ile ölçülemez.

15. İrtidat dinden dönen kimsenin üzerinden vermesi gereken zekâtı düşürmez.[1009][9]

1557. ...Yûnus Zührî'den (bu hadisi) naklederken onun şöyle dediğim rivayet etmiştir:
Ebû Bekir:
İslâm'ın haklarından birisi de zekât vermektir dedi. Yine Yunus, Zührî'nin ("anâk" değil) "İkâl" dediğini haber vermiştir.[1010][10]

Açıklama

Bir önceki rivayette geçen "zekât vermek, mâlî bir hakdır"
cümlesi -görüldüğü gibi- bu rivayette "İslâm'ın haklarından birisde zekât vermektir" şeklinde geçmektedir. Bununla İslâmın rükünlerinden birisi de zekât vermek olduğu ifade edilmiş olmaktadır.
Hz.Ebû Bekir bu sözü söylemekle, Hz.Ömer'in itirazına cevap vermek istemiş ve namaz kılmayanlarla savaşılacağını bildiğinden zekâtı, namaza kıyas etmiştir. Nasıl ki namaz, İslâm'ın bir rüknü ise ve onu edâ etmeyenlerle savaşmak gerekiyorsa, zekât da İslâm'ın bîr rüknüdür ve verilmediği takdirde savaşmak gerekir, demek istenmiştir.
Bu hadisi Zührî'den Ukayl, Ma'mer, Şuayb, ez-Zübeydî ve Yunus rivayet etmişlerdir. Bir önceki Ukayl rivayetinde geçen "ikâl", Ma'mer; Şuayb ve ez-Zübeydî rivayetlerinde *• 'anâk" diye geçmektedir. Yunus rivayetini ise, .Anbese " 'Anâk", İbn Vehb de birinde " 'anâk", birinde de "ikâl" diye rivayet etmişlerdir. Görüldüğü gibi, rivayetlerin çoğunda bu kelime "anâk" diye geçmektedir ki İmam Buhârî de bunu tercih etmiştir. Ancak şu var ki, -daha önce de dediğimiz gibi- bu rivayetlerin ikisi de sahihtir. Hz.Ebû Bekir bir defasında 'ikfil", bir diğerinde de "anâk" demiş olabilir. Buna manî hiç bir hal yoktur.
İbn Vehb'in Yûnus'tan rivayet ettiği bu hadisin senedinde Zührî ile Hz. Ebû Bekir arasında geçen şahıstan yani Zührî'nin bu hadisi kendisinden rivayet ettiği şahıstan söz edilmemektedir. Oysa ki Zührî, Hz.Ebv Bekir ile görüşmemiştir ve arada -önceki, rivayete göre- Ubeydullah b Abdullah ve Ebu Hureyre bulunmaktadır. Bu nedenle de bu hadis mu'daldir.[1011][11]

Bazı Hükümler

1. Zekat vermek, islam'ın bir ruknu, -şartlarım haiz- müslümanların bir yükümlülüğüdür.
2. Az olsun çok olsun, İslâm'ın hakkım yerine getirmeyenle savaşmak vâcibtir.
3. İslâm'ın hakkı, devlet başkanı tarafından -savaşla bile olsa- alınmalıdır.
4. Ehil olanların kıyas yapmaları ve onunla amel etmeleri caizdir.
5. Zekâtla namazın hükmü birdir.Kirmânî'ye zekâtını bilerek vermeyenin hükmü sorulunca: "Namazın hükmü ile birdir" cevabını vermiş ve "Ebu Bekir (r.a.)'in zekât vermeyenlerle savaşması bundan dolayıdır" demiştir.[1012][12]

2. Zekâta Tabi Mallar

1558. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Beşten az olan devede zekât yoktur. Beş ukiyye'den az olan "gümüş"de zekât yoktur. Beş veskten az olan (hurma, üzüm ve hububat) da zekât yoktur."[1013][13]

Açıklama

"Zevd" âlimlerin çoğuna göre üçten ona kadar olan de-ve sürüsüne denir. Bazıları da "ikiden dokuza kadar olan deve sürüşüdür" demişlerdir. Bu kelime arapçada müfredi olmayan "kavm, raht" gibi cemilerdendir.
Sadaka, insanın başkasına sevap gayesiyle Allah rızâsı için verdiği şeydir. Burada ise farz olan zekât manasında kullanılmıştır.
Buna göre hadisin "beşten az olan devede zekât yoktur" fıkrası, develerin nisabının beş deve olduğuna delâlet etmektedir. Şu halde beşten az devesi olan kimse develerinin zekâtım vermekle mükellef değildir.
Hadisin "beş ukiyyeden az olan "gümüş"de zekât yoktur" fıkrasına gelince:
"Evâk" kelimesini, Buhârî ile Ebû Dâvûd "ya"sız diye Müslim de "ya ve rivayet etmişlerdir.Her ikisi de "ukiyye"nin çoğuludur ve Nevevî'nin dediği gibi her iki rivayet de sahihtir. Arabcada bu kelimenin vakiyye diye kullanılmasını lügat âlimleri hoş karşılamamışlar dır.

Ukiyye kelimesi her ne kadar dilimizde "okka" diye geçmekte ise de, ikisi ağırlık yönünden farklıdır.
Âlimlerin hepsi bir "ukiyye"nin kırk dirhem olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu, Ehl-i Hicaz'ın ukiyyesi olduğundan, "Hicaz ukiyyesi" diye bilinmektedir. Her yerin kendisine mahsus bir ukiyyesi vardır. Bazı yerlerde yedi miskâle, bazı yerlerde de dokuz miskâle bir "ukiyye" demişlerdir. Fakat şer'an nisaba ölçü olan ukiyye, her yerde kırk dirhemdir. Bu sebeple vaktiyle memleketimizde 400 dirhem olarak bilinip kullanılan okka ayrı bir şeydir karıştırmamak gerekir.
Bir ukiyye kırk dirhem olduğuna göre, beş ukiyye iki yüz dirhem etmektedir ki bu, gümüşün nisabı olmuştur.
Ukiyye ile dirhemin miktarı Peygamber (s.a.)'in muhatapları olan ashab-ı kiram tarafından biliniyordu. Nitekim Kadı Iyâz şöyle der: "Hz.Peygamber "Beş ukiyye gümüşte zekât vardır, iki yüz dirhem (gümüş)den beş dirhem zekât veriniz" buyurduğu halde, O'nun zamanında ukiyye ile dirhemin miktarlarının bilinmemesine imkân yoktur. Çünkü zekâtın bunlarla verileceğini bildiren bizzat Resûlullah (s.a.)'dır. Sahih hadislerde de geçtiği üzere ahş-verişler nikâhlar hep bunlarla yapılıyordu. Bundan anlaşılıyor ki, "Dirhemlerin miktarı Abdülmelik b. Mervân zamanına kadar belli değildi. Onları âlimlerin görüşüne göre Abdülmelik topladı da her on dirhemin yedi miskâl ağırlığında ve her dirhemin ağırlığım da altı dânık kabul etti." iddiasında bulunanların sözü bâtıldır. Sıhhatli bir söz değildir. Ancak bunlar müslümanlar tarafından belirli bir şekilde basılmış değildir.
Bazısı Acem, bazısı Rum basmasıydı, Yani bazıları büyük, bazıları küçük, bazıları da hiç basılmamış ve nakşedilmemiş gümüş parçalarından ibaretti. Sonra bazıları Yemen, bazıları da Mağrib'e aittiler. Böylece çok çeşitli dirhemler tedavülde idi. Nihayet halife Abdulmelik, zamanındaki âlimlerin muvafakatini alarak bu değişik dirhemleri toplayıp bunlar yerine İslâ-mî ve standart dirhem bastırdı. Artık basılan bu para piyasaya sürülmekle değişik yabancı dirhemlere ve küçüklü büyüklü kesilmiş gümüş parçalara ihtiyaç kalmadı. Binaenaleyh şübhesiz dirhemler, o zaman malum idi. Eğer malum olmasaydı, zekât cezaları ve kul hakları nasıl dirheme ve ukiyyeye bağlanırdı?"
Ebu Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiği bu (1558 no'lu) hadisten de anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.Vin kendilerine hitab ettiği şahıslar

tarafından dirhemle ukiyye biliniyordu. Aksi takdirde Hz. Peygamber onları mec-hûl bırakmaz, açıklardı.
Bu konuda Nevevî de şunları söylemiştir:
"Resûlullah (s.a.) zamanında dirhemlerin ağırlığı malumdu. Dirhem denildiği zaman ilk akla gelen belirli ağırlıktaki dirhemdi. Zekât vs. hakların tealluk ettiği dirhem de odur. Bu elbette o zamanlarda başka dirhem yoktu, mânâsına gelmez. Yani "dirhem" kelimesi, mutlak olarak kullanılmadığında belirli ağırlığı olan dirhem kast ediliyordu. Diğer dirhemler Ye-menî, Mağribî... diye mukayyed olarak zikrediliyordu. Peygamber (s.a.)'hı onu mutlak olarak zikretmesi, bilinen dirhemi kaydettiğine hamledilmiş-tir. O da, her "on dirhem = yedi mıskal" olanıydı. îlk asırda yaşayanlarla ondan sonrakiler günümüze kadar bu hususta ittifak etmişlerdir ki onların Hz.Peygamber ile Hulefa-ı Râşiďîn'ın zamanında olandan başka bir-şeyin üzerinde ittifak etmeleri caiz olmadığı gibi öyle bir şey de düşünülemez."
Bu mevzu ile ilgili en geniş ve kıymetli bilgi Tefsir, Hadis, fıkıh ve lügat alanında imam kabul edilen Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm'ın "Kitâbu'l-Emval" adlı eserinin "Sadaka ve ahkâmı" bahsinde verilmiştir. Şöyle denilmektedir:
"İslâmiyetten önce dirhemler irili-ufaklı idi. Her ikisinden de zekât veriliyordu. Büyükleri (dirhem-i kebir) 8 dânık, küçükleri (dirhem-i sağîr) ise 4 dânık idi. Müslümanlar dirhemleri basmak istediler. Büyük dirhemi küçük dirheme katarak iki eşit dirhem yaptılar. Böylece altışar dâmklık iki dirhem meydana geldi. Sonra dirhemleri miskallerle ölçtüler -ki mis-kal, eksilip artmayan belirli bir ölçüdür- bir tanesi altı dânıktan ibaret olan on dirhemi miskalle tartınca yedi mıskal ağırlığında geldiğini gördüler. Büyüklü küçüklü dirhemler arasında bu dirhem, ortayı teşkil ediyordu ki, zekât konusunda Resûlullah (s.a.)'in sünnetine de uygun idi. Binaenaleyh dirhem, ondan sonra öyle devam etti. Âlimler de bunda ittifak etti. Artık bir dirhem altı dânık olarak değişmeden devam etti. Halk zekâtını buna göre verip bundan hiçbir suretle ayrılmadı. Ahş-veriş de buna göre cerayan etti."
Mâverdî'nin el-Ahkâmu's-Sıltâniyye adlı eserindeki "islâmiyette bir dirhemin 6 dânık oluşu sabit olmuştur. Her on dirhem yedi miskâle eşittir" sözü ile aynı görüşü desteklemektedir.
Bu nakillerden anlaşıldığına göre her on dirhemin, yedi miskal oluşunda bütün âlimler ittifak halindedirler. Ancak şu var ki dirhem-i şer'î diye

bilinen bu dirheme sonradan gerekli ehemmiyet verilmemiş ve bazı memleketlerde başka ağırlıkta olan dirhemler ihdas edilmişti. Bu durum, bazı âlimleri "her memlekette muteber olan dirhem, o memleketin dirhemidir" demeye sevk etmiştir. Nitekim Hanefîlerin meşhur fıkıh kitaplarından olan "Dürr'adh eserde "Fetva, her memleketin kendine mahsus ölçüsünün nazar-i itibâra alınmasına göredir." denilmiştir. İbn Âbîdîn de bu görüşün "Velvâliciyye" ve "Hülâsa'Ma İbnu'l-Fadl'a isnad edilerek zikredildiğini Serahsî'nin de görüşünün bu olduğunu ve "Müctebd", "Cem'ün'-Nevazil ve '1-Uyûn", "Mi'râcu'd-dirâye", "Hâniyye" ile "Fethu'l-Kadîr" adlı eserlerde bu görüşün tercih edildiğini söylemektedir.

Böylece ortaya dirhem-i şer'îden başka bir dirhem çıkmış ki buna da dirhem-i örfî denilmiştir. Ancak şu bilinmeli ki, cumhur "zekât, mehir, diyet ve hırsızlığın nisabında muteber olan dirhemin, dirhem-i şer'î olduğu" görüşündedir.

Şer'î dirhemin kırat ve taneye göre ölçülmesine gelince bunda ihtilâf edilmiştir.

Hanefilere Göre: Bir dirhem-i şer'î, on dört kırattır. Bir kırat iseA. ortalama beş arpa tanesi ağır İlgındadır. Buna göre bir dirhem-i şer'î, yetmiş arpa ağırlığındadır.

Bir mıskal ise yirmi kırata eşittir ki, yüz arpa ağırlığına denktir.

Yedi miskal-i şer'î, on dirhem-i şer'îye eşit olduğuna göre bir dirhem-i şer'î ile bir miskâl-i şer'î şöyle gösterilebilir:

Bir dirhem = 14 kırat = 70 arpa = 7/10 miskal,

Bir miskal = 20 kırat = 100 arpa = 3/7 dirhemdir.

Dirhem-i örfî ise, 16 kırattır. Bir kırat-i örfî de dört buğday tanesi ağırlığındadır. Buna göre bir dirhem-i örfî, altmış dört buğday tanesi ağırlığındadır.

Bir miskâl-i örfî de 24 kırattır ki, doksan altı buğday tanesi ağırlığın-dadır. Buna göre bir dirhem-i örfî ile bir miskâl-i örfî şöyle gösterilebilir:

Bir dirhem = 16 kırat = 64 buğday = 2/3 mîskai

Bir miskal = 24 kırat = 96 buğday - 1,5 dirhemdir.

Görüldüğü gibi dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfî' nin ar asındaki fark çok azdır. Bu farkın, -Mahmud Muhammed Hattab es-Sübkî'nin de el-Menhel'de dediği gibi- buğday tanesinin arpa tanesinden biraz ağır olmasından ileri geleceği kuvvetle muhtemeldir. Bu kuvvetli ihtimal göz

önüne alındıca, iki dirhem arasında hakiki bir fark kalmamış oluyor. Belki de Hanefi âlimlerinin dirhemi örfîyi nazar-ı itibara almaları bu sebeptendir.

Dirhemlerin grama çevrilmesinin esası, ortalama buğday taneleri ile uçlarındaki kılçıkları kesilmiş ortalama arpa tanelerinin tartılmasına bağlı olduğundan bir dirhemin kaç gram olduğu hususunda neticeler farklıdır. Şöyle ki:

Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî'ye göre bir dirhem-i örfî 3,12 gramdır. Gümüşün nisabı iki yüz dirhem olduğuna göre 200 x 3,12 = 624 gramdır.

Miskal-i örfî de bir buçuk dirhem-i örfî olduğuna göre bir miskal-i örfî 4,68 gram olmuş olur. Altının nisabı 20 miskal olduğuna göre: 20 x 4,68 = 93,6 gramdır.

Merhum Ömer Nasuhî Bilmen'e göre ise, bir dirhem-i örfî 3,2 gramdır. Bir dirhem-i şer'î ise 2,8 gramdır. Buna göre gümüşün nisabı 200 x 2,8 = 560 gramdır. Buna göre miskâl-i örfî 4,8 gram, miskal-i şer'î de 4 gramdır. Buna göre altının nisabı miskal-i örfîye göre 20 x 4,8 = 96 gram, miskal-i şer'îye göre de 20 X 4 — 80 gramdır.

Bu konuya bir daha dönüleceği için şimdi de diğer mezheblere göre konunun incelenmesine geçelim.

Mâtikî, Şafiî ve Hanbelîlere göre: Bu üç mezhep âlimlerinin meşhur kavline göre bir dirhem-i şer'î 50 2/5 arpa tanesi ağır İlgındadır. Bir miskâl-i şer'î de 72 arpa tanesine eşittir.

Bu üç mezhebin bazı âlimlerine göre ise, bir dirhem-i şer'î 57 3/5 arpa, bir miskâl-i şer'î de 82 3/10! arpa ağır İlgındadır.

Meşhur kavil ile diğer kavil arasındaki bu ihtilâfın menşe'i, -Menhel yazarı Hattâb es-Sübk-î'nin de dediği gibi- arpa tanelerinin hafiflik ve ağırlık, büyüklük ve küçüklük yönünden bir birinden farklı oluşudur. Zira dolgun 50 arpa tanesi, 70-80 hafif arpa tanesine eşit ağırlıktadır.

Bu üç mezheb âlimlerinin meşhur kavline göre gümüşün nisabını hesaplamak için dirhem-i şer'îyi dirhem-i örfîye çevirmek gerekir. Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî bu hesabı şöyle yapmıştır:

Bir dirhem-i şer'î 50 2/5 arpa tanesi olduğuna göre, iki yüz dirhem-i şer'î arpaya çevrildiğinde 200 x 50 2/5 = 10080 arpa eder. Bu rakam -bir dirhem-i örfi 64 buğday danesi'ne eşit olduğundan -64'e bölündüğünde 157,5V çıkar. Buna göre gümüşün nisabı: 200 dirhem-i şer'î = 157,5 dirhem-i örfî = 491,48 gramdır.

Altının nisabını da şöyle hesablamıştır:

Bir miskal-i şer'î 72 arpa, nisab da 20 miskal olduğuna göre 20 x 72 = 1440 arpa olur, 1440 arpa, miskâl-i örfî olan 96'ya bölündüğünde (1440:96) 15 miskal-i örfi çıkar.
Bir miskâl-i örfî bir buçuk dirhem-i örfi olduğuna göre 15 miskâl-i örfi 22,5 dirhem-i örfî yapar. Bir dirhem-i örfi 3,12 gram, olduğundan (22,5 x 3,12) 70,2 gram. Buna göre altının nisabı: 20 miskâl-i şer'î = 15 miskâl-i örfîk'22,5|dirhem-i örfi = 70,2 gramdır.
Hanefîlerle bu üç mezheb âlimlerinin arasındaki bu ihtilâfı son zamanlarda bu konuda dirhem-i miskâle mukayese yoluyla inceleme yapanlar izâle edip bir neticeye varmışlardır. Şöyle ki:
"Miskal cahiliye devrinde de İslâmiyet devrinde de birdi" noktasından hareket edilerek doğu ve batıdaki müzelerde o zamanlardan kalma miskaller tartılmış ve ağırlığı öğrenilmiştir. Her on dirhemin, yedi miskâle eşit ağırlıkta olduğunda ittifak olduğuna göre, miskalinjağırlığınıı bilmek meseleyi halleder. Müzelerde yapılan tartma işleminden bir miskalin 4,25 gram ağırlığında olduğu anlaşılmıştır. Buna göre bir dirhem: 7 x 4,25 •4- 10 = 2,975 gramdır. Bu yol dirhem-i şer'î ve miskalin ağırlığım bilmede hatadan en uzak olan yoldur. Buna göre gram olarak gümüşün nisabı:
2,975 x 200 = 595 gram, ' altının nisabı ise:
4,25 x 20 = 85 gramdır.
Bu duruma göre gümüşün nisabını 595 gram, altının nisabını da 85 gram olarak hesaplamak daha uygundur.
Hadiste geçen "Evsuk" kelimesi, "vesk" veya "visk"in çoğuludur. Ancak vesk şeklinde okunuşu daha meşhurdur. Vesk, aslında yük manasında kullanılmaktadır. Burada ise, altmış sa' mânâsındadır. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi bundan sonraki hadiste verilecektir.[1014][14]

Bazı Hükümler

1. Devenin nisabı, 5'tir. Yani beşten az devenin zekatı verilmez, ancak beş ve daha tazla olursa zekâtını vermek farzdır.
2. Gümüşün nisabı beş ıkiyye (iki yüz dirhem)dir. Yani iki yüz dirhem (595 gram)dan az olan gümüşün zekâtını vermek farz değil, daha fazlası olursa farzdır.
3. Gümüşün zekâtında, gümüşün kıymeti değil ağırlığı muteberdir.

4. Beş veskten az olan mahsûlün zekâtı verilmez. Daha fazla olursa vermek gerekir. Yerden çıkan mahsûlün zekâtı yani öşür ile ilgili fıkhı hükümler, bundan sonraki hadisin açıklanmasında gelecektir.
5. "Sadaka" kelimesi zekât mânâsına kullanılabilir.[1015][15]

1559. ...Ebû Saîd el-Hudrî'nin merfu' olarak rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.):
"Beş vesk'ten az olan (hurma, üzüm ve hubûbat)da zekât yoktur.Bir vesk damgalanmış altmış sa'dır" buyurmuştur.[1016][16]
Ebû Dâvûd dedi ki: Hadisin senedinde geçen Ebu'l-Bahteri, Ebû Saîd'den hadis duymamıştır.[1017][17]

Açıklama

Bu hadis bir önceki hadiste geçen "beş vesk'ten az olan (hurma, üzüm ve hubûbat)da zekat yoktur", fıkrasını te'yid ettiği gibi vesk'in miktarım da açıklamaktadır.
Daha önce belirttiğimiz gibi "evsuk" kelimesi, "vesk" veya "visk'-'in çoğuludur. Vesk veya visk'in anlamı deve, katır ve merkebin yükü demektir. Burada ise, altmış sa' manâsında kullanılmıştır.
Bir vesk'in altmış sa' olduğu hususunda ittifak vardır. Sa' ise, dört müdde eşit olan bir ölçektir. Müddün kaç rıtıl olduğu hususunda ise, fakihler arasında ihtilâf vardır.
Ebû Hanife, Muhammed ve Irak fakihlerine göre bir sa', sekiz rıtl-ı Bağdadî'ye eşittir.
Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Yusuf ve Hicaz fakihlerine göre ise, bir sa', 5 1/3 rıtl-ı Bağdadî'dir.
Bazı âlimler demişler ki, bu ihtilâf su ile buğdayın özgül ağırlıkları arasındaki farktan neş'et etmiştir. Yani bir sa'ın sekiz rıtl olduğunu söyleyen fakihler, bir sa'ın aldığı suya, itibar etmişlerdir. 5 1/3 rıtıl olduğunu söyleyen âlimler de onun aldığı arpa veya hurmaya itibar etmişlerdir. Bir başka ifadeyle 8 rıtıl su, 5 1/3 rıtıl buğdaya muadildir. Hal böyle olunca sa' ve müdd miktarı hakkında bir ihtilâf kalmıyor.
Hanelilerin muteber saydığı rıtla "rıtl-i Irâkî" veya "rıtl-ı Bağdadî" Malikî, Şafiî ve Hanbelîler'in kabul ettiği rıtla da "Medine rıtlı" veya "Rıtl-ı Hicâzî"

denilmektedir.
Rıtıl, sa' ve vesk'in dirhem ve gram olarak hesabı:
1. dirhem-i örfî (3,12 gr.)'ye göre:
a. Hanefilere göre bir rıtl-ı bağdadî, 130 dirhemdir.
Bir rıtl = 130 dirhem, bir dirhem-i örfî = 3,12 gr. Bir rıtıl = 130 X 3,12 = 405,6 gr.
Bir sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem.
Bir sa = 1040 dirhem x 3,12 = 3,244 kgr.
Bir vesk = 60 sa' x 1040 dirhem = 62400 dirhem
Bir vesk = 62400 x 3,12 - 194,688 kgr.
Beş vesk =5x194,688 = 973,440 kgr.
b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre bir rıtıl 128 4/7 dirhemdir. Buna göre:
Bir rıtıl = 128 4/7 dirhem = 128,57 dirhem,
Bir rıtıl = 128,57 x 3,12 = 401.14 gr.
Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl x 128 4/7 - 685 5/7 dirhem o da 685,71 dirhem'e eşittir.
Bir Sa' - 685,71 dirhem- X 3,12 = 2,140 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' x 685,71 dirhem = 41142,60 dirhem
Bir Vesk = 41142,60 x 3,12 = 128,365 kgr.
Beş Vesk = 5 X 128,365 = 641,825 kgr.
c. Malikîler'e göre bir rıtıl, 128 dirhemdir. Buna göre: Bir rıtıl = 128 dirhem.
Bir rıtıî = 128 X 3,12 = 399,36 gr.
Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl x 128 dirhem - 682,66 dirhem.
Bir Sa' = 682,66 dirhem X 3,12 = 2,130 kgr.
Bir Vesk - 60 sâ' x 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem.
Bir Vesk = 40959,60 X 3,12 = 127,794 kgr.
Beş Vesk = 5 X 127,794 = 638,970 kgr.

2. Dirhem-i şer'î (2,8 gr.)'ye göre:
a. Henefîlere göre:
Merhum Ömer Nasuhî Bilmen'in hesabına göre, bir dirhem-i şer'î -2,8 gr.
Bir rıtıl = 130 dirhem.
Bir rıtıl = 130 X 2,8 = 364 gr.
Bir Sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem
Bir Sa' = 1040 dirhem X 2,8 =2,912 kgr.
Bir vesk = 60 sa' X 1040 dirhem = 62400 dirhem

Bir vesk = 62400 X 2,8 = 174,720 kgr.
Beş vesk = 5 X 174,720 = 873,600 kgr.
b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre:
Bir rıtıl = 128 4/7 dirhem = 128,57 dirhem
Bir rıtıl = 128,57 X 2,8 = 359,99 gr.
Bir Sa' - 5 1/3 rıtıl x 128 4/7 = 685 5/7 = 685,71'dirhem.
Bir Sa' - 685,71 dirhem X 2,8 = 1,920 kgr.
Bir Vesk = 60 sa'   X 685,71 dirhem - 41142,60 dirhem
Bir Vesk - 41142,60 X 2,8 = 115,199 kgr.
Beş Vesk = 5 X 115,199 = 575,595 kgr.
c. Mâlikîlere göre:
Bir rıtıl = 128 dirhem
Bir rıtıl = 128   X   2,8 = 358,4
Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl X   128 dirhem = 682,66 dirhem
Bir Sa' - 682,66 dirhem x 2,8 = 1,911 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' X 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem
Bir Vesk = 40959,60 X   2,8 = 114,687 kgr.
Beş Vesk = 5 X   114,687 = 573,435 kgr.
3. Dirhemi miskale mukayese yoluyla grama çevirme:
a. Hanelilere göre:
Bir rıtıl = 130 dirhem. Bir dirhem = 2,975 gr.
Bir rıtıl = 130 X 2,975 = 386,75 gr.
Bir sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem
Bir sa' - 1040 dirhem X 2,975 = 3,094 kgr.
Bir Vesk - 60 sa'   x 1040 dirhem = 62400 dirhem
Bir Vesk = 62400 X 2,975 = 185,640 kgr.
Beş Vesk = 5 x 185,640 = 928,200 kgr.
b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre:
Bir rıtıl = 128 4/7 = 128,57 dirhem
Bir rıtıl = 128,57 X 2,975 = 382,495 gr.
Bir Sa' - 5 1/3 rıtıl X   128 4/7 = 685 5/7 - 685,71 dirhem
Bir Sa' = 685,71 dirhem x 2,975 = 2,034 kgr.
Bir Vesk = 60 sa'   x 685,71 dirhem = 41142,60 dirhem
Bir Vesk = 41142,60 X 2,975 = 122,399
Beş Vesk = 5   X   122,399 - 611,995 kgr.
c. Mâlikilere göre:

Bir rıtıl = 128 (Jirhem
Bir rıtıl = 128 X 2,975 = 380,80
Bir sa' = 5 1/3 rıtıl X 128 dirhem - 682,66 dirhem
Bir sa' = 682,66 dirhem X 2,974 = 2,031 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' x 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem
Bir Vesk = 40959,60 X 2,975 - 121,855 kgr.
Beş Vesk = 5 X 121,855 = 609,275 kgr.
Dirhemi grama çevirmede en sıhhatli yol daha önce de belirtildiği gibi bir dirhemin 2,975 gr.' olmasıdır. Buna göre -mezhepler arası hesap farklılıkları da dikkate alınarak- mahsûlde zekâtın nisabı:
a. Hanefîlere göre yaklaşık olarak 928,5 kgr,
b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre yaklaşık olarak 612 kgr,
c. Mâlikîlere göre yaklaşık olarak 610 kgr.dır.
Netice olarak diyebiliriz ki; üzüm, hurma ve hububatın nisabında zikr edilen rakamların en ihtiyatlısı 610 kg. olanıdır. Bundan az miktarda mahsulü olan zekât vermekle mükellef değildir. Daha fazla olursa zekâtım vermelidir. Bu durum, bu hadisle amel edenlere göredir. Daha doğrusu bu konuda da ihtilâf edilmiştir.
İmam Malik, İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed yerden çıkan mahsulün beş vesk olması halinde zekâtının verilmesinin farz olduğu görüşündedirler. Yerden çıkan mahsûlün zekatına öşür denilmektedir.
İbn Abbâs, Nehaî ve Ebû Hanife'ye göre yerden çıkan mahsul az veya çok olsun, sun'î şekilde veya yağmurla sulansın zekâtı verilir. Bundan dere boylarında biten kamış, odun ve ot müstasnâdır.
Nevevî diyor ki: "Bu hadiste (yani bundan önceki hadiste) iki şeye değinilmiştir. Birisi sayılanlarda zekâtın vâcib olması, diğeri bunlardan daha az miktarlarda zekâtın vâcib olmamasıdır. Bu iki konuda müslümanlar arasında hilaf yoktur. Yalnız Ebu Hanife ile seleften bazıları hububatın azına da çoğuna da zekât lâzım geldiğini söylemişlerdir ki, bu görüş bâtıldır ve sahih hadislere ters düşmektedir."
Buhârî sarihi Aynî, Nevevî'riin bu sözüne Umdeiü'l-Kaari adlı eserinde şöyle karşılık vermiştir:
"Bu çirkin bir sözdür. İlim, fazilet, zühd sahibi ve tâbmnun büyüklerine olan yakınlık yönünden önde gelen bir imam hakkında böyle bir söz söylemek doğru değildir. Bilhassa kendisi gibi halk arasında geniş ilmi,

büyük zühd ve insafı ile tanınmış bir zattan böyle yerlerde güzel sözler beklenir, âlimlere yakışan budur. Kötü sözler ancak bâtılda direnen mutaassıblardan beklenir. Nevevî bu görüşün batıl oluşu ile sahih hadislere muhalefetini, yalnız Ebû Hanife'ye değil, seleften bazılarına da nisbet etmiştir. Seleften murad, Ömer b.Abdulaziz, Mücâhid ve Nehaî'dir."
Abdurrezzâk "MusanneP'inde senedini vererek Ömer b. Abdulaziz'den naklen şu haberi tahrîc etmiştir:
"Ömer: yerden çıkan mahsûlün azına da çoğuna da öşür vardır" demiştir.
İmam Züfer de bu görüştedir.
Bunların delili "Sizin için yerden çıkardığımız rızıklardan da infak ediniz" ve “Hasat günü yerden çıkan mahsûlün hakkını verin" âyetleriyle; Müslim, Nesaî ve Ahmed b. Hanbel'in Câbir'den merfû olarak rivayet ettikleri "Nehirlerle1 yağmur sularının suladıkları mahsullerde Öşür, hayvanla sulanan mahsullerde de yarını öşür vardır" hadis-i şerfidir. (Ayrıca bk. Hadis no: 1596-1597)
Bunlar cumhurun delili olarak ileri sürdüğü "beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur" hadisini ise, ticâret zekâtına hamletmişlerdir. Veya-hutta "Âmm ile hâs tearuz edip de hangisinin sonra olduğu bilinmezse ihtiyaten âmm hassa takdim edilir" kaidesine göre ictihâd etmişlerdir. Ancak Cumhura göre onların bu hadisi ticaret zekâtına hamletmeleri hadisin zahirini delilsiz olarak başka mânâya çekmektir. Âmmın hassa takdimim ise, kabul etmemektedirler. Çünkü onlara göre hass, amma takdim edilir.
Hadiste geçen "damgalanmış altmış sa' "dan murad, artırılıp eksiltilmesin diye üzerine mühür vurulan ölçektir. Bunu Vaktiyle hükümdarlar öyle yaparlarmış. Altmış sa'ınyani bir veskin kaç kg. olduğunu daha önce zikretmiştik.
Ebû Dâvûd, "Ebu'l-Bahterî, Ebû Said'den hadisi işitmemiştir" demekle, bu hadisin, munkati olduğuna işaret etmiştir.
Nitekim İbn Mâce bu hadisi Câbir'den, Dârekutnî de Hz.Âişe'den zayıf senetlerle rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ebû Hatim'in, "Ebul-Bahterî, Ebû Saîd'ın zamanına ulaşamamıştır" sözü de Ebû Davud'un bu beyanını te'yid etmektedir.[1018][18]

Bazı Hükümler

1. Beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur.

2. Bir vesk, altmış sa’dır.[1019][19]

1560. ...Mugîre (b. Mıksem)den rivayet edildiğine göre İbrahim (en-Nehai) şöyle demiştir:

Bir vesk, -Haccâc sa'ıyle- damgalanmış altmış sa'dır.[1020][20]

Açıklama

İbrahim'den murad, İbrahim en-Nehâî'dir. Haccâc'tan maksat da Haccâc-i Zâlim dîye tanınan Haccâc b. Yu-
suf'tur. Bu haber bir önceki hadiste geçen "bir vesk, damgalanmış altmış sa'dır" fıkrasını te'yid etmektedir.
Bir sa'ın, müdd, rıtıl, dirhem ve gram olarak miktarı bir önceki hadisin açıklamasında belirtilmiştir.[1021][21]

1561. ...Habîb el-Mâlikî'den; demiştir ki: Bir adam, İmrân b. Husayn'a;
Ya Ebâ'n-Necîd! Siz bize bir takım hadisler rivayet ediyorsunuz. (Halbuki) biz onlara Kur'ân'dan asıl bulamıyoruz? dedi.
Bunun üzerine İmrân kızdı ve adama şöyle dedi:
Her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) olduğunu Kur'ân'da buldunuz mu? Her şu kadar koyundan bir koyun, her şu kadar deveden şu kadar deve (verileceğini) Kur'ân'da buldunuz mu? Adam:
Hayır, dedi. İmrân:
Kimden öğrendiniz bunları? Bizden öğrendiniz, biz de Resülullah (s.a.)'den öğrendik; ve buna benzer (daha bazı) şeyler söyledi.[1022][22]

Açıklama

Habib el-Mâlikî'nin "bir adam" dediği kişinin adı bilinmemektedir. Ebu'n-Necîd ise, îmrân b. Husayn'ın künyesidir.
"Kur'anda onlar için asıl bulamıyoruz" sözüyle "Kur'anda aslı olmayan şeye nasıl itimad edilir?" demek istemiştir.
Adamın Kur'ân’da açıkça zikredilmeyen bir çok hükümleri inkâr etmesinden ve "Resûlullah, size ne getirdiyse onu alın, sizi neden nehyettiyse ondan da sakının" âyetini nazar-ı itibara almadığından İmrân,

ona kızmış ve; "zekâtın hükmünü tafsilatıyle Kur'ân'da buldunuz mu?" diye sormuştur.
Hükümlerin bir kısmı Kur'ân-ı Kerim'de açık bir şekilde zikredilmemiştir. Onları Hz. Peygamber açıklamıştır. Çünkü Kur'ân İslâm'da nasıl bir delil ise, Sünnet de o surette delildir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerim'de hükmünü bulamadığımız meseleleri sünnetten araştırmalıyız. Kur'ân'da yok diye inkâr etmemeliyiz.[1023][23]

Bazı Hükümler

1. Bazı Hükümler, Kur’an-ı Kerimde sarahaten zikredilmemiştir.Onları Peygamber (s.a.) beyan etmiştir.
2. Kur'ân-ı Kerim gibi sünnet de delildir.[1024][24]

3. Ticâret Malları Zekâta Tâbi Midir?

1562. ...Semure b. Cündüb (r.a.)'ten; demiştir ki:
İmdi şüphesiz Resûlullah (s.a.) satış için hazırladığımız (eşyâ)dan zekât vermemizi emrederdi.[1025][25]

Açıklama

Ticaret mallarından maksad, altın-gümüş ve paranın dışında, kazanç sağlamak amacıyla alış-verişi yapılan mallardır. Bunlara sayıma itibar edilerek zekâtı verilen deve, sığır gibi hayvanlar dahil olduğu gibi gayr-ı menkûl dediğimiz taşınmaz mallar da dâhildir. Fıkıhta bu mallara "urûzu't-ticâre" denilmektedir.
Hadiste geçen "emrederdi" ifâdesinden anlaşıldığına göre, Hz.Peygamber ticâret mallarının zekâtını vermelerini onlara emir sıygasiyle bildirmiştir. Emir sıygası ise, vücûba delâlet eder. "es-Sadaka" kelimesi de zekât manasında kullanılmıştır. Bu sebeple ticâret mallarının zekâtını vermek vâcibtir.
Sahabe, tâbiûn ve ondan sonra gelen fakıhler ticâret mallarının zekâtını vermenin yâcib olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Hatta İbnu'I-Münzir ile Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm bu hususta icmâ' olduğunu söylemişlerdir. Îbnü'l-Münzir şöyle demektedir:

"İlim ehli, ticâret malları üzerinden bir yıl geçtiği zaman zekâtını vermenin vâcib olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu vücûb Hz.Ömer, İbn Ömer ve îbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Aynı zamanda fukahâ-yi seb'a, Hasan el-Basrî, Câbir b.Zeyd, Meymûn b.Mihrân, Tâvûs, Nehaî, Sevrî, Evzâî, Şafiî, Ebû Ubeyd, İshâk, Ebû Hanife ve arkadaşları da bu görüştedirler.
Zahirîler, bunlara muhalefet edip "ticâret mallarının zekâtı verilmez" demişlerse de delilleri zayıf olduğundan onların bu görüşüne itibar edilmemiştir.
Ticaret mallarının zekâtını vermek için üzerinden hicrî takvim'e göre bir senenin geçmiş olması (Hevelânü'1-havl) ve nisaba ulaşması şarttır.
Ticâret mallarının kıymeti, 200 dirhem gümüş veya 20 mıskal altına eşit olduğunda nisaba ulaşmış sayılır. Bugün muhakkik âlimler, nisabta altına itibar etmektedir ki onun da 85 gram olduğunu daha önce belirtmiştik. Yani 85 gram altın değerinde ticâret malına sahib olan bir kimse malının 1/40'ım (%2,5) zekât olarak verecektir. Ondan az olursa vermekle mükellef değildir.
Nisâb miktarının senenin başında mı, sonunda mı nazar-ı itibâra alınacağı hususunda ihtilâf edilmiştir:
a. Nisab miktarına yalnız senenin sonunda itibar edilir. Meselâ, bir ticâret malı, senenin başında nisaba ulaşmadığı halde, sene sonunda ulaşırsa, sene sonunda nisaba ulaştığına bakılarak zekâtı verilir. Malik ile İmam Şafiî bu görüştedirler.
b. Nisab miktarının sene boyunca devam etmesine itibar edilir. Şayet nisab miktarı senenin bir bölümünde eksilirse, o sene inkitaa uğramış olur. Hal .böyle olunca mal ne zaman nisab miktarına ulaşırsa, sene o zamandan itibaren başlar.
Sevrî, Ahmed b.Hanbel, İshak, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr ve İbnu'l-Münzir bu görüştedirler.
c. Nisab miktarı, senenin başıyla sonunda nazara alınır. Sene arasında nisabın eksilmesine bakılmaz. Mesalâ bir ticâret malı sene başında nisab miktarına bağlı iken bir kaç ay sonra eksilip de sene sonunda yine nisab miktarına baliğ olursa, zekâta tâbi olur.
Ebu Hanîfe ve arkadaşları bu görüştedirler.
Zekâtın ticâret mallarının kendisinden mi, kıymetinden mi verileceği konusunda âlimlerin görüşlerini de şöyle sıralayabiliriz:
a. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Şafiî'nin bir kavline göre tacir, muhayyerdir, isterse malın kendisinden isterse kıymetinden verir. Meselâ kumaş

satıyorsa, isterse kumaş verir, isterse kıymetini para olarak verir.
b. İmam Şafiî'nin ikinci kavline göre, tacir malın yalnız kendisinden vermelidir. Şafiîlerden Müzenî de bu görüştedir.
c. İmam Ahmed ve İmam Şafiî'nin diğer bir kavline göre tacir, malın yalnız kıymetinden vermelidir.
Ebû Dâvûd ile Münzirî'nin bu hadisin sıhhati hakkında sükût etmeleri, İbn Hümam'ın dediği gibi onlar tarafından hasen kabul edildiğine alâmettir. Nitekim İbn Abdi'1-berr de onu hasen görmüştür.
İbn Hacer el-Askalânî ise, Bulûğu'l-Merâm adlı eserinde bunun isnadının leyyin olduğunu söylemiştir.
İbn Hazm bunun senedinde geçen Cafer b. Sa'd, Hubeyb b. Süleyman ve Ebû Süleyman'ın kim olduklarının belli olmadığını söylemişse de Ahmed Muhammed Şakir Muhallâ'nın dipnotunda "onların kim olduklarının bilindiğini ve İbn Hıbbân'ın onları sika râviler arasında zikrettiğini" söylemektedir.
Bu hadîs zayıf kabul edilirse de sahabenin icma'i ve mallardan zekâtın vâcib olduğuna delâlet eden delillerin umûmu ile kuvvet bulmaktadır. Binaenaleyh ticaret mallarının zekâtını vermek vâcibtir. Bu konuda ehl-i ilim arasında ittifak vardır.[1026][26]

4. Kenzin Ne Olduğu Ve Zînet Eşyasının Zekâtı

1563. ...Amr b. Şu'ayb'ın babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre bir kadın, kızı ile beraber Resûlullah (s.a.)'a geldi. Kızının kolunda kalın iki tane altın bilezik vardı. Resûlullah (s.a.) kadına:
"Bunun zekâtını veriyor musun?" buyurdu. Kadın:
Hayır, dedi. Resûlullah (s.a.):
"Kıyamet gününde Allah'ın onların yerine sana ateşten iki bilezik takdırması hoşuna gider mi?" deyince, kadın hemen onları çıkarıp Peygamber (s.a.)'e uzattı ve şöyle dedi:
İkisi de aziz ve celil olan Allah'a ve Resulüne (ait)'dir.[1027][27]

Açıklama

Hadiste geçen "kadın"ın Esma bint Yezid b. es-Seken olduğu söylenmiştir.

Bu hadis süs olarak kullanılan ziynet eşyasının zekâtını vermenin vâcib olduğuna delâlet etmektedir.

Ebû-Hanife ve arkadaşları, Meymûn b. Mihrân, Mücâhid ve Zührî bu görüştedirler. Aynı zamanda bu görüş, Hz.Ömer, İbn Mes'ûd, İbn Abbâs ve İbn Ömer'den de rivayet edilmiştir. Ayrıca Saîd b. el-Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Atâ, Muhammed b. Şîrîn ve Tâvûs'un da görüşü budur.

Bunlar altın ve gümüş kapların da zekâtını vermenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Delilleri bu hadis ile "Allınla gümüşü biriktirip onları Allah yolunda sarf etmeyenler (var ya) işte onlara elîm bir azabı müjdele!"[1028][28] âyetidir. Zira âyetin umumu ziynet eşyasını da içine almaktadır. Onu delilsiz olarak âyetin umumundan istisna etmek caiz değildir.

İmam Mâlik, İmam Şafiî, Kasım b. Muhammed, Şa'bî, Katâde, Muhammed b. Ali, Ebû Ubeyd, İshak ve Ebû Sever, "süs olarak kullanmak için alınan ziynet eşyası zekâta tabi değildir" demişlerdir. Bu görüş aynı zamanda Câbir, Enes, Hz. Âişe, Esma ve bir kavle göre, İbn Ömer'den rivayet edilmiştir. Delilleri Dârekutnî'nin Câbir'den rivayet ettiği hadistir. Câbir'in merfû olarak rivayet ettiği hadis şudur: "Ziynet eşyası zekâta tabi değildir"[1029][29] Bu hadis, tenkid edilmiş senedlerle rivayet edilmiştir. Bir başka delilleri Mâlik'in Muvatta'da Abdurrahmân b. el-Kâsım'ın babasından rivayet ettiği, "Hz. Âişe, kardeşinin yetim kızlarına bakıyordu, onların ziynet eşyası olduğu halde zekâtını vermiyordu" haberiyle Nâfi'den rivayet ettiği "Abdullah b.Ömer'in kızları ile cariyelerinin ziynet eşyası vardı da onların ziynet eşyasından zekât vermezdi" haberidir. Beyhakî de Amr b. Dînâr tarikiyle şunu rivayet etmiştir:

"İşittik ki İbn Halid, Câbir b. Abdullah'a:

Ziynet eşyasının zekatı var mıdır? diye sordu Câbir:

Hayır, dedi. İbn Hâlid:

Bin dinar olsa da mı? deyince, Câbir;

Daha fazla olsa da, cevabını verdi."

Bazıları da "ziynet eşyasının zekâtını vermek, Ömürde bir sefer vâcib-tir," demişlerdir. Bu kavi Enes'ten rivayet edilmiştir.

Hattâbî dedi ki, "âyetin zahiri onun vâcib olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir ki, bu eser de onu te'yid etmektedir. Vâcib olmadığını

söyleyenlerin delili olarak bazı eserler vardır. Ancak ihtiyatlı olanı, verilmesidir."
İbn Kattan bu hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî de bunu İbn Lehîatarikiyle Amr b. Şuayb'tan rivayet etmiş ve demjştirki: "bu, el-Müsennâ b. es-Sabbah'ın Amr b. Şuayb- hadisin bir benzeridir, el-Müsennâ b. es-Sabbâh ile İbn Lehîa hadis rivayet etmede zayıftırlar. Bu konuda Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen sahih bir şey yoktur."
Netice olarak diyebiliriz ki, hadisten anlaşıldığına göre ziynet eşyası, zekâta tâbidir. Bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır. İhtiyatlı olan görüş, onun zekâtını vermenin vâcib olduğudur.[1030][30]

1564. ...Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Altından işlenmiş bir ziynet takınmıştım da:
Ya Resûlullah! Bu, kenz midir? diye sordum. Resûlullah (s.a.):
"Bir şey zekâtı verilecek miktara ulaşır, zekâtı da verilirse, kenz değildir," buyurdu.[1031][31]

Açıklama

Ümmü Seleme, "bu kenz midir?" diye sormakla o ziynet eşyasının; "altın ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda sarfetmeyenler (var ya) işte onlara elim bir azabı müjdele!"[1032][32] âyetinin hükmüne dahil olup olmadığım, dolayısıyle ondan dolayı azab edilip edilmeyeceğini öğrenmek istemiştir.
Hadisin "bir şey zekâtı verilecek miktara ulaşır, zekâtı da verilirse kenz değildir** ifadesinden anlaşıldığına göre nisaba ulaşıp da zekâtı verilmeyen şey, azabı mûcib kenz sayılmaktadır.
Bu hadis nisaba ulaşan ziynet eşyasında zekâtın vâcib olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir. Binaenaleyh onların ileriye sürmüş oldukları delillerden biridir.
Hadisin senedinde yer alan Attâb b.Beşir hakkında bazı tenkidler vardır.[1033][33]

1565. ...Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâdî'den rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.)'in hanımı Âişe'nin huzuruna girdik. Âişe dedi ki:

Resûlullah (s.a.) yanıma girdi. Eller (parmaklar)imde büyük gümüş yüzükler gördü de:
"Bu nedir? ya Âişe!" dedi. Ben de:
Onları senin için süsleneyim diye yaptım, ya Resûlullah! dedim.
Resûlullah (sa.):
"Onların zekâtını veriyor musun?" diye sordu. Ben de:
Hayır (dadim) veya Allah'ın dilediği bir şey söyledim. O da: "O ateş(e girmen) için sana yeter", buyurdu.[1034][34]

Açıklama

"Fetehât" kelimesi, "fetha" veya "feteha"nin çoğuludur."Fetha" veya "Feteha" ise, büyük yüzük veya câhiliyyet devrinde kadınların, el parmaklarına taktıkları kaşsız yüzük manasında kullanılmaktadır.
"Verik", "verk" veya "virk" gümüş demektir.
Hadisin "Hayır, veya Allah'ın dilediği bir şey söyledim" fıkrasının manası, cevab olarak ya "hayır" dedim, ya da o anda Allah'ın dilediği bir kelime söyledim anlamındadır.
"O ateş(e girmen) için sana yeter" fıkrasından maksat ise "Cehennemde ta'zib edilmen için yalnız onun zekâtını vermemen, sana kâfidir" demektir. Bu söz, ziynet eşyasının zekâtını vermeyene büyük bir tehdittir.
Bu hadis de önceki hadisler gibi ziynet eşyasının zekâta tabi olduğunu söyleyenlerin delillerindendir.
Hadisi Darekutnî, Muhammed b. Atâ'dan tahrîc etmiş ve onun meçhul olduğunu söylemiştir. Beyhakî onun Muhammed b.Atâ değil de Muhammed b. Amr b. Atâ olduğunu ve Dârekutnî'nin onu dedesine nisbet etmesinden dolayı onun meçhul olduğunu zannettiğini söylemiştir. Nitekim Ebû Dâvûd da bu hadisin senedinde onu Muhammed b. Amr b. Atâ olarak zikretmiştir.
İbnü'l-Kattân da Beyhakî'nin ifâdesine yakın bir ifade kullandıktan sonra "Muhammed b. Amr b. Aîâ sikadır," demektedir.
Hâkim de bu hadisi müstedrek'de, aynı zattan yani Muhammed b. Amr. b. Atâ'dan o da Abdullah b. Şeddâd b. el-Hadi'den tahriç edip Şeyhayn'ın şartlarına göre sahih olduğunu ancak onu tahric etmediklerini söylemiştir.[1035][35]

1566. ...Ömer b. Ya'lâ bu hadisi yüzük hadisi gibi anlatmıştır. Süfyân'a:
Onun zekâtını o (kadın) nasıl verir? denildi. O da:
Onu başkasına ekler, dedi.[1036][36]

Açıklama

Yüzük hadisinden maksat, bir önceki Hz.Âişe hadisidir.Yanı Ömer b. Yala, rivayet ettiği hadisi Hz.Aışe nın
hadisi gibi nakletti.
Ömer b. Ya'lâ, hadisi anlatınca Hz.Âişe'nin yüzüğünün nisaba ulaşmadığı hususu, orda bulunanların dikkatini çekmiş bu sebeble Süfyân-es Levrî'ye onlar tarafından "nisaba ulaşmadığı halde Hz. Âişe o yüzüğünün nasıl zekâtını veriyor?" diye sorulmuştu. Süfyan es-Sevrî cevaben; "O yüzüğünü sahip olduğu başka ziynet eşyasına veya altın gümüş parasına ekliyordu. Böylece diğerleri ile beraber nisaba eriyordu" demiştir.
Bu hadisi Beyhakî es-Sünenü'1-Kübrâ'da merfu olarak rivayet etmiştir.
"Ömer b. Ya'lâ" bazı nüshalarda "Amr b. Ya'lâ" diye geçmektedir. Doğrusu birincisidir. Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, Nesâî, Ebû Hatim ve es-Sâcî onun münkerü'l-hadis, Dârekutnî de metrûkü'l-hadis olduğunu söylemişler, Ukaylî da onu zayıf râvilerden saymıştır.
Bu hadisten de ziynet eşyasının zekata tabi olduğu ve nisaba ulaşmadığı takdirde diğerlerine ekleyip öyle verileceği anlaşılmaktadır.[1037][37]

5. Sâime (Mer'âda Otlatılan Hayvanlar)Nin Zekâtı

1567. ...Hamraâd (b. Seleme)dan demiştir ki:
Sümâme b. Abdullah b. Enes'ten, Ebû Bekr'in Enes'i zekât toplamak için gönderdiği zaman yazdığını ve üzerinde Resûlullah (s.a.)'in mührü olduğunu söylediği bir mektup aldım. O mektupta şunlar vardı:
"Bu, Allah'ın, Peygamberine emrettiği ve Resûlullah(s.a.)'ın müslümanlara takdir ve tayin ettiği zekât farizası (hükümlerini beyân eden bir mektup)dur. Hangi müslümandan buna uygun olarak zekât istenirse, onu versin; kimden de ondan fazlası istenirse vermesin.
Yirmi beş deveden aşağısında (zekât olarak) davar verilir. Her beş devede bir koyun verilir. Deve sayısı yirmi beşe ulaştığında otuz beşe ulaşıncaya kadar bir yaşını bitirip iki yaşma basmış bir dişi deve verilir. Eğer onların

içinde bir yaşım bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve . verilir.
Otuz altıya ulaştığında kırk beşe kadar iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve verilir.
Kırk altıya ulaştığında altmışa kadar erkek deveye çekilen üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve verilir.
Altmış bire ulaştığında yetmiş beşe kadar dört yaşını bitirip beş yaşma basmış bir dişi deve verilir.
Yetmiş altıya ulaştığında doksana kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve verilir.
Doksan bire ulaştığında yüz yirmiye kadar erkek deveye çekilen üç yaşını bitirip dört yaşma basmış iki dişi deve verilir.
Yüz yirmiden fazla olduğunda her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve ve her elli devede üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve verilir.
Kimin yanındaki (develerin) zekâtı dört yaşını bitirip beş yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında bu yaşta bir devesi bulunmaz da üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve bulunursa, o (mal sahibi)nden (zekât olarak) bu deve kabul edilir. Bir de (yaş farkının telâfisi için) yanında varsa onunla beraber iki koyun \e>a yirmi dirhem (gümüş) verir.
Kimin yanındaki (develerin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır, yanında böyle bir devesi bulunmaz da dört yaşını bitirip beş yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o (deve) kabul edilir. Zekât memuru da ona ya yirmi dirhem (gümüş) ya da iki koyun verir.
Kimin de (develerinin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında böyle bir devesi bulunmaz da iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve bulunursa, ondan o (deve) kabul edilir.
Ebû Dâvud: "buradan itibaren hadisi Musa'dan arzuladığım gibi zapt edemedim." dedi. Ve ayrıca yanında varsa onunla beraber iki koyun veya yirmi dirhem (gümüş) verir.
Kimin (develerinin) zekâtı iki yaşım bitirip üç yaşma basmış bir dişi deveye ulaşır da yanında yalnız üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o deve kabul edilir.
Ebû Dâvûd, "hadisin buraya kadarını iyi zapt edemedim, sonrasını ise, iyi zapt ettim. " dedi. Ve zekât memuru ona yirmi dirhem (gümüş) veya iki koyun verir.

Kimin (develerinin) zekâtı iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır da yanında yalnız bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o deve ile iki koyun veya yirmi dirhem kabul edilir.
Kimin yanındaki (develerin) zekâtı, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deveye ulaşırsa ve yanında yalnız iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek devesi bulunursa ondan o (deve) kabul edilir. Onunla beraber başka bir şey (almak) yoktur.
Kimin yanında yalnız dört devesi varsa onlara zekât yoktur. Ancak sahibi isterse (verebilir.)
Otlaklarda beslenen davarda ise kırktan yüz yirmiye kadarında bir koyun, yüzyirmiden fazla olursa, iki yüze ulaşıncaya kadar iki koyun, ikiyüz birden üç yüze ulaşıncaya kadar üç koyun, üçyüzbir-den fazla olduğunda her yüz koyunda bir koyun (zekât) vardır. Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse, bunları alabilir.
Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla mufterik (ayrı olan mal), bir araya toplatılmaz. Toplu olan (mal)da tefrik edilmez.
İki halîtin (ortak) malından alınan zekât hususunda ikisi aralarında hisselerine göre hesaplaşırlar.
Adamın otlaklarda beslenen koyunları kırka ulaşmıyorsa, onlarda (zekât olarak) hiçbir şey yoktur. Ancak sahibi isterse, verebilir.
Gümüşte kırkta bir zekât vardır. Eğer gümüş yalnız yüz doksan (dirhem) ise, onda zekât yoktur. Ancak sahibi isterse verebilir.[1038][38]

Açıklama

Buharının rivayetinde, Ebu Bekir (r.a.)'in bu mektubu Enes b. Mâlik'e onu Bahreyn'e zekât memuru olarak gön-
derdiği zaman verdiği açıkça belirtilmiştir.
Hadisin cümlesinin mânâsı, bu mektup farz zekâtı beyan eden mektuptur.
cümlesinde, müslümanlara zekâtı Hz.Peygamber (s.a.)'in farz kıldığı bildirilmiştir. Aslında zekâtı farz kılan Allah'tır. Peygamber (s.a.) bunu tebliğ ettiği için farz kılma fiili O'vna izafe edilmiştir. Allah, insanların O'na itaat etmesini farz kıldığı için O'nun Allah'tan aldığı emri tebliğ etmesine farz denilmiştir. filinden "takdir ve tayin etti" mânâsının kast edilmiş olması da muhtemeldir. Zira Peygamber (s.a.), zekâtın ahkâm ve miktarlarını

tafsilatıyla beyân ve tayin etmiştir. Nitekim bu fiil bu manada hem Kur'ân-i Kerim hem de hadislerde kullanılmıştır.
"Hangi müslümandan buna uygun olarak zekât istenirse, onu versin, kimden ondan fazlası istenirse, vermesin" fıkrasında anlatılmak istenen şudur:
Zekât memuru tarafından mektupta bildirilen miktarlardan fazlası istenecek olursa verilmesin. Çünkü fazla istemek hıyanettir. Hiyâneti belli olan zekât memuruna itaat etmek ise, vâcib değildir. "Vermesin" emri müphemdir. Yani fazlasını mı vermesin? Yoksa hiç bir şey mi vermesin? Bu konuda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bazıları "üzerine düşen zekâtı verir, fazlasını vermez" demişler. Bazıları da "üzerine düşeni de vermez, fazlasını da. Ancak üzerine düşen zekâtı adaleti belli olan diğer bir zekât memuruna verir" demişlerdir. Aliyyu'l-Kaarî "Fazlasını vermeyip de üzerine düşeni vermek müstehaptır. Hiç vermemek ve başka memura vermek de ruhsattır. Yahut birinci kavi töhmet ve fitne endişesi hâline, ikinci kavil de fitne ve fesattan korkulmadığı zamana göre hareket etmeyi mûcibtir" demektedir.
Deve sayısı yirmi beşten az olursa her beş deve İçin bir koyun zekât verilir. Yani on devesi olan bir kimse, iki koyun verir. 15 devesi varsa, üç; 20 devesi varsa dört koyun verir. Şayet 24 devesi olan zekât olarak bir deve vermek isterse, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre caiz değildir. Muhakkak zekâtını koyun olarak vermelidir. Cumhura göre ise, caizdir. Çünkü o deve 25 devenin zekâtı olarak verilirse caizdir. Daha. azı için de caiz olması lâzım gelir. Zira zekâtın, malın cinsinden verilmesi asıldır. Burada yani 25'den az deveden zekât olarak deve istenmemesi, mal sahibine bir şefkattir. Binaenaleyh develerin sahibi kendi ihtiyariyle asl'a donup koyun yerine deve vermek isterse olur. Bir mukayeseye gidilmediği zaman hadisin zahiri Mâlik ile Ahmed'in görüşünü desteklemektedir.
Dilimizde koyun yavrusuna bir yaşına kadar "kuzu"; "iki yaşına kadar "toklu" denildiği gibi, iki yaşından sonrakiler de yaşlarına göre "şişek", "öveç","balta" diye anılır. Bunun gibi araplar da bir yaşından itibaren muhtelif yaşlardaki develere ayrı ayrı adlar vermişlerdir. Memleketimizde deve olmadığı için dilimizde bu isimlerin karşılıkları da yoktur. Bu nedenle bizde develer yaşlarıyla anılırlar. Meselâ:
Bint-i mahâd : Bir yaşını bitirip iki yaşına başlamış dişi deve,
İbn-i mahâd : Bir yaşını bitirip iki yaşına başlamış (basmış) erkek deve,
Bint-i lebûn : İki yaşını bitirip uç yaşına basmış dişi deve,

İbnu Lebûn : İki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve, Hikka : Üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve, Hik : Üç yaşım bitirip dört yaşına basmış erkek deve, Cezea : Dört yaşını bitirip beş yaşma basmış dişi deve, Cez' : Dört yaşını bitirip beş yaşına basmış erkek deve.
Bu hadisten develerin sahibinin zekât olarak vermesi gereken yaşta dişi devesi yok ise ve ondan bir yaş küçük dişi devesi varsa, zekât memuruna bunu verebileceği ve aradaki yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki koyun veya yirmi dirhem gümüş vermesinin gerektiği anlaşıldığı gibi, verilmesi gerekenden bir yaş büyük devesi varsa bunu verebileceği ve yaş farkının telâfisi için zekât memurunun ona iki koyun veya yirmi dirhem gümüş vermesinin gerektiği de anlaşılmaktadır. İmam-ı Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Nehaî Ebû Sevr ve Dâvûd bu görüştedirler.
Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre ise, develerin sahibinin yanında vermesi gereken yaşta deve bulunmazsa bir yaş küçüğünü verir ve aradaki yaş farkının telâfisi için de aradaki farkın tutarı ne ise onu da verir veya bir yaş büyüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutan ne ise onu zekât memurundan alır. Bu tutar yirmi dirhem gümüşün değerinden veya iki koyun kıymetinden noksan olabildiği gibi fazla da olabilir. Bunlara göre hadiste yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüş ile takdir edilmesinin sebebi o zamanlardaki yaş farkı tutarının o kadar olması idi. Hadisteki miktar devamlılık ifâde eden bir miktar değildir. Buna delil olarak şunu ileri sürmektedirler. Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, o devenin yaş farkım bir koyun veya on dirhem ile takdir etmiştir. Hz. Ali Peygamber(s.a.)'in zekat memuruydu. Binaenaleyh O'nun bu hükmü bilmemesi düşünülmediği gibi Peygamber (s.a.)'e muhalefet etmesi de hiç düşünülemez.
Mekhûl ve Evzâî'ye göre de develerin sahibi, vermesi gereken dişi devenin kıymetini vermek mecburiyetindedir.
İmam Mâlik ise develerin sahibi, vermesi gereken dişi deveyi satın almakla bile olsa onu te'min etmek zorundadır.
Tenbih: Bu hadisin terceme ve şerhinde geçen "şat" kelimesini, tekrar olmaması için yalnız *'koyun" diye ifâde ettik. Aslında "şat" hem koyun hem de keçi mânâsına gelmektedir. Binaenaleyh "koyun" kelimesinin kullanıldığı yerde aynı zamanda "keçF'de kast edilmiştir.
Develerin zekâtı olarak verilen "şaf'ın Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre, en az bir yaşını bitirmiş olması gerekir. Şafiî mezhebine göre verilecek olan keçi ise, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olması gerekir. Hanbelî

mezhebine göre ise, keçinin bir yaşını koyunun da altı ayını bitirmiş olması kâfidir. Bu aynı zamanda koyun ve keçi zekâtında da öyledir.
"Ebû Dâvud: Burdan itibaren hadisi Musa'dan arzuladığım gibi zapt edemedim, dedi" fıkrasında demek istenen Ebû Davud'un cümlesinden cümlesine kadar arada geçenleri iyi zaptedemediğidir.Nitekim zapt edemediği kısmın sonunda "hadisin buraya kadarını iyi zaptedemedim" diyerek buna işaret etmiştir. Bu fıkra Ebû Davud'un araştırmada ne kadar güçlü ve titiz olduğuna delâlet etmektedir.
"Kimin yanındaki (develerin) zekâtı bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deveye ulaşırsa ve yanında yalnız iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir ,erkek devesi bulunursa ondan o (deve) kabul edilir. Onunla beraber başka bir şey (almak) yoktur" paragrafında anlatılanlar hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır:
Develerin sahibi bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve ver: mesi gerekirken yanında böyle bir deve bulunmazda iki yaşım bitirip üç yaşına basmış erkek deve bulunduğu takdirde bu deveyi verebilir ve dişilik değeri farkını ödemez. Çünkü yaş büyüklüğü değeri, dişilik değerini telâfi etmektedir. Cumhurun görüşü budur.
Hanefîlere göre ise, eğer ikisinin değeri eşitse, mesele yoktur. Ama erkek devenin değeri düşük ise, aradaki farkın develerin sahibi tarafından zekât memuruna verilmesi gerekir. Şayet erkek devenin değeri, dişi devenin değerinden fazla î§e, o zaman aradaki farkın zekât memuru tarafından develerin sahibine ödenmesi gerekir.
Hadiste belirtilen davar zekâtında davarın sâime olması, yani süt, üreme, sağılma ve beslenme amacıyla senenin çoğunda "serbest olarak merJ-ada otlaması şarttır. Ebû Hanife, Şafiî, Ahmed ve âlimlerin çoğu bu görüştedir. Şayet yük taşımak, binmek, etini yemek gayesiyle mer'ada beslenmişse veya senenin yansında yem verilerek beslenmişse zekâtını vermek vâcib değildir. Hatta Şafiî'ye göre davara, sahibi onsuz yaşayamayacağı kadar yem verse, zekâtını vermesi gerekmez.
Şunu hemen belirtelim ki saimelik şartı yalnız davara mahsus değil, zekâta tâbi olan diğer hayvanlara da şâmildir.
Mâlik, Leys b. Sa'd ve Rabia'ya göre ise, davar ve zekâta tâbi olan diğer hayvanlar ne olursa olsun, ister sevâim, ister alûfe (besi), isterse havâmil (yük) veya avâmil (koşum) olsun, zekâtının verilmesi vâcibtir.

Tercih edilen görüş, cumhurunun görüşüdür. İbn Abdil berr, "Mâlik ve Leys'in kavliyle amel eden diğer fakihlerden hiç bir kimseyi bilmiyorum" diyerek amelin, cumhurun görüşüne göre olduğunu ifade etmektedir.
Ganem davar demektir, yani koyun ve keçiye verilen ortak -bir isimdir. Bunların zekâtına gelince:
Kırktan aşağısına zekât vâcib değildir, yani bunların nisabı 40'tır.
40'tan 120'ye kadarı için bir koyun (veya keçi),
121'den 200'e kadarı için iki koyun
201'den 300'e kadarı için üç koyun
Bundan sonraki her yüz için bir koyun verilir.
Hadisin zahirine göre davarın sayısı 400 olmadıkça 4 koyun verilmez, üç koyun verilir. Cumhur da bu görüştedir.
Hasan b. Salih, Şa'bî, Nehaî ve bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel'e göre 300'ü bir tane bile geçerse 4 koyun verilir.
Daha önce de belirtildiğine göre zekât olarak verilen koyun veya keçinin Hanefî ve Mâliki mezhebine göre en az bir yaşını bitirmiş olması gerekir. Şafiî mezhebinin sahih olan görüşüne göre keçinin iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olması gerekir. Hanbelî mezhebine göre ise, koyunun altı ayını, keçinin de bir yaşını bitirmiş olması kâfidir.
Koyunların zekâtı koyundan, keçilerinki de keçiden verilmelidir. Mal sahibinin sürüsünde koyun daha çoksa zekât olarak koyun, keçi daha çoksa zekât olarak keçi verir. Sayıları eşitse, Hanefî ve Malikilere göre zekât memuru dilediğini almakta serbesttir. Şâfiîlere göre ise, verilenin, değer yönünden verilmesi gerekenden düşük olmaması şartıyla ikisinden de verilebilir.
Hadis'te malın yaşlısı, ayıplısı veya döl hayvanının zekât olarak alınamayacağı buyurulmuştur.
Yaşlısından maksat, dişleri dökülmüş olan yaşlı hayvandır.
Ayıplısından murad ise, zekât olarak verilmesine mâni bir aybı olan hayvandır. Bu aybın tayini hususunda ihtilâf vardır:
Âlimlerin çoğuna göre bu ayıptan maksat, satın alınan bir malın geri verilmesine sebeb olan ayıptır. Bu da bu işle uğraşanlara göre malın değerini eksilten ayıp ve kusurlardır. Bazılarına göre de buradaki ayıptan maksat, hayvanın kurban edilmesine mâni olan ayıptır.
İbn Melek, "ayıplı hayvanın zekât olarak alınmaması,gürünün tamamen veya kısmen ayıpsız olması halindedir. Eğer sürünün tamamı ayıplı ise, orta

hallisi zekât olarak verilir" demiştir.
Sürünün tamamının ayıplı olması halinde orta bir hayvan verileceği hususu Ebû Hanife, Şafiî, Ahmed ve bir rivayetinde Mâlik'e göredir. Malik'ten rivayet edilen meşhur kavle göre mal sahibinin ayıpsız bir hayvanı zekât için te'min etmesi gerekir.
Arabcada keçinin erkeğine "teys" denilmektedir. Hadis sarihleri ise bu kelimeyi koyun ve keçinin erkeği diye açıklamışlardır. Bu nedenle ter-cemede "(koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz" diyerek her ikisine de işaret edildi.
Zekâtta koç ve tekenin alınamayacağı hükmü, zekâtı verilecek hayvan sürüsünün tümünün veya bir kısmının dişi olması haline mahsustur. Çünkü bu takdirde koç ve tekeyi almak pek semiz olmadıklarından dolayı fakirlerin zararına olabilir veya mal sahibi koç ve tekeyi döl hayvanı olarak kullanmak isteyebileceğinden alınmaları onun aleyhinde olabilir. Ama sürünün tamamı er kek ise koç veya teke zekât olarak alınır, kelimesi, üç şekilde okunmuştur, fiu kelime:
Ebu Ubeyd'e göre el-Mussaddak,
Ebu Musa'ya göre el Mussaddık ,
Cumhura göre de el-Musaddık şeklindedir. İlk ikisinin mânâsı birdir. Zekât veren (mal sahibi) demektir. "Musaddık" ise, zekât memuru mânâsındadır. Bu iki değişik manadan dolayı bu kelimenin geçti-
ği fıkra da iki şekilde açıklanmıştır:
a. Bu kelimenin, "zekât veren mal sahibi" manasına gelen "el-Mussaddak" veya (veya "el-Mussaddık" diye okunması halinde) istisna sadece döl hayvanına ait olur. Buna göre fıkranın mânası şöyle olur:
"Zekâtta ne yaşlı, ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât veren mal sahibi dilerse döl hayvanını verebilir" Çünkü döl hayvanı mal sahibine lâzım olabileceğinden alınması ona zarar verebilir. Böylece "mal sahibi dilerse, yaşlı ve ayıplı davarı da zekât olarak verebilir" demlemez. Çünkü mal sahibi yaşlı veya ayıph davarı verme hakkına sahip değildir ki onun isteğine bırakılsın.
b. Bu kelimenih zekât memuru mânâsına gelen "el-Musaddık" diye okunması hâlinde ise, istisna hepsini yani hem yaşlı hem ayıplı hem de döl hayvanını içine alır. Bu takdirde fıkranın mânâsı, hadisin tercemesin-de verdiğimiz gibi olur. Yani "zekâtta ne yaşlı, ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse bunları

alabilir." Çünkü zekât memuru fakirlere böyle bir hayvanı daha faydalı görebilir. Fakirlerin haklarını korumakla görevli olan zekât memurunun yaşlı ve ayıplı hayvanı zekât olarak almakta bir fayda görebilmesi de ancak İbn Melek'in dediği gibi o sürünün tamamının yaşlı veya ayıplı olması hâline mahsustur.

"Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla mufterik (ayn olan mal) bir araya toplatılmaz. Toplu olan (mal) da tefrik edilmez" fıkrasındaki hüküm, hem mal sahipleri hem de zekât memuru ile ilgilidir. Mal sahipleri ile ilgisi şudur:

Zekâta tâbi hayvanları bulunan mal sahipleri zekâtın farz olması veya artması korkusu ile toplu olan mallarını birbirinden ayırıp dağıtamaz ve ayrı olan mallarım toplayamazlar. Meselâ, kırkar koyunu olan üç kişi koyunlarını birleştirip toplam 120 koyundan zekât olarak bir koyun vermeleri caiz değildir. Zira bunların mallan ayrı ayrı olduğundan her birinin bir koyun yani toplam üç koyun zekât vermeleri gerekir. İşte bunların böyle bir hileye başvurmaları mufterik yani ayrı hesab edilmesi gereken malları bir araya toplama olur. Toplu olan malın ayrı ayrı hesaplanmasına ise, şu misal verilmiştir:

Yüz birer adet koyunu olan iki ortak, toplam 202 koyuna zekât olarak üç koyun vermeleri gerekirken, zekât memuru zekât almaya gelince, bunlar koyunlarını biribirinden ayırarak her biri sahip olduğu 101 koyun için zekât olarak bir koyun veremezler.

Mal sahilerinin vermeleri gereken zekâttan daha az zekât vermek için bu yollara başvurmalarından nehy edilmeleri, vâcib hak olan zekâtı kaçırdıkları ve fakirlere zarar verdikleri içindir.

Zekat memurları ile ilgisine gelince:

Zekât memurları zekâtın farz olması veya artması için ayrı ayrı olan malları birleştiremez ve toplu malları da biribirinden ayıramazlar. Meselâ:

Zekât memuru yirmişer koyunu olan iki kişinin ayrı ayrı olan koyunlarını birleştirip onlardan zekât alamaz. Çünkü koyunun nisabı kırk tane.olduğundan yirmi koyuna zekât düşmüyor. Bu ayrı olan mallan birleştirmeye misâldir.

Toplu olan malın ayrı ayrı hesaplanmasına misâl ise:

Kırkar koyunu olan iki ortak toplam seksen koyuna zekât olarak bir koyun vermeleri gerekirken zekât memuru bunları birbirinden ayırarak her birinden sahip olduğu 40 koyun için zekât olarak bir koyun alamaz.

Açıklamaya çalıştığımız bu fıkralardaki "ayrı olan malları birleştirme ve toplu olan malı ayırma" nehyi, aynı cinsten sayılan mallarla ilgilidir. Koyun-keçi, bir cins, sığır ile manda bir başka cins ve develerin bütün çeşitleri de bir diğer cins sayılır.
Buna göre hem sığırları hem de koyunları nisaba ulaşmayan bir kişinin sığır ve koyunlarını birleştirip ondan buna göre zekât alınamaz. Bu hususta âlimler arasında ittifak vardır.
Misâllerde belirtildiğine göre mezkûr nehy, aynı zamanda sahipleri aylrı olan mallara mahsustur. Ama mal sahibi bir kişi olup da ayrı ayrı memleketlerde aynı cinsten mallan varsa, o malları birleştirilir. Meselâ, bir memlekette, 30 koyunu diğer bir memlekette de 10 koyunu olan bir mal sahibinden zekât memuru iki memleketteki koyunları birleştirerek toplam kırk koyunun zekâtım alır. İki memleketteki mallarını ayrı ayrı nisaba-ulaşması halinde de durum aynıdır. Meselâ: Bir memlekette 50 koyunu, bir diğerinde 45 koyunu olan bir mal sahibinden zekât memuru zekât almaya geldiğinde toplam 95 koyunun zekâtı olarak sadece bir koyun alır. Bunları ayrı ayrı kabul edip iki koyun alamaz.
Bu husust cumhûra göredir. Ahmed b. Hanbel ise şöyle bir ayırım yapmıştır:
Eğer bu iki memleket arasındaki mesafe kasr mesafesinden (90 km) az ise, cumhurla ittifak halindedir. Fazla ise, mallar ayrı kabul edilerek birleştirilemez. Böylece aralarında kasr mesafesi olan iki memleketten her birinde yirmişer koyunu varsa, ikisi birleştirilmeyeceği için ondan zekât alınamaz. İbn'ul-Münzir "Ahmed'den başka bir kimsenin bu görüşte olduğunu bilmiyorum" demiştir.
Hadisin bu fıkrası müstakil düşünüldüğünde bu hükmün nisaba ulaşmayan altın ve gümüşü de içine alacağı söylenebilir. Şöyle ki nisaba ulaşmayan altını ve yine nisabtan az gümüşü bulunan bir kimsenin bu altın ve gümüşü bir arada hesaplanıp zekâtı alınamaz. Alimlerin çoğu bu görüştedir. Hanefî ve Malikîlere göre ise, nisaba ulaşmayan bu altın ve gümüş bir arada hesaplandığı zaman nisaba ulaşırsa zekâtını vermek vâcib-tir. Bunlar mezkûr fıkradaki nehyi, hadiste daha önce geçen zekâta tabi hayvanlara tahsis etmişlerdir.arasında geçen kelimesi, kelimesinin tesniyesidir."Halit" ise, Hanefîlere göre ayırd edilemeyecek şekilde malı başkasının malına karışan ortak demektir. Bunlar "zekâtın vâcib olması hususunda bu

ortaklığın tesiri yoktur. Dolayısıyla ortaklık neticesinde nisaba ulaşan malda zekât vacib değildir" derler. Bunu bir misalle açıklayalım:
Yirmişer koyunu olan iki kişi koyunlarını birbirinden ayırd edilemeyecek bir şekilde kanştırırlarsa, biri diğerinin haliti (ortağı) olur ve bu karıştırma ile meydana gelen ortaklığa da hılta denir. İki halitin toplam kırk koyunu nisaba ulaştığı halde bunlara zekat vacib değildir. Ama her birinin koyun sayısının nisaba ulaşması halinde her halit (ortak) hissesine düşen zekâtı öder.
Bunlara göre ortaklık ister sevâimde olsun, ister olmasın farketmez...Delilleri “beşten az olan devede zekât yoktur" hadisi ile adamın sevaim olan davarı kırka ulaşmaması (halinde) onda (zekât olarak) hiç birşey yoktur. Ancak onların sahibi dilerse (tatavvuan verebilir)" hadisidir. Aynı zamanda zekât nisabları ile ilgili bütün hadisler de bundan aşağısında zekâtın vacîb olmadığına delâlet etmektedir.
Hanefîlere göre den murad hisselerine göre hesaplaşmalarıdır. Şöyle ki: İki ortağın toplam 123 koyunu olup bunların üçte ikisi birinin, üçte biri de diğerinin ise ve zekât memuru gelince herbirinden zekât olarak bir koyun alırsa, üçte bir hissesi olan ortak, verdiği koyunun üçte ikisinin karşılığını diğerinden alır. Üçte iki hissesi olan ortak da verdiği koyunun üçte birinin karşılığını üçte bir hissesi olandan alır. Üçte biri üçte bire karşılık kabul edersek üçte iki hissesi olan diğerine üçte bir hissenin karşılığım verirse ödemiş olurlar.
İki ortağın hisseleri eşit ise, zekât ortaklık malından ödendiği için birinin diğerinden alacağı bir şey olmaz. Şöyle ki: İki ortağın toplam 120 koyunu olup bunların yarısı olan altmış koyun birinin, diğer yarısı da diğerinin ise, zekât memurunun ortaklık malından zekât olarak iki koyun alması halinde ortaklar birbirinden alacaklı olmazlar. Malikîlere göre hayvanlarını birbirine karıştıran halitler, zekâtın vâcib olması hususunda bir mal sahibi hükmündedirler: Dolayısıyla hangisinin malından zekât verilirse o kişi diğerlerinden hisseleri nisbetinde alacaklı olur. Bunlar hıltanın gerçekleşmesi bir başka ifadeyle tesir etmesi için şu şartlan koşarlar:
a. Halitlerden her birinin nisaba ulaşan hayvanlara sahib olması ve hılta'ya niyyet etmesi,
b. Hepsinin çobanı döl hayvanı ve ahır veya ağılının bir olması,
c. Halitlerden herbirinin sahip olduğu hayvanların diğerlerinden ayırt edilebilmesi.

d. Halitlerden her birinin zekât vermekle mükellef olması. Şayet onlardan biri, köle veya kâfir ise, hılta gerçekleşmez.

Bu şartların gerçekleşmesi hususunda Evzâî de aynı görüştedir. Bunlara göre hılta yalnız zekâta tabi olan hayvanlara mahsustur.

Şafiîlerle Hanbelflere göre halît, malını diğerinin malına karıştıran demektir. Ancak Hanbelîlere göre bu karıştırma, Mâlikîlerde olduğu gibi yalnız zekâta tabi olan hayvanlara mahsus olduğu halde Şafiîlere göre zekâta tâbi olan hayvanlar, ekin, meyve, altın ve gümüşte de gerçekleşebilir.

Şafiî ve Hanbelîler hıltanın gerçekleşmesi için şu 9 şeyi şart koşarlar:

1. Ortaklar, kendisine zekât vâcib olan kimseler olmalıdır.

2. Malın karıştırıldıktan sonra nisaba ulaşması

3. Karıştırmanın üzerinden' tam bir yıl geçmiş olması

4. Ahır veya ağıl gibi geceledikleri yer, mer'a, sulama yeri çoban ve süt sağma yerinde birbirlerinden ayırt edilmemesi.

5. Aynı neviden olan hayvanların döl hayvanının bir olması.

Bu şartlar tahakkuk ederse ortaklar, -Mâlikîlerde olduğu gibi- bir mal sahibi hükmünde kabul edilirler.

Bu iki mezhebe göre hılta, zekât miktarının artması, azalması veya farz olmasına te'sir edebilir. Meselâ, iki kişinin toplam 40 koyunu olup şartlar da gerçekleşmişse, onlara zekât vacib olur. Delilleri, açıklamaya çalıştığımız bu hadis ile şu aklî delildir: "îki tarafın malları aynı bakım ve muameleye tabi tutulmaları yönünden bir mal gibi olur. Bu nedenle zekâtları da bir malın zekâtı gibi verilir.

Buhârî sarihi Aynî bu iki mezhebin azönce zikrettiğimiz toplam 9 şartının delili olmadığını savunarak der ki: Zikredilen dokuz şartın ne Kur'-ân, ne Sünnet ne sahabî kavli ne de kıyastan delili yoktur. Hılta, hayvanların mer'alan bir olduğu için gerçekleşecek olsaydı onun, yeryüzündeki zekât'a tabi olan hayvanların hepsinde gerçekleşmesi gerekirdi. Zira bütün mer'alar arada bir deniz veya nehrin olması hariç çok yerde biribirine bitişiktir.

Bu konuda mezhep âlimleri birbirilerinin delillerini tenkid etmek ve kendi görüşlerini ispatlamak için ileriye çeşitli deliller sürmüşlerdir. Bu delillerin arasını şöyle bulmak mümkündür:

"Beşten az devede zekât yoktur" hadisinin mutlak olup umum ifade etmesine dayanarak hılta ile ilgili hadislerin, ortaklardan her birinin malının nisaba ulaşması haline mahsus olmasına hamledilir.

Zürkânî Muvatta' Şerhî'nde bu konuda İbn Abdilberr'den naklen şöyle demektedir:
"Bir kişinin nisabtan az malına zekât lâzım gelmediği hususunda icmâ vardır. İhtilâf edilen nokta ise, halitayn hususudur. Ancak şu kadar var ki, hakkında icmâ olan bir aslı, hakkında ihtilâf edilen bir görüş ile bozup hükmünü de değiştirmek caiz değildir."
"Gümüşte de kırkta bir vardır" cümlesindeki sikkeli veya sikkesiz gümüş demektir. Bu kelimenin aslı tır ile de olduğu gibi vav hazfedilip onun yerine kelimenin sonuna "ta" getirilmiştir.dan maksat da onda birin dörtte biridir ki, kırkta bir oluyor. Bu fıkradan anlaşılan şudur:
Gümüş, nisaba yani iki yüz dirheme ulaştığında kırkta bir zekâtı vardır. İki yüz dirhemde beş dirhem, iki yüz kırk dirhemde altı dirhem; iki yüz seksen dirhemde yedi dirhem... zekât vâcib olur. Ebû Hanîfe gümüşün zekâtında vaksı, yani iki yüzden sonraki kırktan az olan küsuratın zekâta tabi olmadığını (affedildiğini) kabul edip "her kırk dirhemde bir dirhem zekât alınır" demiştir.
Bir dirhemin kaç gram olduğu 1558 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir.
"Eğer gümüş yalnız yüz doksan dirhem ise zekâtı yoktur", cümlesindeki yüz doksan rakamı, onar onar yani küsurat zikredilmeden tam sayılara göre söylenmiştir. Çünkü iki yüzden önceki son on rakamın bulunduğu tam sayı yüz doksandır. Binaenaleyh bu cümlede ifade edilmek istenen şudur:
Eğer gümüş yalnız yüz doksan dokuz dirhem ise zekâtını vermek vâcib değildir.
Bu hadisi Buharî kısım kısım ayrı bablarda, Nesaî, Ahmed, Şafiî, Bey-hakî Hâkim ve Dârekutnî rivayet etmişlerdir. Darekutnî: "Bu sahih bir is'naddırl ve râvilerînin hepsi sikadır" demiştir. İbn Hazm da: "Bu son derece sahih bir mektubtur" demiş ve İbn Hibban'la başkaları sahih olduğunu söylemişlerdir.[1039][39]

Bazı Hükümler

1. Bu Resulullah (s.a.) in müslümanı ara tarz   kıldığı (veya takdir ve tayin ettiği) zekât farizası (hükümlerini beyan eden bir mektup) dır." Fıkrası kâfirlerin zekât vermekle mükellef olmadıklarına delâlet etmektedir. Zira bu

fıkrada zekâtın müslümanlara farz kılındığı belirtilmiştir. Kâfirlerin iman etmekle mükellef oldukları hususunda ittifak vardır.
Zira “Ey insanlar, ben sizin hepinize göklerin ve yerin sahibi Allah'ın Resulüyüm. Ondan başka ilâh yoktur. O diriltir, öldürür. Gelin Allah'a ve O'nun ümmî Peygamberi olan Resulüne inanın..."[1040][40] âyetinde, onlar a Allah ve Resulüne iman etmeleri emredilmektedir. Namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetleri edâ etmekle mükellef olup olmadıkları hususunda ise, ihtilâf edilmiştir. Irak âlimleriyle Mâlikîlerin sahih kavline göre kâfirler ibâdetleri edâ etmekle mükelleftirler, Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise kâfirler ibâdetleri edâ etmekle mükellef değildirler. Çünkü küfürle beraber ibâdetleri edâ edemezler. Zira ibâdetleri edâ etmenin bir şartı da imândır.
2. Zekâta tâbi olan hayvanlar gibi emvâl-i zahire, halife veya onun naibi olan zekât memuruna verilir.
3. Zekât memuru mal sahibinden bu hadiste belirtilen miktara uygun zekât isterse, mal sahibinin ona zekâtım vermesi vâcib olur. Vermesi gereken miktardan fazla isterse, mal sahibi duruma göre ona ya fazlalığı ya da hiçbir şey vermez. Zekâtım başka bir zekât memuruna öder.
4. Halifenin İslama aykırı olan emrine itaat edilmez.
5. Bu hadis develerin zekât miktarlarını da açıklamaktadır:
a. Devenin nisabı,-beştir. Yani deve sayısı beşe ulaşmadıkça zekâtı yoktur.
b. Beş deveden dokuz deveye kadar bir koyun zekât verilir.
Zekâta tabi olan hayvanlarda ı iki nisab arasındakilerin zekâtı yoktur. Buna fıkıhta "vaks" denilmektedir. Meselâ burada anlatılan beşten dokuza kadar olan dört deve için ayrıca zekât yoktur. Yani deve sayısı beş olsun dokuz olsun zekâtı yalnız bir koyundur. Ancak bu zekâtın dokuzuna mı, yani hem nisab olan beşe hem de vaks olan dörde mi yoksa sadece nisab olan beş deveye mi taalluk ettiği konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
Hanefîlerden Muhammed ile Züfer ve Mâlikîlerin mutemed kavline göre bu zekât hem nisab hem de vaksa yani dokuzuna taalluk eder.
Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise zekât, yalnız nisaba (misalimizde beşine) taalluk edip vaksa (beşten sonraki dört deveye) taalluk etmemektedir. Şâfiîlerin esah olan görüşü ile Mâlikîlerin meşhur görüşü de budur. el-Menhel'in yazarı Mahmud Muhammed Hattâb es-Subkî bunların delillerini de zikrettikten sonra birinci görüşün delil yönünden daha kuvvetli olduğunu söylemektedir.[1041][41]

İki görüşün sahiplerine göre de verilmesi gereken zekât miktarı aynı (misalimizde beş deve) olup değişmediğine göre, bu ihtilafın faydası nedir? sorusuna şöyle cevap verilir:

Dokuz devesi olan bir mal sahibinin bu develeri üzerinden bir yıl geçtikten sonra dördü helak olursa, birinci görüşe göre mal sahibi kalan develere düşen nisbete göre zekât verir ki, o nisbet de dokuzda beş (5/9)'tir. Yani zekât olarak bir koyunun dokuzda beşini vermesi lâzım gelir. Halbuki ikinci görüşe göre daha önce vermesi gereken zekât miktarı olan bir koyundan hiçbir şey eksilmez. Böylece her iki halde de (yani beş veya dokuz deve olması hâlinde) aynı şeyi verir. Çünkü ikisinde de nisâb aynı olup değişmemiştir.

c. On deveden on dörde kadar iki koyun,

d. Onbeş deveden ondokuza kadar üç koyun.

e. Yirmi deveden yirmi dörde kadar dört koyun.

f. Yirmi beş deveden otuz beş'e kadar bir bint-i mahâd (bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve) verilir. Mal sahibinin yanında yoksa bir ibn-i lebûn (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve) verilir.

Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre zekât olarak verilmesi gereken bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve bulunmayınca ondan bir yaş büyük olan bir erkek deve verilir. Dişi deve erkek deveden değerli olduğundan yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık kabul edilmiştir. Ancak bazı âlimler hadisin zahirine göre hüküm vermediklerinden bu hususta ihtilâf etmişlerdir.

Mâlik, Şafiî ve bir rivayete göre Ebû Yûsuf bu hadisin zahirine göre hükmetmişlerdir.

Ebû Hanîfe ile Muhammed'e göre ise, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve (bint-i mahâd) bulunmadığı takdirde onun yerine iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve (ibn lebûn) alma mecburiyeti yoktur. Muteber olan, kıymettir. Nitekim Hidâye sarihi İbnu'l-Hümâm Fethü'l-Kadîr'de: "O zamanlarda yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık kabul edilerek İbn Lebûn, bint mahâd'la eş değerdeydi. İkisi arasındaki eş değerlik değişince sonuç da değişir", demektedir. el-Menhel yazarı İbnu' 1-Hümâm'ın bu sözüne şunu ilâve etmektedir: "eğer kıymeti göz önünde bulundurmadan ibn lebûn almayı zorunlu koşarsak, bu durum, ya fakirlere zarar verir ya da mal sahiplerini mağdur eder".

g. Otuz altı deveden kırk beş'e kadar bir bint lebûn (iki yaşını bitirip uç yaşma basmış dişi deve) verilir.
ğ. Kırkaltı deveden altmışa kadar bir hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşma basmış dişi deve) verilir.
h. Altmış bir deveden yetmişbeş'e kadar bir ceza (dört yaşını bitirip beş yaşına basmış dişi deve) verilir.
ı. Yetmişaltı deveden doksan'a kadar iki bint lebûn (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi deve) verilir.
i. Doksan birdevedenyüz yirmiye kadar için iki hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve) verilir.
j. Yüzyirmiyi geçince her kırk deve için bir bintu lebün (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi deve) ile her elli deve için bir hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve) verilir.
Buna göre:
121 deveden 129'a kadar üç bint lebûn,
130 deveden 139'a kadar bir hıkka ile iki bint lebûn,
140 deveden 149'a kadar iki hıkka ile bir bint lebûn,
150 deveden 159'a kadar için üç hıkka verilir. Bu hesap hadisin zahirine göre böyle devam eder gider.
Şafiî, İshâk b. Râhûye, Evzâî, Ebû Sevr, Dâvûd, Mâlikîlerden İbn Kasım ve bir rivayete göre Ahmed bu görüştedirler.
Mâlik'ten rivayet edilen bir görüşe göre hadiste geçen fazlalaşmadan maksat, on develik bir artıştır. 130 deve için bir hıkka ve iki bint lebûn verilir. Böylece her on deve artışı ile zekât miktarı değişir. 121’den 129'a kadar olan develer için zekât memuru iki hıkka veya üç bint lebûn almakta muhayyerdir. Çünkü bu, iki ellilikten de üç kırklıktan da fazladır.
Hz. Ali, tbn Mesûd, Ebû Hanife ile arkadaşları İbrahim en-Nehâî ve Sevrî'ye göre verilecek zekât miktarı 120 deveden sonra yeniden başlar. Yani 120 deve için iki hıkka verilmekle beraber bundan sonraki her beş deve için ayrıca bir koyun verilir. Meselâ: 144 deve için iki hıkka ile 4 koyun verilir. 145 deve için ise, iki hıkka ve bir bint-i mahad verilir. Deve sayısı 150 olunca her 50 deve için bir hıkka olmak üzere üç hıkka verilir. Bunlar 1570 no'lu hadisin açıklamasında tablo hâlinde verilecektir.
6. Davarın zekât miktarı:
l'den 39'a kadar zekât vâcib değildir.
4O'dan 120'ye kadar bir koyun (veya keçi),

121 'den 200'ye kadar iki koyun (veya keçi),
201'den 399'a kadar üç koyun (veya keçi),
400'den 499'a kadar dört koyun verilir.
Bundan sonraki her yüz için bir koyun zekât verilir.
7. Zekâta tabi olan hayvanların sâime olması gerekir. Cumhurun da görüşü budur.
8. Gümüş nisaba ulaştığında kırkta biri zeHt olarak verilir.
9. Diğer hükümler ihtilaflı olup hadisin açıklamasında geçtiği için tekrar edilmesi, lüzumsuz görülmüştür.[1042][42]

1568. ...Salim, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Resûlullah (s,a.) zekât mektubunu yazdırdı ve vefat edene kadar onu zekât memurlarına vermeyip kılıcının yanında bıraktı. Ebû Bekir, vefat edene kadar onunla amel etti. Sonra da Ömer, vefat edene kadar onunla amel etti. o mektupta şunlar vardı:
"Beş devede bir koyun; on devede iki koyun, onbeş devede üç koyun, yirmide dört koyun (zekât) vardır. Yirmi beşten otuz beş .deveye kadar bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve; otuz beşi bir tane geçerse, kırk beşe kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve; kırk beşi bir tane geçtiğinde altmışa kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve; altmışı bir tane geçtiğinde yetmiş beşe kadar dört yaşını bitirip beş yaşma basmış bir dişi deve; yetmiş beşi bir tane geçtiğinde doksana kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve; doksanı bir tane geçtiğinde yüz yirmiye kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve (zekât)vardır. Eğer develer bundan da fazla olursa, her elli (deve) de üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve ve her kırkta iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır.
Davarda kırk koyundan yüz yirmiye kadar bir koyun, yüz yirmiden bir tane fazla olunca iki yüze kadar iki koyun, İki yüzden bir tane fazla olursa, üç yüze kadar üç koyun (zekât) vardır. Davar, bundan da fazla olursa, her yüz koyunda bir koyun (zekât) vardır. Yüze varmadıkça,zekâtı yoktur.
Zekât (artar veya eksilir) korkusuya toplu olan (mal), ayrılmaz, ayrı olan da bir araya toplatılmaz.
İki halitin (ortak) malından alınan zekât hususunda ikisi aralarında hisselerine göre hesaplaşırlar.

Zekâtta ne yaşlı ne de ayıplı (hayvan) alınmaz."[1043][43]
Süfyân b. Huseyn dedi ki:
Zührî: "Zekat memuru geldiğinde koyunlar üç kısma ayrılır: Üçte biri kötü (halli), üçte biri iyi (halli) ve üçte biri de orta (halli). Zekât memuru orta hallisinden alır" demiş ve sığırları zikretmemiştir.[1044][44]

Açıklama

fıkrasında geçen fiilinin Resûlullah (s.a.)'a isnadında mecaz vardır. Çünkü zekâtla ilgili mektubu Resûlullah (s.a.) bizzat kendisi yazmamış, ashâb-ı kiramdan birine yazdırmıştır. Yani o söylemiş, saha*" de söylenenleri yazmıştır.
Peygamber (s.a.) zekâtla ilgili yazdırdığı mektubu kılıcının yanına koyup saklamış tayin ettiği zekât memurlarına vefat edinceye kadar vermemiştir. Zira o, devamlı onlarla görüşüp zekâtla ilgili hükümleri onlara sözlü olarak beyân ederdi. Bu sebepten dolayı ihtiyaç duymadığı için onlara o mektubu vermemiştir. Anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) o mektubu vefatından sonra onunla amel olunsun diye yazdırıp saklamıştı. Nitekim Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir o mektubu çıkarıp vefat edinceye kadar onunla amel etmiş, sonra da onu Hz.Ömer uygulamıştır.
Ebu't-Tayyib es-Sindî diyor ki: "Bu mektubun, kılıcın yanına konulmasında zekât vermeyenlere karşı savaş açılmasına işaret vardır. Nitekim Ebû Bekir (r.a.)'in hilâfeti zamanında zekât vermeyenler olmuş ve onlara karşı savaş açılmıştır."
Hadisin senedinde geçen Sâlim'in babasından murad, Hz.Ömer'in oğlu Abdullah'dır. Zekât hakkındaki mektuplarla ilgili olarak 1567 no'lu hadis, Enes hadisi, bu hadis de tbn Ömer hadisi diye bilinir. "Zekâtnâme" diye bilinen zekâtla ilgili mektuplar hakkındaki malumat ayrıca 1570 no'lu hadiste gelecektir.
Bu hadisin mânâ ve fıkıh yönü, bir önceki hadiste belirtildiği için tekrarına gerek duyulmamıştır. Bu, hadisi Zührî'den Süfyân b. Hüseyn rivayet etmiştir. Ayrıca Zührî'nin bu mektubta sığırların zekâtı ile ilgili bir şey nakletmediği belirtilmiştir.
Süfyân b. Hüseyin hakkında söylenenlere gelince Nesâî, Süfyân b. Hüseyn'in Zührî'den olan rivayeti hariç, rivayet ettiği hadislerin

alınabileceğini söylemiştir.
İbn Sa'd da O'nun sika olmakla beraber rivayet ettiği hadislerde çok hata ettiğini ifade etmiştir.
İbn Adiy; "Süfyan b. Hüseyn'in Zührî'den yaptığı rivayetler hariç, hadisleri alınabilir," demiştir.
İbn Hibbân: "Süfyan b. Hüseyn, Zührî'den olan rivayeti hariç, sikadır." demiş.
Münzirî: "Müslim, Süfyan b. Hüseyn'in bazı hadislerini tahric etmiş. Buharı de onunla istişhâd etmiştir. Ancak Zührî'den yaptığı rivayetler hakkında bazı söylentiler vardır" demiştir.
Görüldüğü gibi muhaddisler onun sika olduğunu ancak Zührî'den yaptığı rivayetler hakkında bazı söylentiler bulunduğunu ifade etmişlerdir.
Süfyan b. Hüseyn'in rivayet ettiği bu hadis hakkında da Tirmizî şöyle demektedir: "Bu hadis hasendir. Bütün fakihlere göre uygulama da buna göredir. Bu hadisi ayrıca Yûnus b. Yezîd ile başkaları da Zührî'den, o da Sâlim'den rivayet ederek onu ref etmemişlerdir. Bu hadisi yalnız Süfyan b. Hüseyn merfu olarak rivayet etmiştir.
Tirmizî, el-İlel adlı eserinde ise, şöyle demiştir: "Muhammed b. İsmail el-Buhârî'ye bu hadisin sıhhatini sordum, şöyle dedi: "Umarım ki mahfuzdur. Süfyan b. Hüseyn de sadûktur."
Beyhakî, "Bu hadisi Süfyan b. Hüseyn gibi Süleyman b. Kesîr de merfu olarak rivayet etmiştir ki, Süleyman b. Kesîr'in rivayet ettiği hadislerle ihticac edilebileceğine Buhârî ve Müslim'in ittifakı vardır" demiştir.
Hâkim de bu hadisi Müstedrek'te tahric etmiş ve Süfyan b. Hüseyn'in, hadis imamlarından olan Yahya b. Maîn tarafından tevsik edildiğini ifâde etmiştir.[1045][45]

1569. ...Muhammed. b. Yezid el-Vâsıtî demiştir ki;
Süfyan b. Hüseyn, aynı senetle aynı manayı bize naklederek; "bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve (verilir)" dedi. Muhammed b. Yezid, Zührî'nin (sürünün üçe taksim edileceği ile ilgili) sözünü de zikretmedi.[1046][46]

Açıklama

ibaresinden maksat şudur: Muhammed b.Yezid el-Vâsitî, bu hadisi Süfyan b. Hüseyn'den Abbâd b. el-Avvâm'ın isnadıyla yani bundan bir önceki hadisin senediyle aynı mânâyı rivayet etmiştir. Ancak Muhammed b. Yezid'in rivayet ettiği bu hadiste bir önceki hadisten fazla olarak şu da var: "Bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve verilir. Yani yirmibeş deveden otuzbeş deveye kadar zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve verilir. Mal sahibinin bu yaşta dişi devesi yoksa ondan bir yaş büyük erkek deve verilir. Muhammed b. Yezid bir Önceki hadiste geçen Zührî'nin "zekât memuru geldiğinde koyunlar üçe ayrılır..." sözünü bu hadiste zikretmemiştir.[1047][47]

1570. ...Yûnus b. Yezid İbn Şihâb'(ez-Zührî)dan şöyle dediğini rivayet eder: Bu, Resûlullah (s.a.)'ın zekât hakkında yazdırdığı mektubun bir nüshasıdır ki, (O'nun aslı) Ömer b. Hattâb ailesinin yanındadır. İbn Şihâb (devam ederek):

Onu bana Salim b. Abdullah b. Ömer okuttu da olduğu gibi hepsini belledim. O, Ömer b. Abdülaziz'in Abdullah b. Abdullah b. Ömer'le Salim b. Abdullah b. Ömer'den nakledilmesini emrettiği nüshadır, dedi ve hadisi nakledip (devamında): "Develer, yüz yirmi bir olduğunda yüz yirmi dokuza ulaşıncaya kadar iki yaşım bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz otuz olduğunda yüz otuz dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşma basmış iki dişi deve ile üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz kırk olduğunda yüz kırk dokuza varıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve ile iki yaşım bitirip üç yaşma basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz elli olduğunda yüz elli dokuca kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz altmış olduğunda yüz altmış dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşma basmış dört dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz yetmiş olduğunda yüz yetmiş dokuza ulaşıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve ile üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yük seksen olduğunda yüz seksen dokuza ulaşıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşma basmış iki dişi deve ile iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz doksan olduğunda yüz doksan dokuza ulaşıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış üç dişi

deve ile iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. İki yüz olduğunda üç yaşını bitirip dört yaşma basmış dört dişi deve veya iki yaşını bitirip üç yaşına basmış beş dişi deve (zekâtı) vardır. (Ey zekât memuru) bu iki şeyden hangisini bulursan alırsın. Otlaklarda yayılan davarda ise..." dedi ve (Yunus b. Yezid) Süfyan b. Hüseyin'in (rivayet ettiği) hadisinin benzerini nakletti. Onda şu vardı: "Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse, alabilir.[1048][48]

Açıklama

îbn Şihâb ez-Zührî'nin ifâdesinde anlatılmak istenen şudur; "Bu, Resûlullah (s.a.)'ın zekât hükümlerini beyân hususunda yazdırdığı mektubun bir nüshasıdır. İbn Şihâb bu nüshayı Salim b. Abdullah'tan dinlemiş ve hıfzetmiş. Ömer b. Abdulaziz Medine'ye'emir tayin edildiği zaman Abdullah b. Ömer'in oğulları Salim ile Abdullah'ın yanlarında bulunan bu mektubun örneğini çıkarttırarak zekât memurlarına ona göre amel etmelerini emretmiş ve bir nüshasını da el-Velîd b. Abdulmelik'e göndermiştir. Halife el-Velid de zekât memurlarına onunla amel etmelerini emretmiş, artık ondan sonra gelen bütün halifeler hep aynı şeyi emredip tatbik ettiler. Hatta Hişam b. Hâni onu çoğaltarak bütün zekât memurlarına gönderip onlara sadece onunla amel etmelerini emretmiştir.
cümlesindeki iki fiilin de faili İbn Şihâb ez-Zührî'dir. Şâlim, babasından bu hadisin aslını nasıl rivayet etmişse, Zührî de onu aynen Sâlim'den rivayet etmiştir. Zührî hadisi başından beri -yani "develer beşe varmadıkça zekât olarak hiçbir şey alınmaz beşe vardığında on deveye ulaşıncaya kadar bir koyun (zekâtı) vardır..." kısmından itibaren nakletmiş ve, "yüz yirmi bir olduğunda yüz yirmi dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır", diyerek devam etmiştir. Bu cümle, 1568'de Enes hadîsinde geçen "yüz yirmiden fazla olduğunda her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve her elli devede üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır" cümlesini açıklamaktadır. Enes hadisinde cumhurun buna göre amel ettiğini ve Hanefîlerin muhalefetini anlattığımız için burada ayrıca anlatmayı gereksiz görüyoruz.

cümlesinde anlatılmak istenen şudur: Ey zekât memuru! Üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi develerle iki yaşım bitirip üç yaşına basmış dişi develerden hangisini almak istersen alabilirsin, muhayyersin.
Buna göre muhayyerlik zekât memuruna ait olmuş oluyor. Cumhur bu görüştedir. Ancak şu da kast edilmiş olabilir: Hangi yaşta bulursan mal sahibinden onu alırsın. Yani mal sahibi hangisini vermek isterse onu almak zorundasın. Buna göre de muhayyerlik mal sahibinin olur. Ebû Hanife ve arkadaşları da bu görüşte olup şöyle demişlerdir: Zekât memuru tarafından istenen yaştaki deve bulunduğu halde mal sahibi dilerse devenin kıymetini verebilir. Hatta zekât memuru onun kıymetini kabul etmeye zorlanır. Çünkü Peygamber (s.a.) mal sahiplerine kolaylık gösterilmesini emr etmiştir. Bu kolaylık da ancak mal sahibini muhayyer bırakmakla gerçekleşir.
Serahsî Mebsût adlı eserinde şöyle demektedir: "Bu mektupta anlatılanın zahiri, bu hayvanlar hakkındaki muhayyerliğin zekât memuruna ait olduğuna ve almak istediğim kendisinin tespit edeceğine delâlet etmektedir. Ancak hüküm öyle değildir. Yani muhayyerlik zekât memurunun değil, mal sahibinindir. Bu nedenle mal sahibi dilerse, vermesi gereken hayvanın kıymetini, dilerse bir yaş küçüğünü ve aradaki değer farkını verir veya dilerse bir yaş büyüğünü verip aradaki değer farkım geri alır. Kısacası mal sahibinin vermek istediğini zekât memuru almak zorundadır. Ben bunu almam diyemez. Çünkü sâri', mal sahihlerine kolaylık gösterilmesini emretmiştir. Sözü edilen kolaylık da ancak mal sahibini muhayyer kılmakla tahakkuk eder."
cümlesindeki fiilin faili Yunus b. Yezid'dir. Yani Yunus b. Yezid îbn Şihâb'dan yaptığı rivayette Süfyan b. Hüseyn'in İbn Şihâb'dan rivayet ettiği davarın zekâtı ile ilgili bir önceki hadisi nakletti.
Nevevî el-Mecmu' adlı eserinde: "Zekâta tabi olan hayvanların zekât miktarları Enes'le İbn Ömer'in rivayet ettikleri iki hadise bağlıdır" diyerek bu iki hadisi nakledip senetleriyle ilgili malumat verir.
Bu iki hadisin senetleriyle ilgili malumatı yerlerinde verdiğimizi belirttikten sonra bu iki mektubun cumhur tarafından hüsnü kakül gördüğünü ve ikisinin gereğine göre amel edildiğini ifade etmek isteriz. Cumhurun bu mektublarm muhtevasından üzerinde ittifak ettikleri hususlar şunlardır:
1. Beşten az deveye zekât yoktur.
2. Kırktan az davara zekât yoktur.
3. İki yüz dirhemden az gümüşte zekât yoktur.

4. Yirmi beşten az develerin zekâtı koyundan verilir.
5. Yirmi beşten az develerin zekâtı her beş devede bir koyundur.
6. Yirmi beşten yüz yirmiye kadar olan develer için zekât olarak verilecek olan develerin yaşında ittifak vardır.
7. Kırktan üç yüze kadar olan davar için zekât olarak verilecek miktar ile ondan sonra her yüz koyundan bir koyun verileceği hususunda ittifak vardır.
8. Gümüş zekâtı kırkta birdir.
9. Malm orta hallisi alınır.
Her ne kadar bazı fer'î meselelerde ihtilâf edilmiş ise de, bu ihtilâflar doğrudan doğruya hadislerden değil de, hadislerin çeşitli yorumlarından neş'et etmiştir. Şimdi de develerin zekâtında cumhurun üzerinde ittifak ettiği miktarların tablosunu verelim.

Deve sayısı	Verilmesi Gereken Miktar:
5!den 9'a kadar	1 koyun
10'dan 14'e kadar	2 koyun
15'den 19'a kadar	3 koyun
20'den 24'e kadar	4 koyun
25'den 35'e kadar	1 bintü mahâd (1 yaşını bitirip 2 yaşına basan dişi deve)
36'dan 45'e kadar	1 bintü lebûn (2 yaşını bitirip 3 yaşma basmış dişi deve)
46'dan 60'a kadar	1 hıkka (3 yaşını bitirip 4 yaşına basmış dişi deve)
61'den 75'e kadar	1 cezea (4 yaşını bitirip 5 yaşına basmış dişi deve)
76'dan 90'a kadar	2 bintu lebûn
91’den 120'ye kadar	2 hıkka

Bu miktarlar üzerinde icmâ meydana gelmiştir. İhtilaflı olan miktarlar ise, Şafiî, İshak b. Râhûye, Evzâî, Ebû Sevr, Dâvûd, bir rivayetinde Ahmed ve Mâlikî'lerden îbn Kasım'a göre şöyledir:

121'den 129'a kadar	3 bintu lebûn
130'dan 139'a kadar	l hıkka ile 2 bintu lebûn
140'dan 149'a kadar	2 hıkka ile 1 bintü lebûn
150'den 159'a kadar	3 hıkka

160'dan 169'a kadar 4 bintu lebûn
170'den 179'a kadar 3 bintu lebûn ile 1 hıkka
180'den 189'a kadar 2 bintu lebûn ile 2 hıkka
190'dan 199'a kadar l bintu lebûn ile 3 hıkka
200'den 209'a kadar 5 bintu lebûn veya 4 hıkka

Bunlar daha önce belirttiğimiz gibi Enes ile İbn Ömer'in hadislerinin zahirine göre hüküm vermişlerdir.

İbrahim en -Nehaî, Sevrî, Ebû Hanîfe ile arkadaşları ve bir rivayete göre Hz. Ali ile İbn Mesûd'a göre ise, şöyledir: Deve sayısı Verilmesi Gereken Miktar:

125	2	hıkka ile 1	koyun
130	2	hıkka ile 2	koyun
135	2	hıkka ile 3	koyun
140	2	hıkka ile 4	koyun
145	2	hıkka ile 1	bintu mahâd
150	3	hıkka	
155	3	hıkka ile 1	koyun
160	3	hıkka ile 2	koyun
165	3	hıkka ile 3	koyun
170	3	hıkka ile 4	koyun
175	3	hıkka ile 1	bintu mahâd
186	3	hıkka ile 1	bintu lebûn
196			

4	hıkka veya	5 lebûn	bintu	
200	4	hıkka veya	5 lebûn	bintu

İki yüz deveden sonra bir daha koyundan başlar sonra bintu mahâd, ondan sonra bintu lebûn diye devam eder. Her elli devede bir hıkka artar.
Bunların delili, Ebû Davud'un el-Merâsîl'de, İshak. b. Rahûye'nin Müsned'inde ve Tahâvî'nin Müşkilü'l-Âsâr'da Hammad b. Seleme'den rivayet ettikleri şu hadistir:
Hammâd şöyle demiştir: Kays b. Sa'd'a; "Muhammed b. Amr b. Hazm'ın mektubunu bana al getir" dedim. Bunun üzerine Kays bana bir mektup vererek onu Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan aldığını ve o mektubu Peygamber (s.a.)'in, onun dedesi için yazdırdığını haber verdi. O mektubu okudum da onda develerin zekâtından söz edilmekteydi. Hammâd o hadisi nakletti de onda "deve sayısı yüzyirmiyi geçince deve zekâtının başlangıcına dönülür" buyuruluyordu.
Bir rivayete göre Kays b. Sa'd şöyle demiştir: Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'a, "Resûlullah (s.a.)'in dedem Amr b. Hazm için yazdırmış olduğu zekât mektubunu bana ver" dedim. O da bir kâğıda yazılı olan mektubu çıkardı, onda şu vardı:
"Develer yüz yirmiden fazla olunca verilecek zekâta baştan başlanır. Ondan sonra yirmibeşten az olan develerde her beş deve için bir koyun olmak üzere zekâtları davardan verilir."
Birinci grubun delil olarak ileriye sürmüş oldukları Enes ve İbn Ömer hadisiyle ikinci grubun delili olan Hammâd'ın rivayet ettiği hadis arasında nbazıları bir çelişki görmemiş ve "yüz yirmiden fazla olunca" cümlesini "deve sayısı yüz yirmiden çokça fazla olunca" diye yorumlamışlardır. Çoğu da Hammâd'ın hadisinin zayıf olduğunu söylemişlerdir.[1049][49]

1571. ...Mâlik dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın; "ayrı olan (mal) bir araya toplatılmaz toplu olan da, ayrılmaz"' sözünün anlamı şudur: Her adamın kırk koyunu olup da zekât memurunun gelmesi yaklaştığında onlarda yalnız bir koyun (zekât vâcib) olsun diye onları bir araya toplarlar. "Toplu olan ayrılmaz" (sözünün anlamı) ise, iki halîtten her birinin yüz bir koyunu olduğunda onlarda ikisinin üzerine üç koyun (zekât vâcib) olur. Zekât

memurunun onlara gelmesi yaklaştığında ikisi koyunlarını ayırırlar. Böylece ikisinden her birine yalnız bir koyun (zekât vâcib) olur. Bu konuda, duyduğum budur.[1050][50]

Açıklama

İmam Mâlik, Hz.Ömer'in "ayrı olan (mal) bir araya toplatılmaz" sözünü şöyle açıklamıştır: İki veya daha çok
kişinin kırkar koyunu olup da her birinin bir koyun zekât vermesi gerekirken bunlar, zekât olarak üç koyun yerine yalnız bir koyun versinler diye zekât memurunun gelmesine yakın bir zamanda koyunlarım bir araya toplarlar.
"Toplu olan (mal) ayrılmaz" sözünü de şöyle açıklamıştır: İki hâlıtten her birinin yüz bir koyunu olup da ikisi toplam üç koyun zekat vermeleri gerekirken bunlar zekât olarak her birine yalnız bir koyun düşsün diye koyunlarını ayırırlar.
İmam Mâlik, bu iki cümleyi böyle açıkladıktan sonra başkalarından da yalnız bu yorumu duyduğun u belirtmiştir.
Bu açıklamadan anlaşıldığına göre bu iki cümledeki nehy, mal sahiplerinedir. İmam Şafiî'ye göre ise, bu nehy, hem mal sahiplerine hem de zekât memurlarınadır. Zira mânânın ikisine de ihtimali var. Mânâyı birine hamletmek, diğerine hamletmekten evlâ olmadığından her ikisine birden hamledilmiştir. Şu kadar var ki, mânânın mal sahiplerine hamli daha belirgindir.
Terceme ile açıklamada "halît" kelimesini olduğu gibi almamızın sebebi onun mezheplere göre değişik şekillerde açıklanmasıdır. Bu kelime ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında verildiği gibi imam Mâlik'in açıkladığı bu iki cümlenin anlamı ile ilgili hükümler de orda zikredilmiştir.[1051][51]

1572. ...AH (r.a.)'den şöyle rivayet edilmiştir. (Râvi) Züheyr der ki:
Zannederim o da onu Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiş şöyle demiştir:
"(Gümüşten) kırkta birleri (zekât olarak) veriniz, her kırk dirhemden bir dirhem, iki yüz dirheme varmadıkça sizin üzerinize (zekât olarak) hiçbir şey yoktur. İki yüz dirhem olduğunda beş dirhem (zekâtı) vardır. (Bundan) fazlası hesabına göredir. Davarda her kırk koyunda bir koyun (zekat) vardır.

Yalnız otuz dokuz koyun(un) varsa, senin üzerine onda (zekat olarak) hiçbirşey yoktur" (deyip Ebû İs-hâk) davarın zekâtım Zührî gibi nakletti ve; "Sığırda her otuz (tane) de bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır (zekât) vardır. Kırk (sığır)da ise, iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır (zekât) vardır. Avâmil olan (çalıştınlan)lara (zekât olarak) bir şey yoktur. Develerde ise.." deyip onların zekâtını Zührî'nin zikrettiği gibi nakletti ve; "Yirmi beş devede beş koyun,(zekât) vardır. (Bundan) bir tane fazla olursa, otuz beşe kadarı için bir yaşını bitirip iki 'yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. Eğer bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve olmazsa iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve (verilir.) Bundan bir tane fazla olunca kırk beşe kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. Bir tane fazla olunca altmışa kadar onda erkek deveye çeki-lobileri üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır" dedi. Sonra da Zührî'nin hadisinin benzerini nakletti ve: "Bir tane fazla yani doksan bir olunca yüz yirmiye kadar onda erkek deve e çekilebilen üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve (zekât) vardır. Şayet develer bundan çok olursa, her elli devede üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır.
Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla toplu olan (mal) ayrılmaz. Ayrı olan da bir araya toplatılmaz.
Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı ne de döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse (alabilir.)
Irmakların suladıkları veya yağmurun suladığı bitkilerde öşür vardır. Büyük kovalarla sulananlarda ise, öşrün yarısı vardır."
Âsim ve el-Hâris'in hadisinde suda vardır: "Zekât, her sene (vâcib)dir" Züheyr dedi ki: "Zannederim (Ebû İshak "zekât" her sene) bir defa (vâcibtir)" dedi. Âsım'ın hadisinde şu vardı: "Develerin arasında ne bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve ne de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve olmadığı zaman on dirhem (gümüş) veya iki koyun (verilir)"[1052][52]

Açıklama

ifadesiyle dile getirilmek istenen şudur: Züheyr b. Muâviye bu hadisi Ebû İshâk'-tan rivayet etmiştir. Züheyr, Ebû İshâk'ın hadisin senedinde Ali

(r.a.)'den sonra Hz. Peygamber (s.a.)'i zikredip etmediğinde şüphe etmiştir. Yani hadisin merfu olup olmadığı hususunda tereddüt etmiştir. Dârekutnî bu hadisin bir kısmını Züheyr tankıyla kesin merfu olarak rivayet etmiştir.
cümlesinde gümüşün zekâtının onda birin dörte biri olduğu belirtilmiş ve "her kırk dirhemden bir dirhem" cümlesiyle açıklanmıştır.
Bu hadise göre gümüş zekâta tabidir. Zekâtı kırkta birdir. Nisabı da iki yüz dirhemdir. İkiyüz dirhem gümüşün ise, beş dirhem zekâtı vardır. Ancak âlimler gümüşün zekâtının vâcib olması için halis olmasının şart olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.
Şafiî, Ahmed ve ikisinin arkadaşları gümüşün halis olmasını şart koşmuşlar ve yabancı maddelerle karışmış mağşuş gümüşteki halis gümüş ikiyüz dirheme ulaşmadıkça zekâtının vâcib olmadığını söylemişlerdir.
Hanefîlere göre ise, gümüşün halis olması şart değildir. Mağşuş olan gümüşün içindeki halis gümüşün ağırlığı yabancı maddelerden fazla veya eşitse zekâtı verilir. Yabancı maddelerden az ise, ticaret eşyası hükmüne girer. Değeri nisaba ulaşır ve sahibi onunla ticaret etmeye niyyet etmiş ise zekâtı verilecektir. Değeri nisaba ulaştığı halde onunla ticâret etme düşünülmüyorsa zekâta tabi değildir.
Mâlikîler ise, şöyle demişlerdir: Mağşuş olan veya ağırlık yönünden noksan olan gümüş alış-verişlerde halis ve ağırlık yönünden tam olanlar gibi revaçta iseler, zekâtım vermek vâcibtir. Eğer revaçta olmazlarsa veya tam olanlardan az revaçta iseler, mağşuş içindeki gümüş miktarı hesablanır. Nisaba ulaşıyorsa, zekâtı verilir, ulaşmıyorsa verilmez. Ağırlık yönünden noksan olan, tam olanın değerinde geçerli ise, zekâtı verilir. Değerce düşük ise, aradaki farkı kapatmadıkça zekâtı verilmez. Meselâ ağırlık yönünden noksan olan iki yüz dirhem gümüş tam olan iki yüz dirhem gümüş kadar revaçta ise, zekâtı verilir. Yüz doksan dirhem gümüş değerinde revaçta ise, zekâtı verilmez, aradaki on dirhemlik farkın kapatılması gerekir.
cümlesinde söylenmek istenen şudur: "iki yüz dirhem gümüşten sonraki dirhem sayısı az olsun çok olsun hesabı yapılır ve zekâtı öyle verilir. Cumhur bu görüştedir. Hz.Ali, İbn Ömer, Nehâî Malik, Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf, Muhammed, Sevrî, İbn Ebî Leylâ ve İbnu'l-Münzir bunlardandır. Delilleri bu ve benzeri hadislerdir.
Ebû Hanîfe, Said b. el-Müseyyeb, Tâvûs, Hasan-elBasrî, Şa'bî, Mek-hûl ve Zührî'ye göre ise, iki yüz dirhemden sonraki dirhem sayısı kırka ulaşmadıkça zekâtı yoktur. Aradaki kesirler için bir şey verilmez. Ancak her

kırk dirhemde bir dirhem verilir. Buna göre 210, 220 hatta 239 dirhemi olan yine sadece beş dirhem zekât verir. İki yüz kırk dirhem olunca altı dirhem zekât verir ve bu iki yüz yetmiş dokuz dirheme kadar altı dirhem olarak kalır. 280 dirheme varınca, yedi dirhem verir. Bunların de-lülen Dârekutnî'nin el-Minhâl tarikiyle Muâz (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Resûlullah (s.a.) Muâz'ı Yemen'e göndereceği zaman küsuratta (zekât olarak) hiç bir şey alma. Gümüş iki yüz dirhem olduğunda ondan, beş dirhem al ve iki $<Uzden fazlasından kırka ulaşmadıkça (zekât olarak) birşey alma, kırk dirheme ulaştığında ondan bir dirhem (zekât) al, diye emretti."
Bu hadis muhaddisler tarafından tenkide uğramıştır. İkinci delilleri ise, Ebû Davud'un da tahfic ettiği Amr b. Hazm hadisidir: Peygamber (s.a.), şöyle buyurmuştur: "Gümüşten her beş ukiyyede beş dirhem (zekât) vardır. (İki yüzden) fazlasında her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) vardır."
Bu hadisi ayrıca Hâkim, îbn Hibban ve Beyhakî tahric etmiş ve sahih olduğunu söylemişlerdir. el-Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî, iki tarafın delillerini zikrettikten sonra cumhurun delillerinin daha kuvvetli olduğunu söylemektedir.
Sığırın zekâtına gelince: Önce geçen bazı kelimeleri açıklayalım:
Bakar : Sığır demektir. Ancak manda da zekât yönünden sığır hükmünde olup ikisi aynı cins sayıldığından "bakar" kelimesi her ikisine şâmildir. Dolayısıyla terceme ve açıklamada kullandığımız sığır kelimesi aynı zamanda mandayı da kapsamaktadır.
Tebî' : Cumhura göre bir yaşını bitirip iki yaşına basmış erkek sığırdır. Mâlikîlere göre ise iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek sığırdır. Ancak cumhurun görüşü arab diline daha uygundur. Tebî'nin dişisene tebi'a denir.
Müsinne ise, cumhura göre iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi sığırdır. Mâlikîlere göre de üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi sığırdır. Müsinne'nin erkeğine "müsinn" denilmektedir.
Bu hadisin sığır zekâtı ile ilgili fıkrasından anlaşıldığına göre sığırın nisabı otuzdur. Yani otuz sığırı olan bir kimse zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır verir. Otuzdan az ise, zekât vermekle mükellef değildir. Şayet kırk sığırı varsa zekât olarak iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır verir. Zikredilen bu yaşlar cumhura göredir. Mâlikîlere göre ise, bunların bir yaş büyüğü verilir.

Âlimlerin çoğuna göre otuz sığır için zekât olarak tebi' verilebildiği gibi tebi'a da verilebilir. Zira Tirmizî ile İbn Mâce'nin İbn Mesûd'dan rivayet ettikleri hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her otuz sığırda bir tebî' veya tebî'a (zekât) vardır*' Mâlikîlere göre ise, dişisi (yani tebi'a) efdaldir.

Sığır sayısı kırka ulaşınca Hanefîlere göre iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek veya dişi sığır (yani müsin veya müsinne) verilir. Delilleri Taberânî'nin İbn Abbâs'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kırk sığırda bir müsinne veya müsin (zekât) vardır." Cumhura göre ise, müsinn'i yani erkeği vermek caiz değil, muhakkak müsinne'yi yani dişisini vermek gerekir.

Malik, Şafiî, Ahmed, Muhammed ve Ebû Yusuf'un içinde bulunduğu Cumhura göre sığırın zekât miktarı şöyledir.

Sığırın Sayısı:	Verilmesi gereken Zekât Miktarı:
30'dan 39'a kadar	1 tebî' (veya tebî'a)
40'dan 59'a kadar	1 Müsinne
60'dan 69'a kadar	2 tebî' (veya tebî'a)
70'den 79'a kadar	1 Müsine ile 1 tebî' (veya tebî'a)
8O'den 89'a kadar	2 Müsinne
90'dan 99'a kadar	3 tebî' (veya tebî'a)
100'den 109'a kadar	1 Müsinne ile 2 tebî (veya tebî'a)
110'dan 119'a kadar	2 Müsinne ile 1 tebî' (veya tebî'a)
120'den 129'a kadar	3 Müsinne veya 4 tebi' (veya tebî'a)

Görüldüğü gibi hadiste de geçtiği üzere her otuz sığır için zekât olarak bir tebî veya bir tebi'a her kırk sığır için de bir müsinne verilir. Aradaki küsurlar için zekât verilmez. Anlaşıldığına göre otuzdan otuz dokuza kadar zekât olarak bir tebî' veya tebî'a verilmesi hususunda Ebû Hanife de cumhurla aynı görüştedir. Ancak ondan rivayet edilen meşhur kavle göre kırk ile altmış arasındaki küsurlar için de hesabına göre zekât verilir. Yani her bir sığır için zekât olarak bir müsinnenin kırkta biri verilir. Şöyle ki 41 sığır için zekât olarak bir müsinne ile bir müsinnenin kırkta biri verilir .44 sığır için bir müsinne ile onun on'da biri verilir. 50 sığır için bir müsinne ile onun dörtte biri verilir... Ancak şu kadar var ki Hanefi mezhebinde fetva, Ebû Yusuf ile Muhammed'in kavline göredir.

cümlesinde yük ve ziraat gibi işlerde çalıştırılan hayvanlarda zekâtın vâcib olmadığı bildirilmiştir. Cumhurun görüşü de budur. Mâlikîlere göre ise,

zekâtının verilmesi vâcibtir.
Develerin zekâtına gelince; bu hadiste yirmi beş deve için beş koyun zekât verileceği belirtilmiştir. Halbuki bundan önce geçen hadislerde yirmi beş deve için zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve verileceği bildirilmişti ki, cumhurun görüşü budur. Amel de buna göredir. Hz.Ali'nin, "yirmi beş devede beş koyun (zekât) vardır" rivayeti ise, zayıftır. Çünkü senedinde Âsim b. Damure ile el-Hârisu'-A'ver geçmektedir. Bunların ikisi hakkında bazı tenkidler vardır. Şa'bî şöyle demiştir: "Bana el-Harisü'1-A'ver hadis nakletti ki o yalancı idi." Ebû İshak da el-HarîsüI'1-A'ver'in yalancı olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda bu hadisi tahric eden Dârekutnî onu Süleyman b. Erkam tarikiyle rivayet etmiştir ki, rivayet ettiği hadisin alınmayacağı ve zayıf olduğu bildirilmiştir. Bazı âlimler, "Hz. Ali kesinlikle böyle bir şey söylememiştir. Bu ona yapılan yanlış bir isnattır. Çünkü o fakihtir bu sözün zekât usulüne uymadığını bilirdi" demişlerdir. Hattâbî bu konuda şöyle demiştir: "Yirmi beş devede beş koyun (zekât) vardır" sözüne göre hükmedilmeyeceği hususunda icmâ' vardır. Âlimlerden hiç biri onu delil kabul etmemiştir.
sözüyle anlatılmak istenen şudur:
Yeryüzünde akan sular veya yağmur suları ile yetişen bitkilerin zekâtı onda birdir. Kuyu ve benzeri yerlerden kova veya başka âletlerle su çekmek ya da hayvan sırtında su taşımak suretiyle sulanan ve ancak bu şekilde yetiştirilebilen bitkilerin zekâtı yirmide birdir. "Sema" kelimesi gök ve bulut manalarına gelmektedir. Ancak burada mecazen yağmur mânâsına kullanılmıştır. "Ğarb" kelimesi ise aslında büyük kova manasınadır. Bu kelimeden burada sulama işinde kullanılan âlet kast edilmiştir.
Ebü Hanîfe hadisin bitkilerle ilgili bu fıkrasının zahirine göre hükmetmiş, yetiştirilen toprak ürünleri, sebzeler ve meyvelerin miktarı az olsun, çok olsun zekâta tabi' olduğunu söylemiştir. Bununla ilgili ayrıntılı malumat 1559 ile 1596 no'lu hadislerin açıklamalarındadır.
cümlesinde anlatılmak istenen de şudur:
Ebû İshak, Âsim b. Damure ile el-Hârisü'1-A'ver'den yaptığı rivayette zikredilen şeylerin zekâtının her yıl verilmesinin vâcib olduğunu belirtmiştir. Hadisi Ebu İshak'tan rivayet eden Züheyr de O'nun; "zekat her yıl vâcibtir" mi dediği, yoksa "zekât her senede bir defa vâcibtir" mi dediği hususunda şüphe etmiştir. cümlesinden maksat şudur: Ebû İshak, Asîm b. Damure'den yaptığı rivayette şunu söylemiştir: "Kimin yanındaki develer

için bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve zekât vermek vâcib olup da yanında bu yaşta dişi devesi veya iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek devese olmazsa, zekât memuruna iki yaşını bitirip üç yaşına,basmış bir dişi deve verir ve ondan aradaki değer farkını alır. O fark on dirhem veya iki koyundur. Hz. Ali, Hz. Ömer ve Sevrî bu görüştedirler. Daha önce geçen 1567 no'lu hadiste bu değer farkının iki koyun veya yirmi dirhem olduğu belirtilmişti ki o hadis Hz. Ali'nin rivayet ettiği bu hadisten daha sahihtir.[1053][53]

Bazı Hükümler

1. Gümüşün nisabı ikiyüz dirhemdir. Bundan azına zekat vermek vacıb değildir.
2. Gümüşün zekâtında vaks yoktur. Yani iki yüz dirhemden sonraki dirhem sayısı ne olursa olsun hesabı yapılıp zekâtı verilir. Affa uğrayan herhangi bir küsurat yoktur.
3. Sığırın nisabı otuzdur. Bundan azına zekât vermek vâcib değildir. Otuz sığır için zekât olarak bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır verilir. Kırk sığır için de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır verilir. -İkisinin arasındaki küsurat için zekât yoktur.
4. Ziraat ve taşımacılık gibi işlerde çalıştırılan (avamil) sığırlarda zekât yoktur. Develer de aynı hükme tâbidir.
5. Aletsiz sulanan bitkilerin zekâtı onda birdir. Aletle sulananların zekâtı ise yirmide birdir.
6. Bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve vermesi gereken bir kimsenin yanında ne bu yaştaki dişi deve ne de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve olmayıp iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi devesi varsa zekât memuruna onu verip aradaki değer farkı olarak ondan on dirhem veya iki koyun alır. Bununla ilgili malumat da hadisin açıklamasında verilmiştir.[1054][54]

1573. ...Ali (r.a.), Peygamber (s.a.)'den (bir önceki) hadisin baş tarafım rivayet etmiş ve şöyle demiştir:
"İki yüz dirhemin olup da üzerinden bir yıl geçmişse, onda beş dirhem (zekât) vardır. Yirmi dinarın olmadıkça senin üzerine -altında- (zekât olarak) bir şey yoktur. Yirmi dinarın olup da üzerinden bir sene geçerse

onda yarım dinar (zekât) vardır. Fazlası(mn zekâtı), hesabına göredir." (Râvi) Ebû İshâk dedi ki: "Hesabına göredir" sözünü Ali mi söylüyor, yoksa onu Peygamber (s.a.)'e mi isnad etti, bilmiyorum. " Üzerinden bir yıl geçmedikçe hiçbir malda (zekât) yoktur."
İbn Vehb dedi ki: Ancak (şu kadar var ki) Cerîr, Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen (bu) hadise "üzerinden bir yi! geçmedikçe hiçbir malda (zekât) yoktur." (cümlesini de) ekliyor.[1055][55]

Açıklama

Bu hadisi İbn Vehb, Cerir b. Hâzim'den, O da Ebu İshak'dan rivayet etmiştir.
cümlesindeki “kâle"nin faili Ebû İshâk'tır.
Bu hadis gümüşün nisabının iki yüz dirhem olduğuna ve onda farz olan" zekâtın, kırkta bir olduğuna delâlet etmektedir. Bu hususta icmâ' vardır. Bir dirhemin Kaç gram olduğu ve gram olarak zekâtın nisab miktarı 1558 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir.
cümlesi,-Ali (r.a.) tarafından açıklama
mâhiyetinde söylenmiştir. "ya'ni" fiilinin faili, "en-Nebî" Peygamber (s.a.)'dır.
Altının zekâtı ile ilgili fıkrada geçen bazı kelimelerin mânâları:
Dinar: Altın para mânâsında kullanıldığı gibi miskâl mânâsında da kullanılmaktadır. Bu hadiste miskâl mânâsında kullanılmıştır.
Miskâl: Sözlükte az ölsün çok olsun her türlü ağırlık ölçüsüdür.Terim olarak ise, yaklaşık olarak 4.25 gr. ağırlığındaki bir ağırlık ölçüsüdür. Bununla ilgili ayrıntılı malumat 1558 no'lu hadisin açıklanmasında verilmiş ve yirmi miskahn 85 gr. ağırlığında olduğu belirtilmiştir.
Hâlis olmayan yani başka maddeler karışmış olan (mağşuş) altının zekâtı, hüküm yönünden mağşuş olan gümüşün zekâtı gibidir. Mağşuş gümüşün zekâtının verilip verilmeyeceği 1572 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir. Mağşuş altının hükmü de aynıdır.
Bu hadiste altının nisabının yirmi dinar olduğu ve yirmi dinardan az altını olan bir kimsenin zekât vermekle mükellef olmadığı belirtilmiştir. Cumhur da bu görüştedir. Hasan el-Basrî ile Zührî'nin; "kırk miskalden az olan altında zekât yoktur" dedikleri rivayet olunuyorsa da yirmi dinarda zekât lâzım geldiğini söyledikleri de rivayet edilir. Hatta bu rivayetleri daha

meşhurdur. Bu nedenle altının nisabının yirmi dinar olduğu hususunda icma vardır, denilmiştir.
Yirmi dinar altından yarım dinar zekât verilmesinin vâcib olduğu da bir çok delillerle sabittir. Delillerden bazıları şunlardır:
1. Bu hadis-i şerif,
2. Nesâî, Hâkim ve İbn Hibbân'ın rivayet ettikleri Amr b.Hazm hadisidir: "Peygamber (s.a.) O'nu bir mektupla Yemen'e göndermişti ki mektupta şöyle deniliyordu: 'Her kırk dinarda bir dinar zekât vardır."
3. Dârakutnî'nin İbn Ömer ile Âişe (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadistir: "Peygamber (s.a.) her yirmi dinardan yarım dinar, kırk dinardan da bir dinar zekât alırdı."
Bu hususta rivayet edilen birçok hadis olmakla beraber hepsi birbirlerini desteklemektedir. Binaenaleyh bu hususta da icmâ' vardır.
cümlesinden anlaşıldığına göre, gümüş ile altında zekât vâcib olması için üzerinden bir yıl geçmesi şarttır. Çünkü genellikle bunların artması ancak bir sene geçtikten sonra anlaşılır. Cumhur da bu görüştedir. İbn Abbâs ile İbn Mesûd'dan rivayet edildiğine göre altın ile gümüşün üzerinden bir yılın geçmesi şart değildir. Davûd-i Zahirî de bu görüştedir.
İbaresinde diyen kişi Cerîr'dir.nin faili ise, Ebû İshâk'tır. Cümlenin anlamı ise şudur: "Ebu İshak demiştir ki: "Fazlası hesabına göredir, cümlesi Ali (r.a)'nin sözü mü yoksa Peygamber (s.a.)'in sözü mü? bilemeyeceğim." Hadisin bu cümlesinde altın ile gümüşün zekâtında vaks (küsuratın zekâttan affedilmesi) olmadığına delil vardır. Zira bu Hz. Ali'nin sözü bile olsa merfu hükmündedir.
Hadisin "üzerinden bir sene geçmedikçe hiç bir malda zekât yoktur" fıkrasındaki "mal"dan murad, zekâta tâbi hayvanlar, altın, gümüş, para ve ticâret malı gibi "nâmı" denilen artan maldır. Ekin ve meyvelerin zekâtının vâcib olması için ise, üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir. Binaenaleyh bunların zekâtı, kaldırıldıkları mevsimde verilir. Bu hususta âlimlerin icma'ı vardır. Zira âyet-i kerimede " = Hasat günü yerden çıkan mahsûlün hakkını verin"[1056][56] buyurulmuştur.
Mezkûr fıkradaki "hiçbir mal" sözü, umum ifâde ettiğinden dolayı hadisin zahiri, her türlü malı kapsamaktadır. İster bu mal nisabtan kazanılan kârlar olsun, ister hibe veya miras yoluyla elde edilen bir mal olsun fark etmez. Dolayısıyla bu umûmdan anlaşılan gerek sene başında gerekse sene içinde

elde edilen malın üzerinden bir yıl geçmedikçe ondan zekât vâcib değildir. Sene başında elde edilen malların üzerinden bir yıî geçmedikçe zekâtının vâcib olmadığı daha önce de geçti. Sene içinde elde edilen mallara gelince:
1. Bu mallar, sene başından beri elde bulunup zekâta tabi olan nisab tutarındaki malların cinsinden ise:
a. Sene içinde elde edüen mal, sene başından beri elde bulunan maldan kazanılmış ise, bu kazanç, sene başından beri elde bulunan asıl mala tâbidir. Asıl malın üzerinden bir sene geçince kazancın üzerinden de bir yıl geçmiş kabul edilir. Meselâ sene başında bir milyon lira ile ticâret yapmaya başlayan bir kişinin bir milyonu sene esnasında beş yüzbin lira kazanacak olsa, sene sonunda hem sermâyenin hem de kazancın yani bir buçuk milyonun zekâtını verecektir. Ticâret mallarından sene içinde kazanılan kâr ve zekâta tâbi olan hayvanlardan doğanlar da durum böyledir. Bu tür kazançların asıl mala eklenmesinin gerektiği hususunda âlimlerin ittifakı vardır.
b. Sene içinde elde edilen mal, sene başından beri elde bulunan maldan kazanılmamış hibe ve miras gibi yollarla elde edilmişse, bunun zekâtının verilmesi hususunda ihtilâf edilmiştir:
Hasan el-Basrî, Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre sene içinde elde edilen bu tür mallar, sene başından beri elde bulunan mallara hem nisab hem de sene hesabı yönünden eklenir ve hepsinin toplam zekâtı verilir.
İbrahim en-Nehaî, Atâ, Şafiî ve Ahmed'e göre bunlar sene hesabı yönünden bir birilerine eklenmezler, her birinin üzerinden tam bir sene geçmesi şarttır. Ama nisâb yönünden birbirlerine eklenirler. Bunu bir misalle açıklayalım:
Sene başından beri 30 sığırı olan bir kişiye sene içinde on sığır miras intikal etse, Hasan el-Basrî, Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre ikincisi birincisine ekleneceğinden birincisi yılını doldurursa, toplam kırk sığırın zekâtını verecektir. İbrahim en-Nehaî, Atâ, Şafiî ve Ahmed'e göre ise, yalnız otuz sığırın zekâtını verecektir. On sığırın zekâtım da üzerinden bir sene geçince verecektir. Bu görüş ayrıca Ebû Bekir, Ali, İbn Ömer ve Âişe (r.anhum)den rivayet edilmiştir.
Mâlik ise, zekâta tabi olan hayvanlar hususunda Efyû Hanîfe'nin görüşündedir. Altın ve gümüş hususunda da Şafiî ve Ahmed'in görüşündedir.
2. Sene içinde elde edilen mallar sene başından beri elde bulunan malların cinsinden değilse, birbirlerine sene hesabı yönünden eklenmezler. Her

birinin ayrı bir sene hesabı vardır. Ne zaman senesini doldurursa, zekâtı o zaman verilir. Bu hususta ittifak vardır.
ibaresinde takdim ve te'hir var; ibarenin aslı şöyledir: kelimesi, nin ismidir. cümlesi de onun haberidir. cümlesi ise, nin ismi ve haberi arasında gelen bir cümle-i mu'terizadır. Bu hadisi Cerîr'den rivayet eden İbn Vehb'in bu sözünden maksadı, "üzerinden bir yıl geçmedikçe hiçbir malın zekâtı verilmez" cümlesini Ebû İshak'tan Peygamber (s.a.)'e ref ederek yalnız Cerîr'in rivayet ettiğini bildirmektir. Halbuki yıl şartı, Cerîrin hadisinden başka hadislerde de geçmektedir. Dârekutnî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği hadiste Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Üzerinden sene geçmedikçe kişinin malından zekât yoktur". Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadiste de Resûlullah (s.a.); "Üzerinden sene geçmedikçe maldan zekât yoktur" buyurmuştur. Aynı hadisi Enes (r.a.)'den de rivayet etmiştir.[1057][57]

Bazı Hükümler

1. Gümüşün nisabı kiki yüz dirhemdir.
2. Altının nisabı yirmi mıskaldır.
3. Hem altın hem gümüşün zekâtı, kırkta birdir. İki yüz dirhemde beş dirhem, yirmi miskalde de yarım miskal. Her ikisinde de cumhura göre muteber olan ağırlıklarıdır, kıymetleri değil.
Tâvûs'a göre, altının nisabında muteber olan, onun gümüşe göre değerlendirilmesidir. İki yüz dirhem gümüş değerinde olan altına zekât vâcibtir, daha az değerde olanına ise, vâcib değildir. Tâvûs'un bu görüşü, bu hadise ters düşmektedir.
4. Zekâtın vâcib olması için malın üzerinden bir yıl geçmesi şarttır, ancak ekin ve meyveler bundan hariçtir.
5. Altın ve gümüşün zekâtında vaks yoktur.[1058][58]

1574. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"At ve köle zekâtından (sizi) affettim. Binaenaleyh gümüşün zekâtını veriniz. Her kırk dirhemden bir dirhem, yüz doksan dirhemde (zekât olarak) bir şey yoktur. İki yüze ulaşınca onda beş dirhem (zekât) vardır."[1059][59]
Ebû Davûd dedi ki: Bu hadis-i şerifi -Ebû Avâne'nin dediği gibi- A'meş, Ebû İshak'tan rivayet etmiştir. Şeybân, Ebu Muâviye ile İbrahim b. Tahmân

da onun benzerini Ebû İshak'tan, o da el-Hâris'ten, O'da Ali'den, O'da Peygamber (s.a.)'den rivayet etmişlerdir.
NüfeylVnin hadisini Şu'be, Süfyân ve başkaları Ebû İshak'tan, O'da Âsim'dan, O'da Ali'den Peygamber (s.a.)'e ref etmeden (mevkuf olarak) rivayet etmişlerdir.[1060][60]

Açıklama

Bu hadis, atlarla kölelerin mutlak olarak zekâta tabi olmadığma delâlet etmektedir. Zira hem "eî-hayl" hem de "er-rekıyk" kelimelerindeki "el" harf-i tarifi cins içindir. Âlimlerin atlarla kölelerin zekâtı hakkındaki görüşleri şöyledir:
1. Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köleler, zekâta tâbidir. Bütün âlimler, bu hususta ittifak etmişlerdir. Ancak Zahirîler, bu ve benzeri hadislerin zahirine bakarak hadislerin mutlak oluşunu delil gösterip cumhura muhalefet etmişlerdir.
2. Binek atlarıyla hizmetçi köleler -âlimlerin ittifakı ile- zekâta tabi değildirler.
3. Bu iki maddede geçenlerin dışında kalan at ve kölelerin zekâtının verilip verilmeyeceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
Said b. el-Müseyyeb Ömer b. Abdulaziz, Mekhûl, Atâ, Şa'bî, Hasan el-Besrî, Sevrî, Zührî, İbn Şîrîn, Mâlik, Şafiî, Ahmed, İshâk, Zahirîler ve Hanefîlerden Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre at ve kölelerde zekât yoktur: Bunların delilleri şunlardır:
a. Hz. Ali'nin rivayet ettiği bu hadis.
b. Kütüb-i Sitte'de tahrîc edilen Ebû Hüreyre hadisi. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Müslumana kölesi ile atı için zekât yoktur."
Tirmizî bu hadisle ilgili şöyle demektedir: "Âlimler, Ebû Hüreyre hadisi ile amel ederek mer'ada otlayarak beslenen atlarla hizmette kullanılan köleler için zekât verilmeyeceği görüşündedirler. Ancak bunlar ticâret için olup üzerinden sene geçmişse kıymetlerinden zekâtları verilir."
c. 1594 no'lu Ebû Hüreyre hadisidir. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"At ve kölede zekât yoktur. Ancak kölede fıtr sadakası vardır."
d. Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği şu hadistir:' Resûlullah (s.a.):
"Köle için sadaka-i fıtırdan başka zekât yoktur," buyurmuştur.

e. Zeyd b. Sabit, İbrahim en-Nehaî, Hammâd b. Ebû Süleyman, Ebû Hanife ve Züfer'e göre dölü alınmak için erkeği ile dişisi karışık olan saime (kırda otlayarak beslenen) atlar zekâta tâbidir. Sahibi dilerse her at için bir dinar verir, dilerse atlarının değerini tesbit ederek her iki yüz dirhem için beş dirhem veya her yirmi dinar için yarım dinar verir.
Ebû Hanîfe'nin meşhur kavline göre atların nisabı yoktur. Ondan rivayet edilen bazı kavillere göre de nisabı üç veya beş attır.
Atların hepsi erkek veya hepsi dişi ise, zekâtları hususunda Ebû Hanife'den iki rivayet vardır: "Tercih edilen rivayete göre tümü erkek olan atlar, zekâta tâbi değildir. Tümü dişi olan atlar ise, zekâta tâbidir.
Bu grubun delilleri de şunlardır:
a. Dârekutnî ile Beyhakî'nin Câbir'den rivayet ettikleri hadiste Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Sâime (kırda otlayarak beslenen) atlarda her at için bir dinar (zekât) vardır." Dârekutnî bunun zayıf olduğunu söylemiş, Beyhakî de "Şayet bu hadis Ebû Yûsuf'a göre/ sahih olsaydı, ona muhalif görüş beyânında bulunmazdı" demiştir.
b. Dârekutnî, İbn Ebû Şeybe ve başkalarının tahrîc ettikleri Hz.Ömer hadisidir. Bu hadiste Sa'îd b. Yezîd'in; "Babamı atlara kıymet biçerek zekâtlarını Ömer (r.a.)'e verirken gördüm" dediği bildirilmektedir.
c. İbn Abdilberr'in rivayetine göre Hz. Ömer, Ya'lâ b. Umeyye'ye talimat verirken: "Her kırk koyunda bir 'oyun alacaksın. Atlardan bir şey alma. Yalnız at başına bir dinar al" diyerek her at için bir dinar zekât alındığını bildirmiştir. Ancak bu ve bundan önceki delil, Hz .Ömer'in içtihadına göredir. Bundan dolayı diğer grubun delilleri karşısında hüccet olabilecek kuvvette değildir. Kaldı ki Hz. Ömer'in atlar için zekât almadığı da rivayet edilmiştir. Mâlik, Zührî'den, O'da Süleyman b. Yesâr'dan şunu rivayet etmiştir: Şam halkı Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'a: "Atlarımızla kölelerimizden zekât al" dediler de almadı. Sonra durumu Ömer (r.a.)'e yazıp bildirdi. Ömer (r.a.)'de almaktan imtina etti. Daha sonraları bunun hakkında Ebu Ubeyde ile bir daha görüştüler de o da yine Ömer (r.a.)'e yazdı. Ömer (r.a.) O'na cevap olarak gönderdiği mektubta; "Vermeyi arzu ediyorlarsa onlardan alıp fakirlerine dağıt, kölelerini de aç bırakma" demiştir.
Ebû Ubeyde ile Ömer (r.a.)'ın Şam halkından at ve köleleri için zekât almaktan imtina etmelerinde onların zekâta tâbi olmadığına apaçık bir delil

vardır. Değilse, Allah'ın alınmasını farz kıldığı şeyi almaktan nasıl olur da imtina ederlerdi?
Ayrıca şunu da belirtelim ki Hanefî mezhebinde bu husustaki fetyâ, Ebû Yûsuf ile Muhammed'in kavline göredir.
Gümüşün zekâtı ile ilgili cümlede geçen ('z)\ ) kelimesinin aslı, -daha önce de belirttiğimiz gibi- "verik"tir. "Verik" ise madrûb olsun olmasın gümüş demektir. Bazıları esas itibari ile her nevi gümüşe "Verik" denildiğini diğer bazıları da dirhem şeklinde darbedilmiş gümüşe "verik" denildiğini, dirhem şeklinde darb edilmemiş olan gümüşe ise, ancak mecazen "verik" denildiğini, denilebileceğim söylemişlerdir. Gümüşün zekâtı ile ilgili bu fıkranın açıklaması, 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçmiştir.[1061][61]

Bazı Hükümler

1. At ve köleler, zekata tabi değildir.
2. Gümüşün nisabı ıkı yuz dirhemdir. Ikı yuz dirhemde kırkta bir olmak üzere beş dirhem zekât vardır.[1062][62]

1575. ...Behz b. Hakîm'in, dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kırlarda otlayarak beslenen her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. (Ortak) develerin hesabı ayrı yapılmaz. Zekâtı, kim sevap umarak verirse." İbn el-Alâ; "karşılığında sevab umarak” diye söyledi: "O'na sevabı vardır. Kim de onu vermezse Azîz ve celîl olan Rabbimizin haklarından bir hak olarak onu ve malının yarısını muhakkak alırız. Muhammed (s.a.) soyuna ondan bir şey yoktur."[1063][63]

Açıklama

Hadisin cümlesini cumhur, develerin sayısının yüz yirmiyi geçmesi haline, Hanefîler de yüz elliden sonrasına hamletmişlerdir. Binaenaleyh bu hüküm, iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi devenin, otuz altıdan kırk beş deveye kadar olan develer için zekât olarak verilmesi hükmüne munâfi değildir.
cümlesinden maksat şudur: İki halît (ortaklan biri develerini -zekât vermemek için- diğerinin develerinden ayırmasın. deki zamir kelimesine

râcidir. kelimesinden murad, zekâtı vacib olan deve sayısıdır. Böylece cümlenin manası "zekâtı vacip olan develer zekât vermemek için birbirinden ayrılmasın" olur. Şöyle ki iki halîtten birinin üç devesi diğerinin de iki devesi varsa,. toplam beş deveye bir koyun zekât lâzım gelir. Şayet iki halit develerini birbirinden ayıracak olurlarsa, hiçbirine zekât olarak hiçbir şey lâzım gelmeyecektir. Halît ve hılta ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklama bölümünde verilmiştir.
cümlesine gelince, mânâsı şudur: "Zekâtı kim vermezse ondan hem o zekât miktarı hem de zekâtı vermediği için ona ceza olarak malının yarısını alırız."
Zekâtı vermeyene zekâtın alınmasından başka, ona bir cezanın tatbik edilip edilmeyeceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
A. Ahmed, İshak ve kavl-i kadiminde Şafiî'ye göre, ayrıca ceza tatbik edilir. Delilleri şunlardır:
1. Bu hadis,
2. Ebû Davud'un Kitâbü'l-Cihâd'da tahrîc ettiği Ömer (r.a.) hadisidir. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kişinin hıyanetini gördüğünüzde onun mallarını yakınız."
3. Ebû Dâvûd Hâkim ve Beyhakî'nin tahrîc ettikleri Amr b. el-âs hadisinde Peygamber (s.a.), Ebû Bekir ve Ömer (r.a.)'nin hiyânet edenin malını yaktıkları ve onu dövdükleri bildirilmiştir.
B. Cumhura, göre ise, zekât vermeyene malî ceza vermek caiz değildir. Ondan ancak vâcib olan zekât miktarı alınır. Cumhur, birinci grubun delillerine teker teker cevap vermiş ve reddetmiştir. İmam Şafiî, "Behz, hüccet değildir, hadis âlimleri, bu hadisin sabit olmadığı görüşündedirler. Şayet sabit olsaydı, ona göre hükmederdik" demiş ve bu hadisin sahih olmadığına işaret etmiştir.
Bazıları bu hadisin mensûh olduğunu söylemişse de, İbn Hacer ile Nevevî bu hadisin tarihi bilinmediğinden bu iddiayı reddetmişlerdir
Cumhur, diğer hadislerin de senetlerinde bulunan bazı kişilerden dolayı veya bundan başka illetler sebebiyle delil olamayacaklarını söylemiş ve birinci grubun delillerini reddetmişlerdir.
sözüyle Peygamber (s.a.) zekâtın Allah haklarından bir hak olduğunu ve kendi soyundan olanlara verilmeyeceğini bildirmiştir.[1064][64]

Bazı Hükümler

1. Belirli sayıya ulaşmış otlayan develerde zekât miktarları Hz. Peygamber tarafından belirtilmiştir.
2. İki halit az zekât vermek veya hiç zekât vermemek için develerini ayırmaktan nehyedilmişlerdir.
3. Hadis zekâtın sırf Allah rızasını kazanmak için verilmesine teşvik etmektedir.
4. Mal sahibi malının zekâtını vermediği zaman, halife o zekâtı ondan -zorla da olsa- alabilir.
5. Zekâtı teslîm alma yetkisi halife ve onun nâibinindir. Ebû Hanife ile arkadaşları, Mâlik ve Şafiî bu görüştedirler.
6. Halifenin malî ceza vermesi caizdir. Bununla ilgili ihtilâf açıklama bölümünde geçti.
7. Peygamber (s.a.)'in soyundan olanların zekât almaları caiz değildir.[1065][65]

1576. ...Ebû Vâil, Müâz'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.) Onu Yemen'e (vali olarak) göndereceği zaman, "her otuz sığırdan bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bîr erkek veya dişi sığır, her kırk sığırdan da iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır ve her baliğ yani bulûğ çağına erenden bir dinar veya onun değerinde Me'âfir (elbisesi) almasını" emretmiştir.[1066][66]
(Me'afir) Yemen'de bulunan bir elbisedir.[1067][67]

Açıklama

Sığırın zekâtı ile ilgili hükümler 1572 no'lu hadisin açıklama bölümünde geçti.
"Bülûğ çağına eren kişi"den maksat, ehl-i zimmetten bulûğ çağına eren erkektir.
Bu hadiste her zimmî erkekten cizye olarak bir dinar veya onun değerinde meâfir denen Yemen elbisesi alınacağı bildirilmektedir. Bundan da cizyenin yalnız zimmî erkeklerden alınacağı anlaşılmaktadır. Ancak bunun hadiste açıktan açığa zikredilmeme si, bilindiği içindir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi cizye bölümünde verilecektir.

Me'âfir, Yemen'deki bir yerin adıdır. Oranın elbiseleri bu isimle anılır. Tirmizî, "bu hadis, hasendir" demiştir.[1068][68]

Bazı Hükümler

1. Sığırın nisabı, otuzdur. Binaenaleyh otuzdan az sığıra zekat vacıb değildir.Cumhurun görüşü de budur. Said b. el-Müseyyeb ile ez-Zührî, sığır zekâtını deve zekâtına kıyas ederek her beş sığırda bir koyun zekât vâcib olduğunu söylemişlerse de bu görüş reddedilmiştir. Çünkü hakkında nass olan meselede kıyas geçerli değildir. Nitekim Nesâî'nin tahrîc ettiği Muaz hadisinde Muâz (r.a.): "Re-sûlullah (s.a.) beni Yemen'e göndereceği zaman otuza varmadıkça sığırdan (zekât olarak) bir şey almamamı emretti" demiştir.
2. Cizye, yalnız bülûg çağma eren erkekten bir dinar veya onun değeri olarak alınır.[1069][69]

1577. ... Mesrûk, Mu'âz'dan, O'da Peygamber (s.a.)'den (bir önceki hadisin) benzerini rivayet etmiştir.[1070][70]
1578. ...Mesrûk'un Muâz b. Cebel'den rivayet ettiğine göre, "Peygamber (s.a.) O'nu Yemen'e gönderdi..." deyip (daha önce geçen hadisin) benzerini zikretti. (Râvî, Süfyân) Ne "Yemen'deki elbiselerine de "yani bulûğ çağına eren" sözünü zikretmedi.
Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi Cerir, Ya'lâ, Ma'mer, Şu'be, Ebû Avâne ve Yahya b. Saîd, A'meş'ten, O'da Ebû Vâil'den, O'da Mesrûk'tan; Ya'lâ ve Ma'mer Muâz'dan" diyerek benzerini rivayet etmişlerdir.[1071][71]

Açıklama

Ebû Dâvûd, hadisin bu rivayetini, Muâz'ın hadisini Ebû Vâil doğrudan doğruya Muâz'dan rivayet ettiği gibi onu
Mesrûk'tan da rivayet ettiğini bildirmek için zikretmiştir. Anlaşılan Ebû Vâil bu hadisi ikisinden de duymuştur.
cümlesinden murad, Ebû Vâü'in Muâz'dan rivayet ettiği 1576 no'lu hadisin benzerini zikretti, demektir.
Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

Hadisin râvîlerinden Ya'lâ ile Ma'mer hariç, diğerleri hadisi A'meş'ten miirsel olarak rivayet etmişlerdir. Ya'lâ ile Ma'mer ise onu A'meş'ten, Muâz'ı zikrederek muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. Ya'lâ'nın rivayetini Nesâî, Ma'mer'in rivayetini de Dârekutnî tahrîc etmiştir. Hâsılı bu hadis, A'meş'ten çeşitli tarîklerden muttasıl ve miirsel olarak rivayet edilmiştir. Tirmizî miirsel olan rivayetin, sahih olduğunu söylemiştir.[1072][72]

1579. ...Meysere, Ebû Salih'ten, O'da Süveyd b. Gâfele'den rivayet ettiğine göre, Süveyd (ya) "ben gittim" dedi ya da şöyle söyledi: "Bana Peygamber (s.a.)'in zekât memuruyla giden bir kişi haber verdi. Resûlullah (s.a.)'in (zekât) mektubunda şu vardı.
"Süt emen (veya sütlü) hayvanı alma, ayrı olan (mallar)ı bir araya toplama, toplu olanı da birbirinden ayırma"
Davar, subaşına geldiği zaman zekât memuru da gelir ve (sahiplerine): "Mallarınızın zekâtlarını ödeyin" derdi. (Süveyd veya zekât memuruyla giden kişi söze devam ederek) dedi ki: "Onlardan biri Kevmâ' olan bir dişi deveyi vermek istedi.
Hilâl b. Habbâb (Meysere'ye) dedi ki:
Ey Ebâ Salih! Kevmâ nedir? dedim. O'da.
Hörgücü büyük olan (deve)dir, dedi. Zekât memuru onu kabul etmedi. Mal sahibi:
Develerimin iyisini almanı arzuluyorum, dedi. Zekât memuru onu da kabul etmedi. Mal sahibi (değerce) ondan düşük olan bir diğer deveyi onun için yularladı (ve öne sürdü), onu da kabul etmedi. Sonra (değerce) ondan daha düşük olan bir diğerini yularladı da onu kabul etti ve şöyle dedi:
Ben bunu alıyorum. Ama yine de Resûlullah (s.a.)'in, "Gittin de adamın en iyi devesini aldın" deyip bana kızmasından korkarım.[1073][73]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bunun benzerini Huşeym, Hilal b. Hab-bâb'tan rivayet etmiştir. Ancak şu var ki ("ayırma" kelimesi yerine) "ayırmasın" demiştir.[1074][74]

Açıklama

Bu hadisi Süveyd b. Gâfele'den rivayet eden Meysere (Ebû Salih) şübhe etmiştir: "Acaba Süveyd: "Zekat memuruyla gittim"mi dedi, yoksa "zekât

memuruyla giden biri"mi dedi." Ancak diğer rivayetlerden de anlaşıldığına göre birinci ihtimâl daha kuvet-lidir. Yani zekât memuruyla giden kişi Süveyd'in kendisidir.
cümlesindeki "and" kelimesi, mektup manasında kullanılmıştır. Nitekim bundan sonraki hadis de bunu te'yid etmektedir.
sözü üç türlü yorumlanmıştır:
Birinci yoruma göre ondan maksat "süt emen hayvan"dır. Buna göre cümlenin mânâsı şudur: "Süt emen yavru hayvan alma" Peygamber (s.a.) onu yavru hayvanları almaktan nehyetmiştir. Zira fakirlerin hakkı, yavru olanında değil, orta halli olanındadır.
İkinci yoruma göre ise, ondan murad, "süt emziren hayvan"dır. Bu yoruma göre muzaf, hazfedilmiştir. Takdiri şöyledir: Bundan da asıl maksat, sütlü hayvandır. Buna göre cümlenin mânâsı şöyledir: "Sütlü hayvan alma" Çünkü sütlü hayvanlar malların iyisi sayılırdı. Her iki yoruma göre de harf-i cerri'zaiddir.
Üçüncü yoruma göre: cümlesinden murad, hayvanların yavruları için zekât alma. Yani hayvanların yavrularını nisaba katma. Bu yoruma göre bu hadis, Ebû Hanife ile Muhammed'e müstakil olan deve, davar ve sığır yavrularında zekâtın vâcib olmadığına hüccet olmaktadır.
Âlimler, deve yavruları, buzağılar ve kuzularda zekâtın vâcib olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişledir.
Sevrî, Şa'bî, Dâvûd, Ebû Süleyman, Muhammed ve Ebû Hanife'ye göre zikredilen yavrulara zekât vâcib değildir. Aslında bu konuda Ebû Hanife'den üç kavil rivayet edilmiştir:
İlk içtihadına göre: Bu hayvanlarda -yaşlılarında olduğu gibi- bir koyun vâcibtir. Ebû Sevr, Mâlik ve Züfer bu görüştedirler.
İkinci içtihadına göre bu yavrulardan bir tanesini vermek vâcibtir. İshâk, Yâkûb, Evzaî, Ebû Yûsuf ve kavl-i cedidinde Şafiî, bu görüştedirler. Üçüncü içtihadına göre: Bu yavrularda zekât vâcib değildir. Bu onun son görüşüdür. İmam Muhammed'in de görüşü budur.
Bu ictihadlar Hidâye şerhi İnâye'de şöyle anlatılmaktadır: "Tahâvî, Ebu Hanife'nin bu ictihadlannı şöyle nakleder: Ebû Yusuf'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bir gün Ebû Hanife'nin huzuruna girdim ve O'na:
Kırk kuzusu olan kişi hakkınâa nedersin? diye sordum O'da:
Yaşını doldurmuş bir koyun verir, diye cevap verdi. Ben:
Çok kere bir koyun, kuzuların çoğu veya tümünün değerine eşittir

diyerek, O'nun ne diyeceğini bekledim. O'da bir süre düşündükten sonra: Hayır, bir koyun değil de kuzulardan birini verecektir, dedi. O zaman ben: Kuzu zekât olarak verilir mi? diye sordum. Yine biraz düşündükten sonra: Hayır verilmez. O halde onlarda zekât vâcib değildir, diyerek son görüşünü beyân etti."

Âlimler, bir mecliste bir mesele hakkında üç değişik görüş beyânında bulunan Ebu Hanife'nin bu ictihad değişikliğim O'nun menkıbelerinden saymıştır.

Hanefî mezhebinde muteber olan kavi, aynı zamanda İmam Muhammed'in de görüşü olan bu son görüştür.

Hanefîlerin fıkıh kitaplarından Hidâye ve Şerhlerinde Ebû Hanîfe'den rivayet edilen bu üç görüşün aynı zamanda tevcihi de yapılmıştır. Daha fazla malumat edinmek isteyen mezkûr kitaplara müracaat etsin. Ancak şunu da belirtelim ki, Hanefî fıkıh kitaplarının çoğunda bu ihtilâfların, bu üç nevi hayvan yavrularının müstakil olmaları hâline mahsûs olduğu bildirilmiştir. Şöyle denilmektedir: "Hanefî mezhebinin imamları arasında deve yavruları, buzağılar ve kuzuların zekâtı hakkındaki ihtilâf, bu yavruların arasında büyüklerinin bulunmaması hâline mahsustur. Eğer bulunursa, meselâ otuz dokuz kuzunun arasında bir koyun bulunursa, o zaman hepsinde zekât vâcib olur. Bu bir koyuna tebean otuz dokuzu zekâta tâbi olur. Zekât olarak da o tek koyun verilir."

Âlimler arasında ihtilaflı olan bu meselenin iki tasavvuru yapılmıştır:

1. Bir kimse yirmi beş deve yavrusu (ya da otuz buzağı yahut da kırk kuzu) satın alsa (ya da bunlar ona hibe edilse) bunların zekât senesi onlara mâlik olduğu günden itibaren mi başlar, yoksa zekâtları verilecek bir çağa varmalarından itibaren mi başlar?

Ebû Hanîfe ile Muhammed'e göre bunların zekât senesi büyüyüp yavruluk çağını geçirdikten sonra yani zekâtları verilecek çağa vardıkları andan itibaren başlar. Diğer âlimlere göre ise, zekât seneleri onlara mâlik olduğu andan itibaren başlar, zekât seneleri dolunca zekâtları verilir.

2. Bir kimsenin yirmi beş devesi olup da bunlara mâlik olduğu zamandan altı ay sonra her biri bir yavru doğurup yirmi beş deve yavrusu meydana gelse, zekât senesi dolmadan o yirmi beş deve ölüp yalnız o yirmi beş deve yavrusu kalsa, bu yavrular analarının zekât senesine tabi olarak doğduklarının altıncı ayında mı zekâta tabi olurlar, yoksa kendi zekât senelerini tamamlayınca mı zekâta tâbi olurlar?

Ebû Hanife ile Muhammed'e göre analarının zekât senesi değil de kendilerinin zekât seneleri tamamlanınca zekâta tâbi olurlar. O yirmi beş devenin tamamı ölmeyip de meselâ onlardan bir tane bile kalsa, yirmi beş yavru o kalan bir deveye tebean zekâta tabi olur. Diğer âlimlere göre ise, analarının zekât senesi tamamlanınca zekata tâbi olurlar.
Zekât memurunun su basma gitmesi zekâtı orada daha kolay toplayabileceği içindir.
Bu hadisin benzerini Huşeym, Hilâl b. Habbâb'tan rivayet etmiştir. Ancak Hüşeym yaptığı rivayette gaib sigasiyle demiştir. Halbuki Ebû Avâne rivayetinde yani açıklamaya çalıştığımız 1579 no'Iu hadisin rivayetinde bu kelime hitab sıygasiyle diye gççmektedir. Ebû Avâne rivayetine göre hitâb ve nehy, zekât memurunadır. Hüşeym rivayetine göre ise mallan toplama veya ayırmada nehy, mal sahibinedir.[1075][75]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis zekâtta deve yavruları, buzağılar ve kuzuların alınmayacağına veya zekata tabı olmadıklarına delâlet etmektedir.
2. Zekât olarak hayvanların iyisi değil de orta halli olanları alınır.
3. Bu hadiste 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçtiği gibi zekât artar veya eksilir korkusuyla zekâtları ayrı hesaplanması gereken malları bir araya toplayıp hesaplamak veya toplu olanları ayrı hesaplamak nehyedilmiştir.[1076][76]

1580. ...Süveyd b. öafele'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in zekât memuru bize geldi, onun elini tuttum (onunla tokalaştım) ve onun (zekât) mektubunda şunu okudum: "Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla ayrı olan (mallar) biraraya toplatılmaz, toplu olan (mal) da ayırılmaz" (Ama Râvi Ebû Leylâ el-Kindî) "Süt emen (veya sütlü) hayvan" sözünü zikretmedi.[1077][77]

Açıklama

kelimesi, bir önceki hadiste olduğu gibi mektup mânâsında kullanılmıştır.Nitekim bu kelime Dârekutnî rivayetinde açıkça "kitap: Mektup" diye zikredilmiştir.

"Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla -ayrı olan (mallar) bir araya toplatılmaz, toplu olan (mal) da ayrılmaz" fıkrasıyle ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.
Bu hadisi Süveyd b. öafele'den rivayet eden Ebû Leylâ el-Kindî, bir önceki hadiste geçen "süt emen (veya sütlü) hayvan alma" sözünü zikretmemiştir.[1078][78]

1581. ...Müslim b. Sefine el-Yeşkurî'den... (Ebû Davud'un hocası) el-Hasen dedi ki: "Râvh ise (Müslim b. Sefine yerine) Müslim b. Şu'be, diyor." dedi ki:
Nâfi'b. Alkame, babamı kavminin reisliğine tayin etti de onların zekâtlarını toplamasını emretti. Bunun üzerine babam beni onlardan bir gruba gön4erdi. Ben de Sa'r denen bir ihtiyara geldim:
Babam beni sana zekâtını almam için gönderdi dedim. O'da:
Yeğenim, (hangisini) nasıl alıyorsunuz? dedi. Ben:
Koyunların memelerini araştırıp yokladıktan sonra iyisini seçer alırız, dedim. O'da:
Yeğenim! Sana anlatayım! Ben Resûlullah (s.a.) zamanında şu vadilerden bir vadide koyunlarımın başında idim. Deve üzerinde iki adam geldi ve bana:
Koyunlarının zekâtını ödemen için biz Resûlullah (s.a.)'in sana (gönderilmiş) elçileriyiz, dediler.
Ne vermem gerekir? dedim.
Bir koyun, dediler. Bunun üzerine, iyi süt ve yağ dolu olduğunu bildiğim bir koyuna yöneldim ve hemen onu (tutup) onlara getirdim.
Bu kuzusu olan bir koyundur. Halbuki Resûlullah (s.a.) kuzusu olan koyunu almamızı yasakladı, dediler.
Peki nasıl-birşey alırsınız? dedim.
Takriben bir yaşındaki dişi oğlak veya bir yaşını bitirip iki yaşına basmış davar, dediler. Ben de Mu'tât bir dişi oğlağa yönelip -Mu'tât : Doğurma çağı geldiği halde doğurmayan hayvandır-onu (tutarak) kendilerine getirdim.
Ver dediler ve onu (alıp) yanlarına devenin üzerine koydular. Sonra da gittiler.[1079][79]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Ebû Âsim, Zekeriyyâ'dan rivayet etti ve Ravh'ın dediği gibi o da "Müslim b. Şu'be" dedi.[1080][80]

Açıklama

Hasan b. Ali, bu hadisi iki hocasından duymuştur. Biri Veki, b. el-Cerrâh diğerJ de Ravh b yjbâde'dir. Vekf den olan rivayetinde Müslim b. Sefine diye zikrettiği Ravîyi Ravh'tan olan rivayetinde Müslim b. Şu'be diye zikretmiştir. Doğrusu da ikincisidir. Ah-med, b. Hanbel'in dediği gibi bu hata Veki'den meydana gelmiştir, Dare-kutnî: "Bu vehim, Vekî' tarafından meydana gelmiştir. Doğrusu Müslim b. Şu'be'dir." Nesâî, de: "Vekî'e" İbn Sefine sözünde tabi olan bir kimse duymadım" demektedir. Buhârî "Veki', "Müslim b. Sefine" demiştir ki, bu sahih değildir" der. Nitekim Ebû Dâvûd da Vekî'nin Müslim b. Sefine sözünün hatalı olduğuna işaret etmek için bu hadisi birkaç tarikten Müslim b. Şu'be diye rivayet etmiş.
cümlesinde geçen "şâfi" kelimesinin mânâsı; kuzusu olan koyundur. Bir başka görüşe göre kuzusu olan gebe koyundur.
sözünden murad cezae (bir yaşını doldurmuş veya doldurmak üzere) olan bir anâk (dişi oğlak)tır. Nihâye adlı eserde: "Ceza'a vasfı deve için kullanıldığında ondan dört yaşını bitirip beş yaşına basmış dişi deve kast edilir. Sığır ve keçi için kullanıldığında bir yaşını bitirip iki yaşına basmış olan dişi sığır ve keçi, koyun için kullanıldığında da bir yaşını doldurmuş veya doldurmak üzere olan koyun kast edilir" denilmektedir. Ceza'anın erkeğine cez' denir.
kelimesi, kelimesine matuftur. Bu kelime davar için kullanıldığında ondan bir yaşını bitirip iki yaşına basmış olan koyun veya keçi; sığır veya manda için kullanıldığında, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olanı; deve için kullanıldığında da beş yaşım bitirip altı yaşına basmış olanı kast edilmektedir. İmam Ebû Hanife ve imam Ahmed bu görüştedirler. İmam Mâlik de sığır ve manda hariç, onlarla ittifak halindedir. O'na göre sığır ve mandadan olan seniy, üç yaşım bitirip dört yaşına basmış olanıdır. İmam Şafiî koyun ve keçi dışında, İmam Ebû Hanife ile İmam Ahmed'in görüşündedir. O'na göre koyun ve keçiden olan seniy, sığırda olduğu gibi iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olanıdır. Anlaşıldığına göre bu kelimenin sözlük anlamı ihtilaflı olduğundan âlimler de belirli bir yaş üzerinde ittifak edememiş, ihtilâf etmişlerdir.
cümlesinin iki mânâya ihtimâli vardır:
a. Mu'tât: Doğurma çağı geldiği halde doğurmayan hayvandır.

b. Mu'tat: Gebelik çağı geldiği halde gebe olmayandır. Nihâye'de şöyle denilmektedir: "Mu'tât olan koyun veya keçi, semiz
ve fazla yağlı oluşundan dolayı gebe olmayandır." Hadiste geçen "doğurma" sözü hamile kalma manasında kullanılmıştır. Anlaşılan bu hadiste geçen "doğurma" sözü mecâz-ı mürsel olarak gebe olma manasında kullanılmıştır.
Sa'r (b. Deysem) adındaki yaşlı zâtın, bu olayı anlatmaktan gayesi, iyi halli olan hayvanların zekât olarak verilmesinin vâcib olmadığını bildirmektir.[1081][81]

1582. ...Bize Muhammed b. Yûnus en-Nesaî rivayet etti (dedi ki:) Bize Ravh rivayet etti (dedi ki:) Bize Zekeriyya b. İshak, bu hadisi aynı senetle "Müslim b. Şu'be" diye nakletti ve; "Şâfi', karnında yavrusu olan (hayvan) dır." dedi.
Ebu Dâvûd dedi ki: "Humus'ta Amr b. el-Hâris el-Himsî ailesinin yanındaki Abdullah b. Salim'in -Zübeydî'den rivayet ettiği-mektubunda şöyle dediğini okudum:
Bana Yahya b. Câbir, Cübeyr b.Nüfeyr'den naklen rivayet etti. O'da "Kays Gâdırâs-ı" kabilesinden olan Abdullah b. Muâviye el-Gâdırı'den şöyle dediğini rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.):
"Üç şey var ki onları yapan kimse, imanın tadını (lezzetini) tadmış (almış) olur. Kişinin tek olan Allah'a kulluk edip de O'ndan başka ilâh olmadığına inanması, gönül hoşnutluğuyla malının zekâtım seve seve her sene vermesi, ne yaşlı, ne uyuzlu, ne hasta ve ne de âdî olan (hayvanı zekât olarak) vermemesidir. (Zekâtınızı) mallarınızın orta hallisinden (verin). Zira Allah, sizden malınızın iyisini istememiş ve âdisini de (vermenizi) emretmemiştir."[1082][82]

Açıklama

Bu hadisi Ravh'tan iki kişi rivayet etmiştir:
Biri, Hasan b. Ali; diğeri Muhammed b. Yunus en-Nesâî'dir. Ebû Dâvûd birinci rivayete bir önceki hadiste işaret etti. İkinci rivayeti de burada zikretti. Görüldüğü gibi Vekî'den olan rivayetteki, "Müslim b. Sefine" sözü her iki tarîkle Ravh'dan rivayet edilen rivayette Müslim b. Şu'be diye geçmektedir. Ebû Davud'un bunu değişik tariklerle vermesinin sebebi onun

Müslim b. Sefine değil, de Müslim b. Şu'be olma ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu beyan etmektir.
Zekeriyya b. İshâk, bir önceki hadisi aynı senetle yani Amr b.Ebî Süfyân'dan rivayet etmiştir. Hadîsin bu rivayetinde ayrıca "şâfi gebe olan hayvandır" diye bir cümle geçmektedir.
Ebû Davud'un okuduğu mektuba gelince, onu Abdullah b. Sâlim'in bizzat kendisinden duymadığı çin muallaktır. O mektupta Abdullah b. Salim şöyle demiştir: "Bana Yahya, b. Câbir, Cübeyr b. Nüfeyr'den naklen rivayet etti". Ebû Dâvûd bunu böyle zikrederken îbn Hacer el-Askalanî de el-İsabe fi temyizi's-Sahâbe adlı eserinin Abdullah b. Muâviye el-Gâdırî ile ilgili bölümünde onun "Yahya b. Câbir, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den o da babasından, o da Abdullah b. Muâviye el-Gâdirî'den rivayet etti" şeklinde olduğunu söyler ve Dârekutnî ile Buhâri'nin ("Ta-rih"inde) bunu böyle tahrîc ettiklerini zikreder. Bundan anlaşıldığına gör Ebû Davud'un zikrettiği senette inkitâ' vardır. Zira ondan Yahya b. Câ-bir'in hocası Abdurrahman b. Cübeyr düşmüştür.
"Gâdıratü Kays" bir kabilenin ismidir. Abdullah b. Muâviye el-Gâdirî'nin rivayet ettiği hadiste Resûlullah (s.a.)'in buyurmuş olduğu üç özellik şunlardır:
1. Tek olan Allah'a ibâdet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamak ve Allah'dan başka ilâh olmadığına inanmak.
Bu kısımda geçen sözü mahzuf bir fiilin mefûludur. Bir önceki cümleyi te'kid etmek için getirilmiştir.
2. Gönül hoşnutluğu ve ihlâsla malın zekâtım seve seve her sene vermek.
3. Malın yaşlı, uyuz, hasta ve âdisini zekât olarak vermemek. Hadisin bu bölümünde geçen kelimesi yaşlı kelimesi uyuz; kelimesi hasta sözü de âdi veya yavru hayvanlar mânâsında kullanılmıştır. Bu kelimelerde özelden genele doğru bir sıralama vardır.
Bu hadis ihlâslı bir şekilde ibâdet etmeye teşvik ettiği gibi gönül hoş-nutluğuyla zekâtı seve seve vermeye de teşvik etmektedir. Ayrıca zekât olarak malın iyi veya kötüsü değil de orta hallisinin alınacağına delâlet etmektedir.
Abdullah b. Muâviye el-Gâdırî hadisini ayrıca Taberânî, Bezzâr ve Beğavî tahrîc etmişlerdir.[1083][83]

1583. ...Übey b. Ka'b (r.a.)dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) beni zekât memuru olarak gönderdi de (develeri olan) bir adama uğradım. Malını benim için biraraya toplayınca o malda ona ancak bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve (zekât vâcib) olduğu kanaatine vardım. Bunun üzerine ona:
(Zekât olarak) bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve ver, dedim.
Onun ne sütü var ne de (taşımaya elverişli olan bir) sırtı.
Ama bu genç biri ve semiz bir dişi devedir. Binaenaleyh bunu al, dedi. Ona:
Emr olunmadığım şeyi almam. İşte Resûlullah (s.a.) yakınında. Ona gidip bana takdim ettiğini O'na takdim etmeyi arzu edersen bunu yap! Eğer O, senden bunu kabul ederse, ben de ederim. Şayet kabul etmezse, ben de kabul etmem, dedim.
Tamam, yaparım dedi. Hemen bana takdim ettiği deveyi getirdi ve benimle beraber çıkıp Resûlullah (s.a.)'a geldik. O'na:
Ey Allah'ın Peygamberi Malımın zekâtını benden almak için bana (şu) elçin geldi. -Allah'a yemin ederim ki, daha önce ne Resûlullah (s.a.) ne de onun elçisi benim malımın arasında bulunmadı (malımı görmedi)- Malımı onun için bir araya topladım da onda benim üzerime (vâcib) olan şeyin, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve olduğunu söyledi. Halbuki onun ne sütü var ne de (taşımaya elverişli olan bir) sırtı. Alması için ona iri ve genç bir dişi deveyi takdim ettim de bende.n almadı. İşte o (takdim ettiğim deve) budur. O'nu sana getirdim ya Resûlullah (buyurun) al, dedi. Resûlullah (s.a.) O'na:
"Sana (vâcib) olan odur. Ama (ondan daha) iyisini tatavvu olarak verirsen, Allah sana onun sevabını verir. Biz de onu senden kabul ederiz," buyurdu. O'da:
İşte o, budur ya Resûlullah! Onu sana getirdim (buyrun) al, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) de onun teslim alınmasını emretti ve o adama malının bereketi (çoğalması) için duâ etti.[1084][84]

Açıklama

cümlesinde anlatılmak istenen şudur: Zekât olarak vermen gereken deve, zekât memurunun senden istediği bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi devedir. Ama sevab almak için ondan daha iyisini vermek istersen Allah sana onun sevabını verir. Bu hadis mal sahibinin rızasıyla zekât olarak

verilmesi gereken miktardan daha fazlasının alınabileceğine delildir. Bu konuda âlimle rarasın-da ihtilâf yoktur. Bu hadis ayrıca iyi işler yapan kimselere duâ etmeye de teşvik etmektedir.[1085][85]

1584. ...îbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Muâz'ı Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu:
"Şüphesiz sen, ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun. Onları Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet etmeye davet et. Eğer onlar bunda sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara her gün ve gecede beş vakit namaz farz kıldığını kendilerine bildir. Eğer onlar bunda da sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara mallarında zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekâtı farz kıldığını kendilerine bildir. Şayet onlar bunda da sana itaat ederlerse, mallarının iyilerini almaktan sakın. Mazlumun bedduasından da korun. Çünkü onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur.[1086][86]

Açıklama

Sahih-i Buhârî'nin "kitabû'l-Meğâzî" bölümünde belirtildiğine göre Peygamber (s.a.) Muâz'ı Yemen'e hicretin 10. yılı Veda Haccından önce göndermişti. Vâkıdî'nin zikrettiğine göre ise, hicretin 9. yılı Tebûk Seferi dönüşü göndermişti. Hicretin 8. yılı olan Mekke'nin Fethi senesinde gönderdiği de söylenmiştir. Bu konu ihtilaflı olduğu gibi Muâz'ın Yemen'e vali olarak mı, yoksa kadı olarak mı gönderildiği konusu da ihtilaflıdır. Askerî, Kitâbü's-Sahâbe'de vali olarak gönderildiğini söylerken Ibn Abdilber de el-İstî'ab adlı eserinde o'nun kadı olarak gönderildiğini ve Yemen'deki zekât memurlarının topladıkları zekâtları teslim almakla görevlendirildiğini söylemektedir. Aslında İslâm'ın ilk zamanlarında yönetim, diyanet, mâliye ve adliye ile ilgili işlerin hepsi vâlîler tarafından yürütülüyordu. Bu sebeple O'nun her iki görevi yürütmek üzere gönderilmiş olması da mümkündür. Resûlullah (s.a.) Yemen'i beş bölgeye ayırmış ve her bölgeye bir sahâbî tayin etmişti. San'a bölgesine Hâlid b. Saîd; Kinde bölgesine Muhacir b. Ebî Umeyye; Hadramevt bölgesine Ziyâd b .Lebîd; Cendel bölgesine Muâz, Zebîd -Aden- bölgesine de Ebu Musa el-Eş'arî'yi göndermişti. Tirmizî'nin tahrîc ettiği bir hadiste Resûlullah (s.a.) Muâz'ı

Yemen'e gönderirken kendisine şu soruları sorduğu bildirilmiştir. Resûlullah (s.a.):
"Yemende ne ile hükmedeceksin ya Muaz?" Muâz (r.a.):
Allah'ın kitabı ile...
"Kitab'da bulamazsan ne yapacaksın!" Muâz (r.a.):
Resûlullah'ın sünneti ile hükmederim, diye cevap verdi. "Ya sünnette de bulamazsan?"
Kendi re'yimle ictihad ederim, cevabım vermiştir. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Resulünün elçisini Resulünün hoşum! olduğu şeye muvaffak eden Allah'a hamd olsun" buyurdu.
Resûlullah (s.a.) Muâz'ı gönderirken O'na ehl-i kitaptan (kendilerine Allah tarafından Peygamber gönderilip kitap indirilen gayr-i müslim) olan bir kavme gideceğini belirtmesi, kendisine yapacağı tavsiyeyi dikkatle dinleyip ona önem vermesini sağlamak içindir. Zira ehl-i kitabın kültür seviyesi puta tapanlarınki gibi düşük değildi. Bu nedenle onlarla kültür seviyelerine göre görüşüp konuşması gerekiyordu. Belki de Resulullah (s.a.)'in ona yalnız ehl-i kitabı zikretmesi bu durumlarından dolayıdır. Değilse, Yemen halkı yalnız ehl-i kitaptan ibaret değildi. Nitekim Tıybî: "Yemenlilerin arasında ehl-i kitap olduğu gibi müşriklerde vardı" demektedir. Bununla beraber orada Yahudiler çoğunlukta olduğu içîn yalnız onların zikredilmesi de muhtemeldir. İslama davetin halkm itikadı göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğinden Resûlullah (s.a.) Muâz (r.a.)'a kelime-i şehâdetten başlamasını emretmiştir. Zira onlar hem Allah'a ortak koşuyor hem de Resûlullah (s.a.)'in risâletini tanımıyorlardı veya kendilerine gönderildiğine inanmıyorlardı. Bu hususta Kadı Iyaz şöyle demektedir:
"Resûlullah (s.a.)'ın Muâz'a, Yemenlileri önce Allah'ı bir bilmeye ve Muhammed (s.a.)'in Peygamberliğini kabul ekmeye davet etmesini emretmesi onların Allah Tealâ'yı hakkıyla bilmediklerine delildir."
Yahudilerle Hıristiyanların itikadları hakkında araştırmada bulunan Kelam âlimlerinin de görüşü budur. Onlar her ne kadar ibâdet edip Allah'ı bildiklerine dâir bazı deliller getirseler de hakikatte O'nu bilmemektedirler. Zira hıristiyanlar İsa'nın, Yahudiler de Üzeyr'in Allah'ın oğulları olduklarını söylemektedirler. Bunlar hakkında Kadı Iyâz:
"Allah'ı yarattıklarına benzetip O'nu cisimleştiren Yahudilerle O'na çocuk veya zevce isnâd edip O'na hulul, intikal ve intizâcı caiz gören Hıristiyanlar

Allah'ı bilmemektedirler. Binâenaleyh onlar, kendisine ibâdet ettikleri mâbudları için "Allah" deseler de Allah, o değildir. Çünkü o vâcibü'l-vucûd olan Allah'ın sıfatıyle mevsûf değildir. Şu halde Yahudilerle Hıristiyanlar Allah'ı bilmiyorlar demektir" der.

Bunun için ehl-i kitâb her şeyden evvel Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (s.a.)'in O'nun Resulü olduğuna şehâdet etmeye davet edilmişlerdir.

Bâzı âlimlere göre Resûlullah (s.a.)'ın Muâz'a Yemen'lileri önce kelime-i şehâdet getirmeye davet etmesini emretmesi, kelime-i şehâdetin, dinin asıl temeli olmasındandır. Zira bu olmazsa, hiçbir ibâdet ve amel geçerli olmaz.

İslâm dinine girebilmek için kelime-i şehâdetin iki şıkkını söylemenin şart olduğunu söyleyen cumhura göre, yalnız birisini söylemek kâfi değildir.

Peygamber (s.a.) Muâz'a Yemenlilerin kelime-i şehâdeti getirmeleri hâlinde günde beş vakit namaz kılmalarının farz olduğunu onlara bildirmesini emretmiştir. Buna da itaat etmeleri halinde onlara zekâtın farz olduğunu bildirmesini emretmiştir.

Peygamber (s.a.) Muâz'ı gönderirken O'na niçin halkı oruç ve hacca da davet et diye emretmedi? Sorusuna İbn es-Salâh şöyle cevap vermiştir: "Oruçla haccın bu hadiste zikredilmemesi, râvilere aît bir hatadan dolayıdır. Yoksa Peygamber (s.a.) onları da zikretmiştir." Ancak bu cevap âlimler tarafından rağbet görmemiştir. Çünkü bu görüşün kabul edilmesi, birçok hadis-i şerife şüpheyle bakmaya götürecektir. Bu hususta Kurtûbî şöyle demektedir: "Bu hadis, meşhurdur. Resûlullah (s.a.) onları zikretseydi mutlaka bize nakledilirdi. Nakledilmediğine göre Resûlullah (s.a.)'ın onları söylemediği anlaşılıyor. Buna sebeb o zaman Yemenlilere nispetle daha mühim olan şeyleri bildirmek istemiş olmasıdır. Nitekim Resûlullah (s.a.)'ın âdeti buydu."

Her ne kadar bazıları "Oruçla hac o zamanlarda farz kılınmadığı için bu hadiste zikredilmemiştir" demişse de, bu doğru değildir. Çünkü oruç hicretin ikinci; hac ise, dokuzuncu yılında Muâz (r.a.) Yemen'e gönderilmeden önce farz kılınmıştır. Muaz'ın Yemen'e gönderilmesi, Peygamber (s.a.)'in son icraatlarındandır. Resûlullah (s.a.), o geri dönmeden önce vefat etmiştir. Âlimlerin çoğunun görüşü budur.

Kâfirler ibâdetlerle mükellef midir?

Bu hadis kâfirlerin namaz, zekât ve diğer ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimlern delillerindendir. Çünkü Peygamber (s.a.) hadiste geçen

farzları tertib üzere beyân etmiş, önce şehâdet, sonra namaz ve ondan sonra zekâtı emretmiştir. Şunu hemen belirtelim ki, kâfirlerin imân etmekle mükellef oldukları hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. 1567 no'lu hadisin açıklamasında da belirtildiği gibi kâfirlerin namaz, zekât ve diğer ibadetlerin farz olduğunu inkâr ettikleri için âhiret günü cezalandırılacakları hususunda da ihtilâf yoktur. Ancak ihtilâf, onların dünyada namaz, zekât, oruç ve diğer ibâdetleri yapmakla mükellef olup olmadıkları, dahası bu ibâdetleri yapmadıkları için ayrıca azab görüp görmeyecekleri hususundadır.

Mâlikî'lerin sahih kavline göre kâfirler, ibâdetleri edâ etmekle mükelleftirler. Dolayısıyla küfür azabından başka bir de farzları yerine getirmeyip haram işledikleri için ayrıca azab göreceklerdir. Bu grub; "Kâfirler ibâdetleri yapmakla mükellef olmakla beraber bu ibâdetleri, ancak İslâm'a girmeleri halinde geçerli olur" görüşünde olup "bu hadisteki sıralama dine davet etmede kullanılan bir sıralamadır. Farzlar arasında yapılan bir sıralama değildir. Zira bu hadiste zekât hemen namazdan sonra zikredilmiştir ki, ikisinin arasında farziyyet yönünden hiçbir tertib yoktur" demişlerdir.

Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise kâfirler, ibâdetleri edâ etmekle mükellef değildirler. Çünkü küfürle beraber ibâdetleri edâ edemezler. Zira ibâdetleri edâ etmenin bir şartı da imandır. Binaenaleyh küfür azabından başka azab görmeyeceklerdir.

Bu hadiste geçen "sadaka" kelimesi, zekât manasınadır.

Peygamber (s.a.) zekâtın, zenginlerin mallarından alınıp fakirlere verilmesini emrederken, zekât memurlarını da malların en iyisini seçip almaktan nehyetmiştir. Zira zekât, fakirlere bir yardım olarak meşru kılınmıştır. Binaenaleyh zekât alırken mal sahiplerini mağdur etmemek gerekir. Ama mal sahipleri, mallarının en iyilerini gönül hoşnutluğuyla verirlerse, bir önceki hadiste de görüldüğü gibi verdikleri zekât kabul edilir.

"Zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekât..." sözündeki "zenginler" kelimesi, bir lafz-ı âmmdır diyen Şâfiîler, çocuk ve delinin malından zekât vermek gerektiği görüşündedirler. Hanefîler ise, zekâtın farz olması için akıl ve bulûğun şart olduğunu söyleyip çocukla delinin malından zekât verilmeyeceği kanaatindedirler. Ayrıca "ağniyâ..."daki zamir gibi mükellef onlara râci olduğunu çocnkla delinin ise, mükellef olmadıklarını söyleyip öbür gruba cevap vermişlerdir.

Yetimin malından zekât verilip verilmeyeceği hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır:
Ömer, Ali, Âişe, Câbir, İbn Ömer (r.anhum), Mâlik, Şafiî, Ahmed, Atâ, Tâvûs, Mücâhid, İbn Şîrîn ve İshâk b. Rahûye'ye göre yetim malından zekât vermek farzdır.
Süfyân es-Sevrî, Abdullah b. el-Mübârek, Ebû Vâil, Saîd b. Cübeyr, Nehaî, Şa'bî, Hasan el-Basrî ve Ebû Hanîfe ile arkadaşlarına göre yetim malından zekât vermek gerekmez. Bu hususta Saîd b. el-Müseyyeb; "Zekât ancak kendilerine namaz ve oruç farz olanlara vâcibtir" demiştir.
"... fakirlerine verilen..." sözünden bazıları "zekâtın sekiz sınıftan yalnız bir sınıfa verilmesinin kâfi olacağı hükmünü istinbat etmişlerdir. İmam Mâlik, bu görüştedir. O'na göre halife bir maslahat görürse, zekâtı yalnız bir sınıfa verebilir. Diğer âlimler bu görüşü kabul etmeyip "Peygamber (s.a.)'in bu hadiste yalnız fakirleri zikretmesi, onların diğer sınıflardan daha çok olmalarından dolayıdır" demişlerdir.
Bazı âlimler bu hadisle istidlal ederek zekâtın toplandığı beldeden başka bir beldeye nakledilmeyeceğim söylemişlerdir. Ömer b. Abdülaziz'in bu görüşte olduğu söylenir. Bununla ilgili Malumat 1625 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.
sözüyle Peygamber (s.a.) Muâz'm, mazlumun bedduasından sakınmasını emretmiştir. Resülullah (s.a.)'in bu cümleyi "mallarının iyilerini almaktan sakın" cümlesinden hemen sonra zikretmesinde mal sahiplerinin rızası olmadan malın iyisini almanın zulüm olduğuna işaret edilmekle beraber, her türlü zulümden sakınmanın gerekliliğini de ikaz vardır. Yani Peygamber (s.a.) Muâz'a, hakkın olmayan şeyi almakla zulmetme, kimseye zarar verme ki sana beddua etmesin. Zira zulme uğrayanın bedduası anında kabul olunur" diye nasihatta bulunmuştur.
"Çünkü onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur" cümlesinden maksad, o bedduanın reddedilmeyerek derhal kabul olunmasıdır. Hatta sahibi, günahkâr bile olsa, günâhı o bedduanın kabul edilmesine engel değildir. Zira imam Ahmed'in Ebû Hüreyre'den merfû olarak rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.): "Mazlumun bedduası kabul olunur. Şayet günahkâr ise, günahı boynundadır" buyurmuştur.[1087][87]

Bazı Hükümler

1. İslâm dininin asıl temeli, kelime-i şehâdettir. Kafir, Allah tan başka ilah olmadığına ve Muhammed' (s.a.)in O'nun Resulü olduğuna şehâdet getirmedikçe müslüman olduğuna hükmedilmez. Ehl-i Sünnet'in görüşü budur. Kelime-i şehâdeti getirmeyen bir kimsenin hiçbir ibâdeti geçerli değildir.
2. Her gün ve gecede beş vakit namaz farzdır. Binaenaleyh vitir ve bayram namazları farz değildir. Bu hususta icmâ vardır. Ancak vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanîfe ile O'nun görüşünde olanların başka delilleri vardır.
3. Kâfirler, namaz, oruç ve zekât gibi ibâdetleri edâ etmekle mükellef değillerdir.
4. Zenginlerin fakir ve muhtaçlara zekât vermeleri farzdır.
5. Zekâtı toplamak veya toplatılması için birine yetki vermek, devlet başkanının görevlerindendir.
6. Zekât ancak müslüman olan fakir ve muhtaçlara verilir. Binaenaleyh müslüman zenginlerle fakir kâfirlere zekât verilmez.
7. Zekâtın başka beldeye nakledilmesi caiz değildir. Âlimlerin çoğu zekâtın başka beldeye nakledilmesini uygun görmemekle beraber nakledilmesi hâlinde farzın düşeceğini söylemişlerdir.
8. Yetim, çocuk ve delilerin mallarından zekât vermek farzdır.
9. Zekât memuru, malın en iyisini seçip zekât olarak alamaz, iyisi ile kötüsü arasında olan orta hallisini almalıdır.
10. Devlet başkanının valilerine nasihatta bulunması, onlara Allah'tan korkmalarını emretmesi, kendilerini zulümden sakındırması icâb eder.
11. Vali ve diğer görevliler, Allah'tan korkup zulümden sakınmalıdırlar.
12. Mazlumun bedduası kabul olunur.[1088][88]

1585. ...Enes b, Mâlik'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Zekâtta haksız davranan, onu vermeyen gibidir."[1089][89]

Açıklama

Şerhlerde bu hadisin kimin hakkında olduğu hususunda birkaç ihtimâl zikredilmiştir:
a. Bu hadis zekât memurları hakkındadır. Haksızlık yaparak alması gerekenden fazla zekât alan zekât memuru, günaha girme yönünden zekât

vermeyen zengin gibidir. Zira zekât memurunun mal sahibinden o yıl ona düşenden fazla alması ertesi sene mal sahibinin zekât vermemesine sebeb olabilir, Dolayısıyla zekât memuru o zekât vermeyen mal sahibi gibi günaha girer. İbn Mâce'nin bu hadisi "Zekât memurları hakkında vârid olan hadisler" babında zikretmesinden onun zekât memuru hakkında olduğu ihtimalini tercih ettiği anlaşılmaktadır.
b. Hadis-i şerîf, mal sahibi hakkındadır. Zekât memurundan malının bir kısmını gizlemek veya onun vasıflarım ona söylememek suretiyle haksızlık yapan mal sahibi, günaha girme yönünden hiç zekât vermeyen gibidir.
c. Hadis, müstehak olmayanlara zekât veren mal sahibi hakkındadır. Zekâtı hak sahihlerine vermemek suretiyle haksızlık yapan, günâh yönünden onu hiç vermeyen gibidir.
d. Hadis zekât verip de onu başa kakıp hak sahibine eziyet etmek suretiyle haksızlık eden, hakkındadır. Böylesi kişi de günâh yönünden onu hiç vermeyen gibidir.
e. Hadis çoluk çocuğuna hiç bir şey bırakmayacak şekilde malının hepsini zekât olarak dağıtan kimse hakkındadır. Böyle yapan çoluk çocuğunun başkalarına muhtaç olmasına sebep olacağından zekât vermeyen gibidir.
Sayılan bu ihtimallerin bir kısmı kuvvetli bir kısmı zayıf olsa bile, bu hadisin hem zekât memuru hem de mal sahibini zekât alıp vermede haksızlık ve zulmetmekten sakmdırmakta olduğu açıktır.[1090][90]

6. Zekât Memurunun Rızası

1586. ...Beşîr b. el-Hasâsiyye'den; İbn Ubeyd kendi hadisinde "Onun adı (aslında Beşir değildi. Resûlullah (s.a.) ona Beşir adım verdi der. Rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir: Biz (Resûlullah (s.a.)'a:
Zekât memurları (vâcibten fazla zekât almakla) bize haksızlık ediyorlar. Bundan dolayı onların bize yaptıkları haksızlık kadarım mallarımızdan gizleyebilir miyiz? dedik. O' (s.a.) da:
"Hayır" buyurdu.[1091][91]

Açıklama

İbn Ubeyd'in, "asıl adı Beşir değildi" dediği râvinin adı Zahm b. Mabed'dir.[1092][92]

Peygamber (s.a.)'in, onların hadiste geçen sorusuna "hayır' cevabını vermesi, malın bir kısmını zekât memurundan gizlemenin hıyanet sayılmasındandır. Ayrıca Peygamber (s.a.), onlara "gizleyebilirsiniz" deyip müsaade etseydi, bazı mal sahipleri zekât memurunun haksızlık yapıp yapmayacağım bilmeden mal gizleme yolunu tutacaklardı. Yani gerek haksızlık yapan ve gerekse haksızlık yapmayan bütün zekât memurlarına aynı şeyi yapacaklardı. Dolayısıyla haksızlık yapmayan zekât memurlarına vacibten daha az zekât vermiş olacaklardı, ki bu hıyanettir. Şu da var: Belki de Peygamber (s.a.) onların mala olan sevgilerinden dolayı haksızlığa uğradıklarını zannettiklerini bildiğinden dolayı öyle cevap vermiştir. Yoksa verilmesi gerekenden fazlasının zekât memurlarına verilmesinin vacip olmadığı Peygamber (s.a.)'in bazı hadislerinde açıkça belirtilmiştir. Nitekim bu husus 1567 no'lu hadisin, "Kimden, bundan fazlası istenirse vermesin..." fıkrasında da geçmişti.
Bazıları "Peygamber (s.a.)'in onlara "hayır" cevabını vermesi, fitneyi önlemek içindir" demişlerdir. Şöyle ki, zekât memuru malın miktarı hususunda şüpheye düşecek olursa, mal sahibinden yemin etmesini ister. Şayet mal sahibi malın bir kısmını gizlemişse ve memur da ondan yemin istemişse, yalan yere yemin etmesi caiz olmadığından yemin ettiği takdirde günaha girmeye sebeb olacaktır. Yalan yere yemin edilmemesi ve arada bazı nahoş olaylar meydana gelmemesi için Peygamber (s.a.) onlara "Hayır (gizlemeyin)" cevabını vermiştir.[1093][93]

1587. ...Ma'mer (b. Râşid) bir önceki hadisi Eyyûb'dan aynı isnâd ve mana ile rîvâyet etmiştir. Ancak o (şöyle demiştir): (Beşir) dedi ki: "Ya Resûlullah, şüphesiz zekât memurları (haksızlık yapıyorlar)..." dedik.[1094][94]
Ebû Dâvûd dedi ki: Abdurrezzak onu Ma'mer'den merfu olarak rivayet etmiştir.[1095][95]

Açıklama

Bir önceki hadiste sorunun kime sorulduğu belirtilmemişti. Bundan dolayı onu rivayet eden Beşîr'e mevkuf olabileceği gibi Resûlullah (s.a.)'e ref edilmiş de olabilir. Bu hadiste ise, "Ya Resûlullah!.." sözüyle sorunun

Resûlullah (s.a.)'a sorulduğu belirtilmektedir. Böylece bu rivayet hadisin merfu' olduğuna delâlet etmektedir.[1096][96]

1588. ...Abdurrahman b. Câbir b. Atık, babası (Câbir b. Atik)den rivayet ettiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"(Tarafınızdan kendilerine) buğzedilen binittiler yakında size gelecek. Size geldiklerinde onlara "hoş geldiniz" deyin ve kendilerini almak istedikleri şeylerle başbaşa bırakın. Şayet âdil davranırlarsa, kendi lehlerinedir; zulmederlerse, kendi aleyhlerinedir. Onları memnun edin. Zira zekât (sevabı)nızın tam oluşu, onların rızası (nı almanıza bağlı)dır. Onlar da size dua etsinler.[1097][97]

Ebû Dâvûd dedi ki: Ebu'l-Gusn, Sabit b. Kays b. Gusn'dur.[1098][98]

Açıklama

"Râkîb" kelimesinin ismu cem'i olan "rakb" kelimesi, aslında seferde on ve daha fazla develilerden oluşan kafilelerin adıdır. Sonraları binek hayvanı ne olursa olsun her binitli hakkında mecazen kullanılmıştır. Bu hadiste bu kelimeden maksat, zekât memurlarıdır.
Sözünden maksat şudur:
Mallarınızın zekâtını almak için size bazı zekât memurları gelecek ki, siz onlardan hoşlanmayıp onlara buğzediyorsunuz ve mala olan sevginizden dolayı onların size haksızlık yaptıklarını zannediyorsunuz. Halbuki onlar öyle değildir. Size geldiklerinde onları iyi ve güler yüzle karşılayıp "hoş geldiniz" deyin almak istediklerini bırakın, alsınlar. Size göre haksızlık yapmışlarsa bile, onlara mani olmayın. Çünkü onlara karşı çıkmak, devlet başkanına karşı çıkmak demektir. Devlet başkanına karşı çıkmak ise, fitneye sebeb olur.
Hadisin "şayet âdil davranırlarsa, kendi lehlerinedir..." bölümünde ise, anlatılmak istenen şudur: ,
Zekât memurları zekât olarak aldıkları şeyleri adaletli bir şekilde alırlarsa, adaletlerinin sevabı kendilerinedir. Vâcib olandan fazlasını almak suretiyle haksızlık yapıp zulmederlerse, zulümlerinin günâhı yine kendilerinedir. Onların zulmü, size zarar vermez, aksine onların eziyetlerine katlanmanızdan dolayı sevaba nail olursunuz.

"Onları memnun edin..." sözünden maksat, onlarla tartışmaksızın vâcib olan zekâtı vermek suretiyle onları memnun etmeye çalışın. Çünkü istemiş oldukları o vâcib olan miktarı vermek suretiyle onları memnun etmeniz zekâtınızın sevabını tam olarak almanıza sebeptir.
Cümlesindeki "lâm" lâm'ul-emir'dir. Peygamber (s.a.) zekât memuru olsun, müstehakları olsun zekâtı alan kimseyi mal sahibine dua etmeye davet etmiştir. Bu "lâm"ın ta'lil lamı olma ihtimali de vardır. Buna göre cümlenin manası şudur: Zekât sevabınızın tam olması ve onların size dua etmeleri için onları memnun ediniz.[1099][99]

Bazı Hükümler

1. Devlet başkanı zekât memurlarına görevlerim yerme getirmeleri için cesaret vermelidir.
2. Mal sahihleri zekât memurları hakkında hüsn-i zanda bulunup onlara iyi muamele etmeli ve onları memnun etmeye çalışmalıdırlar.
3. Zekât memurlarının mal sahiplerine dua etmeleri mendûptur.[1100][100]

1589. ...Cerîr b. Abdullah [1101][101] (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'a -bedevilerden- bir takım insanlar gelerek:
Zekât memurlarından bazı kimseler bize gelip zulmediyorlar, dediler. O (s.a.) da:
"Zekât memurlarınızı memnun edin" buyurdu.
Ya Resûlullah! Bize zulmetseler de mi? dediler. (Tekrar:) "Zekât memurlarınızı memnun edin" buyurdu. (Râvi) Osman:
"... (Zanmnızca) zulmedüirseniz de" sözünü ilâve etmiştir.
Ebû Kâmil, hadisinde dedi ki: Cerîr, "bunu Resûlullah (s.a.)'dan işittikten sonra hiç bir zekât memuru benden memnun olmadan ayrılmamıştır" dedi.[1102][102]

Açıklama

Zekât memurunu memnun etmek, -bundan önceki hadiste de geçtiği gibi- farz olan zekâtı ona vermek ve onu
iyi karşılayıp ona güzel muamelede bulunmakla olur.

"Zulmedilirseniz de zekât memurlarınızı memnun edin" sözünün manası şudur: "Zannımza göre zulmedilirseniz de zekât memurlarınızı memnun edin" Yoksa bu, onların gerçekten zulme uğradıkları manasına gelmez. Zira resûlullah (s.a.) zulüm karşısında susmazdı. Şayet gerçekten zulmetmiş olsalardı, fasık olmaları sebebiyle görevlerinden azledilmeleri ve zekâtın onlara verilmemesi gerekirdi. Fazla bilgi için 1567 no'lu hadisin" kimden, bundan fazlası istenirse vermesin" fıkrasına bakılsın.[1103][103]

7. Zekât Memurunun Zekât Sahibine Duası

1590. ...Abdullah b. Ebû Evfâ (r.a)'dan; demiştir ki: Babam (Rıdvan) ağacı altında (bey'atta) bulunanlardandı. Bir topluluk zekâtını Resûlullah (s.a.)'e getirdiklerinde;
"Allah'ım! Falan aileye rahmet ve mağfiret et" buyurdu. Babam da O'na zekâtım getirdi de Resûlullah (s.a.):
"Allah'ım Ebû Evfâ ailesine rahmet ve mağfiret eyle" buyurdu.[1104][104]

Açıklama

Râvî'nin babası Ebû Evfâ Alkame b. Hâlid, hicretin 6.yılında Rıdvan ağacı altında Peygamber (s.a.)'e bey'at edenlerdendi.
Hadisteki salât'tan maksat Allah'ın rahmet ve mağfiretidir.
duasındaki "âl" kelimesi, hadis sarihlerinin dediğine göre zâid olduğundan Resûlullah (s.a.) Ebû Evfâ'nın kendisine dua etmiştir. Zira "âl", kelimesinden bazen o adamın kendisi kast edilmektedir. Nitekim Resûlullah (s.a.)'in Ebû Mûsâ el-Eşr'arî'ye hitaben;
"Gerçekten sana Âl-i Davud'un nağmelerinden bir nağme verilmiştir" diye buyurmuş olduğu hadiste, Âl-i Dâvûd'dan bizzat Hz.Davud'u kastetmiştir. Bu kelime çoğunlukla şeref ve itibar sahibi olan şahıslara1 izafe edilir. Âl-i Dâvûd, Âl-i Ömer (r.a.) gibi. Kur'ân-ı Kerimde Firavun hakkında kullanılması ise, mecazîdir.
Sarihler her ne kadar bu duadaki "âl" kelimesinin zâid olduğunu söylemişlerse de, onu zâid kabul etmeyip aile reisi başta olmak üzere ailenin bütün fertlerini içine alması da mânâyı bozmasa gerek. Çünkü Peygamber (s.a.)'in onunla hem Ebû Evfâ'yı hem de onun aile fertlerini kastetmiş olması da muhtemeldir.

Hadis, zekâtı alan kişinin mal sahiplerine rahmet ve mağfiret ile dua etmesinin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Cumhur bu görüştedir. Zahirîlere göre zekâtı veren mal sahibine duâ etmek müstehab değil, vâcibtir. Bunların delili (Ey Muhammed), Onlara (zekât veren mal sahihlerine) duâ et. Senin duan onlara huzur, gönüllerine sükûnet verir."[1105][105] âyetindeki "Onlara duâ et" emrinin vücûb ifâde etmesidir. Cumhur ise, bu emrin Peygamber (s.a.)'e mahsus olduğu görüşündedir. Delilleri, O'nun duasının, onlara sükûnet bahşedip başkalarının duasının öyle olmaması, aynı etkiyi göstermemesidir. Ayrıca mal sahibine duâ etmek vâcib olsaydı, muhakkak Peygamber (s.a.) gönderdiği zekât memurlarına: "Mal sahiplerinden zekâtı teslim alırken onlara duâ edin" diye emrederdi. Sonra şu da var ki, devlet başkanı veya yetkili şahsın almış olduğu keffâret, alacak ve diğer vâcib olan şeylerden dolayı dua etmesi ittifakla vâcib değildir. Hal böyle olunca, zekâtı teslim alırken de dua etmesi vâcib olmamalıdır.
Bazı âlimler bu hadisle ihticâc ederek Peygamberlerden başkalarına da müstakil olarak salât getirmeyi caiz görmüşlerdir. Ahmed b. Hanbel ve Zahirîler bu görüştedirler .Ancak cumhura göre bu caiz değildir. Çünkü salavât, ta'zim ve yüceltme ifadesi olarak müstakillen yalnız Peygamberler hakkında kullanılmıştır. Peygamber (s.a.) Peygamberler dışında bazı kişilere salât getirmişse de onu tazim mânâsında değil de duâ ve rahmet dilemek anlamında kullanmıştır. Ayrıca bu durum yalnız O'na mahsustur. Böylesi durumlarda kıyas geçerli değildir. Yani o bazı kişilere salat getirmiş diye bizim de onlara salât getirmemizin caiz olması gerekmez.
Nevevî bu konuda özetle şöyle demektedir: "Bize göre Peygamberlerden başkalarına salavât getirmek suretiyle dua edilmez. Ancak onlara te-bean başkaları-da zikredilebilir. Meselâ "Allahım Muhammed'e, ashabına ve âline salât eyle" diye ashab ve âlini Muhammed (s.a.)'e tebean zikretmek caizdir.Nasıl ki "Azze veCelle" ifâdesi yalnız Allahu Teala'ya mah-sussa, salavât da yalnız Peygamberlere mahsustur. Peygamber (s.a.) gerçekten aziz ve celîl olduğu halde O'na "Muhammed azze ve celle" denilmez. Çünkü bu tâbir yalnız Allah'a mahsustur. İşte bunun gibi Ebu Bekir (sallallahü aleyhi vesellem) veya Ömer (sallallahü aleyhi vesellem) de denilmez. Halbuki "Sallallahü aleyhi ve sellem" tâbirinin mânâsı olan "Allah ona rahmet ve.mağfiretıetsin" cümlesini ikisi için de kullanmakta bir sakınca yoktur.

Mânâ bakımından bir sakınca bulunmamasına rağmen Peygamberlerden başkası hakkında müstakil olarak bu tabir kullanılamaz."
Ashab-i kiram zamanında Peygamberlerden başkasına salât getirmek âdet değildi. Onların devrinden sonra Rafizîler ile Şiîler bazı imamlara salavât getirmeye başladılar. Meselâ Ali (sallallahü aleyhi vesellem) dediler. Bid'at ehline benzemek ise, yasaktır. Binaenaleyh onlara muhalefet etmek gerekir.
Nevevî Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salavât getirmenin hükmü hakkında şöyle demektedir:
Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salât getirmek hakkında arkadaşlarımız değişik hükümler vermişlerdir. Onun haram olduğunu söyleyenler olduğu gibi, tenzihen mekruh veya âdaba aykırı olduğunu söyleyenler de olmuştur. Meşhur ve sahih olan kavle göre tenzihen mekruhtur.
Çünkü bid'at ehli, Peygamberlerden başka bazı kişilere salavat getirirler. Biz onların âdetlerinden uzak durmalıyız. İmam Ebu MuhammecJ el-Cüveynî: "Selâm da hüküm yönünden salât gibidir. Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salat getirilmediği gibi selâm da getirilmez. Falan (aleyhisselâm) denilmez ama ölü veya diriye .hitaben verilen selâm meşrudur." der.
Bu konuyla ilgili daha fazla malumat için isteyen 1533 no'lu hadisin açıklamasına müracaat etsin.
Nevevî'nin beyânına göre İmam-i Şafiî, zekatı alanın mal sahibine şöyle dua etmesini müstehab saymıştır:
"Verdiğin zekattan dolayı Allah, sana ecir ve mükafat versin, onu sana günahlardan arınma vesilesi kılsın. Kalan malını da bereketlendirsin"
Zekâtı alanın diye dua etmesini İbn Abbâs, İbn Uyeyne, Şâfiîler, Mâlikîler, Hanefîler ve selef ulemasının çoğu mekruh saymışlardır.[1106][106]

8. Deve Yaşlarının Beyanı

Ebû Dâvûd dedi ki:
Bu açıklamayı Riyâşî, Ebû Hatim Ve başkalarından işitip ayrıca onu Nadr b. Şumeyl'in mektubuyla Ebû Ubeyd'in mektubunda okudum. (Çok kere hepsi aynı şeyi zikretmekle beraber) bazı kelimeleri onlardan yalnız biri zikretti. Dediler ki:

(Deveye doğumundan sütten kesilene kadar) "Huvâr" adı verilir. Sonra (anasından) ayrıldığında "Fasıl" adım alır. (Dişisine) bir yaşından iki yaşının tamamına kadar "Bint- Mahâd"; üç yaşına girdiğinde "Bint- Lebûn", üç yaşını tamamladığında dört yaşının tamamına kadar (erkeği) "Hıkk", (dişisi) "Hıkka" adını alır. Çünkü o binilmeye ve erkek deve tarafından aşılanmaya elverişli bir duruma gelmiş, gebe kalacak bir yaşa girmiştir. Ama erkeği ön dişlerini atıp altı yaşına varmadıkça dişi deveyi gebe bırakamaz. Hıkka'ya dört yaşım tamamlayana kadar "Tarûkatu'1-Fahl" denilir. Çünkü erkek deve ona aşar. Beş yaşına bastığından beş yaşını tamamlayana kadar "CezeVdır. Altı yaşma basıp ön dişlerini attığından altısını tamamlayana kadar "Seniy"dir. Yedi yaşına bastığında yedi yaşını tamamlayana kada rerkeğine "Rabâî", dişisine "Rabâiyye" adı verilir. Sekiz yaşına basıp sivri dişlerinin arkasındaki öğütücü dişlerini attığında sekiz yaşını tamamlayana kadar "Sediys" veya "Se-des"tir. Dokuz yaşma basıp köpek dişi çıktığında on yaşına girene kadar "BâziP'dir. On yaşına girdiğinde ise "Muhlif'tir. Bundan sonra adı yoktur. Fakat şöyle denilir: Bir senelik Bâzil, iki senelik Bâzil, bir senelik Muhlif iki senelik Muhlif, üç senelik Muhlif diye beş seneye kadar öyle gider. Halife (deve), gebe (olan deve)dir. Ebû Hatim dedi ki: Cezûa bir zaman dilimidir. Diş (yaş) değildir. Deve yaşlarının (başlangıç ve bitim) zamanı, Süheyl yıldızının doğuş zamanıdır.
Ebû Dâvûd dedi ki: Riyâşî bize (şöyle) bir şiir söyledi: "Süheyl yıldızı gecenin başlangıcında doğduğu zaman îbn- le-bûn Hıkk, Hıkk da Ceza’ olur. Deve yaşlarından (değişmeyen) yalnız Hube' kalır. Hube', (Süheyl yıldızının doğuş) vaktinin dışında doğan deve yavrusudur.[1107][107]

Açıklama

er-Riyâşî, Abbâs b. el-Ferec, Ebu'1-Fadl el-Basrî en-Nah-vî'dir. Asmaî, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ebû Âsim, el-Alâ b. el-Fadl ve başka âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Abdullah b, Müslim, Muhammed. b. Ishâk, Ebû Arûbe ve başkaları da ondan rivayette bulunmuştur. İbn Hibbân, onu sika muhaddisler arasında sayar, tbn es-Sem'ânî, Mesleme b. Kasım ve el-Hatîb de onun sika olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim, Süheyl b. Muhammed b. Osman es-Sicistânî en-Nahvî'dir.

Ebû Ubeyde, Yakûb b jshâk, Asmaî, Vehb b. Cerîr ve başkalarından hadis rivayet etmiş, kendisinden de Nesâî, İbn Huzeyme, Ebû Bekr el-Bezzâr, Ebû Bişr el-Dûlâbî ve birçok muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. İbn Hibbân bunu da sika muhaddisler arasında saymıştır.
en-Nadr b. Şumeyl b. Haraşe b. Zeyd b. Kulsûm el-Mâzınî en-Nahvî, el-Basrî'dir. İbn Avn, Hişâm b. Urve, Hişâm b. Hassan, İbn Cüreyc, Şu'-be ve bir çok muhaddisten hadis rivayet etmiştir. Kendisinden rivayet edenler ise, Ishak b. Râhıiye İbn Maîn, İbnü'l-Medînî ve başkaları. Nesâî, İbn Maîn, İbnu'UMedînî ve Ebû Hâtım, onun sika olduğunu söylemişlerdir. Ebû Ubeyd'ten murad ise, Kasım b. Sellâm'dır. Huşeym, İsmail b. Ayyaş, Cerîr b. Abdulhamîd, Yahya b. el-Kattân, İbnü'l-Mubârek ve Vekî'den rivayette bulunmuş, kendisinden de Said b. Ebî Meryem el-Mısrî, Abbâs el-Anbârî, İbnü Ebi'd-Dünya ve başkaları rivayette bulunmuşlardır. İbn Hibbân onu sika muhaddisler arasında saymış, Ebu Hatim de "sadûktur" demiştir.
Ebû Davud'un deve yaşlarıyla ilgili olarak kendilerinden malumat naklettiği dört zât, ekseriyetle aynı şeyi söylemişlerse de bazan birinin zikrettiği kelimeyi diğeri zikretme mistir.
Deve yaşları ve nisabları ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçmişti. Yaşlarına göre isimlerini cetvel halinde şöyle gösterebiliriz:

Devenin Yaşı
İsmi
Doğumundan sütten kesilene kadar:
Huvâr
Sütten kesilip anasından ayrıldığı zamana kadar (bir senelik olduğunda)
Fasıl
Bir yaşından iki yaşını bitirene kadar
Erkeği: İbn Mahâd

Dişisi: Bint Mahâd
Üç yaşına girdiğinde
Erkeği: İbn Lebûn

Dişisi: Bint Lebûn

Dört yaşını bitirene kadar
Erkeği: Hıkk

Dişisi: Hıkka, Tarûkatu'1-Fahl
Beş yaşını bitirene kadar
Erkeği: Cez'

Dişisi: Ceze'a
Altı yaşını bitirine kadar
Erkeği: Seniy

Dişisi: Seniyye
Yedi yaşını bitirene kadar
Erkeği: Rabâ',

Rabâî Dişisi: Rabâ'iye
Sekiz yaşını bitirene kadar
Erkeği: Sedîs,

Dişisi: Sedes
Dokuz yaşını bitirene kadar
Erkeği: Bâzil

Dişisi: Bâzil
On yaşına girdiğinde
Erkeği: Muhlif,bir senelik Bâzil

Dişisi:
Onbir yaşına girdiğinde
Bir senelik Muhlif,

iki senelik Bâzil
On iki yaşına girdiğinde
İki senelik Muhlif
On üç yaşına girdiğinde
Üç senelik Muhlif

Ondört yaşına girdiğinde
Dört senelik Muhlif
On beş yaşına girdiğinde
Beş senelik Muhlif

Gebe olan her yaştaki deveye, "halife" adı verilir. Çoğulu ha I ait' ve halifât'tır.

Cezûa veya Cuzû'a, bir zaman diliminin adıdır. Bu sebeple bunu dört yaşını bitirip beş yaşına giren ceze'a isimli deve ile karıştırmamak gerekir.

Süheyl denen parlak bir yıldızın yaz mevsiminin sonlarına doğru gecenin başlangıcında gökyüzünde görülmesi, deve yaşlarının başlayış ve bitiş zamanı kabul edilmiştir. Böylece doğuş mevsiminde Süheyl yıldızı gece başlangıcında doğduğu zaman her deve. içinde bulunduğu seneyi doldurmuş öbür yıla girmiş sayılır. Meselâ İbn Lebûn Hikk, Hıkk da cez', cez' ise seniy, seniy de rabaî olur. Ebû Dâvûd bunu Riyâşî'nin söylemiş olduğu şiiri nakletmekle te'yid etmek istemiştir. Develerin -tabir caizse- doğum yıl dönümlerinin, Süheyl yıldızının gecenin başlangıcında (bazı nüshalarda, sonunda) görülmesine bağlanması, onun develerin doğurma zamanında görülmesinden dolayıdır. Bu sebeple zikredilen zamanda doğmayıp başka bir zamanda meselâ ilkbahar mevsiminin sonunda veya yaz mevsiminin başında doğan ve hube' diye isimlendirilen deve yavrusunun yaşı, Süheyl yıldızının doğuş vaktine göre değil de yavrunun doğum vaktine göre hesaplanır. Şâirin bunu diğer develerden istisna etmesinin sebebi budur. Buna göre doğum zamanı yönünden develer iki kısımdır:

a. Süheyl yıldızının gece başlangıcında (veya sonunda) doğduğu zaman doğan develer, develerin çoğu bu kısma dahildir. Şiirin ilk iki mısra'ı bunlarla ilgilidir.

b. Süheyl yıldızının gece başlangıcında doğduğu zamandan başka bir zamanda doğan develer. Şiirin üçüncü mısrasında geçtiği üzre bunlara da Hube' denilmektedir.[1108][108]

9. Malların Zekâtı Nerede Alınır?

1591. ...Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Malı) getirtmek de yok, uzaklaştırmak da yok. (Mal sahiblerinin) zekâtları ancak meskenlerinde alınır."[1109][109]

Açıklama

Celeb, Zekât memurunun bir yerde oturup zekâta tâbi olan hayvanların zekâtını almak için sahiplerine haber göndererek hayvanların yanına getirilmesini istemesidir. Bu durum mal sahiplerine meşakkat verip onları sıkıntıya düşüreceğinden dolayı Hz. Peygamber (s.a.) tarafından yasaklanmış ve mal sahiplerine kolay olsun diye zekât memurları malların zekâtını su başında veya bulundukları yerlerde almakla emr olunmuşlardır.
Ceneb ise, mal sahibinin kendi malını yerinden uzaklaştırmasıdır. Zekât memuru zekâtı almak için çok zorluk çekeceğinden bu da yasaklanmıştır.
Bazılarına göre Ceneb, zekât memurunun mal sahiplerinin bulundukları yerlerden çok uzak bir yerde konaklayıp malların yanına getirilmesini emretmesidir. Ancak birinci görüş daha makuldür. Çünkü ikinci görüşe göre cenebin mânâsı celep ile hemen hemen aynı olmaktadır.
"Zekâtları ancak evlerinde alınır" sözünden maksat, zekâtın, malların bulundukları yerlerde, su başında veya mal sahiplerinin meskenlerinde 'alınır, demektir. Yani mal sahipleriyle zekât memurlarının zorluk çekmeyeceği bir yerde alınır. Hadisin bu cümlesi, bir önceki cümleyi te'kid etmektedir.
Bu hadis-i şerif zekât memurlarıyla mal sahiplerinin birbirine zorluk çıkarmalarının caiz olmadığına delâlet etmektedir.[1110][110]

1592. ...Muhammed b. İshâk'tan "(malı) getirtmek de yoktur, uzaklaştırmak da" sözü(nün anlamı) hakkında onun şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Hayvanların zekâtı bulundukları yerlerde alınır. Zekât memuruna getirilmez. "Uzaklaştırmak da yok" (sözü) de yine bu suretledir ki, sahipleri hayvanları uzaklaştırmamalı.
İbn İshâk (devamla) diyor ki; zekât memuru mal sahiplerinin bulundukları yerlerden uzakta olup mallar ona getirilmemeli zekâtları mal sahibinin bulunduğu yerde alınmalıdır.[1111][111]

Açıklama

Ebû Davud'un bu haberi zikretmedeki gayesi, İbn İshak'ın "celeb" ile "ceneb" kelimelerini nasıl açıkladığını nakletmekdir.
"Celeb (malı getirtmek) yok" sözünün mânâsı, hayvanların zekâtının mesken ve su başı gibi bulundukları yerlerde alınır demektir. Mal sahiplerine zorluk çıkaracağından dolayı zekât memurunun bulunduğu yere götü-rülmez. Yani mal sahipleri hayvanlarını zekât memuruna götürmek zorunda değillerdir.
"Ceneb (uzaklaştırmak) yok" sözünü de İbn İshak, celeb gibi aynı şekilde yorumlamış mal sahipleri hayvanlarını uzaklaştırmamah demiştir.
ibn Ishak (devamla) diyor ki: sözünden sonrası,"Ceneb" kelimesinin ikinci bir yorumu olmaktadır.[1112][112]

10. Adamın, Kendi Sadakasını Satın Alması

1593. ...Abdullah b. Ömer (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Ömer b. el-Hattâb (r.a.) bir atını Allah yolunda tasadduk etmiş sonra onu satılırken görmüş de onu satın almak istemiş. Resûlullah (s.a.)'e onu sormuş, Resûlullah (s.a.):
"Onu satın alma, sadakana da dönme*' buyurmuş.[1113][113]

Açıklama

"Allah yolunda bir ata (adam) bindirdi" cümlesinin mânâsı, Allah yolunda savaşacak birine sadaka olarak bir at bağışladı demektir. Bu cümle Sahih-i Buhârî ile Sünen-i İbn Mâce'de açıkça Allah yolunda bir at bağışladı" diye geçmektedir. Asıl maksat, atı temlîk etmesidir. Zira mülkü olmasaydı o zat onu satmaya kalkışmazdı. İbn Sa'd'ın Tabakât adlı eserinden naklen Kastallânî'nin beyânına göre, Hz. Ömer'in tasadduk ettiği bu atın adı, "Verd" olup Temîm-i Dârî (r.a.) tarafından Peygamber (s.a.)'e hediye edilmiş. O da Ömer (r.a.)'e vermişti. Hz.Ömer'in kendisine o atı hediye ettiği gazinin adının bilenemediğini İbn Hacer Sahih-i Buhârî şerhinde söylemektedir.
Hz. Ömer'in bu atı vakfettiğini söyleyenler de vardır, O zatın atı satması ancak zayıfladığı ve savaşta ondan yararlanmak mümkün olmadığı için caiz olabilir, denilmiştir. Ancak hadiste geçen "sadakana dönme" beyânı Hz.

Ömer'in atı vakfetmediğine delil gösterilmiş: "Eğer vakfetmiş olsaydı, dönmemesine sebeb onu gösterirdi" denilmiştir.
Bir kimsenin vermiş olduğu sadakayı aynı şahıstan satın almasının hükmüne gelince, cumhur bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda Nevevî şöyle demektedir: Bu hadisteki yasaklama kerâhet-i tenzihiy-ye içindir. Bundan dolayı bir malı sadaka, zekât, keffâret ve adak gibi ibâdet niyyeti ile veren bir kimsenin aynı malı aynı şahıstan satın alması mekruhtur. Hibe veya başka bir yolla onu kabul edip kendi iradesiyle mülkiyetine geçirmesi de yine öyledir. Ama irâde dışı sayılan miras gibi bir yolla o malın mülkiyetine geçmesi mekruh değildir. Ayrıca sadaka olarak verilen o malı alan şahıs, onu bir başkasına satsa veya devretse sonra sadakayı veren kimse onu o üçüncü şahıstan satın alsa bu, mekruh değil, caizdir. Bizimle cumhurun görüşü budur. Bazı âlimlere göre kişinin vermiş olduğu sadakayı verdiği şahıstan satın alması haramdır. Onlar hadisteki nehyin hürmet ifade ettiğini ileri sürmektedirler.
İbn Battal da: "Âlimlerin çoğu Ömer (r.a.) hadisine dayanarak kişinin vermiş olduğu sadakayı satın almasını kerih görmüşlerdir. Mâlik, Kûfe âlirnleri ve Şâfiînin görüşü de budur. Sadaka farz olsun, nafile olsun, hüküm aynıdır. Bir kimse sadakasını satın alsa bu satış bozulmaz ama evlâ olan buna yanaşmamaktır. Kişinin verdiği yemin keffâreti de aynı hükme tabidir. Kişinin vermiş olduğu sadaka sonradan kendisine miras yoluyla intikal ederse, onun kendisi için helâl olduğu hususunda âlimlerin icmai vardır" demiştir.
Kişinin verdiği sadakayı satın almasının mekruh olmasının hikmeti şudur: Sadakayı alan şahıs olur ki, sadakayı verene fiyatta müsamaha edip değerinden daha düşük bir değerle satar. Zira sadakayı verenin ona bir iyiliği olmuş ona karşılık olsun diye malı değerinden düşük bir fiyatla vermesi muhtemeldir. Bu durumda sadaka sahibi malın değer farkını geri almış, sadakasına -kısmen de olsa- dönüş yapmış olur. Bu ise aynı zamanda sadakayı satanın bir miktar zarar etmesi demektir.[1114][114]

Bazı Hükümler

1. Allah yolunda sadaka vermek, savaş için gâzilere yardım etmek meşrudur.
2. Kişinin aldığı sadakayı bir başkasına satması caizdir.

3. Kişinin verdiği sadakayı satın alması -hadisin zahirine göre- haramdır. Bundan dolayı İbnu'I-Münzîr: "Sadaka verip de sonra onu satın almak mevcut nehyden dolayı hiç kimseye caiz değildir. Bu sebeple satışın fasit olması gerekir. Ancak bu satışın caiz oluşu hususunda icmâ varsa, diyecek bir sözümüz yoktur" demiştir.
Cumhura göre buradaki nehy, kerâhet-i tenzihiyye içindir. Bundan dolayı kişinin verdiği sadaka veya zekâtı doğrudan doğruya verdiği şahıstan satın alması haram değildir. Cumhurun buna delili 1635 no'lu hadistir ki, onda kişinin satın aldığı sadakanın kendisine helâl olduğu belirtilmektedir.
Bazı âlimler 1635 no'lu hadisi farz, Ömer (r.a.)'in hadisini de nafile sadakaya hamletmek suretiyle iki hadisin arasını bulmaya çalışmışlardır.
Kişinin verdiği sadakayı miras yoluyla alması bi'1-ittifak caizdir. Bunun delili de 1656 no'lu hadistir.[1115][115]

11. Köle Zekâtı

1594. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kölenin fıtır sadakası hariç, at ve kölede zekât yoktur."[1116][116]

Açıklama

Bu hadis, at ve kölelerin zekâta tâbi olmadığını söyleyenlerin delillerinden birisidir. Zekâta tâbi olduğunu söy leyenlere göre bu hadîsteki "aftan maksat, savaş atıdır. Ebû Zeyd ed-Debûsî, "el-Esrâr" adlı kitabında şöyle demektedir: "Zeyd b. Sabit, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği (1595 no'lu) hadisi duyunca dedi ki:
"Hakikaten Resûlullah (s.a.) böyle buyurmuştur. Bu doğrudur. Fakat bununla Resûlullah (s.a.) gazinin atını kastetmiştir. Böylece müslü-man gazilerin atlarını zekâttan istisna etmiştir". Ebû Zeyd devamla der ki: "Bu gibi şeyler, ictihad yoluyla bilinemeyeceğinden dolayı Zeyd'in bu sözünün merfu olduğu -yani Resûlullah (s.a.)'den duyulduğu- sabit olmaktadır."
Ahmed b. Zenceveyh el-Emvâl adlı eserinde Ali B. Hasan tarikiyle Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Abbas'a atın zekâta tâbi olup olmadığını sordum da şöyle dedi: "Allah yolunda savaşan kişinin atında zekât yoktur."

Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köleler, âlimlerin ittifakıyle zekâta tâbidir. Yalnız Zahirîler bu ve bunun gibi hadislerin zahirine göre hükmederek ticâret için olan at ve kölelerin zekâta tâbi olmadığım söylemişler.
Binek atı ile hizmetçi kölenin zekâta tabi olmadığı hususunda da ittifak vardır. Diğer at ve köleler hakkında ihtilâf edilmiştir. İlgili malumat ayrıntılarıyla 1574 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.
Bu hadis ayrıca kölenin fıtır sadakasının verilmesinin vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Sadakası Efendisine vâcibtir. Tafsilatı 1661 no'lu hadiste gelecektir.[1117][117]

1595. ...Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.): "Müslümana kölesinden ve atından dolayı zekât yoktur" buyurmuştur.[1118][118]

Açıklama

Tirmizî, "âlimler Ebû Hüreyre'nin bu hadisi ile amel etmişlerdir. Otlaklarda otlayarak beslenen atlarla hizmet
için kullanılan kölelerin zekâta tâbi olmadığını söylemişlerdir. Ticâret için olanlar ise, üzerinden bir sene geçince kıymetleri üzerinden zekât verilir," demiştir. Tirmizî'ye göre bu hadis hasen-sahihtir.
At ve kölelerin zekâtı ile ilgili ayrıntılı malumat 1574 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.
Bu hadis aynı zamanda kâfirlerin dünyada namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimlerin delillerinden birisidir. Zira hadisteki "müslüman" kelimesi boşuna buyrulmamıştır. Bu konuyla ilgili hükümler için isteyen 1567 ile 1584 no'lu hadislerin açıklamasına müracaat etsin.[1119][119]

12. Ekinin Zekâtı

1596. ...Salim b. Abdullah, babası Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:.
Resûlullah (s.a.); "Yağmur, nehirler ve pınarların suladığı veya ba'l olanda (yani sulanmayıp, damarları ile yer altından su emenlerde) öşür vardır.

Kovalarla veya deve ile sulananda yarım öşür ardır" buyurdu.[1120][120]

Açıklama

Semâ kelimesi hakikatte gök anlamında kullanılmaktadır. Burada ise, mecazen yağmur anlamında kullanılmıştır.
Uyun kelimesi, ayn kelimesinin çoğuludur. Ayn, pınar demektir.
"Ba'l" kelimesinden maksat, sulanmaksızın damarları ile yer altından su emen ekindir.
Sevânî kelimesi, sâniye'nin çoğuludur. Sâniye'nin asıl mânâsı, sulamak için üzerinde su taşman devedir. Bu kelimenin büyük kova (varil) mânâsına geldiğini söyleyenler de olmuştur.
Nadh kelimesi de aslında ekini sulamak için deve ile su taşımaktır. Bu amaçla su taşıyan deveye 'nâdıh" denilmişse de, daha sonra bu kelime, her deveye isim olmuştur. Ancak şu var ki el-Menhel yazarının ifâde ettiği gibi "sevanî" ve "nadh"tan maksad, ekinin sulanmasında kullanılan her türlü âlettir.
Bu hadisten anlaşıldığına göre yağmur, ırmak, pınar ve buna benzer sularla sulanıp yetişen veya susuz yetişen ekinlerin zekâtı onda birdir.
Hayvan, dolap, kova ve benzeri âletlerle sulanarak yetişen ekinlerin zekâtı da yirmide birdir.
Ebû Hanîfe, bu hadisin zahirî anlamıyla amel ederek, yerden çıkan mahsûlün az olsun çok olsun, zekâta tabi olduğuna hükmetmiştir.
İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b.Hanbel, Ebû Yûsuf ve Muhammed ise, "Beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur" hadis-i şerifiyle amel ederek yerden çıkan mahsulün zekâta tâbi olması için en azından beş vesk olması lâzım geldiğini söylemişlerdir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.[1121][121]

Bazı Hükümler

1. Yağmur, nehir, pınar vb. sularıyla sulanan ve-ya sulanmaya ihtiyacı olmayan mahsulün zekatı onda birdir.
2. Hayvan, dolap ve âletlerle sun'î şekilde sulanan mahsulün zekâtı yirmide birdir.

3. Hadisin zahîrî mânâsına göre yerden çıkan mahsulün miktarı ne olursa olsun, zekâta tâbidir. Ebû Hanife, bu görüştedir.
Cumhura göre ise, beş vesk olmadıkça zekâta tâbi değildir.
4. Hadisin zahirî mânâsına göre yerden çıkan bütün bitkiler zekâta tabidir. Ebû Hanife ve Züfer, bu görüştedirler. Onlara göre gelir sağlamak amacıyla ekilen bitkilerin hepsi zekâta tâbidir. Dolayısıyla dere boylarında biten kamış, odun ve ot gibi kendiliğinden biten ve örfen verim amacıyla yetiştirilmeyen bitkiler zekâta tâbi değildirler.
Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre kendiliğinden bir yıl kalabilen bitkiler zekâta tâbidir. Binaenaleyh meyve ve sebzelerde zekât yoktur. Bunların delili Tirmizî, Hâkim ve Dârekutnî'nin değişik senetlerle rivayet ettikleri "Meyve sebze gibi yeşilliklerde zekât yoktur" hadisidir. Tirmizî bu hadisi naklettikten sonra senedinin sahih olmadığını ve bu konuda Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen sahih hadis bulunmadığını ancak âlimlerin meyve ve sebzelerin zekâta tâbi olmadığım benimsediklerini söyler. Her ne kadar bu hadisin senedleri zayıf ise de, değişik varyantları biribirlerini te'yid etmektedir.
Mâlik ve Şafiî'ye göre ekilen ve uzun süre bozulmadan kalabilen buğday arpa, darı, pirinç, mercimek ve nohut gibi, yaşamak için gerekli yiyecek türünden olan hububat zekâta tâbidir. Bu türden olmayan meyve ve sebzeler kimyon, susam, pamuk ve keten tohumu ile biber zekâta tâbi değildir.
Ahmed b. Hanbel'e göre ise, hububat ve meyvelerden kurutulup uzun süre kalabilen ve ölçeklerle ölçülen mahsul zekâta tâbidir. Yaşamak için gerekli yiyecek türünden olması ona göre şart değildir. Dolayısıyle kimyon, susam, pamuk ve keten tohumu, hurma, üzüm, kayısı, incir, badem, ceviz, fındık ve fıstık zekâta tâbidir. Şeftali, armut, elma, kurutulmaya elverişli olmayan kayısı ve incir gibi meyvelerle acur, salatalık, karpuz, kavun, patlıcan, domates ve havuç gibi sebzeler zekâta tâbi değildir.
Hasan el-Basrî, Sevrî ve Şa'bîye göre yalnız buğday, arpa, üzüm ve hurmanın zekâtı vâcibtir. Delilleri şunlardır:
a. Peygamber (s.a.) Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz'i Yemen'e gönderdiği zaman onlara şunu emretmiştir: "(Yerden çıkan mahsullerden) ancak şu dört şeyden zekât alın: arpa, buğday, kuru üzüm ve hurma'. Bu hadisi Hâkim, Dârek.utnî, Taberânî, Beyhakî tahrîc etmiş, ayrıca Beyhakî, ravilerinin sıka olduğunu söylemiştir.

b. Mûsâ b. Talha'run Ömer b. el-Hattâb'tan rivayet ettiğine göre Ömer şöyle demiştir:
"Resûlullah sallellahu aleyhi ve sellem (yerden çıkan mahsullerden) yalnız şu dört şeyin zekâtım vâcib kılmıştır: Buğday, arpa, kuru üzüm ve hurma". Bunu da Dârekutnî tahrîc etmiştir.[1122][122]

1597. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Nehirlerle pınarların suladığı mahsullerde öşür, kova (veya hayvanlarla sulananlarda da yarım öşür vardır."[1123][123]

Açıklama

Ebû Hanîfe, bu ve bundan önceki hadisin umumuyla istidlal ederek yerden çıkan mahsûl az olsun çok olsun zekâta tâbi olduğuna hükmetmiştir. Cumhur ise, Ebû Hanife'nin delil olarak ileri sürdüğü bu iki hadisi "beş veskten az olan mahsûlde zekât yoktur" hadisiyle tahsis etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bundan önceki hadis ile 1559 no'lu hadisin açıklamasına bakınız.[1124][124]

1598. ...Vekî' demiştir ki:
Ba'l yağmur suyundan biten bir bitkidir.
(Ravî) İbnül-Esved de: Yahya b. Âdem'in; "Ebu İyâs el-Esedî'ye "baT'ı sordum da "yağmur suyu ile sulanandır, dedi" dediğini haber verdi.
en-Nadr b. Şumeyl "ba'l, yağmur suyudur," dedi.[1125][125]

Açıklama

Kebûs: Tahumu toprağa gömülüp üstü toprakla örtülen bir bitkidir.
İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye fi garîbi'l-hadîs ve'1-eser adlı eserinde belirtildiğine göre ba'l, damarları ile yer altından su emen ve ne yağmur ne de başka suya ihtiyacı olmayan bitkilerdir.
Kamusta ise ba'l, sulanmayan veya yağmur ile sulanan ağaç ve ekin olarak tarif edilmiştir.
Ba'l ile ilgili bu nakillerden anlaşıldığına göre bu kelime iki manaya hamledilmiştir: Birisi sulanmaya ihtiyacı olmayan bitkiler; diğeri yağmur

suyu ile sulanan bitkilerdir. BaTîn yağmur suyu anlamında kullanılmasına ise iltifat edilmemiştir. Çoğunluk bu kelimeyi birinci anlamında kullanmış ve ilgili hadiste de aynı mânâyı tercih etmiştir. Ayrıca İbn Adî ve el-Ezdî'ye göre Vekî' ile Yahya b. Âdem'in ba'l ile ilgili sözlerini nakleden Hüseyin b. el-Esved, rivayette zayıftır.[1126][126]

1599. ...Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) onu Yemen'e gönderdiği zaman ona şöyle demiştir.
"(Zekât olarak) hububattan hububat, davardan koyun veya keçi, develerden deve ve sığırlardan sığır al."[1127][127]
Ebû Dâvûd dedi ki: Mısır'da bir acûr'u karışladım, on üç karış geldi. Bir de devenin üzerinde ikiye bölünmüş ve iki denk olarak yüklenmiş bir ağaç kavunu gördüm.[1128][128]

Açıklama

Bu hadis bir malın zekâtının kendi cinsinden verilmesinin gerektiği görüşünde olan Şâfiîler ile Hanbelîlerin delillerindendir. Diğer delilleri 1567 no'lu hadistir. O hadiste zekât olarak verilmesi gereken yaştaki deve bulunmadığı takdirde bir yaş büyük veya küçüğü verilip aradaki yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüşle telâfi edilmesi emredilmiştir. Şayet bedelinin ödenmesi kâfi gelseydi, Hz. Peygamber (s.a.) böyle bir takdir yapmazdı.
Ebû Hanîfe'ye göre malın zekâtının kendi cinsinden ödenmesi şart değildir. Binaenaleyh kıymetini vermek caizdir. Delili Sahih-i Buharı* d e geçen Tavûs'un Muâz (r.a.) ile ilgili naklettiği hadistir. Muâz (r.a.) Yemen halkından arpa ve darı yerine zekât olarak elbise istemiş ve bunun mal sahipleri için daha kolay, Medine'deki müstehak sahâbiler için de daha faydalı olduğunu söylemiştir. Ayrıca 1567 no'lu hadisin Şâfülerle Hanbelîlerin lehine değil de Hanefîlerin lehine delil olduğu söylenmiştir. Şöyle ki: Yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüşle telâfi edilmesinin emredilmesi, kıymetinin verilebileceğine delâlet etmektedir. Zira o gün için yirmi dirhem iki koyunun değeri olarak tesbit edilmiştir ki, zaman değiştikçe bu değer değişebilir.

Hanefîler açıklamaya çalıştığımız bu 1599 no'lu hadisi ise, mal sahiplerine kolay olanın gösterilmesine hamletmişlerdir. Dolayısıyla bu hadis kıymetin verilmesinin caiz olmasına engel değildir.
Mâlîkilerden bu konuda zikredilen görüşlerin ikisi de nakledilmiştir.
Ebû Dâvüd, son cümlesinde zekâtı verilen malın bereket ve bolluğunu anlatmak istemiştir.
Bu hadisten her malın zekâtı kendi cinsinden verilmesinin uygun olacağı hükmü çıkarılabilir.[1129][129]

13. Balın Zekâtı

1600. ...Amr b.Şu'ayb, babası vasıtasıyla dedesinin şöyle dediğini rivayet etti:
Mut'ân oğullarından olan Hilâl, Resûlullah (s.a.)'e arılarının (balının) öşrünü getirdi ve Selebe denen vadiyi kendisine koru olarak tahsis etmesini istedi. Resûlullah (s.a.)da o vadiyi ona koru olarak tahsis etti. Ömer b. el-Hattâb halife olunca, Süfyan b. Vehb Ömer b. el-Hattâb'a o vadinin durumunu sormak için mektup yazdı. Ömer de (cevaben) şunları yazdı:
"Resûlullah (s.a.)'a anlarının (balının) öşrünü ödediği gibi sana da öderse, Selebe'yi ona koru olarak tahsis et! Aksi takdirde o (arılar), yağmur(la biten bitkilerden geçinen) sinek gibi (sahipsiz)dir. İsteyen onların balını yer."[1130][130]

Açıklama

Mut'ân, bir kabilenin adıdır.
Ebû Hanîfe, Ahmed b.,Hanbel ve İshak bu hadisle istidlal ederek balda öşrün vâcib olduğunu söylemişlerdir. Tirmizî, bu görüşü âlimlerin çoğundan nakletmiştir. Bu görüş aynı zamanda Hz. Ömer, İbn Abbâs, Ömer b. Abdülaziz, Ebû Yûsuf ve Muhammed'den de rivayet edilmiştir. Ancak Ebû Hanife bal öşür arazisinde elde edilmişse miktarı ne olursa olsun zekâta tâbidir derken, Ebü Yûsuf miktar tayinine gitmiştir. Ondan rivayet edilen bir kavle göre balın en azından beş yüz Irak rıth olması gerekir. Diğer kavle göre balın, arpa gibi ölçülen en ucuz hububattan beş vesk değerinde olması gerekir.
Muhammed'e göre bal, 180 Irak rıtlı olunca zekâta tabi olur.

Ahmed b. Hanbel ile Zübri'ye göre miktarı 160 Irak rıthdır. Daha az ise zekâta tâbi değildir.

Mâlik, Şafiî, İbn Ebî Leylâ, İbnü'l-Münzir ve Sevrî'ye göre balın miktarı ve arazisi ne olurstf olsun, zekâta tabi değildir. Bu görüş Hz.Ali, İbn Ömer b. Abdülaziz'den de rivayet edilmiştir. İbn Abdi'1-berr, bu görüşün cumhurun görüşü olduğunu söylemiştir. Bunlara göre bal, hayvandan elde edilip sıvı olması yönünden hayvan sütüne benzer. Süt, zekâta tâbi olmayınca bu da zekâta tâbi değildir. Nakli delilleri ise, şunlardır:

a. Mâlik'in Muvatta'da Abdullahb. Ebi Bekr b. Hazm'dan rivayet ettiğine göre Abdullah şöyle demiştir:

Ömer b. Abdülaziz'den Minâ'da iken babama bir mektup geldi. İçinde ona bal ile atlardan zekât îalmaması emredilmişti!.

b. Abdurrezzak ile İbn Ebî Şeybe'nin Sahîh senetle İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'den rivayet ettiklerine göre şöyle demiştir:

Ömer b. Abdülaziz beni Yemen'e âmil olarak gönderdi. Orada balın öşrünü almak istedim de el-Muğîre b. Hakîm es-San'anî: "Balda zekât yoktur" dedi. Bunun üzerine durumu Ömer b. Abdilaziz'e yazdım,verdiği cevapta: "el-Muğîre doğru söylemiş, o güvenilir bir kişidir. Filhakika balda zekat yoktur" dedi.

Bunlar balda öşrün vâcib olduğunu söyleyenlerin ileri sürdükleri (1600 no'lu) Hilâl hadisini şöyle yorumlamışlardır:

Bal sahibi vadinin kendisine tahsis ve himaye edilmesi karşılığında bağışta bulunmuştur. Bunun delili, Abdurrezzak'in Musannef inde İbn Cü-reyc'ten Rivayet ettiği eserdir. O eserde HilâPin Resûlullah (s.a.)'a takdim etmiş olduğu balın öşür değil de hediye olduğu açıkça belirtilmiştir.

el-Menhel yazarı bu konuyla ilgili görüş ve delilleri zikrettikten sonra şöyle der:

Balın zekâta tâbi olduğuna delâlet eden hadislerin hepsi hakkında bazı söylenti ve şüpheler var. Nitekim İbnü'l-Münzir: "Balda zekâtın vâcib oluşuna dâir ne sıhhati sabit bir hadis ne de icmâ' vardır. Bundan dolayı onda zekât yoktur" der. Buharî de Tarih adlı eserinde: "balda zekâtın vâcib oluşu hakkında sahih bir hadis yoktur" demekle aynı şeyi te'yid etmiştir. Tirmizî de bu görüştedir.[1131][131]

1601. ...Abdurrahman b. el-Hâris el-Mahzûmî; "Babam bana Amr b. Şuayb'dan o da babası vasıtasıyla dedesinden; Şebâbe'nin, Fehm kabilesinin bir kolu olduğunu rivayet etti" dedi ve bir önceki hadisin benzerini zikretti. Ayrıca dedi ki: "Her on tulumdan bir tulum (zekât verilecek)" bir de (Süfyan b. Vehb yerine) Süfyan b. Abdillah es-Sakafî, dedi. "(Ömer bi el-Hattâb) onlara iki vadi himaye ediyordu" dedi ve şunu ilâve etti: "Resûlullah (s.a.)'a ödediklerini Ömer b. el-Hattâb'a ödediler. O da onlara o iki vadilerini himaye etti.[1132][132]

Açıklama

Şebâbe, Fehm kabilesinin bir kolu olup iyi balıyla meşhur olmuştur.
Bir önceki hadisin senediyle bu hadisin senedi Amr b. Şuayb'da birleşiyor. Bir önceki hadisi Amr b.Şuayb'dan Amr b. el-Hâris el-Mısrî rivayet etmişken bu hadisi yine Amr b. Şuayb'dan ama bu sefer el-Hâris el-Mahzûmî, ondan da oğlu Abdurrahman rivayet etmiştir.
Bu hadis bir önceki hadisin benzeri olmakla beraber aralarındaki farklar şunlardır:
a. Bir önceki rivayette "Şebâbe, Fehm kabilesinin bir koludur" ifâdesi yok.
b. Bir önceki rivayette "her on tulumdan bir tulum" ifadesi yok.
c. Bir önceki rivayette Hz. Ömer (r.a.)'e mektup yazan zatın adı Süfyan. b. Vehb diye geçmektedir. Bu rivayette ise, Süfyan b. Abdillah es-Sakafî diye geçmektedir. el-Menhel yazarının ifâdesine göre doğrusu, bu rivayettir. Zira Süfyan b. Abdillah es-Sakafî Hz. Ömer'in Tâif âmiliydi.
d. Bir Önceki rivayette Hz. Ömer'in onlara bir vadi himaye ettiği belirtilmiş, bu rivayette ise, Hz. Ömer'in onlara iki vadi himaye ettiği belirtilmektedir.
e. Bir önceki rivayette, "Resûhıllah (s.a.)'a ödediklerini Ömer'e de ödediler. O'da onlara o iki vadilerini himaye etti," ifadesi yoktur.[1133][133]

1602. ...Üsâme b. Zeyd'in Amr b. Şuayb'dan, O'nun da babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre "Fehm kabilesinden bir kol..." (Üsâme b. Zeyd bunu bir önceki) el-Muğîre'nin (Abdurrahman b. el-Hâris'ten rivayet ettiği hadisin) mânâsında (rivayet etti) ve dedi ki: "On tulumdan bir tulum

(zekât verilecek)" bir de "onlara iki vadiyi (himaye ediyordu)" dedi.[1134][134]

Açıklama

Bu rivayeti Taberânî, Ahmed b. Salih'ten tahrîc etmiştir. "On tulumdan bir tulum" ifâdesi, Ebû Yûsuf'un,
"balın nisabı, on tulumdur" görüşünü desteklemektedir. Ona göre her tulum elli Irak rıtlıdır. Böylece daha önce belirttiğimiz beş yüz Irak ntlının delili bu rivayetler olmaktadır.[1135][135]

14. Asmadaki Üzümün Miktarını Tahmin Etmek

1603. ...Attâb b. Esîc[1136][136] 'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ağaçtaki hurma tahmin edildiği gibi asmadaki üzümün de tahmin edilmesini ve ağaçtaki hurmanın zekâtı kuru hurma olarak alındığı gibi üzümün zekâtının da kuru üzüm olarak alınmasını emretti.[1137][137]

Açıklama

Hars: ağaçtaki yaş hurma ile asmadaki üzümden ne kadar kuru hurma ile kuru üzüm çıkacağını tahminen tesbit etmektir. Bunun hikmeti şudur: Zekâta müstehak olanların hurma ve üzüm gibi zekâta tâbi meyvelerde bir zekât hakları söz konusudur. Bunun için meyveler toplanmcaya kadar sahiplerinin onlardan yararlanmamaları gerekir. Oysaki onlardan yararlanmaktan men edilmeleri hâlinde zarara uğrarlar. Hem zekât müstehaklarının hem de meyve sahiplerinin zarar etmemeleri için hurma ve üzüm olgunlaşmaya yüz tutunca devlet, bu işten anlayan zekât memurunu göndererek hurma ağaçları ile asmalardan ne kadar kuru hurma ile kuru üzüm çıkacağım takdir eder. Bu tesbitin yapıl-masıyle meyve sahipleri, meyvelerden istedikleri gibi yararlanabilirler. Daha sonra meyveler devşirilince memurun o takdirine göre zekâtları, kuru hurma ve kuru üzüm olarak verilir.
Bu hadis harsın meşru olduğuna delâlet etmektedir. Âlimlerin çoğunun görüşü de budur. Mâverdî der ki: "Harsın meşru oluşuna delil, kavli ve fiîli

sünnettir. Attâb'ın hadisi kavlî, Buhârî'nin hadisi de fiilîdir. Aynı zamanda Resûlullah (s.a.)'ın hars memurları vardı."

Attâb'ın hadisinden maksat, bu (1603 no'lu) hadistir. Buhârî'nin hadisi ise şudur: "Ebû Hamid es-Sâidî'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (s.a.) ile beraber Tebûk gazvesine katıldık. Resûlullah (s.a.) Kura vadisine gelip de bir kadım bahçesinde görünce ashabına: "tahmin edin" dedi. Resülullah (s.a.)'da on veskin takdirini yaptı."

Harsın hüküm ve hangi meyveler için meşru kılındığı hakkında ihtilâf edilmiştir:

a. Mâlik'e göre hars sadece üzüm ve hurmada vâcibtir. Diğer meyvelerde hars yoktur. Şureyh, Ebû Cafer ve bazı zahirîlerin de görüşü budur. Delilleri, hars ile ilgili bu ve bundan sonraki hadislerdir. Resülullah (s.a.)'in söz konusu hadislerdeki emrinin vücûb ifâde ettiğini söylemişlerdir.

b. Şafiî ve Hanbelîlere göre hars, sadece üzüm ve hurmada vardır. Hükmü sünnettir. Bunlar da aynı delilleri ileri sürmüşlerdir. Söz konusu emri, sünnete hamletmişlerdir.

c. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre hars caiz değildir. Delilleri şunlardır:

1. Hars zan ve tahminden ibarettir.

2. Tahâvî'nin rivayet ettiğine göre Câbir (r.a.) şöyle demiştir: "Resülullah (s.a.) harstan nehyetti."

3. Harsın meşru oluşu ile ilgili bu ve bundan sonraki babta vârid olan hadisler, faiz haram kılınmadan önceki zamana aittirler. Sonra neshedilmişlerdir.

Harsın meşru oluşunu söyleyen âlimler ise, bunlara şöyle cevab vermişler:

Hars Resülullah (s.a.)'ın hayatı boyunca devam etmiştir. Hz. Ebû Bekir (r.a.) ile Hz. Ömer'in uygulamaları bunun apaçık bir delilidir.

Hattâbî, "Ashâb-ı Kiramın hepsi harsı caiz görmüşlerdir. Uygulamaları da buna göredir. Onlardan buna muhalefet eden bir kimsenin olduğu duyulmamıştır" demiştir.

Hadisteki "zekâtları kuru hurma ve kuru üzüm olarak alınır" ifâdesinden anlaşıldığına göre hurma ve üzümün zekâtı kurutulduktan sonra verilir. Bunlardan kurutulmaya elverişli olmayanlarına gelince Ebû Hanife'ye göre miktarı ne olursa olsun, diğer meyveler gibi zekâtı yaş veya kıymet olarak verilir.

Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre bunlar zekâta tâbi değildir. Çünkü kendiliğinden bir yıl kalamayan meyvelerde onlara göre zekât

yoktur.[1138][138]
Mâlikîlere göre ise kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm, satılırsa, zekâtı bedelinden verilir. Satılmazsa olgunlaştığı günkü kıymetine göre verilir. Meyve olarak verilemez.
Şafiî ve Hanbelîlere göre kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm de zekâta tâbidir. Zekât memuru zekâtını o meyveden alıp müstehaklanna verebildiği gibi meyveyi satıp bedelini de verebilir.
Ebû Davud'un bir sonraki hadiste belirttiği gibi;
Sâid b. el-Müseyyeb, Attâb'a yetişmediği için bu (ve bir sonraki) hadisin senedinde inkıta' vardır. el-Münzirî, "Senedin inkitâı açıktır. Zira Saîd, Ömer (r.a.)'in hilâfetinde doğmuştur. Attâb da Ebu Bekir (r.a.)'in vefat ettiği gün vefat etmiştir" der.[1139][139]

Bazı Hükümler

1. Üzüm ve hurmanın zekâtı, tahmin edilerek takdir edilmelidir.
2. Hurmanın zekâtı kuru hurma, üzümün zekâtı da kuru üzüm olarak verilmelidir.[1140][140]

1604. ...Muhammed b. Salih et-Temmâr, İbn Şihâb'dan aynı senet ve mana ile (bir önceki hadisi) rivayet etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Saîd (b. el-Museyyeb) Attâb'dan herhangi bir şey duymamıştır.[1141][141]

15. Ağaçtaki Meyvenin Miktarını Tahmin Etmek

1605. ...Abdurrahman b. Mesûd'dan; demiştir ki: Sehl b. Ebî Hasme meclisimize geldi ve şöyle dedi:
Resûlullah (s.a.) bize şunu emretti: "(Ağaçlardaki meyvelerin miktarını) takdir ettiğiniz zaman (olgunlaştıktan sonra onları) toplayın ve üçte birini bırakın. Eğer üçte birini bırakmazsanız veya (onu bırakmayı uygun) bulamazsanız, dörtte birini bırakın."[1142][142]
Ebû Dâvûd dedi ki: Tahmin eden (memur) üçte bîrini, işçilik için bırakır.[1143][143]

Açıklama

sözü şerhlerde birkaç şekilde açıklanmıştır:
1. Zekât memuru ağaçlardaki meyveleri takdir edip zekât miktarını öğrendiğiniz zaman, onlardan istediğinizi koparabilirsiniz. " = koparın" emri ibaha içindir.
2. Ağaçlardaki meyveleri takdir ettiğiniz zaman sahiplerine onlardan koparmalarına müsaade edin.
3. Ağaçlardaki meyveleri takdir edip sonra sahipleri onları topladığı zaman zekâtını alın. "kopardılar, topladılar" fiili, mazidir; fi'lü'ş-şart'ın üzerine atfedilmiştir. Cevabü'ş-şart ise, mahzuftur.
4. kelimesi, bazı nüshalarda “alın" şeklinde geçmektedir. Anlamı: Ağaçlardaki meyveleri takdir ettiğiniz zaman olgunlaşınca zekâtını alın.
“üçte birini bırakın" ifâdesi de şöyle yorumlanmıştır:
a. Meyvelerin üçte birini sahiplerine bırakın, zekâtını almayın. Çünkü bir kısmı çürümekte ve kuşlar tarafından yenilmektedir. Meyvelerin tümünün zekâtı alınacak olursa sahipleri zarar eder.
Ahmed b. Hanbel ile İshak bu görüştedirler.
b. Meyvelere düşen zekâtın üçte birini bırakın. Sahibi onu akraba ve komşularına bizzat kendisi zekât olarak versin ki, ayrıca onlara bir şey vermek mecburiyetinde kalıp da zarar etmesin. Mâlik, Süfyân ve Şafiî bu görüştedirler.
Zekât memuru, meyve sahibi ile meyvenin durumuna göre ya üçte biri ya da dörtte birini bırakır.
Bu hadis de bir önceki hadis gibi harsın meşru olduğuna delâlet etmektedir. Ancak senedindeki Abdurrahman b. Mesûd hakkında bazı söylentiler

vardır. Hâkim, hars ile ilgili diğer hadislerin bu hadisi kuvvetlendirdiğini, dolayısıyla isnadınının sahih olduğunu söylemiştir.
ifadesi,bazı nüshalarda yoktur.Harefe kelimesi, meyveyi koparıp toplayan kişi anlamına gelen "hârif" kelimesinin çoğuludur.[1144][144]

Bazı Hükümler

1. Hars yani ağaçtaki meyvenin miktarının tahmin edilmesi meşrudur.
2. Fakirlerin hakları gözetilmelidir.
3. Meyvelerin üçte biri veya dörtte biri sahiplerine bırakılmakla onlara şefkat gösterilmiştir. Mal sahiplerine güzel muamelede bulunmak da teşvik edilmiştir.[1145][145]

16. Ağaçtaki Hurmanın Miktarı Ne Zaman Tahmin Edilir?

1606. ...Âişe (r.a.)'den; Hayber'in durumunu anlatırken şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) Abdullah b. Revâha'yı[1146][146] yahudüere gönderirdi de o, hurma olgunlaşınca ondan yenmeden önce miktarını tahmin ederdi.[1147][147]

Açıklama

Hayber'in durumundan maksad, onun fethinde meydana gelen olaylardır.
Hayber, Medine-i Münevvere'nin kuzeyinde 70 km. uzaklıkta bulunan bir bölgenin adıdır. Kale ve hurma bahçeleriyle meşhur olan bu bölge hicri VII. yılda fethedilmiştir. Hz. Peygamber Hudeybiye seferinden döndükten sonra oraya sefer düzenlemiş kalelerini fethetmiş en son kaleyi de fethetmek Ali (r.a.)'ye müyesser olmuştur.
İbn Mâce'nin bu hadisin mânâsına yakın İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a.)'in Heyber'i fethettikten sonra toprağının işletilmesinin yahudilere verilmesi ve toplanan meyvenin yarısının onlara bırakılması üzerine anlaştığı ayrıca hurmaların toplanma zamanı gelince Abdullah b. Revaha'yi hars için onlara gönderdiği bildirilmektedir.[1148][148]

Bazı Hükümler

1. Hars yani ağaçtaki meyvenin miktarının tahmin edilmesi meşrudur.
2. Hurmanın hars vakti, olgunlaşmaya başladığı zamandır.
3. Hars işinde haber-i vâhid yani işin ehli ve güvenilir tek bir memurun verdiği haber kâfidir. Mâlikîler, Hanbelîler ve bir grup Şâfiîler bu görüştedirler. Şâfiîlerden bir başka grup iki kişinin olması lâzım geldiğini söylemişlerdir.[1149][149]

17. Zekât Olarak Verilmesi Caiz Olmayan Meyveler

1607. ...Ebu Ümâme b. Sehl, babasının şöyle dediğini haber vermiştir:
Resûlullah (s.a.) zekâtta âdi ve ufak hurmaların alınmasını yasakladı.[1150][150]
Zührî dedi ki: Peygamber (s.a.)'in yasakladığı bu hurmalar Medine hurmasının iki çeşididir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Ebu'l-Velîd, Süleyman b. Kesir -Zuhri senediyle merfu' olarak rivayet etmiştir.[1151][151]

Açıklama

Cu'rûr, çok âdi bir hurmanın adıdır. Levnu'l-Hubeyk ise, oldukça ufak âdi bir hurmadır.
Zûhrî'nin ifâdesinde bu iki çeşit hurmanın Medine-i Münevvere hurmasından olduğu bildirilmektedir. Levneyn kelimesinden iki çeşit kast edilmiş olup mahzuf bir fiilin mefûlu veya "Cu'rûr ile levnu'l-hubeyk"ten bedeldir.
Peygamber (s.a.)'in bu nehyinden mal sahibinin iyi hurmanın yerine âdisini vermesinin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum zekâta tabi olan diğer mallarda da aynıdır.
Ebû Dâvûd bu hadisin Ebu'l-Velîd tarafından rivayet edildiğini söylemekle onun muttasıl olarak rivayet edildiğine işaret etmiş olmaktadır. Dârekutnî de onu muttasıl olarak rivayet etmiştir.[1152][152]

1608. ...Avf b. Mâlik'ten; demiştir ki: -Resûlullah (s.a.) elinde bir asâ ile yanımıza mescide girdi. Bizden bir adam (zekât olarak getirdiği) âdi bir kuru hurma salkımı asmıştı. Resûlullah (s.a.) asâ ile hurma salkımını dürttü ve şöyle buyurdu:

"Bu zekâtın sahibi dileseydi, bundan iyisini zekât olarak verebilirdi. Bu zekâtın sahibi kıyamet günü âdi kuru hurma yiyecektir.”[1153][153]

Açıklama

Kına, hurma salkımı anlamına gelmekte ve "kana, kmv, kunv." şeklinde de ifade edilmektedir. "Haşef" ise âdi-bozuk kuru hurmadır.
İbn Mâce'nin el-Berâ b. Âzib'ten rivayet ettiği bir hadiste57 Mescid-i Nebevî'nin içindeki iki direk arasına gerilen bir ipe zekât hurma salkımları asıldığı ve fakirlerin onlardan yediği bildirilmektedir. îşte böyle zekât olarak getirilip asılan hurma salkımlarının âdi-bozuk olduğunu gören Resûlullah (s.a) normal hurmadan zekât verebildiği halde âdi hurmadan zekât veren adama ceza olarak âhiret gününde âdi-bozuk hurma yedirileceğini bildirmiştir.
Bu hadis, malın âdisini zekât olarak vermenin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Ancak 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçtiği gibi şayet malın hepsi âdi ve kötü ise, ondan zekât verilebilir.[1154][154]

18. Fıtır Sadakası

1609. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını oruçluyu faydasız ve müstehcen söz ve fiillerden temizleyici, fakirlere de yiyecek olmak üzere farz kıldı. Kim onu bayram namazından önce verirse, o kabul olunmuş bir zekâttır. Kim de onu bayram namazından sonra verirse, o sadakalardan bir sadakadır.[1155][155]

Açıklama

Fıtır oruç açmaktır. Şevval ayının ilk günü olan Ramazan bayramının birinci gününde oruç tutulmayıp iftar edildiği için ona fıtır günü, o gün verilmesi gereken sadakaya da fıür sadakası denilmiştir. Buna "fıtır zekâtı, fitre, oruç sadakası, Ramazan sadakası ve baş zekâtı" da denilmektedir. Fıtır kelimesi, orucun zıddı olarak İslâm'dan önce kullanılmışsa da terkib olarak İslâmdan sonra kullanılmış, dinî bir ıstılahtır.
Istılahta fıtır sadakası, belirli bir surette zekât müstehaklarına verilen bir miktardır.

Fıtır sadakası Ramazan orucunun farz kılındığı yıl olan hicrî II. yılda meşru kılınmıştır. Oruç Şaban ayında, fıtır sadakası da Ramazan bayramından iki gün önce vâcib olmuştur.
Hadiste geçen diğer kelimelere gelince:
Lağv: Faydasız söz ve fiildir.
Refes; müstehcen ve pis sözlerdir. Cinsî münâsebet anlamında da kullanılmaktadır. Ancak burada kast edilen mana birincisidir.
kelimesini cumhur, "Farz kıldı" anlamında kabul ederken Hanefîler, onu dildeki hakiki mânâsı olan "tayin ve takdir etti" anlamına almış ve fıtır sadakasının farz değil, vâcib olduğunu söylemişlerdir.
Ibn Abdilberr bu konuda şöyle demektedir:
"ibn Ömer hadisindeki (1611 ve 1612 no'lu hadisler) kelimesinin, iki manaya ihtimâli vardır:
a. Dini bir ıstılah olarak "farz kıldı" mânâsı,
b. Dildeki asıl mânâsı olan "takdir etti" anlamı. Buna göre hadisteki ilgili cümlenin mânâsı "Resûlullah (s.a,) fıtır sadakasının miktarını takdir ve tayin elti" oluyor. Ancak bence birinci ihtimal olan vücub manası ikinci ihtimal olan takdir mânâsından daha kuvvetlidir. Çünkü farz kelimesi kullanıldığı zaman dinde ondan vücûb mânâsı kast edilmektedir. Bu kelimenin başka manaya alınması ancak icma' ile olabilir. Halbuki hadisteki farzı vâcib manasından ayıran ve fıtır sadakasının vâcib (farz) olmadığına delâlet eden bir icma' yoktur."
İbn Dakiki'1-İyd de bu manaya yakın bir açıklamada bulunuyor ve diyor ki:
"İbn Ömer hadisindeki farzın lügatte asıl manası takdirdir. Bilâhere dinde vücub manasına nakledilmiştir. Doiayisıyle farzı vücûba hamletmek, asıl mânâsı olan takdire yormaktan daha doğrudur. Farzı takdir mânâsına hamlederek fıtır sadakasının sünnet olduğunu söylemek yanlıştır."
Cumhura göre farz ile vâcib aynı şey olup kat'î veya zannî bir delil ile yapılması kesinlikle istenen şeydir. Binaenaleyh fıtır sadakası, zekât gibi farzdır.
Hanefîlere göre ise, farz ve vâcib ayrı şeylerdir. Sübût ve'delâleti kat'î olan bir delil ise sabit olana farz; sübut veya delâleti zannî olan bir delil ile sabit olana da vâcib denir. Fıtır sadakası, haber-i vâhid ile sabit olduğu için delili, zannîdır. Doiayısıyle fıtır sadakası vâcibtir, farz değildir.
İbn Uleyye ile Ebu bekr b. Keysân el-Esamm'a göre fıtır sadakası, zekât farz kılınmadan önce farzdı. Zekâtın farz kılınmasıyla farziyyeti

neshedilmiştir. Delilleri Nesâî, İbn Mâce'nin Kays b. Sa'd'den rivayet ettikleri şu hadistir:
"Rasûîuîlah (s.a.) zekât farz olmadan önce bize fıtır sadakası vermemizi emretti. Sonra zekât emri inince, bize ne emretti, ne de men'etti. Biz onu vermeye devam ediyorduk."[1156][156]
Ancak, "bunda fıtır sadakasının neshedildiğine delâlet eden bir delil yoktur. Çünkü daha önce verilmiş olan emir ile yetinilmiş olma ihtimali vardır. Ayrıca bir farzın inişi, başka bir farzın kalkmasını gerektirmez" denilmiş ve- iddiaları reddedilmiştir.
“ = oruçluyu temizleyici" sözündeki "sâim" kelimesi, bazı nüshalarda "sıyâm" şeklinde geçmektedir. Sâim, oruç tutan; sıyâm ise oruç demektir. Buna göre mana "orucu temizleyici" olur.
Hasan el-Basrî, bu hadisin zahirî mânâsına bakarak, fıtır sadakasının sadece oruç tutması farz olanlara farz olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla ona göre çocuklarla deliler için fıtır sadakası gerekmez. Fakat âlimlerin çoğu çocuklarla deliler için de fıtır sadakasının verilmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu sadakanın meşru oluşunun hikmetlerinden biri kusur ve günahlardan arındırmak, diğeri fakirlerin yemek ihtiyacını karşılamaktır. Her ne kadar birinci hikmet mevcut değilse de, ikinci hikmetin varlığı kâfidir. Ayrıca İbn Ömer'in (1612 no'lu) hadisinde ve diğer hadislerde onun küçüğe de büyüğe de farz olduğu bildirilmektedir.
Bayram namazından önce verilen fıtır sadakası, sevabı tam olarak Allah katında makbul olan bir zekâttır. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası ise, sair zamanlarda verilen sadakalar gibidir. Buna göre namazdan sonra verilenin savabı diğerinden azdır. Âlimler bunda ittifak etmişlerdir.
Bu hadisten bayram namazından sonra verilen fıtır sadakasının kabul olmayacağı anlaşılmamalı, onnu da geçerli olduğu hakkında icmâ vardır. Bu konuyla ilgili hükümler bundan sonraki hadisin açıklamasında verilecektir.[1157][157]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası meşrudur. Cumhura göre farz, hanenlere göre vacıbtır.
2. Fıtır sadakasının meşru oluşunun hikmetleri, oruçluyu kusur ve günahlardan arındırmak ve fakirlerin yemek ihtiyaçlarını karşılamaktır.

3. Bayram namazından önce verilmesinin sevabı ondan sonra verilmesinin sevabından daha fazladır.[1158][158]

19. Fıtır Sadakası Ne Zaman Verilir?

1610. ...İbn Ömer (r.a.) den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize fıtır sadakasının, halk bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti.
Nâfi' dedi ki: İbn Ömer onu bayramdan bir veya iki gün önce verirdi.[1159][159]

Açıklama

Bu hadis, fıtır sadakasının vaktinin bayram namazından önce olduğuna delâlet etmektedir. Ancak söz konusu ön-
celik belirli bir zamanla sınırlandınlmadığı için vâcib olduğu vakit hususunda, ihtilâf edilmiştir:
1. Ebû Hanife ve bir rivayete göre Malik: "Fıtır sadakası, bayram sabahı fecrin doğması ile vâcib olur" demişlerdir.
2. Sevrî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk'a göre, fıtır sadakası Ramazan ayının son gününde güneşin batması ile vâcib olur. Mâlik de diğer rivayete göre bu görüştedir.
Buna göre güneşin batmasından sonra ve fecrin doğmasından önce doğan bir çocuk için birinci şıktaki âlimlere göre fıtır sadakasını vermek vâcib, diğerlerine göre vâcib değildir.
Resûlulîah (s.a.)'ın fıtır sadakasının bayram namazına çıkmadan evvel verilmesini emr buyurmaları onun müstehap olan verilme zamanını bildirmedir, dolayısıyla emir, vücûb için değil, istihbâb içindir. İbn Ömer, İbn Abbâs, İbn Ebî Rebâh, İbrahim en-Nehaî, İkrime, Dahhâk, İbn Uyeyne, Mâlik, Şafiî İshâk, Ebû Hanife ve arkadaşları bu görüştedirler. Sahih-i Buhârî sarihi Aynî bu konuda bir ihtilâfın olmadığını söylüyor. Hattâbî de icmâ bulunduğunu bildiriyor.
Fıtır sadakasının bayramdan bir-iki gün önce verilmesinin caiz oluşu hususunda da ashâb-ı kiramın icmâımn bulunduğu bildirilmiştir. Ancak bundan da daha önce verilmesi hakkında ihtilâf edilmiştir:

a. Mâlik, Kerhî ve meşhur kavle göre Hanbelîler: "Bayramdan en çok iki gün önce verilebilir. Ondan da önce vermek caiz değildir" demişlerdir.
b. Bazı Hanbelî alimlere göre ramazan ayının yansından sonra vermek caizdir.
c. Şafiî'ye göre Ramazanın birinci gününden itibaren verilebilir.
d. Hanefîlere göre bunun belirli bir müddeti yoktur. Daha önce istenildiği vakitte verilebilir.
Fıtır sadakasının bayramın birinci gününde bayram namazından sonra verilmesinin hükmüne gelince:
a. Şafiîler, Hanbelîler, bir kavle göre Mâlikîler, Atâ ve İshâk'a göre kerahetle caizdir.
b. Mâlikîlerin meşhur kavline göre caizdir. Ama efdal olan onu namazdan sonraya bırakmamaktır.
c. Hanefîlere göre kerâhetsiz caizdir.
d. Zahirîlere göre haramdır.
Bu sadakayı bayramın birinci gününden sonraya bırakmak ise, dört mezhebe ve âlimlerin çoğuna göre haramdır. Kaza edilmesi gerekir. Hane-fîlerden Hasan b. Ziyâd ile Davud-i Zâhirî'ye göre, kaza edilmesi de mümkün değildir.[1160][160]

20. Fıtır Sadakasının Miktarı Nedir?

1611. ...İbn Ömer (r.a.)den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a) fıtır sadakasını farz kıldı...
Abdullah b. Mesleme, Mâlik'den kıraat yoluyla aldığı rivayette şöyle dedi: "Fıtır sadakası Ramazanda müslümanlardan her hür veya köle, erkek veya kadın üzerine bir sâ' kuru hurma veya bir sâ' arpadır."[1161][161]

Açıklama

îmam Mâlik bu hadisi Abdullah b.Mesleme'ye iki kere rivayet etmiştir. Birinde Mâlik, onu kendisi okuyarak
(tahdîs) diğerinde Abdullah okumuş Mâlik de dinleyip (kıraaten) rivayet etmiş. Hadisin metninde önce birinci rivayet sonra kıraat yoluyla alınan rivayeti verilmiştir. Ancak birinci rivayetin tamamı verilmeyip sadece baş tarafı verilmiştir. Çünkü ikinci rivayetteki ile aynıdır.

Sâ': Dört müdd'e eşit bir ölçektir. Bunda âlimler arasında ittifak vardır. Bir sâ'nın gram olarak hesabı 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir. Bir müdd'ün kaç gram olduğunu bulmak için bir sâ'ın gram tutarını dörde bölmek kâfidir. Şöyle ki:

1. Ebû Hanife, Muhammed ve Irak fıkıhçılarına göre:

Bir sâ" dirhem-i örfi (ei-Menhel yazarına göre 3,12 gr.) ye göre 3,244. Kg. Bir müdd: 3,244:4 = 811 gr.'dır.

2. Şâfiflerle Hanbelîlcre göre:

Bir sâ'dirhem-i örfiye göre 2,140 kg. dır. Bir müdd: 2,140:4-535 gr.dır.

3. Mâlikîlere göre:

Bir sa'dirhem-i örfiye göre 2,130 kg.dır.

Bir müdd: 2,130:4 = 532,5 gr.'dır.

Bu hadisteki ifâdesinin zahirî mânâsına göre her hür ve köle'ye kendi fıtır sadakasını vermesi gerekir. Davud-i zâhirî'nin görüşü budur. Ona göre efendiye, kölesinin farzları edâ etmesini sağlamak vâcib olduğu gibi, fıtır sadakasını vermesi içinde onun çalışıp kazanmasına müsaade etmesi vâcibtir.

Cumhur ise, kölenin fıtır sadakasının bizzat kendisine değil de, efendisine ait olduğunu söylemiştir. Delilleri köle zekâtı babında geçen 1594-1595 no'lu hadislerdir. O hadislerde fıtır sadakası hariç, müslümana kölesinden dolayı zekât gerekmediği bildirilmektedir. Binaenaleyh "her hür veya köle üzerine" ifâdesini "her hür veya köle için" şeklinde anlamışlardır.

Hadisteki "erkek veya kadın üzerine" ifadesinin zahirî anlamına göre, erkeğe fıtır sadakası gerekdiği gibi kadının da evli olsa bile fıtır sadakasını kendisinin vermesi gerekir. Ebû Hanife arkadaşları Sevrî ve İbnu'l-Münzir bu görüştedirler.

Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel el-Leys ve îshak ise, evli kadının fıtır sadakasını nafakasından saymış ve onun kendisine değil de kocasına farz olduğunu söylemişlerdir.

"müslümanlardan" sözü, fıtır sadakası vermesi gereken kişinin müslüman olmasının şart olduğuna, dolayısıyle müslüman olmayana gerekmediğine delâlet etmektedir. Bu hususta âlimler arasında ittifak vardır.

Cumhura göre efendisi kâfir olan müslüman köle için fıtır sadakası vacib değildir. Ahmed b.Hanbel'e göre ise, vâcibtir. Çünkü o köle müslümandır.

Efendisi müslüman olan kafir köle için de fıtır sadakası Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr'e göre vâcib değildir. Çünkü o köle,

müslüman değildir. Ömer b. Abdilazaz, Mucâhid, Said b.Cübeyr, Nehaî, Sevrî, İshak ve Hanefî alimiere göre vâcibtir. Çünkü sadakayı veren köle değil, efendisidir. Efendisi ise, müslümandır.[1162][162]

1612. ...Abdullah b.Ömer'den demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını bir sâ olarak farz kıldı. (Râvi) Ömer b.Nâfi', Mâlik'in (rivayet ettiği bir önceki hadisin) mânâsını zikretti ve "küçüğe ve büyüğe" (sözüyle) "halk bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti" (sözünü) ilâve etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Abdullah el-Umerî'nin Nâf i'den yaptığı rivayette "her müslümana" demiştir.
Said el-Cümehî'nin Ubeydullah'tan, O'nun da Nâfi'den yaptığı rivayette ise Nafi "müslümanlardan" demiştir.
Ubeydullah'tan meşhur olan rivayette "müslümanlardan" (sözü) yoktur.[1163][163]

1613. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını küçüğe, büyüğe, hür ve köleye arpa ve kuru hurmadan bir sâ'olarak farz kılmıştır.
(Râvî) Musa (b. İsmail, buna) "erkeğe ve kadına" kelimelerini ilâve etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Eyyûb ve Abdullah el-Umerî de Nâfi'den rivayet ettikleri bu hadiste * 'erkeğe ve kadına" (sözünü/zikrettiler.[1164][164]

1614. ...Abdullah b. Ömer'den; demiştir ki:
Halk, Resülullah (s.a.) zamanında fıtır sadakasını arpa, kuru hurma, Peygamber arpası ve kuru üzümden bir sâ' olarak verirlerdi.
Nâfi dedi ki:
Abdullah b. Ömer: "Ömer, (Halife) olup buğday çoğalınca yarım sâ' buğdayı o şeylerden bir sâ yerine (bedel) kıldı" dedi.[1165][165]

Açıklama

Süit: Buğdaya benzeyen kılçıksız bir arpa çeşididir.Asım Efendinin Kamus Tercemesi'ndeki beyânına göre, türk-
çede buna "Peygamber arpası" denilmektedir.

Bu hadis fıtır sadakasının arpa, kuru hurma ve kuru üzümden bir sâ, buğdaydan da yarım sâ olarak verildiğine delâlet etmektedir. Bu konu bundan sonraki babta işlenecektir.[1166][166]

1615. ...Nâfi'den; demiştir ki
Abdullah b. Ömer: "Halk, daha sonra yarım sâ buğdayı (o şeylerden bir sa'a) denk tuttular" dedi.[1167][167]
Nâfi' dedi ki:
Abdullah b. Ömer kuru hurma verirdi. Bir sene (beliren hurma kıtlığından dolayı) Medine'liler kuru hurma bulamadılar da arpa verdiler.[1168][168]

Açıklama

"Daha sonra" sözü ile "halkın arpa, hurma ve kuru üzüm vermelerinden sonra" manası kastedilmiştir.
ifadesinde Medine'lilerin o sene hurma mahsûlü alamadıkları ve sadaka olarak vermek için onu bulamadıkları anlatılmıştır.[1169][169]

1616. ...Ebû Saidi'l-Hudrî (r.a.)den; demiştir ki:
Resûlullah (s,a.) aramızda iken biz fıtır sadakasını her küçük, büyük hür ve köle için yiyecekten bir sâ veya keşten bir sâ\ yahut arpadan bir sâ, ya da kuru hurmadan bir sâ veya kuru üzümden bir sâ' olarak verirdik. Bunu (halife) Muâviye hac veya umre yapmak için (Medine'ye) gelip de minberden halka konuşma yapıncaya kadar böyle vermeye devam ettik. Onun halka yaptığı konuşmada şu söz de vardı:
Ben, şam buğdayından iki müddün, bir sâ kuru hurmaya denk olduğu görüşündeyim.
Bunun üzerine halk, bunu (esas) aldı. Ebû Said dedi ki:
Bana gelince yaşadığım müddetçe (hayatımın) sonuna kadar onu (eskisi gibi) vermeye devam edeceğim.[1170][170]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi İbn Uleyye, Abde ve başkaları İbn îshak'tan, o da Abdullah b. Abdullah b. Osman b. Hâkim b. Hizam'dan, o da İyâz'dan, O da Ebû Said'den aynı mânâda rivayet etti. Ve onda bir adam İbn Uleyye'den yaptığı rivayette: "veya bir sâ* buğday" (sözünü) söyledi ki o söz, mahfuz değildir.[1171][171]

Açıklama

"Resûlullah (s.a.) aramızda İken" sözünde Resûlullah (s.a.)'ın onların fıtır sadakası olarak ne verdiklerinden haberdâr olduğunu ve buna itiraz etmediğine işaret edilmiştir. Bu itibarla hadis merfû' hükmündedir.

"Taam" kelimesinin sözlük manası, azık türünden olan yiyecektir. Buna göre bu kelime, buğday, arpa ve hurma gibi yiyecek maddelerinin tümünü kapsar. Hal böyleyken bu kelimeden sonra arpa, hurma, keş ve kuru üzümün zikredilmesi, o devirde yiyecek maddelerini bunlar teşkil ettiği içindir.

Hattâbî bu konuda şöyle demektedir:

"Bazıları söz konusu taamın, buğdaya mahsus bir isim olduğunu söylemişlerdir. Bu hadiste keş, arpa, kuru hurma, ve kuru üzümün zikredilip onların en kıymetli azığı olan buğdayın zikredilmemesi bunun bir delilidir. Eğer bu kelimeden buğday kastedilmemiş olsaydı ayrıca o da zikredilirdi. Bu kelime, mutlak olarak kullanıldığı zaman buğday anlamını ifâde eder ki, "ta'âm çarşısına git" sözünden örfte "buğday çarşısına git" mânâsı anlaşılır."

İbnu'l-Münzir, Hattâbî'nin bu görüşünü reddederek şöyle demiştir:

"Bir arkadaşımız Ebû Said'in hadisindeki "taamden bir sâ" sözünü fıtır sadakasının buğdaydan bir sâ' olarak verildiğini söyleyenlerin lehine delil saymıştır. Fakat bunda yanılmıştır. Çünkü Ebû Said taam kelimesini önce mücmel olarak kullanmış sonra onu keş, arpa, kuru hurma ve kuru üzümle açıklamıştır. Bunu da Buhârî'nin Hafs b.Meysere tarikiyle Ebû Saîd'den rivayet ettiği şu hadisle te'yid etmiştir:

"Peygamber (s.a.) zamanında Ramazan bayramının ilk gününde bir sâ taam verirdik. Bizim taamımız arpa, kuru üzüm, keş ve kuru hurma idi."

Âlimlerin çoğu, bu kelimenin genel mânâsı olan yiyecek anlamında kullanıldığım söylemişlerdir."

kelimesi, Süfyan es-Sevrî gibi âlimler tarafından "kaymağı alınmadan süzülüp kurutulan yoğurttur" diye açıklanmıştır Sahih-i Buharı şârihi Aynî: "Ekit, süzülüp taş gibi katılaştırılan yoğurttur. Bununla yemek pişirilir. Türkçesi "karakurut"tur. Türkmenler arasında ise "kurut" diye anılır" demiştir. Asım Efendi de Kâmûs Tercemesi'nde buna türkçede "keş" denildiğini ifade etmektedir. Süneni Ebû Dâvûd şerhlerinden el-Menhel ile

Bezlu'l-mechûd'da bunun Arapça'daki bir diğer adının "keşk" olduğu bildirilmektedir.
Keş'in fıtır sadakası olarak verilip verilmeyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir. Bu hadise göre verilebilir. Mâlik bu görüştedir.
Şafiî, keş'in fıtır sadakası olarak verilmesini uygun görmemekle beraber, tam bir sâ verilmesi halinde fıtır sadakasının tekrar verilmesinin gerektiğine bir delilin olmadığını söylemiştir.
Hanefîlere göre, keş ancak kıymet itibarı ile verilebilir. Binaenaleyh kıymeti, fıtır sadakası olarak verilen maddelerin kıymetinden az ise, verilmesi caiz değildir. Zira keşden fıtır sadakasının verildiğine dair güvenilir bir delil yoktur.
Hasan el-Basrî'ye göre fıtır sadakasının keşten verilmesi caiz değildir.
İki müddün yarım sâ oluşunda ihtilâf yoktur.
el-MenhePde; "yarım sâ buğdayın bir sâ' arpa, kuru hurma, kuru üzüm ve keş'e denk kabul edilmesi Hz. Muâviye'nin bir içtihadıdır" denilmektedir.
Fıtır sadakasının buğdaydan yarım sâ' olduğunu söyleyen müctehidler bu hadise dayanmışlardır. Ashab-ı Kiramın Hz.Muâviye'nin görüşüne uymaları, icma' kabul edilmiştir. Dolayısıyla Ebû Said'in ona uymaması bu icmâa zarar vermemiştir. Çünkü Ebû Said'in kendi uygulamasını söylemesi, bunun vâcib olduğunu ifâde etmez.
İbn Huzeyme rivayetinde Hz.Muâviye'nin o dönemde halife olduğu, İbn Mâce rivayetinde de Medine-i Münevvere'ye gittiği ve konuşmayı orada yaptığı bildirilmiştir.
Hadiste geçen "bir adamadan maksad, Yakub b.İbrahim ed-Devrekıy'dir.[1172][172]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakasının kuru hurma, kuru üzüm, arpa veya keşten bir sa olarak verilmesi caizdir.
2. Fıtır sadakası, buğdaydan yarım sâ' olarak verilir.
3. Fıtır sadakası küçük-büyük, hür ve köleye vâcibtir.[1173][173]

1617. ...Müsedded'in İsmail'den yaptığı rivayette "buğday" sözü edilmedi.
Ebu Dâvûd dedi ki: Muâviye b. Hişam bu hadisin -Sevrî'den o da Zeyd b. Eşlem 'den, o da îyaz'dan o da Ebû Said'den yaptığı-rivâyetinde

("yiyecekten bir sâ'' yerine) "buğdaydan yarım sâ'' (sözünü) zikretti. Halbuki bu söz, Muâviye b. Hişam'dan veya ondan rivayet edenden (meydana gelen) bir hatadır.[1174][174]

1618. ...tyaz (b. Abdillah) dedi ki: Ebû Saîd el-Hudrî'yi şöyle derken işittim: Ben asla bir sâ'dan başkasını vermem. Zira Resulullah (s.a.) zamanında biz kuru hurma veya arpa veya keş veya kuru üzümden bir sâ' verirdik.
Bu, Yahya'nın hadisidir. Süfyan b.Uyeyne ise, (yaptığı rivayette bu sayılanlara) "veya undan bir sâ'' sözünü ilâve etti.
Hâmid b. Yahya dedi ki: (Muhaddisler) bu ilâveden dolayı Süfyan'ı kınadılar da ondan vazgeçti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu ilâve, îbn Uyeyne'nin hatasıdır.[1175][175]

Açıklama

Ebû Said el-Hudrî, "ben asla bir sâ'dan başkasını vermem" sözüyle Hz.Muavıye mn yarım sa buğdayın verilebileceğine dair görüşüne katılmadığını söylemek istemiş, sanki buğdayı diğerlerine mukayese ederek ondan da bir sâ verilmesi gerektiğini irriâ etmiştir.
Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak ve Hasan el-Basrî, "Fıtır sadakası arpa, kuru hurma veya kuru üzümden bir sâ verildiği gibi buğdaydan da bir sâ verilmelidir. Yarım sâ' yeterli değildir" demişlerdir. Sahâbîler-den Ebû Said el-Hudrî, Ebû'l-ÂIiye ve Câbir b. Zeyd de bu görüştedirler.
Hanefîler ise, fıtır sadakası arpa, kuru hurma veya kuru üzümden verildiği zaman bir sâ verilmesi gerektiğini, ama buğdaydan verildiği zaman yarım sa'ın kâfi geldiğini söylemişlerdir. Delilleri bundan sonraki babta gelecek olan hadislerle ashâb-ı kiramın Muâviye (r.a.)'nin görüşüne uymalarıdır. Şayet ashâb-ı kiram Resûlullah (s.a.)'den buğdayın bir sâ' olması gerektiğine dair bir hadis bilselerdi, susup da Hz.Muâviye'nin sözüne uymazlardı. Çünkü "mevrid-i nassta içtihada mesâğ yoktur". Yani hakkında âyet veya hadis bulunan konuda ictihad yapmak caiz değildir. Binaenaleyh buğdaydan bir sâ* verilebileceğine dair,rivâyet edilen; hadisler sahih değildir.
Hanefîlerin bu görüşü aynı zamanda sahâbîlerden Ebû Bekr, Ömer, Osman, AH, Ebû Hureyre, Câbir b. Abdullah, İbn Abbâs ve İbnü'z-Zübeyr (r.a.)'in

görüşüdür. Hatta Tahâvî, Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (r.a.) dönemlerinde bu konuda icmâ' meydana geldiğim söylemiştir.
es-Sübkî el-Menhel adlı şerhinde şöyle demektedir: "Yarım sâ' buğdayın verilebileceğini söyleyenlerin görüşü kuvvetli ve tercih edilen görüştür. Çünkü ashâb-ı kiram ile tabiûn, Muâviye döneminde bu hususda ittifak etmişlerdir. Ayrıca buğdaydan bir sâ' verileceğini açıkça belirten sahih bir hadis yoktur."
Süfyan b.Uyeyne'nin rivayetinden anlaşıldığına göre unun fıtır sadakası olarak verilmesi caizdir. Hanefîler ile Hanbelîler bu görüştedirler. Ancak Hanbelîler bir sâ' verilmesi gerektiğini söylerken; Hanefîler, arpa unundan bir sâ, buğday unundan ise yarım sâ verileceğini ifâde etmişlerdir.
Mâlik, Şafiî ve âlimlerin çoğuna göre ise, fıtır sadakasının undan verilmesi caiz değildir. Çünkü un'un zikredildiği hadisler delil olmaya elverişli değildir. Süfyân b. Uyeyne'in rivâyetindeki "veya undan bir sâ" sözüne muhaddislerin itiraz ettiklerini söyleyen Hamid b.Yahya'nın bu sözü bunun bir delilidir.
Fıtır sadakasının verildiği maddelerle ilgili hadislerin zahirinden anlaşıldığına göre mükellef, zikredilen maddelerden herhangi birisini vermekte muhayyerdir. Hanbelîler bu görüştedirler.
Hanefîlere göre ise, mükellef, buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzümden istediğini verir. Diğer maddeleri ise, ancak bu dördünden birinin değerine muâdil olması halinde verebilir.
Mâlikîlerle Şâfiîlere göre mükellefin oturduğu yer halkının en çok yedikleri maddeden vermesi gerekir.
Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve âlimlerin çoğuna göre, sayılan maddelerin değerini para olarak vermek caiz değildir. Fıtır sadakasını mutlaka sayılan maddelerin kendisinden vermek gerekir.
Hanefilere göre değerini vermek caizdir. Mâlikîlere göre de caiz olmakla beraber mekruhtur.[1176][176]

21. "Buğdaydan Yarım Sâ' " Diye Rivayet Edenler

1619. ...Abdullah b. Sa'lebe veya Sa'lebe b. Abdullah b. Ebî Suayr, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir.
Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"(Fıtır sadakası) küçük veya büyük, hür veya köle, erkek veya kadın her iki kişiye buğdaydan bir sâ'dır. (Fıtır sadakası veren) zengininizi Allah (günahlardan arıtıp malını) temizler. Fakirinize gelince de (fıtır sadakası olarak) verdiğinden Allah, ona daha fazlasını verir."[1177][177]
Süleyman (b. Dâvûd) hadisinde, "zengin veya fakır" sözünü ilâve etmiştir.[1178][178]

Açıklama

Değişik tariklerle rivâye tedilen bu hadisin râvisi Müsedded, rivayetinde, "Sa'lebe b. Ebî Suayr, o da babasından rivayet etti" şeklinde geçerken, Süleyman b. Dâvûd rivayetinde ise "Abdullah b. Sa'lebe -veya Sa'lebe b. Abdillah- b. Ebi Suayr, o da babasından rivayet etti." diye geçmektedir. Müsedded'in rivayeti bazı nüshalarda "Sa'lebe b. Abdillah b. Ebi Suayr" şeklinde geçmektedir. Buna göre Müsedded ile Süleyman b. Dâvûd, "Sa'lebe b. Abdullah b. Ebi Suayr" rivayetinde ittifak ediyorlar.
Darekutnî'ye göre bunların doğrusu, Süleyman b. Davud'un "Abdullah b. Sa'lebe b. Ebi Suayr" şeklindeki rivayetidir.
Buharı de Tarih adlı eserinde onun "Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr" şeklinde olduğunu ve Peygamber (s.a.)'den vasıtasız yaptığı rivayetlerinin mürsel olduğunu, ancak babası Sa'lebe'den yaptığı rivayetin mürsel olmadığını söyler.
Anlaşıldığına göre râvi'nin adının Abdullah, babasını da Sa'lebe olduğu rivayeti, daha doğrudur. Ancak tercemede, Ebû Davud'un işaret ettiği şekli de belirttik.
Sözündeki "sâ" kelimesi mahzûf bir mübtedanın haberidir. Takdiri "Fıtır sadakası" şeklindedir. Bunun için bu söz, tercemede parantez içinde gösterilmiştir.
"Bürr" ile "kamh" eş anlamlı kelimelerdir. Râvi Hammaâd b. Zeyd, ikisinden hangisinin kendisine söylendiğim hatırlamayıp da tereddüt ettiği için ikisinide zikretmiştir.
"Fakirinize gelince de (fıtır sadakası olarak) verdiğinden Allah, ona daha fazlasını verir" sözüyle Peygamber (s.a.) fakiri fıtır sadakası vermeye teşvik etmiş ve Allah'ın ona daha fazlasını vereceğini vâ'd buyurmuştur. Burdaki "fakir" kelimesinden ya çok zengin olana nisbetle az malı olan ya da

bayram gününde kendisi ve aile efradına yetecek kadar yiyecekten başka fıtır sadakasına mâlik olan hakiki fakir kast edilmiştir.
Süleyman b. Dâvûd, rivayetinde "erkek veya kadın" sözünden sonra "zengin veya fakir" sözünü zikretmiştir. Bu söz az önce tarifi yapılan hakiki fakirin de fıtır sadakası vermesinin gerektiğine delâlet eder. Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Atâ, İshâk ve âlimelerin çoğu bu görüştedirler.
Ha ne filer ise, fıtır sadakası havâic-i asliyyeden[1179][179] başka zekât nisâbına mâlik olana vâcibtir. "Nisaba mâlik olmayana fıtır sadakası vâcib değildir" demişlerdir. Delilleri Ebû Hüreyre'nin Peygamber (s.a)'den rivâyet ettiği şu hadistir:
"Zengin olmadıkça zekât vermek yoktur." Açıklamaya çalıştığımız Sa'lebe hadisi onlara göre zayıftır. Öyle olmasa bile, fakir kelimesi, çok zengine göre malı az olana hamledilmiştir. Binaenaleyh hadiste yalnız zenginler kastedilmiştir.
Cumhur bu görüşü reddederek, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadisin.meşhur rivayetinin, "En hayırlı sadaka, zenginlik halinde verilendir," şeklinde olduğunu söylemiş ve 39. babtaki hadislerle benzerlerini delil getirmişlerdir.[1180][180]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası, buğdaydan yarım sâ'dır. Çünkü ıkı kişiye bir sa denildiğine göre bir kişiye yarım sâ düşer.
2. Fıtır sadakası büyüğe vâcib olduğu gibi küçük için de vâcibdir. Cumhurun görüşü budur.
3. Fıtır sadakası hür olana vâcib olduğu gibi köle için de vâcibtir.
4. Fıtır sadakası erkeğe vacib olduğu gibi kadın için de vâcibtir.
5. Allah, fıtır sadakası veren zenginin günahlarını bağışlar, malım artırır.
6. Bayramın birinci gününde kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu .aile efradına yetecek yiyeceklerden başka fıtır sadakası verecek miktara malik olan fakirin fıtır sadakası vermesi gerekir.
7. Fakir, fıtır sadakası vermeye teşvik edilmiş, verdiğinden fazlasının Allah tarafından kendisine verileceği vâdedilmiştir.[1181][181]

1620. ...Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr, babasından rivayet ettiğine göre babası şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) ayakta hutbe okudu da fıtır sadakasının her şahıs için bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa verilmesini emretti.
Ali b. Hasan, hadisinde "veya iki kişi için bir sâ buğday" (sözünü) ilâve etti. Sonra (Ali b. Hasan ile Muhammed b. Yahya) "her küçük ve büyük, hür ve köle için... (verilmesini emretti)" sözünde ittifak ettiler.[1182][182]

1621. ...Abdullah b. Sa'lebe el-Uzrî şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) Ramazan bayramından iki gün önce halka hitap etti. Ahmed b. Salih diyor ki: Sonra râvi bir önceki el-Mukrî hadisinin mânâsım rivayet etti.[1183][183]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'e "Sa'lebe'nin fıtır sadakası ile ilgili hadisi hakkında ne dersiniz?" diye sorulunca:
"O sahih değildir. Ma'mer ile İbn Cüreyc onu Zührî'den mürsel olarak rivayet ediyorlar" diye cevab vermiştir. "Sa'lebe b. Ebî Suayr bilinen bir adam mıdır?" sorusuna da:
"İbn Ebî Suayr nerden bilinecek?" şeklinde cevab vermiştir.İbn Adilberr de, "râvileri arasında Zührî'den başka rivayeti delil kabul edilecek kimse yoktur. Bunun için İbnu'l-Münzir "Buğday hakkında delil olabilecek sahih bir hadisin olduğunu bilmiyoruz. O devirde Medine'de çok az buğday vardı. Ashab-ı Kiram zamanında buğday artınca, ondan yarım sâ'ın, arpadan bir sâ'ın yerini tuttuğunu gördüler. Onlara uymak gerekir. Onların sözlerini bırakıp da başkalarına uymak caiz değildir." dedikten sonra Hz. AH, Osman, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbâs, İbnü'z-Zübeyr ve Hz. Ebû Bekr'in kızı Esma (r.anhâ)'mn fıtır sadakasının buğdaydan" yarım sâ' olduğuna dair görüşlerini sahih senedlerle rivayet eder.[1184][184]

1622. ...Hasan el-Basrî'den; demiştir ki:
İbn Abbâs bir Ramazanın sonunda Basra minberinden hutbe okudu da; "Orucunuzun sadakasını veriniz," dedi. Sanki halk daha önce (bunu) bilmiyordu. Sonra İbn Abbas: "Burada Medine halkından kimler var? Kalkınız kardeşlerinize (fıtır sadakasını) öğretiniz. Çünkü onlar Resûlullah

(s.a.)'in bu sadakayı her hür veya köleye erkek veya kadına, küçük veya büyüğe kuru hurma veya arpadan bir sâ', buğdaydan da yarım sâ' olarak farz kıldığını bilmiyorlar" dedi.
Ali, (Basra'ya) gelip de fiyatların ucuzluğunu görünce: "Allah size (nimetini) bollaştırdı. Artık fıtır sadakasını her şeyden bir sâ yapsanız" dedi.[1185][185]
Hümeyd dedi ki: Hasan' el-Basrî fıtır sadakasının sadece oruç tutanlara gerektiği görüşündeydi.[1186][186]

Açıklama

İbn Abbâs (r.a.) Basra valisiyken okumuş olduğu hutbede fıtır sadakasının kuru hurma veya arpadan bir sâ', buğdaydan ise yarım sâ' olarak verilmesini Resûlullah (s.a.)'ın emrettiğini söylemiştir.
Hz. Ali de Basra'ya gittiğinde ordaki bolluk ve ucuzluğu görmüş, buğdaydan da bir sâ' vermenin daha iyi olduğunu söylemiş ve onları bir sâ' vermeye teşvik etmiştir.
Humeyd'in ifâdesine göre Hasan el-Basrî fıtır sadakasının sadece oruç tutması farz olanlara gerektiği görüşündedir. Ona göre ergenlik çağma varmamış olan çocuklar için fıtır sadakası vâcib değildir, Cumhur ise onun çocuklar içinde gerektiğini söylemişler. Delilleri konuyla ilgili hadislerdeki "küçüğe ve büyüğe de farz kıldı" sözüdür.
Nesâî, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve Ebû Hâtim'e göre Hasan el-Basrî, İbn Abbâs'tan hadis duymamıştır. Dolayısıyla bu hadis mürseldir.[1187][187]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası hurma veya arpadan bir sâ buğdaydan ise, yarım sa olarak verilir.Ancak buğdaydan bir sâ' verilirse, daha iyidir.
2. Vali ve benzeri yetkililerin, halka İslâm dininin hükümlerini öğretmeleri gerekir.[1188][188]

22. Zekatı Vaktinden Önce Vermek

1623. ...Ebu Hüreyre (r.a.)den; demiştir ki:

Peygamber (s.a.) Ömer b. el-Hattâb'ı zekât toplamaya gönderdi de İbn Cemil, Hâlid b. el-Velid ve el-Abbas (zekat) vermediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"-İbn Cemîl, fakirdi de Allah onu zengin ettiği için zekâtını vermiyor (nankörlük ediyor), Halid b. el-Velîd'e gelince, siz Halid'e zulmediyorsunuz. O zırhlarım ve harp aletlerini Allah yoluna vakfetti. Resûlulah (s.a.)'in amcası el-Abbâs ise, onun zekâtı ve bir misli bana aittir" buyurdu. Sonra (sözüne devamla):
"Adamın amcasının, babası gibi olduğunu bilmez misin?" buyurdu.[1189][189]

Açıklama

Bu hadisin bab başlığı ile ilgisi Resûlullah (s.a.)'in sözüdür. Zira bu söz Resûlullah (s.a.)' in amcası Abbâs'ın zekâtını vaktinden önce aldığına delâlet etmektedir.
Sadaka kelimesi nafile sadaka anlamına geldiği gibi zekât anlamına da gelmektedir. Kurtubî, cumhurun onu bu hadiste farz olan zekat anlamına.aldıklarını söyler. Bununla beraber bazıları bu kelimenin nafile sadaka mânâsına geldiğini iddia etmişlerdir. Meselâ Mâlikîlerden İbn Kassâr: "Nafile sadaka mânâsı burada daha uygundur. Zira ashab-ı kiramın zekât vermemeleri, düşünülemez" demiştir.
Kadı Iyâz bu görüşü reddederek: "sadaka toplamak için adam göndermek yalnız farz olan zekâta mahsustur" demiştir.
Nevevî de: "Sahih ve meşhur olan görüşe göre bu sadaka farz olan zekâttır," demiştir. Bu görüşün taraftarları İbn Kassâr'm "ashâb-ı kiramın zekât vermemeleri düşünülemez'*"diye ileri sürdüğü delile şöyle cevab vermişlerdir:
1. İbn Mühelleb'in dediğine göre, İbn Cemil, münâfıkmış, bundan dolayı zekât vermemiş. Nitekim İbn Cemil ve benzeri münafıklar hakkında inen: "Onlar zekât vermekten ancak Allah ve Resulü kendilerini fazl-u ilâhî ile zengin etmelerinden dolayı imtina ettiler ama tevbe ederlerse kendileri için hayırlı olur."[1190][190] ayeti ile kendilerinden tevbe etmeleri istenmiş, İbn Cemil de "Rabbim benden tevbe etmemi istedi" demiş ve tevbe etmiştir.

2. Hâlid b. Velîd, zırh, at ve harp malzemelerini Allah yolunda cihada vakfetmişti. Zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi de Allah yolunda ci-had edenlerdir. Cihad malzemeleri, zekâta tabi olmadığından Hz. Peygamber (s.a.) ondan zekât istenilmesini zulüm saymıştır.
3. Abbâs (r.a.)'ın durumuna gelince de Resûlullah (s.a.) onun iki senelik zekâtım vaktinden önce peşin almıştır. Nitekim Müslim'in bir rivayetinde Resûlullah (s.a.)'ın, "Biz Abbas'tan iki senelik sadakasını peşin aldık" buyurduğu bildirilmektedir. Dârekutnî'nin Mûsâ b. Talha tankıyla yaptığı rivayette de Resûlullah (s.a.)'ın, "İhtiyacımız oldu da Abbas'tan malının iki yıllık zekatını peşin aldık" buyurduğu ifâde edilmektedir.
Nevevî, hem bize hem de başkalarına göre Resûlullah (s.a)'ın "Abbâs ise, onun zekâtı ve bir misli bana aittir" sözü, ben ondan iki senelik zekâtı peşin aldım" manasınadır, demiştir.
ifâdesinin mânâsı, İbn Cemil'in sadaka
vermemesine Allah'ın kendisini zengin etmesinden başka bir sebeb yoktur. Bu ise, zekât vermemeyi gerektirecek bir sebep değildir. Binaenalayh küfrân-i nimet etmeyerek Allah'ın verdiği malın zekâtını vermesi gerekir.
Hattâbî, Resûlullah (s.a.)'ın Halid b. Velid ile ilgili sözünü âlimlerin birkaç şekilde yorumladığım söyler:
1. Resûlullah (s.a.) Hz. Hâlid'in ibâdet niyeti ile malım Allah yoluna vakf ettiğini, dolayısıyla elinde bir şey kalmadığı için zekât vermediğini bildirmiştir.
2. Zekât memuru Hz. Ömer, Hz. Hâlid'den zırhlafının kıymeti üzerinden zekât istemiştir. Çünkü onları ticâret malı zannetmiştir. Resûlullah (s.a.) da onların ticaret malı değil, vakıf olduğunu, dolayısıyle zekâta tabî olmadıklarım bildirmiştir.
3. Resûlullah (s.a.) Hz. Hâlid'in Allah yoluna vakfettiği mallarım zekât saymasını caiz görmüştür. Çünkü zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi de Allah yolunda cihâd eden rnücâhidlerdir. Buna göre malım vakfetmekle zekâtını peşin vermiş sayılıyor.
Hz. Abbâs ile ilgili ifade de şöyle yorumlanmıştır:
1. Onun zekâtı ve bir misli daha bana aittir. Zira onun iki senelik zekâtını peşin aldım.
2. Onun zekâtını ve bir mislini ben üzerime alıyorum. Onun namına ben ödeyeceğim. Zira o amcamdır. Amca ise, baba gibidir.

Bazıları da "Resûhıllah (s.a.) Hz. Abbâs'ın o sıralarda malî durumu iyi olmadığı için zekâtını iki sene te'hir etmiştir. Zira devlet başkanının bir maslahattan dolayı zekâtı te'hîr edip sonra alması caizdir," demişlerdir.
Fakat doğrusu Nevevî'nin dediği gibidir: Âlimlerin çoğu Hz. Abbas'-ın zekâtının peşin alındığı görüşündedirler.
Bir kökten biten iki hurma ağacından her birine sınv denir. Bu sözle Resûlullah (s.a.) Hz. Abbas ile babasının aynı asıldan geldiklerini yani öz kardeş olduklarım, dolayısıyla onda bulunmayan bir şeyle itham edilmemesinin gerektiğini ifâde etmişlerdir.[1191][191]

Bazı Hükümler

1. Emin ve ehiI kişilerin zekât toplamakla görevlendırılmelen meşrudur.
2. Önceleri fakir iken sonra zengin olan gafillere Allah'ın nimetlerine şükretmeleri gerektiğini söyleyip onları uyarmak gerekir.
3. Farzları yerine getirmeyenleri ayıplayıp bunu onların gıyabında söylemek caizdir.
4. Mazereti olanın özür dilemesi caizdir.
5. Ticaret malları, zekâta tâbidir.
6. Vakıf meşrudur.
7. Hayvan, silâh, zırh gibi taşınır malların vakfı caizdir. Cumhurun görüşü budur. Ebû Hanife menkûlün vakfını caiz görmemiştir.
8. Vakfedilen mallar, vakfedenin himayesinde kalabilir.
9. Vakfedilen mallar zekâta tabî değildir.
10. Zekâtı âyet-i kerimede bildirilen sekiz sınıftan birine vermek caizdir.
11. Zekâtı vaktinden önce vermek caizdir. Cumhur bu görüştedir. Bunun tafsilatı bundan sonraki hadisin açıklamasında gelecektir.
12. Amcayı baba gibi kabul edip ona saygı göstermek gerekir.[1192][192]

1624. ...Ali (r.a.)den rivayet edildiğine göre Abbâs (r.a.), zekâtın vaktinden önce verilmesini Peygamber (s.a.)'e sordu da Resûlul-lah (s.a.) ona bu hususta ruhsat verdi, -bir rivayette- Ali, "ona bu hususta izin verdi" dedi.[1193][193]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hüşeym, Mansur b. Zâzân'dan, O'da Hakem'den, o da el-Hasan b. Müslim'den, o da Peygamber (s.a.)'den rivayet

etmiştir. Hüşeym'in hadisi daha sahihtir.[1194][194]

Açıklama

Zekâtın vakti, malın üzerinden bir yıl geçmesidir. Bu süre ticaret mallarına mahsustur. Hurma, üzüm ve hububat gibi toprak ürünlerinin zekât vakti ise, elde edilip toplandıkları zamandır. Binaenaleyh bunların üzerinden yılın geçmesi söz konusu değildir. Geniş bilgi için 1573 no'lu hadisin açıklamasına bakınız.
Bu hadis yıl tamamlanmadan önce zekâtın verilmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîler bu görüştedirler. Bunlara göre, zekâtı vaktinden önce verilecek olan malın nisaba ulaşmış olması ve bu nisabı yıl boyunca koruması şarttır.
Süfyan es-Sevrî, Dâvûd ve Hasan el-Basrî'ye göre yıl dolmadan zekât vermek caiz değildir. Bunların delilleri:
a. İbn Mâce'nin Âişe (r.anhâ)'den merfû olarak rivayet ettiği şu hadistir:
"Bir mal üzerinden yıl geçmedikçe zekâta tabi değildir". Ancak bu hadisin senedinde geçen Harise b. Muhammed, muhaddislerce zayıf görülmüştür.
b. Ali (r.a.)'den merfû olarak rivayet edilen 1573 no'lu hadisteki "üzerinden yıl geçmedikçe hiçbir malda zekât yoktur" ifadesidir.
c. Zekât namaz gibi vakti olan bir farzdır. Binaenaleyh namazı vaktinden önce kılmak nasıl caiz değilse, zekâtı da yıl dolmadan önce vermek caiz değildir.
Mâlikîler de bu görüştedirler. Ancak onların meşhur olan görüşlerine göre, zekatın yılın dolmasına bir ay kala verilmesi kerahetle beraber caizdir.
Hanefî, Şafiî ve Hanbelîler, bunların delil olarak ileri sürdükleri hadisleri şöyle yorumlamışlardır:
Bu hadisler, üzerinden yıl geçmeden malın zekâtının verilmesinin vâcib olmadığına delâlet ederler. Zekâtın yıl dolmadan önce verilmeyeceğine değil. Zira zekâtın yıl dolmadan önce verilebileceğine delalet eden hadisler vardır. Bu babta geçen hadisler onlardandır.[1195][195]

23. Zekât, Bir Beldeden Başka Bir Beldeye Nakledilir Mi?

1625. ...İmrân b. Husayn'ın azatlısı İbrahim b. Atâ, babasından rivayet ettiğine göre, Ziyad veya emirlerden birisi, İmrân b. Husayn'ı zekât

toplamaya gönderdi de dönünce İmrân'a:
(Topladığın) mal nerede? diye sordu. O da:
Beni mal (getirmek) için mi gönderdin? Biz onu Resûlullah (s.a.) zamanında aldığımız yerlerde aldık ve yine Resûlullah (s.a.) zamanında bıraktığımız yerlere bıraktık, dedi.[1196][196]

Açıklama

Bab başlığı bazı nüshalarda kâtın bir beldeden başka bir beldeye nakledilmesi" şeklinde geçmektedir.
Ziyâd'dan maksat Ziyâd b. Ebî Süfyan'dır. Hz.Muâviye onu Irak'a vali tayin etmişti.
Ziyad veya başka bir emir İmrân Husayn'ı zekât toplamaya göndermiş, görevinden döndükten sonra da ondan hesap sormuş, topladığı zekâtı ne yaptığını öğrenmek istemiştir. Bunun üzerine İmrân, o beldeden topladığı zekâtı Resûlullah (s.a.) zamanında olduğu gibi başka bir beldeye nakletmeden yine o beldenin zekât müstehaklarına dağıttığım bildirmiştir.
Kütüb-i Sitte'de rivayet edilen Muâz hadisinde, Resûlullah (s.a.) Mu-âz'ı Yemen'e gönderdiğinde ona şu talimatı verdiği bildirilmektedir: "Allah'ın onlara mallarında zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekâtı farz kıldığını kendilerine bildir."
Muâz'ın bu hadisi İmrân'ın mücmel olan hadisini açıklamaktadır. Geniş bilgi için 1584 no'lu Muâz hadisinin açıklamasına bakınız.
Âlimler zekâtın, toplandığı beldenin fakirlerine verilmesinin meşru oluşunda ittifak ettikleri gibi, toplandığı beldede fakir olmaması hâlinde başka bir beldeye nakledilmesinin caiz olduğunda da ittifak etmişlerdir. Diğer hallerdeki hükmün de ise, ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanefilere göre zekâtın bir beldeden başka bir beldeye nakledilmesi, mekruhtur. Delilleri az önce zikrettiğimiz Muâz (r.a.) hadisidir. Ancak bunlara göre daha muhtaç olanlara veya fakir akrabaya vermek üzere nakledilmesi mekruh değildir. Çünkü Sahih-i Buharı1 de geçen Tâvûs'un Muâz (r.a.) ile ilgili naklettiği hadiste "Muâz (r.a.)'m Yemen halkından, arpa ve darı yerine zekât olarak elbise istediği ve bunun mal sahipleri için daha kolay, Medine'deki müstehak sahâbiler için de daha faydalı" olduğunu söylediği bildirilmektedir. Bu hadîse göre Muaz (r.a.), Yemen halkından Medine'ye götürmek üzere zekât toplamıştır.

Zekât'ın fakir akrabaya vermek üzere nakledilmesinde ise sıla-ı rahmin gözetilmesi söz konusudur.
Hanefî mezhebinde mekruh olmayan bu iki meseleye eklenen meselelerden birisi de Dâru'l-harb'ten Dâru'l-İslâm'a yapılan zekât naklidir. O da mekruh değildir.
2. Mâlikilere göre zekâtın toplandığı belde fakirlerine dağıtılması vâ-cibtir. Binaenaleyh zekâtın normal hallerde kasr mesafesi (yaklaşık olarak 90 km.) uzakhğındaki beldelere nakledilmesi caiz değildir. Özel hâllere gelince:
a. Eğer zekâtın toplandığı belde fakirleri, o uzak beldelerdeki fakirlerden daha muhtaç iseler, zekâtın nakledilmesi haramdır. Ama onu tekrar vermek gerekmez.
b. İki tarafın fakirlerinin ihtiyaçları aynı oranda ise, zekâtın nakledilmesi mekruhtur.
c. Uzak beldelerdeki fakirler daha muhtaç iseler, zekâtın çoğunu nakledip onlara vermek menduptur.
d. Zekâtın toplandığı beldede fakir yoksa fakirlerin bulunduğu uzak beldelere nakledilmesi vâcibdir.
3. Hanbelîlere göre zekâtın toplandığı belde fakirlerine dağıtılması müstehabtır.
Kasr mesafesinden daha az uzak olan yerlerde bulunan akrabaya veya daha muhtaç olanlara nakledilmesi caizdir. Kasr mesâfesindekilere ise, nakletmek caiz değildir.
4. Şâfiîlere göre zekât toplandığı belde fakirlerine verilmelidir. Orada fakir varsa, yakın bile olsa başka bir beldeye nakledilmesi en sahih olan görüşe göre caiz değildir.[1197][197]

24. Kime Zekât Verilir Ve Zenginliğin Ölçüsü Nedir?

1626. ...Abdullah (b. Mesûd (r.a.))'dan; demiştir ki:Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kendisine yetecek malı olduğu halde dilenen kimsenin (aldığı şeyler) kıyamet gününde yüzünde tırmık izi ve yara olarak gelir."
Ya Resûlullah! Zenginliğin ölçüsü nedir? diye soruldu. Resûlullah (s.a.):
"Elli dirhem gümüş veya bunun değerinde altın" buyurdu.
(Râvi) Yahya (b. Âdem) dedi ki:

Abdullah b. Osman, Süfyan'a: "Hatırladığıma göre Şu'be, Hakim b. Cübeyr'den (hadis) rivayet etmez" dedi. Süfyân da: "Bu hadisi bize Muhammed b. Abdirrahman b. Yezid'den, Zübeyd rivayet etti" cevabını verdi.[1198][198]

Açıklama

Humjiş, hudûş ve kudûh eş anlamlı kelimelerdir. Hepsi tırmalama ve yaralama izleri anlamlarına gelir.Buna göre aralarındaki “veya" kelimesi, râvinin tereddüdüne delâlet eder. Yani hadiste bu üç kelimeden birisi buyurulmuş, ama râvi hangisinin rivayet edildiğinde şüphe etmiştir.
Bazıları da kelimesi, tereddüd ifâde etmez. O, dilencilerin az dilenenler, çok dilenenler ve aşırı derecede dilenenler diye derecelerine işaret etmektedir. Şöyle ki; yüzdeki tırmalama ve yaralama izi olan humûş aşırı derecede dilenenler için, yüz dışındaki yaralama izi olan hudûş, çok dilenenler için, yüz dışındaki çizik olan kudûh da az dilenenler içindir, demişlerdir."
Bu hadis elli dirhem gümüş veya bu değerde altını olan kimsenin, ihtiyacına yetecek kadar malının olduğuna, uolayısıyle dilenmenin ve zekât almanın ona haram olduğuna delâlet eder. Hz. Ali, Abdullah b. Me-sûd, Sevrî İbnü'l-Mübârek, İshak ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler.
Diğer âlimler ise: "Bu hadis elli dirhem gümüş veya o değerde akını olan kimsenin dilenmesinin haram olduğuna delâlet eder. Ama zekât almasının haram olduğuna delâlet etmez" demişlerdir. Bundan dolayı Mâlik ve Şafiî: "Zenginliğin muayyen bir ölçüsü yoktur. Bu konuda kişinin burumuna bakılır, şayet elindeki malla geçinebiliyorsa, onun zekât alması haramdîrr Geşinemiyorsa, helâldir," demişlerdir.
Hanefîlere göre cesedini örtecek elbise ile o günün azığına mâlik olanın dilenmesi, helâl değildir. Onlara göre zenginliğin ölçüsü ise, nisâb miktarıdır ki, iki yüz dirhem gümüştür.
Bu konu ile ilgili geniş bilgi 1634 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.
Sevrî'nin talebesi Yahya b. Âdem'in dediğine göre, Şu'be'nin arkadaşı Abdullah b. Osman, Süfyân'a Şu'be'nin Hakîm b. Cübeyr'den, zayıflığından dolayı hadis rivayet etmediğini söylemiş. Süfyan da bu hadisi aynı zamanda Zübeyd b. el-Hâris'in Muhammed b. Abdurrahman'dan rivayet ettiğini, dolayısıyle hadisin bununla kuvvet kazandığı cevabını vermiştir.[1199][199]

1627. ...Atâ b. Yesâr, Esed oğullarından bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Ben ve ailem Bakî el-Garkad'a inmiştik. Ailem bana: "Re-sûlullah (s.a.)'a git de ondan yiyecek bir şey iste" dedi ve ihtiyaçlarını saymaya başladı. Bunun üzerine R'esûlullah (s.a.)'a gittim. Yanında kendisinden (bir şeyler) isteyen bir adam gördüm. Resûlullah (s.a.), ona:
"Sana verecek bir şey bulamıyorum" diyordu. Bunun üzerine şöyle söyleyerek kızgın bir halde döndü.
Hayatıma yemin ederim ki sen, dilediklerine veriyorsun.
Resûlullah (s.a.):
"Ona verecek bir şey bulamadığım için bana kızıyor. Sizden biriniz bir ukiyye gümüşü veya bu değerde malı olduğu halde dilenirse, haddi aşarak dilenmiş olur" buyurdu.
Esed'li (adam devamla) şöyle dedi: Kendi kendime, sütlü devemiz bir ukiyyeden daha değerlidir, dedim ve hiçbir şey istemeden geri döndüm.
Bir ukiyye, kırk dirhem gümüştür.Ondan sonra Resûlullah (s.a.)'a arpa ve kuru üzüm geldi de Aziz ve Celîl olan Allah, bizi zengin edene kadar gelenlerden Resûlullah (s.a.) bize pay ayırdı.
Ebû Dâvûd dedi ki: Mâlik'in dediği gibi, (Süfyan) Sevrî de bu hadisi böyle rivayet etti.[1200][200]

Açıklama

Bu hadisi rivayet eden adamın adı bilinmemektedir. Bu durum, hadîsin sıhhat derecesine zarar vermemektedir. Çünkü o adam, sahâbidir. Sahabîlerin hepsi udûldurlar.
Bakî el-Garkad'dan maksat Medine'deki Cennetu'I-Bakî' mezarlığıdır.
Resûlullah (s.a.)'a "dilediklerine veriyorsun" sözünü söyleyen adam, bazılarına göre yeni müslüman olup da dinin âdabını öğrenmemiş birisiy-miş; onun münafık olduğu da söylenmiştir.
"Likha" veya "lekha" bol süt veren dişi deve demektir, çoğulu "H-kâh"tır.
"Bir ukiyye, kırk dirhemdir" sözü, İbn el-Cârûd'un Münteka'da dediği gibi İmam Mâlik'in bir açıklamasıdır. Esed'li sahâbinin değil.
Ukiyye ve onun gram olarak hesabı ile ilgili geniş bilgi için 1558 no'lu hadis açıklamasına bakınız.

Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm bu hadîse dayanarak kırk dirhemi veya bu değerde malı bulunan kimsenin zengin sayıldığını ve zekât almasının helâl olmadığını söyler. Ancak cumhur, bu görüşü reddetmiş ve bir önceki hadîste olduğu gibi bu hadis şu kadar gümüş veya malı olanın dilenmesini yasaklamıştır, demişlerdir.
Aynı zamanda bu hadis, bir önceki hadisteki elli dirhemin zenginlik için muayyen bir ölçü olmadığına delâlet eder.
Ebû Dâvûd son sözünde hadisin hem Sevrî, hem de Mâlik'den rivayet edilmesiyle kuvvet kazandığını söylemek istemiştir.[1201][201]

1628. ...Ebü Saidi'l-Hudrî'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kim bir ukiyye değerinde maiı olduğu halde dilenirse haddi aşmış olur.”
Bunun üzerine kendi kendime; Yakute adlı dişi devem bir ukiyyeden daha değerlidir, dedim.(Hadisin râvilerinden olan) Hişâm, "bir ukiyyeden daha değerlidir" sözü yerine "kırk dirhemden daha değerlidir" dedi- ve ondan hiçbir şey istemeden geri döndüm.
Hişâm, rivayetinde buna "Resûlullah (s.a.) zamanında bir ukiyye, kırk dirhemdi." sözünü ilâve etti.[1202][202]

1629. ...Sehl b. el-Hanzeliyye'den; demiştir ki:
Uyeyne b. Hısn ile el-Akra b. Habis Resûlullah (s.a.)'a geldiler ve ondan (bir şeyler) istediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) onlara istedikleri şeylerin verilmesini emretti. Muâviye'ye (onlara istedikleri şeylerin verilmesi için oturdukları yerlerin zekât memurlarına yazmasını) emretti. O da onlara istedikleri şeyleri yazdı. Akra mektubunu aldı, sarığının içine sardı ve gitti. Uyeyne ise, mektubunu aldı, Resûlullah (s.a.)'rn yanına geldi ve (kendi kendine) dedi ki: "Ya Muhammedi Benim, Mütelemmis'in sayfası (mektubu) gibi içinde ne olduğunu bilmediğim bir mektubu, kavmime götüreceğimi mi zannediyorsun?"
Bunun üzerine Muaviye, onun bu sözünü Resûlullah (s.a.)'a haber verdi, Resûlullah (s.a.):
"Kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse, kendisini ateşe götürecek şeyi çoğaltmış olur" buyurdu. Nüfeylî bir diğer rivayette ("ateş" sözü yerine) "cehennemin kor ateşi", dedi, Ordaküer:

Ya Resûlullah! Kişiye yetecek malın miktarı nedir? dediler. -Nufeylî bir diğer rivayette, bunun yerine "varlığıyla beraber dilenmek uygun olmayan zenginliğin miktarı nedir? dedi.
"Ona öğle ve akşam yemeğinde yetecek miktardır" buyurdu. Nufeylî bir diğer rivayette bunun yerine, "Onu bir gün bir gece veya bir gece bir gün doyuracak yiyeceğinin olmasıdır" dedi ve bize bunu zikredilen bu sözlerle kısa olarak rivayet etti.[1203][203]

Açıklama

Uyeyne b. Hısn ile Akra' müellefe-i kulübtan olup Mekke'nin Fethinden sonra müslümân olmuşlardır. Uyeyne,
Huneyn ve Taif gazvelerine katılmıştır. Hz. Ebû Bekr döneminde yalancı Peygamber Tüleyha el-Esedî'ye beyat edip irtidât etmişse de daha sonra bir daha İslâm'a dönmüştür.
Mütelemmis, câhiliyet devri şairlerindendir. Asıl adı Cerîr b. Abdilmelik'tir. Tarafe b. el-Abd ile beraber kral Amr b. Hind'i hicvetmişti. Bunun üzerine Amr, valisine onları öldürmesi için mektup yazmış; ama onlara hediye vermesi için mektup yazdığını söylemiş. Tarafe kendisi için yazılan mektubu almış valiye götürmüş ve öldürülmüştü. Mütelemmis ise, mektubtan şüphelenmiş ve onu açmış içindekini öğrenince onu yırtmış ve öldürülmekten kurtulmuştu. İşte Arablar bunu darb-ı mesel yapmışlardır.
Resûlullah (s.a.) bu iki adama müellefe-i kulûb payından vermiştir. Çünkü ikisi de fakir değillerdi. Bazıları da Peygamber (s.a.)'in onlara zekâttan değil de Huneyn ganimetinden yüzer deve verdiğini söylemiştir.
Nufeylî bu hadisi Ebû Davud'a iki sefer rivayet etmiştir. Birinde: "kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse kendisini ateşe götürecek şeyi çoğaltmış olur.** Oradakiler: Ya Resûlullah! Ona yetecek malın miktarı nedir? dediler. O da: "Ona öğle ve akşam yemeğinde yetecek miktardır" diye buyurdu. Diğer bir rivayette ise, "kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse kendisini cehennemin kor ateşine götürecek şeyi çoğaltmış olur." Ordakiler: Ya Resûlullah! Varlığıyla beraber dilenmek uygun olmayan zenginliğin miktarı nedir? dediler. O da: "Onu bir gün bir gece -veya bir gece bir gün- doyuracak yiyeceğinin olmasıdır." buyurdu" dedi.

Râvî hadisin kendisine "birgün bir gece" şeklinde mi, yoksa "bir gece bir gün" olarak mı rivayet edildiğinde tereddüt etmiştir.
Bu hadîse göre, öğle ve akşam yemeği olanın dilenmesi helâl değildir.
Bazıları bu hadîsi öğle ve akşam yemeğini devamlı bulabilene hamletmişlerdir.
Cumhur: "Bir günlük yiyeceği olan kimsenin nafile sadaka istemesi haramdır. Ama zekât istemesi caizdir," demişlerdir. Bununla ilgili geniş malumat için 1634 no'lu hadisin açıklamasına bakılmalıdır.[1204][204]

1630. ...Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'a geldim ve ona beyat ettim. Uzun bir hadis zikretti. (Bu arada şunları söyledi):
"... Resûllah (s.a.)'a bir adam geldi ve "bana zekât ver" dedi. Resûlulîah (s.a.)' ona:
"Yüce Allah zekât (taksimi) hususunda ne bir peygamberin ne de başkasının hükmüne razı olmadı ki, onunla ilgili hükmü kendisi verdi, onu sekiz sınıfa taksim etti. Eğer o sınıflardan isen sana hakkını veririm." buyurdu."[1205][205]

Açıklama

Bu hadiste zekât taksimi ile ilgili hükmün Allah tarafından âyet-i kerimeyle bildirildiği ifâde edilmiştir. Söz konusu âyet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:
"Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, miskinler, zekât memurları, müellefe-i kulûb, köleler, borçlular, Allah yolunda cihâd edenler ve yolda kalmışlar içindir. Allah bilici ve hikmet sahibidir."[1206][206]
Bu âyette geçen sekiz sınıfla ilgili bilgi bundan sonraki hadisin açıklamasında gelecektir.
Bu hadisin senedinde geçen Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrîkî hakkında bazı söylentiler vardır.[1207][207]

1631. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Miskin, bir iki hurma veya bir-iki lokma ile geri çevrilen (dilenci) değildir. (Asıl) Miskin, insanlardan bir şey istemeyen ve onlar tarafından hali

bilinmediği için kendisine (bir şey) verilmeyen kimsedir."[1208][208]

Açıklama

Bu hadiste miskin'in, kapı kapı dolaşan bir dilenci olmadığı, aksine halktan bir şey istemeyip muhtaç olduğu bilinmeyen ve bundan dolayı kendisine birşey verilmeyen kimse olduğu ifâde edilmiştir.
Miskin ile fakirin tarifinde ihtilâf edilmiştir. Ebû Hanife'yi göre: Miskin, hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Fakir ise, nisab miktarından daha az malı olan kimsedir. Buna göre miskin, fakirden daha muhtaçtır.
Mâlik'e göre miskin, hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Fakir ise, nisab miktarı olsa bile malı kendisine bir yıl kâfi gelmeyen kimsedir.
Şafiî'ye göre miskin, malı veya kazancı olup da geçimine kâfi gelmeyen yani gideri gelirinden fazla olan kimsedir. Fakir ise, hiç bir mal ve kazancı olmayan kimsedir. Buna göre fakir, miskinden daha muhtaçtır. Hanbeliler de bu görüştedirler.
Ebu Hanîfe ile Mâlik bu hadisle istidlal ederek miskinin, hiçbir şeyi olmayan kimse olduğunu söylemişlerdir.
Bir önceki hadisin açıklamasında zikrettiğimiz âyet-i kerimede belirtilen zekâtın verildiği sekiz sınıfı şunlardır:
1, 2. Fakirler ve miskinler,
3. Zekât memurları: Zekât mallarının toplanması, korunması, hesaplarının tutulması ve müstehaklarına dağıtılması için devlet başkam veya yetkili kıldığı zât tarafından görevlendirilen kişilerdir. Bunlarla ilgili geniş bilgi 1635 no'Iu hadis açıklamasında gelecektir.
4. Müellefe-i Kulûb: Gönülleri İslama ısındırılanlar demektir. Bunların bazıları yeni müslüman olmuş inançları zayıf olan kimselerdi. Peygamber (s.a.) îslâma ısınmaları için onlara zekâttan bir pay vermiştir. Bazıları da kavimleri arasında nüfuz ve kuvvet sahibi olan kâfirlerdi. Peygamber (s.a.) bunlara da hem İslama teşvik olsun diye hem de mü'minlere eziyet etmesinler diye zekâttan bir hisse vermiştir.
Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra müellefe-i kulûb sınıfına zekât verilip verilmeyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir. Hanefîlere göre onlara zekât verilmez. Zira hisseleri sahabe tarafından özel bir hale yorumlanmıştır. Bu hususta Hz. Ebu Bekir devrinde icmâ meydana gelmiştir. Peygamber (s.a.)'in bu fondan kendilerine zekât verdiği Uyeyne b. Hısn ile Akra b.

Habis, onun vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e gitmiş ondan zekât gelirlerindeki bu haklarını belirten bir belge istemişler ve almışlardı. Sonra Hz. Ömer'e gidip bu durumu haber verince Hz. Ömer o belgelen ellerinden alıp yırtmış ve; "Resûlullah (s.a.) kalplerinizi İslama ısındırmak için size hisse veriyordu. Artık Allah, dinini güçlendirmiştir. Müslüman kalmaya devam ederseniz ne âlâ, aksi takdirde bizimle sizin aranızda kılıç vardır" demişti. Onlar da durumu Hz. Ebu Bekr'e iletip "Halife sen misin, Ömer mi?" diye sordular. Hz. Ebu Bekir de "dilerse odur" diye cevab verdi. Böylece Hz. Ömer'in o hareketini yadırgamadı. Sahabe de bunu kabul etmiş ve icmâ meydana gelmiştir. İslâm ilk zamanlarda güçsüz ve azınlıkta, diğerleri güçlü ve çoğunluktaydı. Ama ondan sonra durum değişmiş. İslâm güçlenmiş, müslümanlar çoğalmıştır.

Cumhura göre ise, müellefe-i kulübün hisseleri ihtiyaç anında onlara bugün de verilebilir. Ancak Şafiîler bunlardan kâfir olanlara zekât verilmez, demişlerdir. Cumhur, Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer'in onlara zekâttan hisse vermemelerini o andaki durum ve ihtiyaca hamletmişlerdir. Kalbi ısındırma sabit, değişmez bir durum değildir. Bir devirde kalpleri malla ısındırılanlara sonuna kadar zekât verme zarureti yoktur. Kalbleri malla İslâm'a ısındırmaya zaruret olup olmadığı bunun kimlere verilip kimlere verilmeyeceği devlet başkanın takdirine kalmış bir iştir. Dolayısıyla devlet başkanı bir devrede bu fondan yardım ettiği kimselere ihtiyaç yoksa, daha sonra bu yardımı kesebilir. İşte Hz. Ömer'in yaptığı budur, -Bazılarının ileri sürdüğü gibi- bu bir nesih değildir. Zira nesih Allah'ın koyduğu bir hükmün iptalidir ki, ancak onu koyan iptal hakkına sahiptir. Hz. Peygamber (s.a.) vefat ettikten sonra neshten söz edilemeyeceğine göre, bu hususta tercih edilen görüş müellefe-i kulûb hissesinin devam ettiği görüşüdür.

Bugün müslümanların durumu da değişmiştir. İslâm başlangıçta olduğu gibi yine garib bir hâle düşmüştür. Eğer müslümanların zayıf olmalan kableri malla İslama ısındırmanın illeti ise, o illet bugün de mevcuttur.

5. Köleler; İslâm, köleleri zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi olarak göstermiş, onların hürriyetlerine kavuşmalarına yardım etmek üzere zekâttan bir pay ayırmıştır. Bu iki şekilde olur:

a. Mükâteb kölelere verilmek suretiyle olur. Mükâteb köle, efendisiy-le belirli bir miktar üzerinde anlaşmış olan ve bu miktarı efendisine teslim ettiğinde hürriyetine kavuşan kimsedir.

b. Zekât ile köle ve câriye satın alıp onları âzad ederek hürriyetlerine kavuşturmak suretiyle olur.
Bu, İslâmın köleliği kaldırmak için gösterdiği gayretlerden birisidir; Ömer b. Abdulaziz devrinde zekâta hak kazanan diğer grublar bulunmayınca zekât gelirleri daha çok köle azadında kullanılmıştır.
6. Borçlular: Hanefîlere göre borçlu, borcu olan ve borcundan başka nisâb miktarı mala sahip olmayan kimsedir.
Mâlik, Şafiî, ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise borçlu iki çeşittir:
a. Kendisi için borçlanan kimse: Bu gruba giren borçlu yiyeceğini, giyeceğini temin veya hastasını tedavi, evlenmek veya çocuğunu evlendirmek, ev, ev eşyası satın almak gibi şahsî veya ailevî ihtiyaçlar sebebiyle borç altına giren kimsedir.
b. Toplumun menfaati için borçlanan kimse: Bu gruba giren borçlu, alacaklılar ile borçluların arasını bulmak ve yanan fitne ateşini söndürmek için borçlanan kimsedir. Bu şıkla ilgili bilgi 1635 no'lu hadis açıklamasında gelecektir,
7. Allah yolunda cihâd edenler: Allah'ın dinini ve dince mukaddes sayılan şeyleri korumak, Allah'ın ismini yüceltmek için mücâdele eden kimselerdir. Bu konunun tafsilâtı 1635 no'lu hadis açıklamasında gelecektir.
8. Yolcular: Parasızlık sebebiyle yolda kalmış olanlardır. Yurtlarında zengin olsalar bile bunlara zekât verilir.
Bazılarına göre bir önceki hadiste geçen "Eğer o sınıflardan isen sana hakkını veririm" sözü zekâtın sekiz sınıfa eşit bir şekilde taksim edilmesi gerektiğine delâlet eder. Zekâtın böyle taksim edilmesi gerektiğim İkrime, Ömer b. Abdulaziz, Zührî, Dâvûd-i Zahirî ve Şafiî söylemişlerdir.
İbrahim en-Nehaî'ye göre dağıtılacak olan zekât malı çoksa bu sınıfların hepsine verilmelidir. Az ise yalnız bir sınıfa verilebilir.
Mâlik'e göre en çok ihtiyacı olana öncelik tanınır. Binaenaleyh hepsine zekât vermek şart değildir.
Ebû Hanife ve arkadaşları Ahmed b. Hanbel, Atâ, Sevrî ile Ebû Ubeyd'e göre zekâtın bu sınıflardan birisine verilmesi caizdir. Hatta yalnız bir şahsa bile verilebilir. Ancak bütün sınıflara verilmesi müstehabtır. Bu aynı zamanda Hz. Ömer, Ali, İbn Abbas, Muaz, Huzeyfe ve birçok sahâ-binin görüşüdür. Bu gurubun delilleri şunlardır:

1. Allah (c.c.) "sadakaları açıktan verirseniz ne güzel! Eğer onları gizleyerek fakirlere verirseniz, bu sizin için daha iyidir"[1209][209] âyetinde zekâtın verildiği sınıflardan sadece fakirleri zikretmiştir.
2. Zekâtın dağıtıldığı sekiz sınıfla ilgili Tevbe sûresinin 60. ayetinin tefsirinde Taberî'nin İbn Abbas'tan yaptığı şu rivayet: "Hangi sınıfa verirsen, sana yeter (geçerli olur.)"
3. Peygamber (s.a.)'in kendisine getirilen bir zekâtı sadece müellefe-i kulûba, sonra getirilen bir zekâtı da yalnız borçlulardan birisine verdiği rivayet edilmiştir.
4. Peygamber (s.a.) Benî Zureyk kabilesine, zekâtlarını, Seleme b. Sahr el-Beyâdî'ye vermelerini emretmiştir. Şayet sekiz sınıfa verilmesi vâ-cib olsaydı, bir kişiye vermelerini emretmezdi.
5. Zekâtın sekiz sınıfa dağıtılması, güç ve meşakkatli bir iştir. Halbuki Allah (c.c.) Kur'an-ı, Kerimde "O, size dinde bir güçlük yüklemedi"[1210][210] buyurmuştur.
6. Peygamber (s.a.)'in zekâtı sekiz sınıf arasında taksim ettiğine delâlet eden bir hadis sabit olmamıştır. Şayet hepsine vermek vâcib olsaydı, ashab-ı kiram bundan haberdar olurlardı.
Şu halde bir önceki hadis zekâtın sekiz sınıfa eşit bir şekilde taksim edilmesi gerektiğine değil, kendilerine zekât verilmesi caiz olanların âyetle .bildirildiğine delâlet etmektedir. Bundan dolayı1 bazı Şafiî âlimler, cumhurun görüşünü tercih etmişlerdir. Beydavî, Tevbe suresinin 60. âyetinin tefsirinde cumhurun görüşünü zikrettikten sonra "bazı şâfiîlerin bu görüşü tercih ettiklerini ve hocasıyla babasının buna göre fetva verdiklerini" söylüyor.[1211][211]

1632. ..Ebû Hureyre'den, demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) (bir önceki hadisin) benzerim buyurdu. (Ebû Seleme devamla dedi ki:) "Miskin, utanıp istemeyen ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o
(âyette sözü edilip de sadakadan) mahrum olandır". Müsedded rivayet ettiği hadiste buna, "Kendisine yetecek malı olmayan" sözünü ilâve etti. Ancak "utanıp istemeyen" sözünü söylemedi.[1212][212]

Ebu Dâvûd dedi ki: Muhammed b. Sevr ile Abdurrezzak bu hadisi Ma'mer'den rivayet ettiler ve "Mahrum" sözünü Zührî'nin sözü saydılar ki, bu daha doğrudur.[1213][213]

Açıklama

Hadisin senedinde geçen Ubeydullah b. Ömer, Ebu Kâmil ve Müsedded bir önceki hadisin sözüne kadar olan kısmında ittifak etmiş, bundan sonraki kısımda ise farklı rivayetlerde bulunmuşlardı. Şöyle ki Ubeydullah ile Ebû Kâmil: "Miskin, utanıp istemeyen ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o mahrumdur" şeklinde rivayette bulunurken, Müsedded:
"Miskin, kendisine yetecek malı olmayan ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o mahrumdur" diye rivayette bulunmuştur.
"işte o mahrumdur" sözünde, "onların mallarında isteyen ve mahrum edilen için bir hak vardır"[1214][214] âyetince işaret edilmiştir.
Muhammed b. Sevr ile Abdurrazzak b. Hemmâm bu hadisi Ma'mer'den rivayet edip "İşte o mahrumdur" sözünün Zührî'ye ait olduğunu yani Peygamber (s.a.)'e ait olmadığını söylemişlerdir. Bu rivayet, diğerlerinden daha doğrudur.[1215][215]

1633. ...Ubeydullah b. Adiyy b. el-Hıyâr'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
İki adam bana bildirdiklerine göre, Veda haccında zekât taksim ederken Peygamber (s.a.)'e gelmişler ve o zekâttan kendileri de istemişler. (O iki adam dedi ki:) Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) gözlerini kaldırıp bize baktı ve indirdi, bizi güçlü-kuvvetli gördü:
“Dilerseniz size de veririm. Ancak zengin ile kazanabildi güçlünün bunda hakkı yoktur," buyurdu.[1216][216]

Açıklama

Hadiste sözü edilen iki adamın isimlen bilinmemektedir. Ancak bu durum sahâbî oldukları için hadîse zarar ver-
memektedir. Çünkü sahâbîlerin hepsi udûldur.

Hadiste geçen "dilerseniz, size de veririm, ancak zengin ile kazanabi-len güçlünün bunda hakkı yoktur." beyanından maksat, "dilerseniz size de zekât veririm. Kendi durumunuzu siz bildiğinize göre bu işi vicdanınıza bırakıyorum. Şayet zengin olduğunuz veya kazanmaya gücünüz yettiği halde alırsanız, günâhı size aittir." demektedir.[1217][217]

Bazı Hükümler

1. Malı olduğu bilinmeyen kimse fakir kabul edilir ve ona zekat verilebilir. Şayet malı olduğu halde alırsa, günahı kendisine aittir.
2. Sadece kuvvet, zekât almamayı gerektirmez. Onunla bir de kazanma imkânı olmalıdır.
3. Kendisine yetecek miktardaki malı kazanmaya gücü yeten kimsenin zekât alması caiz değildir. Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak ve Ebû Ubeyd bu görüştedirler.
Hanefîlere göre havaic-i asliyyesinin dışında nisaba malik olmayan böyle bir kimsenin zekât alması caizdir.
Malikîler ise, çalışıp kazanmaya gucu yeten kimse yıllık nafakaya malik olmayacak derecede fakir ise, çalışmasa bile zekât alması caizdir. Şayet çalışması yıllık nafakasına yetmiyorsa, ihtiyacını karşılayacak kadar zekât alabilir.
Hanefilerle Malikîler bu hadisi, çalışıp kazanmaya gucu yetenin zekât istemesinin helâl olmadığına, ama istemeden almasının helâl olduğuna hamletmişlerdir. Ancak bazı âlimler, hadisin bu şekilde yorumlanmasının doğru olmadığını söyleyip bu yoruma itiraz etmişlerdir.[1218][218]

1634. ..Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Zengin'e, kuvvetli ve sağlam olana zekâl (almak) helâl olmaz."
Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyân bunu Said b. İbrahim'den İbrahim'in dediği gibi rivayet etti. Şu'be, de bunu Saîd'den rivayet etti. Ancak "kuvvetli ve sağlam" yerine "kuvvetli ve güçlü" dedi.
Peygamber (s.a.)'den (bu konuda) rivayet edilen diğer hadislerin bir kısmı "kuvvetli ve güçlü" diğer bir kısmı da "kuvvetli ve sağlam" şeklindedir.
Ata b. Züheyr, Abdullah b. Amr'ia karşılaştığını ve (Abdullah'ın) "zekât (almak) kuvvetliye de sağlam olana da helâl olmaz" dediğini

söyledi.[1219][219]

Açıklama

Bu hadîste zengine ve sıhhatli, gücü-kuvveti yerinde olana zekâtın helâl olmadığı ifâde edilmiştir. Zekât almayı
haram kılan zenginlik ölçüsü hakkında ihtilâf edilmiştir.
Hanefîlere göre havâic-i asliyye ile borcunun dışında zekât tâbi olan mallardan nisaba mâlik olan bir kimse zengin sayılır. Dolayısıyla zekât alması haramdır.
Aliyyü'l-Kaarî el-Mirkat adlı eserinde el-Muhît adlı eserden naklen şöyle diyor:
Zenginlik üç çeşittir:
a. Zekât vermeyi farz kılan zenginlik: Bir yıl boyunca nisaba mâlik olmakla gerçekleşir.
b. Zekât almayı haram kılan ve fakat fıtır sadakası ile kurbanı vâcib kılan zenginlik: Havâic-i asliyyeden başka nisab değerine ulaşan herhangi bir mala sahip olmakla gerçekleşir. Bu malın, zekâta tâbi mallardan olması veya bir yılını doldurması şart değildir.
c. Zekât almayı değil, de sadece dilenmeyi haram kılan zenginlik: Bir günlük yiyecek ve avret mahallini örtecek elbise sahibi olmakla gerçekleşir. Böyle bir kimsenin sadaka istemesi haramdır ama istemeden verileni alması helaldir."
Mâlikîlere göre ise zekât almayı haram kılan zenginlik, kişinin kendisinin ve geçimiyle yükümlü olduğu aile fertlerinin bir yıllık ihtiyaçlarını karşılayacak mala sahip olması veya bu kadar meblağı kazanmasıdır. Dolayısıyle nisabtan fazla malı olup da yıllık ihtiyacına kâfi gelmeyenin veya ihtiyacından az kazancı olanın zekât alması caizdir.
Şâfiîlere göre, zekât almayı haram kılan zenginlik, kişinin ömrü (ortalama 60 yıl) boyunca kendisine ve geçimiyle yükümlü olduğu aile fertlerine yetecek mala sahip olmasıdır.
Ahmed b. Hanbel'den bu konuda rivayet edilip de tercih edilen görüşe göre, zekât almaya mani olan zenginlik, kişinin ihtiyacına kâfi gelen miktardır. Muhtaç olmayanın malı olmasa bile zekât alması caiz değildir. Muhtaç olanın ise, nisaba malik olsa bile, zekât alması caizdir.

Şâfiîlerle Hanbelîler bu hadisi delil göstererek sıhhatli ve çalışmaya imkânı olanın zekât almasının «âiz olmadığını söylemişlerdir. Bu konuyla ilgili görüşler bir önceki hadisin açıklamasında geçti.
Bu babta geçen hadislerden anlaşıldığına göre muhtaç olmadığı halde sadaka istemek caiz değildir. Sadaka istemenin hükmü, duruma göre değişmektedir.Şöyleki:
a. Muhtaç olmadığı halde zekât istemek haram olduğu gibi kendisini olduğundan fazla fakir göstererek istemek de haramdır.
b. Muhtaç olanın ısrarla istemesi mekruhtur.
c. Çalışamayacak durumda olan muhtaç bir kimsenin, ısrarsız istemesi mubahtır.
d. Açlıktan dolayı nefsi tehlikeye düşenin istemesi vâcıbtır.
e. Utanıp sıkıldığı için zekât istemeyen muhtaç bir kimse için zekât istemek mendubdur.
Muhtaç olana ne kadar zekât verilebileceği konusu ise 1638 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.[1220][220]

25. Zengin Olduğu Halde Zekât Alması Caiz Olanlar

1635. ...Atâ b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre Resûlu'lah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Şu beş kişinin dışında hiçbir zengine zekât (almak) helâl değildir. Allah yolunda cihâd eden zekât memuru, (müslümanların arasım bulmak için) borçlanan, zekât malını kendi malı (parası) ile satın alan kişi ve fakir komşunun kendisine verilen zekatı hediye ettiği (zengin) kişi."[1221][221]

Açıklama

Bu hadis zenginin zekât almasının caiz olmadığım belirtmekte ve bundan şu beş (zengin) kişiyi istisna etmek-
tedir.
1. Allah yolunda cihad eden: Allah'ın dinini korumak ve yükseltmek için savaşan gazidir. Zengin bile olsa, buna cihada teşvik etmek ve cesaret vermek için zekât verilir. İmam Mâlik bu görüştedir.
Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'a göre maddî bir menfaat beklemeden gönüllü olarak savaşa katılıp da kendisine ganimetten bir şey verilmeyen

gazi, zengin olsa bile, zekât alabilir.
Hanefîlere göre ise, fakir olmayan mücâhide zekât verilmez. Delilleri:
a. 1584 no'lu Muâz (r.a.) hadisinde geçen "...ve fakirlerine verilir" sözüdür.
b. Tevbe süresinin "Zekâtlar, fakirler içindir"[1222][222] âyeti.
c. Bir önceki hadiste geçen “zengine zekât helâl değildir" beyânı.
Açıklamaya çalıştığımız bu hadisin Allah yolunda cihad edenle ilgili bölümünü Hanefîler, mukîm iken zengin olup da savaşta silâh, binek gibi harp malzemesine ihtiyaç duyan mücâhide hamletmişlerdir ki, bu durumda zekât almasını caiz görmüşlerdir.
Yukarıda görüşlerini verdiğimiz Şafiîlerle Hanbelîler, Hanefîlerin ileri sürdükleri delillerin umurn ifâde ettiğini ancak bu babın hadisiyle tahsîs edildiklerini söylemişlerdir.
2. Zekât memuru: Zekât mallarının toplanması, korunması, hesaplarının tutulması ve müstehaklanna dağıtılması için devlet başkanı veya yetkili kıldığı zat tarafından görevlendirilen kişidir. Buna zekâttan verilen hisse emeğinin karşılığı olarak verilen bir ücrettir. Binaenaleyh zengin olmaları kendilerine zekâttan düşen hisseyi almalarına engel değildir.
Cumhura göre zekat memurunda aranan şartlar şunlardır:
1. Erkek olması,
2. Baliğ olması (ergenlik çağına gelmiş olması),
3. Akıllı olması,
4. Hür olması,
5. Müslüman olması,
6. Güvenilir olması,
7. Zekâtla ilgili hükümleri bilmesi,
8. Beni Hâşim'den olmaması. Bu şartla ilgili bilgi 1650 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.
Zekât memuruna zekattan verilecek miktara gelince, âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
HanefHere göre devlet başkam veya yetkili kıldığı zat, zekât memuruna yetecek miktar ne ise, onu verir. Çünkü kendisine verilen'miktar, zekâta müstehak olduğu için verilmiyor, emek sarfettiği için veriliyor. Dolayısıyla zengin olsa bile, ona bu miktar verilir. Bu hususta icmâ vardır. Şâfiîlere göre devlet yetkilisi ona zekâtın sekizde birini verir. Çünkü Allah (c.c.) zekâtı sekiz sınıfa taksim etmiştir. Onlardan biri de, zekât memurudur.

Ancak bu görüşe, daha önce belirttiğimiz gibi, itiraz edilmiş ve söz konusu âyette zekatın nasıl taksim edileceği değil, kimlere verileceği beyân edildiği söylenmiştir.
M âli kiler ise, "Zekât memuruna emeğine göre zekât verilir" demişlerdir. Buna göre emek karşılığı tutarı, toplanan zekât kadar olsa, zekâtın hepsi ona verilebilir.
3. Borçlu: Bundan maksat: -kendi maslahatı için değilde meselâ -müslümanlarm arasını bulmak için meşru bir yolla borçlanan kişidir. Böyle bir kimse zengin bile olsa, o borcu kendi malından ödemekle mükellef olmayıp kendisine onu ödeyecek kadar zekât verilebilir.
4. Zekât malım kendi inalı (parası) ile satın alan kişi: Bundan maksat, fakire zekat olarak verilmiş olan malı mal veya para karşılığında ondan satın alan zengindir. Fakire verilen zekât malını onu verenden başkasının satın almasının caiz olduğu hususunda ittifak edimişse de onun veren kişi tarafından satın alınması cumhura göre mekruhtur. Ahmed b. Hanbel, el-Hasan, Katâde ve Mâlikîlerden bazılarına göre de haramdır. Keffâret, adak ve diğer sadakalar da aynı hükme tâbi olup hibe de bu konuda satın alma gibi kabul edilmiştir.
5. Fakirin kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin kişi: Fakirin, almış olduğu zekâtı onu verenden başka bir zengine hediye etmesi caizdir. Hadisteki ilgili cümleden maksat da budur. Fakat onu veren zengine hediye etmesi ise, az önce satın alınması ile ilgili zikrettiğimiz ihtilâfa tâbidir. Nitekim hibenin satın alma gibi kabul edildiğini orada belirtmiştik.
Bu iki surette zenginin zekat alabilmesi, onun zekât olmaktan çıkıp fakirin mülkü olmasıdır. Fakir ise onda dilediği şekilde tasarruf edebilir.
Hadis bu rivayete göre, mürseldir. Bundan sonraki rivayete göre ise mürsel değildir. Çünkü onda Ata b. Yeşâr'ın Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği belirtilmiştir.[1223][223]

Bazı Hükümler

1. Zekat almak, sayılan beş kışı dışında hiç bir zengine helal değildir. Şayet zekat veren kışı bu beş kişinin dışındaki bir şahsa zengin olduğunu bildiği halde zekât verirse, zekât farzını yerine getirmiş sayılmaz. Fakir olduğunu bildiği adamın daha sonra, zengin olduğu anlaşılırsa, Ebû Hanîfe,

Muhammed, el-Hasan ve (tercih edilen görüşünde) Ahmed b. Hanbel'e göre, kişinin verdiği zekât geçerlidir.
Mâlik, Şafiî, Ebû Yusuf ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel o zekâtla farzı yerine getirmiş sayılmaz. Binaenaleyh tekrar verilmesi gerekir.
2. Müslümanların arasını bulmak teşvik edilmiştir.
3. Fakir, zekât-olarak aldığı malı satabilir. Çünkü onun mülkiyetine girmekle zekât olmaktan çıkmış oluyor. Dolayısıyla o malda dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.
4. Fakirin zengine hediye vermesi ve zenginin de onu kabul etmesi caizdir.[1224][224]

1636. ...Ebû Said el-Hudrî'den "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" dediği ve önceki hadisi zikrettiği rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd dedi ki: Onu İbn Uyeyne de Zeyd'den Mâlik'in rivayeti gibi rivayet etmiştir.
Sevrî onu Zeyd'den rivayet etmiş, Zeyd şöyle demiştir: Güvenilir bir kişi"[1225][225] bana Peygamber (s.a.)'den şunu rivayet etti.[1226][226]

1637. ...Ebû Said'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Zengine zekât helâl değildir. Ancak Allah yolunda (cihâd eden) yolcu veya kendisine zekât verilip de onu sana (zengin olduğun halde) hediye eden veya seni ona davet eden fakir komşun (un sana ikram ettiği helâl olur.)
Ebû Dâvûd dedi ki: Firâs ile İbn Ebi Leylâ Atiyye'den o da Ebû Saîd'den O'da Peygamber (s.ajden benzerini rivayet etmiştir.[1227][227]

Açıklama

Bu hadisteki yolcudan maksat, oturduğu memlekette zengin olup da parasızlık sebebiyle yolda kalmış olan kişidir. Bu haliyle fakir sayıldığı için kendisine ihtiyacına yetecek kadar zekât verilebilir. Ancak borç buîabilirse, borçlanması zekât almasından daha uygundur. Hatla İmam Malik, onun borçlanması lâzım geldiğini söylemiştir. Ayrıca Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel yolculuğunun meşru olmasını şart koşmuşlardır. Şayet masiyet için yolculuk yapmışsa ona zekât verilmez.
Bu hadis Allah yolunda cihâd eden zengine, yolda parasız kalmış olan yolcuya zekât verilebileceğine ve fakirin, kendisine verilmiş olan zekâtı

zengine hediye edebileceğine delâlet etmektedir.[1228][228]

26. Bir Kimseye Ne Kadar Zekât Verilebilir?

1638. ...Buşeyr b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre; Ensârdan Sehl b. Ebî Hasme denilen biri "Peygamber (s.a.)'in Hayber'de öldürülen Ensarî'nin diyeti olarak kendi kavmine zekât develerinden yüz tane verdiğini" haber vermiştir.[1229][229]

Açıklama

sözünde muzaf mukadderdir. Zira Sehl b. Ebî-Hasme, öldürülenin akrabası değildi. Ama aynı kavimdendi. Bunun için tercemeyi "kendi kavmine..." şeklinde yaptık. Nitekim 'aynı söz bir başka rivayette şeklinde geçmektedir ki bu, "kavim" kelimesinin mukadder olduğunu desteklemektedir.
“ = Zekât develerinden yüz tane" sözü Sahih-i Buhârî ile Sahih-i Müslim'de" "yanından yüz deve" şeklinde geçmektedir. Aslında bu iki rivayet arasında bir zıtlık yoktur. Çünkü "yanından" sözü ile develerin Peygamber (s.a.)m emir ve hükmü altında oldukları kast edilmiştir. Bununla beraber develeri kendi malından ya da devletin bütçesinden vermiş olması da mümkündür. Zira Kurtubî'ye göre "yanından yüz deve" rivayeti, diğerinden daha sahihtir. Hatta bazılarına göre "zekât develerinden yüz tane" jözü râvilerin hatasıdır. Çünkü zekât, böyle bir yere verilemez. Zekâtın verileceği yerleri Allah, bildirmiştir. Şâfiîlerden Ebu İshak el-Mervezî, bu hadisin zahiri ile istidlal ederek zekât develerinden diyet verilebileceğim söylemişse de âlimlerden çoğu bu görüşte değildir. Nevevî: "Âlimlerin çoğunun tercih ettiği görüşe göre Resûlullah (s.a.), o develeri fakirlere verilen zekât develerinin arasından satın almıştır," demektedir.
Kurtubî ise bu iki rivayetin arasını şöyle te'Iif etmektedir:
Peygamber (s.a.) bütçesinin ilgili fonundan, sonra vermek üzere o yüz deveyi zekât develerinin arasından ödünç olarak almıştır. Ancak el-Menhel yazarı es-Subkî'nin konuya yaklaşımı, sözü edilen ihtimal ve ihtilâfları bertaraf etmesi yönünden önem arz etmektedir. Der ki: "Anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) çıkması muhtemel fitneyi önleyip iki tarafın arasını bulmak için o develeri borçluların zekât payından almak üzere vermiştir."

Borçluların zekât payı için 1631 ile 1635 no'lu hadislerin açıklamasına bakınız.
Hayber'de öldürülen ensârînin adı Abdullah b. Sehl b. Zeyd'dir. Onun öldürülmesi olayını Buhârî, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir. Müslim olayı şöyle nakleder:
"Ebû Leylâ Abdullah b. Abdirrahman b. Sehl, Sehl b. Ebî Hasme'-den rivayet etmiştir. O da kavminin büyüklerinden rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Sehl ile Muhayyisa, içinde bulundukları bir sıkıntıdan dolayı Hayber'e çıkmışlar. Az sonra Muhayyisa gelerek Abdullah b. Shel'in öldürüldüğünü ve bir kuyuya atıldığını haber vermiş ondan sonra hemen yahûdilere giderek "Allah'a yemin ederim ki onu siz öldürdünüz" demiş. Yahudiler:
"Allah'a yemin olsun ki, onu biz öldürmedik" dediler. Sonra dönüp kavminin yanına gelmiş bunu onlara da anlatmış, bilâhere kendinden büyük olan kardeşi Huveyyisa ile Abdurralıman b. Sehl beraber gelmişler, Muhayyisa konuşmak istemiş ki Hayber'de o bulunmuştu. Ama Resûlul-lah (s.a.) yaşı kastederek Muhayyisa'ya:
"Büyüğü büyük bil" demiş, bunun üzerine önce Huveyyisa konuşmuş sonra Muhayyisa konuşmuş, Resûlullah (s.a.):
"-Ya arkadaşınızın diyetini verirler ya da savaşa hazır olduklarını bize bildirirler," buyurmuştur.
Resûlullah (s.a.) onlara bununla ilgili mektup da yazmış yahudiler cevabında:
"Allah'a yemin olsun ki onu biz öldürmedik," yazmışlar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) Ruveyyisa, Muhayyisa ve Abdurrahman'a:
"Yemin edip arkadaşınızın kanına hak kazanır mısınız?" diye sormuş onlar:
"Hayır" demişler, Resûlullah (s.a.):
"Yahudiler size yemin etsinler mi?" demiş. Onlar:
"Onlar, müslüman değiller" demişler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
onun diyetini yanından vermiş ve onlara yüz dişi deve göndererek evlerine kadar götürülüp verilmiştir."[1230][230]
Muhtaç olana ne kadar zekât verilebileceği konusuna gelince:
Hanefîlere göre muhtaç olana zekât olarak verilecek miktar' nİsabtan az olmalıdır. Nisab miktarı verilmesi mekruh olmakla beraber caizdir. Ancak borçlu olanın, kendisine verilecek zekâttan borcunu ödedikten sonra elinde

nisabtan az bir miktar kalacaksa veya geçimiyle yükümlü olduğu aile fertleri çok olup verilecek zekât onlara taksim edildiğinde her birine nisabtan az pay düşecekse, nisabtan fazla verilmesi mekruh değildir.
Mâlikîlerle Hanbelîlere göre muhtaç olana bir yıllık ihtiyacına kâfi gelecek miktarda zekât vermek caizdir.
Şâfiîlere göre ise muhtaç olana ömrü (ortalama 60 yıl) boyunca ihtiyacına kâfi gelecek miktarda zekât vermek caizdir.[1231][231]

Dilenmenin Caiz Olduğu Durumlar[1232][232]

1639. Duyurmuştur:
"Dilenmeler, tırmalamalardır, kişi onlarla yüzünde iz yapar. Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz. Ancak kişinin yetki sahibinden veya kaçınılmaz bir iş için (başkasından) istemesi hariç."[1233][233]

Açıklama

Kişi, dilenmekle izzet-i nefis ve şerefinden fedakârlık eder.Nasıl ki tırmalama, yüz de istenmeyen bir iz bırakıyorsa, dilenmek de kişinin şerefinde böyle iz bırakır. Bunun için kişi izzet-i nefs ve şerefinden kaybetmek istemiyorsa, dilenmemelidir. Dilenmesi halinde kayb eder. "Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz" sözü ile anlatılmak istenen budur. Ayrıca bu sözde yüzlerini korumayanlar kınanmış ve tehdid edilmişlerdir. Ancak müstehak olanın, devlet başkam veya onun vekilinden hakkını istemesinde bir sakınca yoktur. Zira o devlet yetkilisi, hak sahiplerine haklarını vermekle mükelleftir. Bu onun görevidir. Bu nevi isteme mubah olduğu gibi, çıkması muhtemel olan bir fitneyi önlemek maksadıyla iki tarafın arasım bulmak için borçlanan kişinin, başına bir musibet gelip de zor durumda kalan kişinin ve katlanılamayacak fakru zarurette olan kişinin halktan istemesi mubahtır. Anlaşıldığına göre, müstehak olmayanın istemesi mubah değildir.[1234][234]

1640. ...Kabise b. Muhârik el-Hilâlî'den; demiştir ki:
Bir anlaşmazlıkta ortalığı yatıştırmak üzere kefil olmuştum da Peygamber (s.a.)'e geldim. Bana:

"Kabisa, bekle de bize zekât gelsin, onun sana verilmesini emredelim," dedi. Sonra şöyle buyurdu:
"Kabîsa, dilenmek ancak şu üç kişiden birine helâl olur: Kefalet altına giren kişinin o meblağı elde edinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra bundan vazgeçer. Malını helak eden bir felâkete maruz kalan, kişinin geçimini temin edinceye kadar dilenmesi helâldir. Kavminden aklı başında üç kişi "gerçekten falan fakir düştü" deyip de şehâdette bulundukları kişinin geçimini te'min edinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra bundan vazgeçer.
Kabisa! Bunların dışında dilenmek haramdır. Dilenen, haram yemiş olur."[1235][235]

Açıklama

Hemâle, kefalet anlamına gelmektedir. Bu hadişte ondan maksat, iki tarafın arasım bulmak, onları barıştırmak için kişinin belirli bir meblâğı vermeyi taahhüd etmesi, üstlenmesidir. İşte böyle bir kimsenin üstlendiği meblâğı temin edinceye kadar dilenmesi caizdir. 1631, 1635 ve 1639 no'lu hadislerin açıklamalarında belirtildiği gibi böyle bir kimseye zekât vermek caizdir,
Daha önce maddî durumu iyi olup da başına gelen bir felâketten dolayı malını yitiren kişinin, fakirleştiğine şahitlik edecek olanların akıllı ve onun durumunu yakından bilen kimseler olması, yanılmamak içindir. Zira kişinin kendi malını halktan gizlemesi âdetidir. Onu ancak yakınlarına bildirir.
Fakirliği isbat etmek için üç şahidin şart olup olmadığı konusunda ihtilâf edilmiştir. İbn Huzeyme ile Şafülerin bazıları bu hadisin zahiri ile istidlal ederek üç kişinin şahitliğini şart koşmuşlardır. Âlimlerin çoğu ise, "zina dışındaki şehâdetlerde olduğu gibi bunda da âdil iki erkeğin şahitliği kâfidir" demiş ve bu hadisteki sayıyı müstehaba hamletmişlerdir. Bununla beraber şahit istemek, malı olduğu bilinip de fakirlik iddiasında bulunan kimseye mahsustur. Dolayısıyla malı olduğu büinmeyen kimseden şahit istenmez. Ona yemin verdirmek suretiyle sözü kabul olunur.[1236][236]

Bazı Hükümler

1. Bu hadiste sözü edilenlerin dilenmesi cîzdir. Bir bakıma bu hadis bir önceki hadisi tahsis etmektedir.

2. Zekâtın bir şehirden bir başka şehre nakledilmesi caizdir. Bu konu için 1625 no'lu hadise bakınız.
3. Kişiye verilecek zekât belirli bir miktar ile tahdid edilmemiştir.Bu miktar müstahakkın durumuna göre değişir.[1237][237]

1641. ...Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Ensar'dan bir adam Peygamber (s.a.)'e dilenmeye geldi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Evinde hiç bir şeyin yok mu?" diye sordu. Adam:
Hayır (bir şeyim yok ancak) bir çul var ki, bir kısmını giyiyor, diğer kısmını da (altımıza) seriyoruz. Bir de su içtiğimiz bir bardak var, dedi. Peygamber (s.a.):
"Onları bana getir" dedi. Adam da getirdi. Resûlullah (s.a.) onları eline aldı ve:
"Bunları kim satın alır?" dedi. Bir adam:
Ben onları bir dirheme alırım, dedi. Peygamber (s.a.) iki veya üç defa:
"Kim bir dirhemden fazla verir" dedi. Bir başka adam:
Onları ben iki dirheme alırım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.); o adama verdi ve iki dirhemi aldı. Ensârî'ye verdi ve şöyle buyurdu:
"Birisiyle yiyecek satın al da ailene götür ver. Diğer dirhem ile de bir keser satın alıp bana getir." Ensârî keseri getirdi. Resûlullah (s.a.) Ona eliyle bir sap takdı ve Ensârî'ye dedi ki:
"Git, odun topla ve sat. Seni on beş güne kadar görmeyeyim."
Adam gitti odun toplayıp sattı. (On beş gün sonra) on dirhem biriktirmiş olarak geldi. Onun bir kısmı ile elbise, bir kısmı ile de yiyecek satın aldı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Bu senin için kıyamet gününde yüzünde dilencilik lekesi ile gelmenden hayırlıdır. Dilencilik ancak şu üç kişi için caiz olabilir:
Şiddetli fakirlik çeken, çok ağır bir borç altında bulunan, can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen"[1238][238]

Açıklama

Hadiste geçen kelimesi fiilinden türetilmiş.bir ism-i faildir. Perişanlıktan yerlerde sürünüp üstü başı toz toprak içinde kalmış olan kimsedir. Böyle bir duruma düşen bir fakirin dilenmesi caizdir.

kelimesi ise fiilinden türetilmiş bir ism-i faildir. Zor durumda bırakan demektir. Borç anlamına gelen kelimesine sıfat yapılmakla zor duruma düşüren ağır borç kast edilmiştir; buna ise, borçlular fonundan zekât verilir. kelimesi de fiilinden alınmış bir ism-i faildir. Kan anlamına gelen "dem" kelimesine sıfat yapılmakla elem verici, can yakıcı kan ifâde edilmiştir. Kan kelimesi, burada diyet anlamında kullanılmıştır. Şöyle ki biri bir başkasını öldürdüğü zaman öldürenin akraba veya arkadaşlarından birisi, aradaki husûmet ve kini ortadan kaldırmaya çalışarak öldürülenin akrabasına diyet vermeyi üstlenir de öldüren tarafın malı olmadığı için o diyeti ödeyemezse, diyeti vermeyi üstlenen kişi, onu ödemek için dilenir. Zira o diyeti ödemeyecek olursa, kısas yapılarak öldüren kişi öldürülür. Bu durumu ise, kefilini üzer. İşte böyle bir kimsenin dilenmesi de caizdir.[1239][239]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis- Peygamber (s.a.)'ın üstün ahlâk, tevazu ve fakirlere olan şefkat ve merhametinin ne kadar çok olduğunu göstermektedir. Zira adamın çul ve bardağını mübarek eline alarak artırmaya çıkarması, rağbet kazanmaları içindir.
2. Artırma usulüyle satış caizdir.
3. Başkan ve buna benzer yetkililer maiyetlerinde bulunanlara mutluluk ve huzur yolunu göstermeli ve ona teşvik etmelidirler.
4. Çalışarak kazanabilen kimsenin dilenmesi haramdır.
5. Dilencilik, hem dünya hem de âhiret açısından zem edilmiştir.[1240][240]

27. Dilenmenin Çirkinliği

1642. ...Avf b. Mâlik'ten; demiştir ki:
Biz yedi veya sekiz ya da dokuz kişi Resûlullah (s.a.)'ın yanında idik, Resûlullah (s.a.):
"Allah'ın elçisine bey'at etmez raisiniz?" buyurdu. Halbuki biz yeni bey'at etmiştik. Biz de:
Sana bey'at etmiştik, dedik. Resûlullah (s.a) aynı şeyi üç sefer söyledi. Bunun üzerine ellerimizi uzattık ve ona bey'at ettik. Bu arada biri:
Ya Resûlullah! Biz şüphesiz size bey'at etmiştik. Şimdi sana ne üzerine bey'at ediyoruz? diye sordu. Resûlullah (s.a.):

"Allah'a kulluk etmeniz, O'na hiç bir şeyi ortak koşmamanız, beş vakit namazı dosdoğru kılmanız, (söz) dinleyip itaat etmeniz ve -sesini alçaltarak gizlice- Halktan hiç bir şey istememeniz üzerine" buyurdu. Avf dedi ki:
And olsun (durum öyle oldu ki), o cemaatten birinin kamçısı yere düşüyordu da hiç bir kimseden onu vermesini istemiyordu.[1241][241]
Ebû Dâvûd dedi ki: Hişâm'ın hadisini Saîd'den başka bir kimse rivayet etmemiştir.[1242][242]

Açıklama

Bey'at: Müslümanların, islâm devlet başkanına, emirlerine itaat etmek üzere söz vermeleridir.Bu kelime, alış-veriş mânâsına gelen "bey' " kelimesinden alınmıştır. Nasıl ki bey'de karşılıklı alınıp verilen iki şey varsa, bey'atta da verilen sözün karşılığında cennet va'd edilmiştir ki, bey'de olduğu gibi bey'atta da elden tutma vardır. Ancak kadınlar bey'at ederken el tutmazlar. Zira Resûlullah (s.a.)'e bey'at eden kadınlar, onun elinden tutmamışlardır.
Ashâb-ı Kiram, Peygamber (s.a.)'in gizli sesle buyurmuş olduğu "halktan hiçbir şey istememeniz üzerine" sözünü, umûmî mânâda nehye hamlederek ihtiyat yolunu tercih etmişlerdir. Zira ashâb-ı kirama dilenmek umûmî bir şekilde nehy buyurulmuş, onlar da hadîsi bu mânâya alarak başkalarından hiçbir şey hatta yere düşen kamçılarını bile istemez olmuşlardır.[1243][243]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis Peygamber (s'a->'in fırsat bulduk" ça dinî hükümleri tebliğ etmeye ne kadar önem verdiğini göstermektedir.
2. İslâm devlet başkanına bey'atın tekrarlanması meşrudur.
3. Bey'at edenin, beyat edilenin elini tutması müstehabtır.
4. Kimseden bir şey istememek üzere bey'at etmek müstehabtır.
5. Hadis, değersiz bir şeyi bile istemekten sakınmaya teşvik etmektedir.[1244][244]

1643. ...Resûlullah (s.a.)'in azatlısı Sevbân'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):

Halktan bir şey istemeyeceğine kim bana söz verir ki, ona cenneti garanti edeyim" buyurdu.
Sevbân: "Ben" dedi. Gerçekten de hiç kimseden bir daha hiç bir şey istemedi.[1245][245]

Açıklama

Bu hadiste halktan hiçbir şey istemeyen kimsenin cennete girmeye hak kazandığı ve Sevbân (r.a.)'ın ulaşmış ol duğu yüksek mertebe anlatılmıştır.[1246][246]

28. İsti'fâf (Dilenmeyip İffetli Yaşamak)

1644. ...Ebu Said el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, Ensâr'-dan bazı kişiler Resûlullah (s.a.)'tan (bir şeyler) istediler. O da onlara verdi. Sonra tekrar istediler yine verdi. Yanındaki tükenince:

"Yanımdaki malı sizden asla gizlemem. Kim iffetli olmak isterse, Allah onu iffetli yapar. Kim de elindeki ile yetinirse, Allah onu zengin yapar. Sabretmeye gayret edene Allah sabır ihsan eder. Hiç bir kimseye sabırdan daha geniş bir ihsanda bulunu İmanı iş lir" buyurdu.[1247][247]

Bazı Hükümler

1. Defalarca dilenene dilendikçe vermek caizdir.
2. Verecek bir şey bulunmadığı zaman dilenciden özür dilemek ve onu sabra teşvik etmek meşrudur.
3. İhtiyaçtan dolayı istemek caizdir. Ama sabredip Allah'tan istemek evlâdır.
4. Hadis Resûlullah (s.a.)'in cömertlik, müsamaha ve başkalarım kendi nefsine tercih ettiğine delâlet etmektedir.
5. Hadiste muhtaç olan kimse iffetli olmaya, halka el açmayıp kendisini müstağni göstererek sabırla Allah'a tevekkül etmeye teşvik edilmiştir.
6. Mü'mine ihsan edilen en büyük şey sabırdır. Dolayısıyla sevabı da çoktur.[1248][248]

1645. ...İbn Mesûd'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.): "Kime yokluk isabet eder de (halinden şikâyet ederek) onu halka arz eder (onlardan bir şeyler ister)se yokluğu giderilmez. Kim de onu Allah'a arz ederse, Allah onu çabuk zengin eder. Ya çabuk ölümle veya çabuk zenginlikle." diye buyurdu.[1249][249]

Açıklama

Allah'ın, kişiyi çabuk ölümle zengin yapması ya kişinin zengin bir yakını ölüp de ona vâris olması suretiyle ger çekleşir ya da kişinin bizzat kendisinin ölüp de mala ihtiyaç duymaması suretiyle olur.[1250][250]

Bazı Hükümler

1. Hadis halka el açmaktan nefret ettirmeye delalet eder.
2. Hadis Allah'a yalvarıp O'ndan istemeye ve O'na tevekkül etmeye teşvik etmektedir.[1251][251]

1646. ...Îbnu'l-Firâsî'den rivayet edildiğine göre, el-Firâsî, Resûlullah (s.a.)'e:
Dileneyim mi, ya Resûlullah? dedi. Peygamber (s.a.): "*Hayır, eğer mutlaka bir şey istemen gerekirse, salih kişilerden iste!" buyurdu.[1252][252]

Açıklama

Zaruret anında salih kimselerden istemek, verdikleri zaman başa kakmamaları, isteyeni boş çevirmemeleri ve kazançlarının helâl olmasından dolayıdır. Evlâ olan salih kimselerden istemek ise de salih olmayanlardan istemek de caizdir.
Hadiste dilenmekten nefret ettirme ve ciddî ihtiyaç anında sâlih kimselerden istemeye teşvik vardır.[1253][253]

1647. ..İbnü's Sâidî'den; demiştir ki:
Ömer (r.a.) beni zekât toplamak üzere görevlendirdi. İşimi bitirip topladığım zekâtları kendisine teslim edince, bana ücret verilmesini emretti. Bunun üzerine "Ben bu işi Allah rızası için yaptım, mükâfatım Allah'a aittir" dedim. O şöyle cevap verdi:
Sana verileni al, zira ben de Resûlullah (s.a.) zamanında (bu işte) çalıştım. Bana ücret verdi ben de söylediğin gibi söyledim. Resûlullah bana:
"İstemeden sana bir şey verildiği zaman onu (al) ye ve tasadduk et." buyurdu.[1254][254]

Açıklama

Peygamber (s.a.) ile Ömer (r.a.)'in verdikleri, ücrettir. Buna göre, yapılan iş, ders okutma ve hâkimlik gibi dinî vecibelerden olsa bile, karşılığında ücret almak caizdir. Hatta böylesi kimselere İslâm devlet başkanının ilgili fondan geçimlerine yetecek bir miktar vermesi vâcibtir. Bunun içindir ki Tahâvî, "bu hadis zekâta değil de İslâm devlet başkanının zengin -fakir herkese taksim ettiği mallara aittir. Böylesi mallar, halka fakir oldukları için değil,

o mallarda hakları bulundukları için verilir. Bundan dolayıdır ki Peygamber (s.a.), Hz. Ömer'in verilen malı almamasını hoş karşılamamıştır. Çünkü ona verdiği mal, fakirliğinden dolayı değildir" demektedir.
Taberî diyor ki: "Âlimler bu hadisteki "al" emrinin nedb ve irşad için olduğunda ittifak etmişlerdir: "Hediyeyi veren İslâm devlet başkanı olsun, sâlih veya fâsık olsun verilen şeyi kabul etmek mendubtur, yeter ki hediye vermesi caiz olan bir kimseden gelsin" demişlerdir. Ebû Hurey-re'nin, "bana hediye verilirse, alırım. İstemeye gelince onu yapmam" dediği rivayet olunmaktadır. Âişe (r.anhâ) Muâviye'nin hediyesini kabul etmiştir."
Taberî sonra İbn Ömer, İbn Abbâs ve Hz. Ali'nin de hediye kabul ettiklerine dair bazı nakiller yapmış Resûlullah (s.a.)'ın:
"O bizim için hediyedir" hadisini[1255][255] delil getirerek Berîre'ye sadaka olarak verilen etten yediğine dikkat çekmiştir.
Her ne kadar Taberî "al" emrinin nedb için olduğunda âlimlerin ittifak ettiğini söylemişse de ,Menhel yazarı da Ahmed b. Hanbel'in, hadisin zahiriyle istidlal ederek hediyeyi kabul etmenin vâcib olduğunu, cumhura göre ise, İslâm devlet başkanının bağışı hariç, diğer bağışların kabul edilmesinin müstehab olduğunu nakleder. Devlet başkanın yaptığı bağışa gelince, elindeki mala bakılır, şayet çoğu haramdan elde edilmişse, onu almak haramdır. Çoğu haram değilse almak mubahtır.
Bazılarına göre de Devlet başkanının yaptığı bağışı almak vâcibtir. Zira Cenab-ı Allah "Resul size ne verirse onu alın" buyurmuştur. Bağışı almayan, emre uymamış olur. İbn Hacer el-Askalânî: "Doğrusu malı helâl olduğu bilinenin hediyesi geri çevrilmez. Malı haram olduğu bilinen kimsenin hediyesini almak ise, haramdır. Şüpheli malda da ihtiyat yolu, onu geri çevirmektir. Onu geri çevirmeyip mubah görenler, delili esas almışlardır" demektedir. İbnü'l-Münzir de: "Bu konuda ruhsat verenler Yahudiler hakkındaki "onlar yalanı çok dinler, haramı çok yerler"[1256][256] âyet-i kerimesi ile istidlal ederler. Nitekim Peygamber (s.a.)'de zırhını bir yahûdiye rehin bırakmıştı. Ayrıca yahudilerden cizye alıyordu ki, onların mallarının çoğunu şarap, domuz ve fasit ahş-verişlerden elde ettiklerini biliyordu," demektedir.
Taberî: "Allah'ın ehl-i kitabtan cizye alınmasını mubah kılması da elinde malı olup da haramdan mı, helâldan mı kazandığı bilinmeyen müsIümanın o maldan verdiği hediyesini almanın haram olmadığına apaçık bir delil vardır. Zira Allah ehl-i kitabın mallarının çoğunun şarap ve domuzdan kazanıldığını, faiz alıp verdiklerini biliyordu. Öyle olmasına rağmen, cizyeyi mubah kılmıştır. Dolayısıyla harama aldırmayan bir kimsenin verdiği hediye, alan tarafından bizatihi haram olduğu bilinmedikçe kabulü mubahtır. Sahabe ve Tabiûnun imamları da aynı görüştedirler" demektedir.[1257][257]

Bazı Hükümler

1. Hadis Hz. Ömer'le İbnü's-Sâidî'nin fazilet ve takvalarına delalet etmektedir.
2. Dinî bile olsa yapılan iş karşılığında ücret almak caizdir.
3. İslâm devlet başkanının verdiği geri çevrilmemelidir.[1258][258]

1648. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) minberde zekâttan, haya edip onu almamaktan ve dilenmekten söz ederken şöyle buyurdu:
"Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır. Yüksek el, veren (el), alçak el de dilenen (el)dir."[1259][259]
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisteki Eyyûb'un Nâfi'den rivayeti konusunda ihtilâf edilmiştir. Abdulvâris: "Yüksek el, haya edip almayandır" demişse de râvilerin çoğu Hammâd b. Zeyd'den, o da Eyyûb'dan rivayetine göre: "Yüksek el, veren eldir" Hammâd'dan rivayet edenlerden biriside: "haya edip almayandır" demiştir.[1260][260]

Açıklama

Ebü Davud'un dediği gibi bu hadisin iki tarîki vardır, birisinde "münfika; veren (el)" şeklinde geçen kelime, diğerinde "müteaffife: haya edip almayan" şeklinde geçmektedir. İbn Abdilberr "münfika" rivayetini tercih etmiş ve Buhârî ile Müslim'in de bu rivayeti tahrîc ettiklerine dikkat çekmiştir.[1261][261]

Bazı Hükümler

1. Hatibin dinleyenler için yararlı gördüğü hususlardan söz etmesi mubahtır.
2. Hadis hayırlı işlerde infakta bulunmaya ve sadaka vermeye teşvik eder.

3. Şükreden zengin, sabreden fakirden daha üstündür. Ancak bunun aksini iddia edenler de olmuştur.

4. Hadis ciddî ihtiyaç olmadığı halde dilenmekten nefret ettirmektedir.[1262][262]

1649. ...Mâlik b. Nadla'dan; demiştir ki: Resülullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Eller üç kısımdır: Allah'ın Yed-i Ulyâ'sı (zatına mahsus ve sıfatına lâyık Eri), ondan sonra verenin eli ve dilenenin alçak eli, fazla olanı ver ve nefsine yenilme."[1263][263]

Açıklama

Bu hadiste verme yönünden üç kısma ayrılmıştır: İlk ikisi verici, sonuncusu alıcıdır. Buna göre verici el, iki kısımdır:
a. Hakikî verici, Allah'tır. Çünkü her şeyin mâliki odur.
b. Zahirî verici, infâk eden kişidir.
Dilenenin elinin alçak olması, ciddî bir ihtiyacı olmadığı halde dilenmesine hamledilmiştir.
"Fazla olanı ver" sözündeki fazlalıktan maksat, ihtiyaç fazlasıdır. "ver" emri, nedb içindir.
"Nefsine yenilme" sözünde, mala düşkün olan nefse karşı koymada ona yenilmemek ve ihtiyaç fazlasını vermekte cimrilik yapmamak istenmiştir. Bu söz, "malının hepsini infak edip de geçim sıkıntısına düşme" şeklinde de yorumlanmıştır.
Bu hadis sadaka verip nefisle mücâdele etmeye teşvik etmekte, halktan istemekten nefret ettirmektir.
Bu babta geçen hadislerden anlaşıldığına göre ellerin en yükseği, nıünfika (veren) eldir. Sonra müteaffife (muhtaç olmasına rağmen almaktan haya eden) el, üçüncüsü istemeden alan el, sonuncusu da dilenen eldir.[1264][264]

29. Haşimoğullarına Sadaka Vermek

1650. ...İbn Ebî Râfi, (babası) Ebû Râfi'den rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) Mahzûm oğullarından bir adamı zekât toplamaya gönderdi. O adam Ebu Râfi'e:
Bana arkadaş ol ki, ondan pay alasın, dedi. Ebu Râfi'de:
Peygamber (s.a)'e gidip sormadıkça (seninle gelmem), dedi ve Peygamber (s.a.)'e gidip sordu. Peygamber (s.a.):
“Kavmin azatlı kölesi onların aile fertlerinden sayılır, bize sadaka helâl değildir" buyurdu.[1265][265]

Açıklama

Hâşim, Peygamber (s.a.)'in dedesi Abdulmuttalib'in babasıdır. Haşimoğulları, Hanefîlere göre, Abbasoğulları, Ali b. Tâlib oğulları, Caferoğulları, Akîloğulları ve Hârisoğullarıdır. Böylece Ebû Leheb oğulları onlardan sayılmamaktadır.
Mâlikîlere göre Hâşim'in erkek çocukları vasıtasıyle doğan çocuklardır. Buna göre Hâşim'in kızlarının çocukları onlardan değillerdir.
Şâfitlerle Hanbelîlere göre ise, Hâşim'in erkek ve kız çocukları vasıtasıyle doğan tüm zürriyetidir.
Peygamber (s.a.)'ın zekât toplamaya gönderdiği adam; Erkam b. Ebî Erkam el-Kureşî'dir. Peygamber (s.a.) Mekke'de Hz. Ömer müslüman oluncaya kadar bu zatın evinde gizlice ibâdet ve İslâm'a davette bulunmuştu.
Ebû Râfi Peygamber (s.a.)'in azathsıydı. Ona "Kavmin azatlı kölesi, onların aile fertlerinden sayılır" buyurmakla sadakanın ona da helâl olmadığını kast etmiştir.
"Bize sadaka helâl değildir" sözünde Peygamber (s.a.), Hâşimoğulla-rının sadaka almalarının caiz olmadığını ifâde buyurmuştur. Tercih edilen görüşe göre bu hadisteki sadaka kelimesi, hem zekât gibi farz sadakaya hem de nafile sadakaya şâmildir.[1266][266]

Bazı Hükümler

Bu hadis Peygamber (s.a.)'e Hâşimoğullarına ve azatlılarına sadakanın haram olduğuna delalet etmektedir. Peygamber (s.a.)'e zakâtın haram olduğunda -Hattâbî ve başka âlimlerin dediği gibi- icmâ vardır. Hâşimoğullarına zekâtın haram oluşunda ihtilâf varsa da cumhura göre haramdır. Delilleri, Peygamber (s.a.)'ın, "Bu sadakalar, insanların kirleridir. Bunlar ne Muhammed'e helâl olur, ne de âl-i Muhammed'e" hadis-i şerifidir.[1267][267]
Âl-i Muhammed'in kimler olduğunda ihtilâf edilmiştir:

Hanefîlere göre Hâşimoğullarıdır ki, Âl-i Abbas, Âl-i Ali, Âl-i Cafer, Âl-i Akıl ve Âl-i Hâris'ten ibarettir. Ebû Leheb oğulları, bunlardan değildir.
İmam Malik ve Ahmed'e göre ise Al-i Muhammed, Haşimoğullarının tümüdür.
İmam Şafiî'ye göre Haşimoğulları ile Muttaliboğulları'dır. Bu görüş, aynı zamanda bazı Mâlikîlerle Ahmed b. Hanbel'den de rivayet edilmiştir.
îbn Kudâme: "Hâşimoğullarına zekâtın helâl olmadığı konusunda bir ihtilafın olduğunu bilmiyoruz" demiştir. İbn Reslân da bu konuda jcmâ'-ın olduğunu nakl etmiştir. Ebü Yûsuf'a nisbet edilen "Hâşim oğulları birbirlerine sadaka verebilirler" görüşü, Hanefî mezhebini en iyi bilenlerden biri olan Tahâvî tarafından reddedilmiştir. Hatta Tahavî, Ebû Yusuf'tan Hâşimoğullarına nafile sadakanın bile haram olduğunu nakletmiştir.
Hâşimoğullarına ganimetten beşte bir olan haklan verilmemişse, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre zekât almaları yine caiz değildir. Ancak Mâlik ve Şâfiîlerden İstahrî ile Hanefîlerden Tahâvî, bu durumda zekât almalarını caiz görmüşlerdir. Bu görüş Ebû Hanife'ye de isnâd edilmiştir.
Hâşimoğullarının nafile sadaka almalarına gelince:
Hanefîlerce tercih edilen görüşe göre farz olan zekât gibi o da haramdır. Mâliki, Şafiî ve Hanbelîler hem Hâşimoğullarının hem de azatlılarının nafile sadaka almalarını hediye hibe ve vakıf kabul etmelerine kıyas ederek caiz görmüşlerdir.
Haşimoğulları azatlılarının zekât almalarının Ebu Hanîfe ve arkadaşları, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Mâlikîlerden İbnü'l-Mâcişûn haram olduğunu söylemişlerdir. Delilleri açıklamaya çalıştığımız bu hadistir.
İmam Mâlik ve bazı Şâfiîler onlara zekât verilebileceğim ileri sürmüşlerdir. Delilleri azatlılarla Haşimoğulları arasında bir akrabalık bağının olmayışıdır.[1268][268]

1651. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) sahibi bilinmeyen, yere düşmüş bir hurmaya rast gelirdi de zekât olması korkusundan başka bir şey onu almaktan menetmezdi.[1269][269]

Açıklama

Bu hadis kişinin mubah olduğunu bilmediği şeyleri alıp yemekten sakınmasının gerektiğine delalet etmektedir.[1270][270]

1652. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) (yerde) bir hurma buldu da:

"Zekât olmasından korkmasaydım, onu yerdim" buyurdu.[1271][271]

Ebû Dâvûd dedi ki: Hişâm bunu Katâde'den böyle rivayet etti.[1272][272]

Açıklama

Bu hadis, bir hurma tanesi, bir ekmek parçası veya bir üzüm tanesi gibi genellikle başkasına verilmesinde cimri lik gösterilmeyen değersiz şeyleri yerden alıp kime ait olduklarını sormadan yemenin mubah olduğuna delâlet etmektedir. Zira Peygamber (s.a.) o hurmayı sadaka hurması olma ihtimalinden dolayı yememiştir. Şayet sadaka olma ihtimali olmasaydı onu yiyecekti.
Ayrıca bu hadis farz olsun nafile olsun, sadakanın azının bile Peygamber (s.a.)'e haram kılındığına delildir.[1273][273]

1653. ...İbn Abbas'tan; demiştir ki:

Babam, Peygamber (s.a.)'in kendisine zekâttan vermiş olduğu deve için beni ona gönderdi.[1274][274]

Açıklama

Peygamber (s.a.) zekât müstehaklarına vermek üzere Hz. Abbas'tan ödünç deve almış, sonra Peygamber (s.a.)'e zekât develeri gelince ödünç olarak aldığı develerin yerine o zekât develerinden vermiştir. Ancak Hz. Abbas, malına zekât bulaşır endişesiyle o zekât develerinin başka develerle değiştirilmesini istemiştir.[1275][275]

1654. ...İbn Abbâs'tan önceki hadisin benzeri rivayet edilmiştir, (ancak Salim, rivayetinde) "develeri değiştirmesi için" ifâdesini eklemiştir.[1276][276]

30. Fakirin Zekat Malından Zengine Hediye Vermesi

1655. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.)'e et getirildi.
"Bu nedir?" diye sordu.
Berîre'ye -sadaka olarak verilmiş bir şey, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):
"Bu onun için sadaka, bizim için ise hediyedir", buyurdu.[1277][277]

Açıklama

Peygamber (s.a.) "Bu nedir?" diye sormakla etin nereden geldiğim öğrenmek istemiştir.

Berîre, bir cariyenin adıdır. Âişe (r.anhâ), onu azad etmek için satın almak isteyince efendileri velâmn[1278][278] kendilerine ait olmasını şart koşmuşlardı. Hz. Âişe etin durumunu Peygamber (s.a.)'e arz edince, ona şöyle buyurdu:
“Bu onun için sadaka, bizim için ise hediyedir" sözünde Peygamber (s.a) Berîre'ye sadaka olarak verilen etin, artık Berîre'ye ait sayıldığım, böylece o etin vasfının değişmesiyle kendilerine sadaka olarak değil de hediye olarak takdim edildiğini kast etmiştir.[1279][279]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis fakirin sadakayı almasıyla sadakadan vasfın kalktığına ve artık onun, sadaka alması haram olan kişiye hediye edilmesinin helâl olduğuna delâlet etmektedir.
2. Peygamber (s.a.)'e hediye mubahtır.[1280][280]

31. Kişinin Sadaka Olarak Verdiği Mala Vâris Olması

1656. ...Bureyde'den rivayet edildiğine göre bir kadın, Resûlullah (s.a.)'a geldi ve şöyle dedi.
Anneme sadaka olarak bir câriye vermiştim. Annem öldü ve o cariyeyi miras olarak bıraktı. (Acaba durum ne olacak?) Peygamber (s.a.):
"0 sadakanın mükâfatına hak kazandın ve o sana miras olarak geri döndü" buyurdu.[1281][281]

Açıklama

Bu hadis sadakanın, onu verene miras yoluyla geri dönmeşinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.[1282][282]

32. Maldaki Haklar

1657. ...Abdullah (b. Mesûd)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) zamanında mâûnu, kova ve tencerenin ödünç olarak verilmesi sayardık.[1283][283]

Açıklama

Mâûn kelimesinden “Mâûnu esirgerler"[1284][284] âyetindeki "el-mâûn" kelimesi kast edilmiştir. Mâ-
ûn, örfen ödünç olarak verilen tencere, keser, balta ve kova gibi ev işlerinde kullanılan eşyanın adıdır.
îkrime'den rivayet edildiğine göre mâûn'un başı, malın zekâtı, aşağısı da elek, kova ve iğnedir.
Zemahşerî Keşşaf adlı tefsirinde der ki: "Bu eşyanın ihtiyaç anında ödünç olarak istenip de verilmemesi sakıncalı ve şahsiyeti zedeleyicidir."[1285][285] Bu hadiste yardımlaşma teşvik edilmiş, cimrilik zemmedilmiştir.[1286][286]

1658. ...Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Servetinin zekâtını vermeyen hiçbir mal sahibi yoktur ki Allah,' kıyamet günü cehennem ateşinde o malı kızdırtmamış olsun ve miktarı sizin saydığınız günlerden elli bin sene olan bir günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar- o malla sahibinin yüzü, yanları ve sırtı dağlanmasın. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.
Zekâtını vermeyen hiç bir koyun sürüsü sahibi yoktur ki, kıyamet günü o koyunlar, olduğundan fazla gelmesin ve sahibi düz ve geniş bir yere onların önüne yatırılarak onu boynuzlan ile süsmesin, tırnakları ile çiğnemesinler ki, aralarında ne yamuk boynuzlu ve ne de boynuzsuz yoktur. Miktarı sizin saydığınız günlerden elli bin sene olan bir

günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar sürünün sonundakiler, onun üzerinden geçtikçe Öndekiler bir daha üzerine gönderilir. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.
Zekâtım vermeyen hiç bir deve sahibi yoktur ki kıyamet günü o develer olduğundan fazla gelmesin ve sahibi düz ve geniş bir yere onların önüne yatırılarak ayaklarıyla çiğnemesinler. Miktarı sizin saydığımz günlerden elli bin sene olan bir günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar sondakiler, onun üzerinden geçtikçe ön-dekiler bir daha üzerine gönderilir. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.[1287][287]

Açıklama

Hadiste geçen "kenz" kelimesi aslında yerde gömülü olan mal anlamına gelmektedir. Ancak burada zekâta tâbi olduğu halde zekâtı verilmeyen mal anlamında kullanılmıştır. Buna göre zekâtı verilen mala "kenz" denilmez. Bununla ilgili malumat 1564 no'lu hadisin açıklamasında geçmiştir.
"...olduğundan fazla..." sözünden o hayvanların hem sayı yönünden çokluğu hem de semiz, sağlam ve kuvvetli oluşu kast edilmiştir.
Kâ', düz ve geniş yer demektir. Karkar da aynı anlama gelip ka'ı pekiştirmek için zikredilmiştir.
"Aksa; yamuk boynuzlu, celhâ," boynuzsuz demektir. Bu hadis altın, gümüş, koyun ve develerin zekâtının vâcib olduğuna ve zekâtını vermeyenin uğrayacağı azaba delâlet etmektedir.[1288][288]

1659. ...Ebû Hureyre Peygamber (s.a.)'den bir önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir: (Hadisin senedindeki) Zeyd b. Eşlem, deve ile ilgili bölümde "onların hakkını (zekâtım) vermeyen" sözünden sonra, "su başına geldikleri günde sağılmaları haklarındandır" sözünü söyledi.[1289][289]

Açıklama

"Su başına geldikleri günde sağılmaları haklarındandır” cümlesindeki "hak"tan maksat, vacib hak değil, mendub haktır. Cumhur bu görüştedir. Bazıları bu hakkın, yardımın yapılması vâcib olduğu duruma mahsus olduğunu söylerken Kadı Iyaz da: "İhtimal ki, bu zekât farz olmadan önceydi" demiş ve bu hakkın, zekâtın farz olmasıyla nesh edildiğini kast etmiştir.
Hayvanların su başında sağılmaları hem hayvanlara hem de fakirlere kolaylık olması içindir. Zira onları su başında sağmak, evde sağmaktan daha rahat, fakirlere yardım için daha münâsibtir.[1290][290]

1660. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'den önceki kıssanın benzerini işittim. Birisi, Ebû Hüreyre'ye;
Develerin hakkı nedir? diye sordu. Ebû Hureyre:
İyisini verirsin, bol sütlü olanını sütü sağılıp sana geri verilmek üzere verirsin, (bir başkasını) binilip sana iade edilmek üzere verirsin. Erkeğini dişileri aşılayıp sana iade edilmek üzere verirsin, sütlerinden içirirsin, dedi.[1291][291]

Açıklama

Ebû Hüreyre'ye "develerin hakkı nedir?" sorusunu soranın Abbâs olduğu, Hâkim'in rivayetinde geçmektedir.
"bol sütlü olan deveyi menîha olarak vermektir. “Menîha koyun veya deveyi sütünden faydalanmak üzere birine verip sonra geri almaktır. Buna "minha" da denilir.
ifadesindeki fiili, "âriye verirsin" yani faydalanmak üzere birine verip sonra geri alırsın, demektir. Sırt anlamına gelen "zahr" kelimesinden maksat, devenin kendisidir.
ifadesi de dişleri aşılatmak için erkek deveyi ariyet olarak vermek anlamına gelmektedir.[1292][292]

1661. ...Ubeyd b. Umeyr'den; demiştir ki: Bir adam:
Ya Resûlellah! Develerin hakkı nedir? diye sordu. Râvî önceki hadisin benzerini zikretti ve buna "develerin kova larını ariyet olarak verirsin" sözünü ekledi.[1293][293]

1662. ...Câbir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) ağacından koparılmış her on vesk hurmadan fakirler için mescidde bir salkım asılmasını emretti.[1294][294]

Açıklama

Câdd kelimesi, ism-i mefûl mânâsında kesilmiş koparılmış demektir. Bazı nüshalarda "câzz" şeklinde geçmektedir ki, ikisinin de mânâsı aynıdır.
Vesk'in altmış sâ' olduğu ve kilogram olarak hesabı 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.
Hadiste geçen emir, nedb içindir. Cumhur bu görüştedir. Bazı Zahirîler onun vücûb için olduğunu söylemişlerse de Peygamber (s.a.)'in zekât memurlarına gönderdiği mektuplarda olmayışı, vâcib olmadığına delildir. Zira vâcib olsaydı, mutlaka Peygamber (s.a.) onu beyân ederdi.
Bu hadis fakirlere şefkat edip -farz olan zekâttan başka- onlara yardım etmenin müstehap olduğuna delildir.[1295][295]

1663. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) ile bir seferde iken bir adam devesinin üzerinde geldi de onu sağa sola çevirmeye başladı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Kimin yanında fazla binit varsa onu biniti olmayana versin. Kimin yanında fazla azık varsa onu azığı olmayana versin" buyurdu. Öyle oldu ki hiç birimizin (sahip olduğu) fazla (mal) da hiç bir hakkının olmadığını zannettik.[1296][296]

Açıklama

Gelen adamın devesini sağa sola çevirmesi onu Resûlullah (s.a.)'a gösterip başka bir deveye ihtiyacı olduğunu imâ etmek içindir. Resûlullah (s.a.) bunu hemen anlamış ve kemal-i nezâketle ona cevab vermiştir.
Bu hadis Peygamber (s.a.)'in ashabının ihtiyâçlarının karşılanmasına gösterdiği özeni ve kavmin büyüğünün etbâını güzel ahlâka ve muhtaçlara yardım etmeye teşvik etmesinin gerektiğini açıklamaktadır.[1297][297]

1664. ...îbn Abbas'tan; demiştir ki:
"Altın ve gümüşü biriktirenler..." âyeti[1298][298] inince durum müs-lümânların ağırına gitti. Bunun üzerine Ömer:
Ben sizi rahatlatırım, diyerek Resûlullah (s.a.)'a gitti ve:
Ey Allah'ın Peygamberi! Bu âyet ashabının ağırına gitti, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):
"Allah zekâtı ancak mallarınızdan kalanı temizlemek için farz kıldı, Mirasları da sizden sonrakilere kalması için farz kıldı" buyurdu. Ömer, tekbîr getirdi sonra Resûlullah (s.a.) ona:
"Kişinin biriktirdiği en hayırlı şeyi haber vereyim mi? Saliha olan kadın ki, kocası ona baktığı zaman kocasını sevindirir, kocası emrettiği zaman itaat eder, kocası yanında olmadığı zaman onun haklarım korur" buyurdu.[1299][299]

Açıklama

Söz konusu âyetin ashâb-ı kiramın ağırına gitmesi onun umumuna bakıp altın ve gümüş biriktirmenin azabını düşünmelerindendir. Hz. Ömer'in konuyu Peygamber (s.a.)'e arz etmesiyle Peygamber (s.a.) kenz'den maksadın zekâtı verilmeyen mal olduğunu ve Allah'ın zekâtı, malların fakir haklarından korunması ve temizlenmesi için farz kıldığını haber vermiştir.
Peygamber (s.a.)'in zekâttan sonra mirasları zikretmesi, zekâtını vermek suretiyle mal biriktirmenin dinen yasak olmadığına daha iyi delalet etmesi içindir. Zîra mal biriktirmek yasak olsaydı, miras meşru olmazdı. Çünkü miras ancak biriktirilip bırakılmış malda olur. Buna göre söz konusu âyet, mallarının zekâtını vermeyen müslümanlar hakkında inmiştir. Cumhurun görüşü de budur.
Peygamber (s.a.) yaptığı açıklamadan dolayı Hz.Ömer'in sevindiğini görünce asıl sevinilecek şeyin başka şey olduğuna işaret buyurarak zekâtını verdikleri müddetçe mal biriktirmelerinde onlar için bir günâh yoktur.
Ancak kişinin en güzel kazancı güzel huylu sâliha kadındır. Zira altın, bazı ihtiyaçlar anında iş görür Saliha kadın ise, ölene kadar kocasının yanında kalacak ve onun huzurlu bir hayat geçirmesine vesile olacaktır.[1300][300]

Bazı Hükümler

1. Zekât vermek farzdır.
2. Kışı gerçek yonunu bilmediği meseleyi bir bilene sorup öğrenmelidir.

3. Allah'ın ve kulların maldaki vâcib haklarını vermek suretiyle mal biriktirmek mubahtır.
4. Kişi saliha bir kadınla evlenmeyi başkalarına tercih etmelidir.
5. Saliha kadınla* evlenmek mal biriktirmekten daha hayırlıdır.[1301][301]

33. Dilenenin Hakkı

1665. ...Hüseyin b. Ali[1302][302] (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"At üzerinde gelse bile, dilenenin hakkı vardır." buyurdu.[1303][303]

Açıklama

Nefsini zillete düşürüp isteyen hakkında hüsn-i zanda bulunarak görünürde zengin olup at üzerinde gelse bile, o atın ariyet olduğuna veya borçlu olup zekât alması caiz olduğuna ihtimal vermeli ve onu boş olarak geri çevirmemelidir.
Bu hadis müslümanlar hakkında hüsn-i zanda bulunmaya ,onlara yardım etmeye ve isteyene imkân dahilinde bir şeyler verip onu boş çevirmemeye teşvik etmektedir. Menhel yazan bu konuda şöyle demektedir:
"Bu hüküm, İslâmiyetin ilk asırlarında yaşayan müslümanların durumuna göredir. Zira onlar Resûlullah (s.a.)'ın "Muhtaç olmadıkça insanlardan hiçbir şey isteme. Zira veren el, alan elden üstündür," hadisiyle "ne zengin ne de sıhhat ve gücü yerinde olana zekât helâl olmaz," hadis-i şerifiyle amel edip şiddetli bir zaruret içinde olmadıkça istemezlerdi. Ama günümüz dilencileri ise, dilenciliği meslek edinmişlerdir. Tek gayeleri mâl toplamaktır. Binaenaleyh dilenmeleri haram olduğu gibi, halkın onlara vermesi de haramdır."
Bu hadis hakkında mevzu diyenler olmuşsa da, değişik tariklerden rivayet edilmesi onun mevzu olmadığına delildir. Menli el yazarına göre bu hadis hasendir.[1304][304]

1666. ...Ali (r.a.) Peygamber (s.a.)'den önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[1305][305]

Açıklama

Ebû Davud'un bu rivayeti zikretmekten gayesi, bu hadisin mevzu olduğunu söyleyenlerin iddialarını iptal etmektir. Nitekim Suyûtî de; "bu hadis hasendir, mevzu olduğunu söylemek uygun değildir" demiştir.[1306][306]

1667. ...Resûlullah (s.a.)'e bey'at edenlerden biri olan Ümmü Büceyd'den[1307][307] rivayet edildiğine göre Resûlullah'a şöyle demiştir:
Ya Resûlullah! Allah'ın salât-ü selamı üzerine olsun- fakir, (gelip) kapımın onunde duruyor da ona verecek bir şey bulamıyorum.
Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) ona şöyle dedi:
"Bir koyunun yanmış tırnağından başka ona verecek bir şey bufamazsan, (hiç olmazsa) onu eline ver."[1308][308]

Açıklama

"Bir koyunun yanmış tırnağından" maksat, çok az herhangi birşeydir. Dilenciye verilen şeyin çok az oluşu hak kında mübalağalı söylenen bir sözdür.
Bu hadis, dilenciyi boş çevirmemeye teşvik etmektedir.[1309][309]

34. Ehl-i Zimmete Sadaka Vermek

1668. ...Esma (r.a.)dan; demiştir ki:
Kureyş'in (Hudeybiye) antlaşması zamanında annem, İslâm'dan yüz çeviren bir müşrik olduğu halde (kendisine yardım etmemi) arzulayarak bana geldi de Resûlullah (s.a.)'a:
Ya Resûlellah! Annem İslâm'dan yüz çeviren bir müşrik olduğu halde bana geldi. Ona yardımda bulunayım mı?" dedim. O da:
"Evet, annene yardımda bulun." buyurdu.[1310][310]

Açıklama

Esma, Hz. Ebu Bekr'in kızıdır. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ile Hâkim'in Abdullah b. Zübeyr'den rivayet ettiklerine göre Esmâ'nın annesinin adı, Kuteyle bint Abdiluzzâ'dır. Hz. Ebû Bekir onu Câhiliyye devrinde boşamıştı. Cumhur da bu görüştedir. Hattâbî der ki:
"Peygamber (s.a.)'in Esmâ'ya annesine yardımda bulunmasını emretmesi, aradaki akrabalıktan dolayıdır. Değilse ona zekât vermesi, caiz değildir. Çünkü zekât, müslümamn hakkıdır. Müslüman olmayana verilmez. Şayet annesi müslüman olsaydı bile yine de zekât vermesi caiz olmazdı. Çünkü ona nafaka vermesi üzerine vâcibti. Ancak borçlu olup, borçlular fonundan ona verilmesi müstesna."[1311][311]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis' Esmâ (r-anhâ)'nın faziletli biri olduğuna delildir.
2. Kâfir olan yakın akrabaya yardımda bulunmak caizdir.
3. Kâfirlerle sulh anlaşması yaparak onlarla muamelede bulunmak caizdir.
4. Bazıları bu hadisi delil göstererek "Müslüman bir kimsenin, kâfir anne ve babasına nafaka vermesi vâcibtir" demişlerdir.[1312][312]

35. Esirgenmesi Caiz Olmayan Şeyler

1669. ...Babasından rivayette bulunan ve kendisine Buheyse denilen bir kadından rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Babam, Peygamber (s.a.)'den izin alarak (başını) onun gömleğinin altına soktu da öpüp sarılmaya başladı. Sonra:
Ya Resûlullah! (başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Peygamber (s.a.):
"Sudur" diye cevap verdi. Babam tekrar:
Ey Allah'ın Peygamberi! (Başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir" diye sordu. Peygamber (s.a.):
"Tuzdur" cevâbını verdi. Babam yine:
Ey Allah'ın Peygamberi! (Başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Peygamber (s.a.):
"Hayrı işlemen, senin için hayırlıdır." cevâbım verdi.[1313][313]

Açıklama

Buheyse'nin babasının, başım Peygamber (s.a.)'in gömleğinin altına sokması, onun tenini öpmek içindir. Bunu da cesedini cehennem ateşinden kurtarmak arzusuyla yapmıştır.
Suyun esirgenmesinin helâl olmaması, sahibinin ona ihtiyacı olmaması halindedir. Zira Ahmed b. Hanbel'in Ebû Hureyre'den merfû olarak rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a): "İhtiyaç duyulmayan fazla su başkasından esirgenmez" buyurmaktadır.
Âlimler sulan üç kısma ayırmışlardır:
1. Nehir ve vâdîlerde akan sel suları gibi sahibi olmayan sular: Bunlardan herkes yararlanabilir.
2. Depo ve kaplara doldurulan sularla evlerde musluklardan akan şehir suları gibi sahibi olan sular: Bu gibi sulardan ancak sahihlerinin izni ile yararlanılabilir.
3. Kanal, kuyu, pınar vb. sular: Hanefîlere göre, bu sulardan herkes yararlanabilir. Delilleri bu hadis ile "suyun esirgenmesi" babında gelecek olan şu hadistir: "Müslümanlar, üç şeyde ortaktır: otta, suda ve ateşte."
Şafiî'ye göre ise, bu gibi sulardan yararlanılabilir. Ama bulundukları yerlerin sahiplerinin rızası olmadan onlarla arazî sulanmaz.
Ahmed b. Hanbel ile bazı Şâfiîlere göre de bu gibi sular depolara doldurulmuş sahibleri olan sular gibidir. Ancak bu görüş reddedilmiştir. Zira bu gibi sular, sahipli sulardan ziyâde sel sulan kabilinden sayılmıştır. Bu babın hadisi ile benzeri hadisler, sular arasında bir farkın olmadığına ve hepsinin bu konuda aynı olduğuna delâlet etmektedirler. Ancak âlimler, ikinci şıkta anlatılan suların, sahihlerinin milki olmasında ittifak etmişlerdir. Milkin gereği ise sahibine ait olup onun tasarrufunda bulunmasıdır, ortak mal olması değildir. Buna göre söz konusu hadislerdeki umum, ikinci şıkta anlatılan sular dışındaki sulara mahsûstur.
Anlaşıldığına göre birinci şıkta geçen sulardan yararlanabilme konusunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Keza ikinci şıkta geçen sulardan yararlanabilmek için nefsin tehlikeye düşmesi gibi, bir zaruret olmadıkça sahihlerinden izin almak gerektiği hususunda da ihtilâf yoktur. Üçüncü şıkta ise, ihtilâf vardır. Onu bazıları birinci şıkka benzetip caiz görmüş, bazıları da ikinci şıkka benzetip izne bağlamıştır.

Tuzun esirgenmesi meselesine gelince bazı âlimler bu hükmü her türlü tuza teşmil ederken, diğerleri de mülk olmuş tuzu bundan istisna etmiş ve "sahibi onu başkasından esirgeyebilir" demişlerdir.
Buheyse'nin babası olan sahabinin aynı soruyu tekrarlaması, Peygamber (s.a.) ile konuşmaktan zevk almasından dolayıdır.
Peygamber (s.a.)'in ona:
"Hayır işlemen, senin için hayırlıdır" buyurması, hâstan sonra âmmı zikretmek kabilinden olup aynı soruyu bir daha sormamasını sağlamıştır.
Bu hadîs, hayır işlemeye ve verilmesi alışıla gelen şeyleri esirgememeye teşvik etmektedir.[1314][314]

36. Camilerde Dilenmek

1670. ...Abdurrahman b. Ebî Bekr'[1315][315] den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"İçinizde bugün fakir doyuran kimse var mı?" diye sordu da Ebû Bekir (r.a.):
Camiye girdiğimde dilenen bir dilenci gördüm de (oğlum) Abdurrahman'ın elinde bir parça ekmek buldum. Ondan alıp o fakire verdim, dedi.[1316][316]

Açıklama

Cumhura göre camide dilenmek ve sadaka vermek câizdir. Ancak dilenci, dilenirken ısrar ederse veya cemaatin üzerinden atlayarak onları rahatsız ederse dilenmek de, ona sadaka vermek de haramdır.
Hanefîlere göre, ise camide ne şekilde olursa olsun dilenmek haram, dilenciye sadaka vermek de mekruhtur. Bunlara göre bu hadis zayıftır. Zira senedinde Mübarek b. Fedâle vardır ki, bir çok muhaddis tarafından zayıf görülmüştür.[1317][317]

Bazı Hükümler

1. Bu hadiste sadaka Vermeye teşvik vardır.
2. Camide dilenmek caizdir.
3. Camide sadaka vermek caizdir.
4. Bu hadis Ebû Bekir (r.a.)'in hayır işlemeye düşkünlüğüne ve üstünlüğüne delâlet etmektedir.[1318][318]

37. Allah'ın Zatı İçin Dilenmenin Çirkinliği

1671. ...Câbir' (r.a.)den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"Allah'ın zâtı için ancak cennet istenir." buyurdu.[1319][319]

Açıklama

Hadiste geçen "vech" kelimesinden maksat, halef âlimlere göre Allah'ın zâtıdır. Selef ise, bu kelimeyi te'vil etmeden hakiki anlamı olan "yüz" şeklinde anlamışlar. Ancak keyfiyyetini yalnız Cenab-ı Allah'ın bildiğini, dolayısıyle onun, mahlukatın yüzlerine benzetilmesinden münezzeh olduğunu söylemişlerdir.
Bu hadis Allah'ın zâtı için dünya metâım istemenin uygun olmadığına delâlet etmektedir. Ancak bu hüküm, kendisinden sadaka istenilen kişinin bu sözden canı sıkılması ve dilenciyi boş çevirmesi hâline hamledilmiştir. Şayet Allah'ın anılmasından hoşlanıp etkilenen ve dilenciyi boş çevirmeyen biri ise, Allah için istemek caizdir. Bu hadisle bundan sonraki hadisin arası böyle cem'edilmiştir.[1320][320]

38. Allah İçin İsteyene Vermek

1672. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den; demiştir ki Resûlullah (s.a.):
"Allah için size sığınan kimseye yardım edin. Allah için isteyen kimseye verin. Sizi davet edenin dâvetine icabet edin, size iyilik yapanı mükâfatlandırın. Eğer onu mükâfatlandıracak bir şey bulamazsanız, -karşılıkta bulunduğunuza kanaat getirinceye kadar- ona dua edin" buyurdu.[1321][321]

Açıklama

Dâvete icâbet etme emri, davetin islâm'a uygun olmasına bağlıdır. Şayet davet, İslâm'a aykırı ise, ona icabet edilmez.
iyilikte bulunmak, fiîlî olabildiği gibi soz ile de olabilir. Kişi, kendisine iyilikte bulunanın iyiliğine karşılık iyilikte bulunmalıdır. Nitekim Cenab-ı Allah da "iyilikte bulunmanın karşılığı ancak iyilikte bulunmaktır" buyurmaktadır. Karşılık olarak iyilikte bulunmak için bir şey bulunamadığı takdirde dua edilir. Yapılacak dua ile ilgili olarak Tirmizî ve Nesâî'nin Usâme b. Zeyd (r.a.)'den rivayet ettikleri hadîste Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmaktadır:
"Kime iyilik yapılır da yapanına "Allah seni hayırla mükâfatlandırsın" derse, ona tam senada bulunmuş olur."
Bu hadisten anlaşıldığına göre iyilikte bulunana şeklinde duâ etmekle ona teşekkür edilmiş ve mükâfatı Allah'a havale edilmiş oluyor. Dilenci, Âişe (r.anhâ)'ya duâ ettiği zaman o da dilenciye aynı duâ ile mukabelede bulunur, sonra sadaka verirdi. Âişe (r.anhâ)'ye; "Hem mal veriyorsun, hem de dua ediyorsun, nasıl oluyor?" diye sorulduğunda şöyle cevâp vermiştir: "Şayet ona dua etmeyecek olursam onun dua etmekten dolayı benim üzerimde olan hakkı, benim sadaka vermekten dolayı onun üzerinde olan hakkımdan daha çok olur. Bana yaptığı duanın aynısını ona yapıyorum ki duasının karşılığını verip sadakam hâlis olsun."
Bu hadis, güzel ahlâklı olup iyilikte bulunmaya teşvik etmektedir.[1322][322]

39. Kişinin Bütün Malını Sadaka Olarak Vermesi (Caiz Midir?)

1673. ...Câbir b. Abdullah el-Ensârî (r.a.)'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.)'in yanındaydık, bir adam yumurta kadar bir altın getirip şöyle dedi:
Ya Resûlullah! Bunu maden ocağında buldum. Al, bu sadakadır. Bundan başka bir şeyim yok.
Resûlullah (s.a.), ondan yüz çevirdi. Sonra o adam,. Resûlullah (s.a.)'a sağ tarafından geldi, aynı şeyleri söyledi. Resûlullah (s.a.) yine ondan yüz çevirdi. Sonra ona sol tarafından geldi. Resûlullah (s.a.) yine ondan yüz çevirdi. Sonunda arkasından geldi bu sefer Resûlullah (s.a.), onu aldı ve adama attı. Eğer ona değseydi incitirdi veya yaralardı. Arkasından Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Biriniz, sahib olduğu şeyi getirip: "-Bu sadakadır" diyor, sonra da oturup insanlara avuç açıyor. Sadakanın en faziletlisi, fazla maldan verilenidir."[1323][323]

Açıklama

Peygamber (s.a.)'in, o adamdan yüz çevirmesi, onun durumunda olanların mallarının tümünü sadaka olarak vermelerinin doğru bir hareket olmadığına işaret etmek içindir. Adam işaretten anlamayınca Peygamber (s.a.), ona sözle söylemiştir.[1324][324]

Bazı Hükümler

1. Maldan ihtiyaç kadarı bırakıldıktan sonra sadaka vermek daha erdaıdır.
2. İşlerin yürütülmesinde ifrat ve tefrite düşülmemelidir.
3. Devlet başkanı, bütün malını sadaka olarak veren kişinin, fakirliğe dayanamayacağını bilirse, sadakayı sahibine iade eder.
4. İnancı zayıf olan kişinin malının tümünü sadaka olarak vermesi mekruhtur. Çünkü böyle bir kimse fakirliğe mâruz kalır, sadaka verdiğine pişman olur. Böylece hem malından olur, hem de sevaptan mahrum kalır. Ama Ebû Bekir (r.a.) gibi inancı sağlam olan kişilerin, mallarının tamamını sadaka olarak vermeleri mekruh değildir. Bunun için Ebû Bekir (r.a.) tüm malını sadaka olarak verdiği zaman Resûlullah (s.a.) ona ses çıkarmamıştır.
Bu hadisin, senedinde Muhammed b. İshak'ın alması sebebiyle zayıf olduğu söylenmiştir.[1325][325]

1674. ...Bir önceki hadisi Abdullah b. İdris, Muhammed b. İs-hak'tan aynı sened ve mana ile rivayet etmiş ve (Resûlullah'ın sözüne):
"Bizden malını al, bizim ona ihtiyacımız yok" ibaresini ilâve etmiştir.[1326][326]

1675. ...Abdullah b. Sa'd'dan rivayet edildiğine göre Ebû Said el-Hudrî'yi şöyle söylerken işitmiştir:
Bir adam mescide girdi. Resûlullah (s.a.) oradakilere elbise tasadduk etmelerini emretti. Onlar da tasaddukta bulundular. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), o adama onlardan ikisinin verilmesini emretti, sonra sadaka vermeye teşvik etti. O adam da gelip iki elbiseden birini tesadduk etti. Resûlullah (s.a.) ona bağırdı ve:
"Elbiseni al" dedi.[1327][327]

Açıklama

Bu hadisin Sünen-i Nesâî'deki rivayeti şöyledir: Ebû Said el-Hudrî'den şöyle rivayet edilmiştir:
Bir adam Resûlullah (s.a.) cuma günü hutbe irâde ederken mescide girdi. Resûlullah (s.a.) ona; "iki rekat namaz kıl," dedi. O adam ikinci cuma Resûlullah (s.a.) hutbe okurken geldi. Resûlullah yine; "iki rekat namaz kıl," dedi. Üçüncü cuma tekrar geldi. Resûlullah (s.a.); "iki rekat namaz kıl" dedikten sonra (cemaate); "tasaddukta bulunun" dedi. Onlar da tasaddukta bulundular. Resûlullah (s.a.) ona iki elbise verdi. Daha sonra Resûlullah (s.a.), yine, "tasaddukta bulunun" dedi. O adam da o iki elbiseden birini tasadduk etti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Şuna bakın, o mescide kötü bir kılıkta girdi ona dikkat edip tasaddukta bulunmanızı bekledim. Yapmadınız. Ben "tasaddukta bulunun" dedim. Siz tasaddukta bulundunuz. Ben de ona iki elbise verdim. Daha sonra yine "tasaddukta bulunun" dedim. Peşinden o iki elbisesinden birini tasadduk etti. Elbiseni al!" dedi ve onu azarladı.[1328][328]

Bazı Hükümler

1. Kişinin muhtaç olduğu şeyi tasadduk etmesi mekruhtur.

2. Devlet başkanı, kişinin muhtaç olduğu şeyi sadaka olarak verdiğini görürse, onu geri çevirmelidir.[1329][329]

1676. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.):
"Sadakanın en hayırlısı, geride zenginlik bırakan -veya bol maldan verilen- sadakadır. Tasadduka, bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla." diye buyurmuştur.[1330][330]

Açıklama

Kişinin malının bir kısmım sadaka olarak verip de ihtiyacına yetecek kadarını bırakması, 1673 no'lu hadiste de açıklandığı üzere tüm malını verip başkalarına el açıp yük olmasından daha iyidir.
Bu hadisin râvilerinden birisi, "geride zenginlik bırakan" sözü ile "bol maldan verilen sadaka" sözünden, hangisini duyduğu hususunda şüphe etmiştir.
"Bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla" sözünden maksat, kişinin, önce üzerine nafakası vâcib olanların ihtiyaçlarını karşılayıp onları başkalarına muhtaç etmemesi ve ondan sonra başkalarına tasaddukta bulunmasını sağlamaktır.[1331][331]

Bazı Hükümler

1. Malın tümünü tasadduk etmek mekruhtur.
2. Nafaka ve benzen konularda önceliğe riayet
edilmesi gerekir. Sıralamada önce kendi nefsi, sonra aile fertleri gelmelidir. Bulûğ çağına erip de mal ve kazancı olmayan çocukların nafakası konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
a. Bazı âlimlere göre çocukların her durumda nafakaları babalarına aittir.
b. Cumhura göre erkek çocuklar baliğ oluncaya, kız çocuklar da evleninceye kadar nafakaları babalarına aittir. Ancak bunlardan kötürümlük veya hastalıktan dolayı kazanç elde edemeyenlerin nafakaları yine babalarına aittir.[1332][332]

40. Kişinin, Bütün Malını Tasadduk Etme Ruhsatı

1677. ...Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir.Resûlullah (s.a.)'a:
Ya Resûlullah; Hangi sadaka daha faziletlidir? dedim. O (s.a.) da:
"Fakirin gücünün yettiğidir. Bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla" buyurdu.[1333][333]

Açıklama

Sadakanın daha faziletli oluşundan maksat, sevabının daha çok olmasıdır "cuhd" kelimesi, imkân ve güç, "el-Mükıll" kelimesi de az malı olan fakir anlamında .kullanılmıştır.
Sevabı en çok olan sadaka fakirin güç yetirebildiği ve zorlanarak verdiği sadakadır. Bu sadaka az da olsa zenginin zorlanmadan verdiği çok olan sadakadan daha sevablıdır. Nitekim Nesâî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den merfû olarak rivayet etmiş olduğu bir hadiste şöyle buyuruim aktadır: "Bir dirhem, yüzbin dirhemi geçti." (Oradakiler): "Nasıl?" dediler. Resûlullah (s.a.):
"Bir adamın iki dirhemi olur da birini tasadduk eder. Bir başka adam malının bir tarafına gider de ondan yüz bin dirhem alıp onu tasadduk eder" buyurdu.
Böylece Resulullah (s.a.) iki dirheminden birini tasadduk edenin alacağı sevabın, geniş servetinin bir ucundan yüz binleri alıp sadaka verenin alacağı sevabı geçeceğini bildirmiştir.[1334][334]

Bazı Hükümler

1. Sabırlı çalışkan ve Cenâb-ı Allah'a tevekkül eden kimselerin bütün mallarını tasadduk etmeleri, mekruh değildir. Ama böyle olmayanların kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin ihtiyaç duydukları şeyleri, sadaka olarak vermeleri mekruhtur. Âlimler bu babta geçen hadislerle bir önceki babta geçen hadislerin aralarım bu şekilde bulmuşlardır.
2. Sabırlı fakirin sadakası az da olsa, zenginin çok olan sadakasından daha faziletlidir. Çünkü fakir şiddetli ihtiyacına rağmen nefsiyle mücâdele etmiş ve zenginin katlanmadığı bir meşakkate katlanmıştır.[1335][335]

1678. ...Eşlem (r.a.)'den; demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb'ı şöyle söylerken işittim:
Resûlullah (s.a.) bir gün bize sadaka vermemizi emretti. Bu (emir) bende mal bulunan bir zamana rastladı. (Kendi kendime) "bir gün Ebû Bekr'i geçersem işte bugün geçerim" dedim ve malımın yarısını getirdim. Resûlullah (s.a.):
"Ailene ne bıraktın?" dedi. Ben de:
Bu kadarını, dedim. Ebû Bekir de malının hepsini getirdi, sonra Resûlullah (s.a.) O'na:
"Ailene ne bıraktın?" dedi. O da:
Onlara Allah ve Resulünü bıraktım dedi. (O'na);
Bundan sonra seninle hiçbir şeyde asla yarışmam, dedim.[1336][336]

Açıklama

Hadiste geçen ifâdesindeki edatının nâfiye olma ihtimali olduğu gibi şartiyye olma ihtimali de vardır. Terceme şartiyye olmasına göre yapılmıştır. Şartın cevâbı mah-zuf olup makabli ona delâlet etmektedir. Nâfiye oluşuna göre ise, tercemesi şöyle olur:
"Bugün Ebû Bekri geçeyim, (daha önce) hiçbir gün onu geçemedim."
Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Ebû Bekir (r.a.)'in bütün malını tasadduk etmesine, Peygamber (s.a.) karşı çıkmamış, bundan önceki hadislerde geçtiği üzere altın ve elbiseyi reddettiği gibi Ebû Bekr'in sadakasını reddetmemiştir. Çünkü Resûlullah (s.a.) onun kuvvetli imanını, güzel sabrını ve Allah'a tevekkülünü biliyordu.
Bu hadis, sıhhati yerinde, akh başında, borçsuz ve varsa bakmakla yükümlü olduğu kimselerle beraber darlığa sabırlı olan bir kimsenin bütün malını tasadduk etmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu şartlardan birisi bulunmazsa, malın tümünü tasadduk etmek mekruh olur. Müstehap olan, malın üçte birini tasadduk etmektir. Cumhur, bu görüştedirler. İmam Mâlik ve Evzâî'ye göre, ancak malın üçte birini tasadduk etmek caizdir. Bütün malını sadaka olarak veren bir kişiye üçte ikisi iade edilir.
Hadis, sadakanın ve sadakaya teşvik etmenin faziletine, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in üstünlüklerine, onların hayır işlemeye düşkünlüklerine delâlet etmektedir.[1337][337]

41. Su Vermenin Fazileti

1679. ...Said' (b. el-Müseyyeb)den rivayet edildiğine göre, Sa'd (b. Ubâde) Peygamber (s.a.)'e geldi ve O (s.a.)'na:
Hangi sadaka (çeşidi) sana daha sevimlidir? dedi. Resûlullah (s.a.):
"Sudur" buyurdu.[1338][338]

Açıklama

Burada su hayratı genel olarak zikredilmiştir. îfâde in-san ve hayvanların içmesi, bitkilerin sulanması ve insanların kullanması için olan her çeşit su hayratını içine almaktadır.
Bu hadis munkatı'dır. Çünkü Said b. Müseyyeb, Sa'd b. Ubâde'nin zamanına yetişmemiştir. Said, Sa'd'ın vefat ettiği tarih olan H.15'de doğmuştur.[1339][339]

1680. ...Bir önceki hadisin aynısını Katâde, Said b. Müseyyeb ile Hasan el-Basrî'den onlar da Sa'd b. Ubâde'den rivayet etmişlerdir.[1340][340]

Açıklama

Bu hadis de munkatı'dır. Zira Hasan el-Basrî H. 21 yihnda doğmuştur. Ancak bu durum, hadisin sıhhatine zarar vermemektedir. Zira Said b, el-Museyyeb olsun, Hasan el-Basrî olsun adil olmayandan hadis rivayet etmezler.[1341][341]

1681. ...Sa'd b. Ubâde'den rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir:
Ya Resûlullah! Sa'd'ın annesi öldü. Hangi sadaka (çeşidi) daha faziletlidir? Resûlullah (s.a.):
"Su" buyurdu. Râvi dedi ki:
Sa'd bir kuyu kazdırdı ve "bu kuyu Sa'd'in annesinin kuyusudur." dedi.[1342][342]

Açıklama

Hadis, su hayratının faziletine, sadakanın ölüye fayda verip savabının ona ulaşacağına ve Sa'd b. Ubâde'nin annesine olan hürmet ve güzel muamelesine delâlet etmektedir.[1343][343]

1682. ...Ebû Said'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Hangi müslüman elbise ihtiyacı olan başka bir müslümana bir elbise giydirirse, Allah da ona cennetin yeşil elbiselerinden giydirir. Hangi müslüman aç bir Müslüman doyurursa, Allah da onu cennet meyvelerinden doyurur. Hangi müslüman susamış bir müslümana su verirse, Allah da ona (kabı) mühürlü hâlis cennet şarâbı içirir."[1344][344]

Açıklama

Hadiste geçen kelimesinden maksat, elbiseye ihtiyaç duymaktır.hâlis cennet şarâbı ise mühürlü demektir. kaplarının ağzı mühürlü, sahiplerinden başkası için açılmayan, içenlerinin, sonunda nefis bir koku gelen değerli cennet şarâbı anlamınadır. Hadis-i şerifte geçen güzel amellere, teşvik vardır.[1345][345]

42. Faydalanmak Üzere Başkasına Ariyet Vermek

1683. ...Ebû Kebşe es-Selûlî'den; demiştir ki:
Abdullah b. Amr'ı işittim, şöyle diyordu: Resûlullah (s.a.): "Kırk haslet vardır ki bunların en üstünü (sütünden faydalanmak üzere verilen) keçi ariyetidir. Bunlardan bir hasleti, -sevabını umarak ve ona va'dedilen şeyi tasdik ederek- işleyen kimseyi, bu sayede Allah cennete koyar" buyurdu.[1346][346]
Ebû Dâvûd dedi ki: Müsedded'in hadisinde Hassan dedi ki: "Keçi ariyetinden başka, selâm almak, aksırana dua etmek, geçenlere eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmak ve benzen hasletleri de saydık onbeş haslete varamadık."[1347][347]

Açıklama

Bu hadis, Ebü Davud'a iki yolla ulaşmıştır. Bunlardan biri İbrahim b. Mûsâ, diğeri de Müsedded'tir. Burada zikredilen lafızlar, müsedded yoluyla gelen hadise ait lâfızlardır.
Bâb'ın başında geçen kelimesi, ariyet manasındadır. Ariyet ise, menfaati başkasına karşılıksız vermek manasınadır. Buradaki ariyetten maksat, yün veya sütünden bir süre faydalanıp iade etmek üzere başkasına koyun, keçi, sığır ve deve gibi bir hayvanı vermektir. Hadiste yalnız keçi zikredilmiştir. Diğerleri de kıyasla aynı hükmü taşımaktadır. Hatta bunların menfaati daha fazla olduğu için sevabı da daha çok olur.

Resûlullah (s.a.) kırk hasletin ne olduğunu açıklamamıştır. Bunları açıklamaması her türlü iyi işe teşvik sebebiyledir. Şayet belirtilmiş olsaydı insanlar onları işleyip diğerlerini terk edebilirlerdi. Bu bakımdan Kadir Gecesi de Ramazan ayı içinde gizlenmiştir.
Ebû Dâvûd bu hadisin sonunda Müsedded yoluyla gelen rivayetteki fazlalığa işaret etmiştir. Bu fazlalıkta bildirildiğine göre Hassan, hayırlı işleri saymış, fakat onbeşe varamamıştır. Onun varamaması başkalarını da varamayacağı anlamına gelmez. Bazıları bu hasletleri kırktan fazlaya bile çıkarmıştır. Aç bir kimseyi doyurmak, susamışa su vermek, selâmı önce vermek, sanat öğretmek, ip, ayakkabı bağı ve benzeri şeyleri vermek, güler yüz göstermek, arkadaşsız olana arkadaşlık etmek, başkasının üzüntüsünü gidermek, muhtaca yardım etmek, müslümânın kusurunu örtmek, meclise sonradan gelene yer vermek, müslümanı sevindirmek, zulme uğrayana yardım etmek, zâlimi zulümden alıkoymak, iyilik yolunu göstermek, dargınların arasını düzeltmek, dileniciyi tatlı sözle geri çevirmek, müslümânın namusunu korumak, ağaç dikmek, iş görmek, hasta ziyaret etmek, tokalaşmak, Allah için sevişmek, Allah için ziyâretleşmek, Allah için birbiriyle oturmak, Allah için buğzetmek, nasihat, merhamet ve iyiliği emretmek gibi iyilikler sayılabilir.

Bu hadis, Allah rızası için her çeşidiyle hayır işlerine teşvik etmektedir.[1348][348]

43. Vekâleten Vereceği Sadakayı Muhafaza Eden Kimsenin Ecri

1684. ...Ebû Musa'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Verilmesi emredilen şeyi (sadakayı) gönül hoşluğuyla emrolunan kişiye (fakire) eksiksiz, tam olarak verinceye kadar (koruyan) emin kasadar, sadaka veren iki kişiden biridir."[1349][349]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, başkasının malını koruyup verilmesi gereken yere onu ulaştıran vekilin, mal sahibi gibi ecir ala-cağım beyân ediyor. Her ikisinin hadiste mutasaddık (sadaka veren) diye isimlendirilmesinden bu hüküm çıkarılmaktadır. Bu ifâde verilecek ecrin, mal sahibinin ecrine denk olmasını gerektirmez. Asıl maksat, ikisinin de ecre nail olacaklarını beyân etmektir. Ancak ecre nail olması için vekilde bazı şartların bulunması lâzımdır. Hadisin Sahih-i Buharî'deki rivayeti de göz önüne alınırsa, bu şartlar şöyle özetlenebilir:
a. Sadaka vermeye vekil tayin edilmiş olmak,
b. Müslüman olmak,
c. Emin olmak,
d. Emri tamamen yerine getirmiş olmak,
e. Emredilen malı gönül hoşluğu ile vermek.

Hadis, emânetin korunmasına, iyilikte yardımlaşmaya^vekili emre iyi niyetle uymaya teşvik ediyor.[1350][350]

44. Kadının Kocasının Evindeki Maldan Sadaka Vermesi (Caîz Midir?)

1685. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resülullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kadın kocasının evinden kötülük kastetmeksizin infak ederse, ona infakın sevabı, kocasına da kazanmasının sevabı verilir. Hizmetçisine de o kadar sevab verilir. Onlardan birisi diğerlerinin sevabını eksiltmez."[1351][351]

Açıklama

Erkeğin kazancından kadının tasarrufta bulunması gerekir. Buradaki rivayette, gerekse diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerde bazı kayıt ve şartlara bağlanmıştır.
Hadiste geçen kötülük kast etmeksizin” kaydından infak edilen şeyin âdeten verilen şeylerden olması, örfen belirlenmiş miktarları geçmemesi, israf hududuna varmaması, aile dirliğim bozmaması gibi şartlar anlaşılmaktadır.
Asıl önemli olan da kadın veya hizmetçinin mal sahibinin infaka rızasının olup olmadığını bilmesidir. Bu bakımdan kadının, kocasına ait maldaki tasarrufunun sahih olması, erkeğin açıkça veya delâleten iznini bilmesine bağlıdır. Koca ile diğer insanlar arasında bu bakımdan fark yoktur. Meselâ kadın, örfen verilecek miktarda ve verilmesi âdet olan bir şeyi vermişse kocanın delâleten izni var sayılır. Eğer örf, kesin olarak izne delâlet etmiyorsa, kocanın izni şüpheli ise, veya verilen malın benzerlerine, kocanın cimrilik yaptığı bilinir ve onun bu halinden razı olmayacağı anlaşılırsa, kadının veya başkasının o malı vermesi caiz olmaz. Açıkça mal sahibinin izninin alınması gerekir.

Hadis, kadın ve hizmetçiyi yukarıda zikredilen şartlar dahilinde dilenciyi boş çevirmemeye teşvik ediyor. Bu davranıştan dolayı alınacak ecri bildiriyor.[1352][352]

1686. ...Sa'd'dan rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) kadınlardan bey'at aldığı zaman Mudar kabilesi kadınlarından olduğu zannedilen cüsseli bir kadın kalktı ve:
Ey Allah'ın Resulü! Biz babalarımıza ve oğullarımıza yüküz Ebû Dâvûd: "zannediyorum hadiste "kocalarımıza" ilâvesi de vardır" dedi- onların malından (izinsiz) bize neler helâl olur? dedi.Resûlullah (s.a.) da:
"Ratb, onu hem yer, hem de hediye edersiniz," buyurdu. Ebû Dâvûd: Ratb, ekmek, sebze ve yaş hurmadır, dedi. Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (Süfyan) Sevrî de, Yûnus'îan rivayet etmiştir.[1353][353]

Açıklama

Hadis-i şerîfte bahsedilen bey'at, Mekke fethedildiği gün yapılmıştır. Ratb, kurunun zıttı, yaş anlamına gelir. Burada ratbdan maksat, çok dayanmayan ve saklanması mümkün olmayan meyve, sebze, pişmiş yemek gibi şeylerdir. Ebû Davud'un açıklamasına göre ratbdan ekmek, sebze ve yaş hurma kast edilmiştir.
Sahibinin izni olmadan kadınların adı geçen şeylerde tasarrufuna, çabuk bozulacakları, yenmezse çürüyüp atılacakları için izin verilmiştir. Ama kuru olanlar çabuk bozulmaz ve saklanabilir. Bu sebeble kuru olan meyve ve sebzeler üzerinde tasarruf, sahibinin izni olmadan caiz değildir.
Ebû Davud'un Siıfyân es-Sevrî'den aynı hadisin rivayet edildiğini belirtmesi hadisin iki yoldan geldiğini belirterek onu takviye etmek içindir.
Bu hadis, sahabe kadınlarının dinî hükümleri öğrenmeye düşkün olduklarına, babanın malında çocuğun, çocuğun malından babanın, kocanın malından kadının -eğer o mal saklanamayacak cinstense- sarih izin almaksızın tasarruf edebileceklerine delâlet eder.[1354][354]

1687. ...Hemmâ b. Münebbîh dedi ki; Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim:
Resûlullah (s.a.): "Kadın izin almaksızın kocasının kazancından infak ederse, ona kocasının ecrinin yarısı vardır," buyurdu.[1355][355]

Açıklama

Bu hadiste geçen izin, sarih izindir. Yani kadın kocasının malından -rızâsına delâlet eden bir karine olduğu halde ondan açıkça izin almaksızın- infak ederse ondan ecir alır. Eğer erkeğin rızasında şüphe edilirse, kadın her hangi bir ecir alamadığı gibi günahkâr da olur. Hadisi "kadın, kocasının bilgisi dışında kendi nafakasına mahsuben erkeğin malından alır ve onu infak ederse..." diye anlamak da mümkündür. Böylece erkek, verilen mal kendi kazancından olduğu, kadın da kendi nafakasından verdiği için ecre nail olur. Böyle bir yorumla bu hadis ve 1688 no'lu hadis cem' edilmiş olur.
Buradaki ecrin yarısı, verilecek sadakadan hâsıl olacak sevabın yarısı anlamına değildir. Çünkü 1685 no'lu hadiste; "bunlardan birisi, diğerlerinin sevabını eksiltmez" hükmü yer almıştı. O halde bu hadisteki "ecrin yarısı" ifâdesini, kadın da erkek gibi ecre hak kazanır, şeklinde te'vil etmek gerekir.
Kirmanı şöyle diyor: (1685 no'lu hadiste geçen) "Bunlardan birisi diğerlerinin sevabını eksiltmez" hükmü kadının infakı kocasının emri ve sarih izni ile olursa geçerlidir. Ama bu hadiste olduğu gibi erkeğin emri bulunmaz fakat rızasının bulunduğu samlırsa onlardan her birine hâsıl olacak ecrin yarısı vardır. Böyle bir te'ville hadis zahirine göre anlaşılmış olur.[1356][356]

1688. ...Ata'mn, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğine göre kadının, kocasının evindeki (maldan) sadaka verip veremeyeceği konusunda o, şöyle demiştir:
Hayır, kadın ancak kendi nafakasından (tasadduk eder) sevap da karı ile koca arasında ortaktır. Kadının kocasının malından sadaka vermesi, ancak onun izniyle helâl olur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis Hemmâm'ın hadisini zayıflatır.[1357][357]

Açıklama

Ebû Dâvûd her ne kadar bu hadisin daha önce geçen Hemmam hadisini zayıflattığım söylemışse de orada beyan edildiği üzere hadisler arasında bir tezâd söz konusu değildir, diyebiliriz. Tezatın varlığını kabul etsek bile, Hemmâm'ın hadisi sahih ve merfû bir hadistir. Buharı ve Müslim, Sahihlerinde tahriç etmişlerdir. Bu hadîs ise, mevkûf'dur. Hatta bazı Ebû Dâvûd nüshalarında bu son ilâve cümle de yoktur.[1358][358]

45. Sılay-ı Rahim (Akrabaya İyilik Etmek)

1689. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki:

"Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) vermedikçe asla iyiliğe ermiş olamazsınız,"[1359][359] âyeti inince Ebû Talha:

Ya Resûlallah! Galiba Rabbimiz, mallarımızdan bir kısmını (yolunda vermemizi) istiyor. Sizi şâhid tutarım ki Bârîhâ adındaki yerimi Allah için verdim, dedi. Resülullah (s.a.) O'na:

"O yeri akrabana ver" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha, Onu Hassan b. Sabit ile Ubeyy b. Ka'b arasında taksim etti.[1360][360]

Ebû Dâv'ûd dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'nin şöyle dediği ulaştı:

Ebû Talha (Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Haram b. Amr b. Zeyd Menât b. Adiyy b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr) ile Hassan (b. Sabit b. el-Münzır b. Haram) üçüncü dedeleri olan Haram 'da birleşiyorlar.

Ubeyy (b. Ka'b b. Kays b. Atık b. Zeyd b. Mu'âviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır).

Böylece Amr, Hassan, Ebû Talha ve Übeyy'i birleştiren atalarıdır. el-Ensârî dedi ki: "Übeyy ile Ebû Talha arasında altı ata vardır."[1361][361]

Açıklama

Âyet-i Kerîmede geçen "el-bîrr" kelimesinden maksat, iyilik ve tam sevaptır. Takva ve cennet anlamında kullanıldığı da söylenmiştir. Bu kelime aslında çokça hayır yapmak anlamına gelmektedir. Allah'a nisbet edildiği zaman sevab, kula nisbet edildiği zaman da taat mânâsına-gelir. Ayrıca bazan doğruluk ve güzel huy mânâsında da kullanılmaktadır.

"Bârîhâ' " Ebû Talha'mn bahçesinin adıdır. Bu kelime muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. İbnü'l-Esîr,'onları en-Nihaye fî ğarîbi'l-hadis adlı eserinde Beyrahâ, Bîrahâ ve Bîruhâ şekillerin de almıştır.

el-Bâcî: "Bunların içinde en fasihi Beyrahâ'dır" demiştir.

Söz konusu bahçenin, Buhârî iie Müslim'in rivayetlerinde Mescid-i Nebevı'mn karşısında olduğu zikredilmiştir. Nevevî: "Bu yer, Kasr-i Benî Cedîle adıyla bilinir. Mescid-i Nebevfnin kıblesine düşmektedir," demiştir.

Bu hadis Sahih-i Buhârî ile Sahih-i Müslim'de şöyle geçmektedir:

Enes b. Mâlik'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Ebü Talha Medine'de malı en çok olan Ensârdandı. Onun en sevimli malı da Beyrahâ bahçesiydi ki, Mecsid-i Nebevî'nin karşısındaydı. Resû-luüah (s.a.) oraya girer ve içindeki güzel sudan içerdi."

Hadiste geçen "akraba" kelimesinin kapsamında ihtilâf edilmiştir:

Ebu Hanife'ye göre akrabalardan maksat, ana, baba, dede, nine, evlât ve torunlar hariç, ana veya baba tarafından olan ve evlenilmesi caiz olmayan yakınlardır.

Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ana, baba evlât ve torunlar dışında ana veya baba tarafından olan -müslüman en uzak ataya kadar- bütün yakınlardır.

Şâfiîlere göre ise, müslüman olsun, kâfir olsun, uzak olsun, yakın olsun, kadın olsun, erkek olsun, fakir olsun, zengin olsun, varis olsun veya olmasın, evlenilmesi helâl olsun, haram olsun aynı soydan gelen bütün akrabadır.

Ahmed b. Hanbel bu konuda Şâfiîlerin görüşündedir. Ancak kâfiri istisna etmiştir.

tmam Mâlik ise, "akraba varis olmasalar da asabe olanlardır," demiştir.

Ebû Davud'un hadisin sonundaki açıklaması, Ebû Talha ile Hassan ve Übeyy arasındaki yakınlığı beyan etmek içindir.[1362][362]

Bazı Hükümler

1. En sevgili mallardan ınfak edilmesine,
2. Hayır yapmak istenilen konularda faziletli ve bilgili kişilerle istişare edilmesinin müstehap oluşuna,
3. Akrabaya verilen sadakanın başkalarına verilen sadakadan daha faziletli olduğuna,
4. Sarf yeri belirtilmeksizin verilen sadakanın meşruiyetine,

5. Nisâb miktarından fazla bir malı bir kişiye sadaka olarak vermenin caiz olduğuna, (Çünkü Hassan b. Sabit hissesini yüzbin dirheme Muâviye'ye satmıştır).
6. Ebû Talha'nın Beyrahâ adındaki bahçesini Hassan b. Sabit ve Übeyy b. Ka'b'a temlik ettiğine, (çünkü temlik etmeyip vakfetseydi, Hassân'm satması caiz olmazdı.)
7. Nafile olan sadakadan zengin birine istemeksizin verilirse onu alabileceğine, (çünkü Übeyy b. Ka'b, ensarın zenginlerinderidi.)
8. Ebû Talha'nın faziletine ve hayır işlemeye düşkün olduğuna,
9. Sadaka verirken daha yakın akrabanın tercih edilmesinin şart olmadığına, delâlet eder.
Ayrıca bu hadis imam Mâlik'in kendisine sadaka verilen şahıs, sadakayı kabzetmese de sadakayı verenin "tasadduk ettim" sözüyle sadakanın onun .mülkiyyetinden çıkacağı yani sadakanın geçerli olması için kabzın şart olmadığı görüşüne delildir. Diğer imamlara göre kendisine verilen şahıs sadakayı kabzetmedikçe ona mâlik olmaz.[1363][363]

1690. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Meymûne'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir;
Bir cariyem vardı O'nu âzadettim. Peygamber (s.a.) yanıma girdi. O'na bunu haber verdim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:
“Allah sana ecrini versin..Gerçekten sen onu dayılarına verseydin, savabın daha büyük olurdu."[1364][364]

Açıklama

Hadis-i şerîf akrabaya yapılan hibenin köle âzad etmekten daha efdal olduğuna delâlet eder. Tirraizî, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî'nin tahriç ettikleri şu hadis de bu mânâyı te'yid eder:
"Fakire verilen sadaka sadece bir sadakadır. Akrabaya verilen sadaka hem sadaka, hem de akrabayı gözetmedir."
Ancak bu hüküm mutlak değildir. Peygamber (s.a.)'in beyânlarına göre akrabaya yapılan hibenin köle âzad etmekten evlâ olması, akrabanın hizmetçiye muhtaç olmasına bağlıdır.Akrabanın ihtiyacı yoksa köle âzad etmek, akrabaya hibe etmekten daha evlâdır. Çünkü Peygamber (s.a.) Tirmizî ve İbn Mâce'nin tahric ettikleri bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Kim müslüman bir köleyi âzad ederse Allah cinsiyet uzvuna varıncaya kadar kölenin her uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennemden âzad eder."
Bu hadis kadının kendi malından kocasının izni olmaksızın infak edebileceğine, akrabalara iyilik yapmanın faziletine, annenin akrabasına saygı gösterip önem vermek gerektiğine delâlet eder.[1365][365]

1691. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki:
Peygamber (s.a.) sadaka verilmesini emretti de bir adam:
Ya Resûllellah, yanımda bir dinar var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu kendine tasadduk et (harca)" dedi. Adam:
Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da çocuğuna tasadduk et(harca)" dedi. Adam:
Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da hanımına tasadduk et (harca)" dedi. Adam:
Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da hizmetçine tasadduk et" dedi. Adam:
Yanımda bir dinar daha1 var, dedi. Resûlullah (s.a.): "(Sadaka verme usûlünü sana açıkladıktan sonra) sen (durumunu) daha iyi bilirsin." buyurdu.[1366][366]

Açıklama

Resûlullah (s.a.) tasadduk konusunda önce kişinin kendi nefsini zikretmiştir. Çünkü insana en yakın yine kendisidir ve kendi ihtiyacı başkalarınınkinden önce gelir. Diğer akrabaya nisbetle babaya en yakın olduğu ve nafakaya şiddetli ihtiyacı bulunduğu için ikinci sırada çocuğu zikretti. Daha sonra zevce ve hizmetçi zikredilmiştir. Bu hadis kendi ihtiyacından ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasından artan maldan sadaka vermeye teşvik etmektedir. Ayrıca çocuğun nafakasının zevceden önce, zevcenin nafakasının da hizmetçinin nafakasından önce geldiğine ve yakınların kendi aralarındaki derecelere göre sadakaya başkalarından daha lâyık olduklarına delâlet eder.[1367][367]

1692. ...Abdullah b. Amr'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günâh olarak yeter."[1368][368]

Açıklama

Peygamber (s.a.), "bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasından fazla malı olmadığı halde ecre nail olmak için malım tasadduk eder ve bu yüzden onları ihmal ederse, sevap değil günah kazanır" demek istemiştir. Hadis-i şerifi şöyle anlamak da mümkündür: Kişinin bakmak zorunda olduğu kimselere nafakalarım vermeyip onların zayi olmalarına sebeb olması ona günah olarak kâfidir. Müslim'in başka bir tankla tahrîc ettiği şu hadis de bu mânâyı te'yid etmektedir: Hayseme b. Abdurrahman şöyle dedi:
Biz Abdullah b. Amr ile oturuyorduk. Onun hazinedarı geldi ve (yanımıza) girdi. Abdullah b. Amr:
Kölelere nafakalarını verdim mi?" dedi. O da:
Hayır (vermedim), dedi. Abdullah b. Amr:
Git onlara (nafakalarını) ver. Resûlullah (s.a.): "Kişiye, sahip olduğu kimselere nafakasını vermemesi günah olarak yeter" buyurmuştur, dedi.
Bu hadis, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasını tasadduk etmekten sakındırmakta ve böyle yapanların günahının büyüklüğüne işaret etmektedir.[1369][369]

1693. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"Kimi rızkının genişletilmesi ve Ömrünün uzatılması sevindirirse, akrabasına iyilik yapsın" buyurdu.[1370][370]

Açıklama

Hadiste geçen iyilik (sıla) mümkün olabilen iyilikleri yapmak, güç nisbetinde uzaklaştırılması mümkün olan kötülükleri de uzaklaştırmaktır.
Âlimler sıla-i rahim yapılması gereken akrabalık sının konusunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir:
Bazıları "birisi kadın diğeri erkek kabul edildiğinde evlenmeleri caiz olmayan yakınlıktaki akrabadır" demişlerdir. Buna göre amca, hala, dayı ve teyze çocukları sıla-i rahmi gereken akrabalardan değildir.
Diğer bazılarına göre "varis olan akrabaya sıla-i rahim yapılması gerekir" demişlerdir. Çünkü Sahih-i Müslim'de Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:
Bir adam Resûlullah (s.a.)'a:
Ey Allah'ın Resulü! İnsanlardan kimin beraberliğine daha çok hakkı var? dedi. Resûlullah (s.a.):
"Annenin, sonra annenin, sonra annenin sonra babanın daha sonra da sana en .yakın olanın hakkı vardır" buyurdu.
Bu konudaki üçüncü bir görüş ise, "vâris olsun olmasın akraba olan herkese sıla-i rahim yapılması" şeklindedir. Yine Sahih-i Müslim'de Abdullah b. Ömer'den .rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.):
"İyiliğin en faziletlisi, kişinin, babasının sevdiklerine sıla yapmasıdır" buyur, muştur.
Kurtubî'ye göre sıla-i rahim yapılması gerekenler iki kısımdır:
1. Genel mânâda sıla-i rahim yapılması gereken kişiler: Bunlar dinen yakın olan kimselerdir. Birbirlerini sevmeli, birbirlerine âdil ve samimi davranmalı ve birbirlerine karşı vâcib ve müstehab olan hakları yerine getirmelidirler.
2. Özel mânâda sıla-i rahim yapılması gereken kişiler: Bunlar da neseben yakın olan kimselerdir. Bunlara daha fazla iyilik yapmak, hallerini sormak ve küçük kusurlarını görmemezlikten gelmek lâzımdır.
Hadiste geçen "ömrün uzatılması" ifâdesi, Kur'an-ı Kerim'deki "ecelleri geldiği zaman bir saat ne geri bırakılırlar, ne öne alınırlar"[1371][371] âyet-i kerimesine ters düşmez. Şöyle ki hadiste geçen ömrün uzatılması, süre olarak uzatma değildir. Kulu ibâdete ve günahlardan kaçınmaya muvaffak kılarak ömrü bereketlendirmekten kinayedir. Böyle bir kimse ölümünden sonra hayırla yâd edilir. Öldükten sonra geride bırakılan faydalanılan ilim, devam eden sadaka ve salih bir evlâd da hayırla yâd edilmeye vesile olan şeyler bu türdendir. Böyle bir kimse sanki ölmemiş gibidir. Bu mânâ, hadisin zahirine uygundur. et-Tîbî de bunu tercih etmiştir. Çünkü "Eser" bir şeyin peşinden gelen şeye denir. Bu bakımdan "ömrün uzatılmasının", ölümün arkasından gelen hayırla anılmaya hamledilmesi uygun olur. Nitekim bu mânayı teyid eden başka hadisler de vardır. Taberânî el-Mu'ce-mil-û Kebir'de şu hadisi tahrîc etmiştir: "Eceli geldiği zaman Allah hiçbir nefsi geciktirmez. Ömrün artması sadece salih bir nesildir." İbn Fûrek bu görüşü benimsemiş ve şöyle demiştir: "Ömrün artmasından maksat, iyilik yapanın başına gelecek musibetlerin def'edilmesidir."
İbnu'l-Kayyım'ın ed-Dâ\ve'd-Devâ' adlı kitabında şöyle denilmektedir: "Ömür, zikir ve ibâdetle kulun Allah'a kalben yöneldiği süredir. Kalb ne zaman Allah'tan yüz çevirir, günahlarla meşgul olursa, ömür zayi edilmiş demektir. Buna göre hadisteki "ömrün uzatılması" ifadesi, Allah, o kulun kalbini kendi zikriyle ve vakitlerini kendine ibadet ve taatle mâmur kılar, demek olur."

Hadiste geçen ömrün uzatılmasını hakîki mânâsında da anlamak mümkündür. Bu da ömür işlerine bakan meleğin ilmine göredir. Yukarıda geçen âyet-i kerimede Cenab-ı Allah'ın ilmi nazar-ı itibara alınmıştır. Meselâ meleğe şöyle denebilir: Falanın ömrü sıla-i rahim yaparsa seksen sene, sıla-ı rahim yapmazsa elli senedir. Allah katında onun sıla-ı rahim yapıp yapmayacağı malum olduğuna göre Allah'ın ilmine nazaran herhangi bir değişiklik yoktur. Eksiklik veya fazlalık meleğin ilmine göre olur. "Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır. Ana kitap O'nun katındadır."[1372][372] âyet-i kerimesinde buna işaret vardır. Allah ilminde olan Ana Kitap, Levh-i Mah-fûz'da kesinlikle değişiklik ve silme olmaz. İşte bu kitaptakine "kaza-i mübrem," meleğin yanında olana da "kaza-ı muallak" denir.
Bu konudaki diğer bir görüş de şudur: Her insanın iki ömrü vardır:
1. Ölümle sona eren dünya ömrü,
2. Ba'sü ba'de-1-mevt ile sona eren berzah ömrü.
Birinci ömrün başlangıcı doğum, ikinci ömrün başlangıcı ise, ölümdür. İki ömrün toplamı sınırlıdır, artmaz ve eksilmez. Allah'a itaat edip sıla-i rahim yapan kimsenin dünya ömrü artar, berzah ömrü eksilir. Sıla-i rahim yapmayanın dünya ömrü azalır, berzah ömrü artar.
Hadis-i şerîf, sıla-i rahim yapılmasına teşvik etmekte ve bunun, ömrün bereketlenmesine vesile olacağım beyân etmektedir.[1373][373]

1694. ...Abdurrahman b. Avf (r.a.) demiştir ki: Resûllah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "-Allah buyurdu ki: "Ben Rahmanım, o (akrabalık) da rahimdir. Ona kendi ismimden bir isim verdim. Kim ona iyilik yaparsa, ben de ona iyilik yaparım, kim ona iyilik yapmayı terk ederse bende ona iyiliği terk ederim."[1374][374]

Açıklama

Rahman ismi, rahmet kökünden türemiştir. Rahmet ise, iyilik yapmayı gerektiren kalb inceliğidir. Bu mana Cenab-ı Allah'a uygun gelmediği için bunun gereği olan "çok merhametli" mânâsı kast edilmiştir. Rahim ise, akrabalık manasınadır. Rahim, Rahman'ın rahmetinin eserlerinden birisidir. Allah, akrabalık haklarını gözetene ve akrabasına iyilik yapanlara her iki dünyada iyilik ve İkram yapacağını beyan ediyor. Bunun aksine hareket edilmesi halinde de Cenab-ı Allah, onları rahmetinden mahrum bırakacağını bildiriyor. Bir kimse, akrabasına zararı dokunmasa bile, onlara iyilik yapmamakla sıla-i rahmi terk etmiş olur.
Hadis Allah'ın çeşitli ihsan ve ikramına sebeb olan sıla-i rahme teşvik etmekte, bunun aksine olan davranışların gazab-ı ilâhiye sebeb olduğundan onlardan kaçınmaya çağırmakta ve Allah'ın Rahman isminin rahmetten türemiş arapça bir isim olduğuna delâlet etmektedir.[1375][375]

1695. ...Abdurrahman b. Avf dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.)'den yukarıdaki hadisin mânâsında bir hadis işitmiştir.[1376][376]

Açıklama

Ebû Seleme'nin adı İsmail veya Abdullah'tır. Abdurrahman b. Avf in oğludur. Ebû Seleme onun künyesidir. Bu rivayet Ebû Seleme'nin bu hadisi babasından değil, er-Reddâd el-Leysfden aldığını göstermektedir.[1377][377]

1696. ...Cübeyr b. Mut'im'den merfû olarak rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.):
"Akrabalık alakasını kesen, cennete giremez" buyurmuştur.[1378][378]

Açıklama

Cennete giremeyecek olan sebepsiz yere ve haram olduğunu bildiği halde akraba ile ilişkiyi kesmeyi mubah gören kimsedir. Böyle bir kimse -Allah korusun- kâfir olacağından ebedî cehennemde kalır. Yoksa günah işleyen cennete girmekten mahrum edilmez. Veya "Cennete giremez” demek, ilk girenlerle birlikte cennete giremez. Hak ettiği kadar geciktirildikten sonra girer anlamındadır.[1379][379]

1697. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Sıla-i rahim yapan kimse, (akrabasından gördüğü iyiliğe) karşılık veren kimse değildir. O, akrabası kendisine iyiliği kestiği zaman onlara iyilik yapandır."[1380][380]

Açıklama

Bu hadisi Süfyân es-Sevrî üç kişiden almıştır. Bunlar Süleyman b. Mihrân el-A'meş, Hasan b. Amr ve Fıtır b. Halife'dir. Hadisi, Süfyan es-Sevrî, Süleyman b. Mihrân tarikinden mevkuf, Fıtr ile Hasan tarikinden merfû olarak almıştır.
Hadiste geçen "sı!a-i rahim yapan" ifâdesi, kâmil mânâda sıla-i rahim yapan anlamınadır. Yoksa akrabasından gördüğü iyiliğe karşılık iyilik yapan da aslında sıla-i rahim yapmıştır. İnsanlar bu konuda üç dereceye ayrılır:
a. Sıla-i Rahim yapan
b. Karşılık gözeterek sıla-i rahim yapan
c. Sıla-i rahim yapmayan
Birincisi, karşılık gözetmeksizin, kendisi akrabasından iyilik görmediği halde onlara iyilik yapan kimsedir.
İkincisi akrabasından gördüğü iyilik kadar onlara iyilik yapan kimsedir.
Üçüncüsü ise, akrabasından iyilik gören fakat kendisi onlara iyilik yapmayan kimsedir.
Karşılık verme, iyilik mukabilinde iyilik yapmak şeklinde olabileceği gibi karşılıklı iyiliği terketmek suretiyle de olur. İkinci durumda iyilik yapmayı önce terk edene "kâtı1 " buna karşılık daha sonra iyiliği kesene de “mukâfi' " denir.
Hadis kendisine kötülük yapanlara iyilik yapmaya teşvike ve gördüğü iyiliğe karşılık iyilik yapan kimsenin kâmil mânâda sıla-i rahim yapmış olmayacağına delâlet etmektedir.[1381][381]

46. Cimrilik

1698. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bir hitabesinde şöyle buyurdu:
"Cimrilikten sakının, çünkü sizden öncekiler cimrilik sebebiyle helak oldular. Cimrilik onları, vermemeye şevketti de vermediler, akrabaya iyiliği kesmeye şevketti de kestiler, (mal toplamak için) günah işlemeye sevk etti de günah işlediler."[1382][382]

Açıklama

Hadiste geçen helâkla ilgili birkaç görüş vardır:
1. Buradaki helâk, uhreyî hdâk olabiIir. Çünkü bu helâk, hadisin sonunda zikredilen günahları ve benzerlerini işleme sonucu meydana gelmektedir.
2. Dünyevî helak olabilir. Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadis buna delâlet etmektedir: Resûlullah (s.a.)i "Zulümden sakının, çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklardır. Cimrilikten de sakının zira o sizden Öncekileri helak etti. Kanlarını dökmeye ve haramlarını helâl saymaya şevketti." buyurdu.
3. Hem dünyevi hem de uhrevî, her iki helak olabilir. Bu üçüncü ihtimal daha uygundur. Zira cimriliğin sebebi, mal sevgisi ve malla ulaşılan nefsânî arzulardır. Çaresi azla yetinmek, takdir-i ilâhiye sabretmek, sık sık ölümü hatırlamak, emsalinin mal toplarken nasıl didinip sonra onu dünyada bırakıp gittiğini ve âhirette sadece Allah yolunda harcanan malın fayda verdiğini göz önüne getirmektir. Hadis cimrilikten ve malı hayır yollarına harcamamaktan sakındırmaktadır.[1383][383]

1699. ...Esma bint Ebî Bekr (r.anhâ); demiştir ki, Resûlullah (s.a.)'a dedim ki:
Ya Resûlldlah! Benim, (kocam) Zübeyr'in evine getirdiğinden başka hiç bir şeyim yok, ondan vereyim mi? Resûlullah (s.a.):
"Ver, saklama, yoksa senden de saklanır." buyurdu.[1384][384]

Açıklama

Hadiste geçen verme, israfa varmaksızın verilmesi âdet olan şeyin verilmesidir. Belki de Peygamber (s.a.) Esmâ'-ya kocasının izninden bahsetmeksizin "ver'* demesi, Zübeyr'in cömertliğini ve Esma'nın vereceği şeye ses çıkarmayacağını bilmesinden dolayıdır. Esmâ'ya -daha önceki hadislerde[1385][385] geçtiği gibi- "kötülük kastetmeksizin ver" dememesi, onun dindarlığını, yerli yerince infakta bulunacağını bildiği içindir.

Hattâbî'nin beyân ettiği üçüncü bir yorum daha vardır. O da ev sahibi evine bir şey getirirse, âdeten bunun tasarrufu evin hanımına bırakılmış olur. Ev hanımı vakti gelince yeteri kadar infak eder veya ilerisi için saklar. Buna göre Resûlullah (s.a.), Esmâ'ya; "tasarrufu sana bırakılan bir şey olursa, ihtiyaç miktarını bıraktıktan sonra artanı tasadduk et. saklama" demiş olur.[1386][386]

1700. ...Abdullah b. Ebî Müleyke'den rivayet edildiğine göre Âişe (r.anhâ), Resûlullah (s.a.)'a bazı fakirlerden söz etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Veya Abdullah b. Ebî Müleyke'den başkalarının rivayetine göre "bazı sadakalardan söz etti" Resûllah (s.a.) ona:
"Ver, sayma, yoksa sana da sayıyla verilir" buyurdu.[1387][387]

Açıklama

Resûlullah (s.a.) Âişe (r.anhâ)'ya verdiğin sadakaları sayma, sayarsan sana çok gelir ve çok gördüğün için infakı kesersin. Allah da senin rızkını daraltır, demek istemiştir.
Hadis-i şerif, bir önceki hadis gibi cimrilikten sakındırmakta ve cömertliğe teşvik etmektedir. Zira cömertlik rızık kapılarının açılmasına, cimrilik de rızkın daralmasına sebeb olur.[1388][388]

Notlar

[←1]

[1] Tirmizî, tıb 1; İbn Mâce, tıbb 1; Ahmed b. Hanbel, III, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/487.

[←2]

[2] Bakara, (2) 185.

[←3]

[3] Nisa, (4) 29.

[←4]

[4] Bakara, (2) 196.

[←5]

[5] Kamil Mirasi Tecrid-i Sarih Tercümesi, VII, 75.

[←6]

[6] Vedadi Efendi, Tekmile-i Tercüme-i Tarikat-ı Muhammediyye, 38-39.

[←7]

[7] Müslim, birr 52.

[←8]

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/488-489.

[←9]

[9] Tirmizî, tıb I; İbn Mâce, tıb 3; Ahmed b. Hanbel, VI, 364.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/489-490.

[←10]

[10] Adunî, Keşfü'1-Hafâ, II, 214.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/490.

[←11]

[11] Buharı, tıb 13; Müslim, mü'sâkâl 62, 63; Ebû Dâvûd, nikâh 26; Tirmizî, büyü 48, tıb 9, 12; İbn Mâce, tıb 20; Muvatta, isti'zan 27; Ahmed b. Hanbel, I, 18, III, 108, 182, V, 9, 15, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/491.

[←12]

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/491.

[←13]

[13] Buhari, tıb 3, 4, 15, 17; Müslim, selam 71; İbn Mace, tıb 23; Ahmed b. Hanbel, I, 246, III, 343, IV, 146, VI,401.

[←14]

[14] Tirmiiz, tıb 12; İbn Mace, tıb 20.

[←15]

[15] Ahmed b. Hanbel, I, 354.

[←16]

[16] Denizkuşları Mahmud, Peygamberimiz ve Tıp, 87.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/491-492.

[←17]

[17] İbn Mace, tıb 21.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/492-493.

[←18]

[18] Tirmizi, tıb 12; Ahmed b. Hanbel, I, 234, 241, 316, 324, 333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/493.

[←19]

[19] Aliyyü'l-Kâr, Mirkâtü’l-Mefâtih, IV, 505.

[←20]

[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/493-494.

[←21]

[21] Tirmizi, tıb 12; İbn Mace, tıb 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/494.

[←22]

[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/495.

[←23]

[23] Ahmed b. Hanbel, III, 305, 357, 382.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/495.

[←24]

[24] Marifetname, IV, 98.

[←25]

[25] Ahmed b. Hanbel, III, 300.

[←26]

[26] Buharı, sayd 11, savın 22, tıb 12, 14, 15; Müslim, hac 87, 88; Ebû Dâvûd, menâsik 35.

[←27]

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/495-496.

[←28]

[28] Müslim, selâm 73; Ahmed b. Hanbel, III, 315.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/496-497.

[←29]

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/497.

[←30]

[30] Buharî, tıb 3; Tirmizî, tıb 10; tbn Mâce, tıb 23; Ahmed b. Hanbel, IV, 156, 427, 430, 444, 446.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/497-498.

[←31]

[31] Müslim, selâm 74;Tirmizî, tıb 11; İbn Mâce, tıb 24; Ahmed b. Hanbel, IV, 65, V, 378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/498.

[←32]

[32] Nisa, (4) 78.

[←33]

[33] Ahmed b. Hanbel, IV, 249, 251.

[←34]

[34] Buharî, tıb 4.

[←35]

[35] Buharî, tıb 1; Ahmed b. Hanbel, I, 377, 413, III, 156, IV, 278.

[←36]

[36] İbn Kuleybe, Hadis Müdafaası, 432-434.

[←37]

[37] Hatiboğlu Haydar, Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, IX, 251-252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/498-500.

[←38]

[38] Buharî, tıb 9; Müslim, müsâkât 65, selam 76; Tirmizi, tıb 9, 12, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/500.

[←39]

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/501.

[←40]

[40] lbn Mâce, tıb 40; Ahmed b. Hanbel, II, 294.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/501.

[←41]

[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/501-502.

[←42]

[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/502.

[←43]

[43] Edebiyat Lügati, 178.

[←44]

[44] Karaman Hayreddin, İslâmın Işığında Günün Meşkleri, 2. b. 67-68.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/502-504.

[←45]

[45] Tirmizî, tıb 7; İbn Mâce II; Ahmed b. Hanbel, II, 305, 444, 478.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/504.

[←46]

[46] İbn Mâce, sayd 10; Nesâî, sayd 36; Dârimî, edâhi 26; Ahmed b. Hanbel, III, 453, 499.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/504-505.

[←47]

[47] Buharı, tıb 56; Müslim, imân 175; Tirmizî, tıb 7; Nesâî, cenâiz 68; Dârimî, diyât 10; Ahmed b. Hanbel, II, 254, 478.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/505.

[←48]

[48] Müslim, eşribe 12; İbn Mâce, tıb 27; Tirmizî, tıb 8; Ahmed b. Hanbel, III, 311, 317, IV, 293, VI, 399.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/505.

[←49]

[49] Buharı, tıb 1; Müslim, selâm 69, fedâilü's-sahâbe 92; ibn Mâce, tıb 1; Ebû Dâvûd, tıb l;Tirmizî, tıb 2; Ahmed b. Hanbel, 1,377,413,443,446, 111,335, IV, 278, 315, V, 371.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/505-506.

[←50]

[50] Buharı, eşribe 15.

[←51]

[51] Buharı, tefsir sûre (5) 5, cihad 152, diyât 22; Müslim, kasâme 9-11.

[←52]

[52] Karaman Hayreddin, İslâmın Işığında Günün Meseleleri, I, 202-205.

[←53]

[53] Karaman Hayreddin, a.g.e, 212.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/506-508.

[←54]

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/508.

[←55]

[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/508-509.

[←56]

[56] Buharı, etime 43, tıb 52, 56; Müslim, eşribe 155; Ahmed b. Hanbel, I, 168, 177, 181.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/509.

[←57]

[57] Denizkuşlan Mahmud, Peygamberimiz ve Tıb, 107.

[←58]

[58] Denizkuşları, M, A.g.e., 107-108.

[←59]

[59] Buharı, da'avât 69; Müslim, zikir 5, 6; Ebû Dâvûd, vitr 1.

[←60]

[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/509-510.

[←61]

[61] Buharı, tıb 21, 23, 26; Müslim, selâm 86, 87; İbn Mâce, tıb 13; Ahmed b. Hanbel, VI, 355, 356.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/510-511.

[←62]

[62] Denizkuşları Mahmud, A.g.e., 100-101.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/511-512.

[←63]

[63] Ebû Dâvûd, libas 13; Tirmizî, cenâiz 18, edep 46; Nesâi, cenâiz 38, zîne 97; İbn Mâce, cenâiz 12, libas 5; Ahmed b. Hanbel, 1, 247, 328, 355, 363, V, 10, 12, 13, 17-19, 21.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/512.

[←64]

[64] el-Benna, A, el-Felhû'r-Rabbânî, XVII, 309.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/512-513.

[←65]

[65] Buharî, tıb 36, libas 86; Müslim, selâm 41, 42; Tirmizî, tıb 19; Muvatta, ayn 21; Ahmed b. Hanbel, I, 274, 294, II, 222, 289, 319, 420, 439, 487, IV, 56, V, 80, 379.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/513.

[←66]

[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/513.

[←67]

[67] Mevâhib-i Ledünniye Tercemesi, II, 290.

[←68]

[68] el-Münavî Abdurrauf, Feyzü'l-Kadîr, IV, 397.

[←69]

[69] Müslim, selâm 42.

[←70]

[70] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 607.

[←71]

[71] Ahmed b. Hanbel, III, 486; Muvatta, ayn 2.

[←72]

[72] Mevâhibi Ledüniyye Tercümesi, II, 292-293.

[←73]

[73] A.g.e., II, 291-292.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/514-515.

[←74]

[74] İbn Mâce, nikâh 61; Ahmed b. Hanbel, VI, 453, 457, 458.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/515-516.

[←75]

[75] Müslim, nikâh 140, 141; Tirmizi tıb 27; Nesâî, nikâh, 54; Dârimî, nikâh 33; Muvatta, radâ 17; Ahmed b. Hanbel, VI, 361, 434.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/516.

[←76]

[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/516-517.

[←77]

[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/517.

[←78]

[78] Buharı, merzâ 20, 38, 40; Müslim, selâm 46-49; Tirmizî, da'avât 111; İbn Mâce, cenâiz 46, tıb 19, 36, 39; Ahmed b. Hanbel, IV, 259, VI, 44, 45, 50, 108, 109, 114, 120, 125, 126, 127, 131, 208, 261, 278, 280.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/517-518.

[←79]

[79] Buharı, tıb 17; Müslim, iman 374; Tirmizî, tıb 15; Ahmed b. Hanbel, I, 271, III, 118, 119, 127, 486, IV, 436, 438, 446.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/518-519.

[←80]

[80] Mollamahmutoğlu O. Zeki, Sünen-i Tirmizî Tercemesi, III, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/519.

[←81]

[81] İbn Mâce, tıb 19.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/520.

[←82]

[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/521.

[←83]

[83] Müslim, selâm 64.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/522.

[←84]

[84] Ahmed b. Hanbel, IV, 372.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/522.

[←85]

[85] Ahmed b. Hanbel, III, 486.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/522-523.

[←86]

[86] Buharî, tıb 17; Müslim, iman 374, selâm 52, 57, 58; Tirmizî, tıb 15; İbn Mâce, tıb 34; Ahmed b. Hanbel, I, 271, III, 118, 119, 127, 486, IV, 436, 438, 446.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/523-524.

[←87]

[87] Mevâhib-i Ledünniye Tercümesi, II, 288.

[←88]

[88] Tatmin, (66) 3.

[←89]

[89] Ahlâk Hadisleri, II, 482-483.

[←90]

[90] Râmuzu'l-I hadis, III, 480.

[←91]

[91] Buharî, tıb 36; Muvalta, ayn 1, 2; İbn Mâce, tıb 32.

[←92]

[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/524-526.

[←93]

[93] Buharî, tib 38, 40; Tirmizî, cenâiz 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/526.

[←94]

[94] Şuarâ, (26) 80.

[←95]

[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/527.

[←96]

[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/527.

[←97]

[97] Buharî, meğâzî 83, fedâilü'l-Kur'an 14, tib 32, 41; Müslim, selâm 50, 51; İbn Mâce, tıb 38; Muvalta, ayn 10; Ahmed b. Hanbel, VI, 104, 114, 124, 256, 263.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/527-528.

[←98]

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/528.

[←99]

[99] Ahmed b. Hanbel, VI, 21.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/528-529.

[←100]

[100] Bakara, (2) 143.

[←101]

[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/529.

[←102]

[102] Tirmizî, da'avât 93; Muvatta, şi'r 9; Ahmed b. Hanbel, II, 181, IV, 57, VI, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/529-530.

[←103]

[103] Nevevî, el-Ezkâr, (Çev: Abdülhalık Duran), 125-126.

[←104]

[104] Muhammed b. Allan, el-Fütühâlü'r-Rabbâniyye, III, 185-186.

[←105]

[105] Mü'minûn, (23) 98.

[←106]

[106] Seyyid Sabık, Fıkhu's-Sünne, I, 495-496.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/530-531.

[←107]

[107] Buharı, megâzi 38; Ahmed b. Hanbel, IV, 98, 170.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/531.

[←108]

[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/531.

[←109]

[109] Buharı, tıb 38; Müslim, selâm 54; İbn Mâce, tıb 36; Ahmed b. Hanbel, VI, 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/531-532.

[←110]

[110] Davudoğlu A, Sahih-İ Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 624-625.

[←111]

[111] eş-Şerkavî Abdullah İbn Hicazı, Fethu'l-Mübdî bi-şerhi Muhtasan'z-Zebîdî, III, 298.

[←112]

[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/532.

[←113]

[113] Ahmed b. Hanbel, V, 211; Ebû Dâvûd, hadis No: 3420.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/532-533.

[←114]

[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/533.

[←115]

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/534.

[←116]

[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/534.

[←117]

[117] Müslim, zikr 55, İbn Mâce, tıb 38.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/535.

[←118]

[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/535-536.

[←119]

[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/536.

[←120]

[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/536.

[←121]

[121] Buharı, icâre 16, tıb 33, 39; Müslim, selâm 65, 66; Ebû Dâvûd, büyü 37, tıb 19; Tirmizî, tıb 20; İbn Mace, ticârât 7; Ahmed b. Hanbel, III, 3, 10, 44.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/536-537.

[←122]

[122] Ebu Dâvîid, büyü 37; Ahmed b. Hanbel, V, 211.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/538.

[←123]

[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/539.

[←124]

[124] Buharî, megazî 83, fedâilü'l-Kur'an 14, tıb 22; Müslim, selâm 50, 51; İbn Mâce, tıb 38; Muvatta, ayn 10; Ahmed b. Hanbel, I, 222, 325, 336, VI, 114, 117, 263, 274.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/539.

[←125]

[125] Buharı, tıb 39, da'avât II, İbn Mâce, dua 15.

[←126]

[126] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 619.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/539-540.

[←127]

[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/540.

[←128]

[128] İbn Mâce, et'ime 37.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/540-541.

[←129]

[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/541.

[←130]

[130] Seharnefurî, Bezlü'l-Methûd, XVI, 232.

[←131]

[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/541.

[←132]

[132] Tirmizî, tahâre 102; İbn Mâce, tahâre 122; Dârîmî, vudû 114; Ahmed b. Hanbel, II, 408, 429, 476, IV, 108.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/541-542.

[←133]

[133] Davudoğlu A, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, I, 46.

[←134]

[134] Müslim, selâm 125; Ahmed b. Hanbel, II, 429, IV, 68.

[←135]

[135] Çev: Serdaroğlu A, İslâmda Helâller ve Haramlar, II, 319.

[←136]

[136] Tirmizî, tahâre 103.

[←137]

[137] Çev: Serdaroğlu A, İslâmda Helâller ve Haramlar, II, 82-84.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/542-543

[←138]

[138] İbn Mâce, edeb 28; Ahmed b. Hanbel, I, 227, 311.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/543.

[←139]

[139] Buharı, ezan 152, istiskâ 28, meğâzi 35; Müslim, iman 125, 126; Nesâî, istiskâ 16; Muvatta, istiskâ 4; Ahmed b. Hanbel, II, 362, 368, 421, IV, 117.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/544.

[←140]

[140] Davudoğlu A, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, I, 43.

[←141]

[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/544-545.

[←142]

[142] Ahmed b. Hanbel, III, 447.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/545-546.

[←143]

[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/546.

[←144]

[144] Müslim, mesûcid 33, selâm 121; Ebû Dâvûd, salât 167; Nesaî, sehv 20; Ahmed b. Hanbel, II, 394, V, 447.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/546.

[←145]

[145] Mütercim Asım Efendi, Kamus Tercemesi, 111, 10; İbnü'1-Esîr, en-Nihâye, III, 121.

[←146]

[146] en-Nihâye, III, 121.

[←147]

[147] Yazır Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, II, 1368.

[←148]

[148] İbn Kesir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, IV, 1732.

[←149]

[149] Îbnti'1-Esîr, en-Nihâye, II, 47.

[←150]

[150] Çev; Serdaroğlu A, İslâmda Helâller ve Haramlar, II, 319.

[←151]

[151] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, IX, 679.

[←152]

[152] Davudoğlu, A, a.g.e, III, 392.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/546-548.

[←153]

[153] Tirmizî siyer 46; İbn Mâce, tıb 43; Ahmed b. Hanbel, I, 389, 438, 440.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/548.

[←154]

[154] Buharı, tıb 9, 43-45, 54; Müslim, selâm 102, 107, 110, 114, 116; İbn Mâce, tıb 43, mukaddime 10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/548-549.

[←155]

[155] Buharî, tıb 19, 43-45, 54; Müslim, selâm 102, 107, 110, 114, 116; İbn Mâce, mukaddime 10, tıb 43; Ahmed b. Hanbel, I, 174, 180, 269, 328, II, 25, 153, 222, 266, 267, 406,420,434,453,487,507,524, III, il8, 130, 154, 173, 178,251,276,278,293,312.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/550.

[←156]

[156] Müslim, selâm 107, 108, 109; Ahmed b. Hanbel, III, 293, 312, 382.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/550.

[←157]

[157] Buharî, tıb 19, 25, 45, 53; Müslim, selâm 101-103, 106, 108, 109; Tirmizî, kader 9; İbn Mâce, tıb 43; Muvatta, ayn 18; Ahmed b. Hanbel, I, 269, 338, 400, II, 268, 327, 397, III, 382, 450.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/550-551.

[←158]

[158] Ahmed b. Hanbel, 1, 269, III, 382.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/551.

[←159]

[159] Buharı, tıb 44, 54; Müslim selâm 111,112; Tirmizî, siyer 47; İbn Mâce, tıb 43; Ahmed b. Hanbel, II, 507, III, 118, 130, 154, 173, 178, 251, 276, 278.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/551-552.

[←160]

[160] Tecridi Sarih Terceme ve Şerhi, XII, 91, 1927 nolu hadis.

[←161]

[161] Buharı, merzâ 19; Ahmed b. Hanbel, II, 443; Tecrid-i Sarih, 1927 nolu hadis.

[←162]

[162] Davudoğlu, A, Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi, IX, 668.

[←163]

[163] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, U, 741, 743.

[←164]

[164] Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Tercenıe ve Serin, XII, 93, had. no: 1827.

[←165]

[165] Davudoglu A, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 667.

[←166]

[166] Kâmil miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, VIII, 187, had. no; 1165.

[←167]

[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/552-555.

[←168]

[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/555.

[←169]

[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/555-556.

[←170]

[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/556.

[←171]

[171] Ahıned b. Hanbel, I, 257, 304, 319, V, 347.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/557.

[←172]

[172] Ahmed b. Hanbel, II, 289, VI, 150, 240, 246.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/557-558.

[←173]

[173] Buharî, cihad 47, nikâh 17, tıb 43, 54; Müslim, selâm 115-120; Tirmizi, edeb 58; Nesâî, hayl 5; İbn Mâce, nikâh 5; Muvatta, isti'zan 22; Ahmed b. Hanbel, II, X, 36, 115, 126.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/558.

[←174]

[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/559.

[←175]

[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/559.

[←176]

[176] Tirmizî, et'ime 19; İbn Mâce, tıb 44.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/560.

[←177]

[177] Bu hadis için bk. İbn Kuleybe, Hadis Müdafaası, 145.

[←178]

[178] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 675-676.

[←179]

[179] İbn Mâce, tıb 44; Ahmed b. Hanbel, I, 78, 233.

[←180]

[180] Buharı, tıb 19; Ahmed b. Hanbel, II, 443.

[←181]

[181] Müslim, selâm 126; İbn Mâce, tıb 44.

[←182]

[182] Hadisde Nâsih Mensuh, 297.

[←183]

[183] bkz. 3911 numaralı hadis.

[←184]

[184] eş-Şerkavî Abdullah b. Hicazı, Fethu'l-Mübdî bi şerhi Muhtasarı’z-Zehîdî, 111, 292.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/560-563.

[←185]

[1] Şevkanî, Neylü'l-Evtâr, VI-36.

[←186]

[2] Debbağoğlu Ahmet, Ansiltlobedik Büyük İslam İlmihali, 667, 668, 669.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/45-46.

[←187]

[3] Buharî, vesaya 1; Müslim, vasiyye 1, 4; Tirmizî, vasiyyet 3, cenaiz 5; Nesâî Vesaya 1; İbn Mâce, vesaya 2; Darimî, vesaya T; Muvatta, vesaya 1; Ahmed b. Hanbel, II- 4, 10, 35, 50, 57, 80, 113.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/47.

[←188]
[4] Müslim, vesaya 46.

[←189]

[5] el-Bakara, (2), 180.

[←190]
[6] Müslim, vasiyye 1.

[←191]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/47-48.

[←192]

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/48-49.

[←193]

[9] Buhârî, Megazi 83, vesaya 1; Müslim, vasiyyet 18, Nesâi, İhbas 1; İbn Mâce, vesâya, 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/49.

[←194]
[10] Aliyyü'1-Kari, Mirkat-ül-mefatih V-504, 505.

[←195]

[11] Buhârî, cihad 61, 86, humus 3, meğazi 83, vesaya 1; Müslim, vasİyye 18, Miras Kamil, Tecrid-i Sarih VIII-235, Hadis: 1167.

[←196]

[12] Buhâri, vesaya 32; Müslim cİhad 55; Muvatta, kelam 28; Ahmed b. Hanbel, 11-242, 376, 464; Miras Kamil, Tecrid-i sarih VIII-273, hadis: 1173.

[←197]

[13] 2963 numaralı hadis.

[←198]
[14] 3029 numaralı hadis.

[←199]
[15] Aliyyü'1-Kari Mirkatu'l-Mefatih, V-504.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/49-50.

[←200]

[16] Buhârî, cenaiz 37, vesaya2, Menakıbii'l-ensar 49, nafakat 1, merza 16; daıvat43; Müslim, vasiyye 5; Tirmizî, vasiyye 1; Nesâî, vesaya 3; İbn Mâce, vesaya 5; Darimî, vesaya 7; Muvatta, vasiyyet 4; Ahmed b. Hanbel, 1-173, 176, 179.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/50-51.

[←201]

[17] Miras Kamil, Tecrid-i Sarih VIII-245.

[←202]

[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/52-54.

[←203]

[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/54-55.

[←204]

[20] Buhârî, zekât 11, vesaya 7; Müslim, zekât 93; Nesaî, vesâya 1; Ahmed b. Hanbel II, 231, 250, 415, 447; İbn Mâce, vesâya 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/55.

[←205]

[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/55-56.

[←206]
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/57.

[←207]

[23] el-Bakara (2), 268.

[←208]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/57.

[←209]

[25] Nisa (4), 11.

[←210]

[26] Nisa (4), 13.

[←211]

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/58.

[←212]

[28] el-Mubarekfûrî, Tuhfetü'l Ahvezî, VI, 304.

[←213]

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/58-59.

[←214]

[30] Müslim, imare (17); Nesâî, vesaya 10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/59-60.

[←215]

[31] Yusuf (12), 55.

[←216]
[32] Müslim, imâre 16.

[←217]

[33] Buhârî, zekât 16, hudud 19; Müslim, zekât 91; Tirmizî, ahkâm 4, cenne 2, zühd 53; Nesaî, kaza 3; İbn Mâce, siyam 48; Muvatta; şa'r 14; Ahmed b. Hanbel, II, 305, 439, 444, 445.

[←218]

[34] Mansur Ali Nasır, el-Tâc III-41.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/60-61.

[←219]

[35] Bakara (2), 180.

[←220]

[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/61.

[←221]

[37] 2870 nolü hadis.

[←222]

[38] Süleyman Ateş, Kur'ân-ı Kerim'in yüce meali ve çağdaş tefsiri I, 169.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/61-62.

[←223]

[39] Buhâri, vesaya 6, buyu 88; Tirmizî, vesaya 5; Nesaî, vesaya 5; tbn Mâce, vesâya 6; Darimi, vesaya 28; Ahmed b. Hanbel, IV, 186, 187, 238, 239, 286, V, 268.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/62.

[←224]

[40] Ömer Nasuhi Bilmen, Huktık-ı Islamiye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kamusu, V, 125.

[←225]
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/62-64.

[←226]
[42] En'am, (6) 152.

[←227]

[43] Nisa, (4) 10.

[←228]

[44] Bakara, (2) 220.

[←229]
[45] Nesâî, vesâyâ, 11.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/64-65.

[←230]

[46] Nisa, (4) 6.

[←231]

[47] Nisa, (4) 2.

[←232]

[48] Nisa, (4) 10.

[←233]

[49] Nisa, (4) 127.

[←234]
[50] Bakara, (2) 188.

[←235]

[51] Kur'ân-ı Kerimin Ahkam Tefsiri, Terceme; Mazhar Taş kesenlioğlu, 1-371, 373.

[←236]

[52] Kur'ân-ı Kerimin Ahkam Tefsiri, Terceme; Mazhar Taşkesenlioğlu, 1-371, 373.

[←237]

[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/65-66.

[←238]

[54] Buhâri, Şürût 19, vekâle 12; Müslim, vasiyye 15; Tirmizî, ahkam 36; Nesâî, vesâyâ 11; İbn Mâce, vesâyâ 9; Ahmed b. Hanbel II, 13, 216.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/66-67.

[←239]
[55] Nisa, (4) 6.

[←240]
[56] Hatipoğlu Haydar; Sünen-i b. Mâce tercemesi ve şerhi. VII, 403.

[←241]

[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/67-68.

[←242]
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/68-69.

[←243]

[59] Nisa, (4) 5.

[←244]

[60] Bakara, (2) 282.

[←245]

[61] Nisâ, (4) 6.

[←246]

[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/69-70.

[←247]

[63] Buhâri, vesâya 23, hudud 44, muharibin 30; Müslim, imân 144; Ebû Dâvud cihad 96; Nesâî, vesaya 12, Tirmizî İsti'zân 33.

[←248]

[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/71.

[←249]
[65] Nisa, (4) 31.

[←250]
[66] İsrâ, (17) 32.

[←251]

[67] Bakara, (2) 102.

[←252]
[68] Bakara, (2) 102.

[←253]

[69] Davudoğlu A; Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi 1-374-378.

[←254]

[70] Buhâri, vesaya 23.

[←255]

[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/71-77.

[←256]

[72] Buhârî, edep 6, Isti'zân 35, îman 16, Istitabe 1, diyat 2, şehâdât 10; Müslim, imân 143, 144; Tirmizî, birr 4, büyü 3, şehâdât 3, Tefsir sûre III, 4-7; Nesâi, tahrim 3, kasame 49, Darımî, diyât 9, Ahmed b. Hanbel, 11-201, 203, 214, III-131, 134, 495, V-36, 38.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/77-78.

[←257]
[73] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi 1-368.

[←258]
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/78-79.

[←259]

[75] Buhâri, cenâiz 28, menakıb-til-ensar 45, megazİ 17, 26, rikâk 16; Müslim, cenâiz 44; Nesâî, cenaiz 40; Tirmizî, menakıb 53; Ahmed b. Hanbel V-109, 112 VI-395.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/79.

[←260]
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/80.

[←261]

[77] Müslim, siyam 158; Tirmizî, hacc 85; İbn Mâce, siyam 51; Ebû Dâvûd, zekat.24, ey-man 24.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/80-81.

[←262]

[78] îbn Mâce, siyam 50.

[←263]
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/81-82.

[←264]

[80] Buhârî, şarut 19, vesaya 22, 28, 29, eyman 33; Müslim, vasaye, 15; Tirmizî, ahkam 36; Nesâî, ihbas 2; İbn Mâce, sadakat 4; Ahmed b. Hanbel 11-11, 12.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/82-83.

[←265]
[81] Buhârî, vesaya 22.

[←266]
[82] Enfal, (8) 41.

[←267]
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/83-84.

[←268]

[84] Davudoğlu A., Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi VIII-187, 188.

[←269]
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/84-85.

[←270]
[86] Buhârî, vesaya 22.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/85-86.

[←271]

[87] Bilmen Ö. Nasuhi Istılahat-ı Fıkkıyye Kamusu IV-284.

[←272]
[88] Miras Kamil, Tecrid-i Sarih Tercemesi VII-216.

[←273]
[89] Nesâî, ihbas 3.

[←274]
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/87-88.

[←275]

[91] Müslim, vasıyye 14; Tirmizi, ahkam 36; Meşâî, vesaya 8; Ahmed b. Hanbel 11-372; Darimî, mukaddime 46.

[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/88.

[←276]

[92] Davudoğlu, A. İbn Abidin, Terceme ve Şerhi, III-5O3, 504.

[←277]
[93] Necm, (62) 32.

[←278]

[94] Davudoğlu, A. İbn Abidin Terceme ve Şerhi V-177, 178.

[←279]

[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/89-92.

[←280]

[96] Buhârî, vesaya 19; Nesâî, vesaya 9. İbn Mâce, vesaya 8, Ahmed b. Hanbel V-285, VI-7, 51.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/92.

[←281]
[97] İbn Mâce, Yasaya 8.

[←282]

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/93.

[←283]

[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/93.

[←284]

[100] Nesâî, vesâyâ, 8; Tirmizî, Zekât, 33.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/93-94.

[←285]
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/94.

[←286]
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/94-95.

[←287]
[103] Bilmen Ö. Nasuhi, İstlahat-ı Fıkhıyye Kamusu, VII-338.

[←288]

[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/95.

[←289]

[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/95.

[←290]

[106] Buhârî, vesaya 36; Nesâî, vesaya 3, İbn Mâce, sadaka 20.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/96.

[←291]
[107] bk. 3359 numaralı hadis.

[←292]
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/96-97.

[←293]
[1] Buharı, eymân 16, el-mürteddîn I.

[←294]

[2] Mâide, (5) 89.

[←295]
[3] Mâide, (5) 89.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/167-169.

[←296]

[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/169-171.

[←297]

[5] Ahmed b. Hanbel, IV, 436, 441.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/171.

[←298]

[6] Asim Efendi, Kamus Tercemesi, II, 929.

[←299]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/171-172.

[←300]

[8] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.

[←301]

[9] Âl-i İmran, (3) 77. Buharî, eymân 18, ahkâm 30; Müslim, îman 220, 221; Tirmizî, büyü 42; îbn Mâce, ahkâm 7; Ahmed b.Hanbel, I, 379, 442, V, 211, 212.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/172-173.

[←302]

[10] Aynî, Umdetü’l-Karî, XIII, 196.

[←303]

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/173-175.

[←304]
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/175-176.

[←305]

[13] Dârimî, fadâilu'l-Kur'an 3; Ahmed b. Hanbel, V, 212, 213, 284, 285.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/176.

[←306]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/177.

[←307]

[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/178.

[←308]

[16] Müslim, îmân 223;'Tirmizî, ahkâm 12.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/178-179.

[←309]
[17] İbn Mâce, ahkâm 9.

[←310]
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/179-180.

[←311]

[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/180-181.

[←312]

[20] Ravi; Hz. Peygamber'in bunlardan hangisini söylediğini kesin olarak hatırlayamadığı için, son cümlede şüphesini belirtmiştir.

İbn Mâce, ahkâm 9; Ahmed b. Hanbel, II, 329, 518, III, 375.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/181.

[←313]
[21] el-Mevsılî, el-İhtiyâr li-Ta'Iîli'l-Muhtâr, II, 114.

[←314]

[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/181-183.

[←315]

[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/183.

[←316]

[24] Bu başlık bazı nüshalarda; "Allah'tan başkası adına yemin etmek" şeklindedir.

[←317]

[25] Buharı, tefsiru sureti'rı-Necm 2, edeb 74, eymân 5; Müslim, eymân 4, 5; Tirmizî, nü-zûr 18; İbn Mâce, keffârât 2; Nesâî, eymân II; Ahmed b.Hanbel, II, 309.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/183.

[←318]
[26] Aynî, XXIII, 178.

[←319]

[27] Mirkâtu'l-Mefâtih Şerhu Mişkâtri-Mesâbih, III, 554.

[←320]
[28] Nevevî, Sahih-i Müslim Şerhi,XI, 107.

[←321]

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/183-185.

[←322]

[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/185.

[←323]

[31] Bazı nüshalarda bu bab bir sonraki hadisin başında yer almıştır. Bazı nüshalarda İse hiç mevcut değildir.

[←324]

[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/186.

[←325]

[33] Nevevî, Müslim Şerhi, XI, 105.

[←326]
[34] Ebû Dâvûd, salât 1.

[←327]

[35] Şevkânî, Neylül-Evtâr, VIII, 358.

[←328]
[36] Mirkât, III, 554.

[←329]

[37] Ibn Dakîki'1-İyd, Umdetu'l-Ahkâm, IV, 144-145.

[←330]

[38] Neylü'l-Evtâr, VIII,358; Avnu’l-Ma'bud, III, 312.

[←331]

[39] Aliyyü'1-Kârî, Mirkat, III, 554.

[←332]

[40] İbn-i Âbidin, Reddü'l-Muhtâr, (Mısır 1966), III; 705.

[←333]

[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/186-189.

[←334]

[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/189.

[←335]

[43] Buharı, eymân 4, tevhid 13, edeb 74; Müslim, eymân 1, 2, 3; Nesâî, eymân 4, 5, 6, 10; İbn Mâce, keffarât 2 (benzeri); Tirmizî, nüzûr 8, 9.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/189.

[←336]

[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/189-190.

[←337]

[45] Buharî, eymân 4, tevhid 13; Müslim, eymân 1, 2, 3; Nesâî, eymân 4, 5, 6, 10; ibn Mâ-ce, keffarât 2; Tirmizî, nüzûr 8,9; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 8, II, 17, 20, 48, 76..

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/190.

[←338]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/190-191.

[←339]

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/191.

[←340]
[48] Tirmizî, nüzûr 9.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/191.

[←341]
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/191-192.

[←342]

[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/192-193.

[←343]

[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/193.

[←344]

[52] Ahmed b. Hanbel, V, 352.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/193.

[←345]

[53] Ahzâb, (33) 72.

[←346]

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/194-195.

[←347]

[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/195.

[←348]
[56] Buharî, eymân 15; Muvatta, nüzûr 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/195-196.

[←349]

[57] Bakara, (2) 225; Mâide, (5) 89.

[←350]
[58] Mecmau'z-Zevâîd, IV, 185.

[←351]

[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/196-197.

[←352]
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/197.

[←353]

[61] Bu bab, bazı nüshalarda şeklindedir. "Yeminlerde ta'riz" demektir.

[←354]
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/198.

[←355]
[63] Müslim, eymân 20; İbn Mâce, keffârât 41.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/198.

[←356]
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/199-200.

[←357]

[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/200.

[←358]

[66] Münzirî, Süveyd b. Hanzala'ya bundan başka hiçbir hadis isnad edilmediğini ve başka bir hadisinin bilinmediğini söyler. İsâbe'de de; Ezdî'nin, "Ondan kızından başka kimse rivayette bulunmadı" dediği bildirilir.

[←359]
[67] İbn Mâce, keffarât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/200-201.

[←360]

[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/201.

[←361]
[69] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.

[←362]

[70] Buharî, eymân 7, cenâiz 84, edeb 44, 73; Müslim, eymân 175, 177; Tirmizî, nüzür 16; Nesâî, eymân 7, 31; İbn Mâce, keffarât 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 33, 34.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/201-202.

[←363]

[71] Fetih, (48) 18.

[←364]

[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/202-205.

[←365]

[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/205.

[←366]

[74] Nesâî, îman 8; îbn Mâce, keffârât 3; Ahmed b. Hanbel, V, 355, 356.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/205.

[←367]

[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/206.

[←368]

[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/206.

[←369]

[77] Buharı ve başkaları, bu zâtın sahâbî olduğunu söylemişlerdir. Bazı âlimler; onun sahâ-bî olmayıp, rivayetinin bulunduğunu söylerler. Bir grup da; bu zâtın Hz. Peygamber (s.a) zamanında doğduğunu fakat Rasûlullah'ı görmediğini savunurlar.

[←370]

[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/207.

[←371]
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/207-208.

[←372]

[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/208.

[←373]

[81] Tirmizî, nüzûr 7; Nesâî, eymân 18, 39, 43; İbn Mâce, keffârât 6; Dârimî, nüzûr 7; Ahmed b. Hanbel, II, 6, 10, 48.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/208.

[←374]

[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/209-210.

[←375]

[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/211.

[←376]

[84] Nesâî, eymân 18; Ahmed b. Hanbel, II, 6, 49.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/211.

[←377]

[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/211-212.

[←378]

[86] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.

[←379]

[87] Buharı, eymân 3, kader 14, tevhid II; Tirmizî, nüzûr 13; Nesâi eymân 1, 2; İbn Mâce, keffârât 1; Dârimî, nüzûr 12; Muvatta, nüzûr 15.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/212.

[←380]

[88] En'âm, (6) 148.

[←381]

[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/212-213.

[←382]

[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/213.

[←383]
[91] Ahmed b. Hanbel, III, 33, 48.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/213-214.

[←384]
[92] İbn Mâce, keffârât 1.

[←385]

[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/214.

[←386]

[94] İbn Mâce, keffârât 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/214-215.

[←387]

[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/215-216.

[←388]

[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/216-217.

[←389]
[97] Hicr, (15) 72.

[←390]
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/217-218.

[←391]

[99] Bu bab bazı nüshalarda, "Eğer hayırlı işse yemini bozma" babından sonra yer almıştır.

[←392]
[100] Ahmed b. Hanbel, I, 219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/218.

[←393]

[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/218.

[←394]

[102] Buharı, rü'yâ ta'bir 47, eymân 9; Müslim, rü'yâ 17; Tirmizî, rü'yâ 10; İbn Mâce, ta'biru'r-rü'yâ' 10; Dârimî, rü'yâ 13; Ahmed b. Hanbel, I, 236.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/219.

[←395]

[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/219-221.

[←396]

[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/222.

[←397]
[105] Bu bab, Avnu'l-Ma'bûd nüshasında 17 bab sonra gelmektedir.

[←398]
[106] Buharı, mevakît 41, menâkıb 25, edeb 87; Müslim, eşribe 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/222-223.

[←399]
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/224-225.

[←400]
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/225.

[←401]

[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/225.

[←402]
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/225.

[←403]

[111] Nesâî, eymân 17; Mâce, keffârât 8; Ahmed b. Hanbel, II, 185, 202.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/225-226.

[←404]
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/226-228.

[←405]
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/228.

[←406]

[114] Ahmed b. Hanbel, II, 185; Beyhakî, Taberânî.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/228.

[←407]

[115] Fethu'r-Rabbânî, XIV, 191.

[←408]

[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/228-230.

[←409]

[117] Nesâî, eymân 41.

[←410]
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/230-231.

[←411]

[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/231-232.

[←412]

[120] Ahmed b. Hanbel, I, 253, 288, II, 68, 70, 118.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/233.

[←413]
[121] Sabîra veya masbûra yemini ile ilgili malumat 3242 no'lu hadisin şerhinde geçmiştir.

[←414]

[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/233-235.

[←415]

[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/235.

[←416]

[124] Bu bab bazı nüshalarda, "Eğer daha hayırlıysa yemini bozmak" şeklindedir.

[←417]

[125] Buradaki şüphe ravilerden birisine aittir. Keffaretin, yemini bozmadan önce de sonra da caiz olduğuna işaret İçin, Hz. Peygamber tarafından iki şekilde söylenmiş olması da mümkündür.

Buharı, eymân 1, 4, 9; Müslim, eymân 7, 9; 10, 13, 15, 17, 19; Nesâî, eymân 15, 16; İbn Mâce, keffârât 7, 8; Dârimî, nüzûr 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/235-236.

[←418]

[126] Mâide, (5) 89.

[←419]
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/236-238.

[←420]

[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/238-239.

[←421]

[129] Buharı, keffaretu'I-eymân 10; Müslim, eymâri 7, 9, 10, 13, 15, 17, 19; Nesâî, nüzûr 15, 16, 43; Tirmizî, nüzûr 5,6.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/239.

[←422]

[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/239-240.

[←423]

[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/240.

[←424]

[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/240-241.

[←425]
[133] Bir nüshada; "ölçtüm" yerine, "tahmin ettim" denilmektedir.

[←426]
[134] Hişâm; Hişâm b. Abdilmelik b. Mervân'dır.

[←427]

[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/241.

[←428]

[136] Bu ölçüler günümüzde ilan edilen fitre mikdarlarıdır.

[←429]
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/241-243.

[←430]

[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/244.

[←431]

[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/244.

[←432]

[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/244-245.

[←433]

[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/245.

[←434]

[142] Müslim, mesâcid 33, 35; Nesâî, sehv 20; Muvatta, ıtk 8; Dârimî, nüzûr 10; Ahmed b. Hanbel, V, 447, 448, 449.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/245-246.

[←435]

[143] Bu konuda geniş malumat için bk. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, III, 271 vd.

[←436]

[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/246-248.

[←437]

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/248.

[←438]

[146] Nesâî, vesâya 8; Ahmed b. Hanbel, IV, 222, 388, 399.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/248-249.

[←439]
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/249.

[←440]

[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/249-250.

[←441]

[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/250.

[←442]
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/250-251.

[←443]

[151] Bu babın İsmi bazı nüshalarda "Yemin eden kişinin konuştuktan sonra istisna etmesi" şeklindedir.

[←444]
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/251.

[←445]

[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/251-252.

[←446]

[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/253.

[←447]
[155] Kehf, (15) 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/253.

[←448]

[156] Bu hadisin Ebû Davud'a gelişi iki üstaddan olmuştur. Bunlar Osman b. Ebî Şeybe ve Müsedded'tir. Bazı matbu nüshalarda; "Rasûlullah (s.a) nezirden nehyetmeye başladı" cümlesi bu üstadlardan birine nisbet edilmiş, daha sonraki cümleyi ise her iki üstadın da ittifakla haber verdiklerine işaret edilmiştir.

[←449]

[157] Bu bölüm de bazı nüshalarda mevcut değildir. Buharî, emân 26, kader 6; Müslim, nezr 3,7; Nesâî, eymân 24, 26; Tirmizî, nüzûr 11; İbn Mâce, keffârât 15; Dârimî, nüzûr 5; Ahmed b. Hanbel, II, 61, 235, 242, 301, 314, 373, 412, 463.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/254.

[←450]

[158] Kurtubî'nin sözünün bir bölümünü tafsilat görerek almadık.

[←451]

[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/254-256.

[←452]

[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/256-257.

[←453]

[161] Bu hadis haddizatında, hadis-i kudsîdir. Yani Hz.Peygamber bunu Allah (c.c.)'dan haber vermiştir. Ancak metinde bu açıkça görülmemekte, sanki Hz. Peygamber in sözü imiş gibi ifade edilmektedir.

[←454]

[162] Buharı, eymân 26, kader 6; Müslim, nezr 7; Nesâî, eyman 26; ibn Mace, keffarat n, Tirmizî, nüzûf 11; Ahmed b. Hanbel, II, 61, 301, 412.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/257.

[←455]

[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/257-258.

[←456]

[164] Buharı, eymân 2, 8, 31; Tirmizî, nüzûr 2; Nesâî, eymân 27, 28; İbn Mâce, keffârât 16; Mâlik, nüzûr 8; Ahmed b. Hanbel, VI, 36, 41, 224.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/258-259.

[←457]

[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/259-260.

[←458]

[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/261.

[←459]

[167] Bu bab bazı nüshalarda mevcut değildir.

[←460]
[168] Tirmizî, nüzûr 2; İbn Mâce, keffarât 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/261.

[←461]

[169] Muğnî, Mirkât, Bidâyetu'l-Müctehid, Neylü'l-Evtâr ve Bezlü'l-Mechûd'da, Ebû Hanîfe'nin görüşü buna tam zıt olarak verilmektedir. Nitekim önceki hadiste bu görülmüştür.

[←462]

[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/261-263.

[←463]

[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/263.

[←464]

[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/264.

[←465]

[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/264-265.

[←466]

[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/265.

[←467]

[175] Müslim, nüzûr 11; Tirmizî, nezûr 17; Nesâî, eymân 33; İbn Mâce, keffârât 20; Ahnıed b. Hanbel, IV, 145, 147, 149, 151.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/265-266.

[←468]

[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/266-267.

[←469]
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/268.

[←470]

[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/268.

[←471]

[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/268.

[←472]
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/268-269.

[←473]
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/269.

[←474]
[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/269.

[←475]

[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/270.

[←476]

[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/270.

[←477]
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/270-271.

[←478]
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/271-272.

[←479]

[187] Buharı, eymân 31; îbn Mâce, keffârât 21; Muvatta 6; Ahmed b. Hanbel, IV, 168.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/272.

[←480]

[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/272-273.

[←481]
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/273.

[←482]

[190] Buharı, eymân 31, sayd 27; Müslim, nüzûr 9, 10; Tirmizî, nüzûr 10; Nesâî, eymân 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/274.

[←483]

[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/274-275.

[←484]

[192] Buharı, hacc 65, eymân 31; Nesâî, hacc 135, eymân 30; Ahmed b. Hanbel, I, 364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/275.

[←485]

[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/275.

[←486]

[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/276.

[←487]
[195] Tirmizî, nüzûr 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/276.

[←488]

[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/276-277.

[←489]
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/277.

[←490]

[198] Dârimî, Hâkim, Beyhakî, Ahmed b. Hanbel, III, 363.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/277-278.

[←491]

[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/278-279.

[←492]

[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/279-280.

[←493]
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/280.

[←494]
[202] Buradaki şüphe raviye aittir.

[←495]

[203] Ebû Dâvûd; esir edilen adamın müslüman olduğunu bildiren sözlerini ve Rasûlullah'ın cevabını, Muhammed b. İsa'nın rivayetinden; geri kalanını da Süleyman b. Harb'in rivayetinden nakletmiş ve buna işaret etmiştir.

[←496]

[204] Müslim, nüzûr 8; İbn Mâce, keffârât 16 (bir bölümü); Ahmed b. Hanbel, IV, 430.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/280-283.

[←497]

[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/283-285.

[←498]
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/285.

[←499]

[207] Tirmizî, menâkıb 17; Ahmed/b. Hanbel, V, 353, 356.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/286.

[←500]

[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/286-288.

[←501]

[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/288.

[←502]

[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/288-289.

[←503]

[211] Bundan sonra gelecek hadiste bu zatın adı Kerdem olarak geçmektedir. Ancak Bezl'in ifadesine göre bu isim Telhîs'de Kerûm diye tashih edilmiştir.

[←504]

[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/289-290.

[←505]

[213] Bu sözün iki manaya ihtimali vardır: 1) Hz. Peygamber'in elindeki değnekten kinâye-dİr. Çünkü insan onu bir yere vurursa "Tab, tab" diye ses çıkarır. O zaman mana, "Sopadan sakının, sopadan sakının, sopadan sakının" olmuş olur. 2) Ayakların yere değdiğinde çıkardığı sestir.

[←506]

[214] Bu cümlenin manasının, "Babam onun Peygamberliğini tasdik etti" şeklinde de olması mümkündür. Avnü'l-Ma'bûd bu manayı; Menhel'in tekmilesi, önceki manayı tercih etmiştir.

[←507]
[215] İbn Mâce, keffârât 18 (bir bölümü).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/290-291.

[←508]

[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/291-292.

[←509]
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/292.

[←510]

[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/292.

[←511]

[219] Buharî, eymân 24, vesâya 16, tefsiru sûre (9) 18; Müslim, tevbe 53; Nesâî, eymân 36, 37; Dârimî, zekât 25; Muvatta, nüzûr 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/293.

[←512]

[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/293-294.

[←513]

[221] Önceki rivayetin son ravisi Süleyman b. Dâvûd ve İbn Şerh, bununki ise Ahmed b. Salih'tir. Rivayetlerin diğer rayileri aynı şahıslardır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/294.

[←514]

[222] Muvatta, nüzûr 9. Bu rivayetin isnadı, İbn Şihâb ez-Zührî'den sonra, diğer rivayetlerle farklılık arzetmektedir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/295.

[←515]

[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/295-296.

[←516]
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/296.

[←517]
[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/297.

[←518]
[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/297.

[←519]
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/297-298.

[←520]

[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/298.

[←521]

[229] Buharı, vesâya 19, eymân 30; Müslim, nüzûr 1; Tirmizî, nüzûr 19; Nesâî, vesâya 8, 9, eymân 35; İbn Mâce, keffârât 19; Muvatta, nüzûr I, 2; Ahmed b. Hanbel, I, 219, 329, 370.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/298-299.

[←522]

[230] Bk. Fethu'1-Bârî, XIV, 396.

[←523]
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/299-300.

[←524]
[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/300-301.

[←525]
[233] Bu şek ravilerden birisine ait olsa gerektir.

[←526]
[234] Nesâî, eymân 34; Ahmed b. Hanbel, I, 216, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/301.

[←527]
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/301-302.

[←528]

[236] Müslim, savm 157; Tirmizî, zekât, 31; Ahmed b. Hanbel, V, 459, 351, 354, 361.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/302.

[←529]

[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/302.

[←530]
[238] Bu bab ve buradaki hadisler bazı nüshalarda mevcud değildir.

[←531]

[239] Buharî, savm 42; Müslim, savm 154; Ahmed b. Hanbel, I, 224, 258, 326.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/302-303.

[←532]
[240] Buharı, savm 42; Müslim, savm 153; Ibn Mâce, keffârât 19; Ahmed b. Hanbel, VI, 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/303.

[←533]

[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/304.

[←534]
[242] Bu ilâve bazı nüshalarda mevcut değildir.

[←535]

[243] İbn Mâce, keffârât 17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/304-305.

[←536]
[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/305.

[←537]
[245] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.

[←538]

[246] Müslim, nüzûr 13; İbn Mâce, keffârât 17; Tirmizî, nüzûr 4; Nesâî, eymân 41; Ahmed b. Hanbel, IV, 144, 146, 147.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/305-306.

[←539]
[247] Hanefîlere göre keffaret gerekir. Konu daha önce geniş bir şekilde geçmiştir.

[←540]

[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/306-307.

[←541]
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/307-308.

[←542]
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/308.

[←543]
[251] Concordance bu bab'a numara vermemiştir.

[←544]

[252] Buharî, i'tikâf 5, 15, 16, eymân 29; Müslim, eymân 27, 28; Tirmizî, nüzûr 12; Nesâî, eymân 36; Ahmed b. Hanbel, I, 37, II, 20, 53.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/308.

[←545]
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 12/308-309.

[←546]

[1] Davudoğlu, Ahmed, İbn Âbidin Terceme ve şerhi, IX-120-121.

[←547]

[2] Şarkavî, Fethül-mübdt bi şerhi Muhtasarri'z-Zebîdî, II, 623.

[←548]

[3] Davudoğlu, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, IX, 121.

[←549]
[4] Mâide: 2.

[←550]
[5] Müslim, zikr 38.

[←551]

[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/337.

[←552]

[7] Concordance bu bölümdeki her hadise bir bâb numarası vermiştir.Biz de bab numaralarını atlamamak için merhum M. Fuâd Abdulbakî'nin Teysiru'l-Menfaah'da yaptığı şekilde bab başlıklarını vermeyi uygun bulduk.

[←553]

[8] Buhârî, ilim 28; lukata 1-4, 9-11; edeb 75; rausakât 12; Müslim, lukata 1-2, 5, 7-9; Tirmizî, ahkâm 35, İbn Mâce, lukata 1-2; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203, 207, IV, 115-117; V, 126-127, 143, 193.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/338-339.

[←554]
[9] Buharı, Lûkata 1, 10.

[←555]

[10] Müslim, lûkata 9.

[←556]

[11] bk. Aynî, Binâye, VI, 21-22.

[←557]
[12] Zeylâî, Nasbu'r-râye, III, 466.

[←558]
[13] Bezlûl-mechûd, VIII, 258.

[←559]
[14] Aynî, Binâye, VI, 23.

[←560]
[15] Mebsût, XI-3.

[←561]
[16] Zeylâlî, Nasbur-râye, III, 466.

[←562]

[17] Davudoğİu, İbn Abidin Terceme ve Şerhi, IX, 126.

[←563]
[18] Miras Tecrîd Tercemesi, VII, 464-467, {birinci baskı)

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/339-341.

[←564]
[19] Suyûtî, el-Câmi'üs-sağir 1-107; Mecelle 76. madde.

[←565]

[20] Buharı, lûkata, 10.

[←566]

[21] Miras, Tecrid-i Sarih tercemesi VII, 467-470, (I. Baskı); Ayrıca ileride gelecek olan 1714-1716 no'Iu hadislere de bakınız.

[←567]
[22] Miras, a.g.e.

[←568]
[23] Ebû Dâvûd 1689 no'lu hadis.

[←569]
[24] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 469.

[←570]
[25] Ibn Kudâme, el-Muğnî, V, 696-697.

[←571]

[26] Müslim, hac 412, fedâil 131, Nesaî, menâsik 1, Ibn Mâce, mukaddime 1; Ahmed b. Hanbel, II- 247, 257, 313, 428, 447, 457, 467, 482, 495, 508, 517. Ibn Kudâme el-Mugnî, V, 699.

[←572]

[27] Kâsânî, Bedâyius-sanayP, Vı- 200.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/341-346.

[←573]

[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/346.

[←574]
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/346-347.

[←575]
[30] Müslim, lukata 10.

[←576]

[31] İbn Hacer el-Askalânî, Fethul-Bârî, VI, 4.

[←577]
[32] Bk. Buharı, lukata I.

[←578]

[33] ibn Kudâme, el-Muğni, V, 709-910.

[←579]

[34] Suyütî, el-Câmil'ü's-sağîr, I, 107.

[←580]

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/347-349.

[←581]

[36] Buhârî, lukata 2-4, 9, 11, Müslim, lukata 1, 2, 5; Tirmizî, ahkâm 35; Ibn Mâce, lukata 1; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel, 11-180, 186, 203; IV, 115-117.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/349-350.

[←582]

[37] Aynî, Binâye, VI, 20.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/350-351.

[←583]

[38] Hatiboğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercüme şerhi, VII, 68-71.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/351-353.

[←584]

[39] Buhârî, ilim 28, şirb 12, lukata 28; Müslim,.lukata 1; Muvatta, akdıye, 46; Ibn Mâ-ce, lukata 1; Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203; IV, 118.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/353-354.

[←585]

[40] Buharı, lukata 2, Müslim, lukata 1; Beyhakî, Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, VI, 185.

[←586]

[41] Buhârî, ilim 28, Müslim, lukata 4, Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VI, 185-186;

[←587]
[42] Buhârî, lukata 3.

[←588]

[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/354-355.

[←589]

[44] Müslim, lukata, 7; Ibn Mace, lukata 2, Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203; V, 193.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/355.

[←590]
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/355-356.

[←591]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/356-357.

[←592]

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/357.

[←593]

[48] Buharı, lukata 2-4, 9, 11, Müslim, lukata 1-2, 5, Tirmizî, ahkâm 35; İbn Mâce, lukata I; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel II, 180, 186, 203; IV, 115-117.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/357-358.

[←594]

[49] Müslim, lukata 6.

[←595]

[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/358-359.

[←596]

[51] Müslim, lukata 10.

[←597]
[52] İbn Hacer, Fethul-Bârî, VI.4

[←598]

[53] ibn Hazm, el-Muhallâ, lukata, VIII, 265.

[←599]
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/359-360.

[←600]
[55] İbn Hazm, el-Muhallâ, (lukata), VIII, 265.

[←601]

[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360.

[←602]

[57] Tahavî, Şerhu Meâni'l-âsâr, lukata, IV, 138; Beyhakî, es-sünenü'l-Kübrâ, VI, 187.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360.

[←603]

[58] Ibn Mace, lukata 2; Ahmed b. Hanbel, IV, 126, 266.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360-361.

[←604]

[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/361.

[←605]

[60] E Mahmud Hattab, Tekmiletu'l-Menhel, III, 143; H.Hatipoğlu, Sünen-i tbn Mâce Terceme ve Şerhi, VII, 72-73.

[←606]

[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/361-362.

[←607]

[62] Ebû Dâvûd, hudûd 13; Nesâî, sârik 11-12; İbn Mâce, hudûd 28.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/363-364.

[←608]

[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/364-365.

[←609]

[64] Alûsî, Ruhu'l-Meânî XVIII, 20.

[←610]

[65] Sünen-ün'-Nesâî, ve Haşiyetü İmami's-Sîndî, VIII, 86.

[←611]

[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/365-366.

[←612]

[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/366.

[←613]

[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/366.

[←614]
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/367.

[←615]

[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/367.

[←616]
[71] Ahmed b. Hanbel, II, 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368.

[←617]

[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368.

[←618]

[73] Kütüb-i sitte İçinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368-369.

[←619]

[74] Zeylâî, Nasbür-râye III, 469.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/369-370.

[←620]
[75] Aynî, Binâye,VI, 24-25

[←621]

[76] es-Sünenül-Kiibrâ VI, 194.

[←622]
[77] el-Muttekî, Kenzü'l-ummâl, XV, 196, (hadis no: 40560).

[←623]

[78] Heysemî, Mecme 'u-zevâid, IX-123.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/370-371.

[←624]

[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/371.

[←625]

[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/371.

[←626]

[81] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VI, 194.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/372-374.

[←627]

[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/374.

[←628]
[83] Tirmizî, zühd 35; Ahmed b. Hanbel, V, 254.

[←629]

[84] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, X, 315.

[←630]
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/374-375.

[←631]
[86] Beyhakî, es-Siinncnü'J-kübrâ, VI, 195.

[←632]

[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/375-376.

[←633]

[88] Ahmed b Han bel, IV, 173; Heysemi, Mecmeu'z-zevâid IV, 169; Beyhakî es-SüneniH -Kübrâ, VI, 195.

[←634]

[89] Ahmed b. Hanbel, V, 13; Serahsî, Mebsut, XI, 2.

[←635]

[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/376-378.

[←636]

[91] Beyhakî, es-Sunenu'1-kubrâ, VI, 191.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/378.

[←637]

[92] Muvatta, akdiyye 51.

[←638]

[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/378-379.

[←639]

[94] Müslim, lukata 11; Dârimî, buyu' 60; Ahmed b. Hanbel, III, 499; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, VI, 199.

[←640]

[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/379-380.

[←641]
[96] Buhârî, lukata 7.

[←642]
[97] Buhârî, lukata 7.

[←643]

[98] Ebû Dâvûd, menasik 103; Buharî, lukata 7; Ahmed, b. Hanbel, I, 318, 348; II, 238.

[←644]

[99] Ebû Dâvûd, menâsik 103.

[←645]

[100] Kasam, BedâyiüVsanayi, VI, 202; Fethu'l-Kadîr IV, 430; Tebyînu'l-Hakaik, III, 301.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/380-382.

[←646]
[101] Ahmed b. Hanbel, IV- 360, 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/382-383.

[←647]
[102] Müslim, lukata 1; Muvatta, akdiye 50; Ahmed b. Hanbel, IV, 117.

[←648]

[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/383.

[←649]

[1] Buharı, nikâh 71; Müslim, nikâh 96, 97,98; İbn Mâce, nikâh 25; Dârimî, nikâh 23; Muvatta, nikâh 49; Ahmed b. Hanbel, II, 20, 22, 37.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/363.

[←650]

[2] Müslim, nikâh 98; İbn Mâce, nikâh 25.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/363-364.

[←651]

[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.

[←652]

[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.

[←653]

[5] Müslim, nikâh 105, 106; İbn Mâce, sıyâm 47.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.

[←654]

[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365.

[←655]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365.

[←656]
[8] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, XI, 348.

[←657]

[9] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, VII, 308-309.

[←658]
[10] Aynî, el-Binâye, IX, 202.

[←659]

[11] Yeniçeri, C, el-İhtiyâr Tercümesi, 308.

[←660]

[12] ÖN. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 302.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365-367.

[←661]

[13] Buharî, nikâh, 68, 69; Müslim, nikâh 90, 91; İbn Mâce, nikâh 24; Ahmed b. Hanbel, III, 172, 227.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/367-368.

[←662]
[14] Tirmizî, nikâh II; İbn Mâce, nikâh 24.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/368.

[←663]
[15] el-İhtiyar li talilil Muhtar, IV-176.

[←664]

[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/368-369.

[←665]

[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/369-370.

[←666]

[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/370.

[←667]

[19] Dr. Ahmed eş-Şerbasî, Yes'elımeke, V, 101.

[←668]

[20] Celâl Yeniçeri, el-İhtiyâr Tercümesi, 308.

[←669]

[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/370-371.

[←670]

[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371.

[←671]

[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371.

[←672]

[24] Buharı, edeb 31, 85, rikâk 23; Müslim, lükata 14, 15, iman 74, 75, 77; Tirmizî, birr 43, kıyâme 50; İbn Mâce, edeb 5; Dârimî, et'ime 11; Muvatta, sıfâtü'n-nebî 22; Ahmed b. Hanbel, Fi, 174, 267, 269, 433, 463, III, 76, IV, 31, V, 412, VI, 69, 384, 385.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371-372.

[←673]

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/372-373.

[←674]

[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/373.

[←675]

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/373-374.

[←676]

[28] Ebû Dâvûd, edeb 16.

[←677]
[29] el-Münavî Abdurrauf, Feyzü'l-Kadîr, IV, 260-261.

[←678]

[30] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 445.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/374-375.

[←679]

[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/375.

[←680]

[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/375-376.

[←681]

[33] Ebû Dâvûd, lukâta, 1, hudûd 40; Tirmizî, buyu 54; Nesâî, kat'üssârik 12, ticârât 67.

[←682]

[34] Avnü'l-Ma'bûd, X, 217.

[←683]
[35] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 446.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/376-377.

[←684]
[36] Nisa, (5) 29.

[←685]
[37] Nûr, (24) 61.

[←686]

[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/378-379.

[←687]
[39] Şu'ara, (26) 100-101.

[←688]

[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/379-380.

[←689]

[41] Mâide, (5) 5.

[←690]
[42] Meylani Ahmed, Bidâyetü'l-Müctehid Tercümesi, I,670.

[←691]
[43] En'am, (6) 121.

[←692]
[44] En'am, (6) 118

[←693]

[45] Buharı, şerîket 3, 6, zebâih 15; Müslim, edâhi 20.

[←694]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/380-381.

[←695]

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/381.

[←696]
[48] Bakara, (2) 188.

[←697]

[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/382.

[←698]

[50] İbn Mâce, et'ime 56.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/382-383.

[←699]
[51] Hatipoğlu, H, Sünen-i İbn Mâce terceme ve Şerhi, IX, 112-113.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/383.

[←700]

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/384.

[←701]
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/384.

[←702]

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/385.

[←703]

[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/385-386.

[←704]
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/386.

[←705]

[57] Ö. N. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 226.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/386-388.

[←706]

[58] Tirmizî, et'ime 40; Nesâî, tahâre 100; İbn Mâce, et'ime 5; Ahmed b. Hanbel, I, 283, 359.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/388.

[←707]
[59] Mâide, (5) 6.

[←708]

[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/388-389.

[←709]
[61] Concordance'da bu bâb'a numara verilmemiştir.

[←710]

[62] Tirmizî, et'ime 39; Ahmed b. Hanbel, I, 441.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/389.

[←711]

[63] Aliyyü'1-Kârî, Şerhu' Ayni'1-İlm ve Zeyni'1-Hilm, I, 273.

[←712]

[64] A.g.e., 272.

[←713]

[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/390.

[←714]
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391.

[←715]

[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391.

[←716]

[68] Buharı, et'ime 21, menâkıb 23; Müslim, eşribe 187, 188; Tirmizî, birr 84; Ahmed b. Hanbel, II, 467, 474, 479, 481, 495.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391-392.

[←717]

[69] Aliyyü'I-Kârî, Aynü'I-İIim, I, 272.

[←718]

[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/392.

[←719]

[71] İbn Mâce, et'ime 17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/392-393.

[←720]

[72] el-Münavî, Feyzu'l-Kadîr, I, 172; Ziyâüddin el-Gümüşhanevî, Levâmiü'l-Ukûl, I, 122.

[←721]

[73] Süyûtî, Câmiü's-Sağîr, II, 56.

[←722]
[74] Nûr, (24) 61.

[←723]

[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/393-394.

[←724]

[76] Müslim, eşribe 103; İbn Mâce, dua 19; Ahmed b. Hanbel, III, 346, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/394-395.

[←725]

[77] Aliyyü'1-Kârî, a.g.e., 277.

[←726]

[78] Mevsılî, el-İhtiyâr, IV, 174.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/395-396.

[←727]

[79] Müslim, eşribe 102; Ahmed b. Hanbel, V, 383, 398.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/396-397.

[←728]

[80] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 317.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/397.

[←729]

[81] Tirmizî, et'ime47; İbn Mâce, et'ime 7; Dârimî, et'ime 1; Ahmed b. Hanbel, VI, 143 208, 246, 265.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/397-398.

[←730]

[82] Nesâî, Amelü'I-Yevmi ve'l-Leyleti, s, 262, hadis no; 282.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/398-399.

[←731]

[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/399.

[←732]

[84] Buharı, et'ime 13; Tirmizî, et'ime 28; İbn Mâce, et'ime 6; Dârimî, et'ime 31; Ahmed b. Hanbel, IV, 508, 309.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/399.

[←733]
[85] Buharı, ahkâm 43; İbn Mâce, mukaddime 21; Ahmed b. Hanbel, II, 125, 127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400.

[←734]

[86] Müslim, eşribe 148; Ahmed b. Hanbel, III, I80.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400.

[←735]
[87] Allyyü'1-Kârî, Aynü'l-İlm ve Zeynü'1-Hilm, I, 275.

[←736]

[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400-401.

[←737]

[89] Tirmizî, et'ime 12; Ibn Mâce, et'ime 12; Dârimî, et'ime 16; Ahmed b. Hanbel, I, 270, 343, 345, 364, III, 490.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/401-402.

[←738]

[90] İbn Mâce, et'ime 6.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/402.

[←739]
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/403.

[←740]

[92] İbn Mâce, et'ime 62.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/403-404.

[←741]

[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/404.

[←742]
[94] ez-Zehebî, Mîzanü'l-İ'tidâl, I, 403.

[←743]

[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/404-405.

[←744]

[96] Müslim, eşribe 105-107; İbn Mâce, et'ime 8; Tirmizî, et'ime 9; Muvatta, sıfâtü'n-nebî 5, 6;Dârimî, et'ime 9; Ahmed b. Hanbel, II, 8, 33, 80, 106, 128, 135, 325, 349, III, 202, 254, 293, 297, 322, 327, 334, 344, 357, 362, 387, IV, 45, 46, 50, 383, V, 311, VI, 77.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/405.

[←745]
[97] Müslim, eşribe 107.

[←746]

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/405-406.

[←747]

[99] Davudoğlu, A. Salih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/406.

[←748]

[100] Buharı, nikâh 64, et'ime 2, 3; Müslim, eşribe 108, 109; Tirmizî, el'ime 47; Nesâî, nikâh 84; İbn Mâce, et'ime 11; Dâritnî, et'ime 1, 15; Muvatta, sıfâtün'n-nebî 32; Ahmed b. Hanbel, IV. 26, 27.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/406.

[←749]

[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407.

[←750]

[102] A. Davudoğlu, A.g.e., IX, 324.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407.

[←751]

[103] Tirmizî, et'ime 32; Nesâî, sıyâm 43; Dârimî, et'ime 30; Ahmed b. Hanbel, III, 400, VI, 465.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407-408.

[←752]

[104] Buharı, vudû 50, ezan 43, cihâd 92, et'ime 20, 26, 58; Müslim, hayz 92, 93; Tirmizî, et'ime 33; Dârimî, vudû 52; Ahmed b. Hanbel, I, 365, IV, 139, 179, V, 288.

[←753]
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/408.

[←754]
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/408.

[←755]

[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409.

[←756]
[108] Asım Efendi, Kamus Tercümesi, II, 21.

[←757]

[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409.

[←758]

[110] Buharı, enbiyâ 3, tefsir sûre (17) 5; Müslim, iman 327, 328; Tirmizî, et'ime 34, kıyâme 10; İbn Mâce, et'ime 28; Ahmed b. Hanbel, I, 397, II, 331, 345.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409-410.

[←759]

[111] Asım Koksal, İslâm Tarihi, VII, 200.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.

[←760]
[112] Buharı, et'ime 36, 38, büyü 30; Müslim, eşribe 144, 145; Dârimî, et'ime 19; Tirmizî, et'ime 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.

[←761]
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.

[←762]

[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411.

[←763]
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411.

[←764]

[116] Tirmizî, siyer 16; İbn Mâce, cihâd 26, Ahmed b. Hanbel, V, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411-412.

[←765]
[117] Mecelle, madde: 4.

[←766]

[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/412.

[←767]

[119] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, et'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, 1,219,226, 241,253,321, 339.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/412-413.

[←768]

[120] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, el'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, I, 219, 226,241,253, 321, 339.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/413.

[←769]

[121] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, et'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, 1,219,226,241,253,321, 339.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/413.

[←770]

[122] Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 416.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/414-415.

[←771]

[123] Buharı, zebâih 28, hums 20, megâzi 38, nikâh 31; Müslim, nikâh 30-32, sayd 23-25, 27, 30, 31, 37; Tirmizî, nikâh 29, sayd 9, 11, et'ime 6; Nesâî, nikâh 71, sayd 69-71, 81; İbn Mâce, zebâih 13, 14; Dârimî, edâhi 21, 22, nikâh 16; Ahmed b. Hanbel, II, 21, 102, 143, 144, 219, IV, 48, 89, 90, 127, 193-195, 301, 355, 383.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415.

[←772]

[124] Müslim, sayd 36-38.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415.

[←773]

[125] İbn Mâce, zebâih 14; Tirmizî, sayd 11; Ebu Dâvûd, et'ime 32; Nesâî, sayd 69-71; Ah-med b. Hanbel, III, 323, 356, 362, IV, 89, 90.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415-416.

[←774]
[126] Nahl, (16) 8.

[←775]
[127] Mâide, (5) 3.

[←776]
[128] Nahl, (16) 5.

[←777]
[129] Mü'minûn, (23) 22.

[←778]
[130] Nahl, (16) 7.

[←779]

[131] Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihâli, 418.

[←780]

[132] Bilmen, A.g.e., 417.

[←781]

[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/416-418.

[←782]

[134] Buharı, hibe 5, zebâih 10, 32; Müslim, sayd 53; Tirmizî, et'ime 2; Nesâî, sayd 25; İbn Mâce, sayd 17; Dârimî, sayd 7; Ahmed b. Hanbel, III, 118, 171, 232, 291.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/419.

[←783]

[135] Buharî, zebâih 36; Ebû Dâvûd, edâhi 14; Tirmizî, eî'ime 2; Nesâî, siyam 84, sayd 25, dahâyâ 18; İbn Mâce, zebâih 5; sayd 7; Ahmed b. Hanbel, I, 31, II, 336,346, III, 471.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/419-420.

[←784]

[136] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesi, VIII, 13. (Birinci baskı)

[←785]
[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/420.

[←786]

[138] Buharı, hibe 7, et'ime 8, 16, megâzî 38, i'tisam 24; Müslim, sayd 46; Nesâî, sayd 26, nikâh 79; Ahmed b. Hanbel, I, 225, 259, 366, II, 329, 340, 347, IV, 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/420-421.

[←787]

[139] Buharî, zebâih 32; Müslim, sayd 43; Nesâi, sayd 62; İbn Mâce, sayd 16; Muvatta, İsti1 zân 10; Ahmed b. Hanbel, IV, 89.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/421.

[←788]

[140] Nesâî, sayd 62; İbn Mâce, sayd 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422.

[←789]

[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422.

[←790]

[142] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, XII,

[←791]
[143] el-Aynî, el-Binâye, IX, 73.

[←792]

[144] Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 193.

[←793]

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422-425.

[←794]

[146] Tirmizî, et'ime 62.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425.

[←795]
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425.

[←796]

[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425-426.

[←797]

[149] En'am, (6) 145.

[←798]

[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/426.

[←799]
[151] A'râf, (7) 158.

[←800]

[152] el-Erbaîne Hadîsen en-Nevevîyye, bişerhi Abdilmecid eş-Şernubî el-Ezherî, 26.

[←801]
[153] Elhamevî Gamzü Uyâni'l-besair 1/223.

[←802]

[154] İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-Nezâir, 66.

[←803]

[155] el-Aynî, el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye, IV, 708.

[←804]
[156] Şevkânî, İrşâdü'l-Fuhûl, 284.

[←805]
[157] İbn Mâce, sayd 9, et 'ime 31; Ahmed b. Hanbel, II, 97.

[←806]

[158] Ö. N. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 416-417.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/426-429.

[←807]
[159] En'am, (6) 145.

[←808]

[160] Buharı, tefsir 99; Müslim, zekât 24; Tirmizî, libas 6; İbn Mâce, et'ime 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/429-430.

[←809]
[161] Bakara, (2) 29.

[←810]

[162] Câsiye, (45) 13.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/430.

[←811]

[163] Aüyyü'1-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâtih, IV, 385.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/430.

[←812]

[164] Tirmizî, hacc 28, et'ime 4; Nesâî, menâsik 89, sayd 27; İbn Mâce, sayd 15; Ahmed b. Hanbel, III, 297, 318, 322, V, 195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/431.

[←813]

[165] Mâide, (5) 96.

[←814]

[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/431-432.

[←815]

[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/432.

[←816]

[168] Buhari, zebaih 28, 29, tıbb 57; Müslim, sayd 11-15; Tirmizi, sayd 9, 11, et'ime 7, siyer 11; Ebu Davud, et'ime 25; Nesai, büyu 79, sayd 28, 30, 31, 33; İbn Mace, sayd 13; Darimi, edahi 18, Muvatta, sayd 13, 14; Ahmed b. Hanbel, I, 244, 289, 302, 326, 327, 333, 339, 373, II, 236, 366, 418, III, 323, IV, 89, 90, 131, 132, VI, 445.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/432.

[←817]

[169] Müslim, sayd 15, 16; Tirmizi, sayd 9, 11; Nesai, sayd 86; İbn Mace, sayd 13; Darimi, edahi 18; Ahmed b. Hanbel, I, 147, 244, 289, 302, 327, 332, 339, 373, III, 323, IV, 89, 90, 127. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433.

[←818]

[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433.

[←819]

[171] Müslim, sayd 15, 16; Tirmizi, sayd 9, II; Nesâî, sayd 86; İbn Mâce, sayd 13; Dârimî, edâhi 18; Ahmed b. Hanbel, I, 137, 244, 289, 302, 327, 332, 339, 373, III, 323, IV, 89, 90, 127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433-434.

[←820]

[172] Nesâi, sayd 86; İbn Mâce, zebâih 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/434.

[←821]

[173] Ebû Dâvûd, büyü 62; Tirmizî, büyü 49; İbn Mâce, ticârât 9, sayd 20; Ahmed b. Hanbel, III, 297, 317, 339, 349, 353, 386.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/435.

[←822]

[174] el-Cezerî, Kitabü'l-Fıklı ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa, II, 1.

[←823]

[175] Cezerî, A.g.e, II, 2.

[←824]

[176] Cezerî, A.g.e, II, 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/435-436.

[←825]

[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/437.

[←826]
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/437-438.

[←827]

[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/438-439.

[←828]
[180] Nesaî, dahâya 43, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/439.

[←829]

[181] Koçkuzu A. Osman, Hadiste Nâsih ve Mensûh, 327.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/439-440.

[←830]

[182] Buharî, zebâih 13; Müslim, sayd 52; Tirmizî, et'ime 22; Nesâî, sayd 37; Dârimî, s 5; Ahmed b. Hanbel, IV, 353, 357, 380.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/440.

[←831]

[183] İbn Mâce, sayd 9.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/441.

[←832]

[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/441-442.

[←833]
[185] Kamer, (54) 7.

[←834]

[186] Aynî, Umdefü'1-Kârî, XXI, 109.

[←835]
[187] Müddessir, (74) 31.

[←836]

[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/442-443.

[←837]

[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/443-444.

[←838]
[190] Bilmen ö. Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, 418.

[←839]

[191] Mâide, (5) 96.

[←840]

[192] İbn Mâce, sayd 9, el'ime 31; Muvatta, sıfatü'n-nebî 30; Ahmed b. Hanbel, II, 97.

[←841]

[193] el-Aynî, el-Binâye, IX, 98-99.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/444-445.

[←842]

[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/445-446.

[←843]

[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/446-447.

[←844]

[196] Bakara, (2) 173.

[←845]

[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/447-449.

[←846]

[198] İbn Mâce, et'ime 47.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/450.

[←847]

[199] Alâuddin Âbidin, el-Hediyyetü'1-Alâiyye, 216.

[←848]
[200] A'raf, (7) 32.

[←849]

[201] Aliyyü'I-Kârî, Şerhu Ayni'l-İlim ve Zeyni'l-Hilim, I, 281.

[←850]

[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/450-452.

[←851]

[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452.

[←852]

[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452.

[←853]

[205] Müslim, eşribe 164-169; Ebû Dâvûd, eşribe 10; Tirmizî, et'ime 35; Nesâî, eymân 21, eşribe 33; İbn Mâce, et'ime 33; Dârimî, et'ime 18.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452-453.

[←854]

[206] Müslim, eşribe 164-169; Ebû Dâvûd, eşribe 10; Tirmizî, et'ime 35; Nesâf, eymân 21, eşribe 33; İbn Mâce, et'ime 33; Dârimî, et'ime 18.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453.

[←855]

[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453.

[←856]

[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453-454.

[←857]

[209] Buharı, ezan 160, et'ime 49, i'tisam 64; Müslim, mesâcid 73; Tirmizî, et'ime 13; Nesâî, mesâcid 16, 17; Ahmed b. Hanbel, III, 65, 85, 374, 387, 400, IV, 194.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/454-455.

[←858]
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/455.

[←859]
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/455.

[←860]

[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/456.

[←861]

[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/456.

[←862]

[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457.

[←863]
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457.

[←864]

[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457-458.

[←865]

[217] Müslim, mesâcid 74.

[←866]

[218] Müslim, mesâcid 76.

[←867]

[219] Ahmed Naim, Tecridi Sarih, II, 751.

[←868]

[220] Müslim, mesâcid 72.

[←869]
[221] el-Müttakî, Kenzu'l-Ummâl, XV, 270. Hadis No: 40928.

[←870]

[222] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih, II, 751-752 (Hadis no: 472).

[←871]

[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/458-460.

[←872]

[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460.

[←873]
[225] Ebû Dâvûd, eymân 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460.

[←874]

[226] Müslim, eşribe 153; Tirmizî, et'ime 17; îbn Mâce, et'ime 38; Dârimî, et'ime 26; Ahmed b. Hanbel, VI, 179.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460-461.

[←875]

[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/461.

[←876]

[228] İbn Mâce, et'ime 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/461-462.

[←877]

[229] İbn Mâce, et'ime 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/462.

[←878]

[230] A'raf, (7) 157.

[←879]

[231] Heysemî, Mecmau'Zevâid, V, 4.

[←880]

[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/462-463.

[←881]

[233] Buharı, et'ime 44, mezâlim 14; Müsüm, eşribe 15; Ahmed b. Hanbel, II, 7,44, 46, 81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/463.

[←882]

[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/463-464.

[←883]

[235] Buharı, et'ime 39, 45, 47; Müslim, eşribe 148; Tirmizî, et'ime 37; İbn Mâce, et'imt 37; Dârimî, et'ime 24; Ahmed b. Hanbel, I, 203.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/464.

[←884]

[236] Tirmizî, et'ime 36; İbn Mâce, et'ime 37.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/464-465.

[←885]

[237] İbn Mâce, et'ime 43; Ahmed b. Hanbel, I, 374.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/465.

[←886]
[238] Ahmed b. Hanbel, III, 142, 143.

[←887]

[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/465.

[←888]

[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/466.

[←889]

[241] Buharî, zebâih 4, 10, 14; Müslim, sayd 8; Ebû Dâvûd, edâhi 23; Tirmizî, sayd 1, et'ime 7, siyer 11; İbn Mâce, sayd 3; Dârimî, siyer 55; Ahmed b. Hanbel, II, 184, 193, 194, 195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/466-467.

[←890]

[242] Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 157.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/467-468.

[←891]

[243] Buharı, zebâih 12, meğazî 65; Müslim, sayd 17; Nesâî, sayd 35; Ahmed b. Hanbel, II, 309, 311.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/468-469.

[←892]

[244] Koksal M.A., İslâm Tarihi, VIII, 121-123.

[←893]

[245] Mecelle, md: 22.

[←894]
[246] Müslim, sayd 20.

[←895]

[247] Müslim, sayd 21.

[←896]

[248] Müslim, sayd 18.

[←897]

[249] Davudoğlu, A, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 168.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/469-470.

[←898]

[250] Davudoğlu, A, A.g.e., IX, 170.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/470-471.

[←899]

[251] Buharî, zebâih 34, vudu 67; Tirmizî, et'ime 8; Nesâî, fer' 10; Dârimî, vudû 60; Muvatta, isti'zan 60; Ahmed b. Hanbel, II, 233, 265, 490, VI, 329, 330, 335.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/471.

[←900]

[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/471-472.

[←901]

[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/472.

[←902]

[254] el-Mübarekfurî, Tuhfetü'l-Ahvezî, V, 516.

[←903]

[255] Nimet-i İslâm, 132-133.

[←904]
[256] Mecelle, mad. 11.

[←905]
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/472-473.

[←906]

[258] Buharı, bedü'1-halk 17, tıbb 58; Nesâî, fer' II; İbn Mâce, tıbb 31; Dârimî, et'ime 12; Ahmed b. Hanbel, II, 229, 246, 263, 340, 355, 388, 398, 443, III, 24.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/474.

[←907]

[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/474-475.

[←908]
[260] Müslim, esribe 136, 137; Tirmizî, et'ime II; Ahmed b. Hanbel, III, 177, 290.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/475.

[←909]
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/475-476.

[←910]

[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/476.

[←911]

[263] Buharı et'ime 55; Müslim, eymân 42; Tirmizî, et'ime 19, 44;1 Dârimî, et'ime 33; Ahmed b. Hanbel, I, 288, 442, II, 277, 283, 299, 316.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/476-477.

[←912]

[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477.

[←913]

[265] Buharî, et'ime 52; Müslim, eşribe 134, 137; Tirmizî, et'ime 10; İbn Mâce, et'ime 9; Dârimî, et'ime 5, 6, 10; Ahmed b. Hanbel, I, 221, 293, 346, 370, II, 341, 415, III, 301, 331, 337, 366, 394, VI, 386.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477.

[←914]

[266] Müslim, eşribe 131; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 111, 177.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477-478.

[←915]

[267] AIiyyül-Kârî, Şerhu Ayni'l-İlm ve Zeyni'l-Hilm, I, 278.

[←916]

[268] AIiyyü'I-Kârî, A.g.c, 279.

[←917]

[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/478.

[←918]

[270] Buharî, et'ime 54; Tirmizî, da'vât 55; İbn Mâce, et'ime 16; Dârimî, et'ime 3; Ahmed b. Hanbel, V, 252, 256, 261, 267.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/479.

[←919]
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/479.

[←920]

[272] Tirmizî, da'avât 55.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/480.

[←921]
[273] En'am, (6) 14.

[←922]
[274] Duha, (93) 3.

[←923]
[275] Muhammet b. Allan, el-Fatûhâtu'r-Rabbâniyye, V, 223.

[←924]

[276] Çakan, İsmail Lütfü, Eyüb Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis, 173.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/480-481.

[←925]

[277] Tirmizî, et'ime 48; İbn Mâce, et'ime 22; Dârimî, et'ime 27; Ahmed b. Hanbel, II, 263, 344, 527.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/481.

[←926]

[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/481-482.

[←927]

[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/482.

[←928]

[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/483.

[←929]

[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/483.

[←930]

[1] Buharı, Libas 49. 52; Müslim, Libas 56; Tirmizî, İstizan 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/294.

[←931]

[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/295-296.

[←932]

[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296.

[←933]

[4] Buhari, Libas 50.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296.

[←934]

[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296-297.

[←935]

[6] Müslim Libas 61, 62; Tirmizî, Libas 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/297.

[←936]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/297-298.

[←937]

[8] Buhari, Libas 48; Tirmizî. Libas 15; Nesai, Zinet 47. Ahmet/3-266.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298.

[←938]

[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298.

[←939]

[10] Buharı, Libas. 53; Müslîm, Libas, 55, 57; Tirmizî, Libas 16; Nesai Zinet 33, 34; Mâlik, Sıfatını- Nebî 37.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298-299.

[←940]

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/299-300.

[←941]

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/300.

[←942]

[13] Müslim. Libas 5: Nesaî. Zinet 50; İbn Mâce, Libas 39.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/300-301.

[←943]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/301.

[←944]

[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/301.

[←945]

[16] el Mevsilî, el-İhtiyar Ii ta'lili'l - Muhtar IV-159.

[←946]

[17] Alâuddin Abidin, el-Hedîyyetü'l - Alâiyye (1978), 318, el Cezirî, Kilabü'l Fıkh alel Mezahibi'l - Erbaa II-16.

[←947]

[18] İbn Abidîn.Reddü'l – Muhtar (İst 1233) V-317.

[←948]

[19] Buharî, libas 47; Müslîm, Libas 59; Nesaî 47, 53, 77, 79, 80.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/302-303.

[←949]
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/303-304.

[←950]

[21] Bu tabirlerin her birinin izahı açıklama bölümünde gelecektir.

[←951]

[22] Bazı alimler "haram kılmadan" sözünün tın hasletin tümüne şamil olduğunu söylerler. Bezlü'l Mechüd'e uyarak sonuncusuna hasrettik.

Nesâî, Zinet 17; Ahmet 1,380,397,439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/304-305.

[←952]

[23] Ahzâb, (33); 33.

[←953]

[24] bk. 3885 ve 3902 numaralar arasındaki hadisler.

[←954]
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/305-308.

[←955]

[26] Tirmizi, Libas 43: Nesai, Zinet 146; Bu hadisin açıklaması sonraki hâdîsinki ile yapılacaktır.

[←956]

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/308-309.

[←957]
[28] Tirmizî, Libas 43; Ahmed b. Hanbel 1-21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/309.

[←958]
[29] Buhari, libas 49.

[←959]
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/310-312.

[←960]

[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/312.

[←961]

[32] Buhari, Libas 28: Müslim, Zikir ve Dua 78, Libas ve Zinet 64.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/312-313.

[←962]

[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/313-314.

[←963]

[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.

[←964]

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.

[←965]

[36] Hz. Ali'de, olan rivayet Müsned, Ebû Seleme'den olan müsneddir. her iki rivayetin lâfzı aynıdır. Tirmizî. Libas 16; Şemail hadis no:90; Ilın Mace, Libas 42; Ahmed b. Hanbel. 11-204. 205.

[←966]

[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.

[←967]
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315-316.

[←968]

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316.

[←969]

[40] Tirmizî, Libas/16; Tirmizî'nin rivayeti, Salt b. Abdullah b. Nevfel'den şu şekildedir. "Ben İbn Abbas'ı; yüzüğünü sağ eline takar gördüm. Onun ancak Rasûlullah'ı yüzüğünü sağ eline takarken gördüm dediğini zannediyorum. "

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316.

[←970]
[41] Müslim, Libas 2, ve Zinet 62.

[←971]

[42] İbn Mace, Libas 42.

[←972]

[43] Müslim, Libas 63.

[←973]

[44] Tirmizî, Libas 16.

[←974]

[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316-318.

[←975]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/318.

[←976]

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/318.

[←977]

[48] Bir nüshada Abdurrahman b. Hayyam'dır.

[←978]

[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/319.

[←979]

[50] Cihâd had No:2555.

[←980]

[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/319.

[←981]

[52] Tirmizî, Libas 31; Nesaî, Zinet 41; Ahmed b. Hanbel V-23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320.

[←982]

[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320.

[←983]

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320-321.

[←984]

[55] bn Kudame, el Muğni II -607, 608.

[←985]

[56] El Cezîrî, Kitabiü'l Fıkıh ale'I – Mezahibi't, Erbaa II , 14, 16.

[←986]

[57] Fetva-i Hindiye V -336.

[←987]

[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/321-322.

[←988]

[59] İbn Mâce, Libas 40.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/322-323.

[←989]
[60] Bkz. Hadis no: 4057.

[←990]

[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/323.

[←991]

[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/323.

[←992]

[63] Ahmed b.Hanbel, 11-334, 378.IV-414.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324.

[←993]

[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324.

[←994]

[65] Huzeyfe (r.a)'m, Rasülullah'ı göre, birden fazla kız kardeşi vardı. Bu hadîsi rivayet etlen hanımın adının Fatma veya Hevlâ olduğu tarzında görüşler var dır. Ebû Amr en-Nemrî, adının Falına olduğunu söylemiştir.

[←995]

[66] Nesaî, Zinet / 39; Darimî, İstizan 17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324-325.

[←996]

[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/325.

[←997]

[68] Nesaî, Zinet 39.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/325-326.

[←998]

[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326.

[←999]

[70] Nesaî, Zinet 40; Ahmed b. Hanbel, IV-92, 93, 95, 98, 99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326.

[←1000]

[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326-327.

[←1001]

[1] el-Bakara (2), 110.

[←1002]
[2] et-Tevbe (9), 103.

[←1003]
[3] el-Meâric (70) 24-25.

[←1004]

[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/89-91.

[←1005]

[5] Buhârî, zekât, 1, 40; İ'tisam 2; istitâbetû'l-mürteddîn 3; Müslim, iman 32; Tirmizî, iman 1; Nesaî, zekât 3; Ahmed b. Hanbel, 1-19, 48; 11-529.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/91-92.

[←1006]
[6] et-Tevbe (9), 103.

[←1007]

[7] Buhârî, iman 17, salât 28, i'tisam 2, 28; Ebu Dâvud, cihad 95; Tirmizî, iman 2, tefsirü sureti 88; Nesâî, cihâd 1, tahrim 1, iman, 15; İbn Mâce, mukaddime 9, fiten 1; Ahmed b. Hanbel, I-II, 78, 11-314, 345, 377, 423, III-199, 224, IV-9, V-246; Dârimî, siyer 10.

[←1008]
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/92-96.

[←1009]

[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/96-98.

[←1010]

[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/98.

[←1011]

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/98.

[←1012]

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/99.

[←1013]

[13] Buhârî, zekât, 32, 42, 56; Müslim, zekât 3,5-7; Tirmizî, zekât 7; Nesâî, zekât 5, 10, 18, 22-24; İbn Mace, zekât, 6; Dârimi, zekât 11; Muvatta, zekât 1,2; Ahmed b. Hanbel, II, 402.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/99.

[←1014]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/100-104.

[←1015]

[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/104-105.

[←1016]

[16] lbn Mâce, zekât 20; Dârimî, zekât 11; Ahmed b. Hanbel, 111-59.

[←1017]

[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/105.

[←1018]

[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/105-109.

[←1019]

[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/109.

[←1020]

[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110.

[←1021]

[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110.

[←1022]

[22] Hadisi kütüb-i sitte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110-111.

[←1023]

[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111.

[←1024]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111.

[←1025]

[25] Dârekutnî, Sünen II, 128

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111-112.

[←1026]

[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/112-113.

[←1027]

[27] Nesâî, zekât 19; Tirmizî, zekât 12; Ahmed b. Hanbel, 11-178, 204, 208; VI-452, 453, 455, 461.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/114.

[←1028]
[28] et-Tevbe (9), 34.

[←1029]
[29] Dârekutnî, Sünen, II, 107.

[←1030]

[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/114-115.

[←1031]
[31] Dârekutnî, Sünen, II, 105; Beyhâkf es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 140; Hâkim, el-Müstedrek, I, 390.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116.

[←1032]

[32] et-Tevbe (9), 34.

[←1033]

[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116.

[←1034]

[34] Hakim, el-Müstedrek, I, 390.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116-117.

[←1035]

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/117-118.

[←1036]

[36] Ahmed b. Hanbel, IV-171.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/118.

[←1037]

[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/118-119.

[←1038]

[38] Buhârî, zekat 38; Nesâî, zekât 5, 10; Ibn Mace, zekât 10; Ahmed b. Hanbel, I, 11. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/119-123.

[←1039]

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/123-132.

[←1040]

[40] el-A'raf (7), 158.

[←1041]

[41] bk. el-Menhel, IX, 152.

[←1042]

[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/133-136.

[←1043]

[43] Tirmizî, zekât 4; Ibn Mâce, zekât 9; Ahmed b. Hanbel, 11-15; V-216;

[←1044]

[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/136-138.

[←1045]

[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/138-139.

[←1046]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/139.

[←1047]

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/140.

[←1048]

[48] Kütüb-i sİtte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/140-142.

[←1049]

[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/142-146.

[←1050]

[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/146.

[←1051]

[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/146-147.

[←1052]

[52] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/147-149.

[←1053]

[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/149-153.

[←1054]

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/153-154.

[←1055]

[55] Ahmed b. Hanbel, 1-148.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/154-155.

[←1056]

[56] el-En'âm (6), 141

[←1057]

[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/155-158.

[←1058]

[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/158.

[←1059]

[59] Tirmizî, zekât 3; Nesâî, zekât 18; İbn Mâce, zekât 4, 15; Muvaatta, zekât 39-40, 'cihad 21; Ahmed b. Hanbel, 1-18, 92, 113, 121, 132, 145.

[←1060]

[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/158-159.

[←1061]

[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/159-161.

[←1062]

[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/161.

[←1063]

[63] Nesâî, zekât 4, 7; Ahmed b. Hanbel, V-2, 4; Dârimî, Zekât 36; Hâkim, el-Müstedrek, I, 398; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 116.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/161-162.

[←1064]

[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/162-163.

[←1065]

[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/163.

[←1066]
[66] Tirmizî, zekât 5; Nesaî, zekât 8; Ahmed b. Hanbel IV-341.

[←1067]

[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/163-164.

[←1068]

[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164.

[←1069]

[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164.

[←1070]

[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164-165.

[←1071]

[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/165.

[←1072]

[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/165.

[←1073]

[73] Nesâî, zekât 12, Ahmed b. Hanbel, IV-315;

[←1074]

[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/166-167.

[←1075]

[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/167-169.

[←1076]

[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/169.

[←1077]

[77] İbn Mâce, zekât 11, Dârimî zekât 8.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170.

[←1078]

[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170.

[←1079]

[79] Nesâî, zekât 15.

[←1080]

[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170-172.

[←1081]

[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/172-173.

[←1082]

[82] Kütüb-i sİtte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/173-174.

[←1083]

[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/174-175.

[←1084]

[84] Ahmed b. Hanbel,-V-142.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/175-177.

[←1085]

[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/177.

[←1086]

[86] Buhârî, zekât I; Müslim, iman 29; Tirmizî, zekât 6; Nesaî, zekât 1, 46; İb"n Mâce, zekât I; Ahmet b. Hanbel 1-233; Dârimî, zekât 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/178.

[←1087]

[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/178-182.

[←1088]

[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/182-183.

[←1089]

[89] Tirmizî, zekât 19; Ibn Mâce, zekât 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/183.

[←1090]

[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/183-184.

[←1091]

[91] Kütüb-i sitte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/184-185.

[←1092]

[92] Hakkında bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdu'1-gâbe, I, 229-230; Ibn Hacer, el-lsâbe, I, 149.

[←1093]

[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/185.

[←1094]

[94] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

[←1095]

[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186.

[←1096]

[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186.

[←1097]

[97] Beyhaki, es-Sünnenu'l-kübrâ, IV, 114

[←1098]

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186-187.

[←1099]

[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/187-188.

[←1100]

[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/188.

[←1101]

[101] Cerir b. Abdillah e)-Becelî. Ashabın ileri gelenlerindendir. Yüz ve huy güzelliğiyle meşhurdur. Hatta "bu ümmetin Yusuf'u" diye tanımlanmıştır. Herkesle sulh üzere olmaya Hz.Peygamber'e söz vermiştir. Belki de bu sebeple Hz.Ali ve Muavi'ye arasındaki olaylarda hiç bir tarafı iltizam etmemiştir. Yuz kadar hadis rivayet etmiştir. Bunlardan sekizi Buhari ve Müslim tarafından müştereken rivayet edilmiştir. Ayrıca Buhari ile Muslım,de altı hadisini tahric etmiştir. H.51'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI, 22; Buhârî, et-Târîhu'1-kebir, Iİ, 211; tbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, II, 502; îbnu'J-Esir, Üsdü'l-ğâbe I, 333; Zehebi, Siyeru a'lamı'n-nubelâ, II, 530-537; îbn Hacer, el-İsâbe, I, 232; Tehzibu't-Tehzib, II, 73-75; İbnu'1-İmâd, ŞezerâtıTz-zeheb, I, 57, 58.)

[←1102]

[102] Müslim, zekât 29; Nesâî, zekât 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/188-189.

[←1103]

[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/189.

[←1104]

[104] Buhârî, zekât 64; Müslim, zekât 176; Nesaî, zekât 13; tbn Mâce, zekât 8; Ahmed b. Hanbel, IV-353-355, 381, 383.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/189-190.

[←1105]

[105] et-Tevbe (9), 103.

[←1106]

[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/190-192.

[←1107]

[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/192-194.

[←1108]

[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/194-196.

[←1109]

[109] Ebû Dâvûd, cihâd 63; Tirmizî, nikâh 30; Nesaî, nikâh 60; Ahmed b. Hanbel, 11-180, 215, 216; III-162, 197; IV-429, 439, 443.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/196-197.

[←1110]

[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/197.

[←1111]

[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/197-198.

[←1112]

[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/198.

[←1113]

[113] Buhârî, zekât 59,cihâdl37; Müslim, hibe I, 3; Nesâî, zekât 100; ibn Mâce, sadakat 2; Muvatta', zekât 50; Ahmed b. Hanbel, 1-40, 11-55, 103.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/198-199.

[←1114]

[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/199-200.

[←1115]

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/200.

[←1116]

[116] Müslim, zekât 10; Dârekutnî Sünen, II, 107, 127; Beyhakî, es-Sünnenii'1-kübrâ, IV, 117.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/200-201.

[←1117]

[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/201.

[←1118]

[118] Buhârî, zekât 45, 46; Müslim, zekât 8, 9; Tirmizî, zekât 8; Nesaî, zekât, 16, 17; Ibn Mâce, zekât 15; Dârimî, zekât 10; Muvatta' Zekât, 37; Ahmed b. Hanbel, 11-242, 249, 254, 279, 410, 420, 432, 454, 469, 477.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202.

[←1119]

[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202.

[←1120]

[120] Buhârî, zekât 55; Tirmizî, zekât 14, Nesâî, zekât 25; tbn Mâce, zekât 17; Ahmed b. Hanbel, 1-145; III-341, 353; V-233.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202-203.

[←1121]

[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/203.

[←1122]

[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/204-205.

[←1123]

[123] Müslim, zekât 7; Nesaî zekât 25 , Ahmed b. Hanbel, III-341, Dârekutnî, es-Sünen II, 130.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205.

[←1124]

[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205.

[←1125]

[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205-206.

[←1126]

[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/206.

[←1127]

[127] lbn Mâce, zekât 16; Hâkim, el-Müstedrek, I, 388; Dârekutnî, es-Sünen, II, 100.

[←1128]

[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/206-207.

[←1129]

[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/207.

[←1130]

[130] Nesaî, zekât 29; Dârekutnî, es-Sünen, IV, 238.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/208.

[←1131]
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/208-210.

[←1132]

[132] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/210.

[←1133]

[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/210-211.

[←1134]

[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211.

[←1135]

[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211.

[←1136]

[136] Attâb b. Esîd b. Ebî'1-Leys b. Ümeyye b. Abdi Şems, Ebu Abdurrahman el-Emevî el Mekkî, sahâbîdir. Resûlullah (s.a.)'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Atâ b. Ebi Rebâh, Said b. Ebî Akreb ve el-Müseyyeb b. Said rivayette bulunmuştur. Peygamber (s.a.) Mekke'nin fethedildiği sene Huneyn savaşma çıkarken onu Mekke'ye vali tayin etmiş ve o günden Hz.Ebû Bekir (r.a.)'m vefatına kadar bu görevde kalmıştır. Hz. Ebu Bekir (r.a.) vefat ettiği gün o da vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Taba-kât, V, 446; Ibnu'1-Esir, Üsdü'1-ğâbe, III, 556; ibn Hacer, el-İsâbe, II, 451)

[←1137]

[137] Tirmizî, zekât 17; Nesaî, zekât 100; İbn Mâce, zekât, 18, Darekutnî, es-Sünen, II, 132.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211-212.

[←1138]

[138] bk.1596 no'lu hadisin açıklaması.

[←1139]

[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/212-214.

[←1140]

[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214.

[←1141]

[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214.

[←1142]

[142] Tirmizî, zekât 17, Nesaî, zekât 26; Ahmed b. Hanbel, III, 448; IV, 2,3.

[←1143]

[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214-215.

[←1144]

[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/215-216.

[←1145]

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216.

[←1146]

[146] Abdullah b. Revâha b. Sa'lebe b. İmfii'1-Kays b. Amr el-Ensârî el-Mahzûmî, ilk mus-lumanlardandır. Akabe bey'atında bulunmuş, Bedir ve diğer savaşlara katılmış, değerli şâir ve komutan bir zattır. H. VIII. yılda Mute savaşında şehit olmuştur. Bilgi için bk. İbn Sa'd Tabakât, III, 525; 612; Ebû Nuaym, Hilyetu'1-evl iyâ 1, 118-121; lbnu'l-Esîr, Üsdü'1-ğabe, III, 234; Zehebi, Siyeru a'lami'n-nubelâ I, 230-242; Ibn Hacer, el-Ishâbe, II, 306; Te'zîbu't-Tenzib, V, 212.

[←1147]

[147] Ahmed b. Hanbel, VI- 163.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216.

[←1148]

[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216-217.

[←1149]

[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/217.

[←1150]

[150] Darekutnî, es-Sunen, II, 130; Hakim, el-Mustedrek, II, 284.

[←1151]

[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/217-218.

[←1152]

[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/218.

[←1153]

[153] Nesaî, zekât 27; İbn Mâce, zekât 19.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/218-219.

[←1154]

[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/219.

[←1155]

[155] Ibn Mâce, zekât 21; Hâkim, el-Mustedrek, I, 409.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/219-220.

[←1156]

[156] Nesaî, zekât 35; İbn Mâce, zekât 21.

[←1157]

[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/220-222.

[←1158]

[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/222.

[←1159]

[159] Buharı, zekât 70; Müslim, zekât 22; Tirmizî, zekât 36; Nesâî, zekât 45.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/222-223.

[←1160]

[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/223-224.

[←1161]

[161] Buhârî, zekât 71; Müslim, zekât 12, 13; Tirmizî, zekât 35; Nesaî, zekât 33; Ibn Mace, zekât 21; Ahmed b. Hanbel, II, 102, 137; Darimî, zekât 27.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/224.

[←1162]

[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/224-226.

[←1163]

[163] Buharı, zekât 70; Müslim, zekât 12, 13, 22, 23; Nesaî, zekât 33.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/226.

[←1164]

[164] Buhârî, zekât 78; Müslim, zekât 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/227.

[←1165]

[165] Nasâî, zekât 41.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/227-228.

[←1166]

[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.

[←1167]

[167] Buharî, zekât 77; Mushm, zekât 14, 15; Tirmizî, zekât 35; Nesaî, zekât 31.

[←1168]

[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.

[←1169]

[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.

[←1170]

[170] Buhârî, zekât 73, 75; Müslim, zekât 18; Tirmİzî, zekât 35; Nesaî, zekât 38; îbn Mace, zekât 21; Ahmed b. Hanbel, 111-23.

[←1171]

[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228-230.

[←1172]

[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/230-231.

[←1173]

[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/231.

[←1174]

[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/231-232.

[←1175]

[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/232.

[←1176]

[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/232-234.

[←1177]

[177] Ahmed b. Hanbel, V, 432, Darekutnî, es-Sünen, II, 148, 150.

[←1178]

[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/234.

[←1179]

[179] Havâic-i asliyye: Ev, ev eşyası, hizmetçi, binit, kışlık ve yazlık elbiseleri gibi zaruri olan hayatî ihtiyaçlarla, kitap, silâh ve san'at âletleri gibi meslekî ihtiyaçlardır.

[←1180]

[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/235-236.

[←1181]

[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/236.

[←1182]

[182] Dârekutnî, es-Sünen, II, 148; Hâkim, el-Müstedrek, III, 279.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/236-237.

[←1183]

[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/237.

[←1184]

[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/237-238.

[←1185]

[185] Nesâî, zekât 36.

[←1186]

[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/238-239.

[←1187]

[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239.

[←1188]

[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239.

[←1189]

[189] Buhârî, zekât 49; Müslim, zekât 11; Nesâî, zekât 15; Ahmed b. Hanbel, II, 322, Darekutnî, es-Sünen, II, 123.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239-240.

[←1190]

[190] et-Tevbe (9), 74.

[←1191]

[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/240-242.

[←1192]

[192] el-Menhel IX, 244.

[←1193]

[193] Tirmizî, zekât 37; İbn Mâce, zekât 7; Ahmed b. Hanbel, I- 104; Dârimî, zekât 12; Dârekutnî, es-Sünen, II, 123; Hâkim, el-Mustedrek, III, 332; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 111.

[←1194]

[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/242-243.

[←1195]

[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/243-244.

[←1196]

[196] İbn Mâce, zekât 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/244.

[←1197]

[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/244-246.

[←1198]

[198] Tirmizî, zekât 22; Nesaî, zekât 87; İbn Mâce, zekât 26; Ahmed, b. Hanbel, ı, 388, 441; IV-181.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/246-247.

[←1199]

[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/247-248.

[←1200]

[200] Nesâî, zekât 90.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/248-249.

[←1201]

[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/249.

[←1202]

[202] Nesâî, zekât 89; Ahmed b. Hanbel III, 7, 9; IV, 36; V, 430.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/250.

[←1203]

[203] Ahmed b. Hanbel, IV, 181.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/250-252.

[←1204]

[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/252.

[←1205]

[205] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 169.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253.

[←1206]
[206] et-Tevbe (9), 60.

[←1207]

[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253.

[←1208]

[208] Buharı, zekât 53; Müslim, zekât 101; Nesaî, zekât 76; Ahmed b. Hanbel, I, 384, 446; II, 260, 316, 445, 506.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253-254.

[←1209]

[209] el-Bakara (2), 271.

[←1210]

[210] el-Hac. (22), 79.

[←1211]

[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/254-257.

[←1212]
[212] Nesaî, zekât 76.

[←1213]

[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/257-258.

[←1214]

[214] ez-Zâriyat (51), 19.

[←1215]

[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/258.

[←1216]

[216] Nesâî, zekât 91; Ahmed b. Hanbel, IV, 224; V, 290, 362.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259.

[←1217]

[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259.

[←1218]

[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259-260.

[←1219]

[219] Tirmizî, zekât 23; Nesâî, zekât 90; İbn Mâce, zekât 26; Ahmed b. Hanbel, II, 164, 192, 377; V, 375; Dârimî, zekât 15; Darekutnî, es-Simen, II, 118; Hâkim, el-Müstedrek, I, 407.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/260-261.

[←1220]

[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/261-262.

[←1221]

[221] Muvatta, zekât 29.

[←1222]

[222] et-Tevbe (9), 60.

[←1223]

[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/263-264.

[←1224]

[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/265.

[←1225]
[225] Yani Atâ b. Yesâr.

[←1226]

[226] İbn Mace, zekât 27; Ahmed b. Hanbel, III, 56.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/265.

[←1227]

[227] Ahmed b. Hanbel, III, 97.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/266.

[←1228]

[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/266.

[←1229]

[229] Buhârî, diyât 22, ahkâm 38, kasâme 2-6; Müslim, kasâme 1-6; Ebû Dâvûd, dİyâ 4521; Tirmizî, diyât 22; Nesâî, kasâme 3-5; Ibn Mâce, diyât 28; Ahmed b. Hanbel IV, 32, 142.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/267.

[←1230]
[230] Müslim, kasâme 6.

[←1231]

[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/267-269.

[←1232]

[232] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.

[←1233]

[233] Tirmizî, zekâi 38; Nesâî, zekât 93.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/269.

[←1234]

[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/270.

[←1235]

[235] Müslim, zekât 109; Nesaî, zekât 80, Darimî, zekât 36; Ibn Hıbbân, Sahih, V, 168.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/270-271.

[←1236]

[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/271.

[←1237]

[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/271.

[←1238]

[238] Tirmizî, büyü 10; Nesâî, büyü' 22; İbn Mâce, ticarât 25; Ahmed b. Hanbel, III, 114.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/272-273.

[←1239]

[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/273-274.

[←1240]

[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/274.

[←1241]

[241] Müslim, zekât 108; Nesaî, salât 5: Ibn Mâce, cihâd 41.

[←1242]

[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/274-275.

[←1243]

[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/275.

[←1244]

[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.

[←1245]

[245] Nesaî, Zekât 86.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.

[←1246]

[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.

[←1247]

[247] Buharî, zekât 18, 50; Müslim, zekât 124; Tirmizî, birr 77; Nesaî, zekât 85; Ahmed b. Hanbel, III, 12, 44, 93, 403.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276-277.

[←1248]

[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/277.

[←1249]

[249] Tirmizî, zühd 18; Ahmed b. Hanbel, I, 407, 442.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/277-278.

[←1250]

[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.

[←1251]

[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.

[←1252]

[252] Nesaî, zekât 84.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.

[←1253]

[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279.

[←1254]

[254] Buhârî, ahkâm 17; Müslim, zekât 112; Nesaî, zekât 94; Ahmed b. Hanbel, I, 52.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279.

[←1255]

[255] bk. 1655 no'lu hadis.

[←1256]

[256] el-Mâide (5), 42.

[←1257]

[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279-281.

[←1258]

[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/281.

[←1259]

[259] Buhârî, zekât 18; vesâyâ 9: Rikâk II; Müslim, zekât 94; Nesaî, zekât 52; Ahmet b. Hanbel, II, 4, 98, 319; III, 330.

[←1260]

[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/281-282.

[←1261]

[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.

[←1262]

[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.

[←1263]

[263] Ahmed b. Hanbel, I, 446; IV, 137.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.

[←1264]

[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282-283.

[←1265]

[265] Tirmİzî, zekât 25, Nesaî, zekât 97; Ahmed b. Hanbel, VI, 10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/283-284.

[←1266]

[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/284.

[←1267]
[267] Müslim, zekât 168.

[←1268]

[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/284-285.

[←1269]

[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285.

[←1270]

[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285.

[←1271]

[271] Buharı, buyu, 4, lukata 6; Müslim, zekât 164; Ahmed b. Hanbel II, 317; III, 132, 193, 292.

[←1272]

[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285-286.

[←1273]

[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.

[←1274]

[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.

[←1275]

[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.

[←1276]

[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286-287.

[←1277]

[277] Buharı, zekât 61, 62. hibe 7; Müslim, zekât 170; Nesaî, zekât 99; Ahmed b. Hanbel, III, 117, 180, VI 115, 191.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/287.

[←1278]

[278] Velâ: Köle azadından dolayı doğan bir miras hakkıdır.

[←1279]

[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/287.

[←1280]

[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.

[←1281]

[281] Müslim, sıyâm 157; Tirmizî, zekât 31; Ahmed b. Hanbel V, 349, 351, 361.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.

[←1282]

[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.

[←1283]

[283] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289.

[←1284]

[284] el-Mâûn (107), 7.

[←1285]

[285] el-Keşşâf. IV, 806.

[←1286]

[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289.

[←1287]

[287] Müslim, zekât 26.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289-291.

[←1288]

[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291.

[←1289]

[289] Müslim, zekât 24.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291.

[←1290]

[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291-292.

[←1291]

[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292.

[←1292]

[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292.

[←1293]

[293] Müslim, zekât 27.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292-293.

[←1294]

[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293.

[←1295]

[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293.

[←1296]

[296] Müslim, lukata 18.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293-294.

[←1297]

[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/294.

[←1298]

[298] et-Tevbe (9), 33.

[←1299]

[299] Hâkim, el-Müstedrek, I, 409.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/294-295.

[←1300]

[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/295-296.

[←1301]

[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296.

[←1302]

[302] Hz. Hüseyin, H.61 yılında Kerbelâ'da Yezîd'in emriyle kendisini ve beraberindekileri muhasara eden askerler eliyle şehıd edildi. (Bilgi için bk. Buhârî, et-Tarihu'l-kebir, II, 381; Hatib, Tarihu Bağdad, I, 141; Îbnu'1-Esir, Üsdülğâbe II, 18; Zehebi, Siyeru a'lfimı'n-nubelfi, III, 280-321; İbn Hacer, el-lsâbe, I, 332; Tehzibu't-Tehzîb, II, 345; Ibnu'1-lmad, ŞecerâtıTz-zeheb, I, 66.

[←1303]

[303] Ahmed b. Hanbel, I, 201.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296.

[←1304]

[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296-297.

[←1305]

[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297.

[←1306]

[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297.

[←1307]

[307] Ümmü Büceyd (r.anhâ)'m adı, Havva bint Yezİd b. es-Seken el Ensâriyye'dir. Ondan Abdurrahman b. Büceyd rivayette bulunmuştur. Peygamber (s.a.)'e bey'at eden kadınlardandı. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî hadislerini tahric etmişlerdir- (Bilgi için bk. İbnu'1-Esîr, Üsdü'I-ğâbe, VIII, 305; İbn Hacer, el-İsâbe,)V, 277).

[←1308]

[308] Tırmizî, zekât 29; Nesâî, zekât 70; Ahmed b. Hanbel, VI, 383.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297-298.

[←1309]

[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/298.

[←1310]

[310] Buharî, edeb 7-8; Müslim, zekât 49.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/298-299.

[←1311]

[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299.

[←1312]

[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299.

[←1313]

[313] Ahmed b. Hanbel, III, 480-481.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299-300.

[←1314]

[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/300-301.

[←1315]

[315] Abdurrahman b. Ebî Bekr, Hz. Âişe (r.anha)'nın öz kardeşidir. Mekke fethinden Önce müslümân olmuştur. Câhüiyye devrinde adı Abduluzza idî. Hz. Peygamber (s.a.), ona Abdurrahman adını vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.) ile babası Hz. Ebû Bekir (r.a.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Hicretin 54. yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdül-ğâbe, III, 466; Zehebi, Siyeru alamı1'n-nubelâ, II, 471-473; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 407)

[←1316]

[316] Müslim, fedâilu's-sahâbe 12; zekât 87.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/301-302.

[←1317]

[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/302.

[←1318]

[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/302.

[←1319]

[319] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303.

[←1320]

[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303.

[←1321]

[321] Nesâî, zekât 72; Ahmed b. Hanbel, I, 250; II, 68, 99, 127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303-304.

[←1322]

[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/304.

[←1323]

[323] Hâkim, el-Müstedrek, I, 413.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/305-306.

[←1324]

[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.

[←1325]

[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.

[←1326]

[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.

[←1327]

[327] Nesâî, zekât 55.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306-307.

[←1328]

[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/307.

[←1329]

[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/307.

[←1330]

[330] Buhârî, zekât 18, nafakât 2; Müslim, zekât 95; Nesâî, zekât 53, 60; Dârimî, zekât 21, 22.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.

[←1331]

[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.

[←1332]

[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.

[←1333]

[333] Nesâî, zekât 49; Darimî, salât 135; Ahmed b. Hanbel, II, 357; III, 412; V, 178, 179, 265.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/309.

[←1334]

[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/309.

[←1335]

[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/310.

[←1336]

[336] Tirmizî, menâkıb, 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/310-311.

[←1337]

[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/311.

[←1338]

[338] Nesâî, vesâyâ 1; Ibn Mâce, edeb 8.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/311-312.

[←1339]

[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312.

[←1340]

[340] Nesâî, vesâyâ 1.

[←1341]

[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312.

[←1342]

[342] Nesâî, vesâya 9; İbn Mâce, edeb 8; Ahmed b. Hanbel, V, 285; VI, 7.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312-313.

[←1343]

[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313.

[←1344]

[344] Tirmizî, kıyâme 18; Ahmed b. Hanel, III, 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313.

[←1345]

[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313-314.

[←1346]

[346] Buhârî, hibe 35; Ahmea b. Hanbel, II, 160.

[←1347]

[347] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/314.

[←1348]

[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/315.

[←1349]

[349] Buhârî, icâre I, vekâlet 16; Müslim, zekât 79; Nesâî, zekât, 57, 67; Ahmed b. Han-bel, IV, 394.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/315-316.

[←1350]

[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/316.

[←1351]

[351] Buharî, zekât 17, büyü 12; Müslim,'-?ekât 80; Tirmizî, zekât 34; İbn Mâce, ticâret 65; Ahmed b- Hanbel, VI, 44.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/317.

[←1352]

[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/317-318.

[←1353]

[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/318.

[←1354]

[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/318-319.

[←1355]

[355] Buhârî, nafakat 5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/319.

[←1356]

[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/319-320.

[←1357]

[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320.

[←1358]

[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320.

[←1359]

[359] Âl-i îmran (3), 92.

[←1360]

[360] Buhârî, vesâyâ 10; Müslim, zekât 43; Tirmizî, Tefsirü Sûre İ|5; Nesâî, ihbâs 2; Ahmed b'. Hanbel, III, 184, 262, 285.

[←1361]

[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320-322.

[←1362]

[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/322-323.

[←1363]

[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/323.

[←1364]

[364] Buhârî, hibe 15; Müslim, zekât 44.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/323-324.

[←1365]

[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/324.

[←1366]

[366] Nesâî, zekât 54; Dârimî, rikâk 53; Ahmed b. Hanbel, III, 251, 471.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/324-325.

[←1367]

[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325.

[←1368]

[368] Ahmed b. Hanbel, II, 160, 193, 195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325.

[←1369]

[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325-326.

[←1370]

[370] Buhârî, büyü' 12-13; Müslim, birr 20-21.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/326.

[←1371]

[371] el-A'râf (7), 34.

[←1372]

[372] er-Ra'd (13), 39.

[←1373]

[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/326-328.

[←1374]

[374] Tirmizî, birr 9; Ahmed b. Hanbel, I, 191, 194; II, 498.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/328-329.

[←1375]

[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.

[←1376]

[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.

[←1377]

[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.

[←1378]

[378] Buhârî, edeb 11; Müslim, birr 18; Tirmizî, birr 10; Ahmed b. Hanbel, III, 14; IV, 80, 83, 84, 399.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.

[←1379]

[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.

[←1380]

[380] Buhârî, edeb 15; Tirmizî, birr 10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.

[←1381]

[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330-331.

[←1382]

[382] Hakim, el-Mustedrek, I, 415.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/331-332.

[←1383]

[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/332.

[←1384]

[384] Buharı, zekât 21; Tirmizî, birr 40; Nesâî, zekât 62; Ahmed b. Hanbel VI, 344, 354.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/332.

[←1385]

[385] Bkz. 1685-1688 no'lu hadisler.

[←1386]

[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.

[←1387]

[387] Buhârî, zekât 21; Hibe 15; Müslim, zekât 88-89; Nesâî, zekât 62; Ahmed b. Hanbel, VI, 71, 108, 345, 346, 352, 354.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.

[←1388]

[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.